

Ministarstvo obitelji, branitelja i međugeneracijske
solidarnosti

Dijete i društvo

časopis za promicanje prava djeteta

Godina 11 Broj 1/2

Zagreb, 2009.

**Dijete i društvo
godišće 11, br. 1/2
2009.**

	str.
Dubravka Maleš	Uvodna riječ.....21
Ivana Milas Klarić	Međunarodnopravna zaštita djece – 20 godina od donošenja <i>Konvencije o pravima djeteta</i> 27
NACIONALNA KAMPANJA PROTIV TJELESNOG KAŽNJAVANJA DJECE	
Maja Grozdanić	Svečano predstavljanje Nacionalne kampanje protiv tjelesnog kažnjavanja djece u Republici Hrvatskoj (9. siječnja 2009. godine) 39
Maja Grozdanić	Aktivnosti Nacionalne kampanje protiv tjelesnog kažnjavanja djece u Republici Hrvatskoj provedene u 2008. i 2009. godini 45
Ivanka Stričević	Djelovanje obiteljskih centara u Hrvatskoj u provedbi Nacionalne kampanje protiv tjelesnog kažnjavanja djece 57
ČLANCI	
Antonija Žižak	Obilježja i tretman nasilnog ponašanja djece i mladih 103
Barbara Kušević	Tjelesno kažnjavanje kao odraz roditeljskog shvaćanja djeteta..... 121
Eva Anđela Delale	Roditeljski odgojni postupci u recentnim istraživanjima.... 135
Ester Brašnić Marina Ajduković Silvija Ručević	Privrženost i razvojni rizici djece i mladih u dječjim domovima..... 157
Nivex Koller - Trbović Gabrijela Ratkajec Anja Mirosavljević	Specifična područja rizika djece uključene u produženi stručni postupak u osnovnim školama u Hrvatskoj..... 181

Marina Ajduković	Učinci projekta “Prevenција separacije i rane intervencije s obiteljima pod rizikom” iz perspektive djelatnika centara za socijalnu skrb.....	205
Tanja Opačak	Pregled, uloga i važnost dokumenata kojima štitimo djecu s teškoćama u razvoju od nasilja	223

IZ UREDA PRAVOBRANITELJICE ZA DJECU

Gordana Filipović	Pravo djeteta na zajedničku roditeljsku skrb nakon prekida obiteljske zajednice.....	243
Maja Gabelica Šupljika	Ured pravobraniteljice za djecu dobio prvu nagradu WWSF-a za prevenciju zlostavljanja djece.....	249

IZ UNICEF-ovog UREDA ZA HRVATSKU

Gorana Dojčinović	Novosti iz UNICEF-ovog Ureda za Hrvatsku.....	255
-------------------	---	-----

IZ RADA MEĐUNARODNIH ORGANIZACIJA

Romana Kuzmanić Oluić	Posebni predstavnik/ca glavnog tajnika Ujedinjenih naroda protiv nasilja nad djecom.....	267
--------------------------	--	-----

PRIKAZI DOKUMENATA

Aleksandra Korać Graovac	Europska konvencija o posvojenju djece (revidirana)	279
	<i>Europska konvencija o posvojenju (revidirana) CETS br. 202, Strasbourg, 27.11. 2008.....</i>	283
Antonija Žižak	Prikaz Nacionalne strategije prevencije poremećaja u ponašanju djece i mladih od 2009. do 2012. godine	293

PRIKAZI SKUPOVA

Barbara Kušević	Konferencija “Izgradnja Europe za djecu i s djecom: prema strategiji za 2009. - 2011.”, Stockholm, 8. - 10. rujna 2008.....	299
	<i>Zaključci predsjedatelja – veleposlanika Pera Sjögrena .....</i>	303

	<i>Strategija za razdoblje od 2009. do 2011. godine</i>	307
Lora Vidović	Treći svjetski kongres protiv spolnog iskorištavanja i zlostavljanja djece, Rio de Janeiro, 24. - 28. studenoga 2008.....	315
	<i>Deklaracija iz Rio de Janeira i poziv na djelovanje za sprječavanje i zaustavljanje seksualnog iskorištavanja djece i adolescenata</i>	319
Ivana Jeđud Gabrijela Ratkajec	Znanstveno-stručni skup "Usklađivanje intervencija s potrebama djece i mladih u riziku", Zagreb, 19. i 20. veljače 2009.....	339
Ružica Misir	Konferencija "Europa – prijatelj djece", Prag, Češka Republika, 6. - 7. travnja 2009. godine	343
Martina Štabi	Okrugli stol "Nasilje među mladima – kako ga spriječiti", Zagreb, 15. travnja 2009.....	349
Maja Flego	Konferencija Mreže pravobranitelja za djecu Jugoistočne Europe "Djeca i konfliktni razvodi – pristup djece domaćem, međunarodnom i europskom pravosuđu", Dubrovnik, 19. - 20. svibnja 2009.....	353
Alida Matković	Inicijalna kampanja platforme Vijeća Europe o pravima djeteta	357
Barbara Kušević	Konferencija ministara Vijeća Europe nadležnih za obiteljska pitanja „Javna politika kao potpora želji za djecom: društveni, ekonomski i osobni čimbenici,“ Beč, Austrija, 16. i 17. lipnja 2009.	361
	<i>Doprinos Konferencije međunarodnih nevladinih organizacija Vijeća Europe</i>	373
	<i>Pozitivno roditeljstvo – Izvješće o nastavku rada nakon 28. konferencije europskih ministara nadležnih za obiteljska pitanja (Lisabon, 2006.)</i>	379
	<i>Nacionalni dokumenti o stajalištu prema obiteljskim pitanjima</i>	393
Martina Štabi	Okrugli stol "Prevenција ovisnosti djece i mladih", Zagreb, 26. lipnja 2009.....	403

Krunoslav Borovec	<i>Uloga policije u prevenciji zlorporabe opojnih droga među mladima</i>	407
Dubravko Klarić	<i>Porast nasilničkog kriminala kao komplementarni dio današnjih trendova zlorporabe droga</i>	415
Barbara Kušević	Znanstvena konferencija “Zaštita djece i mladih od seksualnog nasilja s naglaskom na nove medije: europske perspektive”, Berlin, 30. lipnja 2009.	423
	<i>Završna deklaracija</i>	425

DOGAĐANJA

Dubravka Maleš	12. Svečana sjednica Vijeća za djecu i Dobitnici Nagrade za promicanje prava djeteta u 2008. godini.....	431
Albina Čakarun Kornelija Pošta	Dodjela priznanja “Tvrтка prijatelj obitelji” i “Lokalna zajednica prijatelj obitelji”	437
Maja Grozdanić	Literarno-likovni natječaj za djecu na temu “Volim svoju obitelj”	443
Bruna Profaca Domagoj Štimac	Izobrazba pedijatara i liječnika školske medicine: prevencija i intervencije u području zlostavljanja i zanemarivanja djece.....	449

NAJAVA NOVIH DOGAĐANJA

Barbara Kušević	Konferencija visoke razine povodom proslave dvadesete obljetnice <i>Konvencije o pravima djeteta</i> , 20. studenog 2009., Stockholm, Švedska.....	455
-----------------	--	-----

PRIKAZI PUBLIKACIJA

Ružica Misir Duška Bogdanović	Sigurnost djece na Internetu	459
Maja Flego	“Evaluacija institucije pravobranitelja za djecu”, Pravobranitelj za djecu, Zagreb, 2009.	461
Maja Flego	“Zaštita privatnosti djece u medijima”, Pravobranitelj za djecu, Zagreb, 2009.....	465
Dajana Brunac	Prikaz knjiga na temu tjelesnog kažnjavanja i zlostavljanja djece, namijenjenih roditeljima i stručnjacima	469

Contents

Child and Society
Year 11, Issue no. 1/2
2009

	page
Dubravka Maleš	Introduction.....23
Ivana Milas Klarić	International Legal Protection of Children – 20th Anniversary of the Adoption of <i>Convention on the Rights of the Child</i> 27
NATIONAL CAMPAIGN AGAINST CORPORAL PUNISHMENT OF CHILDREN	
Maja Grozdanić	Formal Presentation of the National Campaign Against Corporal Punishment of Children in the Republic of Croatia (9th January 2009) 39
Maja Grozdanić	Activities of the National Campaign Against Corporal Punishment of Children in the Republic of Croatia Implemented in 2008 and 2009.....45
Ivanka Stričević	Activities of Family Centres in Croatia in the Implementation of the National Campaign Against Corporal Punishment of Children 57
ARTICLES	
Antonija Žižak	Characteristics and Treatment of Violent Behaviour in Children and Youth 103
Barbara Kušević	Corporal Punishment as a Reflection of the Parental Perception of a Child 121
Eva Anđela Delale	Parental Upbringing Practices in Recent Studies 135
Ester Brašnić Marina Ajduković Silvija Ručević	Attachment and Developmental Risks in Children and Youth in Children’s Homes.....157
Nivex Koller - Trbović Gabrijela Ratkajec Anja Miroslavljević	Specific Risk Areas in Children Included into the Extended Professional Treatment in Elementary Schools in Croatia 181

Marina Ajduković	The Outcomes of the Project “Prevention of Separation and Early Intervention With Families at Risk” from the Perspective of Social Welfare Centres’ Employees	205
Tanja Opačak	Overview, Role and Importance of Documents Protecting Children with Developmental Difficulties From Violence.....	223

FROM THE OFFICE OF THE OMBUDSMAN FOR CHILDREN

Gordana Filipović	Right of the Child to a Joint Parental Care After Family Dissolution	243
Maja Gabelica Šupljika	Office of the Ombudsman for Children Won the WWSF First Prize for the Prevention of Child Abuse	249

FROM THE UNICEF OFFICE FOR CROATIA

Gorana Dojčinović	News From the UNICEF Office for Croatia.....	255
-------------------	--	-----

FROM THE WORK OF INTERNATIONAL ORGANIZATIONS

Romana Kuzmanić Oluić	Special Representative of the UN Secretary-General Against Violence Towards Children.....	267
-----------------------	---	-----

DOCUMENT REVIEWS

Aleksandra Korać Graovac	European Convention on the Adoption of Children (revised)	279
	<i>European Convention on Adoption (revised) CETS no. 202, Strasbourg, 27th November 2008.....</i>	<i>283</i>
Antonija Žižak	Review of the National Strategy of Prevention of Behavioural Disorders in Children and Youth 2009 - 2012.....	293

CONFERENCE REVIEWS

Barbara Kušević	Conference “Building Europe For and With Children: Towards the Strategy for the Period 2009 – 2011”, Stockholm, 8th – 10th September 2008.....	299
-----------------	--	-----

	<i>Conclusions of the Chairman – Ambassador Per Sjögren</i>	303
	<i>Strategy for the Period 2009 - 2011</i>	307
Lora Vidović	The Third World Congress Against Sexual Exploitation of Children, Rio de Janeiro, 24th – 28th November 2008	315
	<i>The Rio de Janeiro Declaration and Call for Action to Prevent and Stop Sexual Exploitation of Children and Adolescents</i>	319
Ivana Jeđud Gabrijela Ratkajec	Scientific and Professional Conference “Harmonization of Interventions With the Needs of Children and Youth at Risk”, Zagreb, 19th and 20th February 2009	339
Ružica Misir	Conference “Child – Friendly Europe”, Prague, Czech Republic, 6th – 7th April 2009	343
Martina Štabi	Round Table “Violence Among Youth – How to Prevent It”, Zagreb, 15th April 2009	349
Maja Flego	Conference of the Network of Ombudsmen for Children of the South-East Europe “Children and Conflict Divorces – Access for Children to National, International and European Justice “, Dubrovnik, 19th – 20th May 2009.....	353
Alida Matković	Initial Campaign of the Council of Europe Platform on the Rights of the Child.....	357
Barbara Kušević	Council of Europe Conference of Ministers Responsible For Family Affairs “Public Policies Supporting the Wish to Have Children: Societal, Economic and Personal Factors” Vienna, Austria, 16th and 17th June 2009	361
	<i>Contribution of the Conference of International Non-Governmental Organizations of the Council of Europe</i> ...	373
	<i>Positive Parenthood – A Report on the Follow-up to the 28th Conference of European Ministers Responsible for Family Affairs (Lisbon, 2006)</i>	379
	<i>National Position Papers</i>	393

Martina Štabi	Round Table “Prevention of Addictions Among Children and Youth”, Zagreb, 26th June 2009.....	403
Krunoslav Borovec	<i>Role of the Police in the Prevention of Drug Abuse Among Youth</i>	407
Dubravko Klarić	<i>Increase in Violent Crimes as a Complementary Part of Contemporary Trends of Drug Abuse</i>	415
Barbara Kušević	Scientific Conference “Protection of Children and Youth From Sexual Abuse With Emphasis on the New Media: European Perspectives”, Berlin, 30th June 2009.....	423
	<i>Final Declaration</i>	425
EVENTS		
Dubravka Maleš	12th Formal Session of the Council for Children and Winners of the Award for the Promotion of the Right of the Child in 2008	431
Albina Čakarun Kornelija Pošta	Acknowledgement Presentation Ceremony “Company - a Friend of the Family” and “Local Community – a Friend of the Family”	437
Maja Grozdanić	Literature and Art Contest for Children “I Love My Family”	443
Bruna Profaca Domagoj Štimac	Education of Pediatricians and School Medicine Specialists: Prevention and Interventions in the Area of Child Abuse and Neglect.....	449
ANNOUNCEMENT OF FORTHCOMING EVENTS		
Barbara Kušević	High-level Conference Celebrating the 20th Anniversary of the <i>Convention on the Rights of the Child</i> , 20th November 2009, Stockholm, Sweden	455
PUBLICATION REVIEWS		
Ružica Misir Duška Bogdanović	The Safety of Children Using the Internet	459

Maja Flego	“Evaluation of the Institution of the Ombudsman for Children”, Ombudsman for Children, Zagreb, 2009	461
Maja Flego	“Protection of Privacy of Children in the Media”, Ombudsman for Children, Zagreb 2009	465
Dajana Brunac	Review of Books on the Subject of Corporal Punishment and Abuse of Children Designed for Parents and Professionals	469

DIJETE I DRUŠTVO

Inhalt

Das Kind und die Gesellschaft Jahrgang 11, Nr. 1/2 2009.

	Seite
Dubravka Maleš	Einleitungswort 25
Ivana Milas Klarić	Internationale Rechtsschutz von Kindern – 20 Jahre nach der Verabschiedung der <i>Konvention über die Rechte des Kindes</i> 27

NATIONALE KAMPAGNE GEGEN KÖRPERLICHE ZÜCHTIGUNG VON KINDERN

Maja Grozdanić	Feierliche Vorstellung der Nationalen Kampagne gegen die körperliche Züchtigung von Kindern in der Republik Kroatien (9. Januar 2009) 39
Maja Grozdanić	Durchgeführte Aktivitäten der Nationalen Kampagne gegen die körperliche Züchtigung von Kindern in der Republik Kroatien in 2008 und 2009 45
Ivanka Stričević	Tätigkeit von Familienzentren in Kroatien während der Durchführung der Nationalen Kampagne gegen körperliche Züchtigung von Kindern 57

ARTIKEL

Antonija Žižak	Merkmale und Behandlung von gewalttätigen Verhalten von Kindern und Jugendlichen 103
Barbara Kušević	Körperliche Züchtigung als Reflexion der elterlichen Auffassung vom Kind 121
Eva Anđela Delale	Elterliche Erziehungsverhalten in neuesten Forschungen 135
Ester Brašnić Marina Ajduković Silvija Ručević	Bindung und Entwicklungsrisiken für Kinder und Jugendliche in Kinderheimen 157

Nivex Koller - Trbović Gabrijela Ratkajec Anja Miroslavljević	Spezifische Risikobereiche für Kinder miteinbezogen in erweiterter professioneller Behandlung in kroatischen Grundschulen 181
Marina Ajduković	Effekte des Projekts "Prävention von Trennung und frühe Interventionen für Familien in Gefahr" aus der Perspektive eines Angestellten im Zentrum für soziale Fürsorge 205
Tanja Opačak	Übersicht, Rolle und Bedeutung der Dokumente, mit denen wir Kinder mit Entwicklungsstörungen vor Gewalt schützen 223
AUS DEM BÜRO DER OMBUDSFRAU FÜR KINDER	
Gordana Filipović	Das Recht des Kindes auf eine gemeinsame elterliche Fürsorge nach dem Zerfall einer Familiengemeinschaft 243
Maja Gabelica Šupljika	Dem Büro der Ombudsfrau für Kinder wurde der erste Preis vom WWSF verliehen für die Prävention von misshandelten Kindern 249
AUS DEM UNICEF BÜRO FÜR KROATIEN	
Gorana Dojčinović	Neuheiten aus dem UNICEF Büro für Kroatien 255
AUS DER ARBEIT VON INTERNATIONALEN ORGANISATIONEN	
Romana Kuzmanić Oluić	StellvertreterIn des UN-Generalsekretärs für Gewalt über Kinder 267
DARSTELLUNG VON DOKUMENTEN	
Aleksandra Korać Graovac	Europäische Übereinkommen über die Adoption von Kindern (revidiert) 279
	<i>Europäische Übereinkommen über die Adoption von Kindern (revidiert) CETS Nr. 202, Straßburg, 27.11.2008. .... 283</i>
Antonija Žižak	Darstellung der Nationalen Strategie der Prävention der Verhaltensstörungen von Kindern und Jugendlichen von 2009 bis 2012 293

ÜBERSICHT DER VERSAMMLUNGEN

Barbara Kušević	Konferenzübersicht "Ein Europa von Kinder für Kinder schaffen" nach der Strategie 2009-2011", Stockholm vom 8. bis 10 September 2008.	299
	<i>Schlussbemerkung des Vorstehers - Botschafter Per Sjögren</i>	303
	<i>Strategie für den Zeitraum von 2009 bis 2011</i>	307
Lora Vidović	Dritte Weltkongress gegen sexuelle Ausbeutung und Misshandlung von Kindern, Rio de Janeiro, 24. bis 28 November 2008	315
	<i>Rio Deklaration und Aktionsaufruf zur Prävention und Unterbeugung sexueller Ausbeutung von Kindern und Heranwachsenden</i>	319
Ivana Jeđud Gabrijela Ratkajec	Wissenschaftliche und Fachversammlung „Harmonisierung, der Interventionen mit den Bedürfnissen von Kindern und Jugendlichen in Gefahr“ Zagreb, 19. und 20. Februar 2009	339
Ružica Misir	Konferenz "Europa – Freund der Kinder", Prag, Tschechische Republik, 6. bis 7. April 2009.....	343
Martina Štabi	Runde Tisch "Gewalt unter Kindern – wie verhindern", Zagreb, 15. April 2009	349
Maja Flego	Konferenz des Netzes der Ombudspersonen für Kinder aus Südost Europa "Kinder und konfliktreiche Scheidungen – Zutritt von Kindern dem einheimischen, internationalen und europäischen Rechtswesen", Dubrovnik, 19. bis 20. Mai 2009.....	353
Alida Matković	Initiale Kampagne der Plattform des Europarates über die Rechte des Kindes.....	357
Barbara Kušević	Konferenz der Minister des Europarates für Familienangelegenheiten "Öffentliche Politik als Unterstützung des Kinderwunsches: soziale, wirtschaftliche und persönliche Faktoren", Wien, Österreich, 16. Und 17. Juni 2009.....	361
	<i>Beitrag zur Konferenz der internationalen Nichtregierungsorganisationen des Europarates</i>	373

Positive Elternschaft – Bericht über die Fortsetzung der Arbeit nach der 28. Konferenz europäischer Minister für Familienangelegenheiten (Lissabon, 2006) 379

Nationale Dokumente über den Standpunkt zu Familienangelegenheiten 393

Martina Štabi   Runde Tisch “Prävention gegen Sucht von Kindern und Jugendlichen”, Zagreb, 26. Juni 2009..... 403

Krunoslav Borovec   *Die Rolle der Polizei bei der Prävention von Drogenmissbrauch von Jugendlichen..... 407*

Dubravko Klarić   *Zunahme des gewalttätigen Verbrechen als komplementärer Teil der heutigen Trends von Drogenmissbrauch 415*

Barbara Kušević   Wissenschaftliche Konferenz “ Schutz von Kindern und Jugendlichen vor sexueller Gewalt mit Betonung auf neue Medien: europäische Perspektiven”, Berlin, 20. Juni 2009 423

Schlussdeklaration..... 425

EREIGNISSE

Dubravka Maleš   12. Festliche Sitzung des Kinderrates und Preisverleihung für die Förderung von Kinderrechten in 2008 431

Albina Čakarun
Kornelija Pošta   Preisverleihung “Unternehmen – Freund der Familie” und “Lokale Gemeinschaft – Freund der Familie” 437

Maja Grozdanić   Literarischer Wettbewerb und Zeichenwettbewerb für Kinder zum Thema “Ich liebe meine Familie” 443

Bruna Profaca
Domagoj Štimac   Ausbildung von Kinderärzten und Ärzte der Schulmedizin Prävention und Interventionen im Bereich der Misshandlung und Vernachlässigung von Kindern 449

ANKÜNDIGUNG NEUER EREIGNISSE

Barbara Kušević   Konferenz auf hoher Ebene anlässlich der Feier zum 20. Jahrestag *der Konvention über die Rechte des Kindes* 20. November 2009, Stockholm, Schweden 455

ÜBERSICHT DER VERÖFFENTLICHUNGEN

Ružica Misir Duška Bogdanović	Sicherheit der Kinder im Internet.....	459
Maja Flego	“Beurteilung der Institution der Ombudspersonen für Kinder”, Ombudsfrau für Kinder, Zagreb, 2009	461
Maja Flego	“Schutz der Privatsphäre von Kindern in Medien”, Ombudsfrau für Kinder, Zagreb, 2009	465
Dajana Brunac	Präsentation von Büchern zum Thema körperliche Züchtigung und Misshandlung von Kindern für Eltern und Fachleute.....	469

DIJETE I DRUŠTVO

Uvodna riječ

Introduction

Einleitungswort

DIJETE I DRUŠTVO

Uvodna riječ

Poštovani čitatelji,

ovaj broj časopisa **Dijete i društvo** izlazi u vrijeme kada se u svijetu obilježava 50-ta obljetnica donošenja *Deklaracije o pravima djeteta* i 20-ta obljetnica donošenja *UN-ove Konvencije o pravima djeteta*. Za razliku od *Deklaracije o pravima djeteta*, koja ima moralnu snagu, *Konvencija* je pravni akt koji ima snagu zakona i obvezuje stranke na pridržavanje njezinih odredbi, te uključuje pravo nadziranja nad provedbom i primjenom u državama koje su je prihvatile. Prihvatanje *Konvencije* značilo je prelazak s deklarativnog određivanja ciljeva na obvezujuće međunarodno pravno zakonodavstvo. Stoga možemo slobodno reći da je stvaranje međunarodnih instrumenata, kojima se žele zaštititi prava djeteta, velik napredak u povijesti čovječanstva.

Djeca se rađaju s temeljnim slobodama i pravima koja pripadaju svim ljudskim bićima. No s obzirom na njihovu tjelesnu i psihičku nezrelost, pokazala se potreba isticanja posebnih prava djeteta na zaštitu. Stoga se u *Konvenciji o pravima djeteta* govori, prije svega, o obvezama odraslih u odnosu prema djetetu, kao i o obvezama brojnih društvenih čimbenika u odnosu na zaštitu djeteta. To je prvi dokument u kojem se djetetu pristupa kao subjektu s pravima, a ne samo kao osobi koja treba posebnu zaštitu pa u tom pogledu *Konvencija* predstavlja revolucionarni dokument.

Koncept djeteta kao nositelja prava za odrasle je teško prihvatljiv, jer se djeca tradicionalno vide kao osobe koje trebaju zaštitu, a manje kao one koje imaju prava i koje mogu djelovati. *Konvencija* unosi kopernikanski obrat u pogledu na dijete. Ta nova perspektiva promatranja djeteta u prvi plan stavlja dijete kao individuu, a djetinjstvo shvaća kao društvenu kategoriju. Dijete je subjekt i aktivni član zajednice, a djetinjstvo razdoblje u kojem ono treba živjeti svoja prava, a ne čekati neka buduća vremena. Takav stav ima značajne posljedice po one koji djetetu trebaju osigurati uživanje njegovih prava, odnosno po one koji skrbe, odgajaju i obrazuju djecu.

Priključujući se obilježavanju obljetnice donošenja *Konvencije o pravima djeteta*, u ovom broju na samom početku donosimo članak I. Milas Klarić u kojem se daje kratka povijest nastanka *Konvencije* i njezina važnost sa stajališta položaja djeteta u društvu.

Potom slijede radovi u kojima se govori o tome što se sve događalo tijekom provođenja Nacionalne kampanje protiv tjelesnog kažnjavanja djece Ministarstva obitelji, branitelja i međugeneracijske solidarnosti. Kampanja se odvija tijekom cijele 2009. godine, na nacionalnoj i na lokalnoj razini, a u aktivnostima na lokalnoj razini posebno su se istaknuli Obiteljski centri.

Kao što smo i do sada činili, i ovog puta donosimo više znanstvenih i stručnih radova u kojima se problematiziraju različiti aspekti dječjih prava. To su: nasilno ponašanje djece i mladih, tjelesno kažnjavanje djece od strane roditelja, roditeljski odgojni postupci, privrženost i razvojni rizici djece i mladih u dječjim domovima, specifična područja rizika djece uključene u produženi stručni boravak u osnovnoj školi, učinci

projekta “Prevenција separacije rane intervencije s obiteljima pod rizikom”, te pregled, uloga i važnost dokumenata kojima se štite djeca s teškoćama u razvoju od nasilja.

Osim priloga iz Ureda pravobraniteljice za djecu i UNICEF-ovog ureda za Hrvatsku donosimo i informacije iz rada međunarodnih organizacija, prikaze nekih dokumenata, publikacija i događanja.

U ovom broju izuzetno je bogata priložima rubrika koja donosi prikaze skupova. Željeli smo javnost informirati o tome što se sve događalo na međunarodnom planu u pogledu obilježavanja obljetnice *Konvencije* odnosno skrenuti pozornost na nastojanja međunarodne zajednice da život djece učini dostojanstvenim i da svakom djetetu osigura optimalne uvjete za rast i razvoj.

Uredništvo časopisa se nada da će svatko naći nešto za sebe. Možda se ponekad i neće slagati s autorom ili autorima, ali mišljenja smo da je već je puno učinjeno ako određeni sadržaj potakne čitatelja na razmišljanje o stanju prava djeteta u našoj zemlji.

Prof. dr. sc. Dubravka Maleš,
glavna urednica

Introduction

Dear readers,

This issue of the journal **Child and Society** comes out at a time when the world marks the 50th anniversary of the adoption of the *Declaration on the Rights of the Child* and the 20th anniversary of the adoption of the UN *Convention on the Rights of the Child*. Unlike the *Declaration on the Rights of the Child*, which has moral strength, the *Convention* is a legally binding document which obliges states parties to abide by its provisions and provides for the right to monitor its implementation and application in the states parties. The adoption of the *Convention* was a transition from declarative objective setting to binding international legislation. We can, therefore, say that drafting of international documents aimed at protecting the rights of the child is a great progress in the history of mankind.

Children are granted fundamental freedoms and rights belonging to all human beings from the day they are born. However, considering their physical and mental immaturity, a need has been felt for emphasizing special rights of the child to protection. Thus, the *Convention on the Rights of the Child* primarily points out the responsibilities of adults regarding children as well as the responsibilities of numerous social factors regarding child protection. It is the first document that approaches a child as a subject having its own rights, rather than just a person requiring special protection, which makes it a revolutionary document.

Adults find the concept of the child as a right holder hard to accept since children have traditionally been considered more as persons requiring protection and less as persons having their own rights and having the capacity to act. The *Convention* has brought about a complete change in the perception of the child. This new perception of the child brings a child as an individual to centre stage and perceives childhood as a social category. **Child** is a subject and an active member of the community and childhood is a period when it should exercise its rights rather than wait for some future times. Such attitude has significant consequences for those who are supposed to provide the child with a possibility to exercise its rights, i.e. for those who take care, raise and educate children.

To join the marking of the anniversary of the adoption of the *Convention on the Rights of the Child* at the very beginning of this issue we present an article by I. Milas Klarić that provides a short history of drafting of the *Convention* and its importance for the position of the child in society.

What follows are articles on the implementation of the National Campaign Against Corporal Punishment of Children of the Ministry of the Family, Veterans' Affairs and Intergenerational Solidarity. The campaign will be taking place throughout 2009 on the national and local level. Family Centres have made special contribution in the implementation of activities on the local level.

This time, as we have been doing so far, we present more scientific and professional papers that problematize various aspects of children's rights. Those are: violent behaviour in children and youth, corporal punishment of children by their parents, parental upbringing practices, attachment and developmental risks in children and youth in children's homes, specific risk areas in children included into the extended professional treatment in elementary schools, outcomes of the project "Prevention of Separation and Early Intervention With Families at Risk " as well as overview, role and importance of documents protecting children with developmental difficulties from violence.

Besides articles from the Office of the Ombudsman for Children and UNICEF Office for Croatia, we provide information about the work of international organizations as well as documents', publications' and events' reviews.

In this issue there are many articles in the conference reviews section. It was our wish to inform the public about all the activities taking place on international level marking the anniversary of the *Convention*, namely to draw attention to the efforts of international community to make children's lives dignified and provide each child optimal conditions for growth and development.

The Editorial Board hopes that everyone will find something of interest. One may have views different from those of the authors, but we are of the opinion that much has been done if certain contents give cause for reflection about the condition of the right of the child in our country.

Prof. Dubravka Maleš, Ph. D.
Editor

Einleitungswort

Liebe Leser,

Diese Ausgabe der Zeitschrift **Das Kind und die Gesellschaft** erscheint in einer Zeit, in der weltweit das 50-ste Jubiläum der Verabschiedung der *Erklärung über die Rechte des Kindes* und das 20-ste Jubiläum der *UN-Konvention über die Rechte des Kindes* gefeiert wird. Im Gegensatz zur *Erklärung über die Rechte des Kindes*, die eine moralische Kraft hat, ist die *Konvention* ein Rechtsakt mit Gesetzeskraft und verpflichtet die Parteien, sich an deren Bestimmungen zu halten und beinhaltet die Kontrolle über deren Durchführung und Anwendung in den Staaten, die sie angenommen haben. Die Annahme der *Konvention* bedeutete einen Übergang von der deklarativen Bestimmung der Ziele zur verpflichtenden internationalen Gesetzgebung. Daher können wir offen sagen, dass das Schaffen von internationalen Instrumenten, mit denen Kinder geschützt werden sollen, ein großer Fortschritt in der Geschichte der Menschheit ist.

Kinder kommen mit Grundfreiheiten und -rechten zur Welt, die allen Menschen gehören. Aber hinsichtlich ihrer körperlichen und psychische Unreife ist der Bedarf entstanden, die besonderen Rechte des Kindes auf Schutz zu betonen. Deshalb ist in der *Konvention über die Rechte des Kindes* in erster Linie die Rede über die Verpflichtungen der Erwachsenen im Verhältnis zum Kind sowie über die Verpflichtung zahlreicher gesellschaftlichen Faktoren im Verhältnis zum Schutz des Kindes. Sie ist das erste Dokument, das das Kind als Subjekt mit Rechten sieht und nicht nur als eine Person, die besonderen Schutz braucht. In dem Sinne stellt die Konvention ein revolutionäres Dokument dar.

Das Konzept des Kindes als Rechtsträger ist für Erwachsene schwer akzeptierbar, da sie traditionell Kinder als Personen sehen, die geschützt werden müssen und weniger als diejenigen, die Rechte haben und handeln können. Die Konvention ist eine Kopernikanische Wende im Blick auf das Kind. Diese neue Perspektive der Auffassung des Kindes stellt das Kind als ein Individuum in den Vordergrund und versteht die Kindheit als gesellschaftliche Kategorie. Das Kind ist ein Subjekt und aktives Mitglied der Gesellschaft und die Kindheit eine Zeit, in der es seine Rechte lebt und nicht auf die Zukunft warten muss. Diese Auffassung hat bedeutende Folgen für diejenigen, die dem Kind sichern sollen, seine Rechte zu genießen, bzw. für diejenigen, die sich um Kinder kümmern, sie erziehen und ausbilden.

Sich anschließend an die Feier des Jubiläums der Verabschiedung der *Konvention über die Rechte des Kindes* bringen wir am Anfang dieser Ausgabe den Artikel von I. Milas Klarić, in dem eine kurze Geschichte der Entstehung der Konvention und ihre Bedeutung vom Standpunkt der Lage des Kindes in der Gesellschaft gegeben wird.

Danach folgen Arbeiten, in denen darüber gesprochen wird, was sich alles während der Durchführung der Nationalen Kampagne gegen körperlicher Züchtigung des Ministeriums für Familie, Veteranen und Generationen-Solidarität abgespielt hat. Die Kampagne wird das ganze Jahr 2009 auf nationaler und lokaler Ebene durchgeführt

und in den Aktivitäten auf lokaler Ebene haben sich besonders Familienzentren ausgezeichnet.

Wie wir es auch bisher getan haben, bringen wir auch dieses Mal mehrere wissenschaftliche Abhandlungen und Facharbeiten, in denen verschiedene Aspekte der Kinderrechte problematisiert werden. Das sind: gewalttätiges Verhalten von Kindern und Jugendlichen, körperliche Züchtigung von Kindern seitens der Eltern, elterliche Erziehungsverhalten, Bindung und Entwicklungsrisiken bei Kindern und Jugendlichen in Kinderheimen, besondere Risikobereiche für Kinder, die in erweiterter professionellen Behandlung in der Grundschule miteinbezogen sind, die Effekte des Projekts „Prävention von Trennung und frühe Interventionen für Familien in Gefahr“ sowie die Übersicht, Rolle und Bedeutung der Dokumente, mit denen wir Kinder mit Entwicklungsstörungen vor Gewalt schützen.

Außer den Beiträgen aus dem Büro der Ombudsfrau für Kinder und dem UNICEF Büro für Kroatien bringen wir auch Informationen aus der Arbeit von internationalen Organisationen, Übersicht mancher Dokumente, Publikationen und Ereignisse.

Diese Ausgabe ist besonders reich an Beiträgen in der Rubrik über Versammlungen. Wir wollten die Öffentlichkeit darüber informieren, was sich alles auf internationaler Ebene anlässlich des Jubiläums der Konvention abgespielt hat, bzw. die Aufmerksamkeit auf die Bemühungen der internationalen Gemeinschaft zu lenken, um das Leben der Kinder würdiger zu machen und um jedem Kind optimale Bedingungen zum Wachstum und Entwicklung sicherzustellen.

Der Zeitschriftredaktion hofft, dass jeder etwas für sich finden wird. Vielleicht wird er/sie nicht mit dem Autor oder den Autoren gleicher Meinung sein, aber wir sind der Ansicht, dass schon viel gemacht wurde, wenn bestimmte Inhalte den Leser anregen, um über die Rechte des Kindes in unserem Land nachzudenken.

Prof. Dr. sc. Dubravka Maleš
Hauptredakteurin

Međunarodnopravna zaštita djece – 20 godina od donošenja *Konvencije o pravima djeteta*

Mr. sc. Ivana Milas Klarić
Pravni fakultet
Zagreb

SAŽETAK

*Međunarodni dan djeteta obilježava se svake godine 20. studenoga. To je dan kada je Opća skupština UN-a 1959. godine usvojila Deklaraciju o pravima djeteta i dan kada je, trideset godina nakon toga, usvojila **Konvenciju o pravima djeteta**. U susret velikim obljetnicama, obilježavanju pedeset, odnosno dvadeset godina od donošenja temeljnih dokumenata za zaštitu prava djeteta, prisjećamo se njihove važnosti. Govorimo također i o najznačajnijim regionalnim, odnosno europskim dokumentima za zaštitu dječjih prava, te hrvatskom obiteljskom zakonodavstvu, teorijskopравnim promišljanjima i praksi.*

Ključne riječi: prava djeteta, dobrobit djeteta, međunarodnopravna zaštita djece

1. Uvodne napomene – razdoblje prije Drugoga svjetskog rata

Iako iz perspektive današnjeg shvaćanja sustava zaštite ljudskih prava vrlo skromno, ipak, do međunarodnopravnog priznanja dječjih prava dolazi početkom 20. stoljeća. Radilo se, doduše, o posrednoj zaštiti djece koja se povezivala sa zaštitom nekih drugih osoba, odnosno ljudskih prava uopće, odnosno s posrednom zaštitom djece povezanom s određenom problematikom, npr. ropstva ili trgovine ljudima.¹

Nakon Prvoga svjetskog rata stvorena je Liga naroda, međunarodna organizacija za očuvanje mira i sprječavanje ratova. Djelovala je vrlo kratko, samo devetnaest godina², a početak Drugoga svjetskog rata pokazao je nemoć organizacije u ostvarenju svojih ciljeva. Ipak, za njezina trajanja, donesen je “prvi dokument koji je na formalan način pristupio pravima djece” (Hrabar, 1994). Radilo se o **Ženevskoj deklaraciji o pravima djeteta iz 1924.** godine. U samo pet članaka proklamiraju se sljedeće obveze: osigurati djeci normalan tjelesni i duhovni razvoj, hranu, liječenje i pomoć, posebice nahočadi, dijete se mora zaštititi od iskorištavanja, te dijete treba rasti sa sviješću o svojim talentima koji služe čovječanstvu.³

Iz teksta Deklaracije jasno je da se radi o dokumentu s moralnom porukom, no

¹ Tako (Hrabar, 1994, 29) navodi da su prvi međunarodnopravni akti posvećeni djetetu bile konvencije o zabrani trgovine ženama i djecom, donesene 1904. i 1910. godine. Autorica također podsjeća da Ženevska konvencija o ropstvu (1926), određujući pojam ropstva, govori o “individui”, te pod tim podrazumijeva odraslu osobu, ali i dijete.

² Od 1920. do 1939. godine.

³ Hrabar, 1994. Tekst Deklaracije v. u: Van Bueren, 1993, 3.

važno je spomenuti njezino donošenje u kontekstu vremena nakon Prvog svjetskog rata i strahota koje je takav svjetski sukob donio. Smatramo značajnim da je u takvom vremenskom i političkom okruženju osviještena potreba donošenja dokumenta za promicanje prava djeteta.⁴

2. Razdoblje nakon Drugoga svjetskog rata – Deklaracija UN-a o pravima djeteta iz 1959. godine

Razdoblje nakon Drugog svjetskog rata označeno je donošenjem mnogih međunarodnopravnih dokumenata za zaštitu ljudskih prava. **Opća Deklaracija o pravima čovjeka**⁵ osnovni je dokument o ljudskim pravima, koja glede djece konstatira potrebu brige i pomoći. Zaključuje se kako je načela Opće deklaracije o pravima čovjeka, koja se posredno odnose i na djecu, trebalo podrobnije razraditi i opisati u posebnoj deklaraciji namijenjenoj djeci. No na donošenje konvencije radi obvezatnije primjene u to se vrijeme nije ni pomišljalo jer međunarodne prilike za to nisu nudile uvjete (Hrabar, 1994, 30).

Korak dalje u zaštiti prava djece ostvaren je usvajanjem **Deklaracije o pravima djeteta UN-a iz 1959.** godine, čiju 50-u obljetnicu obilježavamo upravo 20. studenoga ove godine. Iako se ne radi o pravno obvezujućem dokumentu, Deklaracija o pravima djeteta izuzetno je značajan dokument kojim se po prvi puta proklamiraju prava i slobode djeteta, uvažavajući dijete kao subjekt *sui generis*.

Deklaracija u uvodnom dijelu proklamira prava i slobode sa svrhom osiguranja sretnog djetinjstva i uživanja navedenih prava, kako zbog vlastite dobrobiti, tako i dobrobiti društva. Deklaracija se sastoji od deset načela koja bi se sadržajno (prema Hrabar, 1994) mogla grupirati u tri dijela. Tako se jedna skupina načela odnosi na potrebu djeteta da ga se voli, da raste pod okriljem brige i odgovornosti svojih roditelja. Drugoj skupini načela pripadala bi ona prava koja se odnose na određivanje djeteta kao pravnog subjekta (npr. pravo na ime i državljanstvo, zabranu diskriminacije itd.). O Deklaraciji se ipak ponajprije može zaključivati temeljem treće skupine načela (Hrabar, 1994, 31) kojima je svrha zaštita djeteta. Radi se o odredbama koje se odnose na zaštitu i olakšice u razvoju općenito i kada je razvoj ugrožen, uživanje socijalne sigurnosti i razvoja u zdravim uvjetima, o primarnom pružanju zaštite i pomoći djeci, o zaštiti djece od nemara, svireposti i izrabljivanja, te o obrazovanju, igri i razonodi.

Zaključno možemo ustvrditi da je, iako se radi o neobvezujućem⁶ pravnom aktu, Deklaracija o pravima djeteta predstavljala značajan korak naprijed u zaštiti prava djece u vremenu u kojem je donesena, a njezino osnovno obilježje jest priznanje dječjih prava kao posebne kategorije ljudskih prava. Dvadeset godina nakon donošenja Deklaracije, 1979. godine, UN je tu godinu proglasio Međunarodnom godinom djeteta, a desetljeće koje slijedi proglašeno je Desetljećem djeteta. Na isti datum, 20. studenog, točno trideset godina nakon donošenja Deklaracije UN-a, donesena je, 1989. godine *Konvencija o pravima djeteta*.

4 O utjecaju Deklaracije na nacionalna zakonodavstva tog vremena v. Van Bueren, 1995. Tako se (Van Bueren, 1995, 9) navodi da je francusko Ministarstvo javne uprave naredilo da primjerak Deklaracije mora biti istaknut u svakoj školi.

5 Prihvaćena u Općoj skupštini UN-a Rezolucijom 217 A (III) 10.12.1948. godine.

6 Tako se (Van Bueren, 1995, 12) navodi da je više država (npr. Poljska, Meksiko) zagovaralo donošenje konvencije. Tom prijedlogu ipak se usprotivila većina država, a neke od razloga protivljenju navela je Nizozemska ističući velike ekonomske, socijalne i kulturne razlike, te različite moralne zasade i vjerska uvjerenja zemalja članica, koji bi, barem u tom trenutku, po njihovom mišljenju doveli do nerješivih problema.

3. Konvencija o pravima djeteta – 20 godina kasnije

Konvencija o pravima djeteta usvojena je u Ujedinjenim narodima 20. studenog 1989. godine, Rezolucijom br. A/44/736, a stupila je na snagu 2. rujna 1990. godine. Republiku Hrvatsku *Konvencija* obvezuje od 8. listopada 1991. godine na temelju notifikacije o sukcesiji, a dio je unutarnjeg pravnog poretka prema odredbi čl. 140. Ustava. *Konvencija o pravima djeteta* najznačajniji je i najsveobuhvatniji globalni dokument za zaštitu i pravni položaj djece. Odbor za prava djeteta⁷ UN-a identificirao je četiri opća načela na kojima se temelje sva prava sadržana u *Konvenciji*. Riječ je o načelima nediskriminacije, razvoja⁸ u svim vidovima života, zatim načelu dobrobiti djeteta⁹ i aktivnog sudjelovanja djeteta i izražavanja njegova mišljenja u svim stvarima koja ga se tiču.

Bitan dio *Konvencije*, i jedno od njezinih najznačajnijih obilježja jest upravo činjenica da je riječ o dokumentu koji (u dijelu II) predviđa sustav sankcija, na način da države, stranke *Konvencije* pristaju na kontrolu međunarodnih tijela u svezi poštivanja prava djeteta na svom teritoriju. Države su također dužne podnositi izvješća Odboru za prava djeteta,¹⁰ prvo u roku od dvije godine nakon stupanja na snagu *Konvencije* u toj državi, a kasnije svakih pet godina.¹¹

O sadržaju *Konvencije* i njezinom značenju, kao i sadržaju i dosegu svakog pojedinog prava djeteta, dva desetljeća nakon donošenja *Konvencije*, napisana je uistinu bogata literatura. Različiti teorijski pristupi rezultirali su i različitim podjelama prava djeteta,¹² a hrvatska obiteljskoppravna teorija ističe važnost djetetovih izvornih (temeljnih) prava.¹³

U svibnju 2000. godine Glavna skupština UN-a donijela je dva protokola *Konvenciji*. Riječ je o Neobveznom protokolu uz *Konvenciju o pravima djeteta* u vezi s uključivanjem djece u oružane sukobe i Neobveznom protokolu uz *Konvenciju o pravima djeteta* o prodaji djece, dječjoj prostituciji i pornografiji. Oba protokola stupila su na snagu 2002. godine, a jamče više standarde zaštite djece.¹⁴

Valorizirajući *Konvenciju o pravima djeteta*, Hrabar ističe: "...Među najvažnije

7 *Committee on the Rights of the Child*, čl. 43. Konvencije. Odbor za prava djeteta ima sjedište u Genevi, a čini ga osamnaest članova u svojstvu stručnjaka.

8 Misli se na tjelesni, emotivni, psihosocijalni, kognitivni, društveni i kulturni razvoj.

9 Prema Hrabar (Alinčić *et al*, 2006, 237) načelo dobrobiti djeteta sveobuhvatan je i primjereniji izraz od najboljeg interesa djeteta, a njime se odražava sveukupni, optimalni status djeteta u odnosu na njega samoga i na druge subjekte, pa svojom širinom obuhvaća i pojam najboljeg interesa djeteta. O sadržaju, dosegu i primjeni načela dobrobiti, odnosno najboljeg interesa djeteta v. više: Hrabar (Alinčić *et al*, 2006), Wolf, J. (Freeman, M., Veerman, 1992, 125-135).

10 Hrabar (Alinčić *et al*, 2006, 226) upozorava na kritike pravne teorije upućene na račun rada Odbora za prava djeteta koje se, među ostalim, odnose na nedostatak učinkovitog mehanizma pritiska na države koje nemaju odgovarajuću zaštitu djece, zatrapanost Odbora mnogobrojnim izvješćima itd.

11 Republika Hrvatska podnijela je dva izvješća Odboru, 1996. i 2004. godine. Sadržaj Izvješća iz 2004. godine kao i Zaključak Odbora v. na URL: <http://www.dijete.hr>

12 Tako Hrabar (Alinčić *et al*, 2006, 228) ističe podjelu djetetovih prava iz Konvencije prema kriteriju "4P" – ovisno o ciljevima namijenjenim ostvarenju djetetovih prava – *prevention, protection, provision i participation*. Prema psihologijskom pristupu postoje tri skupine prava "3S" – sigurnost, skrb i sudjelovanje, a Hrabar ističe i podjelu na pozitivna prava (npr. pravo djeteta na život), odnosno negativno određena prava (npr. pravo na zaštitu od izricanja smrtne kazne).

13 Tako se kao kao izvorna prava (Hrabar, 1994) navode: pravo djeteta na život i zdravlje, pravo na život s roditeljima, pravo na odgoj i obrazovanje, pravo na saznanje vlastitog podrijetla i pravo na tjelesni, duševni i emocionalni razvoj. O izvornim pravima djeteta v. više u: Hrabar (1994).

14 O protokolima v. više u: Hrabar, 2002, 319-348.

vrijednosti ove *Konvencije* pripada njezina edukativna obojenost i priznavanje djece kao osoba sposobnih da posjeduju prava. Ta činjenica ima snagu preobrazbe, ne samo djetinjstva, već i odraslih.” (Alinčić i dr., 2006, 238).

Također, nesporna je uloga *Konvencije* u poticanju donošenja drugih međunarodnopravnih dokumenata, posebice regionalnih, te posljedično, izmjenama nacionalnih zakonodavstava u području zaštite prava djece.

Opća skupština Ujedinjenih naroda je 2002. godine na svojem posebnom zasjedanju usvojila Rezoluciju S-27/2 s dodatkom naziva “Svijet po mjeri djece”.¹⁵ Kao posebice važna ističu se deset načela, odnosno ciljeva Rezolucije, a time i akcija UN-a u području zaštite prava djece. Ponajprije, ističe se da interes, odnosno dobrobit djeteta treba biti osnovni kriterij u donošenju odluka i postupanju s djetetom. Nadalje, jedan od osnovnih ciljeva djelovanja UN-a na području zaštite djece (ali i općenito) jest iskorijeniti siromaštvo. Daljnja načela su zabrana bilo kojeg oblika diskriminacije, briga za sveobuhvatni razvoj svakog djeteta, a posebice se ističe i pravo djeteta na obrazovanje. Na popisu deset najvažnijih ciljeva našli su se i zabrana svakog oblika nasilja i izrabljivanja djeteta, te zaštita djece od sudjelovanja u ratu, kao i zaštita od ratnih stradanja. Borba protiv HIV-a također je jedno od najznačajnijih područja djelovanja UN-a, pa tako i u zaštiti prava djece, a kao posljednji od deset ciljeva navodi se i pravo djece da budu saslušana, odnosno načelo aktivnog sudjelovanja djece, te dužnost svih u očuvanju planeta Zemlje kao zaloga života budućim generacijama.

U povodu navršavanja točno dvadeset godina od donošenja *Konvencije o pravima djeteta* Odbor za prava djeteta organizira u Genevi proslavu, te se u programu¹⁶ proslave navode tri osnovna cilja. Osim same proslave, odnosno obilježavanja obljetnice, jedan od ciljeva jest i evaluacija *Konvencije* nakon 193 ratifikacije i 17 godina izvješćivanja o stanju prava djece, kao i utvrđivanje prioriteta u narednom razdoblju, posebice uzimajući u obzir Protokole *Konvenciji*. Posljednji, no čini nam se sadržajno najznačajniji, cilj jest rasprava na temu “Dostojanstvo, razvoj i dijalog”. Naime, iako *Konvencija* izrijeком, u zasebnom članku, ne navodi pravo na dostojanstvo, taj koncept polazna je točka zaštite ljudskih prava, pa tako i prava djeteta. Unutar ove teme raspravljat će se o djetetu kao ovlašteniku prava i zaštiti djeteta od diskriminacije.

Druga tema odnosi se na razvoj djeteta, pri čemu se misli na sve aspekte djetetova razvoja, tjelesni, intelektualni, duhovni, moralni, psihološki i socijalni razvoj. Posebice se ističe holistički pristup u “harmoničnom razvoju djeteta”. Unutar navedene teme posebice zanimljivom smatramo podtemu koja će se odnositi na ulogu država članica u promicanju i ostvarivanju ekonomskih, socijalnih i kulturnih prava djeteta u kontekstu trenutne globalne ekonomske krize.

Treća tema odnosi se na dijalog, pri čemu se misli na izražavanje mišljenja od strane svih zainteresiranih u području zaštite prava djece, kako država članica i njihovih tijela, tako i nevladinih udruga, odraslih, roditelja i, napose, same djece. Podteme se odnose na pitanje sudjelovanja djece i izražavanja svog mišljenja u društvu, kao i unutar obitelji.

15 *The World fit for Children*. Tekst Rezolucije v. na: URL:http://www.unicef.org/specialsession/docs_new.

16 Tekst v. na: URL: <http://www.ohchr.org/EN/NEWSEVENTS/Pages/AnniversaryConventionRightsChild.aspx>

4. Europski dokumenti za zaštitu prava djece

Na međunarodnoj razini, kao što smo već uočili na primjeru dokumenata UN-a, prepoznajemo dvije kategorije dokumenata koji se odnose na zaštitu prava djeteta. Jedno su međunarodni dokumenti koji se odnose na zaštitu ljudskih prava općenito,¹⁷ a to znači da se oni primjenjuju i na djecu. Druga skupina dokumenata jest ona koja se bavi zaštitom djece kao ovlaštenika prava. U europskom sustavu zaštite ljudskih prava, najznačajniji dokument za zaštitu ljudskih prava jest Konvencija o zaštiti ljudskih prava i temeljnih sloboda iz 1950. godine (dalje: Europska konvencija). Konvencija postavlja visoke standarde zaštite ljudskih prava, a u slučaju povrede prava predviđenih Konvencijom moguće je obratiti se Europskom sudu za ljudska prava. Europska socijalna povelja također jamči ekonomska i socijalna prava.

No govoreći o dokumentima koji se odnose na djecu, ističemo dokumente Vijeća Europe koji imaju snagu obvezujućih pravnih akata. Riječ je o konvencijama od kojih, doduše, neke još nisu stupile na snagu:

- **Revidirana Europska konvencija o posvojenju iz 2008. godine,**¹⁸
- **Konvencija VE o zaštiti djece od seksualnog zlostavljanja iz 2007. godine,**¹⁹
- **Konvencija o kontaktima s djecom iz 2003. godine**²⁰.

Temeljni sadržaj Konvencije jest pravo djeteta na kontakte s roditeljem koji živi u državi različitoj od one u kojoj živi dijete, te suradnja država po pitanju prekograničnog kretanja djece.²¹

- **Europska konvencija o ostvarivanju dječjih prava iz 1996. godine**²²

Riječ je o dokumentu kojim se detaljnije razrađuje pravo djeteta na izražavanje vlastitog mišljenja iz čl. 12. *Konvencije o pravima djeteta*, a posebice se njime štite postupovna prava djeteta kao što su pravo da u različitim postupcima, koji se odnose na dijete, odnosno koji ga se tiču, dobije sve relevantne informacije i bude saslušano, kao i pravo da traži posebnog zastupnika.

Osim konvencija, kao obvezujućih pravnih akata, u okviru Vijeća Europe doneseno je i više preporuka Vijeća ministara o zaštiti i položaju djece. Iako se radi o neobvezujućim pravnim aktima, preporuke su svakako smjernice promišljanju prava djece i imaju svoje mjesto u regionalnom²³ sustavu zaštite dječjih prava. Za potrebe

¹⁷ Npr. Opća deklaracija o ljudskim pravima, Međunarodni pakt o ekonomskim, socijalnim i kulturnim pravima itd.

¹⁸ Konvencija je donesena 27. 11. 2008., a stupit će na snagu nakon tri ratifikacije. Do ovoga trenutka, Konvencija nije stupila na snagu.

¹⁹ Konvencija je donesena 25.10. 2007. godine, a stupit će na snagu nakon pet ratifikacija. Na dan 23.9. 2009. dvije su države ratificirale Konvenciju (Albanija i Grčka), a Republika Hrvatska je potpisnica Konvencije.

²⁰ Izvorni naziv Konvencije je *Convention on Contact concerning Children*. Konvencija je stupila na snagu 1.9. 2005. godine nakon tri ratifikacije. Republika Hrvatska ratificirala je Konvenciju 5.2. 2009. godine, a stupila je na snagu 1.6.2009. godine.

²¹ O Konvenciji, te kontaktima djece s roditeljem s kojim ne živi v. Jakovac-Lozić (2005, 869-925) i Rešetar (2008).

²² Konvencija je stupila na snagu 1.7. 2000. godine, nakon tri potrebne ratifikacije. Na dan 23.9. 2009. godine trinaest zemalja je Konvenciju ratificiralo, a jednaki broj zemalja ju je potpisalo, no još nije i ratificiralo Konvenciju. Među njima je i Republika Hrvatska. O Konvenciji v. više u: Hrabar (1996, 391-403).

²³ Tako je npr. za područje afričkog kontinenta od izuzetnog značaja Afrička povelja o pravima i dobrobiti djeteta iz 1990. godine. Ovaj dokument stupio je na snagu 1999. godine, točno deset godina nakon donošenja *UN-ove Konvencije o pravima djeteta*. O Povelji v. više u Van Bueren (1993, 33-48), kao i na: URL: http://www.africa-union.org/official_documents

ovog rada, samo navodimo o kojim preporukama je riječ²⁴:

- Preporuka (2006) 14 o građanstvu i sudjelovanju mladih u javnom životu,
- Preporuka (2006) 13 koja se odnosi na pritvor, uvjete pritvora i mjere zaštite od nasilja,
- Preporuka (2006) 1 o ulozi nacionalnih savjeta mladih na razvoj mladeške politike,
- Preporuka (2005) 5 pravima djece koja žive u institucijama,
- Preporuka (2004) 13 o sudjelovanju mladih u lokalnom i regionalnom životu,
- Preporuka (2002) 12 o obrazovanju za demokratsko građanstvo,
- Preporuka (1998) 8 o sudjelovanju djece u obiteljskom i društvenom životu,
- Preporuka (1997) 3 o sudjelovanju mladih i budućnosti civilnog društva.

Parlamentarna skupština Vijeća Europe donijela je također i Preporuku 1864/2009 o poticanju sudjelovanja djece u donošenju odluka koje ih se tiču, odnosno koje se odnose na njih.

U studenom 2008. godine Vijeće ministara donijelo je i Strategiju za razdoblje 2009. - 2011. godine pod nazivom "Izgradnja Europe za djecu i s djecom".²⁵

5. Prava djece u Republici Hrvatskoj

Republika Hrvatska je potpisala i ratificirala *Konvenciju o pravima djeteta*, kao i Protokole *Konvenciji*, te su oni dio pravnog poretka Republike Hrvatske i neposredni²⁶ su izvor prava.

Ustav Republike Hrvatske temeljni je pravni akt koji sadržava nekoliko odredbi relevantnih za pravno uređenje obiteljskih odnosa, pa tako i zaštitu djece. No Alinčić²⁷ ističe da u Ustavu RH nedostaje posebna odredba o pravima djece koja bi istaknula da djeca uživaju ljudska prava i temeljne slobode u skladu sa svojim uzrastom i zrelošću. Smatramo također da bi bilo potrebno navedene odredbe o uređenju obiteljskih odnosa svrstati u poglavlje koje se odnosi na zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda, a ne, kao što je to sada, u poglavlje o gospodarskim, socijalnim i kulturnim pravima.²⁸

Prava djece unutar hrvatskog obiteljskopravnog uređenja dio su kojem je bez sumnje posvećena ponajveća pozornost i primjer vrsnosti unutar **hrvatskog obiteljskog zakonodavstva**. Hrabar ističe²⁹ da pravno uređenje koje datira od 1998. godine (misli se na Obiteljski zakon iz 1998.) nije doživjelo bitnije promjene izmjenama Obiteljskog zakona iz 2003. i 2004. godine, osim dijela koji se odnosi na nadležnost tijela za zaštitu djetetovih prava. Autorica ističe i da nedostaje odredba iz prijašnjeg zakonodavstva (čl. 90. ObZ-a iz 1998. godine, br. 162/98.) koja je apostorfirala roditelje kao osobe pozvane i odgovorne da prije svih drugih djetetu omoguće ostvarivanje njegovih prava, te obvezu da dijete upoznaju s njegovim pravima sukladno njegovoj

²⁴ Sve tekstove preporuka v. na: URL: http://www.coe.int/t/transversalprojects/children/default_en.aspwww.

²⁵ Tekst Strategije v. na: URL: http://www.coe.int/t/transversalprojects/children/default_en.asp

²⁶ To znači da bi se npr. u sudskoj odluci o razvodu braka, u kojoj se odlučuje o roditeljskoj skrbi nad maloljetnom djecom ili bilo kojoj drugoj odluci koja se odnosi na dijete, moglo pozivati na odredbe *Konvencije o pravima djeteta*.

²⁷ Alinčić *et al* (2006, 10).

²⁸ Hrabar (2008, 1-3).

²⁹ Hrabar (2005, 629-662).

dobi i zrelosti.³⁰

Hrvatsko obiteljsko zakonodavstvo, u dijelu koji se odnosi na prava djece, slijedi strukturu *Konvencije*, te, što je još važnije, prepoznaje i normira prava djeteta u skladu s njezinim odredbama, ali i odredbama drugih međunarodnih dokumenata³¹ za zaštitu prava djece.

Za zaštitu prava djece od neizmjerne važnosti jest institut dječjeg pravobranitelja (*ombudsman*). Slijedom toga, 2003. godine, na temelju Zakona o pravobranitelju za djecu,³² osnovan je **Pravobranitelj za djecu RH**.³³ Kao djelokrug rada pravobranitelja za djecu u čl. 6. Zakona o pravobranitelju za djecu, među ostalim, navodi se:

- prati usklađenost zakona i drugih propisa u Republici Hrvatskoj koji se odnose na zaštitu prava i interesa djece s odredbama Ustava Republike Hrvatske, *Konvencije o pravima djeteta* i drugih međunarodnih dokumenata koji se odnose na zaštitu prava i interesa djece,
- prati izvršavanje obveza Republike Hrvatske koje proizlaze iz *Konvencije o pravima djeteta* i drugih međunarodnih dokumenata koji se odnose na zaštitu prava i interesa djece,
- prati primjenu svih propisa koji se odnose na zaštitu prava i interesa djece,
- prati povrede pojedinačnih prava djece i proučava opće pojave i načine povreda prava i interesa djece,
- zalaže se za zaštitu i promicanje prava i interesa djece s posebnim potrebama,
- predlaže poduzimanje mjera za izgradnju cjelovitog sustava zaštite i promicanja prava i interesa djece te za sprječavanje štetnih djelovanja koja ugrožavaju prava i interese djece,
- obavještava javnost o stanju prava djece.

Osnovni cilj njegova rada jest zaštita, praćenje i promicanje djetetovih prava, u skladu s hrvatskim propisima i međunarodnim ugovorima. No najvažnijom zadaćom nam se čini dužnost uočavanja i upozoravanja na kršenje djetetovih prava.

Od svojeg osnutka pravobranitelj(ica) za djecu djeluje vrlo dobro i uspješno i čini nam se da je u javnosti stvoren dojam prepoznatljivosti institucije. Nakon osnivanja središnjeg ureda u Zagrebu, otvorena su još tri ureda i to u Rijeci, Splitu i Osijeku.

Iako se svojim sadržajem ne odnosi isključivo na zaštitu djece, za zaštitu od nasilja, pa i nad djecom, od neizmjerne je važnosti i **Zakon o zaštiti od nasilja u obitelji** iz 2003. godine. Radi se o prekršajnom propisu koji definira pojmove “član obitelji”, “nasilničko ponašanje”, te se određuju vrste prekršajnih sankcija koje izriče sud. Iako se i u stručnim krugovima i u javnosti Zakonu nalazilo nedostataka, smatramo da je njegovo donošenje bio korak naprijed kojeg treba sustavno dorađivati. Napominjemo da je nasilničko ponašanje u obitelji moguće sankcionirati i na kaznenopravnoj i na – obiteljskopravnoj razini, što nam je u kontekstu obiteljskopravne zaštite djeteta i odnosa roditelja i djece posebice značajno. U slučaju grubog kršenja i zanemarivanja prava djeteta obiteljskopravna sankcija je izricanje

³⁰ Hrabar (2005, 648).

³¹ Mislimo npr. na Konvenciju o ostvarivanju djetetovih prava iz 1996. godine, koju je RH potpisala, no nije ju i ratificirala, što će, nadamo se, uslijediti uskoro.

³² Narodne novine, br. 96/2003.

³³ O radu pravobranitelja za djecu RH, v. službenu web stranicu URL: <http://www.dijete.hr>.

mjere lišenja roditeljske skrbi.³⁴

Nakon donošenja *Konvencije o pravima djeteta* 1998. godine, Vlada RH je osnovala **Vijeće za djecu**³⁵ čija je uloga, među ostalim, trajno praćenje i usklađivanje rada državnih i ostalih tijela na ostvarivanju **Nacionalnog programa djelovanja za djecu u Republici Hrvatskoj**.

6. Umjesto zaključka

Smatramo da obilježavanje velikih obljetnica, pa tako i ovih, koje se odnose na pedeset godina od donošenja Deklaracije o pravima djeteta i dvadeset godina od donošenja *Konvencije o pravima djeteta*, ne bi trebalo biti samo formalno obilježavanje pojedinog datuma. One su prilika novim generacijama, ali i svima nama, da naučimo još ponešto o stvarnom sadržaju i značenju dječjih prava. One su također prilika podsjetiti se da proklamirana prava ne znače nužno i njihovo ostvarenje, te da nakon završetka dana, u kome se obljetnica slavi, svaki novi dan može i mora biti prilika za njihovo promicanje i zaštitu. Samo će tako odredbe ovih, doista velikih, međunarodnih dokumenata dobiti svoje pravo značenje.

LITERATURA:

Alinčić, M., Hrabar, D., Jakovac-Lozić, D., Korać, A. (2006) *Obiteljsko pravo*. Zagreb: Narodne novine.

Jakovac-Lozić, D. (2005) Susreti i druženja djeteta s odvojenim roditeljem u presudama Europskog suda za ljudska prava. *Zbornik Pravnog fakulteta u Zagrebu*, 55, 3-4, 869-925.

Hrabar, D. (2008) O potrebi izmjene obiteljskopравnih odredaba u Ustavu Republike Hrvatske. *Informer*, 56, 5648, 1-3.

Hrabar, D. (2005) Marginalije uz proturječnosti i pravne praznine pojedinih obiteljskopравnih instituta. *Zbornik Pravnog fakulteta u Zagrebu*, 55 (3-4), 629-662.

Hrabar, D. (2002) Protokoli uz *Konvenciju o pravima djeteta*. *Zbornik Pravnog fakulteta u Zagrebu*, 52 (2), 319-348.

Hrabar, D. (1996) *Europska konvencija o ostvarivanju dječjih prava – nov prilog promicanju dječjih prava*. *Zbornik Pravnog fakulteta u Zagrebu*, 46 (4), 391-403.

Hrabar, D. (1994) *Dijete – pravni subjekt u obitelji*. Zagreb: Pravni fakultet u Zagrebu, Zavod za građanskopravne znanosti i obiteljsko pravo.

Rešetar, B. (2008) *Pravna zaštita prava na susrete i druženje u obiteljskom pravu: doktorska disertacija*, Zagreb.

Van Bueren, G. (ur.) (1995) *The International Law on the Rights of the Child, Save the Children*. Dordrecht, Boston, London: Martinus Nijhoff Publishers.

Van Bueren, G. (ur.) (1993) *International Documents on Children, Save the Children*.

³⁴ Čl. 114. Obiteljskog zakona.

Na stranicama Ministarstva obitelji, branitelja i međugeneracijske solidarnosti, URL: <http://www.mobms.hr> možete saznati više o Nacionalnoj kapađnji protiv tjelesnog kađnjavanja djece. Kapađnju protiv tjelesnog kađnjavanja djece na europskoj razini pokrenulo je Vijeće Europe 2008. godine, a njezino svečano predstavljanje za cijelu Europu održalo se upravo u Zagrebu.

³⁵ Narodne novine, br. 132/98, 102/00, 44/01, 36/02 i 23/04.

Dordecht, Boston, London: Martinus Nijhoff Publishers.

Wolf, J. (1992) *The Concept of the "Best Interest" in Terms of the UN Convention on the Rights of the Child*. U: Freeman, M., Veerman, P. (ur.) *The Ideologies of Children's Rights*. Dordecht, Boston, London: Martinus Nijhoff Publishers, str.125-135.

Web-stranice:

URL: <http://www.africa-union.org>

URL: <http://www.coe.int>

URL: <http://www.dijete.hr>

URL: <http://www.mobms.hr>

URL: <http://www.nn.hr>

URL: <http://www.un.org>

DIJETE I DRUŠTVO

Nacionalna kampanja protiv
tjelesnog kažnjavanja djece

National Campaign against
Corporal Punishment of Children

Nationale Kampagne gegen
körperliche Züchtigung von
Kindern

Svečano predstavljanje Nacionalne kampanje protiv tjelesnog kažnjavanja djece u Republici Hrvatskoj (9. siječnja 2009. godine)

Sukladno Studiji glavnog tajnika Ujedinjenih naroda o nasilju nad djecom, 2009. godina određena je kao ciljna godina za postizanje ukidanja tjelesnog kažnjavanja djece na svjetskoj razini. U okviru Programa Vijeća Europe „Izgradnja Europe za djecu i s djecom“ pokrenuta je europska Inicijativa protiv tjelesnog kažnjavanja djece, a Republici Hrvatskoj ukazana je čast biti domaćinom međunarodnog pokretanja Kampanje za ukidanje tjelesnog kažnjavanja djece Vijeća Europe, koje je održano 15. lipnja 2008. godine u Zagrebu. U toj prigodi upućena je preporuka svim članicama Vijeća Europe za donošenje i provedbu nacionalnih kampanja protiv tjelesnog kažnjavanja djece.

Prihvaćajući navedenu preporuku i s ciljem upućivanja jasne poruke o tjelesnom kažnjavanju djece kao krajnje neprihvatljivom sredstvu odgoja, Ministarstvo obitelji, branitelja i međugeneracijske solidarnosti pokrenulo je Nacionalnu kampanju protiv tjelesnog kažnjavanja djece, čije je svečano predstavljanje održano 9. siječnja 2009. godine u 11 sati u Velikoj dvorani Ministarstva obitelji, branitelja i međugeneracijske solidarnosti u Zagrebu, Trg hrvatskih velikana 6.

Navedeno događanje započelo je pozdravnom riječi predsjednice Vlade Republike Hrvatske Jadranke Kosor, dipl. iur., tada u ulozi potpredsjednice Vlade i ministrice obitelji, branitelja i međugeneracijske solidarnosti, koja je zahvalila svim okupljenim uzvanicima na velikom odazivu. Ovom svečanom događaju nazočili su predstavnici/predstavnice državnih institucija, Ureda pravobranitelja/pravobraniteljica u Republici Hrvatskoj, Vijeća za djecu, Ureda UNICEF-a za Republiku Hrvatsku, organizacija civilnog društva, Obiteljskih centara iz cijele Hrvatske i medija.

Nakon uvodne pozdravne riječi, gospođa Kosor predstavila je program Kampanje u kojem je poseban naglasak stavljen na svrhu njenog pokretanja, nositelje te aktivnosti koje se u sklopu Kampanje planiraju provesti (govor slijedi u nastavku teksta).

Poslije upoznavanja okupljenih s Programom, gospođa Kosor predstavila je članove Ocjenjivačkog suda za prosudbu i nagrađivanje radova prispjelih na Natječaj za izradu idejnog likovnog rješenja zaštitnog znaka, slogana, plakata, promidžbenog spota i bedža Nacionalne kampanje protiv tjelesnog kažnjavanja djece u Republici Hrvatskoj. Kao članovi Ocjenjivačkog suda sudjelovali su:

1. Jadranka Kosor, dipl. iur., predsjednica Vlade Republike Hrvatske, tada u ulozi potpredsjednice Vlade i ministrice obitelji, branitelja i međugeneracijske solidarnosti,

2. Krunoslav Mesarić, dipl. iur., tadašnji državni tajnik Ministarstva obitelji, branitelja i međugeneracijske solidarnosti,
3. Dubravko Miholić, dipl. oec., partner u konzultantskoj kući Hauska & Partner d.o.o.,
4. mr. sc. Karlo Blagus, sveučilišni profesor na Fakultetu političkih znanosti,
5. akademik Tonko Maroević, sveučilišni profesor na Filozofskom fakultetu u Zagrebu i savjetnik Instituta za povijest umjetnosti,
6. Sanja Pilić, književnica,
7. Zrinko Ogresta, sveučilišni profesor na Akademiji dramskih umjetnosti,
8. akademik Vilko Žiljak, sveučilišni profesor na Grafičkom fakultetu u Zagrebu,
9. Emil Robert Tanay, akademski slikar i sveučilišni profesor na Akademiji likovnih umjetnosti,
10. Ivica Belinić, grafički dizajner.

Predstavnica Ocjenjivačkog suda, književnica Sanja Pilić, obrazložila je izvješće o rezultatima Natječaja za izradu idejnog likovnog rješenja zaštitnog znaka, slogana, plakata, promidžbenog spota i bedža Nacionalne kampanje protiv tjelesnog kažnjavanja djece u Republici Hrvatskoj. Gospođa Pilić izvijestila je okupljene da je na Natječaj pristiglo ukupno 19 radova, od kojih je Ocjenjivački sud dodijelio tri nagrade. Druga i treća nagrada pripale su autorima iz Studija „DIM“, dok je prva nagrada pripala autorici Ivoni Juka, predstavnici udruge „Otvorena medijska grupacija“. Gospođa Pilić je u ime Ocjenjivačkog suda čestitala nagrađenim autorima i autoricama, a svim natjecateljima zahvalila na sudjelovanju u ovom Natječaju.

Uzvanicima je prilikom pokretanja Kampanje predstavljen prvonagrađeni rad. Prikazan je zaštitni znak, plakat i bedž Kampanje, kao i slogan koji glasi: „Trebam ljubav“.

Nakon predstavljanja izabranog zaštitnog znaka, plakata, slogana i bedža, predsjednica Vlade Republike Hrvatske Jadranka Kosor, dipl. iur., tada u ulozi potpredsjednice Vlade i ministrice obitelji, branitelja i međugeneracijske solidarnosti, zahvalila je uzvanicima na odazivu te je izrazila vjeru da će provedba Nacionalne kampanje biti uspješna uz zajednički trud i suradnju svih okupljenih.

Slijedi tekst govora *predsjednice Vlade Republike Hrvatske Jadranke Kosor, dipl. iur., tada u ulozi potpredsjednice Vlade i ministrice obitelji, branitelja i međugeneracijske solidarnosti, povodom ovog događanja.*

„Poštovane dame i gospodo,

pozdravljam Vas u ime Vlade Republike Hrvatske, Ministarstva obitelji, branitelja i međugeneracijske solidarnosti i u svoje osobno ime.

U lipnju prošle godine Republici Hrvatskoj ukazana je čast biti domaćinom međunarodnog predstavljanja Inicijative Vijeća Europe pod nazivom „Podignite ruku protiv tjelesnog kažnjavanja djece“. Misija ove Inicijative, usmjerene na ukidanje tjelesnog kažnjavanja u svim okruženjima, a osobito kod kuće, je ukazati na važnost poštivanja prava djece, njihova ljudskog dostojanstva i psihičkog integriteta i jednake zaštite pred zakonom. Republika Hrvatska, kao jedna od 18 članica Vijeća Europe koja je zakonom zabranila tjelesno kažnjavanje djece, prepoznala je značaj ove Inicijative, te kao dokaz tome pristupila provedbi nacionalne Kampanje protiv tjelesnog kažnjavanja djece. Ovo također predstavlja konkretnu provedbu preporuka koje su sadržane u

Studiji glavnog tajnika Ujedinjenih naroda o nasilju nad djecom, koji je 2009. godinu proglasio godinom za postizanje ukidanja tjelesnog kažnjavanja djece na svjetskoj razini.

Nominacija međunarodnog predstavljanja Kampanje za ukidanje tjelesnog kažnjavanja Vijeća Europe održanog u lipnju prošle godine u Zagrebu, za nagradu European Excellence Awards potvrđuje da smo dobro odradili posao, a sigurna sam da ćemo tako nastaviti i s nacionalnom Kampanjom.

Obitelj je prva i najvažnija socijalna sredina u kojoj dijete odrasta i stječe osnove svog budućeg razvoja i modela ponašanja. Poznato je da se ponašanje uči na osnovu modela koji im to ponašanje pokazuje. Rečeno potvrđuje tezu o postojanju „međugeneracijskog prijenosa nasilja“. Naime, odrastanjem u obiteljima u kojima je često prisutno nasilje među njezinim članovima, a kojem djeca gotovo uvijek svjedoče, djeca i sama često usvajaju agresivne oblike ponašanja u doba puberteta i adolescencije. Pojava delinkventnog ponašanja i agresivnosti kod djece i mladih najčešće je uzrokovana postojanjem tjelesnog zlostavljanja u djetinjstvu. Upravo ovo, kao i činjenica da je tjelesno kažnjavanje djece najrašireniji oblik nasilja nad djecom, ukazuje na potrebu pokretanja i provedbe nacionalne Kampanje protiv tjelesnog kažnjavanja djece u Republici Hrvatskoj, a koja predstavlja polazište u senzibilizaciji javnosti o štetnosti tjelesnog kažnjavanja djece, kao i polazište za daljnja nastojanja i rad na ovom području.

Zato se ovom Kampanjom, koja će se provoditi do prosinca 2009. godine, kroz niz organiziranih aktivnosti, usmjerenih najširoj javnosti, djeci, roditeljima, odgojno-obrazovnim i javnim ustanovama, tijelima državne uprave, lokalne i područne (regionalne) samouprave, pravosudnim tijelima, organizacijama civilnog društva i stručnjacima, želi skrenuti pozornost na prisutnost zlostavljanja djece i njihova tjelesnog kažnjavanja kao društveno krajnje neprihvatljivog oblika ponašanja koje na dijete i društvo ostavlja trajne posljedice. Također je cilj podići razinu osobne i opće odgovornosti za zdravo odrastanje djece, kao i promicanje prava djece na izražavanje vlastitog mišljenja.

Republika Hrvatska stranka je ključnih međunarodnih dokumenata Ujedinjenih naroda na području zaštite prava djece kao što su Konvencija o pravima djeteta, Fakultativni protokol uz Konvenciju o pravima djeteta o prodaji djece, dječjoj prostituciji i dječjoj pornografiji te Fakultativni protokol uz Konvenciju o pravima djeteta glede uključivanja djece u oružane sukobe. Odbor za prava djeteta, nadzorno tijelo Konvencije te tijelo koje razmatra nacionalna izvješća o navedenim dokumentima, naglasio je da ljudska prava nalažu ukidanje svih vrsta tjelesnog kažnjavanja, kao i svih drugih oblika primjene ponižavajućih postupaka nad djecom.

Osim međunarodnih dokumenata, koji obvezuju Republiku Hrvatsku na poduzimanje svih mjera poradi zaštite djece, u Hrvatskoj postoji niz zakonskih propisa u području zabrane tjelesnog kažnjavanja djece. Uvažavajući odredbe Ustava Republike Hrvatske, kojim je propisano da „nitko ne smije biti podvrgnut bilo kakvom obliku zlostavljanja...“ (čl. 23.) te da je „dužnost svih da štite djecu i nemoćne osobe“ (čl. 64.), hrvatsko zakonodavstvo izrijeком zabranjuje tjelesno kažnjavanje djece.

Obiteljski zakon člankom 88. propisuje da „roditelji i ostali članovi obitelji ne smiju dijete podvrgavati ponižavajućim postupcima, duševnom i tjelesnom nasilju, odnosno zlostavljanju“, kao i dužnost roditelja da štite dijete od ponižavajućih postupaka tjelesnog kažnjavanja od strane drugih osoba. Istim zakonom propisan je i niz mjera koje nadležne institucije mogu poduzeti kad se utvrdi kršenje djetetovih prava. Navedeni propisi odnose se i na kažnjavanje u odgojne svrhe, što pred nadležna tijela stavlja obvezu pružanja

podrške roditeljima u cilju odgoja djece bez tjelesnog kažnjavanja i ponižavajućih postupaka. Isto tako postoji i stvarna potreba daljnjeg razvoja svih oblika djelovanja u pravcu prevencije i sankcioniranja nasilja nad djecom u svim područjima života, uključujući obitelji, školsko okruženje ili druga javna mjesta, a osobito nasilja i tjelesnog kažnjavanja djece iz rizičnih skupina, odnosno djece bez odgovarajuće roditeljske skrbi, djece s teškoćama u razvoju, djece smještene u socijalne ustanove i slično.

Nadalje, Zakon o zaštiti od nasilja u obitelji uređuje pojam nasilja u obitelji kao prekršaj, dok Kazneni zakon u svrhu zaštite djece i maloljetnika inkriminira nasilje nad djecom kao zapuštanje i zlostavljanje djeteta ili maloljetne osobe. Kazneni zakon člankom 215.a opisuje nasilničko ponašanje u obitelji kao čin kada: „član obitelji nasiljem, zlostavljanjem ili osobito drskim ponašanjem dovede drugog člana obitelji u ponižavajući položaj“.

Svjesna činjenice da su zakonski propisi tek početak u nastojanju za ukidanjem tjelesnog kažnjavanja djece, Vlada Republike Hrvatske usvojila je niz strateških dokumenata, primjerice Nacionalni plan aktivnosti za prava i interese djece od 2006. do 2012. godine, Program aktivnosti za sprječavanje nasilja među djecom i mladima, Protokol o postupanju u slučaju nasilja među djecom i mladima, Nacionalnu strategiju zaštite od nasilja u obitelji, za razdoblje od 2008. do 2010. godine te Protokol o postupanju u slučaju nasilja u obitelji. Nadalje, Ministarstvo obitelji, branitelja i međugeneracijske solidarnosti tiskalo je i distribuiralo i Adresar ustanova, organizacija i ostalih institucija koje pružaju pomoć, podršku i zaštitu žrtvama nasilja u obitelji, a koji sadrži brojeve telefona organizacija i institucija u Republici Hrvatskoj kojima se žrtve nasilja u obitelji, u slučaju potrebe, mogu obratiti.

Ministarstvo obitelji, branitelja i međugeneracijske solidarnosti, sukladno svom djelokrugu rada, nositelj je brojnih aktivnosti usmjerenih na dobrobit djece te koordinator provedbe Nacionalnog plana aktivnosti za prava i interese djece od 2006. do 2012. godine. Nacionalnim planom definirane su obveze poduzimanja potrebnih aktivnosti u cilju zaštite djece i provedbe preporuka Odbora za prava djeteta UN-a proizašlih iz razmatranja Drugog periodičnog izvješća Republike Hrvatske prema Konvenciji o pravima djeteta, poradi daljnjeg unapređivanja zaštite i promicanja prava djeteta u Hrvatskoj. Nacionalni plan u cijelosti je usmjeren na poduzimanje svih potrebnih mjera u svrhu zaštite prava djece u Republici Hrvatskoj, a kao posebno važno područje ističe se područje „Uloga obitelji u podizanju i odgoju djece“.

Moramo imati na umu da djeca uče od nas. Ukidanje tjelesnog kažnjavanja djece znači posao znatno teži od odgoja djeteta, a to je odgoj roditelja. Danas smo svi ovdje s istim ciljem i mišljenjem: pomoć roditeljima pri odgoju djece, jer djeca su naše ogledalo. Pokrećući ovu Kampanju vođeni smo ključnom preporukom izvješća o Studiji glavnog tajnika UN-a o nasilju nad djecom dostavljenoj Glavnoj skupštini UN-a: „**Nikakvo nasilje nad djecom ne može se opravdati; svako nasilje nad djecom može se spriječiti**“.

U svrhu provedbe ove Kampanje, Ministarstvo obitelji, branitelja i međugeneracijske solidarnosti provelo je javni, anonimni natječaj za izradu idejnog likovno-grafičkog rješenja vizualnog identiteta nacionalne Kampanje protiv tjelesnog kažnjavanja djece u Republici Hrvatskoj, te dodijelilo tri nagrade, odnosno odabralo najbolje rješenje.

Ono što želim od svih vas je da iskoristite svoj ugled i utjecaj i pomognete nam u ostvarenju našeg cilja – ukidanja tjelesnog kažnjavanja djece. Pozvani ste danas kako biste pomogli prenijeti poruku ove Kampanje u sve sfere hrvatskog društva. Sigurna

sam da ćemo zajedničkim snagama ostvariti pozitivne promjene u pristupu odgoju djece, a ja Vam unaprijed zahvaljujem na Vašoj pomoći.

Ovom prilikom proglašavam Kampanju protiv tjelesnog kažnjavanja djece u Republici Hrvatskoj pokrenutom, te najljepše zahvaljujem na pozornosti“.

U okviru ove Kampanje Ministarstvo obitelji, branitelja i međugeneracijske solidarnosti će, u suradnji s drugim središnjim tijelima državne uprave, županijama, gradovima i općinama, Obiteljskim centrima, strukovnim institucijama i organizacijama civilnog društva, provoditi brojne aktivnosti koje su usmjerene zaštiti prava i interesa djece i promicanju pozitivnog roditeljstva.

Maja Grozdanić, prof. psih.
Ministarstvo obitelji, branitelja
i međugeneracijske solidarnosti

DIJETE I DRUŠTVO

Aktivnosti Nacionalne kampanje protiv tjelesnog kažnjavanja djece u Republici Hrvatskoj provedene u 2008. i 2009. godini

18. listopada 2008.

Objava javnog, otvorenog, anonimnog Natječaja za izradu idejnog likovno-grafičkog rješenja zaštitnog znaka, slogana, plakata, bedža i promidžbenog spota Nacionalne kampanje protiv tjelesnog kažnjavanja djece u Republici Hrvatskoj

Mjesto objave:

Dnevne novine "Vjesnik" i web stranica Ministarstva obitelji, branitelja i međugeneracijske solidarnosti.

Opis aktivnosti:

Natječaj je bio otvoren do 10. studenoga 2008. godine, do 14.00 sati, nakon čega se pristupilo otvaranju zaprimljenih 19 natječajnih radova, koje je izvršio Ocjenjivački sud sastavljen od priznatih stručnjaka iz područja likovnih, grafičkih i filmskih umjetnosti, odnosa s javnošću, književnosti, te sveučilišnih profesora iz područja komunikologije i grafike. Kao članovi Ocjenjivačkog suda sudjelovali su:

1. Jadranka Kosor, dipl. iur., predsjednica Vlade Republike Hrvatske, tada u ulozi potpredsjednice Vlade i ministrice obitelji, branitelja i međugeneracijske solidarnosti,
2. Krunoslav Mesarić, dipl. iur., (tadašnji) državni tajnik Ministarstva obitelji, branitelja i međugeneracijske solidarnosti
3. Dubravko Miholić, dipl. oec., partner u konzultantskoj kući Hauska & Partner d.o.o.
4. mr. sc. Karlo Blagus, sveučilišni profesor na Fakultetu političkih znanosti
5. akademik Tonko Maroević, sveučilišni profesor na Filozofskom fakultetu u Zagrebu i savjetnik Instituta za povijest umjetnosti
6. Sanja Pilić, književnica
7. Zrinko Ogresta, sveučilišni profesor na Akademiji dramskih umjetnosti
8. dr. sc. Vilko Žiljak, sveučilišni profesor na Grafičkom fakultetu u Zagrebu

9. Emil Robert Tanay, akademski slikar i sveučilišni profesor na Akademiji likovnih umjetnosti
10. Ivica Belinić, grafički dizajner

Završetkom ocjenjivanja dodijeljene su tri nagrade. Prva nagrada dodijeljena je autorici Ivoni Juka, dok su druga i treća nagrada dodijeljene Studiju DIM d.o.o. Prvonagrađeni rad izabran je kao vizualni identitet Nacionalne kampanje protiv tjelesnog kažnjavanja djece. Izabrani slogan Kampanje glasi: "Trebam ljubav".

20.-21. studenoga 2008.   Lutkarske predstave za djecu u okviru Nacionalne kampanje protiv tjelesnog kažnjavanja djece

Mjesto održavanja:

Rijeka, Zadar, Split, Zagreb, Osijek, Slavonski brod

Opis aktivnosti:

Ministarstvo obitelji, branitelja i međugeneracijske solidarnosti, u organizaciji Hrvatskog centra UNIMA, a povodom obilježavanja Tjedna djeteta i Dana *Konvencije UN-a o pravima djeteta*, financiralo je 13 lutkarskih predstava namijenjenih djeci s poteškoćama u razvoju, teško bolesnoj djeci i djeci bez odgovarajuće roditeljske skrbi.

Ciljevi izvođenja predstava odnose se na razvijanje kulture pozitivnog roditeljstva koja se temelji na najboljem interesu djeteta, podizanje razine svijesti javnosti i medija o zaštiti djece od svih vrsta nasilja s naglaskom na zabranu tjelesnog kažnjavanja djece, zaštitu i promicanje prava djece, osiguranje dostupnosti kulture svakom djetetu, poticanje razvoja kreativnosti, afirmaciju sudjelovanja djece u kulturi te promoviranje programa koji će i u slobodno vrijeme poticati dječju socijalizaciju, stvaralačko izražavanje i djelovanje kroz aktivan odmor i razonodu.

Predstave su se održavale u sljedećim kazalištima:

1. Gradsko kazalište lutaka Rijeka
2. Kazalište lutaka Zadar
3. Gradsko kazalište lutaka Split
4. Zagrebačko kazalište lutaka
5. Lutkarska scena "Ivana Brlić Mažuranić" Zagreb
6. Dječje kazalište Branka Mihaljevića Osijek
7. Dječje kazalište "I.B.Mažuranić" Slavonski Brod
8. Kazalište "Licem u lice" Split

9. siječnja 2009.

Svečano pokretanje Nacionalne kampanje protiv tjelesnog kažnjavanja djece u Republici Hrvatskoj

Mjesto održavanja:

Ministarstvo obitelji, branitelja i međugeneracijske solidarnosti, Velika dvorana

Opis aktivnosti:

Svečanom pokretanju Nacionalne kampanje protiv tjelesnog kažnjavanja djece nazočili su brojni priznati znanstvenici iz područja zaštite prava djece, predstavnici državnih institucija i organizacija civilnog društva koje djeluju na području zaštite prava djece te predstavnici Obiteljskih centara. Pokretanje su popratile sve veće medijske kuće, među ostalim HRT, RTL i NOVA TV, Večernji list i Vjesnik.

Nakon uvodne pozdravne riječi, predsjednica Vlade Republike Hrvatske Jadranka Kosor, dipl. iur., tada u ulozi potpredsjednice Vlade i ministrice obitelji, branitelja i međugeneracijske solidarnosti, predstavila je program Kampanje u kojem je poseban naglasak stavljen na svrhu njenog pokretanja, nositelje te aktivnosti koje se u sklopu Kampanje planiraju provesti.

Uzvanicima je prilikom pokretanja Kampanje predstavljen prvonagrađeni rad izabran na Natječaju za izradu idejno likovno-grafičkog rješenja zaštitnog znaka, slogana, plakata, bedža i promidžbenog spota Nacionalne kampanje. Prikazan je zaštitni znak, plakat i bedž Kampanje, kao i slogan koji glasi: "Trebam ljubav".

16. veljače 2009.

Prijem predsjednice Vlade Republike Hrvatske, tada u ulozi potpredsjednice Vlade i ministrice obitelji, branitelja i međugeneracijske solidarnosti, Jadranke Kosor, dipl. iur. kao izaslanice Kampanje kod predsjednika Republike Hrvatske Stjepana Mesića

Mjesto održavanja:

Ured predsjednika Republike Hrvatske, Pantovčak, Zagreb

Opis događaja:

Kao izaslanike Nacionalne kampanje protiv tjelesnog kažnjavanja djece predsjednik Stjepan Mesić u svom uredu primio je predsjednicu Vlade Republike Hrvatske Jadranku Kosor, dipl. iur., tada u ulozi potpredsjednice Vlade i ministrice obitelji, branitelja i međugeneracijske solidarnosti, ravnateljicu Poliklinike za zaštitu

djece grada Zagreba, doc. dr. sc. Gordanu Buljan Flander i predstojnicu Katedre za Obiteljsko pravo Pravnog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, prof. dr. sc. Dubravku Hrabar. Tom prigodom (tadašnja) potpredsjednica Vlade je predsjedniku Republike Hrvatske uručila uokvireni plakat i bedž sa zaštitnim znakom i sloganom Kampanje, a predsjednik je izrazio javnu podršku i uključivanje u provedbu Kampanje.

28. veljače 2009.

Objava javnog, otvorenog Natječaja za emitiranje radijskih i televizijskih emisija i objavljivanje novinskih i internet reportaža na temu "Prevenција i sprječavanje tjelesnog kažnjavanja djece"

Mjesto objave:

Dnevne novine "Vjesnik" i web stranica Ministarstva obitelji, branitelja i međugeneracijske solidarnosti

Opis aktivnosti:

Natječaj za emitiranje radijskih i televizijskih emisija i objavljivanje novinskih i internet reportaža na temu "Prevenција i sprječavanje tjelesnog kažnjavanja djece" trajao je od 28. veljače 2009. godine do 30. rujna 2009. godine, a pravo sudjelovanja imali su autori (fizičke osobe) emisija i reportaža objavljenih na lokalnim radijskim i televizijskim postajama, lokalnim novinama (koje su namijenjene distribuciji na području općine, grada ili županije), te internet portalima poslovnih subjekata s područja Republike Hrvatske registriranih za obavljanje informativne djelatnosti. Po završetku Natječaja, između zaprimljenih radova, koji su stručno izrađeni i odgovaraju uvjetima i kriterijima Natječaja, Ocjenjivački sud za prosudbu i nagrađivanje radijskih i televizijskih emisija i novinskih i internet reportaža, predložit će dodjelu sljedećih nagrada u kategorijama kako slijedi:

1. "Radijska emisija"

- I. nagrada
- II. nagrada

2. "Televizijska emisija"

- III. nagrada
- IV. nagrada

3. "Novinska reportaža"

- V. nagrada
- VI. nagrada

4. "Internet reportaža"

- VII. nagrada
- VIII. nagrada

Prilikom ocjenjivanja pristiglih natječajnih radova Ocjenjivački sud, čiji su članovi stručnjaci iz područja novinarstva i predstavnici Ministarstva obitelji, branitelja

i međugeneracijske solidarnosti, primjenjivat će sljedeće kriterije:

- uspješnost interpretacije zadane teme,
- idejna povezanost s ciljevima Nacionalne kampanje protiv tjelesnog kažnjavanja djece,
- produkcijska doradenost,
- komunikacijska kvaliteta (obuhvaćanje ciljane skupine),
- estetska vrijednost.

Predviđena je dodjela nagrada najuspješnijim autorima emisija i reportaža prilikom završnice Kampanje u mjesecu prosincu 2009. godine.

2. ožujka 2009.

Objava Poziva za prijavu projekata udruga usmjerenih djeci u okviru Nacionalne kampanje protiv tjelesnog kažnjavanja djece u Republici Hrvatskoj za financijsku potporu unutar raspoloživih sredstava Državnog proračuna za 2009. godinu na poziciji Ministarstva obitelji, branitelja i međugeneracijske solidarnosti

Mjesto objave:

Dnevne novine "Vjesnik" i web stranica Ministarstva obitelji, branitelja i međugeneracijske solidarnosti

Opis aktivnosti:

Poziv za prijavu projekata udruga usmjerenih djeci u okviru Nacionalne kampanje protiv tjelesnog kažnjavanja u Republici Hrvatskoj obuhvatio je projekte udruga usmjerenih prevenciji tjelesnog kažnjavanja djece i projekte udruga usmjerenih razvijanju tolerancije, nenasilnom rješavanju sukoba i promicanju prava djece. Rok za prijavu projekata bio je 1. travnja, a na Poziv se ukupno prijavilo 112 udruga, od kojih formalnim uvjetima nije udovoljilo njih 8. Pri Ministarstvu obitelji, branitelja i međugeneracijske solidarnosti osnovana je Stručna radna skupina i Povjerenstvo za procjenu prijedloga projekata udruga. U Stručnoj radnoj skupini su, kao članovi, sudjelovali predstavnici organizacija civilnog društva, sveučilišni profesori te predstavnici Ministarstva obitelji, branitelja i međugeneracijske solidarnosti. Njihovim prijedlogom te odobrenjem Povjerenstva, udrugama je dodijeljena financijska potpora.

4. ožujka 2009.

Prijem predsjednice Vlade Republike Hrvatske tada u ulozi potpredsjednice Vlade i ministrice obitelji, branitelja i međugeneracijske solidarnosti, Jadranke Kosor, dipl. iur. kao izaslanice Kampanje kod predsjednice Ustavnog suda Republike Hrvatske, Jasne Omejec

Mjesto održavanja:

Ustavni sud Republike Hrvatske, Varšavska 3, Zagreb

Opis događaja:

U prostorijama Ustavnog suda Republike Hrvatske predsjednica Vlade Republike Hrvatske Jadranka Kosor, dipl. iur., tada u ulozi potpredsjednice Vlade i ministrice obitelji, branitelja i međugeneracijske solidarnosti, sa svojim suradnicima predstavila je predsjednici Ustavnog suda i ustavnim sucima ciljeve Nacionalne kampanje protiv tjelesnog kažnjavanja djece. Tom prigodom gospođa Kosor je predsjednici Ustavnog suda Republike Hrvatske uručila uokvireni plakat i bedž sa zaštitnim znakom i sloganom Kampanje "Trebam ljubav". Predsjednica Omejec izrazila je podršku ciljevima Kampanje, te napomenula da će Ustavni sud Republike Hrvatske, u okviru svojih ovlasti, sankcionirati svako tjelesno kažnjavanje djece, ali će također i budno paziti ispunjava li država svoje pozitivne obveze vezane uz aktivno provođenje prevencije i zaštite na tom području.

13. ožujka 2009.

Predstavljanje Nacionalne kampanje protiv tjelesnog kažnjavanja djece u Kući UN-a

Mjesto održavanja:

Prostorije UNDP-a, Radnička cesta 41/8, Zagreb

Opis događaja :

U prostorijama UNDP-a predsjednica Vlade Republike Hrvatske Jadranka Kosor, dipl. iur., tada u ulozi potpredsjednice Vlade i ministrice obitelji, branitelja i međugeneracijske solidarnosti, dipl. iur., sa svojim suradnicima predstavila je čelnicima UN-ovih agencija u Republici Hrvatskoj ciljeve Nacionalne kampanje protiv tjelesnog kažnjavanja djece. Predstavljanju su nazočili predstavnici UNDP-a, UNHCR-a, UNICEF-a, WHO-a te Međunarodne organizacije za migracije.

Tom prigodom gospođa Kosor je čelnicima UN-ovih agencija uručila uokvireni plakat i bedž sa zaštitnim znakom i sloganom Kampanje, te publikacije koje je Ministarstvo obitelji, branitelja i međugeneracijske solidarnosti tiskalo u svrhu

unaprjeđena zaštite prava djeteta. Čelnicima UN-ovih agencija uručeni su: časopis "Dijete i društvo", Program aktivnosti za sprječavanje nasilja među djecom i mladima, Protokol o postupanju u slučaju nasilja u obitelji te Adresar ustanova, organizacija i ostalih institucija koje pružaju pomoć, podršku i zaštitu žrtvama nasilja u obitelji. Čelnici UN-ovih agencija izrazili su podršku ciljevima Kampanje, te napomenuli kako će se sa zadovoljstvom uključiti u njezinu provedbu, što se posebice odnosi na UNICEF.

30. travnja 2009.

Osnivanje Radne skupine za izradu preventivskih i intervencijskih programa zaštite djece od zlostavljanja i zanemarivanja

Mjesto osnivanja:

Ministarstvo obitelji, branitelja i međugeneracijske solidarnosti

Opis aktivnosti:

Temeljem obveza iz Nacionalnog plana aktivnosti za prava i interese djece od 2006. do 2012. godine i provođenja mjere 3. "Izraditi preventivske i intervencijske programe zaštite djece od zlostavljanja i zanemarivanja" poglavlja X. Zlostavljana i zanemarena djeca, Ministarstvo obitelji, branitelja i međugeneracijske solidarnosti osnovalo je Radnu skupinu za izradu preventivskih i intervencijskih programa zaštite djece od zlostavljanja i zanemarivanja. Radnu skupinu čine predstavnici državnih institucija, znanstvenici i predstavnici organizacija civilnog društva koje djeluju na području zaštite prava djece te predstavnik Obiteljskog centra.

Prvi nacrt Smjernica za provedbu preventivskih i intervencijskih programa zaštite djece od zlostavljanja i zanemarivanja predstavio bi se krajem 2009. godine.

7.-20. svibnja 2009.

Istaknuti veleplakati Nacionalne kampanje protiv tjelesnog kažnjavanja djece

Mjesto događaja:

Područje cijele Republike Hrvatske

Opis aktivnosti:

U ovom razdoblju istaknuti su veleplakati Nacionalne kampanje protiv tjelesnog kažnjavanja djece na 50 mjesta diljem Republike Hrvatske s ciljem promocije Kampanje i njenih aktivnosti i ciljeva.

15. svibnja 2009.

Predstavljanje TV spota Nacionalne kampanje protiv tjelesnog kažnjavanja djece prigodom dodjele nagrade “Tvrтка – prijatelj obitelji” i “Lokalna zajednica – prijatelj obitelji”

Mjesto događaja:

Ministarstvo obitelji, branitelja i međugeneracijske solidarnosti, Velika dvorana

Opis aktivnosti:

U prigodi Međunarodnog dana obitelji, 15. svibnja 2009. godine održala se dodjela nagrada “Tvrтка – prijatelj obitelji” i “Lokalna zajednica – prijatelj obitelji”.

Priznanje “Tvrтка – prijatelj obitelji” dodijeljeno je tvrtkama – Algebra u kategoriji male tvrtke te In2 d.o.o. informacijski inženjering u kategoriji srednje tvrtke, dok je priznanje “Lokalna zajednica – prijatelj obitelji” dodijeljeno Općini Dubrovačko primorje i Gradu Solinu.

Tom je prilikom uzvanicima na dodjeli nagrada svečano predstavljen promidžbeni TV spot Nacionalne kampanje protiv tjelesnog kažnjavanja djece, čiju izradu je financiralo Ministarstvo obitelji, branitelja i međugeneracijske solidarnosti.

15. svibnja 2009.

Istaknuti bedževi Kampanje u Vijestima HRT-a

Mjesto događaja:

Hrvatska radio televizija

Opis događaja:

Voditelji Vijesti na Hrvatskoj radio televiziji su, prigodom obilježavanja Međunarodnog dana obitelji – 15. svibnja 2009. godine, istaknuli bedževe Nacionalne kampanje protiv tjelesnog kažnjavanja djece na kojima je istaknut slogan “Trebam ljubav”.

Na taj način se Hrvatska radio televizija uključila u provedbu Kampanje te pridonijela širenju poruke o važnosti ukidanja tjelesnog kažnjavanja djece i promicanja pozitivnog roditeljstva.

15. svibnja 2009.

Emitiranje promidžbenog spota Nacionalne kampanje protiv tjelesnog kažnjavanja djece do kraja trajanja Kampanje

Mjesto događaja:

Hrvatska radio televizija, Hrvatski Radio, RTL i NOVA TV

Opis događaja:

U prigodi obilježavanja Međunarodnog dana obitelji započelo je emitiranje promidžbenog spota Nacionalne kampanje protiv tjelesnog kažnjavanja djece na tri najveće televizijske postaje u Republici Hrvatskoj, te na Hrvatskom radiju.

Promidžbeni spot emitirat će se do kraja Kampanje, odnosno do prosinca 2009. godine.

16. svibnja 2009.

Objavljivanje priručnika "Sigurnost djece na Internetu"

Mjesto objave:

Dnevne novine "Večernji list"

Opis aktivnosti:

Priručnik "Sigurnost djece na Internetu" izdan je prigodom Međunarodnog dana obitelji i objavljen u subotnjem izdanju dnevnih novina "Večernji list".

Priručnik obuhvaća jednostavne savjete, pravila i preporuke za djecu i roditelje o tome kako se zaštititi od opasnosti koje vladaju Internetom.

U sklopu priručnika predstavljena je Nacionalna kampanja protiv tjelesnog kažnjavanja djece, a tisak priručnika financiralo je Ministarstvo obitelji, branitelja i međugeneracijske solidarnosti.

6. lipnja 2009.

Uključivanje hrvatske nogometne reprezentacije u Nacionalnu kampanju protiv tjelesnog kažnjavanja djece

Mjesto održavanja:

Zagreb, Nogometni stadion Maksimir

Opis događaja:

U prigodi održavanja kvalifikacijske utakmice između reprezentacija Hrvatske i Ukrajine za Svjetsko nogometno prvenstvo 2010. godine djeca, koja su na nogometni teren izišla u pratnji reprezentativaca, odjenula su majice sa zaštitnim znakom i sloganom Kampanje "Trebam ljubav". Promidžbeni spot Kampanje prikazan je na semaforu stadiona.

Time su Hrvatski nogometni savez i nogometna reprezentacija Hrvatske javno podržali Nacionalnu kampanju protiv tjelesnog kažnjavanja djece.

9. lipnja 2009.

Posjet predsjednice Vlade tada u ulozi potpredsjednice Vlade i ministrice obitelji, branitelja i međugeneracijske solidarnosti, Jadranke Kosor, dipl. iur. Osnovnoj školi Horvati

Mjesto održavanja:

Osnovna škola Horvati, Horvaćanska 6, Zagreb

Opis događaja:

Dvadeset i osam učenika 2. i 3. razreda Osnovne škole Horvati iz Zagreba izvelo je predstavu o pravima djece po *Konvenciji UN-a o pravima djeteta*, te se time uključilo u Nacionalnu kampanju protiv tjelesnog kažnjavanja djece. Učenici su predstavu izveli u majicama sa zaštitnim znakom i sloganom Kampanje "Trebam ljubav", a predstavi je nazočila predsjednica Vlade Republike Hrvatske Jadranka Kosor, dipl. iur., tada u ulozi potpredsjednice Vlade i ministrice obitelji, branitelja i međugeneracijske solidarnosti, koja je tom prigodom naglasila kako su Kampanju do sada podržale brojne utjecajne osobe iz javnog života, te da je Osnovna škola Horvati prva škola koja je ovom predstavom dala svoj doprinos promidžbi Nacionalne kampanje protiv tjelesnog kažnjavanja djece.

Aktivnosti Nacionalne kampanje protiv tjelesnog kažnjavanja djece u RH koje će se provesti do kraja 2009. godine

studeni 2009.

Održavanje okruglog stola “Obveze, odgovornosti i izazovi u obiteljsko-pravnoj zaštiti djece”

Ministarstvo obitelji, branitelja i međugeneracijske solidarnosti u suradnji s Katedrom za obiteljsko pravo Pravnog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu i Ministarstvom zdravstva i socijalne skrbi organizirat će okrugli stol na temu “Obveze, odgovornosti i izazovi u obiteljsko-pravnoj zaštiti djece” uz nazočnost istaknutih stručnjaka u području zaštite prava i interesa djeteta i obitelji, predstavnika organizacija civilnog društva te predstavnika državnih tijela.

studeni 2009.

Održavanje Svečane sjednice Vijeća za djecu

U prigodi 20. obljetnice prihvaćanja *Konvencije UN-a o pravima djeteta* održat će se Svečana sjednica Vijeća za djecu.

prosinao 2009.

Završnica Kampanje

U mjesecu prosincu predviđena je završnica Kampanje kojom prigodom bi se:

- predstavili zaključci sa stručnih skupova održanih u okviru Nacionalne kampanje;
- dodijelile nagrade autorima najboljih emisija i reportaža na temu “Prevenција i sprječavanje tjelesnog kažnjavanja djece”;
- predstavili najuspješniji programi provedbe Nacionalne kampanje na lokalnoj razini;
- predstavile Smjernice za provedbu preventivskih i intervencijskih programa zaštite djece od zlostavljanja i zanemarivanja koje će izraditi Radna skupina za izradu preventivskih i intervencijskih programa zaštite djece od zlostavljanja i zanemarivanja; i
- predstavili privremeni rezultati istraživanja “Obilježja obitelji u Republici Hrvatskoj i stavovi prema odgoju i korištenju represivnih metoda”.

Maja Grozdanić, prof. psih.
Ministarstvo obitelji, branitelja
i međugeneracijske solidarnosti

DIJETE I DRUŠTVO

Djelovanje obiteljskih centara u Hrvatskoj u provedbi Nacionalne kampanje protiv tjelesnog kažnjavanja djece

Rastuće potrebe današnjih obitelji za stručnom pomoći u svladavanju problema i izazova vezanih uz obiteljski život, odgoj, brak i položaj obitelji u društvu, rezultirale su 2006. godine osnivanjem obiteljskih centara u Hrvatskoj. Osniva ih Ministarstvo obitelji, branitelja i međugeneracijske solidarnosti kao novi institucionalni oblik pomoći obitelji, usmjeren ponajprije na savjetodavni i preventivni rad. Obiteljski centri djeluju na razini županija i grada Zagreba, a u razdoblju od tri godine osnovano ih je sveukupno 17 (u Bjelovaru, Dubrovniku, Karlovcu, Koprivnici, Krapini, Požegi, Puli, Rijeci, Senju, Sisku, Splitu, Šibeniku, Varaždinu, Vinkovcima, Virovitici, Zadru i Zagrebu).

Zadaća je obiteljskih centara osnaživanje obitelji i jačanje društvene svijesti o obiteljskim vrijednostima. Programske aktivnosti obiteljskih centara imaju za cilj poticanje pozitivne obiteljske atmosfere i skrbi za članove obitelji, te podizanje javne svijesti o kvalitetnom, odgovornom roditeljstvu i potrebama današnje obitelji. Oni kontinuirano provode programske aktivnosti prema propisanoj djelatnosti, a koje se oslanjaju na mjere i aktivnosti nacionalnih strategija, programa i ostalih dokumenata iz djelokruga rada Ministarstva obitelji, branitelja i međugeneracijske solidarnosti. Stoga ostvaruju programe i usluge za roditelje koji žele jačati svoje roditeljske kompetencije i poboljšati odnos s djecom, za partnere koji žele poboljšati kvalitetu svoje bračne zajednice, kao i za buduće roditelje ili buduće bračne parove. Djelatnici obiteljskih centara rade timski. Psiholozi, socijalni pedagozi, logopedi, socijalni radnici, sociolozi i pravnici u neposrednom radu s korisnicima pružaju preventivne programe i usluge i savjetodavni rad s obitelji, rade s individualnim korisnicima i u skupnom radu, te javno istupaju s ciljem informiranja, senzibilizacije i edukacije javnosti u području obiteljske problematike. Usluge obiteljskih centara su besplatne za sve korisnike. O njihovoj korištenosti govori podatak da su u osam mjeseci ove godine pružili savjetodavne usluge za ukupno 9.302 korisnika/ce.

“Trebam ljubav” naziv je i moto Nacionalne kampanje protiv tjelesnog kažnjavanja djece koju je 9. siječnja 2009. pokrenulo Ministarstvo obitelji, branitelja i međugeneracijske solidarnosti. Cilj je Kampanje uključiti cjelokupnu javnost u akcije protiv tjelesnog kažnjavanja djece, pojave koja na djetetu i društvu u cjelini ostavlja trajne negativne posljedice. Nosioци konkretnih akcija u okviru Kampanje su brojni, od obitelji, odgojno-obrazovnih ustanova, javnih ustanova, udruga građana i stručnjaka do tijela državne i lokalne vlasti.

Kao ustanove koje rade na osnaživanju obitelji i poboljšanju kvalitete odnosa roditelja i drugih odraslih i djece u Kampanju “Trebam ljubav” uključili su se i obiteljski centri, bilo kroz izravan rad sa svojim korisnicima ili kroz istupanja u javnosti s ciljem zaštite djece od tjelesnog kažnjavanja.

U nastavku se donose bitni naglasci iz izvješća 16 obiteljskih centara iz kojih je vidljivo na koji se način provodi Kampanja i kako Centri u svojim sredinama djeluju protiv tjelesnog kažnjavanja djece. Iako su polazišta za provođenje Kampanje svim obiteljskim centrima jednaka, praksa u različitim sredinama – županijama i gradu Zagrebu – pokazuje da su aktivnosti koje se provode vrlo različite. Stoga i prikazi koji slijede pokazuju raznovrsnost u odabiru i prezentaciji aktivnosti, a time pružaju obilje i bogatstvo zamisli o tome kako je moguće u lokalnoj sredini, u suradnji s brojnim partnerima, provoditi Kampanju. Jedan dio programskih aktivnosti je ostvaren, a jedan dio će se, prema planu svakog obiteljskog centra, provoditi do kraja 2009. godine. Kako djelovanje protiv tjelesnog kažnjavanja djece treba biti trajna i kontinuirana aktivnost, vjeruje se da će dosadašnji rad na Kampanji postati i ostati dio stalnih napora na unaprjeđenju kvalitete odnosa djece i roditelja i obiteljskog života u Hrvatskoj.

Obiteljski centar Bjelovarsko-bilogorske županije

U skladu sa zadanim ciljevima Nacionalne kampanje protiv tjelesnog kažnjavanja djece i dobivenim smjernicama izrađen je godišnji provedbeni program Obiteljskog centra Bjelovarsko-bilogorske županije koji uključuje provedbu različitih aktivnosti usmjerenih na osvješćivanje stava o tjelesnom kažnjavanju djece kao potpuno neprihvatljivog društvenog ponašanja kod roditelja, djece, prosvjetnih djelatnika i šire javnosti. Od veljače do kolovoza 2009. godine Kampanja je predstavljena na stručnim vijećima u tri dječja vrtića, 12 osnovnih škola i tri srednje škole u Županiji. Uz predstavljanje Kampanje i dostavu ili podjelu promidžbenih materijala i pripremljenih letaka s navedenim aktivnostima Obiteljskog centra u odgojno-obrazovnim ustanovama, temeljni cilj je bio djelovanje na profesionalne stavove prosvjetnih djelatnika. Naime, vrlo često su se na predavanjima čule izjave poput: “Batina je iz raja izašla”, što je nedopustivo i zahtijeva usmjerivanje daljnjih aktivnosti na rad s prosvjetnim djelatnicima u ovom području.

Budući da su se, za sada, predavanja za roditelje pokazala kao najprimjereniji oblik rada, predavanja pod nazivom “Moje dijete ne sluša – što da radim?” održana su za više od stotinjak roditelja učenika od drugog do sedmog razreda (ukupno 6 razreda) u dvije osnovne škole od ožujka do lipnja. Predstavljanje Kampanje provedeno je i u sklopu predavanja “Nasilje u obitelji” održanog 1. travnja pred dvadesetak sudionika Stručnog aktiva odgajatelja učeničkih domova Sjeverozapadne Hrvatske. Tribina “Upoznajmo Obiteljski centar” održana je 3. travnja na Dječjem odjelu Narodne knjižnice “Petar Preradović” u Bjelovaru, na kojoj je roditeljima – članovima knjižnice predstavljena i Kampanja. U cilju podizanja razine svijesti roditelja djece s teškoćama u razvoju o ukidanju tjelesnog kažnjavanja djece, promicanju pozitivnih odgojnih stilova, te informiranja o pravima djece s teškoćama u razvoju, 23. travnja je u Daruvaru održana tribina “Prava djece s teškoćama u razvoju na dostojanstven život i zabranu tjelesnog kažnjavanja”. Na tribini su sudjelovali članovi Udruge za pomoć osobama s mentalnom retardacijom “Korak dalje” i Saveza udruge invalida Daruvar.

Najveći dio dosadašnjih aktivnosti vezan uz djecu proveden je tijekom tjedna u kojem je obilježen Međunarodni dan obitelji – 15. svibnja. U tom tjednu u suradnji s tri dječja vrtića provedene su interaktivne radionice za djecu starije vrtićke dobi na temu “Što je za mene obitelj/Zašto volim svoju obitelj?”. Interaktivne radionice “Što za nas znači tjelesno kažnjavanje djece?” provedene su u tri osnovne škole sa stotinjak

učenika četvrtih razreda, a interaktivne radionice pod nazivom “Neka se čuje i naš glas, i mi imamo svoja prava!” održane su u tri osnovne škole sa sedamdesetak učenika sedmih razreda. Svi učenički radovi s radionica bili su 14. svibnja javno izloženi na središnjem gradskom trgu u Bjelovaru, u sklopu Info-pulta koji je Obiteljski centar organizirao povodom obilježavanja Dana obitelji. U sklopu ove aktivnosti održano je upoznavanje šire bjelovarske javnosti s Nacionalnom kampanjom i promidžba njenih ciljeva u svrhu senzibilizacije za društvenu neprihvatljivost tjelesnog kažnjavanja i potrebe za njegovim ukidanjem. Tom prigodom građanima su, uz razgovor o toj temi, podijeljeni i promidžbeni materijali Kampanje. U aktivnosti su sudjelovale i bjelovarske udruge mladih, osoba s invaliditetom i Udruga za zaštitu žena i djece žrtava obiteljskog nasilja “Iris” u čijem sastavu djeluje i Sklonište za žrtve obiteljskog nasilja. Aktivnost su podržale i javne osobe Grada Bjelovara, kao i lokalni elektronički i tiskovni mediji.

“Dan otvorenih vrata Obiteljskog centra” kao središnja aktivnost obilježavanja Međunarodnog dana obitelji, koji je održan 15. svibnja, bio je posvećen predstavljanju i promidžbi Kampanje za sve suradnike Obiteljskog centra iz struktura regionalne i lokalne vlasti, ustanova, institucija i udruga. U sklopu provedbe Kampanje, na fokus grupi mladih “S mladima otvoreno” s 14 učenika drugih i trećih razreda bjelovarske Gimnazije raspravljalo se i o problematici nasilja nad djecom. Na okruglom stolu “Stanje i perspektive obitelji u našoj lokalnoj zajednici”, koji je održan 27. svibnja, jedna od tema bila je vezana uz Kampanju. Sudionici okruglog stola bili su predstavnici Županije, Grada Bjelovara, dječjih vrtića, osnovnih i srednjih škola, HZZJZ-a, Opće bolnice Bjelovar, CZSS-a Bjelovar, MUP-a, HZZZAP-a, Župe Sv. Antuna Padovanskog, Udruge tjelesnih invalida Bjelovar i Udruge mladih “Sreganeet”.

Ciljevi Kampanje uključeni su i u provedbu aktivnosti Programa pozitivnog razvoja koji je usmjeren na jačanje vještina, stjecanje znanja i poticanje kvalitetnih odnosa u obitelji. Teme o zabrani tjelesnog kažnjavanja djece i pozitivnim odgojnim stilovima uključene su u radionice za poticajno roditeljstvo “Roditelj za pet”. Radionice su održane sa skupinom roditelja djece od 1 do 6 godina starosti, a provedene su od svibnja do kolovoza 2009. Iste teme uključuju se i u obiteljske kreativne radionice za djecu i roditelje koje se provode jednom mjesečno. Poseban naglasak na zabranu zlostavljanja djece, pa tako i tjelesnog kažnjavanja, stavljen je i u aktivnosti savjetovanja, te individualnog i skupnog tretmana s roditeljima s rizičnim čimbenicima u obitelji. Jedna od aktivnosti je skupni rad s roditeljima na radionicama “Zajedno smo jači – korak do uspješnijeg roditeljstva” koje su održane od svibnja do kolovoza. Ove aktivnosti dio su Preventivnog programa koji za cilj ima jačanje zaštitnih i smanjivanje rizičnih čimbenika djece, mladih i obitelji. Kampanja se nastavlja s početkom nove školske godine.

Prikaz tijeka i rezultata radionica “Što za nas znači tjelesno kažnjavanje djece – poruke djece roditeljima”

U tjednu u kojem se obilježavao Međunarodni dan obitelji – 15. svibanj, u 3 osnovne škole na području Bjelovarsko-bilogorske županije provedene su s učenicima 4. razreda interaktivne radionice pod nazivom “Što za nas znači tjelesno kažnjavanje djece – poruke djece roditeljima”. Ove radionice imale su nekoliko ciljeva:

- upoznati djecu s Nacionalnom kampanjom protiv tjelesnog kažnjavanja djece,

- promicati prava djece na izražavanje vlastitog mišljenja,
- potaknuti djecu na kritičko razmišljanje o ovom obliku kažnjavanja,
- promicati pozitivne oblike iskazivanja stavova,
- dobiti izravne informacije o tome što djece misle o tjelesnom kažnjavanju.

Tema radionica odabrana je u skladu s procjenom razine psihičkog razvoja djece te dobi. Radionice su provedene u 4 razreda i na njima je ukupno sudjelovalo stotinjak učenika. Radionice su bile koncipirane u dva dijela. Psihologinja Obiteljskog centra je u prvom dijelu radionice djecu upoznala s temeljnim polazištima Kampanje i kroz razgovor ih potaknula na promišljanje o dječjim pravima i osvježavanje njihovog stava prema tjelesnom kažnjavanju djece. U drugom dijelu radionice djeca su zajednički osmišljavala i izrađivala poster na zadanu temu koristeći se *hamer* papirom, te drvenim bojicama i flomasterima.

Da bi se dobili pokazatelji o tome što djece misle o tjelesnom kažnjavanju i koje su njihove poruke, provedena je kvalitativna i kvantitativna analiza sadržaja svih postera. Analiza je obuhvatila pisane poruke i simbole koje su djeca crtala izrađujući postere. U prvoj fazi sve su pisane poruke i simboli procijenjeni prema kriteriju pozitivnosti. Poruke koje su imale pozitivan sadržaj, opis ili objašnjenje svrstavane su u pozitivne ili afirmativne (npr.: “Ne tucite djecu, jer pate i to nosi posljedice”, “Volite djecu”, “To se može riješiti razgovorom”), a poruke, uvjetno rečeno, “negativnog” sadržaja u negativne ili neafirmativne (npr.: “Ne tucite djecu”). Simboli su procjenjivani prema njihovu značenju i svrstavani u pozitivne (npr.: srca, cvjetovi, *smajlići*, znakovi zabrane uplakanog lica...) i negativne (npr.: likovi koji se tuku, kuhače). U drugoj fazi pozitivne poruke i simboli procijenjeni su ovisno o vrsti informacije koju sadrže na one koji govore zašto se djeca ne smiju tjelesno kažnjavati, i na poruke i simbole koji govore što činiti umjesto tjelesnog kažnjavanja djece. Analiza je pokazala da djeca upućuju roditeljima značajno više afirmativnih poruka vezanih uz njihov apel protiv tjelesnog kažnjavanja djece (40 pozitivnih poruka naspram 12 “negativnih”). Ovo je popraćeno i neverbalnim izričajem, u kojem gotovo u potpunosti dominiraju pozitivni simboli (109 pozitivnih simbola na posterima u odnosu na 9 negativnih).

Tablica 1. Prikaz poruka i simbola prema kriteriju pozitivnosti

	NEGATIVNE/l (f)	POZITIVNE/l (f)
PORUKE	12	40
SIMBOLI	9	109
UKUPNO	21	149

Zanimljivi podatci dobiveni su analizom vrste informacija koje sadrže pozitivne poruke. Upućujući apel roditeljima, djeca ga obrazlažu najčešće time da zbog tjelesnog kažnjavanja pate, tužna su, povrijeđena i osjećaju se loše (7 odgovora). Ovo je u skladu i s rezultatima ispitivanja Maleš i Kušević (2008) u kojem 41% djece navodi da ih tjelesno kažnjavanje čini najtužnijima. U drugom dijelu poruka, o tome zašto se djeca ne smiju tjelesno kažnjavati, djeca upozoravaju da to ostavlja posljedice. Ovu dječju procjenu može se povezati i s rezultatima niza istraživanja koja su pokazala da upotreba tjelesne kazne povećava vjerojatnost pojave djetetova agresivnog ponašanja i drugih socijalno neprihvatljivih oblika ponašanja (prema Lansdown, 2000; Gershoff, 2002). Djeca u svojim porukama upozoravaju i da se roditelji mogu naviknuti na

takav oblik kažnjavanja. Ova činjenica je i znanstveno potvrđena (Vasta, Haith i Miller, 2005). Zanimljivo je da su se među porukama djece pojavile i one koje govore da tjelesno kažnjavanje nije učinkovito. O neučinkovitosti tjelesnog kažnjavanja govore i rezultati istraživanja Maleš i Kušević (2008) po kojima samo 8% učenika 7. i 8. razreda smatra da je tjelesno kažnjavanje učinkovito. Značajno je primijetiti da djeca u svojim obrazloženjima ne navode bol, dakle tjelesnu komponentu tjelesnog kažnjavanja.

Djeca su najproduktivnija u iskazivanju pozitivnih poruka koje se mogu svesti pod kategoriju što činiti umjesto kažnjavanja (33 odgovora). Najčešće u njima pozivaju na ljubav (“volite djecu”) i na međusobni razgovor (“bolje je da se to riješi na bolji način, npr. razgovorom”). Osim toga, djeca od roditelja traže zajedničke aktivnosti (“smijte se s nama”, “pomagati jedni drugima”), bolje poznavanje (“ne mogu djeca napraviti sve što vi poželite”), procjenu situacija (“nemojte nas kažnjavati za svaku sitnicu”), odabir načina (“kaznite nas bezbolno”) i postavljanje granica (“nemojte se bojati biti strogi, to mi se sviđa, pokazuje gdje mi je mjesto”). Sve ove poruke začinjene su i dječjim pozivima na poštovanje djece, međusobno opraštanje i iskazivanje brige jednih za druge.

Tablica 2. Prikaz pozitivnih poruka i simbola ovisno o vrsti informacije koju sadrže

POZITIVNE/I	ZAŠTO NE KAŽNjavATI TJELESNO? (f)	ŠTO ČINITI UMJESTO TJELESNOG KAŽNjavANJA? (f)
PORUKE	7	33
SIMBOLI	16	93
UKUPNO	23	126

Provedena kvalitativna analiza dječjih poruka roditeljima predstavlja doprinos razumijevanju načina na koji djeca doživljavaju tjelesno kažnjavanje. Dječji odgovori govore o njihovoj osviještenosti o neprihvatljivosti tjelesnog kažnjavanja koje je u društvu, unatoč potpunoj zakonskoj zabrani, na žalost, još uvijek česta pojava. Vrijedno je zamijetiti da djeca, izražavajući se slobodnim stilom (izrada postera s porukama), najčešće koriste afirmativne poruke i simbole. U svom iskazu djeca su vrlo jasna i konkretna, nudeći objašnjenja zašto smatraju da se djeca ne smiju tjelesno kažnjavati i alternativu – kako s njima postupati. Njihovi prijedlozi u potpunosti se podudaraju sa smjernicama koje nudi koncept pozitivnog roditeljstva. Rezultati kvalitativne analize i iz njih izvedeni zaključci daju i praktične smjernice za rad. Programe za poticanje pozitivnog roditeljstva, koji u sebi moraju sadržavati prevenciju kažnjavanja djece, potrebno je i nadalje usmjeravati na razvijanje roditeljskog znanja o socijalno-emocionalnom razvoju i regulaciji i poticanju njihove motivacije da to znanje i primijene (Čudina Obradović i Čudina, 2006). Rad s djecom ovog uzrasta potrebno je nastaviti u području prava djece, poticanja kritičnog mišljenja i zastupanja.

Zadaća je Obiteljskog centra da roditelji budu upoznati s ovim dječjim porukama, te da nastavi promicati pozitivne vrijednosti i znanja koja podržavaju pozitivno roditeljstvo. I ovi podatci pokazuju da je to područje koje zahtijeva nove aktivnosti usmjerene na uspostavljanje kvalitetnijih odnosa roditelja i djece, temeljenih na međusobnom razumijevanju i poštovanju.

LITERATURA:

Čudina Obradović, M.; Obradović, J. (2006) Psihologija braka i obitelji. Zagreb: Golden marketing – Tehnička knjiga.

Gershoff, E. T. (2002) *Corporal Punishment, Physical Abuse, and the Burden of Proof: Reply to Baumrind, Larzelere and Cowan (2002), Holden (2002) and Parke (2002)*. *Psychological Bulletin*, 12, 602-611.

Lansdown, G. (2000) *Children's rights and domestic violence*. *Child Abuse Review* 9 (6), 416-426.

Maleš, D.; Kušević, B. (2008) Kako djeca doživljavaju kažnjavanje u obitelji. *Dijete i društvo* 10 (1/2), 49-68.

Vasta, R.; Haith, M. M.; Miller, S. A. (2005) *Dječja psihologija: moderna znanost*. Jastrebarsko: Naklada Slap.

Obiteljski centar Dubrovačko-neretvanske županije

U okviru Nacionalne kampanje protiv tjelesnog kažnjavanja djece na području Dubrovačko-neretvanske županije održan je niz predavanja u školama i dječjim vrtićima, a potom su uslijedile likovne aktivnosti i izložbe dječjih radova iz kojih je vidljivo kako djeca doživljavaju problematiku tjelesnog kažnjavanja i što svojim likovnim izrazom poručuju odraslima. Djelatnici Obiteljskog centra, Dario Kulišić, ravnatelj i Ines Šalaj i Marko Grgurević, stručni djelatnici, projekt pod nazivom "Trebam ljubav" provodili su u suradnji s učiteljima i stručnim suradnicima škola i vrtića u Dubrovniku.

Predavanja u osnovnim školama i dječjim vrtićima

Projekt je započet u Maloj gradskoj vijećnici Dubrovnika 18.2.2009. Održan je sastanak sa stručnim službama dubrovačkih osnovnih škola. Ravnatelj Obiteljskog centra predstavio je projekt "Ukidanje tjelesnog kažnjavanja djece". Dogovorena je suradnja u provedbi ove Kampanje u kojoj će djelatnici Obiteljskog centra održati predavanja i radionice na navedenu temu. Predstavnici škola uručene su promidžbene knjige. Tijekom veljače stručni djelatnici Centra osmislili su i pripremili prezentacije o ukidanju tjelesnog kažnjavanja.

Predavanja pod nazivom "Ukidanje tjelesnog kažnjavanja djece" održavala su se tijekom ožujka, travnja i svibnja 2009.

- Osnovna škola "Lapad", Podružnica "Montovjerna": predavanje za stručne suradnike i učitelje od prvog do četvrtog razreda osnovne škole održano je 25.3.2009.
- Osnovna škola "Mokošica": predavanje za stručne suradnike i učitelje od prvog do četvrtog razreda osnovne škole održano je 31.3.2009.
- Osnovna škola "Slano": predavanje za stručne suradnike i učitelje od prvog do četvrtog razreda osnovne škole je održano 21.4.2009.

- Osnovna škola “Lapad”: predavanje za stručne suradnike i učitelje od prvog do četvrtog razreda osnovne škole održano je 22.4.2009. Dogovorene su likovne radionice na temu zabrane tjelesnog kažnjavanja djece. Izložba dječjih radova uslijedila je povodom Dana obitelji.

- Vrtići Dubrovnik: predavanje za stručne suradnike i odgajateljice održano je 29.4.2009.
- Osnovna škola “Marin Getaldić”: predavanje za stručne suradnike i učitelje od prvog do četvrtog razreda osnovne škole održano je 30.4.2009. Dogovorene su likovne radionice na temu zabrane tjelesnog kažnjavanja djece. Izložba dječjih radova uslijedila je povodom Dana obitelji.

- Osnovna škola “Antun Masle”: predavanje za stručne suradnike i učitelje od prvog do četvrtog razreda osnovne škole održano je 5.5.2009. Dogovorene su likovne radionice na temu zabrane tjelesnog kažnjavanja djece. Izložba dječjih radova uslijedila je povodom Dana obitelji.
- Osnovna škola “Cavtat”: predavanje za stručne suradnike i učitelje od prvog do četvrtog razreda osnovne škole održano je 26.5.2009.

Izložba dječjih radova na temu tjelesnog kažnjavanja djece

Nakon provedenih predavanja škole su formirale likovne skupine. Djeca su crtala i slikala na temu tjelesnog kažnjavanja djece. Izložba dječjih radova otvorena je na Dan obitelji, 15. svibnja 2009. godine.

Dječji radovi na temu tjelesnog kažnjavanja djece

Škole su slobodno odabirale na koji će se način djeca likovno izražavati. Tako su djeca jedne škole izradila plakat koji opisuje kako izgleda živjeti u obitelji gdje se roditelji svađaju i tuku djecu; u drugoj školi radili su u dvije skupine u dvije različite tehnike (olovka i flomaster), a djeca su izradila crteže istovremeno pišući poruke roditeljima da ne tuku djecu; u trećoj školi djeca su u tehnici rada ugljenom pokušala prikazati kako se osjećaju kad ih odrasli tuku; u jednoj školi crteži prikazuju na koji sve način odrasli tjelesno kažnjavaju djecu te uplakana dječja lica; u jednoj su školi djeca prikazala kako tužno izgledaju dječja lica kad ih roditelji tjelesno kažnjavaju; u drugoj su školi djeca pokušala prikazati kako bi izgledala obitelj bez nasilja, te nacrtala niz sretnih obitelji koje su zajedno na izletu, na moru, drže se za ruke pjevaju ili se igraju zajedno, puno srca i veselih boja.

Zanimljivo je kako su djeca (nižih razreda) osnovnih škola kroz crtež vrlo dojmljivo prikazala vlastite osjećaje tuge, straha, ljutnje kad su izložena nasilju odraslih. Crteži u kojima dominiraju plač, tužna lica, poruke pune straha i boli te molbi da nasilje prestane, predstavljaju snažnu poruku odraslima zbog čega se tjelesno kažnjavanje ne isplati. S druge strane niz crteža u kojima su prikazani roditelji i djeca u zajedničkim aktivnostima, gdje su vidljiva nasmiješena lica i uokvirena u srca, snažno prikazuju zajedništvo i obiteljsku sreću. Postavljajući u odnos ove dvije skupine crteža, svakom posjetitelju izložbe sasvim je jasno kojim smjerom treba ići – smjerom ljubavi, razumijevanja, podrške, zajedničkih aktivnosti, umjesto putem plača – putem tjelesnog kažnjavanja.

Obiteljski centar Istarske županije

Iako je Obiteljski centar Istarske županije i prije početka Kampanje protiv tjelesnog kažnjavanja djece, osobito kroz poticanje pozitivnog roditeljstva, problem tjelesnog kažnjavanja stavljao visoko među svoje programske prioritete, Kampanja je potaknula Centar na uključivanje teme ukidanja tjelesnog kažnjavanja u gotovo sve njegove aktivnosti. Osim toga, provode se i ciljane aktivnosti i sadržaji za ostvarivanje svrhe Kampanje, koje istovremeno promiču dosljednu zaštitu djece i pružanje podrške roditeljima u sve zahtjevnijem zadatku odgoja. Osvrt na aktivnosti i iskustva Obiteljskog centra Istarske županije iz prvih osam mjeseci provedbe Kampanje, kao i kontekst u kojem su se one provodile, dala je Danijela Ustić.

Hrvatska već deset godina zakonom zabranjuje tjelesno kažnjavanje djece (i) u obitelji i time se svrstava u vrlo malu skupinu zemalja u europskim, ali i svjetskim razmjerima, koje pravo na zaštitu od svih oblika nasilja svojim građanima priznaju bez obzira na njihovu dob. Unatoč postojećoj zakonskoj zaštiti djece od tjelesnog nasilja, iz prakse i svakodnevnog života znamo da je tjelesno kažnjavanje djece u Hrvatskoj, nažalost, još uvijek prihvatljiv i relativno raširen oblik “discipliniranja” djece među odraslima. Stoga Nacionalna kampanja protiv tjelesnog kažnjavanja djece predstavlja izrazito važan napor države da sve građane upozna s potrebom da se djecu odgaja s poštovanjem i odgovornošću, koje se želi i sada i kada odrastu, vidjeti u njihovom odnosu prema sebi i svijetu u kojem žive.

Kampanja protiv tjelesnog kažnjavanja djece u praksi: provedene aktivnosti

Središnja aktivnost Kampanje u Istarskoj županiji tematski su roditeljski sastanci koji se provode u suradnji s osnovnim školama. Osim te aktivnosti, u svibnju je, u suradnji s Društvom "Naša djeca" Pula prikazana predstava Forum-kazališta namijenjena djeci osnovnoškolskog uzrasta i stručnim suradnicima sa svrhom dodatne senzibilizacije stručnjaka za uvažavanje dječjeg pogleda na tjelesno kažnjavanje. Sudjelovalo je dvadesetak djece i stručnjaka.

Tijekom prvih osam mjeseci 2009. godine u niz redovnih aktivnosti povezivanja sa stručnjacima i donositeljima odluka u lokalnoj zajednici bila je uključena tema sprečavanja tjelesnog kažnjavanja djece. Tako je Kampanja dobila značajno mjesto na Učiteljskim vijećima dviju istarskih škola, Vijeću defektologa Istarske županije, sastanku s predstavnicima istarskih savjetovališta i svečanoj sjednici Stručnog vijeća Obiteljskog centra kojoj su prisustvovali brojni suradnici Obiteljskog centra iz različitih ustanova te predstavnici regionalne i lokalne (samo)uprave. Kroz ove je aktivnosti o Kampanji protiv tjelesnog kažnjavanja djece informirano oko 150 osoba.

Zamisli Kampanje uvrštene su i u trajnije oblike rada s korisnicima Obiteljskog centra kao što su radionice za roditelje djece predškolskog uzrasta i radionice za udomitelje kojima je svrha jačanje odgojnih kompetencija ovih skupina. Roditelje, koji dolaze na savjetovanje radi poboljšanja odnosa sa svojom djecom, usmjerava se na pozitivno roditeljstvo koje, uz pružanje strukture i vođenja, uključuje uvažavajuće, nenasilno roditeljsko ponašanje.

Uz distribuciju materijala Kampanje na gotovo sve osnovne škole u Istarskoj županiji, jednako važna je prisutnost Kampanje na internetskim stranicama Obiteljskog centra i u medijskom praćenju njegovih raznih aktivnosti, te isticanje materijala Kampanje na događanjima koje Centar organizira.

Središnja aktivnost Kampanje u Istarskoj županiji: tematski roditeljski sastanci

Kao što je već navedeno, središnje mjesto u provedbi Kampanje u Istri zauzimaju tematski roditeljski sastanci koje Obiteljski centar organizira u suradnji s osnovnim školama. Od ožujka do lipnja 2009. održano je deset takvih sastanaka na kojima je sudjelovalo oko 280 roditelja, najčešće roditelja djece u nižim razredima. Tematski roditeljski sastanci održani su u sljedećim školama: OŠ Matije Vlačića (Labin), OŠ Vitomira Širole Paje (Nedešćina), OŠ Veli Vrh (Pula), OŠ Jurja Dobrile (Rovinj), OŠ Veruda (Pula), OŠ Monte Zaro (Pula), OŠ Centar (Pula), OŠ Vazmoslava Gržalje (Buzet), OŠ Giuseppina Martinuzzi (Pula), OŠ Šijana (Pula). U novoj školskoj godini planira se nastavak ovakve suradnje sa školama.

Sastanci slijede unaprijed utvrđenu strukturu: pozdrav predstavnika škole, predstavljanje Obiteljskog centra Istarske županije, predavanje na temu tjelesnog kažnjavanja uz raspravu. U školama, u kojima se odazvao razmjerno mali broj roditelja, predavanje je bilo preoblikovano u radionicu kroz koju su se roditelji mogli intenzivnije uključiti svojim mišljenjima i iskustvima.

Cilj predavanja/radionica bio je ponuditi informacije koje mogu utjecati na roditelje da se u budućnosti suzdrže od tjelesnog kažnjavanja, istovremeno im pružajući razumijevanje za razne situacije s kojima se kao roditelji susreću i za trud koji već ulažu. Predavanje započinje pitanjem roditeljima kako bi doživjeli da njih

kao odrasle osobe netko tjelesno kažnjava (o čemu većina izražava vrlo nepovoljno mišljenje), osvjetljavajući tako dobnu diskriminaciju koja predstavlja pravi paradoks s obzirom na to da je djeci potrebna veća, a ne manja zaštita od one koju uživaju odrasle osobe. Kroz cijelo se predavanje, uz pitanja roditelja i raspravu, provlači i tema prava i potreba djeteta, načini na koji se potrebe (ne) mogu zadovoljiti. Tako se isprepliću teme posljedica tjelesnog kažnjavanja i pozitivnog roditeljstva koje gradi dobar odnos s djecom i pomaže im u razvoju odgovornih ponašanja. Roditeljima se nastoji ukazati na štetnost tjelesnog kažnjavanja, podsjetiti ih na trenutke kad su znali odabrati drukčiji način rješavanja problemskih situacija u odnosu s djecom, a za sve dileme, koje se mogu pojaviti, roditelji se upućuju na stručnu službu škole odnosno na Obiteljski centar. Sudeći po povratnim informacijama, koje dolaze od škola i samih roditelja, čini se da je dosadašnje djelovanje Centra u tom nastojanju uspješno. Pokazuje se da upravo takav pristup roditeljima vjerno prenosi zamisao vodilju Kampanje: većina roditelja svojoj djeci želi najbolje, a edukacija i osnaživanje im mogu pomoći da u najboljem interesu djeteta i djeluju.

Kako se na roditeljske sastanke na temu (ukidanja) tjelesnog kažnjavanja djece, prema riječima stručnih suradnica i razrednica, u najvećoj mjeri odazivaju roditelji koji općenito više promišljaju svoj odnos s djetetom i dobro surađuju sa školom, potrebno je osmisliti i druge načine predstavljanja ove važne teme sa svrhom dopiranja do roditelja koji ne djeluju uvijek u najboljem interesu djeteta.

Nacionalna kampanja protiv tjelesnog kažnjavanja djece vjesnik je promjena koje će djeci i u praktičnom smislu donijeti veći stupanj zaštite od svih oblika nasilja. Osobito vrijednom za rad Centra smatra se podrška roditeljima koja može, uz provedbu postojećih zakonskih propisa, pridonijeti tome da se stavovi roditelja i društva prema tjelesnom kažnjavanju djece trajno mijenjaju u smjeru ravnopravnog dostojanstva djece i odraslih. Obiteljski centar Istarske županije, slijedeći svoje prioritete, nastavlja s različitim oblicima podrške roditeljima u nastojanjima da djeci dosljedno daju ono što zaslužuju: vođenje i uvažavanje.

Obiteljski centar Karlovačke županije

U razdoblju od siječnja do kraja srpnja 2009. godine Obiteljski centar Karlovačke županije proveo je niz raznovrsnih aktivnosti u okviru Nacionalne kampanje protiv tjelesnog kažnjavanja djece, o čemu izvješćuje ravnatelj Centra, Ivan Delić.

- U siječnju je Nacionalna kampanja protiv tjelesnog kažnjavanja djece predstavljena javnosti u emisiji Radio-savjetovalište na Hrvatskom radio Karlovcu (28.1.2009.).
- U Karlovačkom tjedniku, tijekom veljače i ožujka, ravnatelj Obiteljskog centra, mr. sc. Ivan Delić, defektolog – socijalni pedagog, objavljuje četiri kolumne o tjelesnom kažnjavanju djece i Nacionalnoj kampanji pod naslovima: **“Tjelesno zlostavljanje djece”**, **“Zlostavljana djeca uče da je u redu udarati nekoga koga se voli”**, **“Pasivni zlostavljač”** i **“Emocionalno zlostavljanje može ozbiljno ugroziti psihološki i socijalni razvoj”**.
- U prostorijama Obiteljskog centra, u suradnji s Udrugom Roda, održana je radionica povodom obilježavanja Dana odgoja bez batina, kojoj je cilj bio podizanje svijesti javnosti o pozitivnim i nenasilnim metodama odgoja. (30.4.2009.)

- U suradnji Centra za mlade Karlovac i Obiteljskog centra Karlovačke županije, održana je rasprava (*parlaonica*) za učenike 7. razreda osnovne škole na temu "Nasilje i kako ga spriječiti". Moderator je bio gospodin Vjekoslav Šipek, Udruga "Poluga", a voditelj Ivan Delić, ravnatelj Obiteljskog centra Karlovačke županije. *Parlaonica* je održana 5. svibnja 2009. u Centru za mlade Karlovac, a sudjelovali su učenici 7. razreda Osnovne škole "Grabrik" i Osnovne škole "Braće Seljan".
- Povodom Međunarodnog dana obitelji promovirana je Nacionalna kampanja protiv tjelesnog kažnjavanja djece u karlovačkim osnovnim školama, te u osnovnim školama i drugim mjestima županije (Osnovna škola Žakanje, Osnovna škola "Slava Raškaj" u Ozlju, Osnovna škola Draganići, te Knjižnica "Ivana Belostenca" u Ozlju).
- Povodom Međunarodnog dana obitelji, 15. svibnja 2009., održana je s učenicima trećih razreda osnovne škole „Braće Seljan“ u Karlovcu *parlaonica* na temu „Nasilje i djeca“.
- Povodom Međunarodnog dana obitelji, 15. svibnja 2009., na gradskoj šetnici postavljen je štand u suradnji s Gradom Karlovcem, gdje je promovirana Nacionalna kampanja protiv tjelesnog kažnjavanja djece, dijeljeni su promotivni materijali, te letci o Obiteljskom centru i o Danu obitelji.
- U mjesecu lipnju u Osnovnoj školi Generalski Stol razgovaralo se s učenicima sedmog razreda o nasilju među mladima te im je predstavljena Nacionalna kampanja protiv tjelesnog kažnjavanja djece. Ujedno su podijeljeni promidžbeni materijali s informacijama o Kampanji, kao i promidžbeni materijali Obiteljskog centra za nastavnike i roditelje. U razredu se razgovaralo o nasilju među mladima (*bullying-u*) i kako ga spriječiti. Dogovorena je buduća suradnja Obiteljskog centra i Osnovne škole početkom rujna.

Okrugli stol "Sprječimo nasilje među mladima"

Povodom usvojenog programa aktivnosti za prevenciju nasilja među mladima u Republici Hrvatskoj za 2009. godinu, dana 8. srpnja 2009. godine, u organizaciji i prostoru Obiteljskog centra Karlovačke županije, održan je okrugli stol na temu "Sprječimo nasilje među mladima", vezano uz dogovor o zajedničkoj strategiji provedbe programa za područje Grada Karlovca i Županije karlovačke. Na Okruglom stolu sudjelovao je 21 sudionik.

Okrugli stol je organiziran s ciljem procjene stanja i potreba u zajednici vezano uz rizične skupine mladih i dogovora uspostave mreže suradnje.

Nakon rasprava doneseni su sljedeći zaključci Okruglog stola:

1. Procjena je PU karlovačke, Općinskog državnog odvjetništva i Centra za socijalnu skrb u Karlovcu da na području karlovačke županije broj evidentiranih slučajeva nasilnog ponašanja mladih stagnira u odnosu na prethodnu godinu.
2. Postoji potreba za stručnim preventivnim programima vezano uz prevenciju nasilja među mladima na području Grada Karlovca i Županije karlovačke. U tu svrhu potrebno je razvijati dvije razine preventivnih programa:
  - opći preventivni programi za mlade (neselekcionirane skupine mladih)
  - preventivni programi za rizične skupine mladih.

3. Mladi rizičnog ponašanja, tj. evidentirana i/ili prepoznata rizična skupina mladih kod kojih su prisutne teškoće u smislu nasilnog ponašanja, u najvećem je broju slučajeva vezana uz obiteljske poteškoće – disfunkcionalne obitelji, nasilje u obitelji, raspadnute obitelji – što ukazuje na potrebu rada s roditeljima i/ili cjelokupnim obiteljima. Usto je kao rizična skupina mladih prepoznata skupina mlađih punoljetnika koji su završili srednje školovanje, a nisu ostvarili zaposlenje.

Dogovoreno je uspostavljanje mreže suradnje vezano uz iniciranje, organiziranje, provođenje i podržavanje aktivnosti vezanih uz prevenciju nasilja među mladima. U tu svrhu razmijenjeni su podatci o sudionicima, te je dogovoreno održavanje narednog okruglog stola na temu “Spriječimo nasilje među mladima” u drugoj polovici rujna. Sudionici će na tom susretu predstaviti aktivnosti vezane uz prevenciju nasilja među mladima koje planiraju provesti tijekom 2009. godine, odnosno tijekom školske godine 2009./2010., te dogovoriti međusobnu neposrednu suradnju vezano uz pojedine planirane aktivnosti i programe.

Obiteljski centar Koprivničko-križevačke županije

S ciljem osvješćivanja javnosti i informiranja što većeg broja roditelja o štetnosti tjelesnog kažnjavanja djece, Obiteljski centar Koprivničko-križevačke županije pripremio je i proveo različite aktivnosti u dječjim vrtićima, osnovnim školama, u medijima i na javnim mjestima.

Naglasak je stavljen na promicanje odgovornog roditeljstva i uspostavljanje kvalitetnih odnosa između roditelja i djece. Aktivnosti su osmislile i provode ih Željka Koluder-Vlahinja, ravnateljica Obiteljskog centra i Renata Glavica, psihologinja.

Provedba Kampanje u dječjim vrtićima:

- Predstavljanje Kampanje – predavanje za sve članove Odgajateljskog vijeća (u prvih šest mjeseci 2009. godine Obiteljski centar predstavio je Kampanju u 11 dječjih vrtića u Županiji).
- Predavanje za roditelje “Snaga odgoja bez batina”.
- Radionica za roditelje “Odgoj, granice i discipliniranje djece”.
- “Igre bez granica” zamišljene su kao aktivno druženje djece predškolske dobi s roditeljima.
- Športske igre u kojima sudjeluju djeca i roditelji zajedno, koje potiču športski duh i zajedništvo roditelja i djece. Djeca mlađe dobi pokazuju naučene vještine uz podršku roditelja.
- Ideje, misli i kreativno izražavanje djece – razgovor i zapisivanje dječjih misli na teme: što znači biti zločest, kakva može biti kazna, koja je dobra kazna, kakve kazne ne volim, tko sve kažnjava djecu, kako bi izgledao svijet u kojem ne bi bilo kažnjavanja djece, kako biti dobar ...
- Likovni radovi na teme: što znači biti zločest, kad su mama i tata ljuti na mene, kako bi izgledao svijet bez kažnjavanja djece...
- Dostavljene su publikacije “Ukidanje tjelesnog kažnjavanja djece” (Vijeće Europe) i letci Obiteljskog centra “Snaga odgoja bez batina i riječi koje vole umjesto riječi koje bole”.

- U dječjim vrtićima, u kojima je predstavljena Kampanja, distribuiran je CD sa svim pripremljenim materijalima kako bi aktivnosti iz Kampanje ostvarili i djelatnici vrtića.

Provedba Kampanje u osnovnim školama:

- Predstavljanje Kampanje – predavanje za sve članove Učiteljskog vijeća (u prvih šest mjeseci 2009. godine Obiteljski centar predstavio je Kampanju u 9 osnovnih škola Koprivničko-križevačke županije).
- Predavanje za roditelje “Snaga odgoja bez batina”.
- Radionica za učenike viših razreda “Kažnjavanje i rješavanje problema”.
- Dramatizacija književnog teksta “Zašto mene svi odgajaju” (autora Zlatka Krilića).
- Ideje, misli i kreativno izražavanje djece (za učenike nižih razreda).
- Izrada likovnih radova na teme: što znači biti zločest, kad su roditelji ljuti na mene, kako bi izgledao svijet bez kažnjavanja djece.
- Pisani radovi na teme: što znači biti zločest, kakva može biti kazna, koja je dobra kazna, kakve kazne ne volim, tko sve i kako kažnjava djecu, kako bi izgledao svijet u kojem ne bi bilo kažnjavanja djece, kako biti dobar i druge prigodne teme.
- Izrada plakata, stripova, slogana vezanih uz temu tjelesnog kažnjavanja.
- Dostavljene su publikacije “Ukidanje tjelesnog kažnjavanja djece” (Vijeće Europe) i letci Obiteljskog centra “Snaga odgoja bez batina i riječi koje vole umjesto riječi koje bole”.
- U školama, u kojima je predstavljena Kampanja, distribuiran je CD sa svim pripremljenim materijalima kako bi aktivnosti iz Kampanje ostvarili i djelatnici škola.

Info-šandovi

Informacijski šandovi postavljaju se na glavnim trgovima gradova Županije sa svrhom upoznavanja šire javnosti s Nacionalnom kampanjom, zakonskom regulativom o zabrani tjelesnog kažnjavanja, te osvješćivanja važnosti pozitivnih odgojnih metoda. Distribuiraju se letci, plakati, bedževi, izlaže literatura koja roditeljima može pomoći u učenju i razvijanju odgovornog roditeljstva, a roditeljima je omogućeno ispunjavanje upitnika i preispitivanje vlastitih stavova i vrijednosti u obitelji. Šandovi su bili postavljeni na sljedećim mjestima:

- u Koprivnici, uz Međunarodni dan obitelji (15. svibnja)
- u Đurđevcu, uz Međunarodni dan djece žrtava nasilja (4. lipnja)
- u Križevcima, uz Dječji tjedan (planirano za 5. – 11. listopada)

Ostale aktivnosti

- Predavanje “Tjelesno kažnjavanje – ne, nikako” održala je psihologinja Obiteljskog centra u Knjižnici i čitaonici Fran Galović u Koprivnici, uz Međunarodni dan odgoja bez batina (30. travnja).
- Izrađen je i distribuiran letak “Snaga odgoja bez batina i riječi koje vole umjesto riječi koje bole”.

**NEMA SAVRŠENIH RODITELJA
– POSTOJE SAMO DOVOLJNO
DOBRI RODITELJI.**

**TO SU ONI KOJI VIŠE
RAZMIŠLJAJU O SVOJIM
POSTUPCIMA NEGO O
KRITIZIRANJU DRUGIH.**

SVAKI RODITELJ TREBA:

- ✦ Podršku u savladavanju stresa
- ✦ Vrijeme provedeno s djecom
- ✦ Vrijeme za brigu o sebi i vlastitim potrebama (intimnost, druženje, rekreacija)
- ✦ Društvenu potporu i skrbi za djecu radi lakšeg usklađivanja obiteljskog i profesionalnog života

*Obiteljski centar
Koprivničko-križevačke županije*

Koprivnica, Ul. braće Radić 7
Tel. 641-272, fax: 641-274
www.obiteljskicentarkc.hr
e-mail: info@obiteljskicentarkc.hr

Radno vrijeme:
Ponedjeljak, petak
od 8 do 16 sati
Utorak, srijeda, četvrtak
od 8 do 20 sati

*Obiteljski centar pruža
roditeljima mogućnost
uključivanja u:*

- ✦ savjetovanje
- ✦ škole za roditelje
- ✦ iskustveno-edukativne grupe

OBITELJSKI CENTAR KOPRIVNICA – KRIŽEVACI
ŽUPANIJE

**NACIONALNA KAMPANJA PROTIV
TJELESNOG KAŽNJAVANJA DJECE
2009.**

**SNAGA ODGOJA
BEZ BATINA**

**“RIJEČI KOJE VOLE
UMJESTO RIJEČI KOJE
BOLE”**

Djeca uče od roditelja o:

- ✦ ljubavi   ✦ poštovanju
- ✦ povjerenju
- ✦ odgovornosti   ✦ dijeljenju
- ✦ samokontroli

Prikaz radionice za roditelje predškolske djece

Tema radionice je “Odgoj, granice i discipliniranje djece”, a povedena je sa svrhom da roditelji osvijeste vlastite postupke discipliniranja djeteta, prihvate da je tjelesno kažnjavanje štetno za psihofizički razvoj djeteta i upoznaju se s prihvatljivim načinima discipliniranja djeteta.

Današnji životni tempo i brojne obveze, koje roditelji imaju, ostavljaju malo vremena za zajedničko provođenje vremena u obitelji, no unatoč tome važno je (a i dužnost je roditelja) naučiti dijete razlikovati prihvatljivo od neprihvatljivog ponašanja. U odgoju djeteta roditelji se služe različitim načinima koji se mogu općenito opisati kao discipliniranje, određivanje pravila i naredbi, postavljanje granica. Mnogi misle da je discipliniranje i kažnjavanje isto, no među njima postoji velika razlika. Discipliniranje se temelji na dobrom odnosu, pohvalama i uputama djetetu kako da kontrolira svoje ponašanje. Kažnjavanje je negativno, ono je neugodna posljedica nečega što je dijete napravilo ili je propustilo napraviti. Pravila i naredbe najčešće se temelje na kazni i negativnim posljedicama za neposlušnost, dok je postavljanje granica izbjegavanje sukoba i igre moći između roditelja i djeteta, jer djetetu omogućava promjenu ponašanja kako bi zadovoljilo svoje potrebe.

Za roditelje je kreiran upitnik koji ih potiče na razmišljanje o ponašanju vlastitog djeteta. Nakon ispunjavanja analiziraju se odgovori i daju komentari (potrebno je dopustiti roditeljima da stvore vlastiti uvid i samoprocjenu obiteljskih odnosa). Upitnik ostaje roditeljima i služi isključivo za samouvid.

Pitanja za roditelje koja se koriste u raspravi na temu “Moja uobičajena ponašanja”:

- Što radite kad Vaše dijete... razbaca igračke i ne želi ih pospremiti... ne želi

oprati zube/ruke/ne želi ići spavati... namjerno uništava stvari... kada udari drugo dijete... zahtijeva igračke ili slatkiše svaki puta kada idete u trgovinu... psuje...

- Pomaže li Vam to što radite? – Uvijek? Ponekad? Nikad? Kako se tada osjećate? Što biste još mogli učiniti u tim situacijama? Kako biste se tada osjećali?

Pitanja za roditelje i poticaji za raspravu o granicama u odgoju djece:

- Gdje su Vaše granice? Zna li Vaše dijete što smije, a što ne?
- Poticaj za razgovor: u današnje vrijeme se puno govori o granicama, a pri tome svatko ima svoju "sliku" što su granice i kako ih postaviti.
- Postavljanje granica znači izbjegavanje sukoba i igre moći između roditelja i djeteta, jer djetetu ostavlja otvorena vrata za promjenu ponašanja kako bi zadovoljilo svoje potrebe. Roditelji trebaju djeci postaviti granice kako bi djeca znala što će mu roditelji tolerirati, a što neće, odnosno uvjete pod kojima mogu sudjelovati u nekoj aktivnosti, te koje privilegije i pod kojim uvjetima mogu dobiti. Granice moraju biti jasne, konkretne i dobro definirane. Djetetu treba jasno reći što od njega želite, koji izbori su mu na raspolaganju i što je pozitivan ishod njegove suradnje (npr. "Pročitat ću ti priču nakon što obučeš pidžamu i opereš zube."). Dobro postavljene granice trebaju uvažavati potrebe i roditelja i djeteta, te omogućiti i Vama i djetetu da dobijete što želite (npr. "Rado ću te odvesti u šetnju kada pospremiš igračke."). Koristeći se prošlim iskustvom možete predvidjeti što će željeti Vaše dijete, a znate što želite Vi (npr. hoće li Vas pitati da mu kupite slatkiše čim uđete u samoposlugu). Što obično želi iz dućana? Što mu Vi želite kupiti, odnosno koliko novaca ste spremni potrošiti? Dakle, pri postavljanju granica treba uzeti u obzir i potrebe roditelja i potrebe djeteta.

Postavljanjem granica izbjegava se nastanak problema, jer se postavljaju prije nego što problem nastane ili barem prije nego što se produbi i zakomplicira odnose s djetetom (npr. "Danas u dućanu nećemo kupovati slatkiše."). Dobro postavljene granice su usmjerene na pozitivan ishod djetetove suradnje. Postavite ih kao obećanje, a ne kao prijetnje, npr.: "Možeš gledati crtić kada pospremiš igračke.", a ne, "Nećeš gledati crtić ako ne pospremiš igračke." Budite dosljedni! Ako niste spremni izdržati i uskratiti djetetu privilegiju, ako ne obavi svoj zadatak, nemojte ni postavljati granice. Ne popuštajte djetetovim pritiscima "još samo ovaj put", jer ćete inače pokazati djetetu da ne mislite ono što govorite i ne govorite ono što mislite, te da je u redu ako dijete ne poštuje granice koje ste postavili. Ako želite biti fleksibilni, učinite to prije nego što vaše dijete zahtijeva da popustite.

Pitanja i poticaji za raspravu o discipliniranju djece:

- Što vama znači disciplina? Nakon što roditelji kažu svoja mišljenja, ukratko objasniti pojam discipliniranja.
- Razlika između kažnjavanja i discipliniranja:
Discipliniranje obuhvaća sustav učenja koji se temelji na dobrom, toplom odnosu, pohvalama i uputama djetetu kako da kontrolira svoje ponašanje. Uspješno discipliniranje trebalo bi biti prisutno čitavo vrijeme, a ne samo kada se dijete loše ponaša. Djeca će prije promijeniti svoje ponašanje ako se osjećaju ohrabreno i vrijedno, nego ako se osjećaju posramljeno i poniženo.

Kada djeca misle dobro o sebi i cijene odnos koji imaju s roditeljima, lakše će slušati i učiti.

Kažnjavanje je negativno, ono je neugodna posljedica nečega što je dijete napravilo ili je propustilo napraviti. Pravila i naredbe najčešće se temelje na kazni i negativnim posljedicama za neposlušnost.

Nikada ne kažnjavajte dijete batinama. Tjelesno kažnjavanje pojačava ljutnju i agresivnost umjesto da uči odgovornosti. Ono uči djecu da je udaranje opravdano i da je dobar način rješavanja sukoba.

Pitanja i poticaji za raspravu o autoritetu roditelja:

- Na koji način postižete autoritet? Što radite kad osjetite da ste izgubili autoritet?
- Nakon razgovora pojasniti roditeljima na čemu se temelji autoritet i zašto su roditelji primarni modeli za djecu; autoritet roditelja se ne temelji na kaznama i strahu, već na uzajamnom poštovanju, uvažavanju te brižnom, toplom i dosljednom odnosu prema djeci.

LITERATURA:

Buljan Flander G.; Karlović A. (2004) Odgajam li dobro svoje dijete. Zagreb: Marko M.

Likierman H.; Muter V. (2007) Pripremite dijete za školu. Lekenik: Ostvarenje.

Longo I. (2001) Roditeljstvo se može učiti. Zagreb: Alinea.

Vijeće Europe (2008) Ukidanje tjelesnog kažnjavanja djece. Zagreb: Ministarstvo obitelji, branitelja i međugeneracijske solidarnosti.

URL: <http://www.hrabritelefon.hr/>

Obiteljski centar Krapinsko-zagorske županije

Polazište djelovanja Obiteljskog centra Krapinsko-zagorske županije u Nacionalnoj kampanji protiv tjelesnog kažnjavanja djece su znanstvene spoznaje da nasilno ponašanje roditelja prema djeci u vidu tjelesnog kažnjavanja razara već postojeću dječju ranjivost, narušava izgradnju dječjeg samopoštovanja i ostvarenje jedinstvenih dječjih potencijala, te prvenstveno predstavlja očiglednu suprotnost jednakim i neotuđivim pravima djece na poštivanje njihova ljudskog dostojanstva i tjelesnog integriteta.

Nakon sudjelovanja predstavnika Obiteljskog centra Krapinsko-zagorske županije na svečanom pokretanju Nacionalne kampanje protiv tjelesnog kažnjavanja djece 9.1.2009. godine, u prostorijama Ministarstva obitelji, branitelja i međugeneracijske solidarnosti, u Obiteljskom centru je iniciran niz aktivnosti s ciljem informiranja, senzibiliziranja i educiranja javnosti o problemu tjelesnog kažnjavanja djece, te s ciljem podizanja razine svijesti o zabrani svakog tjelesnog kažnjavanja i drugog nečovječnog ili ponižavajućeg postupanja prema djeci.

- Tijekom mjeseca siječnja 2009. godine s provođenjem Nacionalne kampanje protiv tjelesnog kažnjavanja djece upoznate su, putem dopisa, u okviru

kojeg je predstavljena djelatnost Obiteljskog centra, sve odgojno-obrazovne ustanove na području Krapinsko-zagorske županije, kao i predstavnici javnog, društvenog i političkog života u Županiji.

- O provođenju Nacionalne Kampanje protiv tjelesnog kažnjavanja djece stanovnici Županije su upoznati putem radio emisija (23.1.2009. godine Radio Kaj; 27.1.2009. godine Radio Hrvatsko Zagorje Krapina; 30.1.2009. godine Radio Stubica).
- U mjesecu siječnju stručni radnici Obiteljskog centra osmislili su radionicu na temu "Ukidanje tjelesnog kažnjavanja djece" namijenjenu predstavljanju Nacionalne kampanje protiv tjelesnog kažnjavanja djece na području Krapinsko-zagorske županije.
- Provođenje Nacionalne kampanje protiv tjelesnog kažnjavanja djece predstavljeno je na osnivačkoj sjednici Županijskog vijeća za prevenciju u lokalnoj zajednici Krapinsko-zagorske županije (12.2.) i na sastanku s ravnateljicom škole i djelatnicima vrtića u Sv. Križu Začretje (20.2.). Pritom su podijeljeni i promotivni letci Kampanje.
- Kampanja je predstavljena u radio emisijama (24.2.2009., Radio Zlatar; 24.2.2009. Radio Hrvatsko Zagorje Krapina; 28.2.2009., Radio Stubica).
- U Srednjoj školi Krapina održana je 12. ožujka 2009. godine radionica na temu "Ukidanje tjelesnog kažnjavanja djece". Sudjelovali su roditelji učenika od 1-4 razreda srednje škole.
- O provođenju Nacionalne kampanje protiv tjelesnog kažnjavanja djece stručni radnici Obiteljskog centra govorili su u radio emisijama na različitim radio postajama kao primjerice: Radio Hrvatsko Zagorje Krapina (7.3.); Radio Zlatar (20.3); Radio Stubica (21.3.) i Radio Marija Bistrica (26.3.) i ponovno na Radio Hrvatsko Zagorje Krapina (31.3). Sudjelovanje u radio emisijama je kontinuirano i nastavlja se i tijekom travnja i svibnja, bilo promocijom kampanje ili najavom aktivnosti koje se provode u Županiji.
- Povodom obilježavanja Međunarodnog dana obitelji, u dvorani Pučkog otvorenog učilišta Krapina održana je edukativna tribina na temu "Ukidanje tjelesnog kažnjavanja djece" kojom je predstavljena Nacionalna kampanja protiv tjelesnog kažnjavanja djece. Sudjelovali su predstavnici osnovnih škola, policije, centara za socijalnu skrb, lokalne samouprave i udruga građana s područja Krapinsko-zagorske županije. O održanoj edukativnoj tribini povodom obilježavanja Međunarodnog dana obitelji Večernji list je objavio članak dana 19.5.2009. godine, a Krapinski vjesnik 28.5.2009.godine. Ponovno je održan niz radio emisija.
- O provođenju Nacionalne kampanje protiv tjelesnog kažnjavanja djece i učinjenim te planiranim aktivnostima do kraja 2009. godine, kao i edukativnoj radionici "Ukidanje tjelesnog kažnjavanja djece" predstavnici Obiteljskog centra su na sastanku Koordinacijskog tima za rad na Programu prevencije nasilja među i nad djecom te prevenciji ovisnosti i drugih oblika neprimjerenog ponašanja u Zaboku dana 27.5.2009. godine upoznali članove Koordinacije.
- U dogovoru s lokalnim radio postajama (Radio Marija Bistrica, Radio Zlatar, Radio Stubica, Radio Zabok, Radio Hrvatsko zagorje Krapina) 18.6.2009. promotivno je emitiran spot "Trebam ljubav". O Kampanji "Trebam ljubav" govorili su predstavnici Obiteljskog centra u emisiji Radio Zlatara (19.6); u emisiji Hrvatske radio televizije "Hrvatska uživo" (23.6.) i u emisijama Radio

Hrvatsko Zagorje Krapina, Radio Marija Bistrica, Radio Stubica i Radio Kaj (24.6.), te ponovno u emisiji Radio Hrvatsko Zagorje Krapina (4.8.)

- Podizanje razine svijesti o neopravdanosti tjelesnog kažnjavanja djece i negativnim posljedicama takvog kažnjavanja na djetetov emocionalni, socijalni i tjelesni razvoj primarna je zadaća svih stručnih radnica Obiteljskog centra u svakodnevnom savjetodavnom radu s roditeljima.

Kao najvažnija aktivnost vezana uz provođenje Nacionalne kampanje protiv tjelesnog kažnjavanja djece može se izdvojiti održavanje edukativne tribine “Ukidanje tjelesnog kažnjavanja djece” u svibnju 2009. godine povodom obilježavanja Međunarodnog dana obitelji. Navedena tribina uključivala je definiranje tjelesnog kažnjavanja djece; osnovne ciljeve Nacionalne kampanje protiv tjelesnog kažnjavanja djece; upoznavanje s pravnom regulativom vezanom uz tjelesno kažnjavanje djece (segmenti iz Obiteljskog zakona; Zakona o zaštiti od nasilja u obitelji; Kaznenog zakona); definiranje obitelji, načina discipliniranja i kažnjavanja djece, upoznavanje s posljedicama tjelesnog kažnjavanja djece i izloženosti djece nasilju; te ključne poruke za roditelje usmjerene prema pozitivnom roditeljstvu. Naglašeno je kako djeca daju najbolje što mogu kad im njihovi roditelji pružaju toplinu i podršku, provode s njima dovoljno vremena, razumiju njihov život i ponašanje, očekuju od njih da poštuju pravila, potiču otvorenu komunikaciju i reaguju na loše ponašanje razgovorom radije nego oštrom kaznom.

Obiteljski centar Ličko-senjske županije

Tijekom 2009. godine, Obiteljski centar Ličko-senjske županije je u sklopu Nacionalne kampanje protiv tjelesnog kažnjavanja djece proveo nekoliko radionica za roditelje i učitelje u školama diljem županije, o čemu izvještava Danko Butorac.

Radionice pod nazivom „DA pozitivnom roditeljstvu, NE tjelesnom kažnjavanju“ provedene su u trinaest škola i tri dječja vrtića. Radionice su najprije organizirane za učitelje svih osnovnih škola Županije. Pritom je, gdje je to bilo potrebno, na radionicu pozvano više susjednih škola. Npr. održana je jedinstvena radionica u Udbini za učitelje škola iz Udbine, Donjeg Lapca i Lovinca, odnosno radionica održana u Otočcu okupila je učitelje iz Brinja i Otočca.

Nakon radionice učitelji su trebali animirati svoje učenike da pripreme određeni kreativni nastup za roditelje: poster, skeč, prezentaciju, izložbu, igrokaz, kolaž, literarni rad itd. Škole koje su dragovoljno i uspješno organizirale djecu u ovim aktivnostima dobile su mogućnost da se u njima održi radionica za roditelje. U prvoj polovici 2009. održano je šest radionica za roditelje, što sveukupno čini dvadeset i dvije radionice na istu temu na području Županije.

Na radionicama je provedeno anonimno anketno ispitivanje o primjeni tjelesnog kažnjavanja i stavovima o tjelesnom kažnjavanju. Sudionici su anketu ispunjavali nakon svake radionice. Sveukupno su prikupljena 273 ispunjena anketna listića.

Evaluacijske liste, dobivene od sudionika, pokazuju da su oni dobili barem mali uvid u način rada Obiteljskog centra (bez prisile, otvorenost za različite stavove i odgovore, demokratičnost, poticaj svih sudionika na uključivanje, neformalno učenje, pružanje podrške...). Upravo izravan rad s ljudima najbolji je način promocije Obiteljskog centra, a kroz škole je moguće doći do ljudi kojima su usluge Centra potrebne.

Prikaz radionice „DA pozitivnom roditeljstvu, NE tjelesnom kažnjavanju“

Radionica „DA pozitivnom roditeljstvu, NE tjelesnom kažnjavanju“ zamišljena je kao dvosatna modularna radionica, namijenjena učiteljima, a primjenjiva i na roditelje uz male modifikacije. Ciljevi radionice su: upoznavanje s Nacionalnom kampanjom protiv tjelesnog kažnjavanja djece, osvješćivanje o posljedicama koje tjelesno kažnjavanje ima na dijete, te razlikovanje kažnjavanja i discipliniranja i spoznavanje koje su neagresivne metode odgoja bolja alternativa tjelesnom kažnjavanju.

Na radionici je korištena projektivna igra uz korištenje Personovih asocijativnih karata (psiholog koji je primjenjivao asocijativne karte prošao je edukaciju za primjenu asocijativnih karata u savjetovanju i skupnom radu). Asocijativne karte su poslužile za lakše uživljanje sudionika u temu radionice kroz procese identifikacije, imaginacije i projekcije. Karte su se pokazale kao kvalitetno sredstvo za inicijalno opuštanje i otvaranje sudionika za raspravu, te iznimno korisnima u radu s djecom. Asocijativne karte su jednostavne za korištenje, a primjenjive su i za individualno savjetovanje, kao i skupni rad.

Kod radionice za roditelje najprije su pozdravljeni sudionici, a zatim je djeci prepušteno da predstavljaju svoj rad koji su pripremili. Ovog dijela nije bilo kod radionice za učitelje.

Uvod u radionicu (traje 20 do 30 minuta):

- Pitanja za razgovor s roditeljima: Kako Vam se sviđelo to što su Vam djeca pokazala? Što Vam se najviše sviđelo? Što Vam se najmanje sviđelo?

Roditelji zahvaljuju djeci.

Prvi krug: Izaberi jednu asocijativnu kartu s likom i predstaviti se koristeći „Ja“ rečenice.

Drugi krug: Ista osoba, ista asocijativna karta. Pitanje: Je li osoba s Vaše karte onaj koji kažnjava, žrtva ili protivnik tjelesnog kažnjavanja?“ (sudionici pojedinačno obrazlažu svoj izbor).

Osnovni podatci o Nacionalnoj kampanji (traje 5-25 minuta):

- Obrazlažu se cilj, svrha, pokretači, aktivnosti.
- Pitanja za raspravu s učiteljima: Na koji način biste se Vi u školi mogli priključiti ovoj Kampanji? Na koji način mislite da bismo mogli surađivati da Kampanja stvarno zaživi u vašoj školi? (pisanje zamisli na veliki list papira).

Razgovor o tjelesnom kažnjavanju (traje 5 do 10 minuta).

- Pitanje za raspravu: Kakvu poruku šaljemo djetetu kad ga tjelesno kaznimo? (pisanje zamisli na velik list papira).

Razgovor o posljedicama tjelesnog kažnjavanja (5 minuta).

Poticaž za raspravu: Prema istraživanjima posljedice tjelesnog kažnjavanja su:

- Povećano antisocijalno ponašanje djece kao što je laganje, krađa, prijevara, zlostavljanje vršnjaka, napad na braću/sestre.
- Veći rizik da roditelj, koji koristi tjelesnu kaznu, počne zlostavljati dijete.
- Narušeno povjerenje između roditelja i djeteta.
- Negativan utjecaj na intelektualni razvoj (mišljenje, pamćenje, zaključivanje).
- Češća pojava depresije i drugih psihičkih poremećaja kod odraslih osoba koje su u djetinjstvu bile tjelesno kažnjavane.

Rasprava o kažnjavanju i discipliniranju „kažnjavanje = discipliniranje?“ (traje 15 do 30 minuta):

- Sudionike se zatraži da stanu u red. Sudionici zatvorenih očiju slušaju pitanje:

Je li kažnjavanje sinonim za discipliniranje? Sudionici će, žmireći, istupiti lijevo ukoliko smatraju da je kažnjavanje sinonim za discipliniranje. Istupit će desno ukoliko smatraju da to nisu sinonimi. Ostat će stajati u mjestu ako ne znaju odgovor na pitanje. Predstavnik skupine, koja je istupila na određenu stranu, daje obrazloženje izbora, voditelj zapisuje odgovore, te donosi definicije za kažnjavanje i discipliniranje. Sudionici nakon toga sjednu na svoja mjesta, te se pokreće skupna rasprava o primjeni stečenih znanja – mogućnostima zamjene kažnjavanja discipliniranjem, dogovaranjem i pregovaranjem.

Podjela upitnika i promotivnih materijala; evaluacija (traje 10 minuta):

- Sudionici popunjavaju evaluacijski listić, kao i anonimnu anketu o tjelesnom kažnjavanju. Sudionike se ukratko upoznaje s drugim programima koje Obiteljski centar nudi.

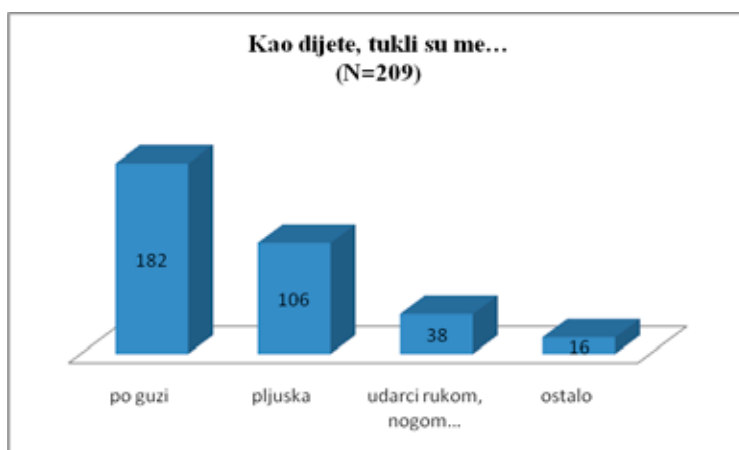
Rezultati ankete o tjelesnom kažnjavanju

Anketno ispitivanje provedeno je na svim radionicama u osnovnim školama, kao i na jednoj radionici o spolno odgovornom ponašanju, koja je provedena s učenicima 3. i 4. razreda srednje škole u Korenici. Ukupan broj ispunjenih anketa je 273. Nisu svi ispitanici odgovorili na sva pitanja. Na pitanja o primjeni tjelesnog kažnjavanja dobiveno je 200 odgovora. U anketi su prikupljeni standardni podatci o dobi, spolu, školskoj spremi, bračnom statusu. U skupini ispitanika prevladavaju žene (82%), što je i logično s obzirom da većinu ispitanika čine učiteljice i odgajateljice. Također prevladavaju ispitanici koji su u braku (72%).

Na pitanje „Jeste li kao dijete dobivali batine?“ odgovor su dala 262 ispitanika, a najčešći odgovor bio je „rijetko“ (50%) i povremeno (24%). 20% ispitanika odgovorilo je da ih nikad nisu tukli dok su bili djeca, 5% je onih koji su tjelesno kažnjavani često, a 1% svakodnevno.

Na pitanje o najčešćim oblicima kažnjavanja, koje su roditelji ispitanika primjenjivali, odgovorilo je 209 ispitanika. Najčešći oblik kažnjavanja je bio „po guzi“ (53%), pa slijedi „pljuska“ (31%).

Grafički prikaz 1: Najčešći oblici tjelesnog kažnjavanja u djetinjstvu ispitanika

Nadalje, svega 23 od 264 ispitanika misli da je u discipliniranju djeteta potrebno koristiti tjelesno kažnjavanje. Ipak, 108 roditelja priznaje da koristi tjelesno kažnjavanje. Na sreću tek dvoje to čine često ili svakodnevno. Tu se najviše radi o „po guzi – metodi“ (76%).

Na pitanje o najčešćem povređivanju djece, koje ne uključuje tjelesnu kaznu, iz odgovora je vidljivo da se najčešće radi o ignoriranju (53%), a izrugivanje i ismijavanje zastupljeni su podjednako (15% i 13%). Na pitanje „Kako se osjećate kad udarite dijete?“ odgovorila su 154 ispitanika. Odgovori su kategorizirani, te izdvojeni oni koji su se donekle podudarali (odgovori tipa: „jadno“, i „nesretno“ stavljeni su u kategoriju „loše“, a odgovori koji iskazuju žaljenje označeni su sa „žao mi je“). Najveći je broj onih koji su se osjećali loše (42%), te onih koji žale zbog toga (36%). Da ne udaraju dijete navelo je 7% ispitanika.

Podatke ankete treba uzeti s rezervom. Naime, treba uzeti u obzir da je, bez obzira na anonimnost ankete, ona podložna odgovorima koji ne odgovaraju stvarnosti (male sredine u kojima se svi poznaju, teška tematika za svakog roditelja, pogotovo za ispitanika u dvojnoj ulozi učitelja i roditelja). U anketiranju nisu korištena kontrolna pitanja kako bi se testirala točnost/netočnost tvrdnji. S druge strane, može se vjerovati priznanjima roditelja da koriste tjelesno kažnjavanje. Ono u što je opravdano sumnjati jest navedena učestalost takvog ponašanja. Ipak se radi o jednostranoj i subjektivnoj procjeni.

Obiteljski centar Požeško-slavonske županije

Obiteljski centar Požeško-slavonske županije je aktivnosti u okviru Nacionalne kampanje protiv tjelesnog kažnjavanja djece provodio svakodnevno u srpnju i kolovozu 2009. godine u igraonicama za djecu, o čemu izvješćuju Anto Brkić, ravnatelj; Ivana Čolak, logopedinja i Sonja Paprić, odgajateljica. Prvotna zamisao je bila igraonica za predškolsku djecu, a kako su starija braća i sestre dolazili s roditeljima, i oni su pozvani da se pridruže. Pokazalo se da su i oni vrlo zainteresirani za sve aktivnosti koje su bile pripremljene. Školska djeca izrađivala su u radionici lutke i pripremila kazalište za mlađu djecu. Bila su potaknuta da izrade lutke koje predstavljaju članove obitelji. Nakon izrade lutaka djeca su sama osmislila predstavu. Dok su djeca smišljala što bi njihove lutke mogle govoriti, uslijedili su poticaji koji su ih usmjerili na pitanja odnosa u obitelji (mala ptičica je naljutila svoju mamu, što je tada učinila mama, kako se mala ptičica osjećala, kako joj možemo pomoći). Bile su dovoljne samo male intervencije i djeca su iskazivala svoja iskustva iz obiteljskog okruženja, ali kroz lutke koje su im se taj trenutak nalazile u ruci.

Aktivnosti su se provodile nekoliko puta kada su voditelji smatrali da bi djeca mogla biti kreativna. Nije uočeno da djeca kroz igru ukazuju na moguće tjelesno kažnjavanje od strane starijih. Djelatnici Centra smatraju da roditelji, koji dovode djecu u Obiteljski centar na radionice i igraonice, pokazuju veliku brigu za svoju djecu. Dogovoreno je da će se ova aktivnost provesti i s ostalom djecom koja su uključena u aktivnosti Centra, one na koje dolaze i djeca iz obitelji za koje bi postojala mogućnost tjelesnog kažnjavanja (otac alkoholičar, majka dovodi neuredno dijete ili je i sama neuredna i sl.).

Obiteljski centar Primorsko-goranske županije

U okviru Nacionalne kampanje protiv tjelesnog kažnjavanja djece Obiteljski centar Primorsko-goranske županije u siječnju 2009. godine osmislio je niz različitih aktivnosti o čemu, prema podacima koje su prikupili djelatnici Centra, izvješćuje Danijela Perić Kosović, psihologinja. Izrađen je plan aktivnosti (Tablica 1).

Aktivnosti, koje su se provodile, bile su u obliku predavanja i interaktivnih radionica pod nazivom „Prepoznavanje tjelesnog kažnjavanja“, „Spriječimo tjelesno kažnjavanje“ i „Trebam ljubav“.

U institucije, koje se bave odgojem i obrazovanjem djece, preliminarno je poslana informacija o aktivnostima koje Obiteljski centar nudi tijekom Nacionalne kampanje, a institucije su ih odabirale u skladu sa svojim potrebama. Najprije su organizirane radionice i predavanja za profesore i nastavnike u školama, a potom za roditelje u onim školama koje su pokazale zanimanje. U dječjim vrtićima su uglavnom prilagođavane radionice za roditelje i odgajatelje jer se radilo o vrtićima s malim brojem odgojnih skupina. Radionice i predavanja držali su svi stručni djelatnici koji su formu i način iskazivanja sadržaja prilagodili osobnom pristupu u radu.

Sudionicima su podijeljeni upitnici o tjelesnom kažnjavanju djece, te je tražena evaluacija provedene aktivnosti. Vrijeme predviđeno za predavanja je bilo 50 minuta, dok su radionice trajale 90 minuta. Ovisno o potrebi sudionika ponekad je vrijeme bilo i duže od predviđenog.

Ciljevi radionica/predavanja:

- Upoznavanje s Nacionalnom kampanjom protiv tjelesnog kažnjavanja.
- Osvješčivanje posljedica koje tjelesno kažnjavanje ima na djecu.
- Razlikovanje kažnjavanja i discipliniranja, te koji su alternativni načini kažnjavanja.
- Prepoznavanje tjelesnog kažnjavanja.

Uz obilježavanje Međunarodnog dana djece žrtava nasilja, 4. lipnja, a u okviru Nacionalne kampanje protiv tjelesnog kažnjavanja djece, Obiteljski centar organizirao

je Info-štanđ na Korzu. Na Info-štanđu su bili izloženi radovi učenika Osnovne škole Pehlin, Centra za odgoj i obrazovanje i Dječjih vrtića Potok i Krnjevo, vezani uz odgoj, discipliniranje i kažnjavanje djece. Tom prigodom dijeljeni su letci Obiteljskog centra i Nacionalne kampanje protiv tjelesnog kažnjavanja djece. Učenici Prometne škole iz Rijeke uključili su se u provedbu Kampanje protiv tjelesnog kažnjavanja djece dijeljenjem letaka.

Tablica 1. Kronološki prikaz ostvarenih aktivnosti u sklopu Kampanje protiv tjelesnog kažnjavanja

Mjesec	Aktivnosti	Ustanove	Udruge	Učitelji Odgajatelji	Roditelji	Djeca
I.	1. izrada detaljnog plana programskih aktivnosti 2. Upućeni dopisi lokalnim vlastima, istaknutim stručnjacima i medijima s pozivom na suradnju					
II.	1. upućeni dopisi svim školama na području PGŽ o provedbi aktivnosti vezanih uz Kampanju 2. pozivanje organizacija civilnog društva na suradnju 3. predavanje/radionice	OŠ Pehlin Rijeka		30		
III.	1. predavanje/radionice	<ul style="list-style-type: none"> - OŠ B. Marković R. Gora - OŠ Milan Brozović-Kastav - OŠ Tribalj-Tribalj - Ekonomska škola Rijeka - Prometna škola Rijeka - Obrtnička škola Rijeka - Hotel.- turist. škola Opatija - Waldorfska škola Rijeka - Trgovačko-tekstilna škola - Dj. vrtić Bambi, Vrbovsko - Dj. vrtić Fijolica, N. Vinodolski - Dj. vrtić Malik, Viškovo - Dj. vrtić Rijeka - Dj. vrtić Girica, Cres - Centar za odgoj i obrazovanje Rijeka - Dječ. dom Selce - 2 predavanja OŠ Kraljevica 	<ul style="list-style-type: none"> Udruga soc. rad. Udomitelji 	<ul style="list-style-type: none"> 15 40 15 7 24 24 10 20 20 10 10 20 10 20 40 12 6 	<ul style="list-style-type: none"> 10 20 70 	

IV.	1. Predavanja/radionice	<ul style="list-style-type: none"> - OŠ Pehlin - Prometna škola Rijeka - OŠ Zamet - Dj. vrtić Jadranovo - Dj. vrtić Radost, Crikvenica - Dj. vrtić Hlojkica, Delnice - Srednjoškolski centar, Delnice - Učiteljski fakultet 	Udruga Srce	13 23	15 50 27 7 10 3	40
V.	1. Predavanje/rad. 2. Podjela letaka na središnjem gradskom trgu od strane predstavnika gradskog vijeća učenika Rijeka Zdravi grad 3. Izložba likovnih radova predškolaca i učenika osnovnih i srednjih škola na temu „Trebam ljubav“ 4. Obilježavanja Međunarodnog dana obitelji – Igre bez granica Park šuma Golubinjak	<ul style="list-style-type: none"> - OŠ D.Gervais, Brešča - Gimnazija A. Mohorovičić - OŠ Šmrika - OŠ I. G. Kovačić, Delnice - Dj. vrtići Rijeka - Dj. vrtić Zvezdica Mira 		60 28 30 50 6 3	6 20	30
VI.	1. Info-štanđ: izložba dječjih radova 2. Održan tematski rođiteljski sastanak	Suradnja s Prometnom školom Rijeka - OŠ M. Martinolić, M. Lošinj			8 50	8
VII.	1. Predavanje/radionica Prepoznavanje tjelesnog kažnjavanja	- OŠ M. Martinolić, M. Lošinj		25		
VIII.	1. Dogovori za realizaciju Forum teatra koji će biti u 9. mjesecu					
	UKUPNO:	33	3	551	297	112

Prikaz aktivnosti "Roditelji i djeca zajedno"

Povodom Međunarodnog dana obitelji, 16. svibnja 2009. godine organiziran je izlet u Park šumu Golubinjak pod nazivom „Igre bez granica“ namijenjen djeci i rođiteljima. Cilj okupljanja obitelji bio je ukazati na važnost uključivanja rođitelja u odrastanje djece i pružanje potpore djeci kroz kreativne igre, natjecanje u skupnim športovima i kvizovima znanja. U ugodnom druženju sudjelovali su Dječji vrtić Viškovo,

Waldorfska škola, Centar za odgoj i obrazovanje i roditelji i djeca Škole za roditelje, programa Obiteljskog centra. Djeci sudionicima Igara bez granica dodijeljene su majice, bedževi, čokolade i zahvalnice. Uključili su se i donatori: Grad Rijeka (dva autobusa), Jamnica d.o.o.(sokovi), tvrtka Hermes (majice), Zvir d.o.o. (voda) i Kraš (čokolade).

Svi sudionici izleta upoznati su s Nacionalnom kampanjom protiv tjelesnog kažnjavanja kroz predavanje.

Pri ostvarenju ovog susreta pomogli su i Caritasovi volonteri uključeni u projekt „Zvrk“, što je još jedan oblik međuresorne suradnje između Caritasa i Obiteljskog centra. Osobita vrijednost ovog izleta bilo je sudjelovanje djece s teškoćama u razvoju koja su ravnopravno sudjelovala u svim organiziranim aktivnostima. U vrijeme provođenja planiranih igara bilo je prisutno međusobno uvažavanje, tolerancija, prihvaćanje i podrška. U igri je bio prisutan zdravi natjecateljski duh, što je ponekad tražilo i dodatni angažman nekog od djelatnika Obiteljskog centra, volontera ili roditelja kako bi dijete s teškoćama u razvoju uspjelo u potpunosti zadovoljiti svoju potrebu za natjecanjem. To je bilo posebno prisutno kod razgledavanja šume pri čemu nitko od sudionika nije odustao. Posebno je dojmljiv bio trenutak kada je jednom dječaku s teškoćama u razvoju toga dana upriličeno rođendansko iznenađenje. Na izletu su bili i neki roditelji slabijeg imovinskog statusa te im je ovakav organizirani odlazak u Park šumu Golubinjak bio jedinstvena prilika odlaska cijele obitelji na izlet koji si inače ne mogu priuštiti. Ovim izletom potaknuta je bolja komunikacija između djece i roditelja različitog zdravstvenog i socijalnog statusa, integracija djece s teškoćama u razvoju i osviještena je važnost uključivanja roditelja u odrastanje djece.

Prikaz rezultata dobivenih primjenom upitnika o tjelesnom kažnjavanju djece

Tijekom održanih radionica, predavanja i savjetodavnog rada primijenjen je upitnik o stavovima o tjelesnom kažnjavanju. Radilo se o prigodnom uzorku od 351 ispitanika. Na radionicama i predavanjima u sklopu Nacionalne kampanje protiv tjelesnog kažnjavanja djece bili su prisutni roditelji, profesori u školama i odgajatelji u dječjim vrtićima. Zapaženo je da su na ovim aktivnostima bile dominantne osobe ženskog spola i to njih 82%, što se može objasniti činjenicom kako su žene više zastupljene u odgojno-obrazovnim zanimanjima, ali i činjenicom kako se majke češće odazivaju na sadržaje usmjerene na odgoj i brigu oko djece. Ovakva saznanja potiču na potrebu animacije očeva na veću uključenost na ovakav vid brige o djeci.

U uzorku su dominirale osobe sa srednjom stručnom spremom (41%), zatim s visokom stručnom spremom (32%) i višom stručnom spremom (17%). U skladu s očekivanjima o zastupljenosti u populaciji, većina ispitanika (72%) je u bračnoj zajednici.

Prosječna starosna dob ispitanika je 38 godina uz standardnu devijaciju od 11 godina.

Istraživanje je pokazalo da je većina današnjih roditelja rijetko doživljavala tjelesno kažnjavanje od strane svojih roditelja. Nadalje se istraživalo koji je oblik tjelesnog kažnjavanja bio zastupljen. Pokazalo se da je način definiran terminom „poguzi“ zastupljen uglavnom rijetko ili nikad, način „pljuska“ nikad ili rijetko, a u manjem broju slučajeva povremeno, a udarac nogom gotovo nikad. Kod pitanja otvorenog tipa o drugim načinima kažnjavanja ispitanici su navodili šibu, šlapu, remen, koprivu, palicu, treskanje i povlačenje za kosu kao druge oblike tjelesnog kažnjavanja koje

pamte iz svog djetinjstva.

Na pitanje ispitanicima o današnjem ponašanju njih kao roditelja većina ispitanika izjavila je kako nikad (43%) i rijetko (39%) primjenjuju tjelesno kažnjavanje svoje djece. Gotovo nikad ne koriste udaranje nogom. Kod odgovora na pitanje otvorenog tipa za roditelje o drugim oblicima kažnjavanja ispitanici spominju povlačenje za kosu, šibu i vikanje. Možemo uočiti kako su izostali oblici kažnjavanja koje su roditelji naveli kao one koje su sami doživljavali, primjerice udaranje remenom, palicom, koprivom i sl.

Nadalje, krenulo se od pretpostavke o povezanosti doživljenog oblika kažnjavanja u djetinjstvu i njezine primjene poslije u ulozi roditelja, koja se često navodi i u literaturi i u svakodnevnom radu. Postavljena hipoteza, koja kaže da postoji povezanost između ove dvije dimenzije, potvrdila se Pearsonovim koeficijentom korelacije koji ukazuje na značajnost na razini od 0,01.

Kod ispitivanja razlika u stavovima među roditeljima i profesorima (osoblje zaduženo za odgojno-obrazovni razvoj djece u ispitanim ustanovama) primijenjen je statistički parametrijski postupak ANOVA. Rezultati ukazuju kako ne postoji statistički značajna razlika između roditelja i profesora u stavovima prema tjelesnom kažnjavanju.

Nepostojanje značajne razlike između ove dvije kategorije ispitanika može se dodatno objasniti činjenicom kako se radilo o dobrovoljnom dolasku roditelja na predavanja, te su dolazili roditelji koji su bili visoko motivirani. To je često i bilo istaknuto od strane skupine koja je navodila „roditelji, kojima je najpotrebnije ovo predavanje, danas nisu ovdje“.

96% ispitanika izjasnilo se da podržava zabranu tjelesnog kažnjavanja, što je bilo izraženo i kod pitanja otvorenog tipa gdje je većina komentara išla u smjeru podrške ovakvim inicijativama i promjeni u ponašanju. Isticali su potrebu rada s roditeljima i podrške u pronalaženju drugih mjera discipliniranja i odgoja. Jedan mali dio roditelja je imao komentare koji govore da je tjelesno kažnjavanje povremeno potrebno i da se koji put s djecom ne može drugačije. Javljale su se dileme kako to da se sada sve manje koristi tjelesno kažnjavanje, a sve je više poteškoća s djecom u regulaciji njihova ponašanja. Ovakvi komentari potvrđuju potrebu rada s roditeljima, koji se ne snalaze u postavljanju granica, što je i dio smjernica pozitivnog roditeljstva.

Rezultati ukazuju na još uvijek prisutne stavove o potrebi primjene tjelesnog kažnjavanja, na sreću u malom broju, ali treba voditi računa da se radi o roditeljima i profesorima koji su bili motivirani za ovakav rad, dok ostaje dilema vezana uz stavove onih koji nisu sudjelovali u aktivnostima Centra.

Preostali dio aktivnosti održat će se tijekom drugog dijela 2009. godine, kroz predavanja i radionice u preostalim ustanovama koje su pokazale zanimanje, te održavanje Forum kazališta i sl.

Obiteljski centar Sisačko-moslavačke županije

Obiteljski centar Sisačko-moslavačke županije je kampanju protiv tjelesnog kažnjavanja djece provodio u svim svojim redovitim aktivnostima, tematski usmjerenim prema pitanjima nasilja i kažnjavanja, te djelovanjem u javnosti napisima u tisku, o čemu izvješćuje Saša Petrić, ravnatelj Centra.

U svim redovitim aktivnostima Centra isticala se potreba zabrane tjelesnog kažnjavanja djece i promicala Nacionalna kampanja:

- U Dječjem vrtiću Glina održano je predavanje za 35 roditelja vrtićke djece pod nazivom „Razvoj djeteta“, a tijekom navedenog predstavljena je Nacionalna kampanja (17.2.2009.).
- U prostoru Centra, za djelatnike doma za djecu „Vrbina“ u Sisku, održano je predavanje pod nazivom „O nagradama i kaznama – štetne posljedice kažnjavanja“ (19.2.2009.).
- U osnovnoj školi „22. lipanj“ u Sisku održana je kreativna radionica pod nazivom „Imam pravo na život bez nasilja“ s 20 učenika odjeljenja s teškoćama u razvoju (25.2.2009.). Učenici su se likovno izražavali te odraslima odaslali poruke kakav život žele. Svi njihovi radovi su bili izloženi u Centru za obitelj.
- U Osnovnoj školi Banova Jaruga održan je tematski roditeljski sastanak za roditelje dva sedma razreda (ukupno 28 roditelja) na temu Nacionalne kampanje i svake zabrane tjelesnog kažnjavanja djece. Govorilo se i o problemu nedozvoljenih noćnih izlazaka i konzumacije alkoholnih pića, jer su ti problemi bili istaknuti od djelatnika Škole (11.3.2009.). U istoj osnovnoj školi održan je isti tematski roditeljski sastanak za roditelje (ukupno 30 roditelja) dva osma razreda (12.3.2009.).
- U Osnovnoj školi Popovača održan je tematski roditeljski sastanak za roditelje učenika šestog razreda (20 roditelja) na temu Nacionalne kampanje i zabrane tjelesnog kažnjavanja (26.3.2009.).
- U Centru za obitelj 10 učenika odjeljenja s teškoćama u razvoju OŠ „22. lipnja“ u Sisku izradilo je četiri slike na temu zabrane tjelesnog kažnjavanja, darovane Centru (3.4.2009.).
- U Dječjem vrtiću Neven u Kutini održano je za 20 roditelja predavanje za roditelje pod nazivom “Zašto ne tjelesnom kažnjavanju” (27.4.2009.).
- U Dječjem vrtiću Maslačak u Kutini održano je isto predavanje za 15 roditelja (28.4.2009.).
- U Osnovnoj školi „22. lipnja“ u Sisku, za 35 roditelja učenika s teškoćama u razvoju održan je tematski roditeljski sastanak pod nazivom “Zašto ne tjelesnom kažnjavanju” (29.5.2009.).
- Javna tribina s temom Nacionalne kampanje protiv tjelesnog kažnjavanja djece održana je za 30 roditelja u Kutini, u Kino-sali Pučkog učilišta (2.6.2009.).
- U Osnovnoj školi Dvor održan je tematski roditeljski sastanak (21 roditelj), pod nazivom “Zašto ne tjelesnom kažnjavanju”(8.6.2009.), te roditeljski sastanak s istom temom za 25 roditelja u osnovnoj školi Novska (9.6.2009.), te za 24 roditelja u Osnovnoj školi Hrvatska Kostajnica (10.6.2009.).

U okviru obilježavanja Međunarodnog dana obitelji u Sisku je predstavljena Kampanja (12.5.2009.). Organizirane su športske radionice za 70-ero djece, učenika 3. razreda Osnovne škole Braća Bobetko. Pritom je kampanja promovirana na Info-štanu. Međunarodni dan obitelji obilježen je i u Glini (14.5.2009.). Građani su s Kampanjom upoznati na Info-štanu, a za 60-ak djece jasljičke i vrtićke dobi Dječjeg vrtića Glina na vanjskim prostorima je organizirano oslikavanje nogostupa kredama u boji s porukama za odrasle.

U svrhu informiranja i senzibiliziranja javnosti za poruke Nacionalne kampanje Obiteljski centar je u lokalnom Županijskom listu, koji se tiskao u 4.000 primjeraka, promovirao potrebu zabrane tjelesnog kažnjavanja djece i promicao ideje pozitivnog roditeljstva. U šest članaka obrađene su sljedeće teme: O nacionalnoj kampanji

protiv tjelesnog kažnjavanja djece; Djeca i internet; Posljedice tjelesnog kažnjavanja; Zakonom protiv tjelesnog kažnjavanja; Roditeljstvo se uči – zar ne?; Zajedništvo u obitelji – čimbenik zaštite u sprečavanju razvoja poremećaja u ponašanju. Nažalost, unatoč dobrom odjeku među čitateljima i dobroj suradnji sa Županijskim listom, uslijed recesije došlo je do njegova gašenja.

Obiteljski centar Splitsko-dalmatinske županije

Sukladno postavljenom cilju Nacionalne kampanje protiv tjelesnog kažnjavanja djece, aktivnosti Obiteljskog centra Splitsko-dalmatinske županije odnosile su se na dvije tematske cjeline. Prva je usmjerena na stvaranje pozitivnog okruženja u kojem će se roditeljima, kroz posebno pripremljene radionice, predavanja i okrugle stolove, izdvojiti neka od osnovnih pitanja zašto treba ukinuti tjelesno kažnjavanje. Druga cjelina je posvećena djeci i njihovim porukama roditeljima na tu temu. O poduzetim aktivnostima izvješćuju ravnateljica Centra, Marija Jelinović, i koordinatorka akcije, Sretna Vrdoljak-Roguljić.

Što je tjelesno kažnjavanje, kako ga djeca doživljavaju i na koji način utječe na njih, samo su neka od pitanja koja su bila temelj suradnje s predškolskim organizacijama, osnovnim i srednjim školama, udrugama i javnim ustanovama, te poticaj da uključe djecu u projekt Centra kako bi svojim roditeljima poslali poruku zašto treba reći „ne“ tjelesnom kažnjavanju.

Postavljeni su sljedeći ciljevi:

- Osnažiti djecu da iskažu stavove i mišljenje o tjelesnom kažnjavanju;
- Senzibilizirati i educirati širu javnost da kažnjavanje djeteta od strane roditelja nije dobra "odgojna metoda";
- Umrežiti se sa stručnjacima iz javnog i civilnog sektora u svrhu definiranja i provođenja različitih aktivnosti.

U ostvarivanju projekta, koji je na prijedlog roditelja korisnika Centra za odgoj i obrazovanje „Juraj Bonači“ – Dnevni centar Firule (u nastavku DC Firule) nazvan „Gledaj ljepotom“, aktivno se uključilo 16 dječjih vrtića, 15 osnovnih škola, tri srednje škole, tri udruge, DC Firule, roditelji korisnika, djeca iz likovne radionice programa Prijatelj – Obiteljski centar, kao i pojedinci koji su donirali svoje stručne usluge. Prošireni stručni tim osmislio je priredbu koja je obuhvatila dvije inicijative. Prva inicijativa se odnosila na postavljanje izložbe likovnih radova djece na ovu temu (18. lipnja), održane ispred Kazališta lutaka u vremenu od 16 - 20 sati. Druga je skupina aktivnosti otvorila prostor djeci da kroz različite kreativne uratke (recitacije, igrokaz, film, multimedijalnu prezentaciju, raspravu) izraze svoj odnos prema tjelesnom kažnjavanju, što je predstavljeno javnosti na priredbi u Kazalištu lutaka istog dana od 18 - 20 sati.

Izložba dječjih radova ispred Kazališta lutaka

Aktivnosti na ostvarenju izložbe započete su početkom ožujka na zajedničkom sastanku s predstavnicima zainteresiranih institucija. Na poziv Obiteljskog centra, u

akciju se uključilo 13 vrtića, 12 osnovnih škola, 3 udruge (Mirta, Kampanel i Društvo Naša djeca Split), kao i djeca iz likovne radionice Obiteljskog centra. Dogovoreni su kontakti i tehnike koje će se koristiti u radu s djecom, te datum održavanja priredbe. Dobra organizacija i timski rad s djecom rezultirali su izradom više od 80 likovnih radova, najčešće plakata, crteža, letaka i jedne knjige koju su napisala i oslikala djeca iz Osnovne škole „Petar Berislavić“ iz Trogira. Velika pozornost posvećena je i uređenju izložbenog prostora ispred Kazališta lutaka, u čemu su značajnu pomoć i podršku pružile voditeljica DC Firule, Snježana Čotić, i likovna umjetnica Nataša Ljubetić. Dekorativnim zavjesama, tiskanim u Desi (ustanovi za rehabilitaciju hendikepiranih osoba), uređen je izložbeni prostor u suradnji s korisnicima (npr. prekrivače za stolove izradili su korisnici DC Firule). Osim likovnih radova građani su mogli pogledati i uzeti plakate i letke „Trebam ljubav“ (Ministarstva obitelji, branitelja i međugeneracijske solidarnosti), te promidžbene materijale Obiteljskog centra.

U postavljanju izložbe pomogli su djelatnici DC Firule, Kazališta lutaka i 10 volonterki Obiteljskog centra iz programa Prijatelj, koje su dodatno informirale građane o ciljevima Kampanje. Posebno zanimljivo bilo je preko razglasa slušati rezultate ankete koju su djeca viših razreda Osnovne škole Brda pripremila na ovu temu. Anketirani su roditelji i djeca iz ove škole.

Dobra lokacija (centar Splita), na kojoj se događala priredba, rezultirala je velikim brojem posjetitelja, a manifestaciju su kontinuirano pratile lokalne TV i radio postaje te „Slobodna Dalmacija“.

Priredba u Kazalištu lutaka

U Kazalištu lutaka istog dana u 18 sati za roditelje je organizirana priredba u kojoj je sudjelovalo više od 50 djece iz tri dječja vrtića, pet osnovnih i tri srednje škole te iz Dnevnog centra Firule. Tri recitacije, jedna rasprava na temu „Za i protiv tjelesnog kažnjavanja“, multimedijalna prezentacija „Tko te voli, taj te ne tuče“, film „Nasilje nije moj *dir*“ i igrokaz „Gledaj ljepotom“, kojim je priredba završena, sadržaji su putem kojih su djeca poslala poruke roditeljima što misle o tjelesnom kažnjavanju.

Glumica Bruna Bebić iz HNK Split otvorila je sa skupinom djece priredbu i, stavljajući se u ulogu roditelja, prenijela poruku odraslima o važnosti poštivanja ljudskog dostojanstva i tjelesnog integriteta djece.

Entuzijazam i briga za djecu dio su pozitivne energije koju su odgajateljice i učiteljice prenijele djeci, a ona sa svojom dječjom iskrenošću i kreativnošću, kroz svoje poruke poslala odraslima u prepunom prostoru Kazališta lutaka. Igrokaz je osmislila majka Drina Dragičević zajedno s korisnicima Dnevnog centra Firule, koji su u veselim kostimima, osmišljenim posebno za ovaj igrokaz u Srednjoj umjetničkoj školi, na vizualno dotjeranoj pozornici s cvjetnim motivima pripremljenim u likovnoj radionici Obiteljskog centra, uz prigodnu glazbu (uglazbili Milan Štajner i Joško Tomić), s toplinom i iskrenošću pokazali odraslima koliko je važna ljubav.

Cijeli projekt je uspješno završen, što je rezultat velikog broja uključenih stručnih suradnika iz različitih sustava i institucija. Oni su svojim entuzijazmom i stručnošću u radu dali priliku djeci da iskreno i spontano kažu svoje mišljenje o tjelesnom kažnjavanju. U rujnu 2009. akcija se nastavlja u drugim gradovima Županije.

Polazeći od programa i ciljeva Nacionalne kampanje protiv tjelesnog kažnjavanja djece, Obiteljski centar Šibensko-kninske županije kontinuirano organizira akcije za izravne korisnike, kao i one usmjerene na javnost, o čemu izvješćuju Gina Lugović, magistrica kliničke psihologije, i Ivona Bumbak, ravnateljica Obiteljskog centra.

Obiteljski centar organizira predavanja namijenjena stručnim djelatnicima odgojno-obrazovnih ustanova predškolske, školske i srednjoškolske dobi na području Županije i objavljuje članke u tjedniku „Šibenski list“. U vrijeme Međunarodnog festivala djeteta u Šibeniku, u suradnji s Gradskom knjižnicom „Juraj Šižgorić“ Šibenik pod nazivom „Kažnjavanje djece kažnjavanje je budućnosti“, organiziran je Info-štab (24.6.2009.) na kojem su prikazani likovni radovi djece na temu obitelj i rezultati ankete o stavovima djece prema tjelesnom zlostavljanju.

Anketa za djecu o tjelesnom kažnjavanju djece

Poticaj za provođenje ankete bila je spoznaja da nitko nije pitao djecu za mišljenje o tjelesnom kažnjavanju. Anketa je provedena u suradnji s predškolskim ustanovama (Dječji vrtić Cvrčak Knin, Gradski vrtići Šibenik) i osnovnim i srednjim školama, a bila je posebno prilagođena dječjem uzrastu. Cilj ovog prigodnog istraživanja bio je istražiti doživljavanje djece o tjelesnom kažnjavanju, pojavi i posljedicama. Istraživalo se kada se javlja tjelesno kažnjavanje djece, razloge kažnjavanja, izvršitelja kazne, stav djece prema tjelesnom kažnjavanju, stav djece prema opravdanosti tjelesnog kažnjavanja, doživljaj „zaslužnosti“ batina i „odgojne“ posljedice tjelesnog kažnjavanja (jesu li djecu batine „naučile pameti“).

Anketni upitnik u dječjim vrtićima primijenile su odgojiteljice, a u osnovnim i srednjim školama stručni djelatnici (pedagog i psiholog) tijekom ožujka, travnja i svibnja 2009. godine. Na anketu su odgovarala djeca predškolske dobi od 5 do 6 godina (50 djece Dječjeg vrtića Cvrčak Knin i Gradskih vrtića Šibenik), učenici i učenice osnovnih škola Jurja Dalmatinca, Tina Ujevića, Petra Krešimira IV., Jurja Šižgorića i Fausta Vrančića iz Šibenika, Osnovne škole Domovinske zahvalnosti iz Knina (sveukupno 548 djece) i učenici i učenice Prometno-tehničke škole, Srednje strukovne škole i Ekonomske škole iz Šibenika (sveukupno 252 ankete). Sveukupno je prikupljeno 850 ispunjenih anketa. Podatak o spolu dobiven je za 739 ispitanika. U uzorku je bilo 46% dječaka i 51% djevojčica.

Anketa je sadržavala pitanja o pojavi i doživljavanju tjelesnog kažnjavanja. Djeca predškolske dobi odgovarala su na 7 pitanja primjerenih njihovoj dobi, a učenici osnovne i srednjih škola na 10 pitanja. U statističkoj obradi podataka, obzirom na cilj istraživanja, izračunavao se postotak, pri čemu se vodilo računa o velikoj dobnj razlici ispitanika.

Rezultati koji slijede odnose se na dio pitanja (od ukupno deset) koja su bila postavljena s ciljem da se dobiju razmišljanja djece o tjelesnom kažnjavanju.

Djeci je postavljeno pitanje sjećaju li se koliko su godina imali kad su ih roditelji prvi put tjelesno kaznili, kako su ga kaznili i zbog čega. U odgovorima slobodnog tipa o sjećanju na tjelesno kažnjavanje odgovori djece su u rasponu od 3. godine života do današnjeg dana. U većini navedenih slučajeva kažnjavale su majke, a navedeni razlozi kažnjavanja su neposluš, sukob s braćom/sestrama, različite nepodopštine, ocjene u

školi, bezobrazno ponašanje.... Kao način kažnjavanja navedeni su uglavnom pljuska po licu te udarac po stražnjici, a djeca iz vrtića su kažnjavana u većini slučajeva udarcem po stražnjici. Važno je zamijetiti da 21-25% djece nikada nije bilo tjelesno kažnjeno.

Kako bi se ispitali stavovi djece o tjelesnom kažnjavanju, pitalo se djecu školske dobi što misle o tjelesnom kažnjavanju djece (pljuska po licu, udarac po glavi, udarac po stražnjici) i djecu predškolske dobi što misle o udaranju djece za kaznu (udarac rukom ili nečim drugim po glavi, licu, stražnjici ili bilo gdje po tijelu). Odgovori su kategorizirani u: pozitivan stav, u cijelosti odobrava tjelesno kažnjavanje, odobrava do neke granice, tjelesno kažnjavanje je ponekad potrebno ako to dijete zasluži, te udarac po stražnjici je u redu. Ohrabrujući je podatak da djeca imaju negativan stav prema tjelesnom kažnjavanju, mada nije zanemariv postotak djece koja imaju pozitivan stav prema tjelesnom kažnjavanju i postoji bojazan da od ukupnog broja djece, koja u cijelosti odobravaju tjelesno kažnjavanje, jedan dio nastavi kažnjavati svoju djecu prema modelu međugeneracijskog prijenosa nasilja.

Način na koji je lako manipulirati dječjim mišljenjem vidljiv je i iz sljedećeg izravnog pitanja: „Smatraš li da postoje situacije kad je tjelesno kažnjavanje opravdano i koje su to situacije? i pitanje za djecu vrtićke dobi: „U kojim situacijama djeca ‘zaslužuju’ batine?“. Dobiveni rezultati pokazuju da mišljenje o „zaslužnosti“ nekog od oblika tjelesnog kažnjavanja pada s kronološkom dobi djeteta. Moguće je pretpostaviti da je to stoga što je mlađu djecu „lakše“ uvjeriti da su ona „kriva“ i „odgovorna“ za tjelesno kažnjavanje od strane roditelja. Jasno je da djeca ponavljaju model/stil verbalnog ili neverbalnog ponašanja u svojoj okolini, svojoj obitelji i da očito poistovjećuju svaki svoj postupak s posljedicama – način odgoja je i kažnjavanje (što god bio uzrok, povod ili posljedica).

Na pitanje jesu li ih batine „naučile pameti“? (pitanje za vrtić: Jesi li se bolje ponašao/la nakon batina? Jesi li postao/la bolji dječak/djevojčica nakon batina?) rezultati su pokazali da su djeca vrtićke i osnovnoškolske dobi prihvatila tjelesno kažnjavanje kao način učenja boljem ponašanju, dok dio djece srednjoškolske dobi ipak iskazuje da to nije tako, vjerojatno radi smanjenog jednostranog utjecaja roditeljskog mišljenja.

Dobiveni rezultati ankete o tjelesnom kažnjavanju govore o tome da tjelesno kažnjavanje ima negativniji učinak nego što se može primijetiti u načinu ponašanja ili kroz svakodnevni govor.

Obiteljski centar Varaždinske županije

Obiteljski centar provodi kampanju protiv tjelesnog kažnjavanja djece radeći na dva glavna projekta o čemu izvješćuje ravnatelj Centra, Robert Čusek. Uz te projekte vezane su i druge aktivnosti Centra, kao što su: javni istup i predstavljanje Kampanje u lokalnim novinama, na Varaždinskoj televiziji na kojoj je emitiran i spot Kampanje, te na HRT-u. Kampanja je predstavljena na „Sajmu zdravlja“ i na „Špancirfestu“ u Varaždinu pri čemu su distribuirani letci i bedževi koji su obilježje Kampanje. Sudjelovanja na ova dva događaja pratili su i mediji.

Projekt "Trebam ljubav"

U projekt „Trebam ljubav“ u školskoj godini 2008/09. bilo je uključeno 567 korisnika u 10 škola na području Varaždinske županije, te suradnici: Društvo Naša djeca u gradu Varaždinu i općini Visoko, Varaždinska biskupija koja je organizirala susrete obitelji s petero i više djece na kojima im je predstavljena Kampanja, udruga u kojoj su okupljeni udomitelji i udruga koja okuplja osobe liječene od alkoholizma i njihove obitelji.

Cilj projekta „Trebam ljubav“ je pružiti pomoć roditeljima, ali i onima koji će to tek postati, te bakama, djedovima, stručnim radnicima i svim ostalim članovima društva da prihvate tjelesno kažnjavanje djeteta kao odgojno i društveno neprihvatljivo ponašanje, da shvate posljedice koje na dijete može ostaviti tjelesno kažnjavanje, te da izmijene svoje ponašanje i usvoje pozitivno usmjeren pristup odgoju djece. To bi u konačnici rezultiralo sretnijom i zdravijom obitelji.

Projekt je prvenstveno namijenjen roditeljima i nastavnicima djece polaznika četvrtih razreda osnovnih škola Varaždinske županije. Sastoji se od predavanja na roditeljskim sastancima u školama Varaždinske županije, a preporučeni broj sudionika predavanja je najviše 60. Nakon predavanja sudionicima se dijele letci, koji su osmišljeni u Obiteljskom centru, a vezani su uz temu protiv tjelesnog kažnjavanja. Letci Obiteljskog centra „Trebam ljubav“ bit će podijeljeni i na štandovima gradova Ivanec, Lepoglava, Ludbreg, Novi Marof te Varaždin, s ciljem da se se šira javnost upozna s navedenom tematikom. Planirano je da se projektom obuhvate sve škole u Varaždinskoj županiji, a u skladu s tehničkim i organizacijskim mogućnostima Obiteljskog centra Varaždinske županije.

Djelovanje obiteljskih centara u Hrvatskoj u provedbi Nacionalne kampanje protiv tjelesnog kažnjavanja djece

Djeca TREBAJU LJUBAV a ne tjelesno Kažnjavanje!

Republika Hrvatska je jedna od 28 europskih zemalja koje su zakonom zabranile tjelesno kažnjavanje djece. Znakodavno se kažnjelo, u prilozi često tjelesna priprema fizičkog napisa. Kad djeca, pod izlikom da je riječ o efikasnom sredstvu discipliniranja, odnose udarce djeteta i djece protiv neposlušnosti, uprene ili protiv nepravilno kažnjavaju djeteta, jer oni to čine s odgojnom svrhom te da je to "lijepo" "dijetstvo".

Prave posljedice tjelesnog kažnjavanja djece

U Republici Hrvatskoj strogo je neprihvatljivo kažnjavati djeteta na području obitelji. Obiteljski centar Varaždinske županije. Dječje udice je samim. Ustavom Republike Hrvatske propisano da „nitko ne smije biti podvrgnut fizičkom ili sličnom postupku...“ (U. 10. čl.) Obiteljima je kaucije i nagrada za tjelesno kažnjavanje djeteta i mogućih posljedica na tri razine – obiteljskoj, društvenoj i nacionalnoj i kaznoprogramu. Obitelj, država i društvo nacionalne kampanje za obitelji Obiteljskog ka. županije djece.

A koja je alternativa tjelesnom kažnjavanju?

Alternativa je razvoj pozitivnog tjelesnog i roditeljske i najboljom interesu djeteta. Tjelesno kažnjavanje djeteta na čini djeca roditeljske i poslušna kao temeljnih načela roditeljske i najboljom interesu djeteta. To su: njega, struktura i vodstvo, usvajanje i potpora.

Njega:

Brinimo, njegujemo, poslušanje odgovara na djetetovu potrebu za ljubavlju, toplinom i sigurnošću i zadovoljavanje njegova i kao je djeteta može izdržati svjet i u koje se može vratiti u najbolju situaciju. To su: struktura i vodstvo, usvajanje i potpora.

Struktura i vodstvo:

Nemašite roditeljske ne znate gdje i pogotovo u znanjama roditeljske. Pružite strukturu i vodstvo djeteta i kao je djeteta i sigurnosti te omogućite djetetu i sigurnosti i odgovornosti. Roditelji poslušaju što je, a što nije prihvatljivo, poslušanje propisane djeteta, usvajanje i potpora i djetetovu potrebu za ljubavlju i sigurnošću. Kao je djeteta i sigurnosti i odgovornosti.

A koja je alternativa tjelesnom kažnjavanju?

Uvažavanje:

Uvažavanje djetetove osobnosti je odgovor na potrebu i pravo djeteta da ga se voli, čuje i poštuje kao osobu. Pretpostavlja djetetu temeljni na razmjeravom i odgovarajućem. Roditelji podržavaju zabranu za djetetovu osobnost i sigurnosti, usvajanje i potpora i djetetovu potrebu za ljubavlju i sigurnošću.

Osnajvljanje:

Osnajvljanje se odnosi na jačanje djetetovog i roditeljske kompetencije, osobne kvalitete i djetetovosti u tome da učita na ovaj ili onaj. To zahtjeva roditeljsku osobnost i odgovornost za djetetovu osobnost i sigurnosti, usvajanje i potpora i djetetovu potrebu za ljubavlju i sigurnošću.

Uz pravo djeteta na tjelesno i najboljom interesu djeteta, iskano je i pravo roditelja na pravo djeteta u ispunjavanju njihove obiteljske zadatke i kao roditelji imaju pravo na svoju osobnost, slobodu vjere, prijaviti, zabavu, ljubav.

Šiba je izašla iz raja - ili kako nanositi bol svome djetetu!

Od davnina se tjelesno kažnjavanje smatralo neizostavnom djecom udarca djeteta. Pravo na tjelesno kažnjavanje djeteta ima samo otac roditelj, ali i drugi ljudi koji mogu biti u kontaktu s djetetom, od djeteta i sigurnosti i roditeljske i odgovornosti. Dječje udice je samim. Ustavom Republike Hrvatske propisano da „nitko ne smije biti podvrgnut fizičkom ili sličnom postupku...“ (U. 10. čl.) Obiteljima je kaucije i nagrada za tjelesno kažnjavanje djeteta i mogućih posljedica na tri razine – obiteljskoj, društvenoj i nacionalnoj i kaznoprogramu. Obitelj, država i društvo nacionalne kampanje za obitelji Obiteljskog ka. županije djece.

Čemu služi tjelesno kažnjavanje?

Kažnjavanje, tjelesno i psihičko, čini djetetu i sigurnosti i odgovornosti, te je služi da se nauči što je dobro i kako se može postići i sigurnosti i odgovornosti, te da djetetu odgovara i roditeljske i odgovornosti. Dječje udice je samim. Ustavom Republike Hrvatske propisano da „nitko ne smije biti podvrgnut fizičkom ili sličnom postupku...“ (U. 10. čl.) Obiteljima je kaucije i nagrada za tjelesno kažnjavanje djeteta i mogućih posljedica na tri razine – obiteljskoj, društvenoj i nacionalnoj i kaznoprogramu. Obitelj, država i društvo nacionalne kampanje za obitelji Obiteljskog ka. županije djece.

Ustav kažnjavanje ne sadržava djeteta na stranicama predavanja njihove djece, nego ih potiče na učenje i potpora na to kako je djeteta i sigurnosti i odgovornosti. Dječje udice je samim. Ustavom Republike Hrvatske propisano da „nitko ne smije biti podvrgnut fizičkom ili sličnom postupku...“ (U. 10. čl.) Obiteljima je kaucije i nagrada za tjelesno kažnjavanje djeteta i mogućih posljedica na tri razine – obiteljskoj, društvenoj i nacionalnoj i kaznoprogramu. Obitelj, država i društvo nacionalne kampanje za obitelji Obiteljskog ka. županije djece.

OBITELJSKI CENTAR VARAŽDINSKE ŽUPANIJE SVAKODNEVNO OD POZNEJELNA DO ČETVRTKA U DVORU SAUVODALUŠTA NEKIŠAVE TUKAJEVI POMOĆI RODITELJIMA I DJECI VEZANOJU

• UVAŽAVANJE I PRIMJERJUVNIH VJEŠTINA ODGOJA
• UVAŽAVANJE NOVNIH VJEŠTINI POZITIVNOG RODITELJSTVA
• POTICANJE FUNKTIVNIJEG OBITELJSKOG ŽIVOTA
• POTICANJE U ODGOJU

Ustav Obiteljski centar u Varaždinu
Vukobranska 6, 44000 Varaždin, Hrvatska, telef: 051 43 43 43
e-pošta: obiteljskicentar@vz.hr
www.vz.hr

Obiteljski centar Varaždinske županije predstavlja nacionalnu kampanju za ispunjavanje tjelesnog kažnjavanja djece.

Djeca TREBAJU LJUBAV, a ne tjelesno kažnjavanje!

Projekt "Stop tjelesnom kažnjavanju – što Vi mislite?"

Cilj je projekta "Stop tjelesnom kažnjavanju – što Vi mislite?" snimanje dokumentarnog filma pod istim naslovom. Informativni i medijski paketi uvelike mogu pridonijeti širenju poruke o važnosti zaustavljanja tjelesnog kažnjavanja djece i promjeni stavova i ponašanja. Stoga Obiteljski centar radi na pripremama za snimanje dokumentarnog filma s tematikom tjelesnog kažnjavanja. U ostvarivanju projekta snimanja, distribucije i promocije filma surađivat će se s osnovnim i srednjim školama na području Županije, lokalnim televizijskim kućama, udrugama mladih, udrugama za animirani film, gradskim i županijskim vlastima i stručnjacima iz područja psihologije, sociologije, pedagogije i prava. Tijekom traženja sponzorstva za snimanje filma s Kampanjom je poznato više od osamdeset poduzeća u gradovima i općinama Županije. Reakcije su pozitivne, što je rezultiralo prikupljanjem dijela potrebnih sredstava i brojnim pismima podrške Kampanji i radu Centra.

Film će obuhvaćati viđenje uzroka, posljedica, smislenosti-besmislenosti i razmišljanja o tjelesnom kažnjavanju djece iz perspektive stručnjaka, djece, mladih i odraslih. Naglasak u filmu je na ispitivanju navedenih skupina o stavovima prema tjelesnom kažnjavanju i alternativama. Posebnu ulogu imat će djeca koju će se potaknuti da izraze svoja razmišljanja o tjelesnom kažnjavanju. U filmu se neće prikazivati iskustva pojedinaca žrtava tjelesnog kažnjavanja, već razmišljanja o toj temi. Dokumentirat će se izjave ljudi iz raznih područja Županije te raznih obrazovnih i društvenih skupina i zanimanja. Planirano je da dio filma sačinjavaju i animirane sekvence koje bi prikazivale apsurdnost i štetnost tjelesnog kažnjavanja djece.

Dokumentarni film „Stop tjelesnom kažnjavanju“ namijenjen je i ciljano se obraća sljedećim populacijama: djeci viših razreda osnovne škole, srednjoškolcima, svim odraslima, roditeljima, samcima i umirovljenim osobama. Ovisno o atraktivnosti snimljenog materijala planirane su dvije verzije, kraća (oko 20 minuta) i duža (oko 40 minuta).

Planira se premijera filma u Varaždinskom kinu „Kult“, a očekuje se sudjelovanje osoba iz javnog života Grada Varaždina i Varaždinske županije koje svojim autoritetom mogu pridonijeti promicanju ideje i promjeni stavova i ponašanja vezano uz tjelesno kažnjavanje. Za promociju filma bit će raspisan natječaj za likovno rješenje plakata za film među učenicima osnovnih i srednjih škola u Županiji. Film će biti umnožen i distribuiran u dječje vrtiće, škole i druge odgojne i obrazovne institucije na području Županije, a prema iskazanom zanimanju i diljem RH. Ovisno o mogućnostima film će biti prijavljen na domaće i inozemne festivale dokumentarnih i angažiranih filmova.

Obiteljski centar Virovitičko-podravske županije

U nizu aktivnosti, koje je u okviru Nacionalne kampanje protiv tjelesnog kažnjavanja djece proveo Obiteljski centar Virovitičko-podravske županije, izdvajaju se program "Aktivni nenasilnici" i "Forum teatar", o čemu izvješćuje ravnateljica Centra, Jasna Čupen. Osim navedenog Centar na svojoj web stranici (www.obiteljskicentar.com) objavljuje članke od kojih su dva izravno vezana uz kampanju: „Alternativa tjelesnom kažnjavanju“ i „Tjelesno kažnjavanje djece s teškoćama u razvoju“.

Program “Aktivni nenasilnici”

Program “Aktivni nenasilnici” usmjeren je na razvijanje kulture nenasilja, a započeo je prije početka Kampanje, u rujnu 2008. godine. No neki elementi programa izravno su vezani uz ciljeve Kampanje. U programu je osim psihologinje Obiteljskog centra sudjelovala i liječnica školske medicine, Slavica Letica Ramljak. Započeo je tiskanjem letaka i mobilizacijom korisnika, te ispitivanjem tema koje su vezane uz nenasilje, koje bi mladi odabrali kao najvažnije, a završio je završnim susretom s korisnicima. Anketa, provedena u Strukovnoj školi Virovitica na ukupno 223 ispitanika, pokazala je da je nasilje način ponašanja koji je prisutan u svakodnevnom životu tih mladih ljudi. Rezultati su pokazali da najviše nasilja ima tijekom izlazaka, u razredu, slobodnim aktivnostima i u komunikaciji s drugima. Ove kategorije provođenja vremena tijekom dana obuhvaćaju gotovo cijeli dan jednog prosječnog srednjoškolca – od školske okoline, koja dominira tijekom dana, za koju svaki peti ispitanik govori da u njoj postoji nasilje, do slobodnih aktivnosti gdje svaki sedmi ispitanik svjedoči da postoji nasilje. Posebice je zabrinjavajući podatak da na pitanje: „Gdje ima najviše nasilja?“ svaki treći ispitanik bira odgovor “izlasci van”, što ukazuje da vrlo mali broj ispitanika zna oblike zabave koji ne uključuju nasilje, te da je nasilje zapravo postalo oblik zabavljanja i jedan od sinonima „dobrog provoda“. Ovo jasno pokazuje sve veću toleranciju na nasilje, o čemu svjedoče i svakodnevni napisi u novinama, gdje se spominje sve više i više nasilnih situacija i događaja koji se dešavaju upravo mladima.

Rezultati dobiveni anketom jasno ukazuju na veliku potrebu razvijanja kulture nenasilja i nenasilnog ponašanja kao alternative sadašnjim oblicima ponašanja. Stoga su definirani sljedeći ciljevi Programa:

- Razvijanje kulture nenasilja kod mladih;
- Promjena stavova prema kulturi nenasilja;
- Razvijanje vještina vezanih uz nenasilje – primjereno zadovoljavanje potreba, razvijanje komunikacijskih, emocionalnih i socijalnih vještina;
- Poticanje promjene svijesti o potrebi i nužnosti nasilja kod mladih;
- Promjena kvalitete života mladih.

Korisnici programa bili su učenici Gimnazije Petra Preradovića i Strukovne škole Virovitica, zainteresirani za sudjelovanje u programu, u skupini od 16 učenika. Učenici su bili u dobi 15 i 16 godina, 15 ih je bilo ženskog spola, dok je jedan polaznik bio muškog spola.

Program je osmišljen u tri djela: informiranje učenika i roditelja o programu, provođenje radionica (10 radionica) i evaluacija radionica. Radionice su se provodile jednom tjedno u prostoru Obiteljskog centra nakon redovne nastave, a bile su usmjerene na razvoj vještina. Teme radionica odabrane su na osnovi rezultata ankete koja je pokazala koje teme vezano uz nasilje mladi preferiraju (primjerice, kompromis i konsenzus; stereotipi i predrasude; nenasilno izražavanje i zadovoljavanje svojih potreba; timski rad; nenasilni razgovori; nenasilje u vezi itd.).

Iz sljedeće tablice vidljivo je kako mladi doživljavaju različite pozitivne, odnosno neprihvatljive odgojne postupke roditelja koje oni poduzimaju radi discipliniranja.

Što je bilo dobro u "discipliniranju"?	Što mi se nije sviđalo u "discipliniranju"?
<p>Roditelji su mi objašnjavali pogreške koje sam napravila kroz razgovor. Davali su mi podršku i razumijevanje.</p>	<p>Mama se više derala na mene kada bih napravila ili rekla nešto krivo, nije imala živaca pa joj se jednostavnije bilo derati na mene, dok mi je tata uvijek na lijep način objasnio pogrešku i koje su posljedice mog ponašanja.</p>
<p>Što me nikad nisu tukli, tj. kažnjavali batinama.</p>	<p>Kada smo se posvađali, pa su svi šutjeli par dana, što je meni bilo gore nego da su se derali.</p>
<p>Roditelji me nikad nisu tjelesno kažnjavali kada bih nešto loše napravila, ali zato su uvijek pričali sa mnom o tome gdje sam pogriješila, i zašto sam ih razočarala. Ponekad sam dobila i nagradu za neki svoj uspjeh.</p>	<p>Nekad su vikali na mene bez razloga, dakle i kada nisu bili sigurni da sam nešto napravila loše. Trebali bi prvo provjeriti, a tek onda reagirati. Nekad su trebali biti čak malo i stroži, jer su mi znali popuštati jer sam mlađa kćer, što je za mene tada bilo super, ali sada smatram da nije u redu.</p>
<p>Bio mi je dobar razgovor kad su me pitali koja je najbolja metoda da ispravim naučeno ponašanje (neurednost). Nagrada nakon postignutog uspjeha u školi.</p>	<p>Nije mi se sviđala: šamarčina od mame, tatino deranje, čupanje za kosu, kada sam od učiteljice dobila kemijskom po glavi kada nisam znala riješiti zadatak iz matematike, zabrana izlazaka (kada sam zakasnila iz grada 2 minute). Dali su mi kaznu jedan dan poslije neodgovornog ponašanja, A NE ODMAH. Učiteljica je lošeg učenika u školi/ razredu skroz vukla za uši – sad je klempav</p>
<p>Nagrada za nešto što dobro napravim. Pohvala za ono što radim. Nikada nisam bila tjelesno kažnjavana. Tatin povišen glas je utjecao na moju trajnu promjenu lošeg ponašanja. Mamino milovanje po glavi i nježan glas za ono što dobro napravim.</p>	<p>Nisam voljela kad su šutjeli, kad se ljute na mene, tj. tretman šutnje kako smo to nazivale sestra i ja.</p>
<p>Kada su me nagrađivali za ono što napravim dobro.</p>	<p>Kada su vikali, stavljali me u kaznu, zabranili mi igranje i sl.</p>

<p>Što sam dobila nekakvu zabranu. Kada su razgovarali sa mnom o tome i time mi pokušali objasniti da sam pogriješila.</p>	<p>Kada bih dobila batina, tj. kada bi me udarili. Kada bi se počeli derati na mene i živčaniti, a ja nisam bila kriva.</p>
<p>Jednom sam bila zločesta pod satom i učiteljica me poslala u kut i tamo sam morala stajati pred cijelim razredom. Svi su mi se smijali i bilo me jako sram. Od tada sam dobra i ne pravim više velike gluposti pod satom. To mi je urezano u pamćenje. Jednom i jedini put sam bila u kazni 1 tjedan zato što sam jaaako naljutila tatu. Isprva mi nije bilo pravo, ali bolje tako, nego da me je udario ili nešto gore. Sada nastojim ne napraviti glupost kakvu sam onda napravila. U biti je bolje kada se kažnjava verbalno ili razgovorom jer vanjski ožiljci ne ostanu. Kada ti se nešto ureže u pamćenje, ostaje za cijeli život.</p>	<p>Nije mi se sviđalo kada su me roditelji poslali u kinderbet na spavanje kada sam napravila veliku glupost, mama bi me ljutito opalila rukom po stražnjici i odvela me u sobu.</p>
<p>Što je mama sve rješavala s razgovorom. Kada ne bi zanemarili nešto loše što bih napravila, nego bi mi pokazali da je to loše.</p>	<p>Kada bih dobila „batina”. Kada bi se derali na mene, a da ja uopće nisam bila kriva.</p>
<p>Miran razgovor s djetetom.</p>	<p>Kada sam nekada dobila šamar, a nisam znala zašto. Najgore je kada učitelj u nižim razredima kažnjava djecu pljuskom... To djetetu onemogućuje aktivno sudjelovanje na nastavi i gubi se samopouzdanje. Kada bi se derali na mene zbog nečeg što nisam napravila.</p>
<p>Mama me jednom ošamarila kad sam joj nešto opsovala i rekla da je „krmača”. Od tada više nikada nisam bila bezobrazna prema njoj, a ona me više nikad nije udarila, već je uvijek normalo razgovarala. Baka je uvijek bila na mojoj strani, možda i previše.</p>	<p>Tata se uvijek derao na mene, nikada nije normalo razgovarao. I svaki dan me tukla prva susjeda (1 godinu starija od mene) sve dok joj nisam vratila, a to me mama savjetovala. Ponekad su starci bili nepravedni prema meni i bratu – uvijek bi oboje stradali zbog nečeg što je samo jedno od nas skrivilo.</p>

<p>Što moji roditelji nisu bili prestrogi u odgoju, nije bilo velikih kazni. Bilo mi je dobro to što me moja mama često vodila u školu sa sobom da bi neke stvari i tamo naučila, ... npr. kako ona kao učiteljica odgaja djecu u razredu.</p>	<p>To što je moja baka uvijek ustrajala na tome da treba biti pristojan, dobar kao da je to važno. Nekada sam stvarno znala dobiti velike batine, rjeđe, ali je bilo za pamćenje. Nije mi se sviđelo to što su u školi, pošto je moja mama učiteljica svi očekivali od mene sve najbolje što se tiče ponašanja i svega ostalog.</p>
<p>Što nikada nisam bila u kazni, jer su moji imali povjerenja u mene i još uvijek ga imaju. Nisam bila ograničena vremenski, nego slobodna po svojem izboru. Smatram da je to bilo dobro, jer sam im na tome bila zahvalna i nisam to previše iskorištavala. Zbog slobode koju su mi dali bolje sam uspjela upoznati svijet i biti spremna na život u svim situacijama</p>	<p>Nije mi se sviđalo što mi se najstariji brat uvijek postavljao kao šef i što sam ga morala slušati. Sve je ostalo bilo OK.</p>
<p>Bilo mi je dobro kada su mi rekli da nešto nije dobro i da to ne smijem raditi i pritom sam dobila zasluženu kaznu ili neku zabranu.</p>	<p>Nije mi se sviđalo što sam dobila batina, iako nisam bila kriva, a nisam uspjela objasniti da je to napravio mlađi brat, znači oboje smo bili kažnjeni iako jedno od nas nije bilo krivo.</p>
<p>„Manje” – psihološke kazne tipa „odi u kuhinju u kut jer si bio zločest pa se vrati kad se ohladiš”. Nagrada za popravljeno ponašanje. Razgovor kao metoda rješavanja problema.</p>	<p>Bilo kakve tjelesne kazne tipa šamar ili slično jer na meni to ostavlja problem – psihološki.</p>

Forum kazalište u Područnoj školi Milanovac

U ožujku i travnju 2009. godine predstavljena je Nacionalna kampanja protiv tjelesnog kažnjavanja djeteta i provedena izrada prigodnih plakata i slogana za natječaj „Trebam ljubav“. Bio je to uvod u temu tjelesnog kažnjavanja djece. Tijekom svibnja započele su radionice forum kazališta.

U okviru 90 minuta trajanja jedne radionice proveden je niz aktivnosti, od razgovora i rasprava do rješavanja situacija stvorenih u igri uloga:

- predstavljanje voditeljice i pozdravljanje;
- uvod u radionicu i temu radionice;
- rad u malim skupinama: razgovor o vlastitim situacijama kada su roditelji primijenili tjelesno kažnjavanje (prisjećanje kada se to dogodilo, kako i zbog čega);

- odabir najzanimljivije priče unutar malih skupina;
- prezentacija odabrane situacije u velikoj skupini;
- odabir dvije najzanimljivije situacije;
- odabir glumaca koji će prezentirati/odglumiti situaciju;
- prikaz kako ljudi izgledaju kada su agresivni prema drugima (za to vrijeme odabrani glumci se dogovaraju o igranju uloga);
- prikaz kako ljudi izgledaju kad je netko agresivan prema njima (za to vrijeme odabrani glumci se dogovaraju o igranju uloga);
- prikaz prvog igrokaza;
- prikaz prvog igrokaza drugi put uz korištenje tehnika forum kazališta – rješavanje situacije;
- prikaz drugog igrokaza;
- prikaz drugog igrokaza drugi put uz korištenje tehnike forum kazališta – rješavanje situacije.

Radionicama su obuhvaćeni svi razredi Područne škole Milanovac, ukupno četiri razreda (od prvog do četvrtog razreda). Cilj radionica bila je izgradnja aktivnog stava prema problematici tjelesnog kažnjavanja djeteta.

Obiteljski centar Vukovarsko-srijemske županije

Obiteljski centar Vukovarsko-srijemske županije u okviru Nacionalne kampanje protiv tjelesnog kažnjavanja djece izradio je program aktivnosti usmjerenih na najširu javnost, djecu, roditelje, predškolske ustanove i škole, javne ustanove, te lokalnu i područnu samoupravu, o čemu izvješćuje ravnateljica Centra, Ružica Pandža.

Provedene aktivnosti:

- Upoznavanje javnosti s provođenjem Kampanje putem lokalnih medija (VTV-a i novina); oglašavanjem plakata Kampanje na oglasnim prostorima; upućivanje pisanih poziva na suradnju predstavnicima lokalne i područne samouprave, predškolskim ustanovama, školama, organizacijama civilnog društva i javnim ustanovama.
- Idejno osmišljavanje i tiskanje brošure o tjelesnom kažnjavanju (300 komada). Brošura sadrži teme vezane uz identifikaciju oblika tjelesnog kažnjavanja, dužnosti roditelja, razloge štetnosti tjelesnog kažnjavanja i pozitivne postupke umjesto zlostavljanja.
- Nabava promidžbenih materijala (150 čaša; 100 školskih torbi i 150 bijelih majica za djecu) na kojima su tiskane poruke pozitivnog roditeljstva poput “dodir umjesto grubosti”, “više vremena za dijete” i sl.

Školske torbe namijenjene su obiteljima s četvero i više djece, nižeg socio-ekonomskog statusa čije je dijete polaznik 1. razreda osnovne škole školske godine 2009/2010.

Svih 100 školskih torbi podijeljeno je roditeljima u suradnji osnovnim školama u Otoku, Iloku, Ivankovu, S. Mikanovcima, Rokovcima, Ilači, Š. Banovcima, Mirkovcima, Markušici i Jarmini; CZSS Vinkovci i Podružnicom CZSS Vukovar u Iloku te Udrugom žena u Otoku.

Čaše s porukama pozitivnog roditeljstva podijeljene su roditeljima na Sajmu

zdravlja, gdje je organiziran “Caffe kutak” za roditelje – vodila su ga djeca. Bijele majice sa sloganom “Više vremena za dijete” namijenjene su djeci nižih razreda osnovne škole.

- Izrađeni su anketni upitnici za ispitivanje javnog mnijenja o stavu prema tjelesnom kažnjavanju djece kao odgojnoj metodi, kao i upitnik za istraživanje zastupljenosti tjelesnog kažnjavanja djece u Županiji.
- Obiteljski centar predstavio je Kampanju i na Sajmu zdravlja u Vinkovcima koji se održavao od 24. do 26. travnja 2009.

Svoj štand Obiteljski centar uredio je kao “Caffe kutak za roditelje”. Zidovi su bili obloženi plakatima Kampanje i porukama pozitivnog roditeljstva. Roditelje su kavom i sokom posluživali “konobari” – djeca volonteri odjeveni u pregače sa sloganom Kampanje “Trebam ljubav”, a umjesto računa izdavali su im “račun – poruku” (osmijeh umjesto bijesa; suradnja umjesto moći; pohvala umjesto kazne i dr.). Uz izdavanje računa roditeljima su poklanjali i korištene čaše s porukama pozitivnog roditeljstva te brošure o tjelesnom kažnjavanju kao društveno neprihvatljivoj odgojnoj metodi. “Caffe kutak” bio je izuzetno posjećen, kako od strane roditelja i djece, tako i od predstavnika lokalnih vlasti, javnih ustanova te organizacija civilnog društva.

- Keramičke radionice na temu tjelesnog kažnjavanja djece Obiteljski centar je organizirao u suradnji s Udrugom “Škrinjica” koja se bavi očuvanjem tradicionalnih rukotvorina.

Održane su četiri radionice u prostoru Udruge. Skupinu su činili roditelji i njihova djeca koji su pod vodstvom predsjednice Udruge od gline izrađivali predmete: pločice i vaze s motivom i sloganom Kampanje. Izrađeni unikatni predmeti podijeljeni su predstavnicima lokalne i područne samouprave, te škola i javnih institucija koji su se aktivno uključile u Kampanju.

- Povodom obilježavanja Međunarodnog dana obitelji organiziran je Tjedan otvorenih vrata Obiteljskog centra Vukovarsko-srijemske županije, od 11. - 15. svibnja 2009. U Tjednu otvorenih vrata bilo je više aktivnosti koje su se odnosile na Kampanju.

Tako je organizirano uključivanje javnih osoba (župana i gradonačelnika) u Nacionalnu kampanju protiv tjelesnog kažnjavanja djece te mogućnost telefonskog poziva građana tim osobama na temu “Roditeljstvo i tjelesno kažnjavanje” (12. 5.2009.).

Javnim osobama su dodijeljeni suveniri s motivom i sloganom Kampanje.

Održana su i dva okrugla stola s ravnateljima osnovnih škola u Županiji te ravnateljima CZSS i županijskih i gradskih pročelnika Odjela za socijalnu skrb na temu senzibiliziranja zajednice za problematiku tjelesnog kažnjavanja djece. Podijeljeni su im suveniri i promidžbeni materijal Kampanje.

- U OŠ A. Cesarec, Ivankovo krajem svibnja organizirane su dvije radionice s djecom drugih razreda s aktivnostima koje su bile usmjerene na osmišljavanje plakata Kampanje i prigodnih poruka upućenih roditeljima. Početkom lipnja rezultate su prezentirali roditeljima na roditeljskom sastanku.

U radionice je bilo uključeno 27 djece drugih razreda te isto toliko roditelja na roditeljskom sastanku. Radionice i roditeljski sastanak vodile su razredna nastavnica i djelatnica Obiteljskog centra. Sadržaj i strukturu radionica i roditeljskog sastanka zajedno su osmislile razredna nastavnica i socijalna radnica Obiteljskog centra.

Na prvoj radionici djeca su se upoznala s gošćom, sa zanimanjem socijalnog radnika, mjestom odakle dolazi i što radi. Razgovor s djecom vođen je po unaprijed strukturiranim pitanjima. Za vrijeme razgovora jedna od voditeljica je zapisivala neke od dječjih odgovora u izvornom obliku. Primjerice, na pitanje: “Kako mama i tata pokazuju da vas vole?” dobiveni su sljedeći odgovori:

- *kada paze da ne nastradam u prometu*
- *kada su brižni prema meni*
- *kada se mole za mene*
- *kada me tata poljubi svako jutro*
- *kada sam bolesna, mama mi donosi čaj u krevet*
- *kada zajedno gledamo televizor, tata me zagrli i poljubi, to mi se sviđa*
- *kada se mama i tata igraju sa mnom*
- *kada me zagrlje, poljube*
- *kupe mi sladoled*
- *pomognu mi oko pisanja zadaće itd.*

Na pitanje jesu li djeca bila nekad kažnjena nekim od oblika tjelesnog kažnjavanja, dobiveni su i sljedeći odgovori:

- *mene je tata jednom udario kaišom kada nisam bio dobar*
- *mojoj mami je pukla šiba kada me je tukla, ali šiba joj je pukla zato što je bila tanka*
- *meni je mama opalila šamar*
- *mene je počupala za kosu*
- *mene je tata gađao papučom jer sam bježao*
- *kada me tata jednom udario muharom po nozi, ostala mi je fleka kao tost*
- *mene je mama lupila barbikom po nozi.*

Osim oko navedenih pitanja razgovor se vodio i oko pitanja kako su se osjećali kad su bili kažnjeni, kada se osjećaju sretnima, kakvi bi oni željeli biti kad budu roditelji, što bi oni činili da su roditelji i slično. Potom su djeca odaslala poruke roditeljima.

Na drugoj radionici djeca su se likovno izražavala na temu tjelesnog kažnjavanja.

Tjedan dana nakon radionica s djecom održan je roditeljski sastanak s 27 roditelja. Neuobičajena struktura roditeljskog sastanka, zanimanje gošće (socijalna radnica – sinonim za opasnost), kao i tema sastanka roditelje je na početku činilo nepovjerljivim i vrlo suzdržanim. Sastanak je zamišljen kao aktivno sudjelovanje djece i njihovih roditelja. Bila je predstavljena Kampanja i aktivnosti prethodno provedene s njihovom djecom, a djeca su predstavila svoj rad roditeljima. Održano je kratko predavanje o tjelesnom kažnjavanju kao društveno neprihvatljivoj odgojnoj metodi. S roditeljima je provedena vježba “Kako su kažnjavali vaši roditelji?”, u kojoj su roditelji navodili sve kazne koje su njihovi roditelji primjenjivali i što su od toga oni preuzeli u svojoj odgojnoj praksi, a što sami kreirali. Roditelji su označavali koje su kazne bile djelotvorne, a koje ne. Složili su se kako tjelesno kažnjavanje nije djelotvorno u smislu promjene ponašanja na duže vrijeme, ali da trenutno mijenja ponašanje i ne zahtjeva velik napor od strane roditelja.

Komentari roditelja nakon sastanka govore da su o svojim postupcima kažnjavanja počeli razmišljati na drugi način i shvaćati da je tjelesno kažnjavanje neprihvatljivo i za djecu štetno.

Obiteljski centar Grada Zagreba

Obiteljski centar Grada Zagreba planirao je programe i aktivnosti u okviru Nacionalne Kampanje protiv tjelesnog kažnjavanja djece u suradnji s nadležnim tijelima jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave, odgojno obrazovnim ustanovama, socijalnim ustanovama, te strukovnim udrugama i organizacijama civilnog društva. Njihovo ostvarivanje bilo je provedeno kako je i planirano, o čemu izvješćuje ravnateljica Centra, Ljerka Lacković.

- Tijekom siječnja 2009. ostvareni su kontakti u Poglavarstvu grada Zagreba i to Gradskom uredu za zdravstvo, socijalnu skrb i branitelje, te Gradskom uredu za obrazovanje, kulturu i šport, kako bi se svi upoznali s programima i aktivnostima Obiteljskog centra Grada Zagreba i mogućnostima uključenja u njih. Paralelno su tijekom veljače stručni radnici Obiteljskog centra dogovarali suradnju s predškolskim ustanovama, osnovnim školama, gradskim knjižnicama i precizirali dinamiku ostvarivanja programa i aktivnosti Kampanje.
- Ostvarivanje Kampanje započelo je u suradnji s osnovnim školama Miroslava Krleže, Borovje, A.G. Matoša, Remete, Otona Ivekovića i Waldorfske škole u Zagrebu, dječjim vrtićima „Duga“ i „Iskrica“, te narodnim knjižnicama B. Ogrizovića, M. Držića i Medveščak. Ta je suradnja rezultirala izložbama dječjih radova i plakata nastalih tijekom Kampanje na temu „Trebam ljubav – recimo NE tjelesnom kažnjavanju djece“.

Likovni radovi i plakati nastajali su u radionicama provedenim u okviru projekata „LaRa“ i „Ja i drugi“ s ciljem informiranja javnosti o zlostavljanju djece i tjelesnom kažnjavanju te prevencije i sprječavanja takvog neprihvatljivog oblika ponašanja i odgojnih metoda, kao i senzibiliziranja javnosti u svrhu aktivnog sudjelovanja u sprječavanju svih oblika nasilja nad djecom. „LaRa“ (Lančana Reakcija) je preventivni projekt treninga socijalnih vještina, namijenjen učenicima od prvog do četvrtog razreda osnovne škole, a osmišljen je u suradnji s Edukacijsko–rehabilitacijskim fakultetom u Zagrebu. „Ja i drugi“ je program razvijanja životnih i komunikacijskih vještina i prevencije rizičnog ponašanja djece i mladih od 10 do 18 godina. Specifični ciljevi su razvijanje samopouzdanja i pozitivne slike o sebi, razvijanje osjećaja odgovornosti, snalaženje u svakodnevnim situacijama, sposobnost komunikacije s vršnjacima, nastavnicima i roditeljima i nenasilno rješavanje sukoba.

- Obiteljski centar je u suradnji s Gradskim uredom za zdravstvo, socijalnu skrb i branitelje i Waldorfskom školom u Zagrebu, organizirao „Igre bez granica – kreativne radionice“ za roditelje i djecu s ciljem poticanja kreativnog druženja djece i roditelja. U programu se provode zabavne igre spretnosti za djecu i roditelje, natjecanja u grupnim športovima, te glazbene i plesne točke. Naglasak je na ukazivanju na važnost aktivnog uključivanja roditelja u odrastanje djece i važnost pružanja svake potpore roditelja djeci.
- Tijekom Kampanje održavale su se kreativne radionice i predavanja za roditelje na temu Kampanje, a s ciljem poticanja odgovornog roditeljstva, naglašavanja važnosti druženja djece i roditelja i provođenja kvalitetnog vremena roditelja i djece, pružanja društvene potpore obitelji u obavljanju odgojne uloge, kao i socijalizacije djece i jačanja odnosa roditelj-dijete s naglaskom na aktivno i

- kreativno provođenje slobodnog vremena i prevenciju tjelesnog kažnjavanja djece u obitelji i šire.
- U suradnji s Dječjim odjelom knjižnice „Medveščak“ i Waldorfskom školom u Zagrebu organizirana je kreativna radionica za djecu i roditelje u prostoru igraonice Knjižnice Medveščak (12.5.2009.). U igraonici su sudjelovala djeca predškolske dobi i njihovi roditelji. U suradnji s Dječjim odjelom Knjižnice M. Držića i Waldorfske škole u Zagrebu organizirana je kreativna radionica za djecu u prostoru igraonice knjižnice. U igraonici su sudjelovala djeca predškolske dobi dječjeg vrtića „Iskrica“, skupina „Bubamare“ (13.5.2009.). U provedbi ovih aktivnosti u knjižnicama sudjelovale su studentice waldorfskog seminara koje su prikazale lutkarsku predstavu pod nazivom „Pauli, ti zločesti, Pauli“.
  - U suradnji s Dječjom kućom Borovje održane su likovne radionice za djecu od 4 do 8 godina i djecu od 9 do 13 godina pod nazivom „Budite nježni prema djeci“, te dramska radionica za djecu od 9 do 13 godina pod nazivom „Stop batinama“ (13.5.2009.).
  - U suradnji s Osnovnom školom Borovje u prostoru Obiteljskog centra organizirana je kreativna radionica za djecu i roditelje na temu „Trebam ljubav – recimo NE! tjelesnom kažnjavanju“. U radionici su sudjelovali učenici Osnovne škole Borovje (14.5.2009.).
  - U povodu Dana obitelji (15.5.2009.) održane su kreativne radionice na otvorenom za djecu i roditelje na temu kampanje “Trebam ljubav”. Roditeljima i drugim građanima predstavljeni su Obiteljski centar i Nacionalna kampanja, te podijeljena brošura Obiteljskog centra „Obiteljska atmosfera – zašto je važna“. U aktivnostima je sudjelovao književnik za djecu Mladen Kušec, koji je razgovarao s djecom i roditeljima, te im podijelio svoje knjige s posvetom kao nagradu za sudjelovanje u aktivnostima na Cvjetnom trgu.
  - U osnovnoj školi Borovje stručne djelatnice Centra organizirale su “Forum kazalište” na temu tjelesnog kažnjavanja (aktivno propitivanje stavova učenika o tjelesnom kažnjavanju djece te ponude novih oblika rješenja problema putem skupne interakcije, improvizacije i vježbi sa svrhom postizanja dvosmjerne kazališne komunikacije) (28.03.2009.). Radovi, nastali u likovnoj radionici, bili su izloženi na Info-štanu u povodu Međunarodnog dana obitelji.
  - Organizirana su predavanja i radionice na temu „Kako odgojno i učinkovito komunicirati s djetetom“, namijenjene roditeljima, članovima obitelji i stručnjacima u cilju unaprjeđenja roditeljskih vještina, stjecanja uvida u vlastite obrasce ponašanja te razvoja novih obrazaca, razmjene iskustava i pružanja podrške.
  - U sklopu edukacije roditelja na tribini, koja se organizira u Obiteljskom centru pod nazivom „Četvrtkom u 18“, održana su predavanja za roditelje i stručnjake dječjih vrtića i osnovnih škola na temu „Doživljajna pedagogija“ i „Trebaju li djetetu disciplina“.
  - U knjižnici Medveščak održano je predavanje/radionica pod nazivom „Tjelesno kažnjavanje – boli li zaista“. Cilj predavanja bio je unaprjeđenje roditeljskih vještina i prevencija tjelesnog kažnjavanja djece.
  - U Osnovnoj školi Remete održana je radionica za roditelje pod nazivom „Nasilje u školi – što znamo i što možemo učiniti“. Radionica je imala za

cilj prevenciju nasilja u školi, senzibilizaciju javnosti za probleme vršnjačkog nasilja, te poticanje odgovornog roditeljstva. Nakon radionice, razvila se rasprava o predloženoj temi, interakcijske igre, ekspresivne tehnike, likovno ili pismeno izražavanje.

- Radionice/predavanja za roditelje na temu „Kako odgojiti samopouzdanu dijete“ održane su u OŠ Remete i OŠ Miroslava Krležu s ciljem pružanja podrške obitelji, poticanja odgovornog roditeljstva, prepoznavanja samopouzdanog/nesamopouzdanog djeteta, te pružanja pomoći u odgoju djeteta. Program je sadržavao kratka predavanja, rasprave o predloženoj temi, interakcijske igre, ekspresivne tehnike, likovno ili pismeno izražavanje.

Prema izvješćima obiteljskih centara uredila
dr. sc. Ivanka Stričević

Članci

Articles

Artikel

DIJETE I DRUŠTVO

Obilježja i tretman nasilnog ponašanja djece i mladih

Prof. dr. sc. Antonija Žižak
Sveučilište u Zagrebu
Edukacijsko-rehabilitacijski
fakultet

PREGLEDNI ČLANAK
UDK 364.271-053.2/.6
159.922.76-056.49

SAŽETAK

Nasilno ponašanje jedan je od najozbiljnijih problema, kako mladih, tako i suvremenih zajednica u cjelini. To se ponašanje najčešće izučava i opisuje zajedno s drugim vrstama i obilježjima odstupajućeg ponašanja. U radu se polazi od određenja nasilnog ponašanja kao ponašanja koje rezultira težim i teškim tjelesnim, emocionalnim ili problemima mentalnog zdravlja te drugim nepoželjnim posljedicama za druge osobe. Rad je usmjeren na opisivanje ključnih obilježja nasilnog ponašanja i tretmana namijenjenih mijenjanju tog ponašanja kod djece i mladih i to temeljem pregleda recentne literature.

Razvojni i javno-zdravstveni pristup su najčešće korišteni pristupi u istraživanju agresivnog i nasilnog ponašanja. Obje vrste istraživanja ukazale su na izuzetnu složenost nasilnog ponašanja djece i mladih i dale ogroman broj podataka koje je nemoguće integrirati u sveobuhvatnu cjelinu. Pokušaj integriranja postavki o razvojno i situacijski uvjetovanom nasilnom ponašanju prikazan je kroz teoriju nasilnog ponašanja D. Farringtona (2002).

Pregled istraživanja usmjerenih na izučavanje učinkovitosti tretmana djece i mladih, koji se nasilno ponašaju, ukazuje kako se najčešće istražuje učinkovitost tretmanskih programa utemeljenih na kognitivno-bihevioralno i sistemskom pristupu. Pregled literature također ukazuje na postojanje klasičnih i alternativnih tretmanskih programa u svijetu, dok je u Hrvatskoj premalo pisanih podataka o stanju i obilježjima tretmana djece i mladih koji se nasilno ponašaju. Za hrvatsku stvarnost posebice su značajni noviji dokumenti koji mogu biti podloga ozbiljnijem iskoraku u smislu koncipiranja tretmanskih programa.

Ključne riječi: *djeca i mladi, nasilno ponašanje, tretman nasilnog ponašanja.*

„Sjedi tu, naređuje Rambo, i za svaki slučaj ga dlanom snažno udara po glavi. Nemoj, uzviknu djevojčica. Dječak ga udara još jednom. Da se nisi pomaknuo! Zatim se preko stabla penje na garažu, gleda ih odozgo i kaže – vidite kako sam ga dresirao. Rambo se ne miče.

Djeca ga gledaju kako stoji na garaži. Njima je zabranjeno da se gore penju. U njihovim očima on vidi strah i divljenje. Više ne može tek tako sići. Dječak skuplja svu svoju hrabrost i mržnju, i skače s garaže ravno na Ramba. On se ne miče, i dječak prvi put u životu čuje kako pucaju kosti.“

Završni dio iz priče o mačkama i psima.

Miljenko Jergović: Rambo se nije pomaknuo.

Jutarnji list, 24. 8. 2009. godine, str. 40.

Uvod

Poput ostatka svijeta i naša je javnost, kako opća, tako i stručna, u posljednja dva desetljeća dosta intenzivno zaokupljena temom nasilnog ponašanja. Da ta usmjerenost nije ništa novoga, svjedoči dugotrajna prisutnost te teme u stručnoj literaturi i stručnim raspravama pa i dugotrajna svijest o strahu od nasilja. Primjerice, još je 1880. godine (prema Kashani i sur., 1999) konstatirano kako se devet desetina čovječanstva najviše boji upravo nasilja. Unatoč zanimanja javnosti problemi koji prethode i/ili ostaju nakon nasilnog ponašanja nisu gotovo nigdje u svijetu riješeni do zadovoljavajuće razine. Posebice zabrinjava porast nasilnog ponašanja djece i adolescenata.

Stručna literatura je gotovo u potpunosti suglasna oko toga da je nasilno ponašanje jedan od najozbiljnijih problema mladih. U tom smislu Kashani i sur. (1999) iskazuju mišljenje da će i u narednih nekoliko decenija to biti jedan od ključnih problema. To je predviđanje utemeljeno na očekivanom porastu broja mladih u općoj populaciji za više od 20%, potom na dosta realnoj pretpostavci da će mnogi mladi, koji se danas ponašaju nasilnički, tako nastaviti do dobi od oko 50 godina, te na očekivanju da će se klatno sankcioniranja nasilničkog ponašanja sve više odmicati od rehabilitacijske ka kaznenoj paradigmi, što će povećati broj osoba koje se nasilno ponašaju, a nisu u tretmanu. Stoga će, ili već je već postalo ovladavanje nasiljem mladih postati jedan od najvažnijih zadataka nacionalnih socijalnih politika (Hanggeler i sur., 1997).

Nasilno ponašanje djece i mladih najčešće se izučava i opisuje zajedno s drugim obilježjima odstupajućeg ponašanja. Uz uvažavanje razvojnosti ponašanja i drugih obilježja djece i mladih kao ključnog razloga takvom pristupu, ne treba zanemariti ni činjenicu da je agresivno ponašanje jedan od najčešćih psihosocijalnih problema djece tijekom predškolske i naročito školske dobi (Hughes i Cavell, 1995). U tom je smislu, kako za opću, tako i za stručnu javnost, agresivno ponašanje često sinonim za poremećaje u ponašanju. Prateći razvoj poremećaja u ponašanju kod dječaka kroz 10-godišnje razdoblje, Loeber i suradnici (1998, prema Bloomquist i Schnell, 2002) utvrdili su postojanje tri moguća smjera/tipa razvoja takvog ponašanja: smjer sukoba s autoritetima, otvoreni tip i prikriveni tip, a svaki od tih tipova ili smjerova je na neki način opisao i smjer razvoja specifičnih oblika agresivnog ponašanja. Prema spomenutim autorima, poremećaji u ponašanju se najranije započinju razvijati kao sukob s autoritetima, a uključuju kontinuum od tvrdoglavosti i neposlušnosti do bježanja,

kršenja pravila i sukoba s osobama od autoriteta. Otvoreni tip razvoja poremećaja u ponašanju slijede dječaci koji ga započinju lakšim agresivnim ponašanjem (primjerice, ometanje drugih tijekom aktivnosti), a nastavljaju tučnjavama i tjelesnim obračunavanjem pa sve do teškog nasilja poput napada oružjem i silovanja. Treći, prikriveni tip razvoja poremećaja u ponašanju u pravilu započinje sitnim krađama ili laganjem, a nastavlja se uništavanjem stvari, vandalizmom te pljačkama.

Sastavni dio te identifikacijske slike poremećaja u ponašanju jesu i teškoće jasnog definiranja agresivnog i nasilnog ponašanja (Žižak i Jeđud, 2005). Neki autori smatraju da to nije samo identifikacijsko, nego je i teorijsko (Farrington, 2002) i političko pitanje (Debarbieux, 2002). Uobičajeno određenje tih ponašanja, koje daju Bloomquist i Schnell (2002), slijedit ćemo i u ovom radu. Autori konstatiraju da su agresivna ponašanja ona ponašanja koja rezultiraju blagim ili umjerenim tjelesnim, emocionalnim ili mentalno-zdravstvenim (štetnim) posljedicama za druge, dok su nasilna ponašanja ona ponašanja koja rezultiraju težim i teškim tjelesnim, emocionalnim ili problemima mentalnog zdravlja te drugim nepoželjnim posljedicama za druge osobe. Takvo određenje nasilnog ponašanja sukladno je određenju pojma “nasilje mladih” što ga daje Farrington (2002, str. 13): “nasilje mladih se odnosi na ponašanja osoba u dobi od 10 do 21 godine života koje ima namjeru prouzročiti tjelesnu ili psihičku povredu”.

Obilježja nasilnog ponašanja djece i mladih

Meta analiza, koju su načinili Frick i suradnici (1993, prema Blooquist i Schnell, 2002) na 44 studije (28.000 djece i adolescenata), pokazala je da postoje dvije dimenzije, odnosno dva kontinuuma agresivnog ponašanja: otvorena – prikrivena agresija i destruktivna – nedestruktivna agresija. Međusobnim ukrštanjem ta dva kontinuuma autori su dobili četiri tipa agresivnog i odstupajućeg ponašanja:

- opozicijsko ponašanje (otvoreno i nedestruktivno), koje se u pravilu javlja sa šest godina života i predstavlja najčešći tip agresivnog i odstupajućeg ponašanja djece,
- agresivno ponašanje (otvoreno i destruktivno), najuočljivije je u dobi od oko 6,5 godina,
- nasilje nad imovinom (prikriveno i destruktivno), uobičajeno se uočava u dobi od oko 7,5 godina,
- suprotstavljanje pravilima (prikriveno i nedestruktivno), uobičajeno se počinje uočavati kod devetogodišnjaka.

Takva “tipologizacija” agresivnog i odstupajućeg ponašanja s jedne strane potvrđuje da agresivno i nasilno ponašanje nisu jednostavna, odnosno ponašanja koja je lako identificirati, a s druge strane obara neke poznate mitove o nasilju¹. Naime, nisu sva djeca i mladi, koji se ponašaju agresivno, istovremeno i nasilni, niti su sva djeca i mladi, koji su se u jednom razdoblju ponašali nasilnički, prethodno bili agresivni kroz duže vrijeme.

Općenito govoreći, postoje dva pristupa u istraživanju agresivnog i nasilnog ponašanja: razvojni i javno-zdravstveni (Raine, 2002). Razvojni pristup je pretežito

¹ Primjerice, sljedeće mitove:

- Buduće nasilnike možemo prepoznati već u ranom djetinjstvu!
- Iskustvo zlostavljanja i zanemarivanja u djetinjstvu sigurno vodi nasilničkom ponašanju u odrasloj dobi!

usmjeren na razjašnjavanje pitanja specifičnih obilježja pojedinaca sklonih agresivnom ponašanju, razvojnog puta odstupajućih ponašanja te utjecaja činitelja rizika i zaštite u pojedinim životnim razdobljima. Razvojno utemeljena istraživanja su ukazala na postojanje kontinuiteta između agresije u djetinjstvu i nasilja u mladosti, odnosno nasilja u mladosti i nasilničkog ponašanja u odrasloj dobi. Specifičnije, istraživanja su pokazala da je agresivno ponašanje u dobi od 10. do 13. godine dobar prediktor kasnijeg nasilničkog ponašanja u dobi do 26. godine (Farrington, 2002). Na području izučavanja putova razvoja poremećaja u ponašanju veći je broj istraživanja. Vjerojatno su najčešće spominjani rezultati istraživanja koji upućuju na postojanje dvaju putova u razvoju nasilničkog ponašanja – onog koji započinje rano (prije puberteta) i onog koji započinje tijekom adolescencije i u pravilu traje kraće (Farrington, 2002). Uz već spomenuti “trosmjerni put”, koji su elaborirali Loeber i suradnici (1998, prema Bloomquist i Schnell, 2002), za temu ovog rada su naročito zanimljivi rezultati istraživanja Frick i suradnika (2000, prema Bloomquist i Schnell, 2002) o postojanju dvije razvojne linije poremećaja u ponašanju. Jedna se temelji na *impulzivnosti* (najčešće kao rezultat problema u obitelji – roditeljskog stila ili zlostavljanja u obitelji), a drugi na *beščutnosti* ili nedostatku emocija. U podlozi tog razvojnog puta mogu biti biološki činitelji. Djecu, kod koje se poremećaji u ponašanju razvijaju tim putem, opisuje se kao osobe koje traže uzbuđenje, nemaju straha, nemaju “kočnica”, koje su neosjetljive na zabrane i kazne te na odgojne napore roditelja. Djeca, kod kojih se poremećaji u ponašanju razvijaju na taj način imaju lošiju prognozu.

Obzirom na ranije spomenutu sklonost poistovjećivanja poremećaja u ponašanju s agresivnim ponašanjem, u okviru razvojnog pristupa nastao je zaista veliki broj istraživanja specifičnih obilježja djece i mladih sklonih agresivnom ponašanju. Ovdje će kao podloga za prepoznavanje ključnih nalaza te vrste istraživanja poslužiti jedna od rijetkih meta-analiza na tom području.

Kashani i suradnici (1999) su načinili analizu većeg broja znanstvenih i teorijskih radova² koji su se bavili istraživanjem rizika, učinkovitih tretmana i preventivskih strategija za djecu i mlade u dobi od 8 do 17 godina te utvrdili češću prisutnost određenih bio-psiho-socijalnih obilježja kod djece i adolescenata agresivnog/nasilnog ponašanja nego kod nenasilnih vršnjaka. Jedan dio radova (Raine i Jones, 1987; Howell, 1995; Olweus, Mattsson, Schalling i Low, 1988; Raine i Jones, 1987, prema Kashani i suradnici, 1999) ukazao je na značajnije razlike u nekim biološkim obilježjima. Primjerice, istraživanja predstavljena u tim radovima ukazala su na niži puls i nižu razinu serotonina te višu razinu testosterona i značajno češće prenatalne teškoće, oštećenje mozga i lakša tjelesna oštećenja kod djece i adolescenata agresivnog/nasilnog ponašanja nego kod nenasilnih vršnjaka. U odnosu na psihološka obilježja najznačajnije razlike nađene su u odnosu na razinu moralnog rezoniranja, razinu apstraktnog mišljenja i rješavanja problema te verbalni faktor. Navedena obilježja bila su značajno slabije razvijena kod djece i adolescenata agresivnog/nasilnog ponašanja, čemu se pridružila i značajno izraženija sklonost pridavanja neprijateljskih namjera tuđem ponašanju (Arbuthnot, Gordon i Jurkovic, 1987; Crick i Dodge, 1994; Farrington, 1991; Seguin, Pihl, Harden, Tremblay i Boulerice, 1995; Seguin i suradnici, 1995, prema Kashani i suradnici, 1999).

2 Radi se o radovima koji su:

- predstavili rezultate istraživanja psiho-socijalnih rizika, učinkovitih tretmana i preventivskih strategija za djecu i mlade u dobi od 8 do 17 godina koji su počinili teža kaznena djela s elementima nasilja
- nudili teorijske postavke utemeljene na istraživanjima agresivnog/ nasilničkog ponašanja
- predstavili preporuke stručnjacima i para-profesionalcima za rad s djecom i maloljetnicima nasilnog ponašanja.

Prostor socijalnih korelata najčešće uključuje obilježja i utjecaje roditelja i obitelji, vršnjaka i životne zajednice. Kashani i suradnici (1999) su u odnosu na istraživana obilježja roditelja i obitelji u analiziranim radovima (Borduin i Henggeler, 1987; Farrington, 1991; Howell, 1995; Loeber i Stouthamer-Loeber, 1986; Kashani i Allan, 1998; Patterson, 1982 i dr., prema Kashani i suradnici, 1999) utvrdili kod djece i adolescenata agresivnog/nasilnog ponašanja značajno češću prisutnost obilježja poput: nedostatan nadzor roditelja, bračni sukobi i sukobi u obitelji, pozitivni stavovi roditelja prema kriminalnom ponašanju i korištenju sredstava ovisnosti, roditelji podržavaju agresivno ponašanje propuštajući poticati prosocijalno ponašanje, roditelji modeliraju agresivno ponašanje prema drugima, roditelji primjenjuju prestroge disciplinske strategije (dominira kažnjavanje), manje topline i slabija kohezija obitelji, međugeneracijski prijenos nasilja. Pokazalo se (Borduin i Schaeffer, 1998; Dodge, 1983; Parker i Asher, 1987, prema Kashani i suradnici, 1999) da se djeca i adolescenti agresivnog/nasilnog ponašanja značajno češće od svojih nenasilnih vršnjaka druže s asocijalnim vršnjacima, odnosno da su odbačeni od prosocijalnih vršnjaka.

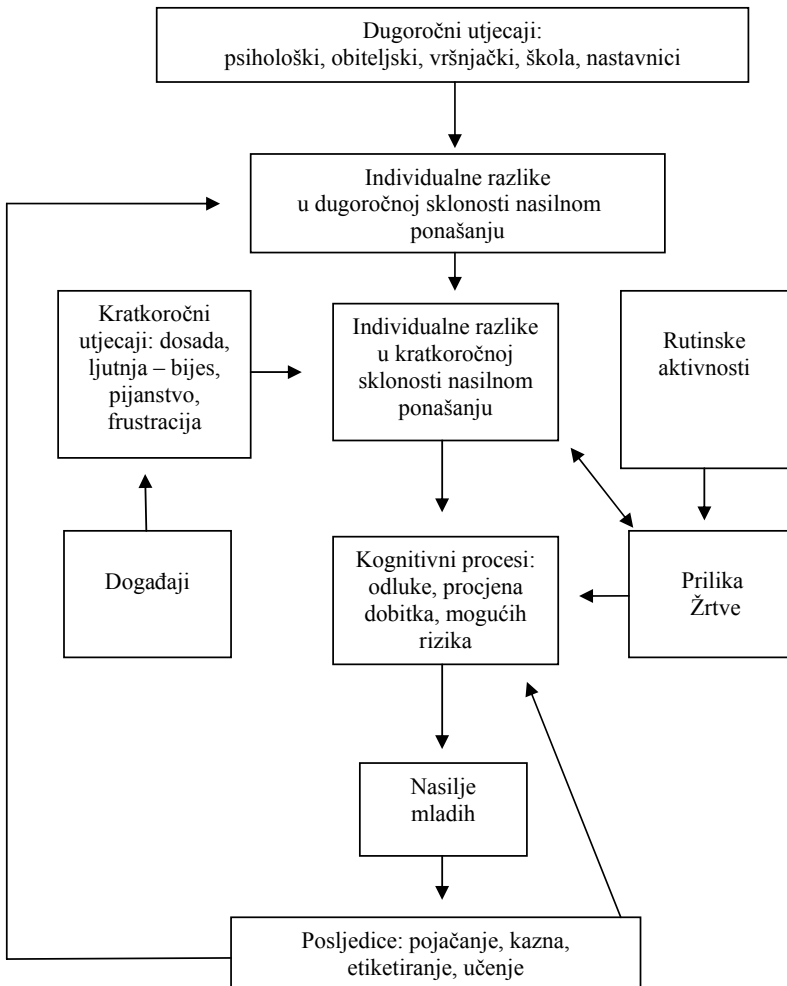
Nekoliko analiziranih radova (Durant, Getts, Cadenhead i Woods, 1995; Farrell i Bruce, 1997; Moss i Kirisci, 1995; White, 1997, prema Kashani i suradnici, 1999) ukazalo je na značajnu razliku među promatranim nasilnim i nenasilnim vršnjacima u odnosu na obilježja zajednica u kojima žive. Specifičnije govoreći, pokazalo se da djeca i adolescenti agresivnog/nasilnog ponašanja češće od svojih nenasilnih vršnjaka žive u zajednicama s članovima koji se nasilno ponašaju, počinju konzumirati alkohol u ranijoj dobi, posjeduju i/ili nose neko oružje. I na kraju, obilježja poput: ometanje vršnjaka u razredu za vrijeme nastave, slabija koncentracija na zadatak, niže akademsko postignuće, nedostatak motivacije za školu te napuštanje škole, pokazala su se značajnima u području školovanja i postignuća. Drugim riječima, u tim su se obilježjima djeca i adolescenti agresivnog/nasilnog ponašanja značajno razlikovali od svojih nenasilnih vršnjaka (Dodge, Coie i Brakke, 1982; Hinshaw, 1992, prema Kashani i suradnici, 1999).

Javno-zdravstveni pristup polazi od teze da je nasilje mladih i javni i zdravstveni problem. Pristup se temelji na istraživanju i upoznavanju specifičnih činitelja rizika povezanih s razvojem nasilničkog ponašanja djece i mladih sa svrhom njegovog sprječavanja i rehabilitacije. Istraživanja koja pripadaju tom pristupu ukazala su kako činitelji rizika i zaštite postoje na svim životnim područjima, ne djeluju izolirano i stoga ni jedan od njih pojedinačno nema snagu prediktivnosti za pojavu nasilničkog ponašanja te da isti činitelji rizika rezultiraju različitim ishodima na razini ponašanja i životnog stila mladih ljudi. Drugim riječima, problemi poput nasilničkog ponašanja, ovisnosti, napuštanje škole i školski neuspjeh, mentalno-zdravstveni problemi i sl. mogu biti posljedica djelovanja istih činitelja rizika (Farrington, 2002). Moglo bi se reći kako je opći zaključak tih istraživanja da vjerojatnost pojave nasilnog ponašanja raste s brojem činitelja rizika.

Objekti skupine istraživanja ukazale su na izuzetnu složenost nasilnog ponašanja djece i mladih i dale ogroman broj podataka koje je nemoguće integrirati u sveobuhvatnu cjelinu. Stoga je Farrington (1998, prema Farrington 2002) pristupio konstrukciji teorije o nasilnom ponašanju polazeći od zamisli da teorija može objasniti kako i zašto psihološke, obiteljske, socijalno-ekonomske i druge varijable utječu na razvoj pojedinca u smislu povećanja sklonosti ka nasilnom ponašanju. Ta teorija o nasilnom ponašanju, koju je Farrington (2002) prikazao u obliku dijagrama (slika 1), pokušaj je integriranja postavki o razvojno i situacijski uvjetovanom nasilnom ponašanju. Teorija

sugerira da dugoročni utjecaji različitih činitelja (psihosocijalnih, obiteljskih, vršnjačkih, školskih i sl.) dovode do razvijanja sporo promjenljivih obilježja prepoznatljivih kao razlike među pojedincima u sklonosti prema nasilnom ponašanju. Ta su obilježja dugoročne naravi zato što su sporo i slabo promjenljiva. Istovremeno, postoje i razlike u sklonosti prema nasilničkom ponašanju koje su kratkoročnog tipa te ovise o trenutnoj situaciji i motivaciji. Primjerice: dosada, alkoholiziranost, frustracija, pogodna situacija, lako dostupna žrtva i sl. Hoće li se pojedinac (određenih dugoročnih i kratkoročnih obilježja) ponašati nasilno u određenoj situaciji, ovisi o njegovim kognitivnim procesima, uključujući procjenu dobitka od takvog ponašanja i subjektivnu procjenu rizičnosti takvog ponašanja. Posljedice ranijeg nasilnog ponašanja (dobitci, sankcije, etiketiranje i sl.) mogu, u smislu moćne povratne informacije, imati utjecaja na proces učenja i izgradnje dugoročnih obilježja/sklonosti za nasilno ponašanje, a također i na proces donošenja odluka, odnosno subjektivnu procjenu je li to ponašanje “isplativo”.

Slika 1 – Teorija nasilnog ponašanja (prema Ferington, 2002)

Tretman³ nasilnog ponašanja djece i mladih

Literatura je suglasna oko posljedica agresivnog i nasilnog ponašanja. Poruka je jednostavna: ukoliko se agresivno ponašanje ne tretira pravovremeno, može imati poguban utjecaj na tijek i ishode školovanja, socijalnu uključenost i ukupni stil života buduće mlade osobe (Amendola i Scozzie, 2004). Treba voditi računa i o učincima nasilja mladih (posebice delinkventnog ponašanja) na zajednicu, a ne samo na pojedinca. Ti (nepoželjni) učinci na zajednicu su uvijek veći od pukog zbroja nasilnih ponašanja, od puke statistike (Hamparian, 1987). Međutim, unatoč svim tim poznatim negativnim učincima, nedovoljno se zna o intervencijama koje bi bile učinkovite u sprječavanju i tretiranju nasilnog ponašanja djece i mladih. To se posebice odnosi na tretman postojećeg i prevenciju budućeg nasilnog ponašanja visoko-rizičnih adolescenata. Većina intervencija namijenjenih toj populaciji odnosi se na tretiranje antisocijalnog ponašanja općenito, a ne samo nasilnog ponašanja (Eddy, Bridges Whaley i Chamberlain, 2004).

U već spomenutoj analizi većeg broja znanstvenih i teorijskih radova, koji su se bavili istraživanjem rizika, učinkovitih tretmana i preventivskih strategija za djecu i adolescente agresivnog/nasilnog ponašanja, Kashani i suradnici (1999) su utvrdili da se najčešće primjenjuju različiti tretmani u okviru kognitivno-bihevioralnog (treninzi socijalnih vještina, treninzi vještina roditeljstva) i sistemskog pristupa (funkcionalna obiteljska terapija). Ti tretmani izravno "udaraju" na činitelje rizika izražene kod pojedinca i u obitelji. Pokazalo se da su dugoročno učinkoviti s mlađim, nenasilnim ili lakše agresivnim adolescentima (Henggeler i sur. 1997; Kashani i suradnici, 1999). Međutim, istraživanja nisu ukazala na dugoročnu učinkovitost tih tretmana, posebice u smislu smanjivanja recidiva, kod visoko rizičnih adolescenata s nasilnim ponašanjem. Unatoč tome, to su još uvijek prevladavajući oblici tretmana visoko rizične populacije u sustavima socijalne skrbi, obrazovanja, zdravstva i pravosuđa. Njihova neučinkovitost se tumači činjenicom da su u pravilu usredotočeni na jedan do dva činitelja rizika koji pridonose razvoju nasilničkog ponašanja, te da nisu "ekološki valjani" jer se u pravilu primjenjuju samo u jednom životnom kontekstu (najčešće u pravosudnoj ili mentalno-zdravstvenoj instituciji). Otuda postoji skepticizam da (institucionalne) intervencije u okviru institucija pravosuđa i mentalnog zdravlja mogu rehabilitirati adolescente koji iskazuju nasilno ponašanje.

Do sličnih rezultata dolaze i brojne druge studije koje ukazuju s jedne strane na važnost tretmana u zajednici, odnosno izvan institucija tradicionalnih sustava, a s druge strane, na učinkovitost tretmana utemeljenih na činiteljima zaštite, odnosno osnaživanju i/ili istovremenom zahvaćanju većeg broja činitelja rizika i životnih sredina (Hamparian, 1987; Hahn i suradnici, 2004; Kashani i suradnici, 1999; Twemlow i Sacco, 1998). Primjerice, temeljem analize evaluiranih tretmanskih programa Twemlow i Sacco (1998) navode da učinkoviti tretmani nasilnog ponašanja adolescenata započinju i završavaju u zajednici. Takvi programi osiguravaju:

- sigurnost zajednici, zaustavljajući nasilje i vršnjačko zlostavljanje
- održavanje prosocijalnih ponašanja u obrazovnom sustavu i unutar zajednice
- zadržavanje adolescenta u obitelji, koja pritom djeluje kao činitelj socijalne kontrole

³ Predmet bavljenja u ovom poglavlju biti će samo tertmanske intervencije, dakle intervencije namijenjene umjereno i visoko rizičnim skupinama djece i mladih koji su već identificirani kao osobe s agresivnim, nasilnim ili općenito poremećajima u ponašanju.

- povećanje sudjelovanja adolescenata u prosocijalnim i/ili aktivnostima slobodnog vremena.

Sukladno tome, studija provedena u Chicagu ukazuje na značajnu povezanost stope nasilnog ponašanja i kohezivnosti zajednice (Carter, 2005). Naime, istraživanje je pokazalo da su neke, za pojavu kriminalne djelatnosti visoko rizične zajednice, s obilježjima poput siromaštva, visoke nezaposlenosti, većeg broja jednoroditeljskih obitelji, unatoč toga imale nisku stopu nasilja. Zajedničko obilježje tih zajednica je bio visok stupanj zajedništva, određen međusobnim povjerenjem, zajedničkim vrijednosnim sustavom i kohezijom u zajednici. Tako se neformalna socijalna kontrola u kombinaciji s kohezijom u zajednici pokazala dobrim prediktorom niske stope nasilničkog ponašanja.

Analizirajući rezultate pet studija, koje su se bavile utjecajem specijaliziranog udomiteljstva na smanjivanje nasilničkog ponašanja adolescenata delinkventnog i asocijalnog ponašanja, smještenih u udomiteljske obitelji, Hahn i suradnici (2004) zaključuju kako su tom smanjenju najznačajnije pridonijeli pozitivni odnosi adolescenata s odraslom osobom u kombinaciji s odsustvom utjecaja asocijalnih vršnjaka.

Sumirajući rezultate studija, koje su izučavale zaštitne činitelje, koji su pridonijeli razvoju otpornosti kod djece koja su u djetinjstvu iskazivala agresivno ponašanje, Bloomquist i Schnell (2002) navode da su se u tim studijama kao najznačajniji činitelji zaštite iskristalizirali:

- nadzor, kontrola i podrška roditelja
- dobra prilagodba na školu i dobro školsko postignuće
- empatija, odnosno pokazivanje brige i skrbi za druge
- roditeljstvo usmjereno na dijete i prosocijalno ponašanje roditelja.

Sukladno tome, Fraser i Rischman (2001) navode dva vrlo jednostavna, ali zahtjevna načela za intervencije ciljane na sprječavanje i tretiranje nasilnog ponašanja:

- sniziti ukupnu razinu rizika (usmjeriti intervencije na djelovanje na ključnim područjima rizičnosti, prema snižavanju osjetljivosti pojedinca i njegove izloženosti ključnim rizicima, prekinuti lanac činitelja i mehanizama rizika),
- osnažiti činitelje i mehanizme zaštite (osnažiti postojeće i kreirati nove mogućnosti).

Kad su u pitanju dugoročni učinci tretmana nasilnog ponašanja adolescenata, zadovoljavajuće rezultate među dobro opisanim tretmanima postiže jedino multisistemska terapija (Henggeler i sur. 1997; Henggeler i Lee, 2003; Kashani i suradnici, 1999). Multisistemska terapija je fleksibilna intervencija, planirana u skladu s individualnim razvojnim potrebama mlade osobe i njene obitelji. Istovremeno obuhvaća više činitelja rizika koji postoje u različitim kontekstima (obitelj, škola, vršnjaci, zajednica). Veći broj *follow-up* istraživanja, provedenih s nasilnim, visoko rizičnim maloljetnim delinkventima, pokazuju kako su se pozitivni učinci multisistemske terapije održali i nakon četiri godine, pri čemu se u različitim studijama ističe različiti učinak na smanjenje recidivizma (od 26%-69%) (Henggeler i Lee, 2003).

U odnosu na tretmanske forme nasilnog ponašanja djece i mladih, opisane u dostupnoj literaturi, sažeto se može konstatirati postojanje dviju skupina tretmana. Prvu skupinu mogu činiti tretmani koji su se ranije javili, imaju dužu povijest prakticiranja unutar društvenih sustava zaduženih za skrb i tretman djece i mladih (prosvjeta, zdravstvo, socijala, pravosuđe), imaju dobru teorijsku (znanstvenu) utemeljenost, češće su opisani u literaturi i češće evaluirani. Stoga ih je, uvjetno rečeno, moguće nazvati klasičnim tretmanima (tablica 1). U literaturi se najčešće

spominju skupni, kognitivno-bihevioralni tretmani, individualni tretmani te, kao najnoviji, multikomponentno utemeljeni tretmani. Za te tretmanske programe, namijenjene djeci i mladima agresivnog/nasilnog ponašanja, Bloomquist i Schnell (2002) konstatiraju da se danas u svijetu primjenjuju uglavnom kao koordinirane usluge⁴ ili multikomponentni programi⁵, a sve rjeđe kao izolirane, pojedinačne intervencije.

Tablica 1 – Tretmani namijenjeni djeci i mladima agresivnog/nasilnog ponašanja

Klasični	Alternativni
<ul style="list-style-type: none"> • Grupni, kognitivno-bihevioralni tretmani (primjerice: trening roditeljskih vještina, trening socijalnih vještina, trening kontrole ljutnje i sl.) • Individualni tretmani (primjerice: savjetovanje, pojačana briga i nadzor) • Multikomponentni tretmani (primjerice: multisistemska terapija) 	<ul style="list-style-type: none"> • Medijacija (primjerice: medijacija između počinitelja kaznenog djela s elementima nasilja i oštećenog) • Tretmani utemeljeni na učenju borilačkih vještina (primjerice: Tae kwan do, karate) • Tretmani utemeljeni na projektima doživljajne pedagogije (primjerice: splavarenje, kampiranje, penjanje) • Mentoriranje (primjerice: instruiranje od strane prosocijalnih vršnjaka, mlade osobe, volonteri kao mentori)

Drugu skupinu čine tretmani koji su se kasnije javili, rjeđe se primjenjuju, nemaju potpunu ili dovoljno snažnu teorijsku i/ili znanstvenu utemeljenost. Evaluacijska istraživanja takvih programa su u začetku te su vrlo rijetka u dostupnoj literaturi. Zajednička je značajka tih tretmanskih programa da su se usredotočili na ona obilježja djece i mladih (emocije, posebice empatija, postojeće sposobnosti, razvoj morala i vrijednosti, avanturizam) i/ili područja rizika (vršnjaci, moć i kontrola u međuljudskim odnosima, moralnost, situacijski rizici – dosada) koji su u ranije spomenutim, klasičnim tretmanima ili zanemareni ili im se u alternativnim tretmanima pristupa na drugačiji način, često uvažavajući filozofiju osnaživanja i korisničku perspektivu (Chandras, 1999; Smith, 1995; Sullivan i Conoley, 2004; Thompson, 2002; Twemlow i Sacco, 1998). Stoga je ovu skupinu tretmana uvjetno moguće nazvati alternativnim tretmanima.

Sukladno svemu navedenom može se reći kako je prva teza, od koje se polazi u planiranju intervencija tretanskog tipa, ona o složenosti fenomena agresivnog i nasilnog ponašanja. Složeni fenomeni, uvjetovani mnogobrojnim činiteljima rizika, zahtijevaju i složene intervencije. U tom smislu Boxer i Frick (2008) daju dvije vrlo

4 Koordinirane usluge – programi koji koriste drugačije (organizacijske i partnerske) strategije koje se temelje na postojećim ili novim intervencijama pojedinih sustava (socijala, pravosuđe, prosvjeta, zdravstvo). Taj pristup omogućava zajednički rad stručnjaka iz različitih sustava u svrhu jedinstvene pomoći obitelji (svaki sustav daje svoj dio doprinosa intervenciji).

5 Multikomponentni programi – su najčešće programi kreirani na sveučilištima i primijenjeni u klinikama, zajednicama, školama. Udružuju intervencije kako bi istovremeno adresirali nekoliko problema – rizika tipičnih za djecu s poremećajima u ponašanju.

značajne opće sugestije za tretman adolescenta nasilnog ponašanja: 1) intervencije trebaju biti sveobuhvatne, obuhvaćaju sva područja rizičnosti, i 2) intervencije trebaju biti individualizirane, zahvaćaju individualno specifične uzroke i činitelje koji podržavaju nasilno ponašanje. U intervencijskom se spektru premalo pozornosti pridaje području biološki uvjetovanih rizika (Otnow Lewis, 1987; Raine, 2002). Bloomquist i Schnell (2002) pridodaju kako se intervencije ne smiju odnositi samo na ublažavanje činitelja rizika, nego se primarno trebaju temeljiti na činiteljima zaštite u svrhu osnaživanja (pojedince, obitelji, zajednice). Nadalje, istraživanja upućuju da intervencije u zajednici treba usmjeriti prema: reduciranju nasilja u medijima, ograničavanju dostupnosti oružja, alkohola i sredstava ovisnosti djeci i adolescentima, uključivanju škole u prevenciju i tretman nasilnog ponašanja, promoviranju zdravog obiteljskog života te omogućavanju kontinuiteta života u zajednici (Kashani i suradnici, 1999).

Umjesto zaključka – nešto o našoj situaciji

*“...Jako se lako živciram, dosta da mi netko nešto kaže, poludim odmah. Onda bi najradije ...evo jučer me nešto onaj glupi D. isprovocirao, uhvatio sam ga i pošao sam njega udarati, ali sam šakom udario po zidu, nisam htio njega, vidite kakva mi je ruka, isprovocirao me, isprovocirao me, ali neću reći s čime ... (postaje nervozan) to sam ja takav od prije, nemam pojma, negdje od 5. razreda. Tada sam primijetio da mi netko može lako dignuti živac. Ja onda poludim, ne tučem nikoga, ali poludim. **Ja onda o nešto moram udariti, kad sam živčan, moram.** Evo sad me prof. Š. izživcirao i ja sam morao u nešto udariti i udario sam ormar i pukao je ormar.”⁶*

Iz prethodna dva poglavlja slijedi kako se temeljem ukupnog znanstvenog i stručnog doprinosa u svijetu relativno puno zna o obilježjima i intervencijskim potrebama djece i mladih nasilnog ponašanja, a daleko manje o učinkovitim tretmanima namijenjenim djeci i mladima koji su visoko rizični za nasilno ponašanje. Moglo bi se reći da sličan smjer postoji i kod nas, ali s daleko manje znanstveno relevantnih podataka, opisanih stručnih iskustava i ciljanih tretmanskim programa.

Već površan uvid u naslov i sadržaj dostupne literature⁷ pokazuje kako su u proteklih desetak godina stručnjaci i znanstvenici kod nas daleko više bili usmjereni na istraživanje i opisivanje obilježja djece i mladih agresivnog/nasilnog ponašanja i uvjeta u kojima žive, nego na opisivanje i evaluaciju preventivskih i tretmanskim intervencija. Zbog velikih razlika u pristupu i metodologiji postojeće podatke i istraživanja obilježja djece i mladih nemoguće je uspoređivati i tako temeljem postojećih podataka graditi cjelovitu sliku. Iako parcijalna, dobivena su neka važna saznanja. Primjerice, relativno

⁶ Izjava mlade osobe o vlastitom ponašanju dobivena tijekom intervjua provedenog u sklopu projekta “Socijalnopedagoška dijagnoza – procjena korisnika u procesu procjene potreba i planiranja intervencija”. Projekt je proveden u razdoblju od 2002. do 2005. godine na Edukacijsko-rehabilitacijskom fakultetu. Glavni istraživač je bila prof. dr. sc. Nivex Koller-Trbović.

⁷ Primjerice, sljedeći radovi: Ajduković, 2000; Ajduković, Ručević i Šincek, 2008; Bakić, 1999; Balić, 2004; Cajner Mraović i Došen, 1999; Cajner Mraović, Ivanušić i Radovanić, 2000; Cajner Mraović i Došen, 2002; Cajner Mraović, 2003; Gojković, Karlović, 2006; Krce-Ivančić i Ratković, 2008; Horvat, 2003; Luca-Mrđen, 2005; Marušić i Pavin Ivanec, 2008; Sekol, 2009; Skorupan, 2001; Pregrad, 2007; Prpić, 2006; Radočaj, 2004; Radočaj, 2005; Urbanc, 2002; Uzelac, 2002; Žižak i Jeđud, 2005.

su dobro opisana obilježja i uvjeti života maloljetnih počinitelja kaznenih djela s elementima nasilja te vršnjačko nasilje u školi. Neka opća saznanja o obilježjima djece i mladih sklonih agresivnom/nasilnom ponašanju i uvjeta u kojima odrastaju potvrđena su i domaćim istraživanjima (primjerice: Skorupan, 2001, Cajner Mraović i Došen, 2002). Na žalost, u Hrvatskoj također pratimo u svijetu prisutni trend porasta broja kaznenih djela s elementima nasilja izvršenih od strane maloljetnih osoba (prema Nacionalnoj strategiji zaštite od nasilja u obitelji, za razdoblje od 2008. do 2010. godine). Postojeći podatci su dovoljni kao upozorenje da je u pojedinim razdobljima vršnjačko nasilje u školama (Radočaj, 2005; Karlović, 2006; Pregrad, 2007), odnosno u institucijama za djecu i mlade s poremećajima u ponašanju (Sekol, 2009) daleko iznad prihvatljivog, odnosno među najvišima u Europi. Slika bi bila sigurno puno potpunija kad bi se u obzir uzeli stručni i znanstveni radovi koji se bave različitim aspektima poremećaja u ponašanju djece i mladih. Tu opću sliku stanja poremećaja u ponašanju djece i mladih ne treba zanemariti. Općenito, u odnosu na obilježja pojave i populacije djece i mladih sklonih agresivnom/nasilnom ponašanju u nas, značajan izazov predstavlja objedinjavanje saznanja dobivenih kroz postojeća istraživanja.

Kad su u pitanju podatci, istraživanja i opisi intervencija, situacija je puno složenija. Nešto je bolja situacija s preventivnim programima, gdje nije moguće naći samo opisanu primjenu programa za sprječavanje nasilnog ponašanja djece i mladih, nego i poneki evaluirani program (primjerice: Uzelac, 2002; Horvat, 2003; Pregrad, 2007). Iako ti programi nisu bili u žarištu ovog rada, treba konstatirati da je i na planu prevencije nasilja među djecom ostvaren značajan pomak, ali i to da je situacija još uvijek daleko od poželjne. Ciljani tretmansi programi, namijenjeni visoko rizičnim maloljetnicima, usmjereni na zaustavljanje i/ili zamjenu nasilnog ponašanja, bilo kao samostalni program, bilo kao sastavni dio nekog kombiniranog tretmana, u našoj literaturi nisu pronađeni. I ovdje se treba podsjetiti kako je kod nas dominantan stručni pristup prema kojem se intervencije odnose na tretiranje odstupajućeg ponašanja općenito, a ne ciljano na nasilno ponašanje. U nedostatku evaluacijskih istraživanja na razini stručne refleksije može se konstatirati da tretmani, koje danas imamo u Hrvatskoj za djecu i mlade s poremećajima u ponašanju, ne zadovoljavaju ni približno njihove intervencijske potrebe. To potvrđuje jedno ranije istraživanje (Žižak, Koller-Trbović i Lebedina-Manzoni, 2001), kao i istraživanje koje je u tijeku, koje je pokazalo da se ključne intervencijske potrebe ove populacije nalaze na području stavova i orijentacija, problema ponašanja i osobnosti, odnosa s vršnjacima, obitelji, slobodnog vremena i školovanja. Da bi se zadovoljile sve navedene potrebe, neophodni su sveobuhvatni tretmani. Takvih tretmana danas u Hrvatskoj nema, što znači da se navedene intervencijske potrebe ni približno ne zadovoljavaju. Stoga je to prvorazredno stručno pitanje. Međutim, treba napomenuti kako su se u proteklom desetljeću i kod nas pojavili tretmansi programi koji idu u kategoriju ranije spomenutih alternativnih programa. Misli se na programe kao što su izvansudska nagodba i mentorski programi. Iako je dobar dio korisnika tih programa u njih uključen zbog nasilnog ponašanja⁸, ti programi nisu nastali kao ciljani programi. To naravno nije njihov nedostatak, nego, dapače, prednost. Jer kao što konstatira Farrington (2002), intervencije, koje su usredotočene na smanjivanje više od jednog rizika, mogu rezultirati višestruko pozitivnim ishodima.

I na kraju treba konstatirati da je tijekom proteklih pet godina doneseno nekoliko značajnih dokumenata:

⁸ Primjerice, prema izvješću Službi za izvansudsku nagodbu Zagreb i Osijek, oko 32% maloljetnika upućeno je u proces medijacije zbog počinjenja kaznenih djela s obilježjima nasilja (najčešće teška tjelesna povreda).

- Program aktivnosti za sprječavanje nasilja među djecom i mladima
- Protokol o postupanju u slučaju nasilja među djecom i mladima
- Nacionalni plan aktivnosti za prava i interese djece od 2006. do 2012. godine
- Nacionalna strategija zaštite od nasilja u obitelji za razdoblje od 2008. do 2010. godine
- Nacionalni program za mlade od 2009. do 2013. godine
- Program aktivnosti za prevenciju nasilja među mladima za 2009. godinu
- Nacionalna strategija prevencije poremećaja u ponašanju djece i mladih od 2009. do 2012. godine.

Ti dokumenti predstavljaju dobru podlogu za ozbiljnije iskorake u smislu koncipiranja tretmanskih programa za umjereno i visoko rizičnu populaciju djece i mladih općenito, pa tako i za one s obilježjima nasilnog ponašanja. Za hrvatsku "tretmansku stvarnost" je posebice važna ona dimenzija tretmana koja se naziva integritetom i vjerodostojnošću programa⁹, a koja primarno ovisi o kompetencijama stručnjaka. Stoga treba posebice pozdraviti sve one aktivnosti navedenih dokumenata kojima je planirano educiranje, osposobljavanje, praćenje i supervizija stručnjaka. Promjene na bolje su moguće samo ukoliko obvezujuća narav tih dokumenata zaista i zaživi.

Kao i na početku, tako i na kraju ovog poglavlja riječ imaju djeca i mladi. Tijekom istraživanja, provedenog u sklopu diplomskog rada, Balić (2004) je razgovarala s korisnicama Doma za odgoj Bedekovčina i dobila cijeli niz njihovih prijedloga o poželjnim strategijama suočavanja s nasilnim ponašanjem mladih općenito i u specijaliziranim institucijama. Većina tih prijedloga ide u smjeru ranije spomenutih alternativnih programa. Evo nekoliko primjera:

"Uvela bih boks – da se možemo negdje iskaliti, a ne da te odmah šalju kod psihijatra."

"Bilo bi dobro da ima više druženja u prirodi, izleta."

"Ja bih uvela teretanu, izgradila bazen da se možemo tu iskaliti. Bolje tu nego na drugima."

LITERATURA:

Ajduković, M. (2000) Ugrožen razvoj adolescenata u obitelji i zajednici. U: Položaj adolescenata u obitelji. Zbornik radova. Zagreb: Državni zavod za zaštitu obitelji, materinstva i mladeži i Ministarstvo rada i socijalne skrbi, str. 109-120.

Ajduković, M., Ručević, S. i Šincek, D. (2008) Istraživanje rasprostranjenosti rizičnog i delinkventnog ponašanja djece i mladih u urbanim sredinama – dodatni poticaj za ciljanu prevenciju. *Dijete i društvo*, 10 (1-2), 27- 48.

Amendola, M.A. i Scozzie, S. (2004) *Promising Strategies for Reducing Violence. Reclaiming Children and Youth*, 13 (1), 51-53.

Bakić, D. (1999) Neke psiho-socio-demografske osobine i agresivno ponašanje

⁹ Dimenzija integriteta i vjerodostojnosti programa (*treatment integrity /fidelity*) se odnosi na stupanj do kojeg se program provodi u skladu sa standardima i uputama za provedbu programa (Progar, Perrin, DiNovi i Bruce, 2001).

- odgajanja u Zavodu za preodgoj Turopolje. Hrvatska revija za rehabilitacijska istraživanja, 35 (1), 37-49.
- Balić, S. (2004) Iskustvo međuvršnjačkog nasilja među djevojkama. Diplomski rad. Zagreb: Edukacijsko-rehabilitacijski fakultet.
- Bloomquist, M. L. i Schnell, S. V. (2002) *Helping Children with Aggression and Conduct Problems: Best Practice for Intervention*. New York-London: The Guilford Press.
- Boxer, P. i Frick, P. J. (2008) *Treatment of Violent Offenders*. U: Hoge, R.D., Guerra, N.G. and Boxer, P. (ur.) *Treating the Juvenile Offender*. New York – London. The Guilford Press, str. 147-170.
- Cajner Mraović, I. i Došen, A. (1999) Kriminalno nasilje maloljetnika s posebnim osvrtom na sredstva izvršenja delikata kao područja rada socijalnih pedagoga. *Kriminologija i socijalna integracija*, 7 (1), 129-134.
- Cajner Mraović, I., Ivanušić, D. i Radovanić, Ž. (2000) Toleriranje nasilja u obitelji kao rizični čimbenik nasilnog seksualnog kriminaliteta maloljetnika. U: Bašić, J. i Janković, J. (ur.) *Rizični i zaštitni čimbenici u razvoju poremećaja u ponašanju djece i mladeži*. Zagreb: Povjerenstvo Vlade Republike Hrvatske za prevenciju poremećaja u ponašanju djece i mladeži i zaštitu djece s poremećajima u ponašanju, str.189-199.
- Cajner Mraović, I. i Došen, A. (2002) Obiteljske prilike i agresivni poremećaji u ponašanju maloljetnih nasilnih delinkvenata u Zagrebu. *Ljetopis Studijskog centra socijalnog rada*, 9 (2), 233-248.
- Cajner Mraović, I. (2003) Nasilnički kriminalitet maloljetnika: Diskriminativna analiza. U: *Delinkvencija mladih u Zagrebu*. Zagreb: Savez defektologa Hrvatske, str.194-214.
- Carter, J. (2005) *Domestic Violence, Child Abuse, and Youth Violence: Strategies for Prevention and Early Intervention*. Family Violence Prevention Fund.
 URL: <http://www.mincava.umn.edu/link/dokuments/fvvpf2/fvvpf2.shtml>
- Chandras, K.V. (1999) *Coping with Adolescent School Violence: Implications for Counseling*. *College Student Journal*, 33 (2), 302-312.
- Debarbieux, E. (2002) *Violence in Schools: disagreements about words, and political challenge*. U: Debarbieux, E. and Blaya, C. (ur.) *Violence in Schools and Public Policies*. Paris: Elsevier, str. 33-54.
- Eddy, J. M., Bridges Whaley, R. i Chamberlain, P. (2004) *The Prevention of Violent Behavior by Chronic and Serious Male Juvenile Offenders: A 2-Year Follow-up of a Randomized Clinical Trial*. *Journal of Emotional and Behavioral Disorders*, 12 (1), 2-8.
- Farrington, D. P. (2002) *Risk factors for youth violence*. U: Debarbieux, E. and Blaya, C. (ur.) *Violence in Schools and Public Policies*. Paris: Elsevier, str. 13-32.

Fraser, M. W. i Richman, J. M. (2001) *Resilience: Implications for Evidence-Based Practice*. U: Richman, J.M. and Fraser, M.W. (ur.) *The Context of Youth Violence: Resilience, Risk, and Protection*. Westport: Praeger, str.187-198.

Gojković, E., Krce-Ivančić, D. i Ratković, T. (2008) Nasilje nad djecom u obitelji: faktori rizika, prekršajnoppravna i obiteljskoppravna zaštita – pilot istraživanje. *Dijete i društvo*, 10 (1-2), 71-98.

Hahn, R. A., Lowy, J., Bilukha, O., Snyder, S., Briss, P., Crosby, A., Fullilove, M. T., Tuma, F., Moscicki, E. K., Liberman, A., Aschofield, A. and Corso, P. S. (2004) *Therapeutic Foster Care for the Prevention of Violence. A Report on Recommendation of the Task Force on Community Preventive Services*.

Hamparian, D.M. (1987) *Control and Treatment of Juveniles Committing Violent Offenses*. U: Loren, R.H. (ur.) *Clinical Treatment of the Violent Person*. New York – London: Guilford Press, str.156-177.

Hanggeler, S. W., Brondino, M. J., Melton, G. B., Scherer, D. G. and Hanley, J. H. (1997) *Multisystemic Therapy With Violent and Chronic Juvenile Offenders and Their Families: The Role of Treatment Fidelity in Successful Dissemination*. *Journal of Counseling and Clinical Psychology*, 65 (5), 821-833.

Hanggeler, S. W. i Lee, T. (2003) *Multisystemic Treatment of Serious Clinical Problems*. U: Kazdin, A.E. and Weisz, J.R. (ur.) *Evidence-Based Psychotherapies for Children and Adolescents*. New York-London: The Guilford Press, str. 301-322.

Horvat, G. (2003) Odgoj za ljubav i nenasilje. U: Žižak, A. i Bouillet, D. (ur.) Standardi programa prevencije poremećaja u ponašanja djece i mladih. Zagreb: Državni zavod za zaštitu obitelji, materinstva i mladeži i Povjerenstvo Vlade Republike Hrvatske za prevenciju poremećaja u ponašanju djece i mladih, str.108-119.

Hughes, J. N. i Cavell, T.A. (1995) *Cognitive-Affective Approaches: Enhancing Competence in Aggressive Children*. U: Cartledge, G. i Milburn, J.F. (ur.) *Teaching Social Skills to Children and Youth*. Allyn and Bacon, Boston, str.199-236.

Karlović, A. (ur.) (2006) Nasilje među djecom. Zagreb: Poliklinika za zaštitu djece grada Zagreba.

Kashani, J. K., Jones, M. R., Bumby, K. M. i Thomas, L. A. (1999) *Youth Violence: Psychosocial Risk Factors, Treatment, Prevention, and Recommendations*. *Journal of Emotional and Behavioral Disorders*, 7 (4), 200-211.

Luca-Mrđen, J. (2005) Adolescent seksualni nasilnik. *Ljetopis Studijskog centra socijalnog rada*, 12 (1), 131-144.

Marušić, I. i Pavin Ivanec (2008) Praćenje vršnjačkog nasilja u osnovnim školama: spolne razlike u učestalosti i vrstama nasilnog ponašanja. *Ljetopis Studijskog centra socijalnog rada*, 15 (1), 5-20.

- Nacionalna strategija prevencije poremećaja u ponašanju djece i mladih od 2009. do 2012. godine. Narodne novine, broj 98/09.
- Nacionalna strategija zaštite od nasilja u obitelji, za razdoblje od 2008. do 2010. godine. Narodne novine, broj 126/07.
- Nacionalni plan aktivnosti za prava i interese djece od 2006. do 2012. godine (2006). Zagreb: Ministarstvo obitelji, branitelja i međugeneracijske solidarnosti.
- Nacionalni program za mlade od 2009. do 2013. godine.
 URL: <http://www.mobms.hr>
- Otnow Lewis, D. (1987) *Specific Diagnostic and Treatment Issues Concerning Violent Juveniles*. U: Loren, R.H. (ur.) *Clinical Treatment of the Violent Person*. New York – London: Guilford Press, str. 138-155.
- Pregrad, J. (2007) Priručnik: Projekt za sigurno i poticajno okruženje u školama. Zagreb: Ured UNICEF-a za Hrvatsku.
- Program aktivnosti za prevenciju nasilja među mladima za 2009. godinu.
 URL: <http://www.vlada.hr/hr/content/download/93010/1324889/file/01-85.pdf>
- Program aktivnosti za sprječavanje nasilja među djecom i mladima (2004). *Dijete i društvo*, 6 (1), 87-100.
- Protokol o postupanju u slučaju nasilja među djecom i mladima (2004). *Dijete i društvo*, 6 (1), 101- 112.
- Progor, P. R., Perrin, F. A., DiNovi, B. J. i Bruce, S. S. (2001) *Treatment integrity: some persistant concerns and some new perspectives*. *The Behavior Analyst Today*, internet verzija.
- Prpić, I. (2006) Vršnjačko nasilje među djevojčicama. *Ljetopis Studijskog centra socijalnog rada*, 13 (2), 315-330.
- Radočaj, T. (2004) Za sigurno i poticajno okruženje u školama. *Dijete i društvo*, 6 (1), 215-232.
- Radočaj, T. (2005) Nasilje među djecom. *Dijete i društvo*, 7 (1), 102-116.
- Raine, A. (2002) *Biosocial Studies of Antisocial and Violent Behavior in Children and Adults: A Review*. *Journal of Abnormal Child Psychology*, 30 (4), 311-326.
- Sekol, I. (2009) *The Nature and Prevalence of Bullying among Boys and Girls in Croatian Care Institutions: A Descriptive Analysis of Children's Homes and Correctional Homes*. *Kriminologija i socijalna integracija*, 17 (2), (u tisku).
- Skorupan, V. (2001) Razlike u modalitetima izvršenja kaznenih djela s elemetima

nasilja između agresivnih i neagresivnih maloljetnih počinitelja. Hrvatska revija za rehabilitacijska istraživanja, 37 (2), 111- 126.

Smith, M. (ur.) (1995) *Youth Mediation Resource Guide*. Albuquerque: New Mexico Center for Dispute Resolution and National Institute for Dispute Resolution.

Sullivan, J. R. i Conoley, J. C. (2004) *Academic and Instructional Interventions with Aggressive Students*. U: Conoley, J.C. and Goldstein, A.P. (ur.) *School Violence Interventions: A Practical Handbook. Second Edition*. New York-London: The Guilford Press, 235-255.

Thompson, J. (2002) *Drama Workshops for Anger Management and Offending Behaviour. Second Edition*. London and Philadelphia: Jessica Kingsley Publishers.

Twemlow, S. W. i Sacco, F. C. (1998) *The Application of Traditional Martial Arts Practice and Theory to the Treatment of Violent Adolescents*. *Adolescence*, 33 (131), 505-516.

Urbanc, K. (2002) Emocionalno nasilje u obitelji adolescenata. 9 (2), 271-282.

Uzelac, M. (2002) Programi za poticanje kulture mira i nenasilja u djece i njihovi učinci. *Dijete i društvo*, 4 (1-2), 69-88.

Žižak, A., Koller-Trbović, N. i Lebedina-Manzoni, M. (2001) *Od rizika do intervencija*. Zagreb: Edukacijsko-rehabilitacijski fakultet.

Žižak, A. i Jeđud, I. (2005) Agresivnost djece i mladih. *Dijete i društvo*, 7 (1), 60-75.

Characteristics and Treatment of Violent Behaviour in Children and Youth

Prof. Antonija Žižak, Ph. D.
 University of Zagreb
 Faculty of Special Education and
 Rehabilitation

REVIEW ARTICLE
 UDK 364.271-053.2/.6
 159.922.76-056.49

SUMMARY

Violent behaviour is one of the most serious problems of both young people and modern communities. Such behaviour is most frequently studied and described together with other forms and characteristics of deviant behaviour. This article takes as a starting point the definition of violent behaviour as behaviour that results in severe physical, emotional or mental health problems as well as other unwanted consequences for other people. The article focuses on the description of key characteristics of violent behaviour and treatment aimed at changing such behaviour in children and youth by providing an overview of recent literature.

Developmental and public health approaches are most commonly used approaches in researching aggressive and violent behaviour. Both types of research point to an extreme complexity of violent behaviour in children and youth and provide a huge number of data which can not be integrated into a coherent unit. The attempt to integrate the propositions on developmentally and situationally conditioned violent behaviour has been presented through the theory of violent behaviour by D. Farrington (2002).

An overview of researches aimed at studying the effectiveness of treatment of violently behaving children and youth shows that most commonly studied is the effectiveness of treatment programmes based on cognitive behavioural and systematic approach. An overview of literature also points to the existence of classical and alternative treatment programmes worldwide, whereas in Croatia there is not enough written record of the condition and characteristics of treatment of violently behaving children and youth. Recent documents have special importance for situation in Croatia as they can form a basis for a more serious step forward in developing treatment programmes.

Key words: *children and youth, violent behaviour, violent behaviour treatment*

Merkmale und Behandlung von gewalttätigen Verhalten von Kindern und Jugendlichen

Prof. Dr. sc. Antonija Žižak
 Universität Zagreb
 Fakultät der Heilpädagogik und
 Rehabilitation

ÜBERSICHTSARTIKEL
 UDK 364.271-053.2/.6
 159.922.76-056.49

ZUSAMMENFASSUNG

Gewalttätiges Verhalten ist eines der seriösesten Probleme sowohl von Jugendlichen als auch der modernen Gemeinschaften. Dieses Verhalten wird am häufigsten erforscht und gemeinsam mit anderen Formen und Merkmalen von abweichendem Verhalten beschrieben. Der Ausgangspunkt der Arbeit ist die Bestimmung, dass gewalttätiges Verhalten ein Verhalten ist, das zur Folge schwerere und schwierige körperliche, emotive Probleme oder Probleme mit der mentaler Gesundheit und andere unerwünschte Konsequenzen für andere Menschen hat. Die Arbeit richtet sich auf die Beschreibung der Hauptmerkmale von gewalttätigen Verhaltens und Behandlung, die eine Änderung dieses Verhaltens bei Kindern und Jugendlichen beabsichtigen und das anhand einer Übersicht der neuesten Literatur.

Der fortschrittliche und gesundheitliche Ansatz sind die am häufigsten gebrauchten Ansätze in der Forschung von aggressiven und gewalttätigen Verhalten. Beide Forschungsformen wiesen auf eine besondere Komplexität von gewalttätigen Verhaltensformen von Kindern und Jugendlichen und ergaben eine große Anzahl von Angaben, die nicht in eine kohärente Einheit integriert werden können. Der Versuch, die Einstellungen über das entwicklungs- und situationsbedingte gewalttätige Verhalten zu integrieren, wurde anhand der Theorie über das gewalttätige Verhalten von D. Farringtons (2002) gezeigt. Die Übersicht der Forschung, die auf die Erforschung der Effekte der Behandlung von gewalttätig verhaltenden Kindern und Jugendlichen gerichtet ist, weist darauf, dass am häufigsten die Effekte der Behandlungsprogramme anhand des kognitiven-behavioralen und systematischen Ansatzes erforscht werden. Der Literaturüberblick weist auch darauf, dass klassische und alternative Behandlungsprogramme weltweit existieren, während es in Kroatien zu wenige schriftliche Angaben über den Zustand und die Merkmale der Behandlung von gewalttätig verhaltenden Kindern und Jugendlichen gibt. Für die kroatische Realität sind besonders neuere Dokumente wichtig, die als Grundlage für den seriöseren Durchbruch im Sinne einer Konzipierung von Behandlungsprogrammen dienen können.

Schlüsselwörter: Kinder und Jugendliche, gewalttätiges Verhalten, Behandlung von gewalttätigem Verhalten

Tjelesno kažnjavanje kao odraz roditeljskog shvaćanja djeteta

Barbara Kušević,
znanstvena novakinja
Odsjek za pedagogiju
Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu

PREGLEDNI ČLANAK
UDK 37.018.1: 343.627

Tjelesno kažnjavanje kao odraz
roditeljskog shvaćanja djeteta

SAŽETAK

Tjelesno kažnjavanje oduvijek je bilo sastavnim dijelom obiteljskoga odgoja, a i danas se u brojnim zemljama opravdava roditeljska upotreba sile u disciplinske svrhe. Međutim, u novije se vrijeme pojavio značajan broj dokumenata kojima se nastoje zaštititi prava djece, među ostalim i djetetovo pravo na zaštitu od nasilja. Stoga su brojne europske zemlje zakonom zabranile tjelesno kažnjavanje djeteta. Pokazalo se, međutim, kako usprkos zakonskoj regulativi brojni roditelji i dalje opravdaju tjelesno kažnjavanje pa je postalo očito kako zakonske odredbe same po sebi nisu dovoljne da bi se iskorijenila primjena ovakvih odgojnih postupaka, već zakon trebaju pratiti odgovarajuće promjene u društvenom sustavu vrijednosti, kao i drugačije shvaćanje djeteta i djetinjstva. U radu se stoga nužnost napuštanja tjelesnoga kažnjavanja promatra u kontekstu suvremenoga roditeljskog shvaćanja djeteta, nakon čega se predstavlja alternativa tjelesnome kažnjavanju u obliku pozitivnog roditeljstva, prakse koja uvažava dijete kao djelatno biće s vlastitim pravima. Pritom se apostrofira odgovornost društva u osmišljavanju različitih oblika potpore roditeljima u jačanju njihovih roditeljskih kompetencija i prihvaćanju konstruktivnih, nenasilnih odgojnih postupaka.

Ključne riječi: tjelesno kažnjavanje, disciplina, shvaćanje djeteta, obitelj, pozitivno roditeljstvo

1. Uvod

Tjelesno kažnjavanje oduvijek je bilo sastavnim dijelom obiteljskoga odgoja, no pojava međunarodno priznatih dokumenata kao što su *Opća deklaracija o ljudskim pravima*, *Deklaracija o pravima djeteta* te *Konvencija o pravima djeteta* upozorila je na činjenicu kako svako ljudsko biće mora biti zaštićeno od nasilja i napada na vlastiti integritet i dostojanstvo. Kako su u većini suvremenih društava djeca ostala jednim članovima društva koji nisu zakonom zaštićeni od nasilja, europske su zemlje počele mijenjati svoje zakonodavstvo i zakonom zabranjivati tjelesno kažnjavanje djeteta. Rezultat toga je zabrana tjelesnoga kažnjavanja djece u više od trećine država članica Vijeća Europe, dok je 2009. godina određena kao ciljna godina za postizanje ukidanja tjelesnoga kažnjavanja djece na svjetskoj razini (Ukidanje tjelesnog kažnjavanja djece, 2008).

Međutim, unatoč ubrzanj promjeni zakonske regulative, u brojnim se zemljama još uvijek opravdava roditeljska "razumna upotreba sile" u disciplinske svrhe. Očito je stoga kako same zakonske odredbe nisu dovoljne da bi se iskorijenila primjena ovakvih odgojnih postupaka, već zakon trebaju pratiti odgovarajuće promjene u društvenom sustavu vrijednosti, kao i drugačije shvaćanje djeteta i djetinjstva. U radu se stoga nužnost napuštanja tjelesnoga kažnjavanja djeteta promatra sa stajališta suvremenog shvaćanja djeteta, nakon čega se predstavlja alternativa tjelesnome kažnjavanju u obliku pozitivnog roditeljstva, prakse koja uvažava dijete kao kompetentno i djelatno biće s vlastitim pravima.

2. Tjelesno kažnjavanje u obiteljskome okruženju

U obitelji dijete stječe svoja prva iskustva, ulazi u odnose s članovima obitelji i preko njih uči o svijetu koji ga okružuje. U tom se procesu učenja i odrastanja želje i namjere odraslih svakodnevno sukobljavaju sa željama i namjerama djece. U takvim situacijama roditelji mogu posegnuti za nizom disciplinskih postupaka, a jedan od njih je i tjelesno kažnjavanje djece.

2.1. Što je tjelesno kažnjavanje?

Tjelesno kažnjavanje je svaki čin roditelja ili skrbnika kojemu je namjera nanijeti djetetu tjelesnu bol, ali ne i ozljedu, u svrhu korekcije ili kontrole njegovog ponašanja (Strauss i Mathur, 1996). Glavni pojavnici oblici takvog čina su udarci različite jačine (golom rukom ili nekim predmetom), od blagog tapšanja do premlaćivanja, dovodenje djeteta u neugodne ili bolne položaje (npr. klečanje na koljenima), čupanje za kosu ili kakvo drugo natezanje dijelova tijela (*American Academy of Pediatrics*, 1998). Međutim, Janson (2008) s pravom upozorava kako tjelesno kažnjavanje nije samo čin tjelesne, nego i psihološke agresije jer odrasla osoba, mnogo jača i veća od djeteta, tim činom prenosi jasnu poruku kontrole i moći.

Jednoznačno određenje tjelesnoga kažnjavanja nije moguće ako se barem ne pokuša povući granica između tjelesnoga kažnjavanja i tjelesnoga zlostavljanja. Pećnik (2006) navodi kako većina autora ističe da su tjelesno kažnjavanje i tjelesno zlostavljanje djece oblici nasilnog ponašanja koji se razlikuju samo po intenzitetu, no postoje i oni koji su uvjereni da je riječ o kvalitativno različitim vrstama roditeljskog ponašanja, pri čemu se samo zlostavljanje smatra abnormalnim ponašanjem (Azar, 1991; prema Pećnik, 2006). Primjerice, Baumrind (1997, prema Brooks, 2001) razlikuje blago tjelesno kažnjavanje, koje određuje kao jedan ili dva udarca rukom po stražnjici ili ekstremitetima bez nanošenja ozljede djetetu, od zlostavljanja, koje rezultira povredom djeteta. Međutim, Vijeće Europe (Ukidanje tjelesnog kažnjavanja djece, 2008) čvrsto zauzima stajalište da tjelesno kažnjavanje predstavlja nasilje nad djetetom, iako roditelji imaju izvrstan dar za osmišljavanje eufemizama zbog kojih se osjećaju bolje kad tuku djecu (*dati za uho, naučiti pameti, dobiti svoje*). Stoga je nužno iskorijeniti sve oblike tjelesnoga kažnjavanja, ma kako blagi bili, jer su uvijek ponižavajući, a samim time i nespojivi s *Konvencijom o pravima djeteta*.

Unatoč takvim stavovima mjerodavnih institucija, koje se bave zaštitom prava i dobrobiti djeteta, činjenica je da brojni roditelji podržavaju tjelesno kažnjavanje upravo zato što smatraju kako ono ne može negativno utjecati na razvoj djeteta. Iz tog je razloga očito nužno istaknuti činjenice koje pokazuju kako tjelesno kažnjavanje doista utječe na razvoj djeteta, ne bi li se i tim činjenicama povratno djelovalo na stavove roditelja prema tjelesnome kažnjavanju.

2.2. Utjecaj tjelesnoga kažnjavanja na razvoj djeteta

Čimbenici koji djeluju na to hoće li roditelji tući svoju djecu ovise o osobinama ličnosti roditelja i djeteta, roditeljskim stavovima i uvjerenjima, kulturnim normama i kontekstualnim varijablama. Međutim, odlučujući čimbenik u posezanju za tjelesnom kaznom gotovo je uvijek nepoželjno ponašanje djeteta i roditeljska želja da to ponašanje odmah prestane. U metaanalizi 88 istraživanja tjelesnoga kažnjavanja Gershoff (2002) je zaključila kako se istraživači uglavnom slažu da je tjelesno kažnjavanje u postizanju željene trenutne poslušnosti doista i učinkovito. I Juul (2008) ističe kako je tjelesno nasilje najdjelotvornija metoda, ali samo ako pod djelotvornošću mislimo na to da odrasli što je brže moguće postignu ono što žele. Međutim, iako zaustavlja nepoželjno ponašanje, tjelesno kažnjavanje ne osigurava da se takvo ponašanje u budućnosti ne ponavlja. Jednako tako, ne podupire ni internalizaciju moralnih normi jer djecu ne uči kako se treba ponašati i ne uključuje raspravu o učincima djetetova ponašanja na druge, već kod djece samo razvija želju da ne budu uhvaćena (Hoffman, 1983, Grusec, 1933, Smetana, 1997; prema Gershoff, 2002). To kod djece može poticati neiskrenost i nepovjerenje prema odraslima, a bol izazvana tjelesnom kaznom na neki im način "daje dozvolu" da i sami drugim ljudima nanose bol (Kornhauser i Pleterski Rigler, 2009).

Nažalost, negativne posljedice tjelesne kazne ne očituju se samo u djetinjstvu. Tako su MacMillan i sur. (1999) na reprezentativnome uzorku od gotovo deset tisuća ispitanika retrospektivnim iskazom utvrdili kako su oni ispitanici, koje su tijekom djetinjstva često tjelesno kažnjavali, u kasnijoj dobi imali češće poremećaje anksioznosti i zlouporabe alkohola te više eksternaliziranih problema u usporedbi s osobama koje tijekom djetinjstva uopće nisu bile tjelesno kažnjavane. Nadalje, osim što tjelesno kažnjavanje ponižava dijete i budi u njemu želju za osvetom (Janson, 2008), u sebi sadrži paradoks koji će djeca internalizirati i ponijeti sa sobom u život. Naime, Straus (1971) je odavno upozorio kako je vrlo ironična činjenica da je najviše tjelesnog kažnjavanja poduzeto zbog kažnjavanja dječjeg agresivnog ponašanja, a upravo ih takvo kažnjavanje uči da je agresija prihvatljiva i da veći i jači smiju tući manje i slabije. I McCord (1996; prema Walsh, 2002) ističe kako tjelesno kažnjavanje uči djecu da je u redu nanositi bol drugima. U tom je kontekstu razumljiv i generacijski prijenos nasilja, pri kojem su osobe, koje su bile izložene oštrom tjelesnom kažnjavanju u djetinjstvu, sklone takve odgojne postupke koristiti u vlastitom roditeljstvu, o čemu svjedoče brojna istraživanja (npr. Egeland, Jacobvitz i Papatola, 1987, Herrenkohl, Herrenkohl i Toedter, 1983, Simons i sur. 1991, Straus, Gelles i Steinmetz, 1980, Straus i Smith, 1990; prema Simons, Johnson i Conger, 1994).

Zagovornici tjelesnoga kažnjavanja prigovaraju da istraživanja posljedica tjelesnoga kažnjavanja po dijete obično proučavaju zlostavljanje ili vrlo učestalo tjelesno kažnjavanje. Iako je već naglašeno kako je granicu između kazne i zlostavljanja teško povući, valja istaknuti i ona istraživanja koja su pokazala kako čak i vrlo niska učestalost tjelesnoga kažnjavanja u djetinjstvu (jednom ili dvaput godišnje) pridonosi većem osjećaju psihološkog stresa u mladosti (Turner i Finkelhor, 1996).

2.3. Utjecaj tjelesnoga kažnjavanja na dinamiku obiteljskih odnosa

Štetnost tjelesne kazne ne zaustavlja se samo na izravnim negativnim posljedicama po dijete. Naime, tjelesna kazna djeluje i neizravno, narušavanjem odnosa između roditelja i djeteta.

Simons, Johnson i Conger (1994) su pokazali kako za pojavu problema u

ponašanju djeteta nije ključno samo tjelesno kažnjavanje, već roditeljska nedovoljna uključenost i nedosljednost u odgoju, koja u kombinaciji s tjelesnim kažnjavanjem negativno utječe na odnos roditelja i djece. I drugi se znanstvenici slažu kako je najproblematičnija stavka tjelesnoga kažnjavanja upravo poruka neprihvatanja djeteta, njegova odbijanja i izolacije od strane jednog ili oba roditelja (Ziegert, 1983). Tako Brooks (2001) upozorava da roditelji za tjelesnom kaznom najčešće posežu kada su vrlo ljuti i kada se više ne mogu kontrolirati. U takvim uvjetima nije samo teško odmjeriti što je to "razumna" kazna, već je i veća vjerojatnost da će se dijete osjetiti odbačenim i neprihvaćenim. To može rezultirati dječjim strahom od roditelja i njihovim izbjegavanjem, ali i cjelokupnom negativnom obiteljskom atmosferom (Plevnik Vodušek, 2009).

Zanimljivo je da ove stavove i rezultate istraživača kao glavni razlog izbjegavanja tjelesne kazne u vlastitom roditeljstvu intuitivno navode i neki roditelji. Tako u istraživanju, koje su proveli Holden, Miller i Harris (1999), roditelji kao glavni razlog nekorištenja tjelesnoga kažnjavanja navode svoje uvjerenje da takav oblik discipline nije učinkovit zbog svojih popratnih posljedica, kao što je javljanje krivnje u roditelja, onemogućavanje djetetova razvijanja poštovanja prema roditeljima i narušavanje odnosa s djetetom.

Nov pogled na odnose u obitelji nudi Giddens (1992), koji predlaže da se odnos između roditelja i djeteta pokuša promatrati poput veze dviju odraslih osoba u kojoj pojedinci ostaju zato jer su intrinzično motivirani i zadovoljni, a ne zato što moraju. Kada bi taj odnos doista funkcionirao kao odnos između odraslih osoba, mnoga bi djeca prekinula vezu s roditeljima koji su podbacili. Na tom tragu uspoređivanja odnosa djeteta i roditelja s odnosom odraslih osoba je i Vijeće Europe, koje ironično ističe da se udaranje odraslih smatra nasiljem, dok je udaranje djece "za njihovo dobro" (www.coe.int).

Unatoč brojnim dokazima koji govore u prilog činjenici da suvremeno roditeljstvo učinkovitu disciplinu ne može zasnivati na nasilnim odgojnim postupcima, zagovornici tjelesne kazne u brojnim su dijelovima svijeta glasni i danas. Očito je stoga kako prihvaćenost tjelesne kazne svoje uporište nema tek u svojoj (ne)učinkovitosti u funkciji odgojnoga postupka, već i u širem filozofskom pogledu na shvaćanje odgoja, socijalizacije i djetinjstva. U nastavku se stoga razmatraju promjene u pogledu na dijete i djetinjstvo koje su utjecale i koje će u budućnosti nastaviti utjecati na prihvaćenost tjelesne kazne u odgoju.

3. Povezanost tjelesnoga kažnjavanja i roditeljske slike o djetetu

U podlozi svakog odgojnog djelovanja nalazi se određena roditeljska filozofija odgoja. Bez obzira na to je li ta filozofija odgoja osviješćena ili ne, ona izravno utječe na odgojne postupke koje roditelji upotrebljavaju te na način na koji pristupaju djetetu. Tako primjena tjelesne kazne u svojoj pozadini ima tradicionalno shvaćanje djeteta kao roditeljskog vlasništva koje se po svojoj naravi odupire odgojnom utjecaju, dok suvremeni pristup djetetu kao aktivnom biću, koje je subjekt i nositelj ljudskih prava, zagovara i drugačije, nenasilne odgojne postupke.

3.1. Tradicionalno shvaćanje djeteta

Poznata je činjenica da roditeljski stavovi i uvjerenja o roditeljstvu i djetinjstvu utječu na to hoće li roditelji koristiti tjelesno kažnjavanje (Belsky, 1984, Goodnow i Collins, 1990; prema Gershoff, 2002). Međutim, ako roditelji tu vrstu kazne smatraju

legitimnim odgojnim postupkom, očito je da postoje i društvene norme koje takvo ponašanje podupiru ili barem legitimiraju (Straus i Mathur, 1996), smatrajući da je u skladu s naravi djeteta. Bledsoe (1990; prema Montgomery, 2009) stoga smatra kako je tjelesno kažnjavanje način na koji se djetetu daje do znanja da je njegova pozicija u socijalnom poretku podređena, što je u skladu i s većinom religija koje odnose u obitelji smatraju izrazito hijerarhijskima, pri čemu se djeca, zajedno sa ženom, po položaju u obitelji nalaze iza muškarca (Cody-Rydzewski, 2009). Naravno, takvo je shvaćanje dobra podloga opravdavanju tjelesne kazne u slučajevima kada želje hijerarhijski nadređenih članova obitelji nisu u suglasju sa željama podređenih članova, što u obiteljskoj svakodnevnici nije rijetkost. Primjerice, Hoffman (1975; prema Baumrind, 1996) ističe da se čak 65 posto interakcije između roditelja i dvogodišnjeg djeteta usmjerava na zabrane, što otvara brojne prigode za sukobe ako je dijete normalno asertivno pa ne poštuje svaku zabranu.

Ljudsko je društvo djecu dugo smatralo prirodno iskvarenima pa je jedini način da ih se odgoji bilo strogo pridržavanje moralnih pravila (Janson, 2008). Prema Schafferovim modelima socijalizacije djece (1996; prema Pećnik, 2008), tom je pristupu u ishodištu model sukoba – dijete je antisocijalno, izvorno zlo, a njegove ga želje dovode u sukob s odgajateljima koji moraju strogom disciplinom primorati dijete na odbacivanje svojih prirodnih preferencija. Ovo gledište, da se djeca svim silama opiru vodstvu, nije napušteno ni danas. Tako ga, među ostalim, prihvaća i jedan od vodećih kritičara njemačkoga odgojnog sustava, Bueb (2009), koji u skladu s time zagovara dosljednu primjenu kazni u odgoju, no nikako onih koje ranjavaju dostojanstvo čovjeka, kao što to čini tjelesno kažnjavanje. I Baumrind (1996) smatra kako se dijete ne može odgajati bez razborite upotrebe kazne, no za razliku od Bueba, smatra da blago tjelesno kažnjavanje djetetu koristi. U skladu s takvim stavovima, tjelesnu kaznu najčešće koriste roditelji koji od djece traže poslušnost i bespogovorno pokoravanje roditeljskom autoritetu. Samim time upravo i dobivaju željenu poslušnost jer tjelesna kazna ne potiče samostalnost ni internalizaciju moralnih normi (Straus, 1971).

Traženje poslušnosti nalazi se visoko na ljestvici vrijednosti naših roditelja. U Europskom istraživanju vrednota, provedenom i u Republici Hrvatskoj, otprilike 86 posto ispitanih hrvatskih roditelja smatra neovisnost važnom vrijednošću, ali samo nešto manji postotak, njih 83 posto, važnom vrijednošću smatra i poslušnost (Črpić, Rimac, 2000; prema Matulić, 2003). Takvo insistiranje na poslušnosti u kontradikciji je sa suvremenim shvaćanjem djeteta.

3.2. Suvremeno shvaćanje djeteta

Shvaćanje djeteta, koje bi se razlikovalo od ranije prikazanog koncepta poslušnosti i pokoravanja, nije se pojavilo tek u dvadesetome stoljeću. Oduvijek je bilo pojedinaca koji su vjerovali kako dijete nije vlasništvo odraslih, već zasebno biće čije želje i nagon za djelovanjem treba poticati, a ne slamati. U doba renesanse takav je stav zastupao veliki pedagog i mislilac Francois Rabelais, a jedno stoljeće kasnije John Locke naglašava da je batina stvar ropskih značajki pa ju je opravdano koristiti tek u krajnjim situacijama, kada treba slomiti tvrdoglavost djeteta (Zaninović, 1988). Na početku dvadesetoga stoljeća Elen Key je nagovijestila kako će se slika djeteta, u vremenu koje je tada bilo pred čovječanstvom, promijeniti te da će “svijanje” djeteta prema starom idealu poniznosti i poslušnosti zamijeniti ideal “uspravnog djeteta” (Key, 2000).

Unatoč tim misliocima, koji su davno prije pojave *Deklaracije o pravima djeteta*

zagovarali drugačije postupanje odraslih prema djeci, može se reći kako je tek u drugoj polovici dvadesetoga stoljeća u širim krugovima stručnjaka i roditelja doista zaživjelo shvaćanje djeteta kao aktivnog subjekta, nositelja ljudskih, ali i nekih specifično dječjih prava. Rezultat je toga da danas djeca izražavaju svoja mišljenja i osjećaje, postavljaju pitanja, argumentiraju, suprotstavljaju se odraslima i očekuju da ih se uzme u obzir (Juul i Jensen, 2002) – dakle, punopravno sudjeluju u društvenome životu. Kako se u tom društvu nasilje među odraslim članovima ne tolerira, postalo je očigledno da zaštita od tjelesnoga kažnjavanja, kao jedinog legitimnog oblika nasilja u društvu, ne može biti pravo koje osoba stječe tek s punoljetnošću. Iako novu retoriku o kompetentnom i aktivnom djetetu prati rizik od postavljanja prevelikih očekivanja na djecu, kojima kao da se ne dozvoljava da budu djetinjasta, nezrela, ranjiva i ovisna (Pećnik, 2008), takvo suvremeno shvaćanje djeteta revidiralo je i prihvaćenost određenih odgojnih postupaka.

3.2.1. Smanjena prihvaćenost tjelesnoga kažnjavanja kao odraz suvremenoga shvaćanja djeteta

Dok su nekad u velikim, proširenim obiteljima djeca ostajala kod kuće kao radna snaga te su poslušnost glavi obitelji morali iskazivati i u odrasloj dobi, danas se djeca osamostaljuju i napuštaju roditeljski dom. Tako suvremeni roditelji svoju starost ne osiguravaju velikom obitelji s poslušnim članovima, već obrazovanom, financijski potentnom djecom koja će ih pomagati u starosti (Čudina-Obradović, Obradović, 2006). Stoga se i uspješno roditeljstvo sve više ogleda u podizanju samostalne, samosvjesne, odgovorne i poduzetne, a ne poslušne i pasivne djece. Međutim, ako su cilj odgoja samopouzdana i znatiželjna djeca, koja vladaju sobom i vlastitim reakcijama, onda i odgojne metode treba pomaknuti od autoritarnih i represivnih prema demokratskim (Maleš, Milanović, Stričević, 2003). Pritom se valja prisjetiti kako je i Maslow (1954; prema Nystul, 1984) isticao da je preduvjet samoaktualizacije zadovoljenje osnovnih potreba, kao što su potreba za sigurnošću i potreba za ljubavlju i pripadanjem. Stoga i do tog cilja mogu voditi samo načela pozitivnoga discipliniranja, bezuvjetne ljubavi i uvažavanja djeteta, ali i postavljanja granica njegovu ponašanju kako bi ono osjetilo sigurnost i zaštićenost.

U tom kontekstu Straus (1999) manju potporu tjelesnome kažnjavanju vidi upravo u zahtjevima tržišta rada i postindustrijskoj ekonomiji, koja od ljudi više ne traži bespogovornu poslušnost, već pojedince koji samostalno razmišljaju i pregovaraju. Pritom se poziva na istraživanje koje je pokazalo kako tjelesno kažnjavanje smanjuje vjerojatnost da osoba kasnije u životu bude u prvoj petini najbolje plaćenih u SAD-u (Gimpel i Straus, 1992; prema Straus i Mathur, 1996). U prilog tome ide i činjenica da roditelji, koji od rana teže tome da im djeca završe visoku školu i odaberu neko dobro zanimanje, izbjegavaju tjelesnu kaznu. Isto tako, ne iznenađuje što je pad potpore tjelesnoj kazni u SAD-u najveći upravo među najobrazovanim roditeljima, koji imaju i više aspiracije za svoju djecu (Straus i Mathur, 1996).

Očito je kako nova vremena traže i nove načine podizanja djeteta, koji će, više od starih uvriježenih represivnih metoda, biti u skladu s novim shvaćanjem naravi djeteta. U nastavku se stoga u kontekstu promicanja prava djeteta promatra suvremeni koncept *pozitivnoga roditeljstva*, da bi se potom razmotrila uloga koju u potpori pozitivnome roditeljstvu ima društvo.

4. Pozitivno roditeljstvo – odgovor na novo shvaćanje djeteta

U novije se vrijeme kao sinonim za poželjno roditeljstvo uglavnom navodi praksa *pozitivnoga roditeljstva*, u svojim pojmovnim inačicama kao što su *konstruktivna disciplina* (Janson, 2008) ili *povezujuće roditeljstvo* (Sears i Sears, 2008). Na najopćenitijoj razini pozitivno se roditeljstvo može promatrati kao pozitivan kraj kontinuuma između neprijateljskih/odbijajućih/neuključenih roditeljskih ponašanja do prijateljskih/prihvaćajućih/sudjelujućih roditeljskih ponašanja (Russell, 1997). Takvo roditeljstvo promiče razvoj pozitivnih odnosa između roditelja i djeteta i optimiziranje djetetova razvojnog potencijala. Roditelji su svjesni da se djeca žele lijepo ponašati, ali ih odrasli trebaju podučiti kako da to čine (Kornhauser, Pleterski Rigler, 2009).

Novi koncept pozitivnoga roditeljstva potisnuo je dugo godina dominantno poistovjećivanje poželjnoga roditeljstva s autoritativnim stilom roditeljskoga odgoja, u kojem je prihvaćanje djeteta i iskazivanje ljubavi i emocionalne topline bilo praćeno postavljanjem granica njegovu ponašanju. Pozitivno se roditeljstvo od autoritativnoga stila roditeljskoga odgoja ne razlikuje mnogo jer i dalje naglašava nužnost iskazivanja ljubavi, topline i prihvaćanja djeteta, a ne odustaje ni od zahtjeva za kontroliranjem dječjega ponašanja. Međutim, za razliku od stilova roditeljskoga odgoja, koji polaze od roditeljskoga ponašanja prema djetetu, u pozitivnome se roditeljstvu veći naglasak stavlja na dijete i njegove potrebe pa tako ističe roditeljsku *obvezu* poštivanja dječjih prava u skladu s načelima nediskriminacije, primarnosti najboljeg interesa djeteta u svim djelovanjima koja ga se tiču, djetetova prava na opstanak i razvoj te poštivanja djetetovih stajališta (Daly, 2008).

Kako je kršenje dječjih prava u suprotnosti s načelima pozitivnoga roditeljstva, takvo roditeljstvo odbacuje mogućnost primjene bilo kakvih nasilnih metoda u odgoju djeteta koje ranjavaju djetetovo dostojanstvo i nanose mu bol. Stoga je promicanje pozitivnoga roditeljstva čvrsto povezano s ciljem ukidanja tjelesnoga kažnjavanja djece. Vijeće Europe naglašava kako je promicanje pozitivnoga roditeljstva od osobite važnosti u ovim vremenima ekonomske krize, u kojima se u obiteljima mogu pojačati tenzije zbog nezaposlenosti ili opće ekonomske nesigurnosti (*Positive parenting*, 2009).

U tom se ozračju u brojnim zemljama počela donositi zakonska regulativa kojom se zabranjuje tjelesno kažnjavanje djece pa tako *biti roditeljem* više nije "licenca" za nasilje nad djetetom (de Boer-Buquicchio, 2009). U Republici Hrvatskoj tjelesno je kažnjavanje djece zabranjeno *Obiteljskim zakonom* (2003), koji u čl. 88 govori da roditelji i ostali članovi obitelji djecu ne smiju podvrgavati ponižavajućim postupcima, kao ni duševnom niti tjelesnom nasilju, odnosno zlostavljanju, te *Zakonom o zaštiti od nasilja u obitelji* (2003). Roditeljima se i dalje priznaje status glavnih odgajatelja djece, ali to ne podrazumijeva njihovo beskrajno pravo, već roditeljska prava proizlaze iz dječjih prava, a država je dužna reagirati ukoliko roditelj nastupa protiv interesa djeteta (Maleš, Milanović, Stričević 2003). U nekim su zemljama sa sličnim zakonodavstvom roditelji podigli glas protiv takvih zabrana, tvrdeći da one, osim što predstavljaju miješanje države u obiteljske odnose, nužno dovode i do kaznenog progona roditelja, što ne predstavlja najbolji interes djece. No Vijeće Europe se poziva na načelo *de minimis*, prema kojemu se zakon ne bavi trivijalnim pitanjima pa stoga i lakši prekršaji među odraslim osobama pred sud dolaze samo u iznimnim okolnostima (Ukidanje tjelesnog kažnjavanja djece, 2008). I hrvatska obiteljska politika ističe *načelo supsidijarnosti*, prema kojemu je državna intervencija nepotrebna dokle god je problem moguće riješiti na nižoj društvenoj razini (Puljiz, Bouillet, 2003). Prema tome, smisao zakona

nije kazneno progoniti sve roditelje koji tjelesno kažnjavaju djecu, već je njegov cilj spriječiti roditelje u korištenju nasilnih i okrutnih oblika kažnjavanja kroz intervencije u obliku potpore i prevencije, a ne kazne.

Očito je kako roditeljstvo, iako dio obiteljske intime, treba smatrati i domenom javne politike. U skladu s time, potrebno je usvojiti mjere podupiranja roditelja i stvaranja uvjeta potrebnih za pozitivno roditeljstvo (*Positive parenting*, 2009). Valja stoga vidjeti koja je uloga društva i države u podršci obitelji u procesu napuštanja nasilnih i prihvaćanja nenasilnih, pozitivnih metoda roditeljstva.

4.1. Uloga društva u podršci obitelji

Ukoliko društvo od roditelja očekuje određen način podizanja djeteta, isto to društvo mora biti spremno poduprijeti roditelje u njihovim nastojanjima, i to odgovarajućim obiteljskim politikama koje osiguravaju uređena prava i povlastice roditelja, materijalnu podršku te dostupnost raznih usluga, poput obiteljskog savjetovanja, linija pomoći i obrazovnih programa. Hrvatska obiteljska politika u svojim mjerama nije predviđela samo potrebu za usvajanjem zakonskih odredaba koje se odnose na zaštitu od obiteljskog nasilja te stvaranje uvjeta za terapijski rad s nasilnikom i žrtvama-članovima obitelji, već i potrebu za mjerama koje će poduprijeti afirmaciju uspješnoga roditeljstva, poput informiranja i obrazovanja roditelja (Puljiz, Bouillet, 2003). Takav dvojni pristup – u kojem država s jedne strane kontrolira roditelje, ali im s druge strane pruža podršku u zadovoljavanju socijalnih potreba (Hartman, 2003), šalje jasnu poruku kako su za uspješno podizanje djeteta zajedno odgovorni i roditelji i država. U slučaju tjelesnoga kažnjavanja, roditeljima se daje do znanja da nemaju neograničenu vlast nad djetetom i da pitanje nasilnih odgojnih postupaka nije pitanje koje ostaje u privatnosti obiteljskoga doma.

Međutim, ne može se očekivati da će zakonske zabrane dovesti do promjene u shvaćanju odgoja i primjeni određenih odgojnih postupaka ako nisu praćene osnaživanjem roditelja i različitim oblicima njihova obrazovanja za odgovorno i pozitivno roditeljstvo. S takvim se obrazovanjem roditelja nipošto ne bi trebalo započinjati po rođenju djeteta ili tek kada se pojave određeni problemi u obiteljskome odgoju u koje država mora intervenirati. Upravo suprotno tome, obrazovanje za odgovorno roditeljstvo trebalo bi biti dio kurikuluma na svim razinama odgojno-obrazovnoga sustava, naravno, u strukturi i sadržaju primjerenom djetetovoj dobi i motivaciji za tu temu. Tu je potrebu prepoznao i *Nacionalni okvirni kurikulum* (2008), koji u okviru predmeta *Domaćinstvo* predviđa upoznavanje i razumijevanje važnosti obiteljskoga života i načina odnošenja među članovima obitelji. Ozbiljan pristup predmetu, koji će obuhvatiti suvremene spoznaje o roditeljstvu i obiteljskom životu, može stvoriti dobru podlogu za kasnije obrazovanje budućih roditelja, koje bi nudilo široku ponudu tečajeva za (buduće) roditelje, dostupnu literaturu, savjete i podršku stručnjaka. Samo se takvim sustavnim pristupom, praćenim zakonskim odredbama i potporom obitelji u obliku usluga i financijskih davanja, može osigurati da suvremena obitelj doista bude zajednica u kojoj roditelji i djeca ravnopravno uživaju svoja prava, ali i preuzimaju na sebe očekivane obveze.

5. Zaključak

U svijetu prožetom rizicima i opasnostima brojni su roditelji zbunjeni i nesigurni oko toga kako odgajati svoju djecu pa nerijetko posežu za neprimjerenim odgojnim postupcima. Jedan od takvih neprimjerenih odgojnih postupaka je i tjelesno kažnjavanje, kontroverzan način discipliniranja djece koji nerijetko graniči sa zlostavljanjem. U tekstu se pokušala pružiti argumentacija zašto je tjelesno kažnjavanje štetno i na koji je ono način u suprotnosti sa suvremenim roditeljskim ciljevima i zadaćama te shvaćanjem djeteta. Kao alternativa takvoj nekonstruktivnoj disciplini nudi se pozitivno roditeljstvo, koje uvažava prava djeteta i njegovo ljudsko dostojanstvo, ali u isto vrijeme određuje jasne granice djetetovu ponašanju. Činjenica je, međutim, da se od roditelja ne može očekivati zaokret u načinu odgoja u odnosu na prethodne generacije bez sustavnog ulaganja u obrazovanje i jačanje roditeljskih kompetencija. Iz tog razloga valja neprestano isticati kako govor o pravima djeteta i odgovornosti roditelja mora uvijek biti popraćen različitim oblicima potpore šireg društvenog konteksta obiteljskoj jezgri jer, iako je obitelj kao institucija dovoljno čvrsta da se odupre različitim društvenim krizama i previranjima, kvaliteta obiteljskoga odgoja u konačnici ovisi o kvaliteti društva unutar kojeg se taj odgoj odvija. Iz tog razloga i mijenjanje stavova prema tjelesnome kažnjavanju djece predstavlja odgovornost svih članova našega društva.

LITERATURA:

American Academy of Pediatrics (1998) Guidance for Effective Discipline. Pediatrics, 101 (4), 723-728.

URL: <http://aappolicy.aappublications.org/cgi/content/full/pediatrics%3B101/4/723>

Baumrind, D. (1996) *The Discipline Controversy Revisited. Family Relations, 45 (4), 405-414.*

Brooks, J. B. (2001) *Parenting. London, Toronto: Mayfield Publishing Company.*

Bueb, B. (2009) Pohvala disciplini. Polemički spis. Zagreb: Euroknjiga.

Cody-Rydzewski, S. (2009) *Corporal Punishment. U: Brackett, K. P. (ur.) Battleground – the family. London: Greenwood Press, 152-157.*

Čudina-Obradović, M.; Obradović, J. (2006) Psihologija braka i obitelji. Zagreb: Golden marketing – Tehnička knjiga.

Daly, M.; ur. (2008) *Roditeljstvo u suvremenoj Europi: pozitivan pristup. Zagreb: Ministarstvo obitelji, branitelja i međugeneracijske solidarnosti.*

de Boer-Buquicchio, M. (2009) *Being a parent is not a licence to hurt. U: Kornhauser, P. (ur.) Youth without corporal punishment for our children. Ljubljana: Slovenian Association of Friend of Youth, 18-19.*

Gershoff, E. T. (2002) *Corporal Punishment by Parents and Associated Child Behaviors and Experiences: A Meta-Analytic and Theoretical Review*. *Psychological Bulletin*, 128 (4), 539-579.

Giddens, A. (1992) *The Transformation of Intimacy. Sexuality, Love & Eroticism in Modern Societies*. Oxford: Blackwell Publishers Ltd.

Hartmann, A. (2003) *Family Policy: Dilemmas, Controversies, and Opportunities*. U: Walsh, F. (ur.) *Normal family processes*. New York, London: The Guilford Press, 635-662.

Holden, G. W.; Miller, P. C.; Harris, S. D. (1999) *The Instrumental Side of Corporal Punishment: Parents' Reported Practices and Outcome Expectancies*. *Journal of Marriage and Family*, 61 (4), 908-919.

URL: <http://www.cmaj.ca/cgi/reprint/161/7/805>

Janson, S. (2008) *Nenasilan odgoj djece*. U: Daly, M. (ur.) *Roditeljstvo u suvremenoj Europi: pozitivan pristup*. Zagreb: Ministarstvo obitelji, branitelja i međugeneracijske solidarnosti, 39-60.

Juul, J.; Jensen, H. (2002) *Von Gehorsam zur Verantwortung*. Weinheim, Basel: Beltz Taschenbuch.

Juul, J. (2008) *Život u obitelji. Najvažnije vrijednosti u zajedničkom životu i odgoju djece*. Zagreb: Pelago.

Key, E. (2000) *Stoljeće djeteta*. Zagreb: Educa.

Kornhauser, P.; Pleterski Rigler, D. (2009) *Youth without corporal punishment for our children*. U: Kornhauser, P. (ur.) *Youth without corporal punishment for our children*. Ljubljana: Slovenian Association of Friend of Youth, 38-60.

MacMillan, H. L. i sur. (1999) *Slapping and spanking in childhood and its association with lifetime prevalence of psychiatric disorders in a general population sample*. *CMAJ*, 161(7), 805.

Maleš, D.; Milanović, M.; Stričević, I. (2003) *Živjeti i učiti prava. Odgoj za ljudska prava u sustavu predškolskog odgoja*. Zagreb: Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Istraživačko-obrazovni centar za ljudska prava i demokratsko građanstvo.

Matulić, T. (2003) *Obiteljske vrijednosti i neki aspekti socijalne zaštite obitelji*. U: Puljiz, V.; Bouillet, D. (ur.) *Nacionalna obiteljska politika*. Zagreb: Državni zavod za zaštitu obitelji, materinstva i mladeži, 119-162.

Montgomery, H. (2009) *An Introduction to Childhood. Anthropological Perspectives on Children's Lives*. Hong Kong: Wiley-Blackwell.

Nacionalni okvirni kurikulum za predškolski odgoj i opće obvezno obrazovanje u

- osnovnoj i srednjoj školi – prijedlog (2008) Zagreb: Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa.
- Nystul, M. S. (1984) *Positive parenting leads to self-actualizing children. Individual psychology, 40 (2), 177-183.*
- Obiteljski zakon (2003) Narodne novine, 116/2003.
URL: <http://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/306171.html>
- Pećnik, N. (2006) Prilog odbacivanju tjelesnog kažnjavanja djece. *Dijete i društvo, 8 (1), 177-197.*
- Pećnik, N. (2008) Suvremeni pogledi na dijete, roditeljstvo i socijalizaciju. *Dijete i društvo, 10 (1-2), 99-117.*
- Plevnik Vodušek, V. (2009) *Corporal punishment as an educational measure. U: Kornhauser, P. (ur.) Youth without corporal punishment for our children. Ljubljana: Slovenian Association of Friends of Youth, 162-171.*
- Positive parenting. Report on the follow-up to the 28th Conference of European Ministers responsible for Family Affairs. (2009) Council of Europe Conference of Ministers responsible for Family Affairs, Austria.*
- Puljiz, V.; Bouillet, D.; ur. (2003) Nacionalna obiteljska politika. Zagreb: Državni zavod za zaštitu obitelji, materinstva i mladeži.
- Russell, A. (1997) *Individual and Family Factors Contributing to Mothers' and Fathers' Positive Parenting. International journal of behavioral development, 21 (1), 111-132.*
- Sears, W.; Sears, M. (2008) Povezujuće roditeljstvo. Priručnik za razumijevanje i odgoj vašeg djeteta. Zagreb: Mozaik knjiga d.o.o.
- Simons, R. L.; Johnson, C.; Conger, R. D. (1994) *Harsh Corporal Punishment versus Quality of Parental Involvement as an Explanation of Adolescent Maladjustment. Journal of Marriage and Family, 56 (3), 591-607.*
- Straus, M. A. (1971) *Some Social Antecedents of Physical Punishment: A Linkage Theory Interpretation. Journal of Marriage and Family, 33 (4), 658-663.*
- Straus, M. A. (1999) *Is it time to ban corporal punishment of children? Canadian Medical Association Journal, 161(7), 821-822.*
- Straus, M. A.; Mathur, A. K. (1996) *Social Change and the Trends in Approval of Corporal Punishment by Parents from 1968 to 1994. U: Frehsee, D.; Horn, W.; Bussmann, K. (ur.) Family Violence Against Children. Berlin, New York: Walter de Gruyter, 91-106.*
- Turner, H. A.; Finkelhor, D. (1996) *Corporal Punishment as a Stressor among Youth.*

Journal of Marriage and Family, 58, (1), 155-166.

Ukidanje tjelesnog kažnjavanja djece. Pitanja i odgovori (2008) Zagreb: Ministarstvo obitelji, branitelja i međugeneracijske solidarnosti.

Walsh, W. (2002) *Spankers and Nonspankers: Where They Get Information on Spanking*. *Family Relations*, 51 (1), 81-88.

Zakon o zaštiti od nasilja u obitelji (2003) Narodne novine, 116/2003.

URL: <http://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/306174.html>

Zaninović, M. (1988) *Opća povijest pedagogije*. Zagreb: Školska knjiga.

Ziegert, K. A. (1983) *The Swedish Prohibition of Corporal Punishment: A Preliminary Report*. *Journal of Marriage and Family*, 45 (4), 917-926.

URL: <http://www.coe.int>

Corporal Punishment as a Reflection of the Parental Perception of a Child

Barbara Kušević,
Junior Research Assistant
Department of Pedagogy
Faculty of Humanities and
Social Sciences,
University of Zagreb

REVIEW ARTICLE
UDK 37.018.1: 343.627

SUMMARY

Corporal punishment has always been an integral part of family upbringing, and the use of force to discipline a child is in many countries still justified. However, a significant number of documents have recently appeared aiming at protecting children's rights, including the right to protection from violence. Many European countries have, thus, prohibited the corporal punishment of children. It seems, however, that notwithstanding the legislative regulations many parents still justify corporal punishment, which means that legal provisions are not enough to eradicate the application of such upbringing practices, but should be accompanied by appropriate changes in the social value system as well as by a different perception of a child and childhood. This article, thus, examines the necessity of eliminating corporal punishment in the context of a contemporary parental perception of a child and presents positive parenthood as an alternative to corporal punishment, a practice that recognizes a child as an active being who has rights. It emphasizes the responsibility of the society to develop various forms of support to parents in strengthening their parental competences and accepting constructive, nonviolent upbringing practices.

Key words: corporal punishment, discipline, perception of a child, family, positive parenthood

Körperliche Züchtigung als Reflexion der elterlichen Auffassung vom Kind

Barbara Kušević,
Wissenschaftliche Assistentin
Abteilung für Pädagogik
Philosophische Fakultät in Zagreb

ÜBERSICHTSARTIKEL
UDK 37.018.1: 343.627

ZUSAMMENFASSUNG

Die körperliche Züchtigung von Kindern ist schon immer ein Bestandteil der häuslichen Erziehung gewesen und verschiedene Züchtigungsformen werden heute immer noch angewendet. Aber in letzter Zeit ist eine wichtige Anzahl an Dokumenten erschienen, mit denen versucht wird, das Recht des Kindes zu schützen, unter anderem das Recht des Kindes auf Schutz vor Gewalt. Deshalb haben zahlreiche europäische Staaten die körperliche Züchtigung von Kindern gesetzlich verboten. Es wurde bewiesen, dass trotz der gesetzlichen Vorschriften, zahlreiche Eltern körperliche Züchtigung rechtfertigen. So ist es deutlich geworden, wie die gesetzlichen Bestimmungen an und für sich nicht ausreichen, um die Anwendung solcher Erziehungsverhalten zu beseitigen und dass Gesetze verschiedene Änderungen in dem gesellschaftlichen Wertesystem und ein andere Auffassung vom Kind und von Kindheit befolgen müssen. Die Arbeit betrachtet deshalb die Beseitigung von körperlicher Züchtigung im Kontext der modernen elterlichen Auffassung vom Kind. Danach stellt sie Alternativen zur körperlichen Züchtigung vor in Form von positiver Elternschaft, einer Praxis, die das Kind als Arbeitswesen mit eigenen Rechten respektiert. Dabei wird die Verantwortung der Gesellschaft hervorgehoben für die Gestaltung verschiedener Unterstützungsformen für Eltern zur Verstärkung ihrer elterlichen Kompetenzen und zur Annahme konstruktiver und gewaltloser Erziehungsverhalten.

Schlüsselwörter: körperliche Züchtigung, Disziplin, Auffassung vom Kind, Familie, positive Elternschaft

Roditeljski odgojni postupci u recentnim istraživanjima

Dr. sc. Eva Anđela Delale
Viši asistent znanstveni novak
Studijski centar socijalnog rada,
Pravni fakultet u Zagrebu

PREGLEDNI ČLANAK
UDK 37.018.1

SAŽETAK

Temeljem recentne konceptualizacije roditeljskog ponašanja roditeljski odgojni postupci razmatrani su kroz dvije kategorije roditeljskih odgojnih postupaka: korektivne i preventivne roditeljske odgojne postupke. Korektivni roditeljski odgojni postupci zahvaćeni istraživanjima postupaka kažnjavanja i alternativa kažnjavanju, također istraživanjima tjelesnog kažnjavanja, predstavljaju jasan koncept i moguće ih je svesti u užem smislu u područje discipliniranja. Preventivni postupci dio su roditeljskih odgojnih postupaka u širem smislu, a mogu se uspoređivati s pozitivnim discipliniranjem te postoje preklapanja s dominantnim dimenzijama roditeljstva: topline i responzivnosti. Istaknuta konceptualizacija roditeljskih postupaka, razmatrana u okviru moralnog razvoja, može se usporediti s kategorijama korektivnih i preventivnih postupaka, kao i manje poznato istraživačko područje meta-roditeljstva. Novi smjer istraživanja predstavljaju složene meta-analize roditeljskih postupaka kojima se nastoji donijeti zaključke o njihovoj učinkovitosti, primjerice u radu Larzelere i Kuhn (2005). U radu se objašnjava razlika između stilova roditeljskog odgoja koji su dominirali u istraživanjima posljednjih desetljeća i roditeljskih postupaka, razmatraju se terminološke poteškoće i izazovi u definiranju pojmova koji se koriste u postojećoj literaturi o roditeljskim odgojnim postupcima te se navodi pregled istaknutih konceptualizacija roditeljskih odgojnih postupaka u recentnim istraživanjima.

Ključne riječi: roditeljski odgojni postupci, korektivni postupci, preventivni postupci, tjelesno kažnjavanje djece

Uvod

Roditeljstvo često opisuju kao najsloženiji od svih zadataka odrasle dobi i jedan od najvažnijih zadataka za ljudsku zajednicu. Roditelji su suočeni s nizom izazova povezanih s promjenama položaja djece u društvu i s novim pogledima na narav socijalizacije, a suvremeno poimanje roditeljstva dovodi u pitanje nalaze brojnih prethodnih istraživanja. Čini se da su jednosmjerno viđenje socijalizacije i modela stilova roditeljskog odgoja prevladani, a aktivno djelovanje i djece i roditelja u procesu socijalizacije i alternativna objašnjenja dvosmjerne komunikacije u obitelji (Kuczynski, 2002; Kerr i Stattin, 2000) osnova suvremenog razumijevanja roditeljstva. Roditeljstvo se ne opisuje u terminima roditeljskog autoriteta, nego u terminima roditeljske odgovornosti. Kako bi djelovao u skladu s potrebama djeteta, roditelj se

treba pobrinuti za djetetove osnovne životne potrebe, osigurati mu sigurnost, pružiti emocionalnu toplinu, poticajne uvjete za učenje i razvoj, usmjeravati ga i postavljati granice te osigurati stabilnost (Aldgate i sur. 2006; Pećnik, 2008). Kako se sve ove zadaće roditelja mijenjaju u skladu s razvojnim promjenama djeteta, naglašena je odgovornost roditelja u zadovoljavanju razvojnih potreba djeteta, odgovornost za poštivanje i uvažavanje djetetove autonomije, ali i odgovornost roditelja za brigu o vlastitim potrebama (Juil, 1996; Bornstein, 1998).

Roditeljski odgojni postupci, stilovi roditeljskog odgoja, roditeljsko ponašanje i roditeljstvo osnova su primarne socijalizacije koja se odvija u obitelji (Lacković-Grgin, 1982). Ponašanje roditelja jedan je od najprediktivnijih činitelja rizika, ali i zaštite u razvoju poremećaja u ponašanju djece i mladih (Ajduković i Delale, 2000; Delale, 2006). Roditelji koriste različite odgojne postupke prilikom reguliranja dječjeg ponašanja. Roditeljski odgojni postupci odnose se na "specifične postupke koje roditelji koriste kako bi usmjeravali postupke svoje djece" (Bukatko i Dahler, 2001, 485). Roditeljstvo i roditeljski odgojni postupci predmet su proučavanja različitih područja psihologije poput razvojne i socijalne psihologije, novog i šireg područja "razvojne socijalne psihologije" (Durkin, 2001, 42), područja pedagogije i obrazovanja i drugih srodnih znanstvenih područja. U radu se objašnjava razlika između stilova roditeljskog odgoja, koji su dominirali u istraživanjima posljednjih desetljeća, i roditeljskih postupaka, razmatraju se terminološke poteškoće, kao i izazovi u definiranju pojmova koji se koriste u postojećoj literaturi o odgojnim postupcima te se navodi pregled nekih istaknutih konceptualizacija roditeljskih odgojnih postupaka u recentnim istraživanjima. Pri tom je poseban naglasak na postupcima discipliniranja, odnosno na vrstama postupaka koji su reakcija roditelja na neprimjereno ponašanje djece, dok je s obzirom na razmjerno novu podjelu roditeljskih postupaka na preventivne i korektivne roditeljske odgojne postupke, značajno manje prostora posvećeno preventivnim postupcima.

Roditeljski stil odgoja i roditeljski postupci

Kerr i suradnici (2003) osvrću se na modele stilova roditeljskog odgoja kao na statičan, jednosmjerni pogled na socijalizaciju u obiteljskom kontekstu. Za tipologiju Baumrind (1967, 1971) kritički navodi da statičan roditeljski stil podrazumijeva da roditelji primjenjuju isti stil na svako dijete i ne mijenjaju ga u skladu s djetetovim razvojem, na što su ukazivali i Darling i Steinberg (1993, 487): "roditeljski stil je značajka roditelja, neovisno o značajkama osobe u razvoju". U istraživanjima rane socijalizacije nije bilo prepoznavanja da je roditeljstvo razvojni proces u kojem roditelji uče što je moguće, a što nije moguće sa svakim djetetom, ili u kojem razvijaju roditeljska ponašanja kroz ponovljene neuspjehe sa zahtjevnim djetetom.

Kako bi objasnili procese kojima roditelji utječu na dječji razvoj i socijalizaciju, Darling i Steinberg (1993) u okviru svog integrativnog modela roditeljskog stila promatraju ciljeve prema kojima je socijalizacija usmjerena, zatim roditeljske postupke koje roditelji koriste da bi ostvarili ciljeve te stil roditeljskog odgoja, odnosno emocionalnu klimu unutar koje se socijalizacija odvija. Stil roditeljskog odgoja obuhvaća "stavove prema djetetu koji oblikuju emocionalnu klimu u kojoj se roditeljski postupci izražavaju" (Darling i Steinberg, 1993, 488), dok su roditeljski postupci definirani specifičnim sadržajem i socijalizacijskim ciljevima te predstavljaju mehanizme kojima roditelji pomažu djeci usvojiti socijalizacijske ciljeve (Darling i Steinberg, 1993, 492). Prema autoricama roditeljski odgojni postupci imaju neposredni utjecaj na dječje ponašanje. Međutim, stil roditeljskog odgoja se dijelom izražava i kroz roditeljske

postupke budući da neki oblici ponašanja roditelja odražavaju njihove emocionalne stavove. Tipologija autorice Baumrind (1967; 1971), nadopune autora Maccoby i Martin (1983) i istraživanja pojedinih dimenzija stilova roditeljskog odgoja Rohner i Rohner (1980; Rohner, 1984) primjeri su modela stilova roditeljskog odgoja. Novi pogledi na socijalizaciju razmatraju recipročan odnos roditelja i djeteta te kapacitet roditelja da promijeni, prilagodi ili transformira roditeljske odgojne postupke (Patterson, Reid i Dishion, 1992; Bugental, 2000; Holden, 2002; Dix, 1991).

Uvažavajući ograničenja vezana uz pretpostavku jednostranosti utjecaja stila roditelja na dijete i kritike ovog pristupa roditeljstvu (Kerr i Stattin, 2000; Kuczynski, 2002; Kerr i sur., 2003), u ovom radu razmatraju se roditeljski odgojni postupci. Nadilaženje tradicije jednostranosti možda najbolje ilustrira definicija roditeljskih odgojnih postupaka Raboteg-Šarić i Pećnik (2006, 6): "Odgojni roditeljski postupci dio su roditeljskog ponašanja, a obično se opisuju pomoću roditeljskih odgojnih stilova povezanih s određenim obilježjima prilagodbe djeteta".

U recentnoj se literaturi sve više nailazi na dokaze da roditelji ne postupaju u skladu s karakterističnim roditeljskim stilom kad se suočavaju s dječjim neprimjerenim ponašanjem (Critchley i Sanson, 2006). Critchley i Sanson (2006) navode da roditeljsko postupanje može varirati u skladu s naravi socijalnih standarda koje je dijete prekršilo, djetetovom namjerom da ih prekrši ili izazivanjem roditeljskog autoriteta te ovisno o kontekstu poput fizičke okoline i prisutnosti drugih. Navode također da postoje konstantni dokazi da su emocije i stres važni izvori razlika u roditeljskom postupanju.

Istraživanje McNally, Eisenberg i Harris (1991) ukazalo je da kod roditelja postoji konzistentnost u ponašanju pri usmjeravanju djetetova razvoja. Individualne razlike u stavu roditelja prema odgajanju djece su ostale prilično stabilne tijekom godina (pratili su djecu u dobi od 7 do 15 godina). Skupina se u cjelini mijenjala: u razdoblju srednje adolescencije povećala se kontrola roditelja, smanjilo se izražavanje emocija, povećao se naglasak na postignuće djeteta. Opće vrijednosti roditelja ostale su relativno konstantne, no specifični postupci varirali su zbog zahtjeva djeteta koji se mijenjaju. Dok roditeljski stil može tijekom vremena biti konstantan, specifični obrasci, kojima roditelji reagiraju, poput odgovaranja na djetetove potrebe i zaigranost, mijenjaju se u skladu s razvojnim stupnjem djeteta i roditeljskom reakcijom na tu dob. Znanja o ishodima roditeljskog postupanja po djecu u funkciji razvoja razmatrali su brojni autori (Maccoby, 1984; Martin i Colbert, 1997; Sanders i Woolley 2005).

Roditelji odgovaraju na neprimjereni ponašanje i zahtjevne ili izazovne situacije svoje djece širokim repertoarom ponašanja. Thompson i suradnici (2002) smatraju važnim da to bude predmetom istraživanja, budući da neki načini roditeljskog ponašanja mogu povećati vjerojatnost da se ponašanja djeteta ponovno pojavljuju, dok ih drugi postupci reduciraju. Eskalacija ponašanja kod predškolske djece povezana je s roditeljstvom koje je distancirano i neosjetljivo, grubo ili mu nedostaje pozitivni ton (Maccoby i Martin 1983; Grusec i Goodnow, 1994; Kochanska i Askan, 1995; Thompson i sur.; 2002). Pretjerana upotreba konfrontacijskih strategija s iskazivanjem moći¹, koje potiču ljutnju, pokazala se nedjelotvornom u poticanju internaliziranja i konformiranja roditeljskim zahtjevima (Grusec i Goodnow, 1994). Vjerojatnost pojavljivanja problema u ponašanju reducirana je pozitivnim ili nježnijim strategijama u čijoj su osnovi razumno zaključivanje, odnosno razumijevanje i objašnjavanje posljedica ponašanja koje povećavaju razinu dječjeg konformiranja roditeljskim zahtjevima (Kochanska i Askan, 1995). Objašnjavanje posljedica ponašanja povećava osjetljivost djeteta na

¹ Eng. "power assertion"

osjećaje i potrebe drugih (Thompson i sur. 2002). Povezano je s dobrim razvojnim posljedicama poput internaliziranog konformiranja zahtjevima roditelja jer ohrabruje djecu u osjećaju da sami donose odluke o vlastitom ponašanju, radije nego da roditelji donose odluke umjesto njih (Grusec i Goodnow, 1994). Strategije poput objašnjavanja posljedica ponašanja i pregovaranja, odvrćanja pozornosti, korištenja humora i poticanja mogu biti korištene kako bi prevenirale loše vladanje i rješavale sukob. Parke (1997; prema Shaffer, 1999) zaključuje da sve vrste kazni postaju puno učinkovitije kada su popraćene kognitivnom racionalom koja djetetu, koje se neprimjereno ponaša, objašnjava razloge za inhibiranje zabranjenih postupaka, što ima učinak na internalizaciju i eksternalizaciju ponašanja.

Roditeljski odgojni postupci i discipliniranje

Poglavlje udžbenika Bukatko i Daehler (2001), koje se odnosi na roditeljske postupke, uključuje različite postupke koje roditelji koriste pri reguliranju dječjeg ponašanja, poput discipliniranja, kažnjavanja, ali i poglavlja "roditeljske kognicije" (atribucije, očekivanja, postavljanje ciljeva). Između navedenih naziva moguće je naći razlike u značenju, ali se oni vrlo često koriste kao sinonimi, što ponekad dovodi do terminološke zbrke u literaturi te do poteškoća u operacionalizaciji varijabli u istraživanjima. Iako u stranoj literaturi "discipliniranje" ima jasnije i uže određenje, u hrvatskom jeziku ima svojevrstu negativnu konotaciju, zvuči represivno i restriktivno. Stoga je u radu odabran termin "*roditeljski odgojni postupci*", kao poželjniji pojam u hrvatskom kontekstu. Međutim, izbjegavanje termina "discipliniranje" u objašnjavanju nekih modela vezanih uz roditeljske odgojne postupke (Socolar, 1997; Socolar, Savage, i Keyes-Elstein, 2005; Straus i Fauchier, 2007) pridonijelo bi zbrci u korištenju pojmova te se i dalje mjestimično koristi u objašnjavanju modela i postavki autora.

Nekoliko sljedećih ulomaka posvećeno je navedenim pojmovima, s ciljem da se dodatno razjasne. Martin i Colbert (1997) navode da discipliniranje znači podučavati, a ne kazniti. Discipliniranje pri tom uključuje "postupke pomaganja djetetu kako bi uvidjelo posljedice svojih postupaka, kako bi se naučilo samokontroli te kako bi pronašlo alternative neprihvatljivom ponašanju" (Martin i Colbert, 1997, 42). Roditelji žele da njihova djeca nauče izbjegavati ponašanja koja bi im mogla narušiti sigurnost, zdravlje ili razvoj. Međutim, discipliniranje se čini ponekad bliže pojmu kažnjavanja nego podučavanja. Klaić (2004) određuje disciplinu kao stegu i naviku pokoravanja nekom propisu, što je blisko poimanju riječi u svakodnevnom govoru, ali je udaljeno od poimanja discipline kao procesa učenja prema njenom latinskom značenju. Maleš i Kušević (2008) navode da je disciplina nadređeni pojam kažnjavanja, a ne istoznačnica, iako se često upotrebljavaju kao sinonimi. Novija istraživanja i složeniji modeli roditeljskih odgojnih postupaka povećavaju potrebu za razlikovanjem pojmova. Straus i Fauchier (2007) navode da je koncept discipliniranja predstavljen u literaturi na nekoliko načina, pri čemu nema dominantne definicije, ili još češće, nema uopće definicije. Najčešće se navodi da je discipliniranje središnji element *kontrole*, koja je zajedno s toplinom identificirana kao jedna od dvije osnovne dimenzije roditeljstva u istraživanjima brojnih autora (Baumrind, 1971; Maccoby i Martin, 1983). Kritički se osvrću navodeći kako se čini da je discipliniranje sve ono što roditelji rade, a što utječe na moralni i psihološki razvoj djeteta. Ovakva konceptualizacija ometa znanstveni napredak jer ne pruža osnovu za razlikovanje discipliniranja od niza drugih zadataka koje roditelji trebaju obaviti pri odgoju djeteta, neophodnih za djetetov zdravi razvoj.

Brojni autori radije navode različite aspekte discipliniranja od definiranja samoga

pojma discipliniranja, a kod nekih je prisutan i poziv na susprezanje od korištenja tog pojma (Socolar, Savage, i Keyes-Elstein, 2005; Capaldi i sur., 1997; Mc Cord, 1997). Capaldi, Chamberlain i Patterson (1997) nabrajaju pet vještina discipliniranja, Baumrind (1997) razmatra mnoge aspekte discipliniranja, ali ih ne definira, a Socolar (1997) među prvima razlikuje reaktivno i proaktivno discipliniranje.

Preventivni i korektivni roditeljski odgojni postupci

Temeljem jedne od recentnih konceptualizacija roditeljskog ponašanja, definirane su dvije kategorije roditeljskih odgojnih postupaka: korektivni i preventivni roditeljski odgojni postupci. Korektivni roditeljski odgojni postupci odnose se na roditeljske reakcije na dječje neprimjereno ponašanje, to su "ponašanja i postupci roditelja s namjerom ispravljanja percipiranoga neprimjerenog ponašanje djeteta" (Straus i Fauchier, 2007, 4). Prema Straus i Fauchier (2007) preventivni roditeljski odgojni postupci opisuju se u odnosu na korektivne, pa predstavljaju postupke roditelja koji se događaju i prije no što se dogodi neprimjereno ponašanje ili kako bi se spriječilo (preveniralo) neprimjereno ponašanje. U istraživanju Delale (2009) definirani su šire i istodobno ne nužno s namjerom sprječavanja neprimjerenih ponašanja, nego kao pristup prihvaćanja i poticanja djeteta. S obzirom na navedeno, preventivni odgojni postupci određeni su kao "postupci prihvaćanja djeteta i poticanja poželjnog ponašanja te predstavljaju ona ponašanja roditelja prema djetetu koja nisu u neposrednoj vezi s neprimjerenim ponašanjem djeteta" (Delale, 2009, 86).

Prema Strausu i Fauchier (2007) korektivno discipliniranje zaslužuje pozornost, kako kliničkih psihologa, tako i istraživača. Zalažu se za ograničavanje koncepta discipliniranja na ispravljanje neprimjerenog ponašanja djeteta i vjeruju da će jasnoća oko definiranja potaknuti potrebna istraživanja o djelotvornosti i popratnim pojavama roditeljskih postupaka pri ispravljanju ponašanja djeteta te biti važan doprinos u kliničkom radu s roditeljima i u edukaciji roditelja i stručnjaka. Za prikupljanje podataka o korektivnim postupcima razvili su Inventar dimenzija discipliniranja (Straus i Fauchier, 2007).

Korektivno discipliniranje prema Straus i Fauchier (2007) obuhvaća postupke kažnjavanja i ne-kažnjavanja, odnosno alternativa kažnjavanju. Postoje i drugi postupci roditelja koji se ne mjere Inventarom dimenzija discipliniranja jer se ne uklapaju u definiciju kojom je vođen izbor ponašanja u njihovom instrumentariju. Primjerice, važan čimbenik rizika za razvijanje problema u ponašanju djece je propuštanje poduzimanja korektivnih akcija te neprimjereno korektivno discipliniranje, odnosno zanemarivanje djeteta² (Tremblay, 2003, Kaufman Kantor i sur., 2004, Straus, 2006; prema Straus i Fauchier, 2007). U skladu s namjerama ovih autora, a u duhu hrvatskog jezika i spomenutog razumijevanja termina, samo korektivno discipliniranje predstavlja discipliniranje, a preventivno i korektivno discipliniranje te drugi postupci zajedno predstavljaju roditeljske odgojne postupke.

Straus i Fauchier (2007) su u nekoliko navrata mijenjali preliminarnu verziju priručnika za Inventar dimenzija discipliniranja, tragajući za što točnijim određenjima discipliniranja. U drugoj preliminarnoj verziji priručnika nazvali su discipliniranje *proaktivnim* i *reaktivnim*, što je u skladu s istraživanjima autorice Socolar (1997). Prema Socolar (1997) roditeljske reakcije, koje slijede nakon dječjeg nepoželjnog ponašanja, su reaktivne. Straus i Fauchier (2007) u posljednjoj verziji priručnika uvode nove pojmove. Kritički se osvrću na Socolarino gledanje na disciplinu kao reaktivnu i

² Eng. "supervisory neglect"

proaktivnu i preferiraju termine *preventivno discipliniranje* i *korektivno discipliniranje*³ te nazivaju reaktivno discipliniranje korektivnim. Razlozi tome su nejasnoća termina, primjerice objašnjenje kako je svako reaktivno discipliniranje istodobno proaktivno. Također navode kako bi se zbog naziva “reaktivno” moglo doživjeti da je reaktivno discipliniranje manje važno od proaktivnog.

Prema preliminarnim istraživanjima Straus i Fauchier (2007) prevencija i korigiranje su povezane, ali odvojene dimenzije. Navedeno je potvrđeno u kasnijim istraživanjima roditeljskih odgojnih postupaka, poput Delale (2009). Pri konceptualiziranju razlika između njih autori upućuju kako je moguće razmišljati o preventivnom discipliniranju kao o “primarnoj prevenciji” te o korektivnom discipliniranju kao o “sekundarnoj prevenciji”. Oba su neophodni dio socijalizacije jer čak i roditelji koji su “savršeni” u preventivnim aspektima socijalizacije moraju napraviti tisuće korektivnih postupaka, s obzirom na to da sposobnost djece da sama reguliraju svoje ponašanje raste sporo. Preventivni disciplinski koraci ključni su za preveniranje neprimjerenog ponašanja djeteta. Međutim, i najbolji preventivni koraci samo reduciraju prevalenciju neprimjerenog ponašanja, a ne eliminiraju ga (Straus i Fauchier, 2007).

Discipliniranje, kažnjavanje i alternative kažnjavanju

Straus i Fauchier (2007) kažnjavanje smatraju dijelom korektivnih odgojnih postupaka, odnosno korektivnog discipliniranja te naglašavaju kako korektivna disciplina nije sinonim za kažnjavanje. Jedna od definicija opisuje kažnjavanje kao “primjenu averzivnih podražaja ili ukidanje povlastica kako bi se smanjila učestalost nepoželjnog ponašanja” (Bukatko i Daehler, 2001, 485). Ateah (2003) navodi kako discipliniranje općenito obuhvaća kažnjavanje u kombinaciji s uputama i vođenjem, kao i Holden (2002), koji dodatno ističe kako je namjera kažnjavanja zaustaviti ponašanje djeteta koje roditelj smatra nepoželjnim. Kazna se tako koristi relativno izolirano, bez podučavanja i usmjeravanja (Gershoff, 2002b), a razlikuju se tjelesni i ne-tjelesni postupci kažnjavanja. Ne-tjelesni postupci uključuju psihološke oblike kažnjavanja ili zabrane, primjerice oduzimanje privilegija djetetu (gledanje televizije, džeparac) kao posljedice neposlušta.

Maleš i Kušević (2008) navode da iza definicija kazne stoje različite teorije kažnjavanja djece u obitelji. Azrin-Holtzovo funkcionalno određenje kazne (prema Maleš i Kušević, 2008) definira ju kao postupak koji smanjuje vjerojatnost pojavljivanja nekog ponašanja. Ova definicija suprotna je potkrjepljenju koje povećava vjerojatnost nekog ponašanja. Naime, prema Skinnerovom shvaćanju (1904-1990; prema Berk, 2002) kazna se odnosi na uklanjanje pozitivnog ili zadavanja negativnog potkrjepljenja. Maleš i Kušević (2008) također navode da je, bez obzira kojem se objašnjenju kazne priklonili, u suštini kažnjavanja da dijete osjeti nelagodu koja će osigurati da se takvo ponašanje ne ponovi. Dakle, kažnjavanje je moguće definirati kao postupke primjene averzivnog podražaja roditelja nakon nekog neprimjerenog ponašanja djeteta s namjerom da se zaustavi ili smanji ponašanje djeteta koje roditelj smatra nepoželjnim. Alternative kažnjavanju predstavljaju također korektivne postupke. Međutim, to su “...postupci roditelja nakon nekog neprimjerenog ponašanja s namjerom da se regulira ponašanje djeteta koje roditelj smatra nepoželjnim i koji ne uključuju primjenu averzivnog podražaja. Primjerice, to su objašnjavanje i podučavanje, ignoriranje neprimjerenog ponašanja, nagrađivanje, nadzor i slično.” (Delale, 2009, 78).

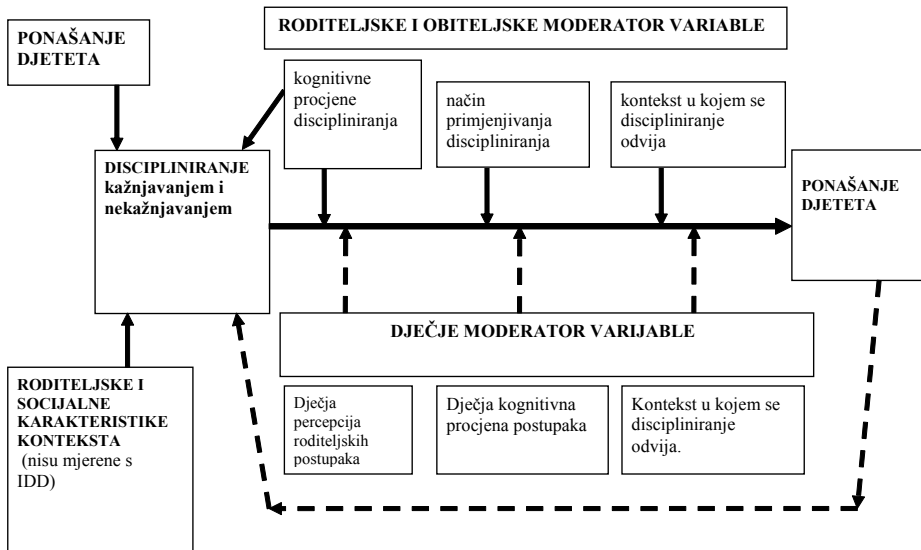
³ eng. “*preventative and corrective discipline*”

Model procesa discipliniranja (Straus i Fauchier, 2007)

Nekoliko je različitih obilježja novijih istraživanja odnosa roditelja i djece u kojima se vidi naglasak recentnih istraživanja u području socijalizacije (Kuczynski, 2002). Poželjnije je ispitivanje dvosmjernog odnosa kao suprotnosti jednosmjernom modelu kauzalnosti i prisutna je ekspanzija u broju različitih koncepata dvosmjernosti, kao primjerice transakcija. Povećana je usmjerenost na procese u podlozi promjene roditelja, djece te odnosa roditelja i djeteta. Povećan je interes za aktivno djelovanje⁴ roditelja i aktivno djelovanje djeteta, suprotno naglasku na roditelja i dijete kao statične varijable. Nadalje, ponovno se istražuju odnosi moći (asimetrični odnosi moći) koji postoje između roditelja i djeteta. Bihevioralna genetika pridonosi navedenom naglašavajući nedostatke i ograničenja roditeljske moći u oblikovanju djetetove osobnosti. Postoji također zanimanje za kontekst, kako medijatora, tako i moderatora, suprotno gledanju na roditelja i dijete izvan konteksta situacije kada su istraživanja naglašavala odnos roditelja i djeteta kao primarno proksimalni kontekst koji kreira različitu dinamiku između odnosa roditelja i djeteta (Kuczynski, 2002).

U skladu s recentnim istraživanjima, Straus i Fauchier (2007) navode da je važno razlikovati discipliniranje, koje roditelji koriste kako bi ispravili neprimjereno ponašanje djeteta, i proces discipliniranja. Proces discipliniranja uključuje mnogo više od specifičnih ponašanja. Osim specifičnih ponašanja obuhvaćenih Inventarom dimenzija discipliniranja, proces discipliniranja uključuje tri dodatne kategorije. To su kognitivne procjene discipliniranja roditelja i djeteta, način primjenjivanja discipliniranja i kontekst u kojem se discipliniranje odvija. Svaka od navedenih kategorija je prikazana na slici 1.

Slika 1

Roditeljsko discipliniranje ne događa se u izolaciji. Kontekst u kojem se pojavljuje može utjecati na učinke određenih načina discipliniranja. Posljedica toga je da

⁴ Eng. "agency"

Inventar dimenzija discipliniranja uključuje skale koje mjere četiri aspekta konteksta u kojem se discipliniranje odvija i šest načina primjene discipliniranja. Ovo omogućuje operacionalizaciju modela pokazanog na slici 1. te posebno načelo da je učinkovitost bilo kojeg koraka ispravljanja ponašanja kombinacija načina na koje je discipliniranje provedeno i obiteljskog konteksta u kojem se pojavljuje. Straus i Fauchier (2007) navode da su način implementacije (primjerice, kada je roditelj konzistentan i dosljedan ili impulzivan) i kontekst implementacije (toplo ili ljuto) izuzetno važni aspekti discipline. Oni mogu podrivati pretpostavljane pozitivne učinke nekih oblika discipliniranja kao što je isključenje djeteta iz trenutne aktivnosti⁵, ili mogu ublažiti utjecaje drugih oblika discipliniranja poput tjelesne kazne. Također ukazuju da je važno mjeriti kontekst i način implementacije odvojeno, čime su razradili postavke Socolar i suradnika (1997, 2005). Socolar (1997, 2005) je sa suradnicima upozorila kako je nemoguće izdvojiti nezavisne učinke vrste discipliniranja od načina na koji je ono izvedeno i konteksta situacije u kojoj se disciplinira. Međutim, u operacionalizaciji ovih zahtjeva nailazi se na poteškoće.

Cook (2002) navodi da unatoč "eri dvosmjernosti" i moćnim statističkim tehnikama, koje su razvijene za testiranje procesnog modela odnosa roditelja i djeteta, istraživanja i analize nastavljaju biti slično koncipirane na način da su ponašanja roditelja antecedenti na lijevoj strani jednadžbe i gledaju se posljedice na djecu. Ističe nekoliko modela dinamike međuovisnosti roditelja i djeteta: modele glavnih učinaka partnera ili aktera na ishod aktera (Kenny, 1996; Sammeroff, 1975), modele s medijacijskim varijablama (Parpal i Maccoby; 1985), složenije, interakcijske modele s moderacijskim varijablama (Sammeroff, 1975, Sammeroff i Chandler 1975, Lerner, 1993; sve prema Cook, 2002), modele dvosmjernih učinaka koji uključuju *kros-sekcijske* i longitudinalne podatke (Kenny, 1996, Cook, 1998) te najsloženije, transakcijske modele koji zahtijevaju opažanje u tri vremenske točke, i konačno modele recipročnih učinaka (Cook, 1993, 1994, 2000, Cook, Kenny i Goldstein, 1991; sve prema Cook, 2002). Najsloženiji modeli međuovisnosti roditelja i djeteta, "modeli socijalnih odnosa", pokazuju kako integrirati obitelj, aktera, partnera, odnos i recipročne učinke u sveobuhvatnim analizama obiteljskog sustava i ukazuju na važnost primjene sustavnijeg pristupa usmjerenog na proces (Cook, 2002). Međutim, Cook (2002, 370) ističe da bi, iako ovi modeli mogu biti složeni, "trebalo izabrati najjednostavnije modele koji se mogu primijeniti na podatke", kako se ne bi dogodilo da roditeljski utjecaj na djetetov razvoj ili drugi odnosi, koji se istražuju, budu nejasniji nego u starijim jednosmjernim modelima.

Discipliniranje, tjelesno kažnjavanje i zlostavljanje

Najveći izazov u istraživanjima, kao i u praktičnoj primjeni u savjetovanju i poučavanju o odgoju djece vjerojatno je odnos prema tjelesnom kažnjavanju djece. Naime, dok je primjere zlostavljanja lako osuditi, tjelesno kažnjavanje, naročito neki blaži aspekti, predmet su polemika. Istraživanja pokazuju da roditelji, koji tjelesno kažnjavaju svoju djecu, vjeruju da je to prikladno, učinkovito i ponekad nužno (Holden Coleman i Schmidt, 1995). Može se pretpostaviti da roditelji, koji tjelesno kažnjavaju djecu, rijetko to čine da bi ih ponizili i povrijedili. Većina vjeruje da tjelesno kažnjavanje uči djecu pozitivnom ponašanju te ih stoga štiti od različitih prijetnji. Neki roditelji ne znaju druge načine odgojnih postupaka i ne dovode u pitanje obrasce koje su usvojili tijekom vlastitog odrastanja, niti su imali priliku promišljati o aspektima tjelesnog i ponižavajućeg ponašanja koji uče djecu da je nasilje prihvatljivo ponašanje. Međutim,

⁵ Eng. "time-out"

takvi postupci pridonose međugeneracijskom nastavljanju kruga nasilja u obitelji i društvu te pomažu djeci da uče kako se prihvatljivije izraziti. Istraživanja posljedica na dijete pokazuju da je tjelesno kažnjavanje povezano s nizom negativnih dječjih ponašanja (Gershoff, 2002 a i b) poput agresije, teškoća mentalnog zdravlja te dječjeg zlostavljanja i s njime povezanim morbiditetom i smrtnošću (Gil, 1979; Kadushin i Martin, 1981; Straus, 1994; Vasta, 1982; sve prema Ateah, 2003).

Granica između tjelesnog kažnjavanja i zlostavljanja vrlo je tanka, nejasna i neodređena. Jedan od načina gledanja na to je da se oboje može promatrati kao oblike nasilnog ponašanja, a njihova razlika može biti konceptualizirana “kao razlika u intenzitetu, gdje zlostavljanje predstavlja jednu točku na kontinuumu” (Graziano i Namaste, 1990; Rodrigues i Sutherland, 1999, 652). Tjelesno zlostavljanje često se događa kao rezultat nenamjeravane progresije uzduž tog kontinuumu. Najčešća definicija tjelesnog kažnjavanja korištena u literaturi navodi da je to “korištenje tjelesne sile s namjerom da se djetetu nanese bol, ali ne i ozljeda, s ciljem ispravljanja ili kontrole dječjeg ponašanja” (Straus, 1995, 75; Ateah, Secco i Woodgate, 2003; Ateah, 2003).

Martin i Colbert (1997) navode da ima samo nekoliko studija koje se bave učinkovitošću pojedinih strategija discipliniranja, odnosno roditeljskim odgojnim postupcima. Od 1997. do danas njihov se broj znatno povećao, a oko primjerenosti korištenja kažnjavanja, naročito tjelesnog, nastala je velika polemika (Gershoff, 2002a; 2000b; Baumrind, Cowan i Larzelere, 2002; Holden, 2002; Parke i sur., 2002, Larzelere i Kuhn, 2005).

Postojeće perspektive vezane uz tjelesno kažnjavanje djece

Razina znanja i sposobnosti roditelja variraju kao posljedica iskustava u djetinjstvu, vrijednosnog sustava, razine educiranosti, kulturalnih i drugih životnih iskustava. Tjelesno kažnjavanje je godinama bilo jedan od legitimnih načina discipliniranja djece, a drugačiji povijesni kontekst omogućio je da se na to gleda kao na nepoželjne načine postupanja s djecom. Gershoff (2002a) je meta-analizom 88 istraživanja iz ovog područja utvrdila da je korištenje tjelesne kazne s djecom dosljedno povezano s negativnim načinima ponašanja i doživljavanja djeteta. Unatoč odredbama *Konvencije UN-a o pravima djeteta* i zakonskim zabranama tjelesnog kažnjavanja djece, ono je još uvijek način na koji brojni roditelji discipliniraju svoju djecu. Pećnik (2006) navodi da zalaganje za odbacivanje opcije tjelesnog i drugih oblika ponižavajućeg kažnjavanja iz načina ponašanja suvremenog roditelja znači zalaganje za odgojne postupke koji pokazuju poštovanje za djetetov osobni integritet i dostojanstvo te koji pomažu razvoj suosjećanja/empatije, društvene i osobne odgovornosti te samodiscipline.

Gershoff (2002a) je utvrdila da mnoga istraživanja pitaju roditelje o tjelesnom kažnjavanju, ali nejasno definiraju što misle pod tim i ne provjeravaju što sudionici misle (Gershoff 2002a; Baumrind i sur., 2002). Primjerice, znanstveni konsenzus o tjelesnom kažnjavanju definira udaranje po stražnjici⁶, kao “dio šire kategorije tjelesnog kažnjavanja koje: a) ne nanosi tjelesne ozljede, b) ima za namjeru promjenu ponašanja i c) provodi se otvorenom rukom po ekstremitetima i stražnjici” (Friedman i Schoneberg, 1996, 853; prema Baumrind i sur., 2002, 581). Kontroverze oko operacionalizacije tjelesnog kažnjavanja i metodološke poteškoće omogućuju polemiziranje s pitanjem je li se blago i srednje discipliniranje udaranjem pokazalo štetnim. Baumrind i suradnici

⁶ Eng. “spanking”

(2002) navode da izričita zabrana discipliniranja udaranjem nije poduprta podacima te se razlikuju dvije perspektive vezane uz tjelesno kažnjavanje djece.

Prva perspektiva se odnosi na bezuvjetno odsustvo bilo kakvog tjelesnog kažnjavanja, odnosno udaranja djeteta⁷, za koju se zalažu znanstvenici iz područja društvenih znanosti (Gershoff, 2002a i Straus, 2001) i brojne zagovaračke inicijative (*EPOCH-Worldwide*, 2004; sve prema Larzelere i Kuhn, 2005). Reforme kojima je cilj ukidanje prava roditelja na tjelesno kažnjavanje započele su u Skandinavskim zemljama još 1950-ih godina. Europsko zakonodavstvo i Europski sud za ljudska prava kroz svoje presude ističe da se tjelesnim kažnjavanjem krše temeljna ljudska prava na dostojanstvo i tjelesni integritet. Sve zemlje članice Vijeća Europe ratificirale su *UN-ovu Konvenciju o pravima djeteta*, koja je usvojena 1989., a do 2001. ratificirala ju je 191 država. Posljedica ovih inicijativa je i uvođenje zakonske regulative i zakonske zabrane tjelesnog kažnjavanja u brojnim državama, među kojima je i Republika Hrvatska.

Druga perspektiva odnosi se na tjelesno kažnjavanje pod određenim uvjetima (Benjet i Kazdin, 2003; prema Larzelere i Kuhn, 2005) i pokušava identificirati uvjete pod kojima udaranje može biti korisno ili barem nije štetno za dijete. Ova perspektiva naglašava kontekst roditeljstva i razlikovanje učinkovite od kontraproduktivne upotrebe kažnjavanja, više od samog načina kažnjavanja (tjelesno ili ne-tjelesno kažnjavanje djeteta). Larzelere i Kuhn (2005) navode da je u određenom smislu donedavno u većini kultura dominirala ova druga perspektiva. Brojna istraživanja ukazuju da roditelji povremeno koriste tjelesno kažnjavanje, tako da autori, koji podržavaju ovu perspektivu, smatraju da bi trebalo istražiti udaranje djeteta u uvjetima u kojima roditelji smatraju da je ono prikladno, prije no što se postavi zabrana na sve oblike tjelesnog kažnjavanja (Bauman i Friedman, 1998; Baumrind, Eysenck, 1993; Friedman i Schonberg, 1996, Larzelere, Baumrind i Polite, 1998; prema Larzelere i Kuhn, 2005).

Pobornici ove, manje oštre perspektive gledanja na tjelesno kažnjavanje navode da postoji konsenzus oko toga da bi zlostavljačko tjelesno kažnjavanje trebalo biti kriminalizirano, a tjelesnu kaznu, koja prelazi mjeru blagog i srednjeg udaranja ili kada je korištena kod djece mlađe od 18 mjeseci i poslije puberteta, trebalo bi izbjegavati (Baumrind, Cowan i Larzelere, 2002). Blago udaranje i udaranje po stražnjici kao podloga za druge disciplinske postupke može povećati učinkovitost alternativnih disciplinskih postupaka kod predškolaca s problemima u ponašanju (Baumrind i sur. 2002). Međutim, iako nisu zagovaratelji ukidanja tjelesne kazne, navode da samo za sebe udaranje po stražnjici ne može postići dugoročne ciljeve roditelja: unaprijediti dječju kompetenciju, moral i mentalno zdravlje, a ozbiljno kažnjavanje bilo koje vrste često ukazuje na probleme u obiteljskoj dinamici.

Larzelere i Kuhn (2005) provođenjem meta analize 26 istraživanja, koja se bave razlikama u učincima tjelesnog kažnjavanja i alternativnih postupaka, ukazuju na nedostatke meta-analize Gershoff (2002a) i potrebu za razlikovanjem učinkovitih i kontraproduktivnih postupaka kažnjavanja općenito. Autori navode da razvojni psiholozi imaju tendenciju vidjeti sve oblike kažnjavanja negativnima, naročito kad se usporede s postupcima razumnog zaključivanja, odnosno razumijevanja i objašnjavanja posljedica ponašanja.⁸ Bihevioralni terapeuti roditelje poučavaju oblicima upravo netjelesnog kažnjavanja. Rezultati meta analize Larzelerea i Kuhn (2005) poduprlji su pretpostavku da tjelesno kažnjavanje, kao i drugi oblici kažnjavanja ne unaprjeđuje

7 Eng. "unconditional anti-spanking perspective"

8 Eng. "reasoning"

pozitivan razvoj djeteta i ne podučava ga alternativnim oblicima ponašanja, nego samo inhibira nepoželjno ponašanje (primjerice, antisocijalno ponašanje). Larzelere i Kuhn (2005) navode da je važno integrirati prednosti obje navedene perspektive kako bi se unaprijedilo razumijevanje roditeljskog discipliniranja djece, a dodatni činitelji, koji će pridonijeti razumijevanju roditeljskih postupaka, odnose se na kontekst roditelja i djeteta, značajke djeteta i situacije, kao i roditeljske izbore odgojnih postupaka.

U Republici Hrvatskoj razmjerno je malo podataka na temu korištenja tjelesnog kažnjavanja (Pećnik, 2001, 2003, 2006; Maleš i Kušević, 2008; Delale, 2009). Podatci o raširenosti različitih oblika tjelesnog kažnjavanja, prikupljeni od 2000. do 2003. u osnovnim i srednjim školama, pokazuju visok udio djece koja su podvrgnuta roditeljskom nasilju (Pećnik, 2003). Rijetki su podatci o tome koliko roditelji znaju za zakon kojim je zabranjeno "ponižavajuće postupanje, duševno i tjelesno nasilje, odnosno zlostavljanje djece" (Obiteljski zakon, NN, 116/2003, 17/04, 136/04, 107/07). U jednom od istraživanja u Hrvatskoj 18% roditelja zagrebačke škole, u kojoj je istraživanje provedeno, navodi da tjelesno kažnjavanje nije zakonom zabranjeno, a 12% roditelja djece ne zna je li zabranjeno (Novosel, 2006; prema Pećnik, 2006). U istraživanju, provedenom nekoliko godina kasnije, Delale (2009) je na prigodnom uzorku od 329 majki djece šestogodišnjaka dobila rezultat prema kojem 4,3% majki smatra da nije kažnjivo tjelesno kažnjavati djecu, 23,1% majki je odgovorilo kako "ne zna" je li to kažnjivo, a 66,9% majki zna kako je to zakonski kažnjivo. Donošenje zakona i zabrana prije nego što su roditelji napustili tradicionalne obrasce postupanja s djecom, koje su iskusili iz vlastitog iskustva i prije no što su internalizirali i razvili vlastite načine i prilagodili se drugačijem povijesnom i društvenom kontekstu, smanjuje otvorenost o izvješćivanju o postupanju s djecom. S obzirom na svojevrsnu tranziciju u procjeni prikladnosti određenih odgojnih postupaka, postoji velika vjerojatnost da će među roditeljima biti onih koji unatoč zakonskim odredbama i dalje vide korist u tjelesnom kažnjavanju djece.

Kažnjavanje, alternative kažnjavanju i preventivni postupci

Roditeljski postupci često se razmatraju u okviru moralnog razvoja, kao produkt socijalnog učenja i procesiranja socijalnih informacija (Shaffer, 1999; Berk, 2002), budući da su se najranije razmatrali u okviru socijalizacijskih utjecaja na moralni razvoj. Općenito se pretpostavlja da načini postupanja s djetetom i stavovi, koje roditelji iskazuju, imaju vidljive posljedice na procjenu i narav moralne internalizacije. Najkonzistentniji pokušaj da se istraži i konceptualizira ovaj utjecaj je pokušaj Martina Hoffmana (1977, 1988; prema Schaffer, 2003). U skladu s njim ponašanja roditelja mogu se svrstati u jednu od tri skupine: uskraćivanje ljubavi, iskazivanje moći i indukcija.

Kako bi osigurali da se djeca konformiraju, roditelji koriste *uskraćivanje ljubavi*⁹ i ne izražavaju prema djetetu sklonost ili odobravanje kad god se dijete neprimjereno ponaša. Primjerice, ignorirat će dijete, okrenuti mu leđa, odbijati govoriti ili slušati, izolirati dijete, jasno izraziti nesviđanje ili će prijetiti da će ostaviti dijete. Uskraćivanje ljubavi je kažnjavanje djeteta, jer predstavlja napuštanje ili separaciju i to za visoko ovisnu djecu može biti krajnje zastrašujuće i može biti moćan motiv za poslušnost. *Iskazivanje moći* se odnosi na postupke koji se oslanjaju na roditeljsku superiorniju moć u odnosu na dijete. Uključeni su tjelesno kažnjavanje, zadržavanje privilegija ili

9 Eng. "love withdrawal", "love oriented discipline"

bilo koji verbalni način gdje roditelji primjenjuju svoju volju nad djetetom ("Napravi to jer ti ja to kažem."). Umjesto straha ovo će kod djeteta izazvati ljutnju i srdžbu. *Indukcija*, induktivna disciplina predstavlja tehnike koje uključuju objašnjenja djetetu pri zahtjevima da se ponaša na određeni način. To nisu kažnjavajući postupci, već se davanjem kognitivnih pojašnjenja djetetu nastoji uvjeriti da se konformira s roditeljem, primjerice prizivanjem djetetova ponosa ("Ponašaj se kao veliki dječak.") ili brige za druge ("Ozlijedit ćeš ju."). Obraćanje djetetu omogućuje da dijete razumije radije nego da osjeća strah ili ljutnju.

Većina roditelja koristi sva tri oblika discipliniranja, pa čak i u jednoj situaciji discipliniranja mogu koristiti sva tri oblika (Shaffer, 1999). Bez obzira na to postoje konzistentne razlike u stupnju u kojem se pojedini roditelji oslanjaju na jednu od ovih vrsta ponašanja. Prema Hoffmanu ove su razlike u dominantnom tipu odgojnih postupaka povezane s razinom moralnog razvoja djeteta (Schaffer 2003).

Godine istraživanja u ovom području rezultirale su sljedećim zaključcima. Česta upotreba induktivnih tehnika povezana je s moralnom zrelosti djeteta, budući da se koristi postupcima kojima im se osvješćuju implikacije koje njihovo ponašanje ima na druge. Najbolja je u internalizaciji moralnih standarda. Kad roditelji iskazuju moć, dijete razvija moralnu orijentaciju koja se temelji na strahu od otkrivanja i na kazni. Umjesto da se oslanja na unutarnje standarde, djetetovo ponašanje je vođeno izvana te se većom upotrebom kažnjavanja inhibira moralni razvoj. Primjena uskraćivanja ljubavi ne pokazuje konzistentnu vezu s moralnom orijentacijom, što je kontradiktorno s Freudovom hipotezom da je internalizacija moralnosti determinirana mogućim gubitkom roditeljske ljubavi (Schaffer 2003).

Istraživanjima se pokušalo odgovoriti na pitanje što čini indukciju toliko djelotvornom. Kontrola kroz objašnjavanje pomaže u generaliziranju pravila, tako da se može primijeniti i u budućim situacijama. Drugo, naglašavajući posljedice, roditelji omogućuju djeci da predvide osjećaje krivnje budu li se ponašali na takav način. Djeca cijene da je odgovornost na njima, pa prema tome i da o njima ovisi određeno ponašanje. Treće, moguće je da induktivne tehnike olakšavaju djeci disociirati poruku od izvora-roditelja, kao kod uskraćivanja ljubavi i iskazivanja moći. Nalazi Kochanske, Murray i Coy (1997) daju određenu podršku za tezu i pokazuju da se generalizacije o posljedicama različitih roditeljskih postupaka ne može napraviti bez uzimanja u obzir individualnih značajki djeteta. Grusec i Goodnow (1994) sugerirale su da ono što je važno nije toliko roditeljsko služenje određenim postupkom, koliko što je važna fleksibilnost koju pokazuju u prilagođavanju svoje poruke značajkama djeteta, kao i vrsti počinjene štete.

Larzelere i Kuhn (2005) meta analizom 26 istraživanja navode postupke koji predstavljaju postupke alternativne tjelesnom kažnjavanju. Nizu postupaka, razmatranih u istraživanju, ishodište je u navedene tri vrste roditeljskih postupaka: uskraćivanju ljubavi, iskazivanju moći i indukciji. Neki od postupaka su oduzimanje privilegija, nadoknada štete i dodatne obaveze, "time out" – isključivanje djeteta, odnosno slanje djeteta u mirni kutak; izoliranje i uskraćivanje kontakta; razumno zaključivanje, rasprava, verbalne zabrane, verbalna psihološka kazna, prijetnje iskazivanjem moći, ignoriranje, uskraćivanje ljubavi, odvrćanje pozornosti, pozitivno ponašanje i emocije, pozitivne sugestije, objašnjenje uz izražavanje osjećaja, objašnjenja s neutralnim emocijama i druge. Budući da su se u ovom istraživanju razmatrali ishodi po djecu, treba naglasiti da je istaknuta potreba za boljim razlikovanjem djelotvornih od kontraproduktivnih roditeljskih odgojnih postupaka.

Socular (2005) kao alternative tjelesnom kažnjavanju najčešće istražuje nadzor, modeliranje i ignoriranje kao vrste roditeljskih odgojnih postupaka, ali ukazuje na važnost konzistentnosti u discipliniranju i načina discipliniranja kao konteksta koji ima posljedice na učinke discipliniranja. Straus i Fauchier (2007) dodatno su razradili postavke Socolar i suradnika (2005) i, polazeći od korektivne discipline, naglasili važnost korektivnog i preventivnog discipliniranja. Međutim, u svoj model još nisu integrirali preventivne postupke, tako da Inventar dimenzija discipliniranja, kojeg su razvili u okviru modela, ima devet širih dimenzija discipliniranja koje se odnose na korektivne postupke.

Pozitivna disciplina i preventivni postupci

U literaturi o roditeljskim postupcima od nedavno se nailazi na termin "pozitivna disciplina" (Nelsen, 1996; Berk, 2002). Autori pod tim razmatraju roditeljske postupke koji ohrabruju poželjno ponašanje djeteta. Umjesto da čekaju da se djeca loše ponašaju, roditelji grade pozitivni i surađujući odnos s djetetom, služe kao dobar primjer, razgovaraju s djecom i predviđaju zahtjevne situacije, uče ih da znaju unaprijed kako postupati i nagrađuju ih kad postupaju dobro te time reduciraju mogućnosti za neprihvatljive oblike ponašanja (Zahn-Waxler i Robinson, 1995; prema Berk, 2002). Pozitivan i surađujući odnos s roditeljima odražava se na razvoj savjesti u obliku odgovornog ponašanja i brige za druge, što se nastavlja i na stariju dob djeteta (Kochanska i Murray, 2000; prema Berk, 2002) i povećava dječje osvrtnje na roditeljske zahtjeve jer djeca osjećaju predanost tom odnosu. Roditelji koji koriste pozitivnu disciplinu smanjuju mogućnosti za neprihvatljive oblike ponašanja. Primjerice, roditelji koji predviđaju potrebe i zahtjeve djeteta, unaprijed će poduzeti korake kojima će ih potaknuti na aktivnosti, što djeluje preventivno na potencijalne oblike neprimjerenog ponašanja djeteta (Holden i West, 1989; prema Berk, 2002). Kada roditelji pomažu djeci postići prihvatljiva ponašanja, koja mogu koristiti umjesto zabranjenih postupaka, potreba za kaznom je smanjena.

Dok je u ovom određenju pozitivne discipline Berka (2002) puno preventivnih oblika ponašanja roditelja, Nelsen (1996, 8) definira pozitivnu disciplinu kao "proces u kojem djeca i roditelji odlučuju o pravilima na obostranu korist" i dodatno je opisuje kao zajedničko odlučivanje o rješenjima koja će biti korisna svima uključenim u problem te naglašava da uključuje dosljednost u primjeni postupaka, ali i ljubaznost, ponos i poštivanje druge osobe. Roditelj u okviru pozitivne discipline, koju opisuje Nelsen (1996), omogućuje djetetu učenje iz prirodnih posljedica svog ponašanja. Ovakvo određenje pozitivne discipline bliže je korektivnim negoli preventivnim odgojnim postupcima, ako se usporedi s roditeljskim odgojnim postupcima Straus i Fauchier (2007).

Aspekti pozitivne discipline zahvaćeni su u nekim skalama roditeljskog odgoja koje obuhvaćaju postupke prihvaćanja djeteta i poticanja na samoaktualizaciju (Mussen, 1970, Leahy, 1981; prema Profaca, 2002; Gabelica Šupljika, 1996). Unatoč tome što su koncepti pozitivnog roditeljstva prisutni već godinama u istraživačkom i praktičnom radu s roditeljima, težište na ispitivanju odrednica disfunkcionalnog roditeljstva još je uvijek daleko veće nego usmjerenost na pozitivne aspekte roditeljstva.

Istraživanje Davidov i Grusec (2006) među ostalim rezultatima pokazuje povezanost odgovaranja roditelja na potrebe djeteta (responzivnosti) i topline roditelja s različitim oblicima socio-emocionalnog funkcioniranja djece od 6 do 8 godina. Responzivnost se odnosi na narav roditeljske reakcije kada je dijete uzrujano ili

uznemireno. Na jednoj strani su negativni, neosjetljivi odgovori poput neprijateljstva, odbijanja i uznemirenosti, dok su pozitivne i osjetljive reakcije tješnje i pomaganje. Toplina označava izražavanje ugodnih emocija, naklonost i ljubav prema djetetu. Ova dva aspekta roditeljskih ponašanja konceptualno se razlikuju, zahtijevaju različite vještine i resurse roditelja u različitim uvjetima. Također se smatra da imaju različitu funkciju. Responzivnost je osnova razvoja privrženosti i samoregulacije stresa, dok toplina implicira razvoj socijalnog reciprociteta (Bugental, 2000). MacDonald (prema Davidov i Grusec, 2006) navodi da su toplina i responzivnost uključeni u dva različita biološka sustava koji ih razlikuju u središnjim emocijama, evolucijskim funkcijama, biološkoj osnovi i posljedicama na razvoj djeteta. Davidov i Grusec (2006) tvrde da imaju različite uloge u internalizaciji vrijednosti te da responzivnost potiče vjerovanje roditelja da će postavljati razumne zahtjeve, a toplina djeluje tako da će djeca radije udovoljavati zahtjevima toplijih roditelja. Kao što je i očekivano, majčina i očeva responzivnost, ali ne toplina, bolji su prediktori regulacije neugodnih emocija djeteta, kao i dječje empatije i prosocijalnog ponašanja. Majčina toplina, a ne i responzivnost bile su povezane s boljom regulacijom ugodnih emocija djeteta i s boljim prihvaćanjem dječaka od vršnjaka. Dodatno, reguliranje neugodnih emocija je bilo medijator između majčine responzivnosti i dječjih empatičkih reakcija. Reguliranje ugodnih emocija bilo je medijator između majčine topline i prihvaćanja od strane vršnjaka. Implikacije ovih rezultata su da će se globalnom procjenom pozitivnog roditeljstva vjerojatno skriti važne povezanosti i otkriti razmjerno malo o procesima koji su u podlozi roditeljskih ponašanja. Suprotno tome, diferencirani pristup pozitivnom roditeljstvu može unaprijediti razumijevanje dječjeg razvoja razvijajući različite načine kroz koje roditelji mogu unaprjeđivati kompetencije vlastite djece time što su istodobno osjetljivi i brinu za svoju djecu (Davidov i Grusec, 2006).

Positivno discipliniranje može se usporediti s preventivnim roditeljskim odgojnim postupcima. U odnosu na dimenzije responzivnosti i topline o kojima govore Davidov i Grusec (2006), ona se preklapa s dimenzijom topline, dok bi responzivnost bila zahvaćena korektivnim odgojnim postupcima alternativnim kažnjavanju. Kako Straus i Fauchier (2007) preventivnu disciplinu opisuju kao postupke roditelja koji se događaju i prije no što se dogodi neprimjereno ponašanje ili kako bi se ono spriječilo, preventivno ponašanje moglo bi uključivati predviđanje ponašanja djeteta, odnosno zamišljanje unaprijed što bi se moglo dogoditi te djelovanje roditelja u skladu s kratkoročnim ili dugoročnim zamišljanjem budućnosti. *Anticipiranje* Holden i Kozak Hawk (2002) navode kao jednu od četiri komponente meta-roditeljstva. Druga značajka je *procjenjivanje* koje se odnosi na spoznaje i informiranosti o tome što se događa kod djeteta kako bi roditelj postupao u skladu s time (primjerice, kod procjene spremnosti djeteta za neku interakciju ili kod ograničavanja količine podražaja kojima je dijete izloženo). Meta-kognicija obuhvaća i komponente *rješavanja problema te reflektiranje*, koje se odnosi na ponovnu procjenu vlastita ponašanja, ponašanja djeteta i ishoda interakcije roditelja i djeteta (Holden i Kozak Hawk, 2002). Međutim, posljednje dvije komponente odnose se na metakogniciju roditelja nakon neprimjerenog ponašanja djeteta. Iako bi sve komponente meta-roditeljstva mogle biti izuzetno korisne za buduće postupanje s djetetom, samo su prve dvije u neposrednoj vezi s preventivnim ponašanjem, i u budućem definiranju pojmova preventivnih odgojnih postupaka važno je odrediti odnos preventivnih postupaka i meta-roditeljstva.

Zaključak

Temeljem recentne konceptualizacije roditeljskog ponašanja Strausa i Fauchier (2007), roditeljski odgojni postupci razmatrani su kroz dvije kategorije roditeljskih odgojnih postupaka: korektivne i preventivne roditeljske odgojne postupke. Korektivni roditeljski odgojni postupci zahvaćeni istraživanjima roditeljskih postupaka kažnjavanja i alternativa kažnjavanju, također brojnim raznovrsnim istraživanjima tjelesnog kažnjavanja, predstavljaju razmjerno jasan koncept i moguće ih je svesti u užem smislu u područje discipliniranja prema sugestijama Strausa i Fauchier (2007). Preventivni postupci dio su roditeljskih odgojnih postupaka u širem smislu, a mogu se uspoređivati s pozitivnim discipliniranjem (Nelsen, 1996; Berk, 2002) te postoje preklapanja s dominantnim dimenzijama roditeljstva u istraživanjima topline i rezpozivnosti (Davidov i Grusec, 2006). Jedna od najpoznatijih konceptualizacija roditeljskih postupaka Martina Hoffmana (1977, 1988; prema Schaffer, 2003) razmatrana u okviru moralnog razvoja, u kojoj su roditeljski postupci i ishodi njihovog postupanja po djecu produkti socijalnog učenja i procesiranja socijalnih informacija, može se usporediti s kategorijama korektivnih i preventivnih postupaka. Novo i manje poznato istraživačko područje meta-roditeljstva, o kojem izvješćuju Holden i Kozak Hawk (2002), također se može razmatrati iz perspektive korigiranja ili prevencije dječjeg neprimjerenog ponašanja. S obzirom na ishode roditeljskog postupanja na djecu, novi trend istraživanja predstavljaju složene meta-analize roditeljskih postupaka kojima se nastoji donijeti zaključke o njihovoj učinkovitosti, primjerice u radu Larzelere i Kuhn (2005). Unatoč velikom broju konceptualizacija roditeljskih postupaka i teškoćama u operacionalizaciji konstrukata, njihova je vrijednost izuzetno važna zbog potrebe za jasnoćom, sistematizacijom i lakšim snalaženjem u nizu teorijskih pristupa te zbog aktualne praktične primjene u kreiranju zakona i politika u ovom području, u radu s roditeljima, djecom, u poučavanju o odgoju djece i u drugim srodnim područjima.

LITERATURA:

Aldgate, J., Jones, D., Rose, W. i Jeffery, C. (2006). *The Developing World of the Child. London and Philadelphia: Jessica Kingsley Publishers.*

Ajduković, M. i Delale, E. A. (2000) Stil odgoja u obitelji kao činitelj rizika i zaštite u razvoju poremećaja u ponašanju djece i mladeži. U: Janković J. i Bašić J. (ur.) Zbornik radova "Rizični i zaštitni čimbenici razvoja poremećaja u ponašanju djece i mladeži". Zagreb: Povjerenstvo Vlade Republike Hrvatske za prevenciju poremećaja u ponašanju djece i mladeži i zaštitu djece s poremećajima u ponašanju, str. 171-189.

Ateah, C. A. (2003) *Disciplinary Practices with Children: Parental Sources of Information, Attitudes, and Educational Needs. Issues in Comprehensive Pediatric Nursing, 26, 89-101.*

Ateah, C. A., Secco, M. L. i Woodgate, R. L. (2003) *The Risks and Alternatives to Physical Punishment Use With Children. Journal of Pediatric Health Care, 17, 126-132.*

Delale, E. A. (2009) Psihosocijalne odrednice roditeljskih postupaka majki djece predškolske dobi. Doktorska disertacija. Zagreb: Filozofski fakultet, Odsjek za psihologiju.

- Dix, T. (1991). *The Affective Organization of Parenting – Adaptive and Maladaptive Processes*; *Psychological Bulletin*, 110 (1), 3-25.
- Durkin K. (2001) Razvojna socijalna psihologija. U: Hewstone M. i Stroebe W. (ur.) *Socijalna psihologija. Europske perspektive*. Jastrebarsko: Naklada Slap.
- Gabelica Šupljika, M. (1996) Prosocijalno ponašanje djece predškolske dobi i neke karakteristike njihovih roditelja. Magistarski rad. Zagreb: Filozofski fakultet, Odsjek za psihologiju.
- Gershoff, E. T. (2002a) *Corporal Punishment by Parents and Associated Child Behaviors and Experiences: A Meta-Analytic and Theoretical Review*. *Psychological Bulletin*, 128 (4), 539-579.
- Gershoff, E. T. (2002b) *Corporal punishment, Physical Abuse, and the Burden of Proof: Reply to Baumrind, Lazerle, and Cowan (2002), Holden (2002), and Parke (2002)*. *Psychological bulletin*, 128 (4), 602-611.
- Graziano, A. M., i Namaste, K. A. (1990) *Parental Use of Physical Force in Child Discipline*. *Journal of Interpersonal Violence*, 5, 449–463.
- Grusec, J. E. i Goodnow, J. J. (1994) *Impact of Parental Discipline Methods on the Child's Internalization of Values – a Reconceptualization of Current Points of View*. *Developmental Psychology*, 30 (1), 4-19.
- Grusec, J. E., Goodnow, J. J. i Kuczynski, L. (2000) *New Directions in Analyses of Parenting Contributions to Children's Acquisition of Values*. *Child Development*, 71, 205 – 211.
- Holden, G. W., Coleman, S. M. i Schmidt, K. L. (1995) *Why 3-Year-Old Children get Spanked: Parent and Child Determinants as Reported by College-Educated Mothers*. *Merill-Palmer Quarterly*, 41, 431-452.
- Holden, G. W. (2002) *Perspectives on the Effects of Corporal Punishment: Comment on Gershoff*. *Psychological Bulletin*, 128 (4), 590–595.
- Holden, G. W. i Kozak Hawk, C. (2002) *Meta-Parenting in the Journey of Child Rearing: A Cognitive Mechanism for Change*. U: Kuczynski, L. (ur.) *Handbook of Dynamics in Parent-Child Relations*. Thousand Oaks: Sage, 189-211.
- Juul, J. (1996). *Vaše kompetentno dijete: za nove temeljne vrijednosti obitelji*. Zagreb: Educa.
- Kerr, M. i Stattin, H. (2000) *What Parents Know, How They Know It and Several Forms of Adolescent Adjustment: Further Support for Interpretation of Monitoring*. *Developmental Psychology*, 36, 366-380.
- Kerr, M., Stattin, H., Biesecker, G. i Ferrer-Wreder, L. (2003) *Relationships With Parents*

- and Peers in Adolescence. U: Weiner, I. B. (ur.) *Handbook of Psychology*. USA: John Wiley & Sons, Inc., 6, 339-412.
- Klaić, B. (2004). *Riječnik stranih riječi*. Zagreb: Nakladni zavod Matice hrvatske.
- Kochanska, G. i Aksan, N. (1995) *Mother-Child Mutually Positive Affect, the Quality of Child Compliance to Requests and Prohibitions, and Maternal Control as Correlates of Early Socialization*. *Child Development*, 66, str. 236-254.
- Kochanska, G., Murray, K., i Coy, K. C. (1997). *Inhibitory Control as Contributor to Conscience in Childhood: From Toddler to Early School Age*. *Child Development*, 68, 263-277.
- Kuczynski, L. (2002) *Beyond Bidirectionality: Bilateral Conceptual Frameworks for Understanding Dynamics in Parent-Child Relations*. U: Kuczynski, L. (ur.) *Handbook of Dynamics in Parent-Child Relations*. Thousand Oaks: Sage, str. 3-24.
- Larzelere, R. E. i Kuhn, B. R. (2005). *Comparing Child Outcomes of Physical Punishment and Alternative Disciplinary Tactics: A Meta-Analysis*. *Clinical Child and Family Psychology Review*, 8 (1), 1-37.
- Lacković-Grgin, K. (1982) Problemi istraživanja utjecaja otvorenih oblika roditeljskog ponašanja na socijalizaciju djece. *Primijenjena psihologija*, 3 (1-4), 42-49.
- Maccoby, E. E. i Martin, J. A. (1983). *Socialization in the Context of the Family: Parent-Child Interaction*. U: Mussen, P. H. (ur.), *Handbook of child psychology*, vol. 4. New York: Willey.
- Maleš, D. i Kušević, B. (2008), Kako djeca doživljavaju kažnjavanje u obitelji? *Dijete i društvo*, 10 (1/2) 49-68.
- Martin, C. A. i Colbert, K. K. (1997). *Parenting: A Life Span Perspective*. McGraw-Hill Higher Education.
- McNally, S., Eisenberg, N. i Harris, J. D. (1991) *Consistency and Change in Maternal Child-Rearing Practices and Values: A Longitudinal Study*. *Child Development*, 62, 190-198.
- Nelsen, J. (1996) *Positive Discipline*. New York: Ballantine books.
- Obiteljski zakon. Narodne novine, br. 116/03, 17/04, 136/04 i 107/07, čl.88.
- Parke, R. D., Killian, C. M., Dennis, J., Flyr, M. L., McDowell, D., Simpkins, S., Kim, M. i Wild, M. (2002) *Managing the External Environment: The Parent and Child as Active Agents in the System*. U: Kuczynski, L. (ur.) *Handbook of Dynamics in Parent-Child Relations*. Thousand Oaks: Sage, str. 247-269.
- Patterson, G., Reid, J. & Dishion, T. (1992). *Antisocial Boys: A Social Interactional*

Approach. Castalla Publishing Company, Vol. 4.

Pećnik, N. (2001) Međugeneracijski prijenos tjelesnog zlostavljanja djece. Doktorska disertacija. Zagreb: Filozofski fakultet, Odsjek za psihologiju.

Pećnik, N. (2003). Međugeneracijski prijenos zlostavljanja djece. Jastrebarsko: Naklada Slap.

Pećnik, N. (2006) Prilog odbacivanju tjelesnog kažnjavanja djece. *Dijete i društvo*, 8 (1), 177-196.

Pećnik, N. (2008) Suvremeni pogled na dijete, roditeljstvo i socijalizaciju. *Dijete i društvo*, 10 (1/2).

Profaca, B. (2002) Roditeljski stres i neke karakteristike emocionalnog i socijalnog razvoja djeteta predškolske dobi. Magistarski rad. Zagreb: Filozofski fakultet, Odsjek za psihologiju.

Raboteg-Šarić, Z. i Pećnik, N. (2006) Bračni status, financijske teškoće, i socijalna podrška kao odrednice roditeljske depresivnosti i odgojnih postupaka. *Društvena istraživanja*, 15 (6), 961-985.

Rodriguez C. M. i Sutherland, D. (1999) *Predictors of Parents' Physical Disciplinary Practices. Child Abuse i Neglect*, 23 (7), 651-657.

Rohner, R. P. (1984) *Handbook for the Study of Parental Acceptance and Rejection. Center for the Study of Parental Acceptance and Rejection. The University of Connecticut.*

Rohner, E. C. i Rohner, R. P. (1980) *Perceived Parental Acceptance - Rejection and Children's Reported Behavioral Dispositions. Journal of Cross Cultural Psychology*, 11, 2, 213-231.

Sanders, M. R. i Woolley, M. L. (2005). *The Relationship Between Maternal Self-Efficacy and Parenting Practices: Implications for Parent Training. Health & Development*, 31 (1), 65-73.

Schaffer, H. R. (2003) *Social Development. Blackwel Publishing.*

Shaffer, D. R. (1999) *Developmental Psychology. Chidhood i Adolescence. USA: Brooks/Cole Publishing Company.*

Socolar, R. R. S. (1997) *A Classification Scheme for Discipline: Type, Mode of Administration, Context. Aggression and Violent Behavior*, 2 (4), 355-364.

Socolar, R. R. S., Savage, E. i Keyes-Elstein, L. (2005) *Factors that Affect Parental Disciplinary Practices of Children Aged 12 to 19 Months. Southern Medical Journal*, 98 (12), 1181-1191.

Straus, M. A. (1995). *Corporal punishment of children and adult depression and suicide ideation*. U: McCord, J. (ur.) *Coercion and punishment in long-term perspectives*. New York: Cambridge University Press, str. 59-77.

Straus, M. A. i Fauchier, A. (2007) *Preliminary Manual for the Dimensions of Discipline Inventory (DDI). DD01Q5 Manual*. URL: <http://pubpages.unh.edu/~mas2>. (15.7.2009.).

Thompson, M. J. J., Raynor, A., Cornah, D., Stevenson, J. i Sonuga-Barke, E. J. S. (2002) *Parenting Behaviour Described by Mothers in a General Population Sample*. *Child Care, Health & Development*, 28 (2), 149-155.

Parental Upbringing Practices in Recent Studies

Eva Andela Delale, Ph. D.
Senior Assistant
Junior Research assistant
Study Centre for Social Work,
Faculty of Law, University of Zagreb

REVIEW ARTICLE
UDK 37.018.1

SUMMARY

According to the recent conceptualization of parental behaviour, parental upbringing practices have been considered through two categories of parental upbringing practices: corrective and preventive parental upbringing practices. Corrective parental upbringing practices, covered by researches on punishment practices and punishment alternatives as well as researches on corporal punishment, are a clear concept and it is possible to include them, in a narrower sense, in the area of disciplining practices. Preventive practices are a part of parental upbringing practices in a larger sense and can be compared to positive disciplining practices with overlaps with dominant dimensions of parenthood: warmth and responsiveness. Prominent conceptualization of parental practices, examined in the context of moral development, can be compared to categories of corrective and preventive practices, as well as less known research area of meta-parenthood. Complex meta-analyses of parental practices have been subject of new research tendencies aiming at making conclusions about their effectiveness, for example in the work of Larzelere and Kuhn (2005). This article explains the difference between various upbringing styles that have dominated researches in the recent decades and parental practices, considers terminological difficulties and challenges in defining terms used in the existing literature on parental upbringing practices and gives an overview of prominent conceptualizations of parental upbringing practices in the recent studies.

Key words: *parental child rearing practices, corrective discipline, preventive discipline, corporal punishment of children*

Elterliche Erziehungsverhalten in neuesten Forschungen

Dr. sc. Eva Anđela Delale
 Oberassistentin, wissenschaftliche
 Assistentin
 Studienzentrum für Sozialarbeit
 Juristische Fakultät in Zagreb

ÜBERSICHTSARTIKEL
 UDK 37.018.1

ZUSAMMENFASSUNG

Aufgrund der neuesten Konzeptualisierung des elterlichen Verhaltens wurden elterliche Erziehungsverhalten durch zwei Kategorien von elterlichen Erziehungsverhalten betrachtet: korrektive und präventive elterliche Erziehungsverhalten. Korrektive elterliche Erziehungsverhalten, die von Forschungen der Züchtigungsverhalten und Alternativen zur Züchtigungen umfasst wurden sowie von Forschungen körperlicher Züchtigung, stellen ein klares Konzept dar, und es ist möglich sie im engsten Sinne auf das Gebiet von Disziplinierung zurückzuführen. Präventive Verhalten sind Teil der elterlichen Erziehungsverhalten im breiten Sinne und mit positiver Disziplinierung vergleichbar. Es gibt Überschneidungen mit dominanten Dimensionen der Elternschaft: Geborgenheit und Ansprechvermögen. Es wurde sowohl die hervorgehobene Konzeptualisierung der elterlichen Verhalten im Rahmen der moralischen Entwicklung betrachtet, die mit den Kategorien von korrektiven und präventiven Verhalten vergleichbar ist als auch das weniger bekannte Forschungsgebiet der Meta-Elternschaft. Die neue Forschungsrichtung ist eine Darstellung der komplexen Meta-Analysen der elterlichen Verhalten, mit denen versucht wird, Schlüsse über ihre Effekte zu ziehen, z. B. in der Arbeit von Larzelere und Kuhn (2005). In der Arbeit wird der Unterschied zwischen elterlichen Erziehungsstils, die die Forschungen in den letzten Jahrzehnten beherrscht haben, und den elterliche Verhalten erklärt, verschiedene terminologische Schwierigkeiten und Herausforderungen bei der Definition von Terminen, die in bestehenden Literatur verwendet werden, in Erwägung gezogen und eine Übersicht der hervorgehobenen Konzeptualisierungen der elterlichen Erziehungsverhalten in neuesten Forschungen angeführt.

Schlüsselwörter: elterliche Erziehungsverhalten, korrektive Verhalten, präventive Verhalten, körperliche Züchtigung von Kindern

DIJETE I DRUŠTVO

Privrženost i razvojni rizici djece i mladih u dječjim domovima

Ester Brašnić
Sveučilište J.J. Strossmayera Osijek,
Filozofski fakultet, Studij psihologije

IZVORNI ZNANSTVENI ČLANAK
UDK 364.046.4:159.922.76-056.49

Prof. dr. sc. Marina Ajduković
Sveučilište u Zagrebu, Pravni fakultet,
Studijski centar socijalnog rada

Mr. sc. Silvija Ručević
Sveučilište J.J. Strossmayera Osijek,
Filozofski fakultet, Studij psihologije

SAŽETAK

(Privrženost i razvojni rizici djece i mladih u javnoj skrbi)¹

Cilj ovog istraživanja je provjeriti (1) povezanost dobi u kojoj su djeca izdvojena iz obitelji i broja promijenjenih institucija s privrženošću važnoj odrasloj osobi i vršnjacima i (2) povezanost privrženosti vršnjacima i značajnoj odrasloj osobi s razvojnim rizicima operacionaliziranim s dvije mjere: psihopatskim tendencijama te rizičnim i delinkventnim ponašanjem. Istraživanje je provedeno na uzorku od 100 mladih oba spola u dobi od 13 do 19 godina, korisnika SOS – Dječjeg sela (N = 22), SOS – Zajednice mladih (N = 27) i dječjih domova (N = 51). Primijenjeni su Inventar psihopatskih osobina mladih (YPI, Andershed, Kerr, Stattin i Levander, 2002), Upitnik samoiskaza rizičnog i delinkventnog ponašanja, skraćeni oblik (SRDP – 2007, Ajduković, Ručević i Šincek, 2008) i prilagođena verzija Inventara privrženosti za roditelja i vršnjake (IPPA, Armsden i Greenberg, 1987). Dobiveni rezultati ukazuju na nepostojanje razlika između sudionika istraživanja u privrženosti odabranoj značajnoj odrasloj osobi i vršnjacima, psihopatskim tendencijama te rizičnom i delinkventnom ponašanju s obzirom na institucionalni oblik izvanobiteljskog smještaja. Nije utvrđena povezanost između privrženosti značajnoj odrasloj osobi i vršnjacima s brojem promijenjenih smještaja. Utvrđena je niska negativna povezanost između dobi u kojoj je dijete izdvojeno iz obitelji s privrženošću odrasloj osobi, ali ne i s privrženošću vršnjacima. Rezultati ukazuju na negativnu povezanost privrženosti važnoj odrasloj osobi i vršnjacima s psihopatskim tendencijama i sa samoiskazanim rizičnim i delinkventnim ponašanjem.

Ključne riječi: *dječji dom, privrženost, psihopatske tendencije, rizično i delinkventno ponašanje*

¹ Ovaj rad je proširena i izmijenjena verzija diplomskog rada Ester Brašnić "Privrženost i razvojni rizici djece i mladih u javnoj skrbi" koji je izrađen pod mentorstvom prof. dr. sc. Marine Ajduković i mr. sc. Silvije Ručević. Istraživanje je provedeno kao sastavni dio projekta "Djeca, mladi, obitelji i socijalni razvoj Hrvatske" kojeg financira Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa RH.

1. Uvod

Psihosocijalno funkcioniranje djece smještene u ustanovama socijalne skrbi često je lošije i razvojno neprikladno u odnosu na djecu koja žive u primarnim obiteljima (Sladović Franz, 2003). U objašnjavanju razlika u psihosocijalnom funkcioniranju djece koja žive u primarnim obiteljima i djece smještene u institucije, najočitiji uzrok pronalazimo u ugrožavajućim obiteljskim iskustvima, odnosno zlostavljanju i zanemarivanju, koja su najčešće i dovela do same institucionalizacije, ali i obilježjima institucionalne skrbi kao oblika zbrinjavanja.

Tako su istraživanja u Hrvatskoj pokazala da su djeca, koja odrastaju u dječjim domovima, pod značajno većim razvojnim rizicima nego djeca u udomiteljskim obiteljima i djeca koja odrastaju u svojim obiteljima. U odnosu na ove dvije skupine, djeca iz dječjih domova očituju značajno veću razinu depresije, internaliziranih i eksternaliziranih problema u ponašanju i doživljavanju, imaju nižu razinu samopoštovanja i slabiju sliku o sebi (Sladović Franz, 2003; Ajduković i Sladović Franz, 2004; Ajduković i Sladović Franz, 2005; Ajduković, Rajhvajn Bulat i Sladović Franz, 2007). Također se utvrdilo da razina internaliziranih ili eksternaliziranih problema u ponašanju i doživljavanju nije značajno povezana s razinom doživljenog stresa prije izdvajanja iz obitelji, ali je povezana s aktualnom razinom doživljenog svakodnevnog stresa života u dječjem domu, doživljenom slabijom socijalnom podrškom, školskim neuspjehom i slabijom prilagodbom na školu (Ajduković i Sladović Franz, 2004; Ajduković i Sladović Franz, 2005).

U cilju dodatne senzibilizacije profesionalne javnosti za razvoj modela odgovarajuće javne skrbi za djecu, dosadašnja istraživanja proširili smo ispitivanjem povezanosti dobi u kojoj su djeca izdvojena iz obitelji i broja promijenjenih institucija s privrženosti važnoj odrasloj osobi i vršnjacima te povezanost privrženosti vršnjacima i jednoj odabranoj važnoj odrasloj osobi s razvojnim rizicima operacionaliziranim s dvije mjere: psihopatskim obilježjima ponašanja i društveno neprihvatljivim ponašanjem koje očituju. Dakle, u odnosu na dosadašnja istraživanja u Hrvatskoj, u ovo istraživanje smo uveli tri nova konstrukta – privrženost, psihopatska obilježja ponašanja i društveno neprihvatljivo ponašanje operacionalizirano kroz rizična i delinkventna ponašanja. Kratko ćemo obrazložiti ove konstrukte te značaj njihovog istraživanja u populaciji djece koja odrastaju u ustanovama socijalne skrbi. Pri tome ćemo posebnu pozornost posvetiti privrženosti.

1. 1. Privrženost

Teoriju privrženosti utemeljio je 1960-ih psihijatar John Bowlby. Teorija je proizašla iz njegovih ranih istraživanja iz 1940-ih i 50-ih u kojima je proučavao dugotrajni razvojni utjecaj dugoročne odvojenosti djece od roditelja, bilo da su bila odvojena od roditelja zbog ratnih stradanja (kao ratna siročad ili izbjeglice), bilo da su doživjela neke druge duboke emocionalne traume u djetinjstvu. Bowlby je pretpostavio da je djetetov rani odnos s primarnim skrbnicima najvažniji prediktor kasnijeg razvoja njegove ličnosti te je sugerirao kako se iz ranih dječjih odnosa može predvidjeti način interpersonalnog funkcioniranja u kasnijoj dobi (Hardy, 2007).

Značajno mjesto o njegovoj teoriji imaju tzv. unutarnji radni modeli koji se temelje na iskustvu s osobom privrženosti i omogućuju djetetu anticipiranje budućih

događaja i biranje određenih privrženih ponašanja u određenoj situaciji. Ukoliko je skrbnik konzistentno dostupan djetetu i osjetljiv na njegove potrebe, dijete će promatrati druge kao dostupne i osjetljive na njegove potrebe, a sebe kao nekoga tko takav odnos zaslužuje i razvija pozitivne unutarnje radne modele. Dijete koje je imalo nekonzistentno dostupnog skrbnika i neosjetljivog na njegove potrebe (skrbnik koji ga je zanemarivao i/ili ga je zlostavljao) druge promatra kao nepouzdana i prijeteće, a sebe kao nekoga tko takav odnos i zaslužuje – bezvrijednog i bespomoćnog te razvija negativne unutarnje radne modele. Unutarnji radni modeli, oblikovani kroz rano iskustvo, pokazuju značajnu stabilnost kroz vrijeme (Ammaniti, van Ijendoorn, Speranza, Tambelli, 2000), ali se mijenjaju kroz korektivna iskustva s drugim značajnim osobama koje pružaju razumijevanje i podršku (Ajduković, Kregar Orešković i Laklija, 2007a).

1. 2. Privrženost i djeca i mladi bez odgovarajuće roditeljske skrbi

Razlozi za izdvajanje djeteta iz primarne roditeljske obitelji su slučajevi kad roditelji u većoj mjeri zanemaruju podizanje i odgoj djeteta ili kad postoji opasnost za pravilno podizanje djeteta, te kad svoje dijete zlostavljaju bilo tjelesno, emocionalno, seksualno ili izlaganjem djeteta promatranju nasilja među roditeljima. Istraživanje razloga izdvajanja djece iz obitelji u RH iz 2005. godine navodi da su najčešći razlozi izdvajanja zanemarivanje (62,6%), poremećeni obiteljski odnosi (60,6%) i siromaštvo (53,85%) (Ajduković, Sladović Franz i Kregar Orešković, 2005). Imajući na umu najčešće razloge izdvajanja djece iz bioloških obitelji, opravdano je pretpostaviti da će mnoga djeca u sustavu socijalne skrbi, koja su izdvojena iz obitelji, razviti nesigurne oblike privrženosti. Neovisno o iskustvu u primarnoj obitelji, već sam čin izdvajanja djeteta iz njegove obitelji predstavlja značajan prekid odnosa s figurom privrženosti, a istraživanja pokazuju da to predstavlja čimbenik rizika za antisocijalno ponašanje u kasnijim godinama (Ajduković, Kregar Orešković i Laklija, 2007b). Dob djeteta u vrijeme prijema u dječji dom čini se također značajnim čimbenikom. Teorija privrženosti pretpostavlja da je psihosocijalni razvoj poremećen ako su okolnosti odgajanja u prve tri godine života takve da nedostaje siguran odnos roditelj – dijete (Belsky i Cassidy, 1994; Rutter, 1995, prema Sladović Franz 2003). Još je 1974. godine Wolkind (prema Sladović Franz, 2003) u istraživanju britanske djece u institucijama pokazao kako je pojava loših socijalnih odnosa posebno naglašena u djece koja su u dječji dom primljena u ranoj dobi.

Ipak, rana izloženost nepovoljnim razvojnim okolnostima, pa i skrbničkom okruženju koje pruža nesigurne oblike privrženosti, ne mora nužno determinirati kasnije odnose koje će dijete razviti. Naime, značajna je empirijska potvrda tezi da dijete može razviti odnos privrženosti s različitim osobama iz svog okruženja: roditeljima, udomiteljima, rođacima, pa čak i susjedima te da socijalni razvoj djeteta može biti pod utjecajem, kako ranih, tako i kasnijih odnosa (Bowlby, 1988, prema Ajduković, Kregar Orešković i Laklija, 2007a).

1. 3. Privrženost i razvojni rizici – psihopatska obilježja ponašanja, rizično i delinkventno ponašanje

Dosadašnja su istraživanja pokazala da osobe, koje su imale prekide i poteškoće u ranim iskustvima privrženosti (npr. smrt roditelja, dugotrajna odvojenost,

zanemarivanje od strane roditelja), očituju različite poteškoće u prilagodbi i ponašanju, uključujući nesigurnu privrženost te manifestaciju rizičnog i delinkventnog ponašanja (Saltaris, 2002, prema Ajduković, Kregar Orešković i Laklija 2007a). Tako su npr. Rosensteinova i Horowitz (1996, prema Catchpole, 2008) utvrdili povezanost nesigurne privrženosti s delinkventnim ponašanjem, zlouporabom droga te antisocijalnim i narcisoidnim poremećajima ličnosti. Nadalje, istraživanja su također pokazala da se mladi delinkventnog ponašanja razlikuju od nedelinkvenata s obzirom na kvalitetu privrženosti roditeljima mjerenu Inventarom privrženosti roditeljima i vršnjacima (IPPA), ali ne i vršnjacima. McElhaneyeva i suradnici (2006) su, koristeći skalu za procjenu privrženosti vršnjacima istog upitnika, dobili statistički značajnu negativnu povezanost između delinkventnog ponašanja i privrženosti vršnjacima. Nadalje, Allan i sur. (2002, prema McElhaney i sur., 2006) su utvrdili povezanost nesigurne privrženosti s delinkventnim i agresivnim ponašanjem među adolescentima.

Suprotno tome, sigurna privrženost je povezana s velikim brojem pozitivnih razvojnih ishoda, npr. s regulacijom i modulacijom afekata i ponašanja (Allen, Hauser i Borman-Spurrell, 1996; Mikulincer i Shaver, 2005; sve prema Catchpole, 2008) i razvojem empatije (LaFreniere i Sroufe, 1985; van der Mark, van Ijzendoorn i Bakermans-Kranenburg, 2002, prema Catchpole, 2008) kroz djetinjstvo i adolescenciju. Upravo navedeni pozitivni razvojni ishodi značajno nedostaju kod djece i mladih s izraženim psihopatskim obilježjima ponašanja.

2. Cilj, problemi i hipoteze

Cilj

Iako je u brojnim istraživanjima konzistentno utvrđena povezanost privrženosti sa psihopatskim tendencijama, delinkvencijom i rizičnim ponašanjem, upravo zbog stigmatizacije, koju djeca i mladi u javnoj skrbi ionako doživljavaju, vrlo je malo istraživanja koja se bave psihopatskim obilježjima ponašanja i delinkvencijom djece i mladih u ustanovama javne skrbi za djecu (dječjim domovima, zajednicama mladih i sl.). S druge strane, to dovodi do rizika da neki značajni aspekti njihovog doživljavanja i ponašanja ostanu neprepoznati u profesionalnoj zajednici te da im se ne pruži odgovarajuća podrška i pomoć. Cilj ovog istraživanja bio je ispitati odnos privrženosti i psihopatskih tendencija te samoiskazanog rizičnog i delinkventnog ponašanja kod djece i mladih u različitim institucionalnim oblicima zbrinjavanja. Cilj je također bio ispitati povezanost privrženosti s brojem promijenjenih institucija i dobi izdvajanja sudionika istraživanja iz primarne obitelji.

U ovom istraživanju *delinkventno* ponašanje je definirano kao ponašanje koje je zabranjeno zakonskim propisima i za koje postoje propisane sankcije (Mikšaj-Todorović, 2004.; Šućur, 2004), dok su *rizična* ponašanja definirana kao ponašanja koja nisu kršenje postojećih pravnih propisa, ali su se u dosadašnjim istraživanjima pokazala kao ponašanja koja prethode delinkventnom ponašanju ili se često javljaju uz delinkventno ponašanje. To su, primjerice, konzumacija alkohola, bježanje iz škole, rizična spolna ponašanja, autoagresivna ponašanja itd. (Ajduković, Ručević i Sincek, 2008).

Pojam *psihopatije* je definiran kao konstrukt koji, osim ponašajnih manifestacija antisocijalnog ponašanja, obuhvaća i psihološku strukturu odgovornu za takvo

ponašanje. Psihološka struktura psihopatije obuhvaća egocentričnost, impulzivnost, plitke emocije, manjak empatije, krivnje ili kajanja, manipulativnost, patološko laganje te kontinuirano kršenje društvenih normi i očekivanja (Cleckley, 1976; Hare, 2003). Termin psihopatija ima pejorativno značenje pa se zbog toga u ovom istraživanju, u kojem su sudionici djeca i mladi, koriste izrazi *psihopatske tendencije* ili *psihopatska obilježja ponašanja* (Seagrave i Grisso, 2002).

Problemi

1. Ispitati postoji li povezanost između dobi (do treće ili nakon treće godine života) u kojoj je dijete izdvojeno iz obitelji i broja promijenjenih institucija s privrženosti odrasloj osobi i vršnjacima u adolescenciji.

2. Ispitati postoji li kod adolescenata, koji žive u različitim organizacijskim oblicima dječjih domova, povezanost između privrženosti značajnoj odrasloj osobi i vršnjacima s psihopatskim obilježjima ponašanja te delinkventnim i rizičnim ponašanjem.

Hipoteze

1a. Postoji povezanost između dobi u kojoj je dijete izdvojeno iz obitelji i smješteno u dom i privrženosti značajnoj odrasloj osobi i vršnjacima. Manja je privrženost značajnoj odrasloj osobi i vršnjacima kod adolescenata koji su izdvojeni iz obitelji i smješteni u ustanovu prije treće godine života.

1b. Postoji povezanost između broja promjena smještaja i privrženosti značajnoj odrasloj osobi i vršnjacima. Što je veći broj promijenjenih institucija, manja je privrženost značajnoj odrasloj osobi i vršnjacima.

2. Postoji negativna povezanost između privrženosti značajnoj odrasloj osobi i vršnjacima i psihopatskih obilježja ponašanja te rizičnog i delinkventnog ponašanja djece i mladih izdvojenih iz obitelji u ustanove socijalne skrbi.

3. Metoda istraživanja

3. 1. Sudionici u istraživanju

U istraživanju je sudjelovalo 100 adolescenata, od kojih je 22% iz SOS – Dječjih sela, 27% iz SOS – Zajednica mladih i 51% iz dječjih domova². Dob sudionika bila je od 13 do 19 godina ($M = 16$ godina, $SD = 1,73$), od toga 36% mladića i 54% djevojaka.

² U istraživanju su sudjelovali korisnici domova za djecu: Dom za djecu "Klasje" (N = 13), Osijek; Dom za djecu "Sveta Ana", Vinkovci (10), Dom za djecu "Slavonski Brod" (N = 20), te Dom za djecu "V. Nazor" (N = 16), Karlovac. Korisnici SOS – Dječjeg sela "Lekenik" (N = 13), Lekenik i SOS – Dječjeg sela "Ladimirevci" (N = 9), Ladimirevci. Korisnici SOS – Zajednica mladih iz Osijeka (N = 27). Ovom prigodom se zahvaljujemo na suradnji djeci, mladima i njihovom odgajateljima.

3. 2. Mjerni instrumenti

1. Upitnik općih sociodemografskih podataka. Ovim upitnikom su prikupljeni podaci o spolu i aktualnoj dobi sudionika, dobi kada su prvi put izdvojeni iz obitelji, dobi kada su primljeni u ustanovu, u kojoj se trenutno nalaze, te broj promjena smještaja nakon izdvajanja iz obitelji.

2. Inventar psihopatskih osobina mladih (YPI) (Andershed i sur., 2002). Inventar je namijenjen mjerenju psihopatskih tendencija mladih u dobi od 12 do 18 godina. Upitnik se sastoji od 50 tvrdnji za koje sudionik na skali od četiri stupnja treba odrediti koliko se neka tvrdnja odnosi na njega (1 – Uopće se ne odnosi na mene, 2 – Ne odnosi se na mene, 3 – Prilično se odnosi na mene i 4 – U potpunosti se odnosi na mene). Ponuđene tvrdnje čine 10 subskala (svaku subskalau čini pet tvrdnji). Ovih deset subskala čine tri čimbenika: (1) Čimbenik Grandioznost – manipulativnost mjeri interpersonalni aspekt psihopatije, a čine ga subskale *Neiskreni šarm, Grandioznost, Laganje i Manipulativnost*; (2) Čimbenik Bezosjećajnost – neemocionalnost mjeri afektivni aspekt, a čine ga subskale *Izostanak kajanja, Neemocionalnost i Bezosjećajnost*; (3) Treći čimbenik nazvan je Impulzivnost – neodgovornost, koji se odnosi na ponašajni aspekt psihopatije, a čine ga subskale *Traženje uzbuđenja, Impulzivnost i Neodgovornost*. Koeficijent unutarnje konzistencije izvornog upitnika iznosi $\alpha = 0.92$ (Skeem i Cauffman, 2003), dok u ovom istraživanju Cronbach alpha iznosi 0.91 (vidjeti Tablicu 2).

3. Upitnik samoiskaza rizičnog i delinkventnog ponašanja (SRDP – 2007) (Ručević, Ajduković i Šincek, 2009). Izvorni upitnik sastoji se od 43 čestice koje čine 7 subskala: (1) *Prekršajna i lakša delinkventna ponašanja*, (2) *Nepoželjna normativna ponašanja*, (3) *Rizična spolna ponašanja*, (4) *Korištenje ili zlouporaba psihoaktivnih tvari*, (5) *Nasilničko ponašanje u bliskim odnosima*, (6) *Teške krađe, provale i razbojništvo* te (7) *Suicidalna i autoagresivna ponašanja*. Subskalama 1, 4 i 6 se mjeri delinkventno ponašanje, dok se preostale odnose na rizično ponašanje. U ovom istraživanju je korištena skraćena verzija koja sadrži 35 čestica jer su izbačena neka lakša prekršajna i nepoželjna normativna ponašanja.

Rezultati na pojedinim subskalama Upitnika SRDP se određuju kao zbroj umnožaka učestalosti pojedinih ponašanja (nikad, 1 – 2 puta, 3 – 5 puta i više od 5 puta) i pripadajućih "indeksa" težine (1 – 9) na svim česticama unutar pojedine subskale. Veći rezultat ukazuje na izraženije rizično i delinkventno ponašanje. Pouzdanost tipa unutarnje konzistencije cijelog Upitnika SRDP je 0.89. Metrijske značajke pojedinih subskala, kao i cijelog upitnika, prikazane su u Tablici 3.

4. Inventar privrženosti za roditelja i vršnjake (IPPA) (Armsden i Greenberg; 1987). U skladu sa Bowlbyjevom teorijom privrženosti, IPPA mjeri psihološku sigurnost proizašlu iz odnosa sa značajnim drugim osobama, konkretno mjeri procjenu razine privrženosti roditeljima i vršnjacima. Sastoji se od tri subskale. Subskala *Povjerenja* mjeri stupanj međusobnog razumijevanja i uvažavanja u odnosu privrženosti, subskala *Komunikacije* daje procjenu dubine i kvalitete verbalne komunikacije, a subskala *Otuđenosti* mjeri osjećaje ljutnje i interpersonalne otuđenosti. Sve čestice koje čine subskalau *Otuđenosti* se rekodiraju, što znači da viši rezultat na subskali upućuje na nižu interpersonalnu otuđenost i osjećaj ljutnje. Instrument je prilagođen ovom

istraživanju te sudionik umjesto za roditelja izabire jednu značajnu odraslu osobu i ispunjava upitnik imajući na umu odraslu osobu koju je izabrao. Imenica otac/majka je zamijenjena zamjenicama on/ona.

Izvorni instrument se sastoji od 25 čestica na skali od pet bodova Likertovog tipa i za roditelje i za vršnjake, no ovaj prilagođeni oblik se sastoji od 25 čestica za vršnjake, a 24 čestice za izabranu odraslu osobu. Uz svaku tvrdnju odgovara se na skali Likertovog tipa od pet stupnjeva od "1 – gotovo nikad ili nikad nije točno" do "5 – gotovo uvijek ili uvijek točno". Koeficijent unutarnje konzistencije izvornog upitnika (Armsden i Greenberg, 1987) za privrženost majci iznosi $\alpha = 0.87$, za privrženost ocu $\alpha = 0.89$ te za privrženost vršnjacima $\alpha = 0.92$. Metrijske značajke Inventara dobivene u ovom istraživanju prikazane su u Tablici 1.

3.3. Postupak

Prije istraživanja pribavljene su suglasnosti i dozvola za istraživanje Ministarstva zdravstva i socijalne skrbi (MZSS), nadležnog za dječje domove, te dozvole i suglasnosti Dječjih SOS sela i SOS Zajednica mladih. Ispitivanje je provedeno od 25. ožujka do 15. svibnja 2009. godine, skupno u prostorijama ustanova pod čijom su skrbi sudionici istraživanja.

U skladu s Etičkim kodeksom istraživanja s djecom, kroz postupak informiranog pristanka sudionicima je objašnjena svrha istraživanja, zajamčena im je anonimnost i objašnjeno im je da mogu odustati od rješavanja upitnika u bilo kojem trenutku te zatražiti pomoć oko eventualnih nejasnoća tijekom rješavanja upitnika.

3.4. Obrada podataka

Prikupljeni podatci obrađeni su pomoću statističkog programa za društvene znanosti SPSS 16.0 za OS Windows. Pomoću SPSS-a izračunata je deskriptivna statistika, jednostavna analiza varijance, korelacijske matrice i Cronbach α koeficijenti unutarnje konzistencije.

4. Rezultati i obrada rezultata

4.1. Testiranje normaliteta distribucija i metrijske značajke mjernih instrumenata

Normalnost distribucije rezultata za privrženost, psihopatsku tendenciju i delinkventno i rizično ponašanje provjerena je Kolmogorov-Smirnovljevim testom. Dobiveni rezultati su prikazani u tablicama 1 do 3³.

3 Legenda: M – aritmetička sredina; SD – standardna devijacija; α – Cronbach α koeficijent; PK – prosječne korelacije među česticama; Z – Kolmogorov-Smirnovljevi test; P – značajnost.

Tablica 1. Osnovni statistički pokazatelji za Inventar privrženosti za roditelja i vršnjake (IPPA)

Subskale	Br. čest.	M	SD	α	PK	Z	P
1. Povjerenje izabranoj odrasloj figuri privrženosti	9	38.49	6.37	.86	.42	1.54	0.02
2. Komunikacija s izabranom odraslom figurom privrženosti	9	32.14	6.42	.81	.34	1.42	0.04
3. Otudjenost od izabrane odrasle figure privrženosti	6	22.96	4.87	.68	.29	1.04	0.23
IPPA odrasli ukupno	24	93.59	14.61	.78	.42	1.24	0.09
1. Povjerenje vršnjacima	10	39.93	8.36	.92	.54	1.14	0.15
2. Komunikacija s vršnjacima	8	31.18	6.57	.90	.54	1.39	0.04
3. Otudjenost od vršnjaka	7	22.16	4.26	.47	.11	1.38	0.04
IPPA vršnjaci ukupno	25	93.27	14.58	.89	.26	1.00	0.27
IPPA ukupno	49	186.86	24.60	.92	.19	1.07	0.25

Tablica 2. Osnovni statistički pokazatelji za Inventar psihopatskih osobina mladih (YPI)

Subskale	Br. čest.	M	SD	α	PK	Z	P
1. Neiskreni šarm	5	10.95	3.41	.76	.39	1.14	0.15
2. Grandioznost	5	11.46	3.38	.75	.38	1.14	0.15
3. Laganje	5	10.76	3.34	.75	.37	0.80	0.54
4. Manipulativnost	5	11.89	3.08	.78	.42	1.04	0.23
5. Izostanak kajanja	5	10.99	2.76	.50	.16	1.13	0.16
6. Neemocionalnost	5	12.02	2.74	.51	.17	1.11	0.17
7. Bezosjećajnost	5	10.47	2.67	.30	.09	1.21	0.11
8. Traženje uzbuđenja	5	14.04	3.01	.70	.32	1.05	0.22
9. Impulzivnost	5	13.91	3.18	.89	.48	1.03	0.27
10. Neodgovornost	5	12.27	3.42	.62	.24	1.07	0.21
YPI ukupno	50	118.76	20.92	.91	.18	0.72	0.68

Tablica 3. Osnovni statistički parametri za SRDP

Subskale	Br. čest.	M	SD	α	PK	Z	P
1. Prekršajna i lakša delinkventna ponašanja	9	15.64	24.95	.89	.48	2.65	0.00
2. Nepoželjna normativna ponašanja	3	7.32	7.66	.73	.43	1.70	0.00
3. Rizična spolna ponašanja	4	3.79	5.52	.78	.53	2.94	0.00
4. Korištenje ili zlorporaba psihoaktivnih tvari	6	4.95	14.20	.81	.50	3.64	0.00
5. Nasilničko ponašanje u bliskim odnosima	4	6.15	11.77	.32	.08	3.39	0.00
6. Teške krađe, provale i razbojništvo	6	8.80	23.43	.86	.53	3.76	0.00
7. Suicidalna i autoagresivna ponašanja	3	6.80	13.57	.74	.55	3.12	0.00
SRDP ukupno	35	53.45	74.55	.92	.28	2.37	0.00

Iz tablica se može vidjeti da se distribucija rezultata za subskale Upitnika psihopatskih tendencija i upitnike privrženosti ne razlikuje od normalne distribucije na razini značajnosti od 1%, dok se distribucija rezultata na subskalama upitnika samoiskaza rizičnog i delinkventnog ponašanja statistički značajno razlikuje od normalne distribucije. Iako su utvrđena odstupanja od normaliteta distribucije, analize varijance su provedene s obzirom da su veličine pojedinih skupina sudionika iste ili slične veličine te su homogene u odnosu na relevantne čimbenike, tj. ako su slučajno izabrane iz populacije, tada i veća odstupanja od normaliteta distribucije ili homogenosti varijance neće značajno utjecati na konačni rezultat analize varijance (Petz, 1997).

Općenito, mjere unutarnje konzistencije za sva tri korištena mjerna instrumenta ukazuju na njihovu visoku pouzdanost.

Prije daljnjih analiza, jednosmjernom analizom varijance ispitivalo se postoji li razlika u rezultatima na skalama privrženosti, psihopatskih tendencija te samoiskazanog rizičnog i delinkventnog ponašanja s obzirom na organizacijski oblik ustanove (SOS – dječje selo; SOS – zajednica mladih; dječji dom) pod čijom su skrbi sudionici. Rezultati analize varijance pokazuju kako ne postoji statistički značajna razlika između skupina sudionika s obzirom na ustanovu pod čijom su skrbi u privrženosti odabranoj odrasloj osobi ($F(2, 97) = 1.21, p > .05$) i privrženosti vršnjacima ($F(2, 97) = 0.63, p > .05$). Ni razvojni rizici, specificirani u ovom istraživanju kao psihopatske tendencije, niti samoiskazano rizično i delinkventno ponašanje statistički se značajno ne razlikuju s obzirom na organizacijski oblik ustanove. Odnosno, ne postoji statistički značajna razlika u psihopatskim tendencijama ($F(2, 97) = 1.22, p > .05$) i samoiskazanom rizičnom i delinkventnom ponašanju ($F(2, 97) = 0.74, p > .05$) između triju skupina sudionika s obzirom na organizacijski oblik ustanove.

Razlike su se pokazale u odabiru značajne figure privrženosti (Tablica 4). Od sto sudionika sedam ih nije napisalo s kojom su odraslom osobom najprisniji i koga su imali na umu dok su ispunjavali Inventar privrženosti za odraslu osobu.

Tablica 4. Podatci o odabranim odraslim osobama prilikom rješavanja Inventara privrženosti za odraslu osobu (N = 93)

	M/O	B/S	SOS B/S	ŠO	ODG	SOS M	M/D	PRI
SOS-Dječje selo	10	3	2	4	0	1	0	0
SOS Zajednica mladih	4	8	0	1	8	4	2	0
Dječji dom	0	8	0	5	5	0	7	14
Ukupno	14	19	2	10	13	5	9	14

Legenda: **M/O** – majka, otac; **B/S** – brat, sestra; **SOS B/S** – SOS brat, polusestra; **ŠO** – šira obitelj (baka, stric, strina, teta); **ODG** – odgajatelj, odgajateljica; **SOS M** – SOS majka; **M/D** – mladić/zaručnik, djevojka/zaručnica; **PRI** prijatelj, prijateljica

Iako nije računata značajnost razlika zbog malog broja odgovora po pojedinim kategorijama, razlika je lako uočljiva. Nijedan sudionik iz dječjeg doma nije kao značajnu figuru privrženosti izabrao biološku majku/oca, a nijedan sudionik iz SOS sustava nije izabrao odraslog prijatelja/prijateljicu kao značajnu figuru privrženosti. Najveći broj sudionika (N = 19) odabrao je brata ili sestru. Veći broj sudionika (N = 8) iz SOS – Zajednica mladih od sudionika iz dječjeg doma (N = 5) odabralo je odgajatelja ili odgajateljicu.

4. 2. Obrada rezultata po problemima

Dob izdvajanja iz obitelji, promjene smještaja i privrženost

Prva skupina istraživačkih problema usmjerena je na povezanost dobi izdvajanja iz primarne obitelji i broj promijenjenih smještaja nakon izdvajanja. Najveći broj sudionika nikada nije mijenjao smještaj (N = 58). Smještaj je jednom mijenjalo 20 djece/mladih, a dva puta njih 16. Najveći broj promijenjenih smještaja bio je 4 o čemu su izvijestila dva sudionika, te je jednak broj sudionika promijenio tri smještaja. Što se tiče dobi izdvajanja, 17 djece/mladih, koji su sudjelovali u istraživanju, izdvojeno je iz obitelji u dobi od tri godine ili mlađe, a njih 83 je izdvojeno u kasnijoj dobi.

Problem povezanosti dobi u kojoj je sudionik izdvojen iz primarne obitelji i broja promijenjenih smještaja s privržnošću odabranoj odrasloj osobi i vršnjacima testiran je Spearmanovim neparametrijskim testom korelacije, a rezultati tih analiza prikazani su u tablici 5. Utvrđena je niska negativna povezanost dobi izdvajanja iz primarne obitelji s ukupnim rezultatom na skali privrženosti za odabranu odraslu osobu ($r = -.20$, $p < .05$) i s rezultatom na subskali istog upitnika koja mjeri povjerenje ($r = -.24$, $p < .05$), dok za preostale subskale privrženosti odabranoj odrasloj osobi i ukupnog rezultata na skali i subskalama privrženosti vršnjacima nije pronađena značajna povezanost s dobi izdvajanja iz primarne obitelji.

Korelacije među subskalama Inventara privrženosti roditeljima i vršnjacima, dobi izdvajanja iz obitelji te broja promijenjenih ustanova prikazane su u tablici 5. Rezultati pokazuju da ne postoji statistički značajna povezanost između broja promijenjenih ustanova s ukupnim rezultatom na skalama i subskalama privrženosti odrasloj osobi i vršnjacima na razini značajnosti od 5% ($p > .05$). Također su uočene određene

specifičnosti s obzirom na spol. Ženski spol je pozitivno povezan s tri aspekta privrženosti odabranoj odrasloj osobi – povjerenje ($r = 0.31$) i komunikacija ($r = 0.39$) te s ukupnim rezultatom ($r = 0.30$), te s komunikacijskim aspektom privrženosti vršnjacima ($r = 0.27$). Dakle, djevojke u ustanovama javne skrbi imaju čvršće odnose privrženosti odraslim osobama i bolji komunikacijski aspekt privrženost vršnjacima nego mladići. S obzirom da u istoj tablici možemo vidjeti da su djevojke rjeđe mijenjale smještaj ($r = -0.21$), možemo ipak pretpostaviti da je stabilnost smještaja mogla pridonijeti čvršćim obrascima privrženosti.

Tablica 5. Koeficijenti korelacije između dobi izdvajanja iz primarne obitelji i broja promijenjenih ustanova i/ili obitelji s rezultata na skalama i subskalama privrženosti izabranoj odrasloj osobi i vršnjacima

	Dob	Dob_i	Bpu	PR_v	PR_o	POV_o	KO_o	OT_o	POV_v	KO_v	OT_v
Spol	-0.08	.08	-.21*	.18	.30**	.31**	.39**	-.01	.16	.27**	-.12
Dob	1	.39**	.03	.10	.05	-.03	.18	-.02	.05	.11	.08
Dob i.		1	-.17	.02	-.20*	-.24*	-.16	-.01	.04	.02	-.01
Bpu			1	-.01	.17	.14	.12	.14	-.01	-.18	.07
PR_v				1	.49**	.34**	.45**	.24*	.95**	.85**	.29**
PR_o					1	.87**	.88**	.68**	.45**	.40**	.01
POV_o						1	.77**	.38**	.42**	.37**	-.02
KO_o							1	.35**	.43**	.50**	-.06
OT_o								1	.18	.03	.35**
POV_v									1	.81**	.11
KO_v										1	-.01
OT_v											1

** $p < 0.01$

* $p < 0.05$

Legenda

Dob – aktualna dob sudionika

Spol – 0-mladići; 1-djevojke

Dob i. – dob izdvajanja sudionika iz primarne obitelji

Bpu – broj promijenjenih ustanova i/ili udomiteljskih obitelji

PR_v – ukupan rezultat na skali privrženosti vršnjacima

PR_o – ukupan rezultat na skali privrženosti izabranoj odrasloj osobi

POV_o – rezultat na subskali 1 privrženosti odabranoj odrasloj osobi, povjerenje

KO_o – rezultat na subskali 2 privrženosti odabranoj odrasloj osobi, komunikacija

OT_o – rezultat na subskali 3 privrženosti odabranoj odrasloj osobi, otuđenost

POV_v – rezultat na subskali 1 privrženosti vršnjacima, povjerenje

KO_v – rezultat na subskali 2 privrženosti vršnjacima, komunikacija

OT_v – rezultat na subskali 3 privrženosti vršnjacima, otuđenosti

Rezultati su pokazali da je djelomično potvrđena prva pod-hipoteza. Naime, utvrđena je niska negativna povezanost između dobi u kojoj je dijete izdvojeno iz obitelji s privrženošću odrasloj osobi, ali ne i s privrženošću vršnjacima. Što se tiče druge pod-hipoteze, rezultati je nisu potvrdili. Konkretno, nije utvrđena povezanost između privrženosti značajnoj odrasloj osobi i vršnjacima s brojem promijenjenih smještaja.

Privrženosti, psihopatska obilježja ponašanja, rizična i delinkventna ponašanja

Kako bi se odgovorilo na drugu skupinu problema, odnosno povezanosti privrženosti i razvojnih rizika, izračunati su Pearsonovi koeficijenti korelacije. Dobivene su korelacijske matrice za interpersonalni, ponašajni i afektivni aspekt psihopatije, za sve ukupne rezultate na skali psihopatskih tendencija i za ukupne rezultate na skalama i subskalama privrženosti odabranoj odrasloj osobi i vršnjacima, a u tablici 6. prikazani su samo oni koji su se pokazali statistički značajnima. Dobivene korelacije su niske i negativne. Najveća negativna povezanost dobivena je između rezultata na subskali Otuđenost koja mjeri razinu bliskosti s odabranom odraslom osobom i ukupnog rezultata na skali psihopatskih tendencija (PT_uk) ($r = -.31, p < .01$), dok je najmanja negativna povezanost između rezultata na subskali Komunikacije s odabranom odraslom osobom i rezultata na subskali koja daje procjenu afektivnog aspekta psihopatije (B-Nee) ($r = -.20, p < .05$).

Tablica 6. Koeficijent korelacije između ukupnog rezultata na skali psihopatskih tendencija, sva tri aspekta psihopatije i nekih subskala privrženosti odabranoj odrasloj figuri i vršnjacima

	POV_o	KO_o	OT_o	OT_v	Gr-M	B-Nee	I-Neo	PT_uk
POV_o	1	.79**	.40**	-.04	-.10	-.24*	-.09	-.16
KO_o		1	.30**	-.10	-.01	-.20*	.08	-.04
OT_o			1	.41**	-.28**	-.21*	-.30**	-.31**
OT_v				1	-.23*	-.04	-.20*	-.21*
Gr-M					1	.62**	.53**	.91**
B-Nee						1	.36**	.77**
I-Neo							1	.76**
PT_uk								1

** $p < 0.01$; * $p < 0.05$

Legenda

POV_o – rezultat na subskali 1 privrženosti s odabranom odraslom osobom, povjerenje

KO_o – rezultat na subskali 2 privrženosti s odabranom odraslom osobom, komunikacija

OT_o – rezultat na subskali 3 privrženosti s odabranom odraslom osobom, otuđenost

OT_v – rezultat na subskali 3 privrženosti vršnjacima, otuđenost

Gr-M – interpersonalni aspekt psihopatije, rezultat na subskalama Neiskreni šarm, Grandioznost, Laganje i Manipulativnost

B-Nee – afektivni aspekt psihopatije, rezultat na subskalama Izostanak kajanja, Bezosjećajnost i Neemocionalnost

I-Neo – ponašajni aspekt psihopatije, rezultat na subskalama Traženje uzbuđenja, Impulzivnost i Neodgovornost

PT_uk – ukupni rezultat na upitniku psihopatskih tendencija

Povezanost privrženosti važnoj odrasloj osobi i vršnjacima sa samoiskazanim rizičnim i delinkventnim ponašanjima provjerena je korelacijama subskala i ukupnog rezultata na SRDP skali s ukupnim rezultatom na skali privrženosti važnoj odrasloj osobi i vršnjacima te pripadajućim subskalama. Statistički značajne korelacije su izdvojene i prikazane u tablici 7. Najveća korelacija dobivena je između rezultata na subskali otuđenosti prema odrasloj osobi i rezultata na SRDP subskali Nasilničko ponašanje u bliskim vezama ($r = -.37, p < .01$), a najniža između rezultata na subskali otuđenosti od odrasle osobe i ukupnog rezultata na SRDP skali ($r = -.23, p < .05$). U skladu s rezultatima prethodnih istraživanja s populacijom mladih koji žive u svojim obiteljima (Ajduković, Ručević i Šincek, 2008), pokazalo se da su mladići skloniji rizičnom i delinkventnom ponašanju. Ova korelacijska analiza je ukazala na još jedan zanimljiv nalaz. Ukupni rezultat na Skali rizičnog i delinkventnog ponašanja je u značajnoj, osrednje velikoj negativnoj korelaciji. To znači da su oni, koji su ranije izdvojeni iz obitelji i smješteni u instituciju, skloniji rizičnom i delinkventnom ponašanju.

Tablica 7. Koeficijenti korelacije između ukupnog rezultata na SRDP skali, odabranih subskala SRDP-a i ukupnog rezultata na skali privrženosti odabranoj odrasloj osobi i odabranih subskala upitnika privrženosti odabranoj odrasloj osobi i vršnjacima

	Dob	Dob_i	Bpu	SRDP	Ldp	NP_bo	TKPR	OT_v	OT_o	PR_o
Spol	-.08	.08	-.21*	-.22*	-.33**	.07	-.30**	-.12	-.01	.30**
Dob	1	.39**	.03	.07	.02	-.08	-.02	.08	-.02	.05
Dob_i		1	-.17	-.45**	.10	.09	.06	-.06	-.10	-.04
Bpu			1	-.07	-.02	-.15	.01	.08	.18	.16
SRDP				1	.87*	.68**	.74**	-.19	-.23*	-.13
Ldp					1	.56**	.54*	-.09	-.27**	-.24**
NP_bo						1	.43**	-.24*	-.38**	-.14
TKPR							1	-.26*	-.12	-.05
OT_v								1	.41**	.07
OT_o									1	.64**
PR_o										1

** p<0.01; * p<0.05

Legenda

Dob – aktualna dob sudionika

Spol – 0-mladići; 1-djevojke

Dob i. – dob izdvajanja sudionika iz primarne obitelji

Bpu – broj promjena smještaja

SRDP – ukupni rezultat na SRDP skali

Ldp – rezultat na SRDP subskali Prekršajna i lakša delinkventna ponašanja

NP_bo – rezultat na SRDP subskali Nasilničko ponašanje u bliskim odnosima

TKPR – rezultat na SRDP subskali Teške krađe, provale i razbojništvo

OT_v – rezultat na subskali 3 privrženosti vršnjacima, otuđenost

OT_o – rezultat na subskali 3 privrženosti odabranoj odrasloj osobi, otuđenost

PR_o – ukupan rezultat na skali privrženosti izabranomj odrasloj osobi

Dobiveni rezultati su potvrdili drugu glavnu hipotezu da postoji negativna povezanost između privrženosti značajnoj odrasloj osobi i vršnjacima, psihopatskih obilježja ponašanja te rizičnog i delinkventnog ponašanja djece i mladih izdvojenih iz obitelji u ustanove socijalne skrbi.

5. Rasprava

Noviji znanstveni radovi u Republici Hrvatskoj iz područja socijalne skrbi za djecu i mlade, čiji je razvoj u biološkoj obitelji bio pod rizikom, stavljaju naglasak na koncept privrženosti u organizaciji javne skrbi (npr. Ajduković, Kregar i Laklija 2007b; Jovančević, 2008). Ukazuju da je koncept privrženosti neopravdano zanemaren u organizaciji javne skrbi u RH te da su dječji domovi najmanje prikladan oblik skrbi u usporedbi s obiteljskim domovima i udomiteljskim obiteljima, uzimajući u obzir mogućnost ostvarivanja odnosa privrženosti korisnika skrbi s osobama koji se o njima skrbe.

Na značaj teorije privrženosti u organizaciji javne skrbi za djecu ukazuje i dio rezultata ovog istraživanja. Najveći broj sudionika (N = 19) pri ispunjavanju Inventara privrženosti odabrao je brata ili sestru kao najznačajniju odraslu osobu. To potvrđuje da se braća i sestre ne bi smjeli razdvajati pri smještanju izvan obitelji, a ako se to i dogodi, jer je nekom od njih to u najboljem interesu, onda je bitno u individualnim planovima skrbi jasno planirati način kontakata između braće i sestara. Indikativno je što nijedan sudionik iz dječjeg doma nije odabrao biološkog roditelja, a 25 od 51 sudionika iz dječjih domova je kao značajnu odraslu osobu odabralo svoje prijatelje, prijateljice, mladiće i djevojke, odnosno vršnjake. Analiza odabira odraslih osoba navodi na zaključak kako dječji domovi ne pružaju okruženje poticajno za razvoj privrženosti odraslim osobama te se djeca i mladi u dječjim domovima usmjeravaju na vršnjake i s njima ostvaruju odnose privrženosti. Izbori koje su vršila djeca odnosno mladi korisnici SOS Dječjeg sela Hrvatska, i što se tiče bioloških roditelja i što se tiče SOS mama odnosno odgajatelja u zajednicama mladih, upućuju da se u tom sustavu posvećuje više pozornosti ovom značajnom aspektu odrastanja i formiranja ličnosti.

U ovom istraživanju pronađena je niska negativna povezanost dobi izdvajanja iz primarne obitelji s ukupnim rezultatom na skali privrženosti za odabranu odraslu osobu i s rezultatom na subskali istog upitnika koja mjeri povjerenje. Sudionici koji su iz primarne obitelji izdvojeni prije ili u svojoj trećoj godini života iskazivali su nižu privrženost i manje povjerenja odabranoj odrasloj osobi u odnosu na sudionike izdvojene nakon treće godine. Također se pokazalo da su oni mladi, koji su ranije izdvojeni iz obitelji (mlađi od tri godine) i smješteni u instituciju, skloniji rizičnom i delinkventnom ponašanju. I ovi nalazi upućuju da rano izdvajanje iz biološke obitelji u interakciji sa smještajem u instituciju dovodi do povećanog razvojnog rizika. Pod tim vidom je u slučajevima ranog izdvajanja djece nužno osiguravanje zamjenske obitelji.

Bowlby je već 1944. godine sugerirao da će rano odvajanje od figure privrženosti ili odsutnost figure privrženosti biti predispozicija kasnijeg razvoja emocionalne hladnoće ili "bezosjećajnog karaktera", kao i značajki psihopatije i raznih oblika psihopatologije (Frodi i sur., 2001). U ovom istraživanju utvrđena je povezanost između psihopatskih tendencija i kvalitete privrženosti, ali samo u nekim aspektima psihopatskih tendencija i kvalitete privrženosti, te su sve dobivene korelacije niske. Utvrđena je statistički značajna, ali niska negativna povezanost ukupnog rezultata na skali psihopatskih tendencija sa subskalama *Otuđenost od važne osobe* i *Otuđenost od vršnjaka*. Viši rezultat na subskalama otuđenosti interpretira se *obrnuto* – viši rezultat ukazuje na nižu interpersonalnu otuđenost i osjećaj ljutnje. Znači da su sudionici, koji su izvješćivali o nižim osjećajima ljutnje i doživljaju interpersonalne otuđenosti od važne osobe i vršnjaka, u prosjeku postizali niže rezultate na upitniku psihopatskih tendencija. Također je dobivena značajna negativna povezanost između subskale *Otuđenost od*

vršnjaka i interpersonalnog i ponašajnog aspekta psihopatije. Rezultat na subskali *otuđenosti od izabrane odrasle osobe* statistički je značajno negativno povezan sa sva tri aspekta psihopatije: interpersonalnim, afektivnim i ponašajnim. Rezultat na subskali *povjerenja važnoj odrasloj osobi* i na subskali *Komunikacije s odraslom osobom* je nisko negativno povezan s afektivnim aspektom psihopatije. Sudionici kod kojih su niži rezultati na subskalama *povjerenje* i *komunikacija s važnom odraslom osobom*, u prosjeku postižu više rezultate na subskalama koje mjere afektivni aspekt psihopatije, odnosno *izostanak kajanja*, *bezosjećajnost* i *neemocionalnost*. I ovi rezultati pokazuju da je nužno pitanju razvoja privrženosti djece u javnoj skrbi posvetiti odgovarajuću pozornost – od izbora najprikladnijeg načina zbrinjavanja do sustavnog planiranja individualne skrbi za svako pojedino dijete i programiranja rada na načelima teorije privrženosti.

Ukupni rezultat, postignut u upitniku privrženost važnoj odrasloj osobi, kao što je bilo i očekivano, negativno je povezan s rezultatima na SRDP subskali *Prekršajna i lakša delinkventna ponašanja* na razni značajnosti od 1%, što ukazuje da sudionici, koji doživljavaju veću privrženost odrasloj osobi, u prosjeku iskazuju da čine manje prekršajnih i lakših delinkventnih ponašanja. Nalaz je u skladu s prethodnim istraživanjima Rosensteina i Horowitz (1997; prema Catchpole, 2009), Cashvella i Vacca (1996; prema Nickerson i Nagle, 2004) te Vazsonya i Flannery (1997; prema Nickerson i Nagle, 2004) u kojima je utvrđena povezanost nesigurne privrženosti s delinkventnim ponašanjem. Rezultat na subskali *Otuđenosti od važne odrasle osobe* negativno je povezan s ukupnim rezultatom na SRDP skali i subskalama *Prekršajna i lakša delinkventna ponašanja* i *Nasilničko ponašanje u bliskim odnosima*. Mladi koji nisu ostvarili blizak odnos s važnom odraslom osobom, nego naprotiv, prema odrasloj osobi osjećaju ljutnju i doživljavaju je emocionalno udaljenom, u prosjeku iskazuju da čine više rizičnih i delinkventnih ponašanja.

Rezultat na subskali *Otuđenost od vršnjaka* u negativnoj je korelaciji sa subskalama *Nasilničko ponašanje u bliskim odnosima* i *Teške krađe, provale i razbojništvo*. Sudionici koji su nasilniji u bliskim odnosima te skloniji počinuti teške krađe, provale i razbojništva, u prosjeku osjećaju više otuđenosti i ljutnje prema svojim vršnjacima. Salzingerova, Rosario i Feldman (2004) su proveli longitudinalno istraživanje u kojem su ispitali povezanost zlostavljanja u djetinjstvu i kasnijeg nasilničkog ponašanja. Rezultati su pokazali da privrženost roditeljima predstavlja medijator, a privrženost vršnjacima moderator u razvoju nasilničkog ponašanja.

Također su uočene određene specifičnosti s obzirom na spol. Konkretno, djevojke u ustanovama imaju čvršće odnose privrženosti s odraslim osobama i bolji komunikacijski aspekt privrženost s vršnjacima nego mladići. Pod tim vidom valja voditi računa o rodno specifičnom pristupu razvoju privrženosti u sustavu javne skrbi za djecu.

5.1. Implikacije za buduća istraživanja

Ovo je prvo istraživanje koje u žarištu ima privrženost, a provedeno je na uzorku korisnika ustanova za zbrinjavanje djece i mladih bez odgovarajuće roditeljske skrbi. Radi se o asocijacijsko korelacijskom istraživanju kojem su u tome smislu ograničeni dometi kauzalnog zaključivanja. Ipak, provedene analize su jasno pokazale potencijalni značaj koncepta privrženosti kao prediktora razvojnih rizika mladih u dječjim domovima i zajednicama mladih. Stoga bi se istraživanje trebalo proširiti i produbiti

u nekoliko smjerova. Kao prvo, predlažemo proširivanje istraživanja na djecu i mlade koji su zbrinuti u udomiteljskim obiteljima, što bi omogućilo dodatne usporedbe. Mnogi stariji sudionici su se također vrlo teško odlučivali s kojom su odraslom osobom najprisniji i izjavljivali kako nisu bliski ni s jednom odraslom osobom. Stoga je prijedlog da se u budućim istraživanjima uzorak proširi, precizira figura privrženosti u upitniku privrženosti odrasloj osobi, instrumentarij proširi upitnikom koji bi, osim mjere samoprocjene kvalitete privrženosti, pružio uvid u stil privrženosti. Treći smjer istraživanja bi bio u smjeru produbljivanja istraživanja primjenom kvalitativnog pristupa, koji bi uključio provođenje odgovarajućeg intervjua s mladima u ustanovama, te koji bi omogućio uvid u "povijest" razvoja stila njihove aktualne privrženosti.

6. Zaključak

Istraživanje je potvrdilo značaj koncepta privrženosti za praćenje razvojnih rizika djece u ustanovama socijalne skrbi i konceptualizaciju javne skrbi za djecu.

Iako je analizom varijance utvrđeno da ne postoje statistički značajne razlike između sudionika u privrženosti odabranoj odrasloj osobi i vršnjacima, psihopatskim tendencijama i samoiskazanom rizičnom i delinkventnom ponašanju s obzirom na tri oblika izvanobiteljskog smještaja (SOS – Dječje selo, dječji dom, SOS – Zajednica mladih), ipak su se pokazale bitne razlike između mladih u ta tri oblika smještaja s obzirom na izbor figure privrženosti. Analiza odabira odraslih osoba navodi na zaključak kako dječji domovi ne pružaju okruženje poticajno za razvoj privrženosti odraslim osobama, te se djeca i mladi u dječjim domovima usmjeravaju na vršnjake i s njima ostvaruju odnose privrženosti.

Spearmanovim testom korelacije djelomično je potvrđena hipoteza povezanosti dobi u kojoj je sudionik izdvojen iz obitelji s privrženošću, jer se pokazala niska negativna povezanost dobi u kojoj je sudionik izdvojen s privrženošću odrasloj osobi, ali ne i s privrženošću vršnjacima. Istim testom odbačena je hipoteza negativne povezanosti privrženosti odrasloj osobi i vršnjacima s brojem promijenjenih smještaja. Također se pokazalo da su oni mladi, koji su ranije izdvojeni iz obitelji (mlađi od tri godine) i smješteni u instituciju, skloniji rizičnom i delinkventnom ponašanju. I ovi nalazi upućuju da rano izdvajanje iz biološke obitelji u interakciji sa smještajem u instituciju dovodi do povećanog razvojnog rizika. Pod tim vidom je u slučajevima ranog izdvajanja djece nužno osiguravanje zamjenske obitelji.

Pearsonovim testom korelacije potvrđena je hipoteza negativne povezanosti privrženosti važnoj odrasloj osobi i vršnjacima sa psihopatskim tendencijama i sa samoiskazanim rizičnim i delinkventnim ponašanjem. Mladi koji nisu ostvarili blizak odnos s važnom odraslom osobom, nego naprotiv, prema odrasloj osobi osjećaju ljutnju i doživljavaju ju emocionalno udaljenom, u prosjeku iskazuju da čine više rizičnih i delinkventnih ponašanja.

I ovi rezultati pokazuju da je nužno razvoju privrženosti djece u javnoj skrbi posvetiti odgovarajuću pozornost – od izbora najprikladnijeg načina zbrinjavanja do sustavnog planiranja individualne skrbi za svako pojedino dijete i programiranja rada na načelima teorije privrženosti. Pod tim vidom je značajno da je u Standardima socijalnih usluga (O'Brian i Martinović, 2009), čiju je u izradu pokrenulo Ministarstvo zdravstva i socijalne skrbi, u skladu sa Stockholmskom deklaracijom o djeci i institucionalnoj skrbi (Trygged, 2004), posvećen posebna pozornost djeci u institucijama. Tako

se u razradi standarda 18.⁴ navodi da je potrebno poticanje i podržavanje djece u očuvanju konstruktivnog kontakta s njihovim biološkim obiteljima, prijateljima i ostalim važnim osobama. Ovo načelo se neposredno oslanja na teoriju privrženosti i njegovu operacionalizaciju u praksi je nužno temeljiti na ovoj teoriji.

LITERATURA:

Ajduković, M., Kregar Orešković, K. i Laklija M. (2007a) Teorija privrženosti i psihosocijalni rad. Ljetopis socijalnog rada, 14 (1), 59-91.

Ajduković, M., Kregar Orešković, K. i Laklija M. (2007b) Značaj teorija privrženosti za konceptualizaciju javne skrbi za djecu. Ljetopis socijalnog rada, 14 (1), 93-118.

Ajduković, M., Rajhvajn, L., Sladović Franz, B. (2007) Značenje ljestvice depresivnosti za djecu u procjeni mentalnog zdravlja djece i adolescenata u javnoj skrbi. Socijalna psihijatrija, 35 (3), 107 – 118.

Ajduković, M., Ručević, S. i Šincek, D. (2008) Istraživanje rasprostranjenosti rizičnog i delinkventnog ponašanja djece i mladih u urbanim sredinama – dodatni poticaj za ciljanu prevenciju. Dijete i društvo, 1 (2), 27-48.

Ajduković, M., Sladović Franz, B. (2004) Samoprocjena ponašanja mladih u dječjim domovima i udomiteljskim obiteljima u Hrvatskoj. Društvena istraživanja, 13 (6), 74, 1031 – 1054.

Ajduković, M., Sladović Franz, B. (2005) *Behavioural and emotional problems of children by type of out-of-home care in Croatia. International Journal of Social Welfare, 15(3), 163 – 175.*

Ajduković, M., Sladović Franz, B. i Kregar Orešković, K. (2005) Razlozi izdvajanja i obilježja života u primarnoj obitelji djece u javnoj skrbi. Dijete i društvo, 7 (2), 328-354.

Ammaniti, M., van Ijzendoorn, M. H., Speranza, M. i Tambelli, R. (2000) *Internal working models of attachment during late childhood and early adolescence: an exploration of stability and change. Attachment and Human Development, 2(3), 328–346.*

Andershed, H. A., Kerr, M., Stattin, H., Levander, S. (2002) *Psychopathic traits in non-referred youths: Initial test of a new assessment tool. U E. Blaauw & L. Sheridan (ur.), Psychopaths: Current International Perspectives (131-158). The Hague: Elsevier.*

Armsden, G. C. i Greenberg, M.T. (1987) *The Inventory of Parent and Peer Attachment: Relationship to Well-being in Adolescence. Journal of Youth and Adolescence, 16 (5), 427 – 454.*

⁴ Standard 18: Razvoj i naobrazba djece

Svako dijete dobiva podršku u oblikovanju budućnosti u kojoj će postati samostalan, neovisan i aktivan član društva.

- Catchpole, R. E. H. (2009) *Attachment to caregivers and psychopathic characteristics among adolescent at risk for aggression*. Neobjavljeni doktorski rad. Burnabi: SimonFraser University.
- Cleckley, H. (1976) *The Mask of Sanity (5th ed)*. St Louis. MO: Mosby.
- Frodi, A., Dernevik, M., Sepa, A., Philipson, J., i Bragesjö, M. (2001) *Current attachment representations of incarcerated offenders varying in degree of psychopathy*. *Attachment and Human Development*, 3 (3), 269–283.
- Jovančević, M. (2008) O važnosti ranog odnosa dojenče – roditelj. U: Ajduković, M. i Radočaj, T. (ur) *Pravo djeteta na život u obitelji*. Zagreb: UNICEF.
- Hare, R. D. (2003) *Technical manual for the Revised Psychopathy Checklist (2nd ed.)*. North Tonawanda, NY: Multi-Health Systems.
- Hardy, L. T. (2007) *Attachment Theory and Reactive Attachment Disorder: Theoretical Perspectives and Treatment Implications*. *Journal of Child and Adolescent Psychiatric Nursing*, 20 (1) 27–39.
- McElhaney, K. B., Immele, A., Smith, F.D., i Allen, J.P. (2006) *Attachment organization as a moderator of the link between friendship quality and adolescent delinquency*, *Attachment and Human Development*, 8 (1) 33- 46.
- Mikšaj-Todorović, Lj. (2004) *Kriminalno ponašanje*. U: J. Bašić, N. Koller Trbović, i S. Uzelac (ur.), *Poremećaji u ponašanju: pristupi i pojmovna određenja*. Zagreb: Edukacijsko-rehabilitacijski fakultet, str. 37-45.
- Nickerson, A. B. i Nagle, R. J. (2004) *The influence of parent and peer attachment on life satisfaction in middle childhood and early adolescence*. *Social Indicators research*, 66, 35-60.
- O'Brien, J. i Martinović, S. (2009) *Standardi kvalitete u socijalnim uslugama*. MZSS. Radni materijal.
- Petz, B. (1997) *Osnovne statističke metode za nematematičare*. Jastrebarsko: Naklada Slap
- Ručević, S., Ajduković, A. i Šincek, D. (2009) *Razvoj upitnika samoiskaza rizičnog i delinkventnog ponašanja mladih*. *Kriminologija i socijalna integracija*. (u tisku)
- Salzinger, S., Rosario, M. i Feldman, R. S. (2007) *Physical Child Abuse and Adolescent Violent Delinquency: The Mediating and Moderating Roles of Personal Relationships* *Child Maltreatment*, 12 (3), 208-219.
- Seagrave, D. i Grisso, T. (2002) *Adolescent development and the measurement of juvenile psychopathy*. *Law and Human Behavior*, 26, 219-239.

Skeem, J. L. i Cauffman, E. (2003) *Views of the Downward Extension: Comparing the Youth Version of the Psychopathy Checklist with the Youth Psychopathic Traits Inventory. Behavioral Sciences and the Law, 21, 737-770.*

Sladović Franz, B. (2003) Psihosocijalni razvoj djece u dječjim domovima. Zagreb: Pravni fakultet Sveučilišta u Zagrebu i Državni zavod za zaštitu obitelji, materinstva i mladeži.

Šućur, Z. (2004) Pojam i tipologija društvenih devijacija: sociološka perspektiva. U: J. Bašić, N. Koller Trbović, i S. Uzelac (ur.), *Poremećaji u ponašanju: pristupi i pojmovna određenja.* Zagreb: Edukacijsko-rehabilitacijski fakultet, str.15-35.

Trygged, S. (2004) *Moving away from residential care. Stockholm: Stockholm University, Department of Social Work, 74 – 76.*

Attachment and Developmental Risks in Children and Youth in Children's Homes

Ester Brašnić
J.J. Strossmayer University, Osijek
Faculty of Humanities and Social Sciences,
Study of Psychology

ORIGINAL SCIENTIFIC ARTICLE
UDK 364.046.4:159.922.76-056.49

Prof. Dr. sc. Marina Ajduković
University in Zagreb, Faculty of Law
Study Centre for Social Work

Mr. sc. Silvija Ručević
J.J. Strossmayer University, Osijek
Faculty of Humanities and Social Sciences,
Study of Psychology

SUMMARY

(Attachment and developmental risks in children and youth within public care)

The aim of this research was to study (1) the connection among the age at which the children were separated from their families and placed in children homes, number of changes in institutional placement and their attachment to a significant adult person and the peers; and (2) the connection among the attachment to the peers and a significant adult person with their psychopathic tendencies and risky and delinquent behaviour. The research was conducted on the sample of 100 participants, beneficiaries of SOS – Children's Village (N = 22), SOS – Youth Community (N = 27) and Children's Home (N = 51). The Youth Psychopathic Traits Inventory (YPI, Andershed, Kerr, Stattin i Levander, 2002), The Self-Report Questionnaire of Risky and Delinquent Behaviour, shortened version (SRDP-2007, Ručević, Ajduković and Šincek, 2009) and adapted version of The Inventory of Parent and Peer Attachment (IPPA, Armsden i Greenberg, 1987) were applied.

The results showed no significant differences among participants regarding attachment to a significant adult person and the peer, psychopathic tendencies and risky and delinquent behaviour considering the form of out-of-family placement. No correlation between attachment to an adult person and the peers and the number of exchanged placement was determined. A low negative correlation between ages at which participants were separated from a family and attachment to the significant adult was identified. The results showed negative correlation among the attachment to the significant adult and the peers with psychopathic tendencies and to self-reported risky and delinquent behaviour.

Key words: children home, attachment, psychopathic tendencies, risky and delinquent behaviour

Bindung und Entwicklungsrisiken für Kinder und Jugendliche in Kinderheimen

Ester Brašnić
 Universität J.J. Strossmayera Osijek,
 Philosophische Fakultät,
 Psychologiestudium

WISSENSCHAFTLICHE
 ORIGINALABHANDLUNG
 UDK 364.046.4:159.922.76-056.49

Prof. Dr. sc. Marina Ajduković
 Universität in Zagreb, Juristische Fakultät
 Studienzentrum für Sozialarbeit

Mr. sc. Silvija Ručević
 Universität J.J. Strossmayera Osijek,
 Philosophische Fakultät,
 Psychologiestudium

ZUSAMMENFASSUNG

(Bindung und Entwicklungsrisiken für Kinder und Jugendliche in öffentlicher Fürsorge)

Das Ziel dieser Forschung ist, die Verbindung 1) des Alters, in dem die Kinder von der Familie getrennt wurden und der Anzahl der gewechselten Einrichtungen mit der Bindung an einen wichtigen Erwachsenen und Gleichaltrigen sowie (2) der Bindung an Gleichaltrige und einen wichtigen Erwachsenen mit Entwicklungsrisiken, die mit zwei Maßnahmen operationalisiert wurden – psychopathischen Tendenzen und riskanten und delinquent Verhalten – zu überprüfen. Die Forschung wurde auf einer Stichprobe von 100 Jugendlichen beider Geschlechts im Alter von 13 bis 19 Jahren im SOS Kinderdorf (N=22), SOS – Gemeinschaft Jugendlicher (N=27) und Kinderheimen (N=51) durchgeführt. Angewendet wurden das Youth-Psychoptic Traits Inventory (YPI, Andershed, Kerr, Stattin und Levander, 2002), Fragebogen über die Selbstbeurteilung von riskanten und delinquenten Verhalten, Kurzform (SRDV - 2007, Ajduković, Ručević und Šincek 2008) und die angepasste Form des Fragebogens zur Bindung an Eltern und Gleichaltrige (IPPA, Armsden i Greenberg, 1987). Die erzielten Resultate weisen darauf, dass es keinen Unterschied gibt zwischen Forschungsteilnehmern und der Bindung an einen ausgewählten wichtigen Erwachsenen und Gleichaltrigen mit psychopathischen Tendenzen und riskanten und delinquenten Verhalten in Hinsicht auf die institutionalisierte Unterkunftsform außerhalb der Familie. Die Verbindung zwischen Bindung an einen bedeutenden Erwachsenen und Gleichaltrigen mit der Anzahl von gewechselten Unterkünften wurde nicht festgestellt. Es wurde eine niedrige negative Verbindung zwischen Alter, in dem das Kind von der Familie getrennt wurde, und der Bindung an einen Erwachsenen, aber nicht eine Bindung an Gleichaltrige,

festgestellt. Die Resultate weisen auf eine negative Verbindung zwischen der Bindung an einen Erwachsenen und Gleichaltrige mit psychopathischen Tendenzen und der Selbstbeurteilung von riskanten und delinquenten Verhalten.

Schlüsselwörter: Kinderheim, Bindung, psychopathische Tendenzen, riskantes und delinquentes Verhalten

DIJETE I DRUŠTVO

Specifična područja rizika djece uključene u produženi stručni postupak u osnovnim školama u Hrvatskoj

Prof. dr. sc. Nivex Koller-Trbović
Gabrijela Ratkajec, prof.
Anja Mirosavljević, prof.
Sveučilište u Zagrebu
Edukacijsko-rehabilitacijski fakultet

PRETHODNO PRIOPĆENJE
UDK 159.922.76-
056.49:373.3(497.5)

SAŽETAK

Produženi stručni postupak u osnovnim školama u RH, unatoč dugogodišnjoj praksi i pozitivnim iskustvima, nedovoljno je istraženo područje rada s djecom i mladima u riziku i/ili s poremećajima u ponašanju. Stoga se ovim radom željelo utvrditi specifična područja rizika učenika uključenih u produženi stručni postupak u osnovnim školama u RH u odnosu na izvaninstitucionalne i institucionalne oblike tretmana. Specifična obilježja i područja rizika ispitanika procjenjivana su na dva instrumenta (Teacher Report Form, Achenbach, 2001. i Risk Factor Questionnaire, Scholte, 1998.). Rezultati robustne diskriminacijske analize ukazali su na postojanje statistički značajnih razlika u intenzitetu i strukturi rizika kod ispitanika iz izvaninstitucionalnog, poluinstitucionalnog i institucionalnog oblika tretmana. Statistički značajne razlike dobivene su i kod ispitanika uključenih u produženi stručni postupak u osnovnim školama u Zagrebu i onih u drugim gradovima u Hrvatskoj (Pula, Zadar, Rijeka i Split). Rezultati ukazuju na nužnost diferencijacije i usklađivanja tretmana prema specifičnom profilu rizika (intenzitet i struktura).

Ključne riječi: osnovne škole, produženi stručni postupak, profil rizika

Uvod

U novom Zakonu o odgoju i obrazovanju u osnovnoj i srednjoj školi iz 2008. godine (MZOŠ RH, kolovoz 2008.) u članku 65. spominju se učenici s teškoćama u razvoju te se navodi da su to i učenici s teškoćama u učenju, problemima u ponašanju i emocionalnim problemima te učenici s teškoćama uvjetovanim odgojnim, socijalnim, ekonomskim, kulturalnim i jezičnim čimbenicima. Ako se procijeni da su kod učenika prisutne neke od spomenutih teškoća, učenik ostvaruje pravo na primjerene programe školovanja i primjerene oblike pomoći. Vrste teškoća, primjereni program školovanja i primjereni oblik pomoći za pojedinog učenika utvrđuje povjerenstvo.

Kad je riječ o djeci s emocionalnim i ponašajnim problemima, može se reći da je ova zakonska odredba zaista nova. Međutim, potrebe takve djece u osnovnim školama već su znatno ranije prepoznate u praksi. Tako se u Zagrebu, u nekim školama, već preko 20 godina provodi produženi stručni postupak za učenike osnovnoškolske dobi kod kojih su prepoznati rani znakovi rizika za razvoj poremećaja u ponašanju i osobnosti (Poldrugač, Marušić, Žižak, 2006). Danas se taj oblik sekundarne prevencije provodi u preko 20 osnovnih škola u Zagrebu i kroz djelovanje preko 30 skupina. Važno je reći da se taj oblik tretmana provodi u školi, a provode ga specijalizirani stručnjaci iz Doma za odgoj djece i mladeži u Zagrebu te ga i financira Ministarstvo zdravstva i socijalne skrbi RH. Kako navode Marušić i Habijanec Martinović (2006, 41) "dugogodišnje praktično iskustvo govori o visokoj razini efikasnosti" tog tretmana. Zanimljivo je da je takav oblik tretmana s učenicima u osnovnim školama nastajao postupno. Isprva su ravnatelj, pomoćnik ravnatelja i voditelj odjela dijagnostike Doma za odgoj djece i mladeži iz Zagreba održavali predavanja u osnovnim školama na fenomenologiji i etiologiji poremećaja u ponašanju djece osnovnoškolske dobi, za što je sve više škola pokazivalo zanimanje. Potom je psiholog Doma jednom tjedno dolazio u pojedine škole i zajedno s nastavnicima, roditeljima i učenicima radio na rješavanju žurnih problema, a 1987. godine započela je s radom i prva skupina produženog stručnog postupka u jednoj osnovnoj školi u Zagrebu. Nakon prve skupine, slobodno se može reći "usmenom predajom", širila se vijest o dobrim rezultatima takvog rada s učenicima, te su pomalo i druge škole tražile da se takav oblik tretmana organizira i u okviru njihovih škola. Produženi stručni postupak se nakon više godina funkcioniranja isključivo u Zagrebu, počeo širiti i na druga područja Hrvatske, pretežito u većim gradovima (Split, Rijeka, Pula, Osijek i dr.).

Međutim, ostaje činjenica da je nakon 20 i više godina ovaj oblik tretmana još uvijek sporadično i nedovoljno prisutan i u Zagrebu i na području cijele Hrvatske, a da, kako je ranije spomenuto, iskustva pokazuju da se radi o učinkovitoj intervenciji. Valja pretpostaviti da će mogućnosti, koje sada pruža novi Zakon o odgoju i obrazovanju u osnovnim i srednjim školama, te rezultati ovog, kao i drugih istraživanja o kriterijima procjene rizika i potreba djece, kao i rezultati znanstvene evaluacije (koju tek treba provesti), dati snažan poticaj za širenje ove vrste tretmana koji se provodi u neposrednom djetetovom okruženju.

Iskustva u svijetu

Pretraživanje literature na temu produženog stručnog postupka ukazuje da su slični programi razmjerno dobro opisani, ali da postoji manji broj istraživanja o njihovoj učinkovitosti. Budući da je pristup djeci s emocionalnim i ponašajnim poremećajima u Europi i Americi različit, logično je i status produženog stručnog tretmana različit, što će biti vidljivo iz teksta koji slijedi.

U brojnoj američkoj literaturi (Hughes i Adera, 2006, Lane, 2007, Vanderploeg i sur., 2009), navode se dnevni centri i institucionalni tretman za djecu s emocionalnim i ponašajnim teškoćama. Dnevni centri nude strukturirane dnevne programe kombinirajući intervencije koje se odnose na područje mentalnog zdravlja i posebnu edukaciju djece i adolescenata, ali i pomoć i podršku za roditelje. Institucionalni tretman takve djece, s druge strane, podrazumijeva sveobuhvato terapijsko-edukacijsko okruženje u kojem su djeca pod stalnim nadzorom. Takav oblik tretmana zadovoljava njihove socijalne, emocionalne i obrazovne potrebe (Gagnon i Leone, 2006).

U Sjedinjenim Američkim Državama postoji oko 10.900 alternativnih škola, koje pohađa oko 613.000 učenika, s tim da 12% čine učenici s teškoćama u učenju i s emocionalnim ili ponašajnim teškoćama (Lehr, 2004, prema Hughes i Adera, 2006). Unatoč trendu inkluzije i integracije učenika s teškoćama u redovne razredne odjele, učenici s emocionalnim i/ili ponašajnim teškoćama i dalje vrlo često pohađaju posebna razredna odjeljenja u školama koje su segregirane i odvojene od tzv. redovnih škola, a u ambulantnom su tretmanu dnevnih centara (*US Department of Education*, 2001, prema Hughes i Adera, 2006). Lane (2007) navodi da nikada kao posljednjih godina američka javnost i vlada nisu bile toliko zainteresirane za prevenciju antisocijalnih ponašanja i nasilja kod maloljetnika.

Iako, dakle, u SAD-u većina djece s emocionalnim i ponašajnim teškoćama polazi posebne škole, Robinson i dr. još su 1999. godine (prema Vanderploeg i sur., 2009) govorili o poludnevnom programu za djecu s navedenim teškoćama, a koja polaze redovne škole. Tako je isti autor 2000. godine (prema Friesen 2007, prema Vanderploeg i sur., 2009) istraživanjem na uzorku od 215 djece u poluinstitucionalnom tretmanu u okviru redovnih škola ukazao na značajno smanjenje ponašajnih teškoća kod navedenog uzorka.

Produženi dnevni tretman (*extended day treatment*) trend je u SAD-u, a opravdanje za tu vrstu intervencije pronalaze u brojnim evaluacijskim studijama. Programi poludnevnog boravka u školi vode ka poboljšanju socijalnog i emocionalnog funkcioniranja djece, posebno djece u riziku, kao i one djece koja potječu iz siromašnijih obitelji (Posner i Vandell 1994, prema Vanderploeg i sur., 2009). Friesen (2007, prema Vanderploeg i sur., 2009), objašnjavajući svoj model, navodi da produženi dnevni tretman ima tri razine i to kako slijedi: intenzivna (5 dana tjedno) nudi servise za djecu s najvišom razinom rizika i potrebama za tretmanom; standardna (3-5 dana tjedno) nudi servise za one s umjerenom razinom rizika s ciljem kontinuirane stabilizacije simptoma te uspostavljanje veza sa zajednicom u kojoj živi; te tranzicijska (2-3 dana tjedno) koja nudi servise za one s umjerenom i niskom razinom rizika.

Nadalje, istraživanja u Americi su pokazala da učenici uključeni u programe produženog dnevnog tretmana postižu bolji akademski uspjeh (Hamilton i Klein, 1998, Huang i sur., 2000, Ohio Hunger Task Force, 1999, Schinke, Cole, i Poulin, 1998, Tierney i sur., 1995, White et al., 2001; prema McComb Scott-Little, 2003), razvijaju pozitivnije stavove prema školi, kao i veća očekivanja u području školskog uspjeha, stvaraju bolje radne navike, češće pohađaju nastavu (Brooks, Mojica i Land, 1995, Posner i Vandell, 1994, Schinke, Cole i Poulin, 1998, Tierney i sur., 1995, Witt, 1997, prema McComb i Scott-Little, 2003), a oni dovode i do smanjenja asocijalnih ponašanja, kao i uporabe alkohola i droga, nasilja, vode do bolje povezanosti sa skupinom vršnjaka, razvijaju uspješnije strategije rješavanja sukoba (Beuhring, Blum i Rinehart, 2000, Catalano i sur., 1998, Marshall i sur., 1997, Miller, 1995, Pettit i sur., 1997, Pierce, Hamm i Vandell, 1999, Rodriguez i sur., 1999, Roth, 1998, prema McComb i Scott-Little, 2003).

Kad je riječ o Europi, primjerice o Nizozemskoj, djeca s emocionalnim i ponašajnim teškoćama pohađaju redovne škole. No za one s intenzivnim poremećajima u ponašanju postoje dnevni centri u vidu poluinstitucionalnog tretmana u koji dijete dolazi nakon završetka nastave. Centri su obično povezani sa školama za specijalnu edukaciju. Skupinu čini 10-12 članova oba spola. Tu se djeca igraju, čitaju knjige, pišu zadaću, rade zajedno večeru. Za svako dijete i njegovu obitelj napravljena je dijagnostička procjena, a u skladu s njom i individualni program rada. Cijeli slučaj vodi tzv. koordinator – najčešće psiholog zaposlen u regionalnom uredu koji i upućuje dijete u takvu vrstu tretmana.

Koordinator ne radi izravno s korisnicima, već to rade stručnjaci zaposleni u centrima, ali koordinator prati napredak djeteta. Na isti se način radi i s djecom koja manifestiraju poremećaj pažnje i/ili hiperaktivnosti i za sada se takva praksa pokazala učinkovitom (Scholte, Van Berckelaer-Onnes i Van der Ploeg, 2007).

No u Engleskoj je, čini se, situacija znatno drugačija. Kvalitativno istraživanje roditeljske perspektive servisa, koji se nude kao pomoć i podrška za djecu s emocionalnim i ponašajnim teškoćama, provedeno s 30-ero roditelja 25-ero učenika s emocionalnim i ponašajnim teškoćama, došlo je do, općenito gledajući, poražavajućih rezultata. Naime, roditelji smatraju da je komunikacija između različitih servisa, koji se bave djecom i mladima s emocionalnim i ponašajnim teškoćama, nedostatna i površna, a kolanje informacija sporo. Kada je riječ o školama koje djeca pohađaju (škole za djecu i mlade s emocionalnim i ponašajnim poremećajima), roditelji navode da su zadovoljni i da uočavaju pozitivne promjene u ponašanju kod svoje djece. Zadovoljni su malim razrednim odjelima koja djeca pohađaju, kao i razumijevanjem za probleme od strane nastavnika, za razliku od redovnih škola. Roditelji djece, koja su pohađala redovne škole, iskazali su nezadovoljstvo upozoravajući na učestala isključenja djece iz škole, duge i spore postupke procjene djeteta i birokratske teškoće vezane uz izradu prilagođenog programa. Kada je riječ o socijalnoj službi, iskustva su također negativna; navode da nisu dobili željenu i traženu potporu od strane stručnjaka u tom području. Sličnu situaciju navode i kada govore o zdravstvu, posebice o dječjoj psihijatriji. Servisi za provođenje slobodnog vremena rijetko uopće primaju djecu s emocionalnim i ponašajnim teškoćama u svoje skupine, što je također pridonijelo jakom osjećaju marginalizacije i stigmatizacije tih obitelji. Na najpozitivnije su ocijenili volonterske organizacije i u tom području su iskazali određeni entuzijazam. Navode da im je od izrazite koristi bilo individualno ili skupno savjetovanje koje takve udruge pružaju, posebno navodeći pozitivna iskustva s udrugom *Big Brother Big Sister* (Crawford i Simonoff, 2003).

Centar za istraživanja obrazovanja učenika u riziku u SAD-u (*The Center for Research on the Education of Students At Risk*) u svom izvješću o 34 produžena dnevna programa navodi zajedničke elemente učinkovitih poludnevnih tretmana u školi: struktura i unaprijed poznat raspored, snažna povezanost sa školskim kurikulumom, dodatno educirani stručnjaci koji rade s takvom djecom te mogućnost učenja "jedan-na-jedan" (McComb i Scott-Little, 2003).

Povezanost između obrazovnog postignuća, učenja i ponašanja dugo je vremena bila zanemarena i u Portugalu, kao navodi Lopes (2005), u smislu da su programi za djecu u riziku bili gotovo isključivo usmjereni na postizanje promjene u samom ponašanju, odnosno na razvijanje socijalnih vještina s ciljem unaprjeđivanja socijalnih kompetencija i socio-emocionalnog funkcioniranja u svakodnevnom životu, stavljajući u drugi plan akademski uspjeh djeteta (Hughes i Adera, 2006). U tom smislu specifični ciljevi produženog stručnog postupka dobro su operacionalizirani s ciljem postizanja pozitivnih promjena u različitim područjima socijalno pedagoškog tretmana.

I portugalski autori navode da je rana intervencija najisplativiji oblik rada s djecom školske dobi koji poremećaje u ponašanju manifestiraju uglavnom u školskoj sredini. Navode da je nisko školsko postignuće mogući rizični čimbenik za razvoj i/ili intenziviranje emocionalnih i ponašajnih teškoća, ali i obratno. U kojem god smjeru išla ta povezanost, dokazano je da je školski neuspjeh povezan s niskim samopoštovanjem (La Greca i Stone, 1990, Midkiff i Griffin, 1992, Slomkowski, Klein i Mannuzza, 1995, prema Lopes, 2005), slabom motivacijom (Lemos, 1993, Shelley, 1993, Zimmermn,

Bandura i Martinez-Pons, 1992, prema Lopes, 2005) i poremećajima u ponašanju (Frick i dr., 1991, Hinshaw, 1992, prema Lopes, 2005). Isto tako, emocionalni i ponašajni problemi učestaliji su kod djece koja su loši učenici (Lane, 2004, prema Lopes, 2005). Lopes (2005) navodi da su poremećaji pažnje i koncentracije, smanjeno samopoštovanje, osjećaj neuspjeha i potreba za stalnim nadzorom u radu, najčešće povezani uz slaba školska postignuća. Komorbiditet emocionalnih, ponašajnih i teškoća učenja češće je pravilo, nego iznimka kada je riječ o rizičnoj populaciji djece školske dobi. U tom smislu Lopes (2005) smatra da je u Portugalu potrebno osmisliti učinkovitije programe rada s takvom djecom.

Zaključno možemo reći da, budući je sustav školstva jedini ovlašten služiti svoj djeci, škole imaju glavnu ulogu u sveobuhvatnom sustavu brige za djecu s ozbiljnim emocionalnim i ponašajnim teškoćama (Cohen, Linker, Stutts, 2006), ponajprije u detektiranju takve djece, a onda i ponudom različitih interventnih programa za populaciju u riziku, naravno, u suradnji sa zajednicom.

O programu produženog stručnog postupka u školama u Hrvatskoj

Produženi stručni postupak u osnovnim školama u Hrvatskoj spada u red programa/tretmana/intervencija na razini sekundarne prevencije i/ili rane intervencije. Namijenjen je djeci osnovnoškolske dobi (u nešto modificiranom obliku provodi se i u srednjim školama te posebnim organizacijskim jedinicama domova za odgoj, centrima za socijalnu skrb i sl.), od 2. do 8. razreda, no predstavlja prioritet za učenike od 2. do 6. razreda kod kojih su prepoznati rizici na razini djeteta i u obitelji. Riječ je o skupnom tretmanu, no s djecom se radi i pojedinačno prema potrebama ili mogućnostima, kao i s roditeljima. Trajanje je najčešće do dvije godine. Pristup je timski, posebice u procjeni rizika i potreba, te multiresorni. Osim svakodnevnog rada s djecom u školi, za djecu se organiziraju i vikend i drugi programi.

Primarni ciljevi tretmana u produženom stručnom postupku su pravodobna, izravna i kontinuirana pomoć (Marušić i Habijanec Martinović, 2006,45) kroz:

- izgrađivanje pozitivne slike o sebi,
- usvajanje tehnika i navika učenja,
- učenje socijalnih i komunikacijskih vještina,
- poučavanje kreativnim sadržajima provođenja slobodnog vremena,
- pomoć u socijalnoj integraciji.

Na taj način nije moguće očekivati samo sprječavanje razvoja intenzivnijih rizika i poremećaja u ponašanju učenika, već i pozitivne promjene na planu učenja, uspjeha u školi, emocionalnog funkcioniranja i socijalne integracije.

Marušić i Habijanec Martinović (2006, 43) kao najučestalije rizike i poremećaje u ponašanju učenika, uključenih u produženi stručni postupak pri osnovnim školama u Zagrebu, navode: nerazvijenost radnih navika, nemotiviranost, specifične teškoće u savladavanju nastavnog gradiva, izbjegavanje nastave, bježanje iz škole, neizvršavanje školskih obveza, agresivnost, destruktivnost, sklonost sitnim krađama, druženje s osobama socijalno neprihvatljivog modela ponašanja, skitnju naseljem, eksperimentiranje sredstvima ovisnosti, plačljivost, plašljivost, izrazitu nekomunikativnost, povučenost, sklonost subjektivnoj ili objektivnoj izoliranosti, izraženu motoričku mirnoću, tjeskobnost i strah od škole.

Ukratko, indikacije i kriteriji za uključivanje u program su sljedeći (Marušić i Habijanec Martinović, 2006, 44):

- školski neuspjeh
- neizvršavanje školskih obveza
- rizična ponašanja i blaži poremećaji u ponašanju
- rizici na strani djeteta i u obitelji
- prihvaćanje tretmana i spremnost na suradnju.

Govoreći o kriterijima za uključivanje učenika u produženi stručni postupak u osnovnim školama, približavamo se osnovnom problemu ovog rada. Riječ je o provjeri diferencijacije i kriterija za izbor ove vrste tretmana/intervencije u odnosu na područja rizika i potrebe djece uključene u produženi stručni postupak pri osnovnim školama u Hrvatskoj. Na kontinuumu intervencija (Bašić, Žižak i Koller-Trbović, 2004) produženi stručni postupak u školi najviše bi odgovarao ciljanoj populaciji djece umjerenog rizika, dok bi na kontinuumu intervencija, koji prema Walker, Ramsey i Gresham donosi Žižak (2009, 39), takav postupak obzirom na dob djece obuhvaćao čak tri faze: fazu prevencije (predškolsko razdoblje i 1. do 3. razred OŠ), fazu pomoći i podrške (4. do 6. razred OŠ) te fazu ublažavanja i mijenjanja (7. i 8. razred OŠ). Iz toga je moguće zaključiti da je, iako se radi o djeci različite dobi, ipak vjerojatno da se na razini područja rizika i potreba te djece kriteriji mogu usuglasiti. Jesu li i do koje su mjere usuglašeni kriteriji procjene rizika kod učenika i u okruženju za uključivanje u ovu vrstu intervencije i jesu li ti kriteriji identični na razini cijele države, pitanja su na koja će se u ovom radu pokušati odgovoriti.

Stoga su u radu postavljeni sljedeći ciljevi:

- predstaviti rezultate “snimanja” stanja rizika i potreba djece i mladih uključenih u različite vrste i razine intervencija u RH s naglaskom na produženi stručni postupak (poluinstitucionalni tretman),
- definirati specifična područja rizika učenika osnovnih škola uključenih u produženi stručni postupak u osnovnim školama u RH u odnosu na druge vrste intervencija (institucionalne i vaninstitucionalne), te
- provjeriti usuglašenost područja rizika kao kriterija za uključivanje učenika u produženi stručni postupak u osnovnim školama na području RH.

Pritom se polazi od sljedećih hipoteza:

H1 – Kod učenika uključenih u produženi stručni postupak (poluinstitucionalni tretman) mogu se prepoznati specifična obilježja rizika (kod djeteta i u okruženju) u odnosu na djecu i mlade uključene u druge vrste i razine tretmana/intervencija (izvaninstitucionalne i institucionalne).

H2 – Ne postoje statistički značajne razlike između učenika uključenih u produženi stručni postupak u osnovnim školama u Zagrebu i drugim gradovima Hrvatske u odnosu na specifična područja i razine rizika.

Metode rada

Uzorak ispitanika

Ukupan uzorak ispitanika uključen u glavno istraživanje¹ (N) čini 998 ispitanika s poremećajima u ponašanju ili u riziku na razvoj poremećaja iz izvan institucionalnog, polu institucionalnog i institucionalnog tretmana na području Republike Hrvatske. Od toga je 237 ispitanica, a 761 ispitanika. Raspon dobi ispitanika kretao se od 7 do 22,5 godine. Subuzorak institucionalnog tretmana (subuzorak 1) čini 418 ispitanika u dobi od 9 do 22,5 godine (prosjeak 16,2), iz poluinstitucionalnog (subuzorak 2) 385 ispitanika s rasponom dobi od 7 do 20,5 godine (prosjeak 13), a iz izvaninstitucionalnog (subuzorak 3) njih 195 u dobi od 8 do 20,5 godina (prosjeak 14,1). U ukupnom uzorku ispitanika djece je bilo 40,78%, maloljetnika 42,99%, mlađih punoljetnika 15,53%, a sedam ispitanika (0,7%) je bilo starije od 21 godinu. Time je obuhvaćena gotovo ukupna populacija djece i mladih koja se u prvom tromjesečju 2008. godine nalazila u institucionalnom tretmanu na području RH (osim OZ Požega), te poluinstitucionalnom tretmanu u okviru domova za odgoj. Dio uzorka ispitanika iz poluinstitucionalnog i izvaninstitucionalnog tretmana izabran je prema kriterijima formiranja uzorka ispitanika u našem ranijem istraživanju iz 1999. godine, radi omogućavanja kontinuiteta u praćenju i kompariranju pojave (Žižak, Koller-Trbović, Lebedina-Manzoni, 2001).

Za testiranje druge hipoteze postavljene u ovom radu iz subuzorka 2 (poluinstitucionalni tretman) izdvojeni su oni ispitanici koji su uključeni u produženi stručni postupak u osnovnim školama u RH, ukupno njih 298 (tablica 1). U odnosu na uzorak ispitanika iz produženog stručnog postupka u osnovnim školama u Hrvatskoj formirane su dvije skupine ispitanika. Ispitanici iz osnovnih škola u Zagrebu (skupina 1 = 193) i ispitanici iz osnovnih škola iz ostalih gradova u RH (Rijeka, Pula, Split i Zadar), skupina 2 = 105.

Tablica 1. Broj ispitanika uključenih u produženi stručni postupak u osnovnim školama na području RH te prosječna dob ispitanika

Grad	Broj ispitanika	Dob
Rijeka	39	12,0
Pula	12	14,0
Split	36	11,7
Zadar	18	11,9
Zagreb	193	12,0
Ukupno	298	12,3

¹ Riječ je o znanstvenom projektu *Usklađivanje intervencija s potrebama djece i mladih u riziku: izrada modela*, kojeg je odobrilo Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa RH, a provodi ga Odsjek za poremećaje u ponašanju Edukacijsko-rehabilitacijskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu. Voditeljica projekta je prof. dr. sc. Antonija Žižak.

Tablica 2. Prikaz broja ispitanika prema kriteriju spola

Spol	Rijeka	Pula	Split	Zadar	Zagreb
M	22	12	25	14	124
Ž	17	0	11	4	69

Tablica 3. Prikaz broja ispitanika prema razredu koji pohađaju

Razred	Grad				
	Rijeka	Pula	Split	Zadar	Zagreb
1 OŠ	3	-	-	-	-
2 OŠ	2	-	3	-	1
3 OŠ	5	-	3	1	9
4 OŠ	7	1	5	5	30
5 OŠ	3	-	8	5	58
6 OŠ	4	2	5	4	41
7 OŠ	9	3	10	2	33
8 OŠ	6	6	2	1	21

Uvidom u tablicu 1. vidljivo je da su ispitanici iz Pule stariji od ostalih ispitanika prosječno dvije godine, da je dvostruko više muških nego ženskih ispitanika (tablica 2.), te da je prisutna neujednačenost broja ispitanika prema razredu koji pohađaju u odnosu na različite gradove (tablica 3.).

Uzorak varijabli

U istraživanju su korištena dva upitnika za procjenu rizika kod djeteta i u okruženju:

1. **Izvešće nastavnika o ponašanju djece i adolescenata** (*Teacher Report Form* ili skraćeno TRF, Achenbach, 1991). Upitnik predstavlja niz od 113 jedinica kojima su obuhvaćene određene tvrdnje koje se odnose na emocionalne i poremećaje ponašanja djece i mladih. Brojnim istraživanjima, provedenim na reprezentativnim uzorcima ispitanika, te rezultatima dobivenim primjenom multivarijatne metodologije ekstrahirano je 8 sindroma poremećaja, odnosno dvije veće skupine poremećaja, **internalizirani** (povlačenje, anksiozno/depresivni poremećaji i somatski poremećaji) i **eksternalizirani** (agresivno i delinkventno ponašanje), te ostali poremećaji (problemi pozornosti, socijalni problemi i problemi mišljenja). Ček-lista o kojoj je riječ, kao i ukupni upitnik, ima višestruku svrhu. Služi procjeni ponašajnih i emocionalnih poremećaja, zatim selekciji intervencija (koja se temelji na pretpostavkama o sličnosti između pojedinačnog slučaja i drugih za koje bi ta intervencija mogla biti učinkovita), treningu praktičara (koji treba osigurati različit pristup slučajevima na temelju sličnosti i razlika među njima), administrativnoj klasifikaciji i unaprjeđivanju znanja.

2. Upitnik o rizičnim čimbenicima (*Risk Factor Questionnaire*, Scholte, 1998). Upitnik služi za procjenu rizičnih čimbenika kod djeteta i u njegovom okruženju. Temelji se na modelu psihosocijalnih rizičnih čimbenika koji objašnjava nastanak i razvoj poremećaja u ponašanju i emocijama kod djece i mladih kao rezultata interakcije rizičnih crta osobnosti djeteta i rizičnih odgojnih i socijalizacijskih uvjeta u djetetovom socijalnom okruženju. Pritom je socijalno okruženje predstavljeno kroz obitelj, školu i vršnjake, a dijete kroz osobnost i probleme ponašanja. Svrha je upitnika znanstveno utemeljeno i primjereno planiranje intervencija i to ne samo kada su problemi već značajno prisutni, već i ranije, čak i u situacijama kada emocionalni i ponašajni problemi djece/mladih još nisu vidljivi. Upitnik sadrži 89 varijabli raspoređenih u 18 kategorija (uglavnom po 5 varijabli definira jednu kategoriju). Po tri kategorije definiraju određeno područje, odnosno sindrome. Ukupno je 6 takvih područja, od kojih 4 opisuju ključne čimbenike socijalno-ekološkog modela (dijete, obitelj, škola i vršnjaci), a 2 poremećaje ponašanja i emocija (eksternalizirane i internalizirane). Riječ je o sljedećim područjima i pripadajućim kategorijama:

- **Eksternalizirani poremećaji** (hiperaktivnost, agresija, antisocijalnost),
- **Internalizirani poremećaji** (depresija, tjeskoba i socijalna tjeskoba),
- **Osobnost** (ego kontrola, lokus kontrole i nošenje s problemima),
- **Obitelj** (obiteljski sukobi, nadzor i privrženost),
- **Škola** (motivacija, školsko postignuće i odnosi s učiteljima),
- **Vršnjaci** (rizične aktivnosti, odnosi s vršnjacima i vršnjačke skupine).

Oba su upitnika standardizirana u Hrvatskoj te se pokazalo da postižu dobre metrijske značajke, o čemu je moguće više vidjeti u Rudan i sur., 2005. i Koller-Trbović, Nikolić i Dugandžić, 2009.

Način provođenja istraživanja

Prije početka istraživanja članovi projektnog tima proveli su edukaciju stručnjaka na terenu (na svim lokacijama gdje se provodilo istraživanje) o ciljevima i svrsi projekta te načinu ispunjavanja upitnika². Istraživanje, tj. ispunjavanje upitnika trajalo je u razdoblju od 1.2.2008. do 15.3.2008. godine, a stručnjacima su na raspolaganju bili članovi projektnog tima za slučaj potrebe i pomoći. Upitnike su ispunjavali odgajatelji i voditelji pojedinih intervencija/tretmana (socijalni pedagozi, socijalni radnici, psiholozi, učitelji).

Metode obrade podataka

U obradi podataka korištena je robustna diskriminacijska analiza za utvrđivanje razlika između ispitanika iz izvaninstitucionalnog, poluinstitucionalnog i institucionalnog tretmana, kao i između dvije skupine ispitanika uključenih u produženi stručni postupak u osnovnim školama u RH. Učinjena je također i deskripcija rezultata na temelju profila rizika na subzorcima ispitanika iz tri vrste tretmana, kao i na skupinama ispitanika iz produženog stručnog postupka u osnovnim školama, na oba instrumenta.

² Osim navedenih upitnika u projektu je korišten još jedan instrument.

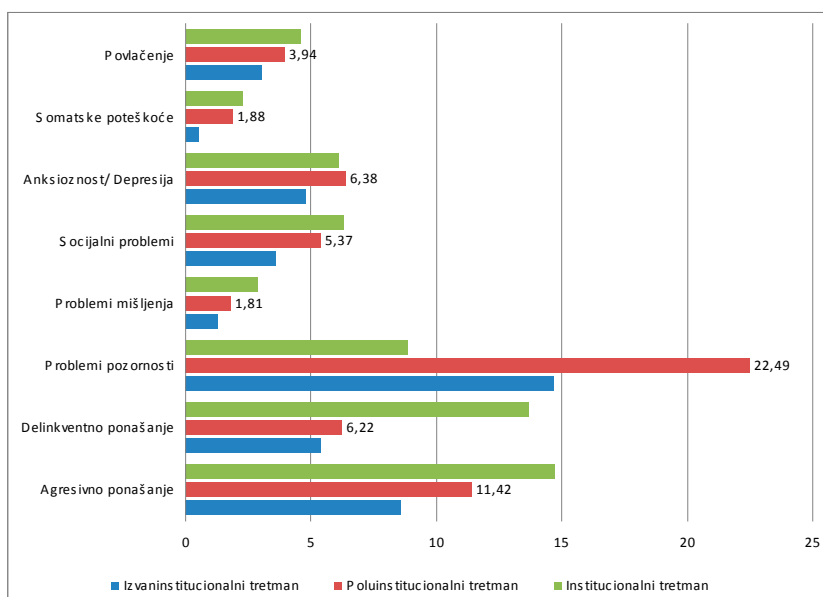
Rezultati i rasprava

1. Specifična područja rizika ispitanika iz tri vrste intervencija (izvaninstitucionalnih, polu institucionalnih i institucionalnih)

1.1. Profil procjene rizika na Izvješću nastavnika o ponašanju djece i adolescenata za ispitanike iz tri vrste intervencija

Prikaz i rasprava o rezultatima započet će grafičkim prikazom profila rizika temeljem rezultata postignutih na upitniku o izvješću nastavnika (odgajatelja/stručnih suradnika) o ponašanju djece i adolescenata za ispitanike iz tri vrste/razine intervencija: institucionalnih, poluinstitucionalnih i izvaninstitucionalnih.

Graf 1. Profil procjene na Izvješću nastavnika o ponašanju djece i adolescenata za ispitanike iz tri vrste intervencija (izvaninstitucionalnih, poluinstitucionalnih i institucionalnih)

Ne raspravljajući o stvarnom redu veličine, već međusobnoj usporedbi tri subuzorka ispitanika (iz izvan institucionalnog, polu institucionalnog i institucionalnog tretmana), evidentno je da na šest, od ukupno osam sindroma poremećaja ponašanja i emocija, ispitanici iz institucionalnog tretmana pokazuju najviši intenzitet procjene, slijede ih ispitanici iz poluinstitucionalnog tretmana te izvaninstitucionalnog. Riječ je o sljedećim sindromima: prije svega delinkventno i agresivno ponašanje te problemi mišljenja, socijalni problemi, povlačenje i somatske poteškoće. Kod sindroma problema pozornosti i anksiozno/depresivnog, razlika u odnosu na prethodno jest u tome što na tim kompozitnim varijablama najveći intenzitet ponašanja postižu ispitanici iz poluinstitucionalnog tretmana, slijede oni iz institucionalnog, te izvaninstitucionalnog s napomenom da je takav odnos u intenzitetu posebice naglašen kod sindroma problema pozornosti.

1.2. Rezultati diskriminacijske analize na Izvješću nastavnika za ispitanike iz tri vrste intervencija

Primjenom robustne diskriminacijske analize izolirane su dvije statistički značajne diskriminacijske funkcije, čije je vrijednosti moguće pratiti u tablici 4., a strukturu diskriminacijskih koeficijenata i korelacije s diskriminacijskom funkcijom u tablici 5.

Tablica 4. Rezultati robustne diskriminacijske analize

Diskr. funkcije	Centroidi			sd			F	p
	N1	N2	N3	N1	N2	N3		
1	1.00	-0.66	-0.85	1.31	0.94	0.78	394.81	0.000
2	-0.19	0.52	0.63	1.40	1.75	1.38	57.26	0.000

Legenda: 1 – institucionalni, 2 – poluinstitucionalni i 3 – izvaninstitucionalni tretman

Tablica 5. Diskriminacijski koeficijenti i korelacije s diskriminacijskom funkcijom

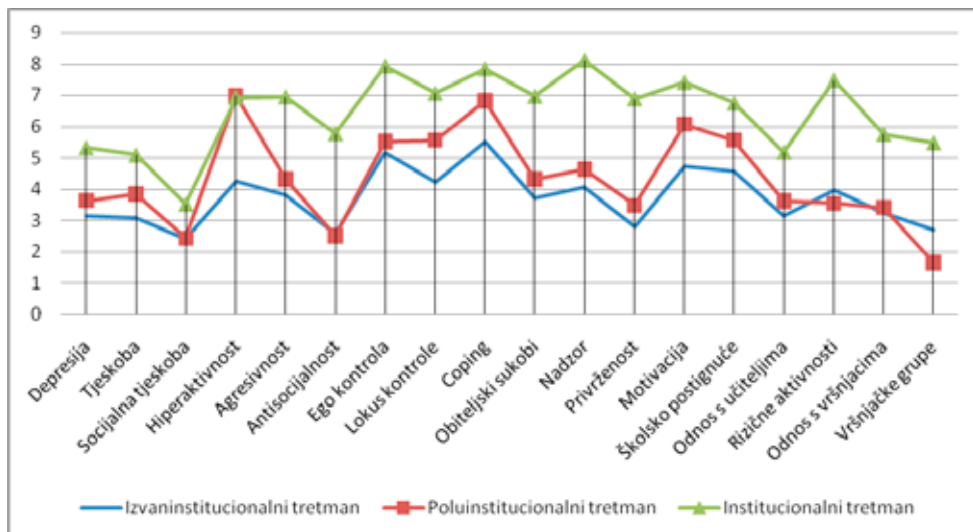
Sindromi	Diskriminacijski koeficijenti		Korelacije s diskriminacijskom funkcijom	
	1. funkcija	2. funkcija	1. funkcija	2. funkcija
P1 (Povlačenje)	0,20	0,20	0,22	0,39
P2 (Somatske poteškoće)	0,26	0,40	0,29	0,47
P3 (Anksioznost/depresija)	0,08	0,29	0,10	0,69
P4 (Socijalni problemi)	0,29	0,34	0,32	0,60
P5 (Problemi mišljenja)	0,26	0,10	0,50	0,29
P6 (Problemi pozornosti)	-0,48	0,74	-0,61	1.11
P7 (Delinkventno ponašanje)	0,64	0,00	0,92	-0,15
P8 (Agresivno ponašanje)	0,30	0,22	0,49	0,40

Prvu diskriminacijsku funkciju najznačajnije definira sindrom delinkvencije, a slijede problemi mišljenja i agresivnost te socijalni problemi. Ovu funkciju karakterizira i odsutnost problema pozornosti. S tako definiranom diskriminacijskom funkcijom u pozitivnoj su korelaciji ispitanici iz institucionalnog tretmana, a u negativnoj oni iz izvan institucionalnog i poluinstitucionalnog tretmana. Druga diskriminacijska funkcija najznačajnije je definirana problemima pozornosti, a slijede, mada u manjoj mjeri, anksiozno/depresivni sindrom, sindrom socijalnih problema, somatske teškoće, agresivnost i povlačenje. S drugom diskriminacijskom funkcijom u pozitivnoj su korelaciji ispitanici iz izvaninstitucionalnog i poluinstitucionalnog tretmana, a u negativnoj oni iz institucionalnog tretmana. Korelacija između diskriminacijskih funkcija je osrednja i iznosi 0.56.

1.3. Profil rizika na Upitniku o rizičnim čimbenicima za ispitanike iz tri vrste intervencija

Grafički prikaz profila rizika za sva tri subuzorka ispitanika na Upitniku o rizičnim čimbenicima moguće je pratiti na grafu koji slijedi (graf 2.).

Graf 2. Profil rizika na Upitniku o rizičnim čimbenicima za sva tri subuzorka ispitanika

Grafički prikaz usporednih rezultata za tri subuzorka ispitanika iz različitih razina intervencija na Upitniku o rizičnim čimbenicima ukazuje da je najveći intenzitet rizika procijenjen kod ispitanika iz institucionalnog tretmana i to na gotovo svim sumarnim varijablama (17). Slijedi subuzorak ispitanika iz poluinstitucionalnog, te izvaninstitucionalnog tretmana. Izuzetak predstavlja sumarna varijabla hiperaktivnost na kojoj ispitanici iz poluinstitucionalnog tretmana postižu neznatno veći intenzitet procjene nego oni iz institucionalnog (AS za subuzorak 2 = 6.99, a za subuzorak 3 = 6.92). Na sumarnim varijablama vršnjaci (subuzorak 1 = 2.69, a subuzorak 2 = 1.66), rizične aktivnosti (subuzorak 1 = 3.96, a subuzorak 2 = 3.55) te antisocijalnost (subuzorak 1 = 2.57, a subuzorak 2 = 2.52), ispitanici iz izvaninstitucionalnog tretmana postižu višu razinu rizika nego oni iz poluinstitucionalnog.

1.4. Rezultati diskriminacijske analize na Upitniku o rizičnim čimbenicima za ispitanike iz tri vrste intervencija

U tablicama koje slijede (6. i 7.) prikazani su rezultati robustne diskriminacijske analize učinjene na 18 sumarnih varijabli Upitnika o rizičnim čimbenicima za tri subuzorka ispitanika iz različitih vrsta/razina intervencija (izvan institucionalnog, polu institucionalnog i institucionalnog). Ekstrahirane su dvije značajne diskriminacijske funkcije.

Tablica 6. Rezultati robustne diskriminacijske analize

Diskr. funkcije	Centroidi			sd			F	p
	1	2	3	1	2	3		
1	1.31	-.72	-1.39	2.79	2.64	2.69	91.50	.000
2	-.64	.67	.06	1.01	.99	1.03	164.78	.000

Legenda: 1 – institucionalni, 2 – poluinstitucionalni i 3 – izvaninstitucionalni tretman

Tablica 7. Diskriminacijski koeficijenti i korelacije s diskriminacijskim funkcijama na 18 sumarnih varijabli

Varijable	Diskriminacijski koeficijenti		Korelacije s diskriminacijskom funkcijom	
	1. funkcija	2. funkcija	1. funkcija	2. funkcija
Depresija	.19	.00	.67	.02
Tjeskoba	.19	.07	.59	.19
Socijalna tjeskoba	.13	.01	.37	.06
Hiperaktivnost	.28	.45	.76	.48
Agresija	.24	-.10	.77	.03
Antisocijalnost	.18	-.32	.71	-.32
Ego kontrola	.29	.03	.83	.03
Lokus kontrole	.26	.15	.87	.17
Coping	.31	.32	.87	.29
Obiteljski sukobi	.24	-.11	.59	-.23
Nadzor	.27	-.21	.61	-.41
Privrženost	.22	-.29	.51	-.35
Motivacija	.28	.21	.82	.26
Postignuće	.26	.20	.81	.24
Odnos s učiteljima	.19	.01	.76	.14
Rizične aktivnosti	.24	-.34	.63	-.44
Odnosi s vršnjacima	.20	-.11	.69	-.01
Vršnjačke grupe	.16	-.44	.51	-.55

Prva diskriminacijska funkcija definira ukupnu razinu rizika na svim varijablama, dok u drugoj dominira hiperaktivni poremećaj. Te su dvije funkcije međusobno u negativnoj korelaciji (-.30), a u odnosu na položaj centroida moguće je zaključiti da pozitivnu korelaciju s prvom diskriminacijskom funkcijom imaju ispitanici iz institucionalnog tretmana, a oni iz poluinstitucionalnog i izvaninstitucionalnog negativnu. Međutim, pozitivnu korelaciju s drugom diskriminacijskom funkcijom imaju ispitanici iz poluinstitucionalnog tretmana, a oni iz institucionalnog negativnu. Ukratko je moguće zaključiti da u odnosu na intenzitet rizika, mjenog Upitnikom o rizičnim čimbenicima, najveću razinu rizika pokazuju ispitanici iz institucionalnog tretmana, slijede oni iz poluinstitucionalnog te izvaninstitucionalnog. Međutim, kad je riječ o hiperaktivnom poremećaju, tada se tri skupine ispitanika također statistički značajno razlikuju na način da je najveći intenzitet rizika vezan uz hiperaktivnost prisutan kod ispitanika iz poluinstitucionalnog tretmana.

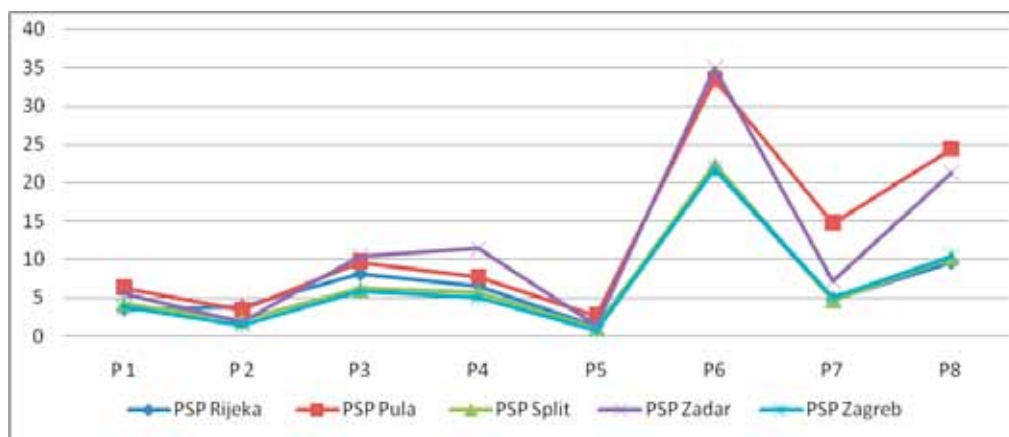
Rezultati dobiveni na dva različita instrumenta nedvojbeno upućuju na zaključak da se u odnosu na vrstu i intenzitet rizika ispitanici iz tri vrste/razine tretmana međusobno statistički značajno razlikuju. Razlike uglavnom idu u smjeru očekivanja rasta intenziteta rizika s rastom razine intervencije. U tom slijedu ispitanici iz poluinstitucionalnog tretmana na oba su instrumenta procijenjeni srednjim/umjerenim intenzitetom rizika, osim što se taj poredak mijenja kad je riječ o sindromu poremećaja pozornosti, odnosno hiperaktivnosti. Tada najviši rizik pokazuju ispitanici iz poluinstitucionalnog tretmana. Postoje, naravno, određena odstupanja i specifična obilježja o kojima će kasnije biti više riječi, no ostaje činjenica da su na Izvješću nastavnika ispitanici iz poluinstitucionalnog tretmana relativno “bliže” ispitanicima iz institucionalnog tretmana te ih u dva sindroma čak i nadmašuju, dok su kod Upitnika o rizičnim čimbenicima ispitanici iz poluinstitucionalnog tretmana “bliži” onima iz izvaninstitucionalnog (a na sumarnoj varijabli vršnjaci čak su i niži), osim na varijabli hiperaktivnost gdje su bliži, odnosno postižu više rezultate nego oni iz institucionalnog tretmana.

2. Specifična područja rizika ispitanika iz produženog stručnog postupka u osnovnim školama u RH

Kao i prethodno, gdje je bilo govora o svojevrstnoj “vanjskoj” diferencijaciji ispitanika prema područjima rizika, tako će se i u ovom dijelu rada, u kojem je riječ o tzv. “unutarnjoj” diferencijaciji ispitanika/korisnika produženog stručnog tretmana u osnovnim školama u RH u odnosu na mjesto realizacije programa, analizu rezultata započeti prikazom profila rizika na Izvješću nastavnika o ponašanju djece i adolescenata.

2.1. Grafički prikaz rezultata procjene na Izvješću nastavnika za ispitanike iz produženog stručnog postupka

Graf 3. Prikaz rezultata procjene na Izvješću nastavnika o ponašanju djece i adolescenata

Na grafu 3. moguće je pratiti određene specifičnosti procjene za ispitanike iz pet gradova u Hrvatskoj, koji su ušli u istraživanje, a u kojima se produženi stručni postupak provodi u osnovnim školama. Posebno se ističu rezultati procjene ispitanika iz Pule i Zadra. Međutim, važno je naglasiti da je riječ samo o razlikama u intenzitetu, ali ne i u

vrsti rizika/poremećaja. Iz toga se može zaključiti da, u odnosu na specifična obilježja ispitanika u produženom stručnom postupku u osnovnim školama u Hrvatskoj, daleko najviši intenzitet pripada sindromu poremećaja pozornosti, slijedi sindrom agresivnog ponašanja, dok su sindromi somatskih problema i problema mišljenja prisutni na vrlo niskoj razini rizika.

Tako izgleda specifičan profil obilježja rizika ispitanika iz produženog stručnog postupka pri osnovnim školama u RH procijenjen na instrumentu za procjenu emocionalnih i ponašajnih problema kod djece i mladih (Izvešće nastavnika o ponašanju djece i adolescenata, Achenbach, 2001). Ističu se, dakle, problemi pozornosti, slijedi sindrom agresivnosti, socijalnih i anksiozno/depresivnih problema, dok su sindromi problema mišljenja i somatskih problema vrlo nisko zastupljeni.

2.2. Rezultati diskriminacijske analize na Izvešću nastavnika za ispitanike iz produženog stručnog postupka u Zagrebu i drugim gradovima RH (Rijeka, Pula, Split i Zadar)

Rezultati diskriminacijske analize za skupinu 1, tj. ispitanike iz Zagreba i skupinu 2, odnosno ispitanike iz drugih gradova u Hrvatskoj (Rijeka, Pula, Split i Zadar), prikazani su u tablicama koje slijede za rezultate postignute na instrumentu Izvešće nastavnika o ponašanju djece i adolescenata. Izolirana je jedna značajna diskriminacijska funkcija čije su vrijednosti prikazane u tablicama 8. i 9.

Tablica 8. Rezultati diskriminacijske analize za PSP Zagreb i PSP Rijeka, Pula, Split i Zadar

Diskriminacijska funkcija	Lambda	Centroidi		sd		F	p
		1	2	1	2		
1	.6231	-.38	.69	1.82	1.92	18.62	.000

Tablica 9. Diskriminacijski koeficijenti i korelacije s diskriminacijskom funkcijom

Sindrom	Diskriminacijski koeficijenti	Korelacije s diskriminacijskom funkcijom
Povlačenje	.16	.47
Somatski problemi	.47	.63
Anksioznost / depresivnost	.43	.75
Socijalni problemi	.45	.81
Problemi mišljenja	.31	.68
Problemi pozornosti	.33	.81
Delinkvencija	.27	.64
Agresivnost	.29	.74

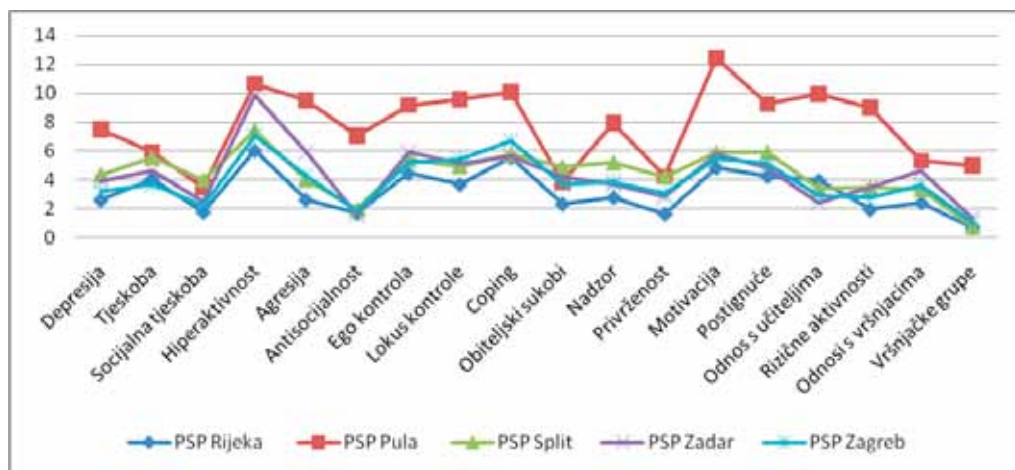
Diskriminacijsku funkciju najznačajnije definiraju sljedeći sindromi: problemi pozornosti i socijalni problemi. Slijede sindromi anksioznost/depresivnost i agresivnost, te problemi mišljenja, delinkvencija i somatski problemi, a najslabije, mada statistički značajno, je definiran sindrom povlačenja. Riječ je, dakle, o kombinaciji

eksternaliziranih, internaliziranih i ostalih emocionalnih i socijalnih problema, pri čemu pozitivnu korelaciju s tom funkcijom imaju ispitanici iz produženog stručnog postupka u osnovnim školama Rijeke, Pule, Splita i Zadra, a negativnu ispitanici iz produženog stručnog postupka u osnovnim školama u gradu Zagrebu. Takvi rezultati upućuju na zaključak da postoje statistički značajne razlike između dvije skupine ispitanika na način da je izraženiji intenzitet rizika u ukupnoj slici poremećaja u ponašanju i emocijama prisutan kod ispitanika iz skupine 2 (Rijeka, Pula, Split i Zadar).

2.3. Profil rizika na Upitniku o rizičnim čimbenicima za ispitanike iz PSP

Profil rizika na Upitniku o rizičnim čimbenicima za svih pet gradova u Hrvatskoj prikazan je na grafu 4.

Graf 4. Profil rizika na Upitniku o rizičnim čimbenicima za ispitanike iz pet gradova u RH

Profil rizika po gradovima pokazuje da Rijeka postiže najmanji intenzitet, a Pula i Zadar najviši intenzitet rizika. Pritom najviši intenzitet ispitanici postižu na sumarnim varijablama osobnost, škola i eksternalizirana ponašanja, a najmanji na varijablama obitelj i vršnjaci.

2.4. Rezultati diskriminacijske analize na Upitniku o rizičnim čimbenicima

Rezultate diskriminacijske analize za dvije skupine ispitanika na Upitniku o rizičnim čimbenicima moguće je pratiti u tablicama koje slijede (tablice 10. i 11.). Izolirana je jedna statistički značajna diskriminacijska funkcija.

Tablica 10. – Rezultati robustne diskriminacijske analize

Diskriminacijska funkcija	Lambda	Centroidi		sd		F	p
		1	2	1	2		
1	.3094	-0.27	.49	1.68	2.08	10.82	.002

Tablica 11. Diskriminacijski koeficijenti i korelacije s diskriminacijskom funkcijom na 18 sumarnih varijabli Upitnika o rizičnim čimbenicima

Varijable	Diskriminacijski koeficijenti	Korelacije s diskriminacijskom funkcijom
Depresija	0.30	0.71
Tjeskoba	0.48	0.62
Socijalna tjeskoba	0.28	0.47
Hiperaktivnost	0.17	0.60
Agresija	0.05	0.65
Antisocijalnost	0.28	0.79
Ego kontrola	0.11	0.67
Lokus kontrole	-0.15	0.64
Coping	-0.20	0.60
Obiteljski sukobi	-0.01	0.55
Nadzor	0.17	0.72
Privrženost	0.00	0.53
Motivacija	0.23	0.71
Postignuće	0.12	0.64
Odnos s učiteljima	0.42	0.75
Rizične aktivnosti	0.31	0.79
Odnosi s vršnjacima	-0.08	0.52
Vršnjačke grupe	0.21	0.66

Dobivene su statistički značajne razlike na razini $p \geq .05\%$. Sumarne varijable koje najviše pridonose definiranju diskriminacijske funkcije su: antisocijalno ponašanje, rizične aktivnosti, odnosi s učiteljima, roditeljski nadzor, motivacija za školu i depresija. U pozitivnoj korelaciji s tom funkcijom su procjene za ispitanike iz produženog stručnog postupka osnovnih škola u Rijeci, Puli, Splitu i Zadru, a u negativnoj za ispitanike iz Zagreba. Upravo područja, koja inače i nisu toliko karakteristična za učenike uključene u produženi stručni postupak u osnovnim školama u RH, a riječ je, prije svega, o rizičima u ponašanju (rizična i antisocijalna ponašanja) i obitelji (roditeljski nadzor), značajno definiraju ovu diskriminacijsku funkciju. To znači da, iako prema grafičkom prikazu, posebice na izvješću nastavnika, to nije bilo toliko uočljivo, postoji različita struktura područja rizika kod ispitanika iz Zagreba i drugih gradova u Hrvatskoj.

Verifikacija hipoteza i zaključci

Ako se pokuša sumirati ranije predstavljene rezultate, moguće je odgovoriti na postavljene ciljeve, kao i prihvatiti (prvu) ili odbaciti (drugu) postavljene hipoteze.

Rezultati su pokazali da se, u odnosu na druge vrste i razine intervencija u Hrvatskoj, poluinstitucionalni tretman predlaže za one ispitanike kod kojih se javljaju problemi osobnosti i ponašanja, prije svega problemi pozornosti, odnosno hiperaktivnosti te problemi u školi. U odnosu na druge razine tretmana ispitanici iz poluinstitucionalnog tretmana pokazuju najviši intenzitet poremećaja pozornosti, odnosno problema osobnosti (smanjena ego kontrola, vanjski lokus kontrole i neprimjerene strategije suočavanja s teškoćama) te eksternaliziranih problema (posebice hiperaktivnost i agresivnost). Prikazani rezultati ukazuju na specifičan profil obilježja rizika ispitanika iz produženog stručnog postupka pri osnovnim školama u RH procijenjen na instrumentu za procjenu emocionalnih i ponašajnih problema kod djece i mladih (Izješće nastavnika o ponašanju djece i adolescenata, Achenbach, 2001). Iako Achenbach, autor tog instrumenta, probleme pozornosti razvrstava u ostale probleme, a ne u eksternalizirane, nerijetko se u literaturi susreću autori koji probleme pozornosti svrstavaju u eksternalizirane probleme (McMahon, 1994; Scholte, 1998). Budući da su se na ovom instrumentu problemi pozornosti kod ispitanika iz poluinstitucionalnog tretmana pokazali prisutniji nego kod ispitanika iz institucionalnog tretmana, moglo bi se zaključiti da su eksternalizirani problemi kod ispitanika iz poluinstitucionalnog tretmana najizraženiji rizik (naravno, kako nije riječ o apsolutnim, već relativnim odnosima, ovu tvrdnju treba uzeti uvjetno). Međutim, u odnosu na druge ispitanike, posebice one iz institucionalnog tretmana, ovi ispitanici imaju daleko manje problema u obitelji i ponašanju vezano uz neprimjereno društvo, vršnjake, rizične aktivnosti i antisocijalno ponašanje. No problemi sa školovanjem kod ove su djece visoko prisutni (vjerojatno pod utjecajem naprijed spomenutih rizika na razini osobnosti i ponašanja). To ukazuje na specifična područja rizika za djecu koju nije potrebno izdvajati iz primarne sredine, ali im je neophodno ponuditi tretman u sredini u kojoj žive kako ne bi došlo do progrediranja poremećaja. Produženi stručni postupak u osnovnim školama sigurno je primjeren tretman, no valja pretpostaviti da ga je moguće obogatiti/dopuniti nekim specifičnim i ciljanim programima, kao što je ovdje bilo vidljivo, usmjerenim upravo na tretman poremećaja pozornosti i razvijanje samokontrole, poštovanja pravila i sl. Riječ je o djeci čiji su rizici prepoznati prije svega na razini osobnosti i ponašanja, a manje na razini okruženja. To samo ukazuje na činjenicu da se i u izvaninstitucionalnim, odnosno poluinstitucionalnim tretmanima mogu ponuditi primjerene intervencije za djecu i mlade na različitim razinama rizika/potreba.

Rezultati dobiveni ovim istraživanjem ne potvrđuju samo očekivanja od kojih se krenulo o postojanju specifičnih područja rizika ispitanika uključenih u produženi stručni postupak u osnovnim školama, već omogućavaju jasnije definiranje kriterija za izbor učenika kojima je ovakav tretman primjeren. Rezultati također ukazuju na mogućnost preciznijeg planiranja specifičnih/ciljanih sadržaja i intervencija, kako na razini ukupnog modela, tako i na razini skupina te pojedinaca. Te spoznaje pridonose kvalitetnijoj i ujednačenijoj procjeni rizika i potreba na razini modela, ali i na razini cijele Republike Hrvatske. Zanimljivi su stoga rezultati o razlikama koje postoje između skupina ispitanika iz Zagreba i ispitanika iz nekoliko drugih gradova u Hrvatskoj. Činjenica da postoji specifičan "profil" rizika u svim gradovima, ali drugačije razine intenziteta, a ponekad i drugačije strukture, može govoriti o nekoliko stvari:

- moguće je pretpostaviti da su ovi rezultati posljedica neujednačene procjene, čemu ubuduće treba pokloniti više pozornosti, a napore značajnije usmjeriti na edukaciju stručnjaka za procjenu rizika i potreba djece jer, kako je ranije bilo vidljivo, riječ je o procjenjivačima različitih profesija;
- nikako ne treba zanemariti ni razlike u dobi ispitanika o kojima je naprijed bilo riječi (da podsjetimo, ispitanici iz produženog stručnog postupka u Puli čak su u prosjeku dvije godine stariji od onih iz drugih gradova);
- vidljivo je da su na rezultate razlika među skupinama ispitanika značajnije utjecale procjene iz gradova Pule i Zadra. Možda se može pretpostaviti da, za razliku od Rijeke i Splita, ova dva grada ne raspolažu intervencijama koje bi mogle zadovoljiti potrebe djece na svim razinama rizika, pa se i djeca intenzivnijeg intenziteta rizika tretiraju u produženom stručnom postupku u školi, što možda nije primjereno njihovim potrebama, ni mogućnostima tog tretmana;
- istom logikom moguće je pretpostaviti da Zagreb (kao i veći gradovi poput Rijeke i Splita) može realizirati raznolikije intervencije usklađene s potrebama djece i mladih na različitim razinama intenziteta rizika, dok je možda u manjim gradovima nedovoljno mogućnosti za takve intervencije pa se djeca izraženijeg rizika zadržavaju u intervencijama koje su neprimjerene procijenjenoj razini rizika.

No za takve pretpostavke ne postoje dokazi u rezultatima ovog istraživanja pa ostaju na razini spekulacija. To samo govori u prilog činjenici da je svaki poduzeti tretman nužno evaluirati i temeljem tih rezultata i spoznaja dalje razvijati. No kad je riječ o evaluaciji učinkovitosti produženog stručnog postupka u osnovnim školama u Hrvatskoj, podatci pokazuju da su takvi "pothvati" vrlo rijetki, a kada i postoje, najčešće im nedostaje znanstvena evaluacija. Više je riječ o deskripciji na razini iskustva, doživljaja, procjene i samoprocjene (Vincek, 2006; Marušić i Habijanec Martinović, 2006). Međutim, rezultati drugog dijela projekta, kojeg je ovaj rad dio, a odnose se na podatke prikupljene kvalitativnom metodologijom (intervjui i fokus grupe s različitim sugovornicima), preliminarno predstavljeni na znanstvenom skupu "Usklađivanje intervencija s potrebama djece i mladih u riziku" u Zagrebu u veljači 2009. godine,³ mogu dati nekoliko zanimljivih informacija na ovu temu. Stručnjaci koji izravno rade s djecom, kao i stručnjaci odgovorni na tzv. *policy* razini, u mjere prepoznate kao učinkovite (uglavnom rijetke) za rad s djecom i mladima u riziku ili s poremećajima u ponašanju u Hrvatskoj, ubrajaju i produženi stručni postupak (Žižak i sur., 2009). Naravno, podatci koji ukazuju na postizanje boljeg školskog uspjeha, rjeđe vršenje kaznenih djela, manje izostanaka s nastave ili sl., mogu biti dobar pokazatelj učinkovitosti poduzetog tretmana. Nedovoljno se, međutim, pridaje pozornosti evaluaciji drugih "dobitaka" od takvog postupka, kao što je usvojenost vještina, razvoj pozitivne slike o sebi, trajanje promjena i dr. To su zasigurno smjerovi daljnjeg istraživačkog rada koji trebaju pratiti ovu izuzetno korisnu i danas već svuda u Hrvatskoj prihvaćenu intervenciju u neposrednom djetetovom okruženju. Uvijek ima mjesta za podizanje kvalitete tretmana, ali i znanja.

Iz predstavljenih rezultata moguće je također zaključiti da postoje specifična obilježja ponašanja i emocija djece/učenika uključenih u produženi stručni postupak u osnovnim školama u RH i da je riječ o rizičnim ponašanjima kojima ti učenici ne ometaju

³ Vidi prikaz skupa u rubrici Prikazi skupova, u ovom broju časopisa *Dijete i društvo*.

samo vlastiti razvoj, već njihovo funkcioniranje djeluje ometajuće i na njihovo okruženje, u ovom slučaju u školi i razredu. Iz literature je poznato (DSM-IV, 1996; Andrews i Bonta, 2006, Baron, 2003, prema Ricijaš, 2009) da upravo ta ponašanja mogu predstavljati rizik za razvoj intenzivnijih delinkventnih ponašanja, napuštanje školovanja, razvoj negativnog životnog stila i sl. Stoga intervencije usmjerene na usvajanje socijalnih i komunikacijskih vještina, razvoj navika učenja, razvoj samopouzdanja i pozitivne slike o sebi, a što su sadržaji upravo programa produženog stručnog postupka u osnovnim školama, nedvojbeno predstavljaju mogućnost preveniranja razvoja intenzivnijih poremećaja s jedne strane, ali i poticanje procesa optimalne socijalne integracije djece u riziku u školsku sredinu, s druge strane.

Iako su utvrđene statistički značajne razlike u odnosu na ispitanike iz različitih gradova u Hrvatskoj, uključene u produženi stručni postupak u osnovnim školama, nije moguće sa sigurnošću zaključivati o njihovom značenju. U odnosu na Zagreb ostali gradovi u Hrvatskoj (posebice Pula i Zadar), koji su sudjelovali u istraživanju, pokazuju veći intenzitet rizika kod uključenih ispitanika. Kako je ranije u tekstu objašnjeno, više je čimbenika moglo utjecati na to. Međutim, ono što je ipak značajnije spomenuti u odnosu na te procjene jest identičnost profila rizika. Dakle, razlike, koje su utvrđene, odnose se prije svega na intenzitet procjene rizika. To, drugim riječima, znači da je moguće potvrditi da postoji jedinstveni profil rizika za učenike uključene u program produženog stručnog postupka pri osnovnim školama u RH kad je riječ o procjeni temeljenoj na emocionalnim i ponašajnim poremećajima, te da je temeljem rezultata moguće definirati i kriterije i profil rizika za ovu vrstu intervencije. Temeljem rezultata moguće je definirati i druge specifične potrebe za tzv. specifičnim programima usmjerenim ka procijenjenim specifičnim potrebama i, konačno, za definiranje individualnih potreba. Ipak, rezultati robustne diskriminacijske analize ukazali su na razlike u strukturi rizika između ove dvije skupine ispitanika kad je riječ o procjeni područja rizika temeljenog na socio-ekološkom modelu. Tako su intenzivniji poremećaji ponašanja i emocija, kao i rizici u okruženju više karakteristični za druge gradove u Hrvatskoj koji imaju produženi stručni postupak u osnovnim školama, a bili su sudionici u ovom istraživanju, a manje za Zagreb. Isto tako, kod ispitanika iz drugih gradova u Hrvatskoj u odnosu na one iz Zagreba uočavaju se neka specifična područja rizika (antisocijalno ponašanje, rizični vršnjaci i rizici u obitelji) koja nisu karakteristična za profil rizika za poluinstitucionalne, već više za institucionalne ispitanike (vidljivo iz podataka u prvom poglavlju rezultata). Ti rezultati mogu se interpretirati u dva smjera, odnosno ukazuju na potrebne aktivnosti na dvije razine: s jedne strane na raniju i pravovremenu procjenu, a time i primjereniju intervenciju u skladu s procijenjenim potrebama, a s druge strane na usklađivanje intervencija s procijenjenim potrebama i kreiranje potrebnih intervencija u zajednici.

LITERATURA:

Achenbach, T.M. (1991) *Empirically Based Taxonomy: How to Use Syndromes and Profile Types derived from the CBCL/4-18, TRF, and YSR*, Burlington, VT: University of Vermont, Department of Psychiatry, Burlington.

Bašić, J., Žižak, A., Koller-Trbović, N. (2004) Prijedlog pristupa rizičnim ponašanjima i poremećajima u ponašanju djece i mladih. U: Bašić, J., Koller-Trbović, N., Uzelac, S. (ur.): Poremećaji u ponašanju i rizična ponašanja: pristupi i pojmovna određenja. Zagreb: Edukacijsko-rehabilitacijski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, str. 147-155.

Cohen, R., Linker, A., J., Stutts, L. (2006) *Working together: Lessons Learned from School, Family, and Community Collaborations*. *Psychology in the Schools*, 43 (4), 419-428.

Crawford, T., Simonoff, E. (2003) *Parental views about services for children attending schools for the emotionally and behaviourally disturbed (EBD): a qualitative analysis* *Child, Care, Health & Development*, 29 (6), 481-491.

DSM-IV (1996) Dijagnostički i statistički priručnik za duševne poremećaje. Američka psihijatrijska udruga (četvrto izdanje). Jastrebarsko: Slap.

Gagnon, C. J., Leone, E. P. (2006) *Elementary Day and Residential School for Children with Emotional and Behavioral Disorders: Characteristics of Educators and Students*. *Education and Treatment of Children*, 29 (1), 51-78.

Hughes, F. A., Adera, B. (2006) *Education and Day Treatment Opportunities in Schools: Strategies That Work*. *Preventing School Failure*, 51 (1), 26-30.

Koller-Trbović, N., Nikolić, B., Dugandžić, V. (2009) Procjena čimbenika rizika kod djece i mladih u riziku ili s poremećajima u ponašanju u različitim intervencijskim sustavima: socio-ekološki model. *Hrvatska revija za rehabilitacijska istraživanja* (u tisku).

Lane, L.K. (2007) *Identifying and Supporting Students at Risk for Emotional and Behavioral Disorders within Multi-level Models: Data Driven Approaches to Conducting Secondary Interventions with an Academic Emphasis*. *Education and Treatment of Children*, 30 (4), 135-164.

Lopes, J. (2005) *Intervention with Students with Learning, Emotional and Behavioral Disorders*. *Education and Treatment of Children*, 28 (4), 345-360.

Marušić, D., Habijanec Martinović, S. (2006) Razvoj i obilježja poludnevnog tretmana u Domu za odgoj djece i mladeži Zagreb. U: Poldrugáč, Z., Marušić, D., Žižak, A. (ur.): Poludnevni tretman djece i mladeži s poremećajima u ponašanju. Zagreb: Edukacijsko-rehabilitacijski fakultet Sveučilišta u Zagrebu i Hrvatska udruga socijalnih pedagoga, str. 33-51.

McMahon, R. (1994) *Diagnosis, Assessment, and Treatment of Externalizing Problem in*

- Children: The Role of Longitudinal Data. Journal of Consulting and Clinical Psychology, 65 (5), 901-917.*
- McComb, M., E., Scott-Little, C. (2003) After-School Programs: Evaluations and Outcomes, URL:http://www.serve.org/_downloads/publications/May%202003%20Catherine%204-17%20Afterschool%20report%20only.doc
- Poldrugač, Z., Marušić, D., Žižak, A. (ur.) (2006) Poludnevni tretman djece i mladeži s poremećajima u ponašanju. Zagreb: Edukacijsko-rehabilitacijski fakultet Sveučilišta u Zagrebu i Hrvatska udruga socijalnih pedagoga.
- Ricijaš, N. (2009) Atribuiranje vlastitog delinkventnog ponašanja nisko rizičnih i visoko rizičnih maloljetnih delinkvenata. *Kriminologija & socijalna integracija* (u tisku).
- Rudan, V., Begovac, I., Szivoczka, L., Filipović, O., Skočić, M. (2005) *The Child Behavior Checklist, Teacher Report Form and Youth Self Report Problem Scales in a Normative Sample of Croatian Children and Adolescents Aged 7–18, Coll. Antropol, 29 (1), 17–26.*
- Scholte, E. (1998) *Psychosocial Risk Characteristics of Children in Welfare Programmes in Holland. Childhood: A Global Journal of Child Research, 5 (2), 185-205.*
- Scholte, E.M., Van Berckelaer-Onnes, I.A., Van der Ploeg, J.D. (2007) *Psycho-social treatment of ADHD-children in Community Based Day Treatment Centres, European Journal of Special Needs Education, 22, 93-105.*
- Vanderploeg, J. J., Franks P., Plant, R. R., Cloud, M., Tebes, K., J. (2009) *Extended Day Treatment: A Comprehensive Model of After School Behavioral Health Services for Youth. Child Youth Care Forum, 38, 5-18.*
- Vincek, I. (2006) Evaluacija produženog stručnog postupka u Varaždinu. U: Poldrugač, Z., Marušić, D., Žižak, A. (ur.): Poludnevni tretman djece i mladeži s poremećajima u ponašanju. Zagreb: Edukacijsko-rehabilitacijski fakultet Sveučilišta u Zagrebu i Hrvatska udruga socijalnih pedagoga, str. 74-97.
- Zakon o odgoju i obrazovanju u osnovnoj i srednjoj školi (2008). Zagreb: MZOŠ RH.
- Žižak, A. (2009) Teorijske osnove socijalnopedagoških intervencija. Zagreb: Edukacijsko-rehabilitacijski fakultet Sveučilišta u Zagrebu (u tisku).
- Žižak, A., Koller-Trbović, N., Lebedina-Manzoni, M. (2001) Od rizika do intervencije. Zagreb: Edukacijsko-rehabilitacijski fakultet Sveučilišta u Zagrebu.
- Žižak, A., Koller-Trbović, N., Nikolić, B., Lebedina-Manzoni, M., Ratkajec, G., Jeđud, I. (2009) Izazovi usklađivanja intervencija s potrebama djece i mladih u riziku: rezultati istraživanja. Interni materijal.

Specific Risk Areas in Children Included into the Extended Professional Treatment in Elementary Schools in Croatia

Prof. Nivex Koller-Trbović, Ph. D.
 Gabrijela Ratkajec, BA
 Anja Mirosavljević, BA
 University of Zagreb
 Faculty of Special Education and Rehabilitation

PRELIMINARY
 COMMUNICATION

UDK 159.922.76-
 056.49:373.3(497.5)

SUMMARY

Despite the long practical work and positive experiences, the extended professional treatment in elementary schools in Croatia is still an insufficiently explored area of work with children and youth at risk and/or with behavioural disorders. Therefore, the purpose of this study is to determine specific risk areas in pupils included into the extended professional treatment in elementary schools in Croatia with respect to extrainstitutional and institutional forms of treatment. Specific risk characteristics and areas of respondents were assessed by means of two instruments (Teacher Report Form, Achenbach, 2001 and Risk Factor Questionnaire, Scholte, 1998). The results of robust discriminant analysis point to the existence of statistically significant differences in the intensity and structure of risk in respondents included into extrainstitutional, semi-institutional and institutional forms of treatment. Statistically significant differences were also obtained in respondents included in the extended professional treatment in elementary schools in Zagreb and those in other Croatian cities (Pula, Zadar, Rijeka i Split).

The results point to the necessity of differentiation and harmonization of treatment regarding specific risk profile (intensity and structure).

Key words: elementary schools, extended professional treatment, risk profile

Spezifische Risikogebiete für Kinder miteinbezogen in erweiterter professioneller Behandlung in kroatischen Grundschulen

Prof. Dr. Sc. Nivex Koller-Trbović
Gabrijela Ratkajec, Prof.
Anja Mirosavljević, Prof.
Universität Zagreb
Fakultät der Heilpädagogik und Rehabilitation

VORLÄUFIGE MITTEILUNG
UDK 159.922.76-
056.49:373.3(497.5)

ZUSAMMENFASSUNG

Die erweiterte professionelle Behandlung in kroatischen Grundschule ist trotz der langjährigen Praxis und den positiven Erfahrungen ein nicht ausreichend erforschtes Arbeitsgebiet mit Kindern und Jugendlichen in Gefahr und/oder mit Verhaltensstörungen. Deshalb sollten in dieser Arbeit die spezifischen Risikobereiche von Schülern, die in erweiterter professioneller Behandlung in Grundschulen miteinbezogen sind, im Verhältnis zur außerinstitutionellen und institutionellen Behandlung festgestellt werden. Spezifische Merkmale und Risikobereiche der Befragten wurde mit zwei Instrumenten beurteilt (Teacher Report Form, Achenbach, 2001 und Risk Factor Questionnaire, Scholte, 1998). Die Resultate der robusten Diskriminanzanalyse weisen auf einen statistisch bedeutenden Unterschied der Risikointensität und -struktur bei den Erfragten in außerinstitutionellen, halb institutionellen und institutionellen Behandlung. Die statistisch bedeutenden Unterschiede wurden auch bei Erfragten erzielt, die in erweiterter professioneller Behandlung in Grundschulen in Zagreb und anderen kroatischen Städte (Pula, Zadar, Rijeka und Split) miteinbezogen sind. Die Resultate weisen auf die Notwendigkeit der Differenzierung und Harmonisierung der Behandlung nach spezifischen Risikoprofil (Intensität und Struktur).

Schlüsselwörter: *Grundschule, erweiterte professionelle Behandlung, Risikoprofil*

Učinci projekta "Prevenција separacije i rane intervencije s obiteljima pod rizikom" iz perspektive djelatnika centara za socijalnu skrb

Prof. dr. sc. Marina Ajduković
Sveučilište u Zagrebu
Pravni fakultet
Studijski centar socijalnog rada

STRUČNI ČLANAK
UDK 364.28(497.5)

SAŽETAK

U članku su prikazani nalazi nekih pokazatelja evaluacije učinaka projekta "Prevenција separacije i rane intervencije s obiteljima pod rizikom" kojeg je provodio UNICEF Hrvatska u suradnji s Ministarstvom zdravstva i socijalne srbi i Studijskim centrom socijalnog rada Pravnog fakulteta. U središtu projektnih aktivnosti je bila razrada kriterija za procjenu rizika djeteta u obitelji te na unaprijeđenju konceptualizacije (sadržaja) i provođenja (načina) mjere nadzora nad izvršavanjem roditeljske skrbi. Ishodi projekta su objedinjeni u knjizi "Pravo djeteta na život u obitelji: rane intervencije s obiteljima s djecom i nadzor nad izvršavanjem roditeljske skrbi (NIRS) kao proces podrške obiteljima za poticajno roditeljstvo" i predstavljeni su profesionalnoj javnosti na dvodnevnom edukativnim regionalnim seminarima za djelatnike centara za socijalnu skrb (CZSS), obiteljskih centara i dječjih domova. Šest mjeseci nakon početnih seminara, UNICEF je organizirao jednodnevne konzultativno supervizijske susrete po pojedinim regijama s ciljem (1) dobivanja uvida u učinke projekta u Hrvatskoj, tj. primjenu novina u provođenju NIRS-a u praksi, (2) identifikaciju prepreka i poteškoća primjene planiranih promjena u provođenju NIRS-a, te (3) daljnje podrške stručnjacima.

Šestomjesečno praćenje je pokazalo pozitivne učinke projekta pod vidom promicanja korisničke perspektive, a koja se očitovala kroz (1) kvalitetnija i preciznija rješenja, (2) uključivanje roditelja u proces planiranja programa, (3) bolju izradu programa nadzora koji su postali više individualizirani i usmjereni na rješavanje konkretnih problema, (4) usmjerenost na snage obitelji i okruženja, a ne samo rizike i propuste. Uz niz pozitivnih promjena, djelatnici CZSS iskazuju i niz poteškoća pri provođenju NIRS-a koji su vezani uz preveliko radno opterećenje i ustaljeni pristup radu na osobnoj i organizacijskoj razini. Stručnjaci CZSS smatraju da je za daljnje unaprijeđenje provođenja NIRS-a ključno uvođenje timova za nadzor nad izvršavanjem roditeljske skrbi, te edukacija i supervizija voditelja nadzora. Također su iskazali potrebu za daljnjim stručnim susretima i razmjenom iskustva.

Ključne riječi: djeca pod rizikom u obitelji, rane intervencije, nadzor nad izvršavanjem roditeljske skrbi

Srećom postoji UNICEF koji ne omogućuje samo da se okupimo i razmijenimo iskustva i teškoće, već nas povezuje i sa znanstvenicima koji daju odgovore kako da unaprijedimo praksu socijalnog rada.

Polaznik seminara "Pravo djeteta na život u obitelji", svibnja 2009.

1. Uvod

S obzirom da se u Hrvatskoj nije sustavno ulagalo u razvijanje kvalitetnih i djelotvornih ranih intervencija s obiteljima, koje zbog svojih psihosocijalnih poteškoća i izloženosti različitim socijalnim rizicima u nekom razdoblju života nisu u stanju pružati odgovarajuću skrb djeci te su djeca izložena zanemarivanju ili različitim oblicima zlostavljanja¹, u *Nacionalnom planu aktivnosti za prava i interese djece od 2006. do 2012.*, u dijelu koji se odnosi na Socijalnu skrb, ističu se sljedeći ciljevi: (1) unaprjeđivanje svih oblika socijalne i obiteljsko-pravne zaštite i prava i interesa djece, (2) osiguravanje što primjerenijih uvjeta za rast i razvoj djece u socijalno isključenim skupinama, te (3) prevencija institucionalizacije.

Polazeći od toga UNICEF je u okviru akcije "Svako dijete treba obitelj" posvetio odgovarajuću pozornost konceptualizaciji ranih intervencija i unaprjeđenju nadzora nad izvršavanjem roditeljske skrbi – mjere Obiteljskog zakona koja ima puno potencijala za pružanje individualizirane podrške i pomoći obiteljima u nevolji. Ove aktivnosti su se odvijale u sklopu projekta "Prevenција separacije i rane intervencije s obiteljima pod rizikom".

Svrha projekta je bila pružiti odgovarajuću stručnu podršku stručnjacima sustava socijalne skrbi (1) kako bi unaprijedili usluge i podršku obiteljima pod rizikom za izdvajanje djece kako do izdvajanja ne bi došlo, te (2) kako da što djelotvornije rade s obiteljima iz kojih su djeca već izdvojena u cilju povratka djeteta u obitelj, odnosno na razvoju i održavanju kvalitetnog odnosa roditelja i djece. Navedena svrha je bila operacionalizirana kroz niz konkretnih ciljeva od kojih su, po našem mišljenju, najznačajniji oni koji se odnose na razradu kriterija za procjenu rizika djeteta u obitelji te na unaprjeđenje konceptualizacije (sadržaja) i provođenja (načina) mjere nadzora nad izvršavanjem roditeljske skrbi.

Projekt je trajao 2006. i 2007. godine na području Slavonije. U planiranju i provođenju projekta su u svim fazama aktivno sudjelovali djelatnici Ministarstva zdravstva i socijalne skrbi, stručnjaci Pravnog fakulteta i njegovog Studijskog centra socijalnog rada, te UNICEF-a kao nositelja projekta.

Projekt je rezultirao knjigom "Pravo djeteta na život u obitelji: rane intervencije s obiteljima s djecom i nadzor nad izvršavanjem roditeljske skrbi kao proces podrške obiteljima za poticajno roditeljstvo" (Ajduković i Radočaj, 2008). Uz knjigu koja objedinjuje teorijsko utemeljenje, ali i niz konkretnih aktivnosti koje osiguravaju bolju

¹ U Hrvatskoj postoje različite vrijedne inicijative posvećene ranim intervencijama kao npr. s neurorizičnom djecom (Ljubešić, 2003), deinstitucionalizaciji i integraciji u zajednicu djece s teškoćama u razvoju ili kao podrška roditeljima koji imaju intelektualne teškoće. Tako npr. Udruga IDEM, čija je misija organizacijska i stručna podrška školi, roditeljima, djeci s teškoćama u razvoju i njihovim vršnjacima u provedbi edukacijskog uključivanja, upravo završava projekt "Timovi stručne podrške (MST) u razvoju referalnih centara za edukacijsko uključivanje djece s teškoćama u razvoju" (voditeljica projekta je Lj. Igrić). Udruga za promicanje inkluzije pokrenula je 2009. projekt "Mobilna podrška majkama s intelektualnim teškoćama" koji podržava Ministarstvo obitelji, branitelja i međugeneracijske solidarnosti. Cilj projekta je osnaživanje žena, mladih majki s IT, u suočavanju s teškom ulogom roditelja. Namjera ovog projekta je osigurati mobilnu službu podrške majkama u prirodnim uvjetima, u obitelji, u svakodnevnim životnim situacijama, a krajnji cilj je dobrobit njihove djece. Više o navedenim projektima može se naći na mrežnim stranicama ovih udruga.

kvalitetu usluga u provođenju jedne od značajnih mjera Obiteljskog zakona – nadzora nad izvršavanjem roditeljske skrbi (u daljnjem tekstu NIRS) – objavljen je i CD s 20 instrumenata socijalnog rada za procjenu obiteljskih snaga i rizika koji mogu pomoći stručnjacima u donošenju djelotvornije odluke i boljem praćenju učinaka mjera usmjerenih prema obiteljima pod rizikom koje imaju djecu. I knjiga i instrumenti se nalaze na mrežnim stranicama UNICEF-ovog ureda za Hrvatsku.

Kako bi se stručna javnost što bolje upoznala s rezultatima projekta te s novim sadržajima koje nudi knjiga i prateći CD, u jesen 2008. godine UNICEF je organizirao tri dvodnevna regionalna seminara na kojima su djelatnici centara za socijalnu skrb, dječjih domova i obiteljskih centara na određenom području imali priliku upoznati neke inovacije u pristupu u provođenju ove značajne mjere koje su se razvile kao dio projektnih aktivnosti. Na kraju svakog seminara bilo je dogovoreno da će u roku od približno 6 mjeseci UNICEF organizirati jednodnevne konzultativne supervizijske susrete po pojedinim regijama. Cilj tih susreta je bio (1) dobivanje uvida u učinke projekta u Hrvatskoj, tj. u primjenu novina u provođenju NIRS-a u praksi, (2) identifikacija prepreka i poteškoća u primjeni planiranih promjena u provođenju NIRS-a, te (3) daljnja podrška stručnjacima.

S obzirom da je provođenje projekta u razdoblju 2006. i 2007. bilo podvrgnuto i tzv. internoj i eksternoj evaluaciji (Ajduković i Vejmelka, 2008; Žižak i Koller-Trbović, 2008), u ovom prilogu ćemo prikazati relevantne spoznaje o primjeni projekta u praksi, prikupljene tijekom tih konzultativnih supervizijskih susreta, koje su predmet analize ovog rada.

2. Identifikacija, praćenje i održavanje učinaka projekta

Konzultativni supervizijski sastanci su imali za cilj omogućiti daljnje učenje, razmjenu iskustava te konzultacije oko unaprjeđenja provođenja mjere nadzora nad izvršavanjem roditeljske skrbi. Na ove jednodnevne susrete pozvani su oni djelatnici koji su bili i na prvom edukativnom seminaru i koji neposredno rade na provođenju ili provode mjeru NIRS-a.

U tablici 1. prikazan je broj polaznika edukativnih seminara i konzultativnih supervizijskih sastanaka po regijama. Izravne troškove seminara (smještaj, hranu, dvoranu, materijale, predavače²) snosio je UNICEF.

² Predavači i voditelji radionica na edukativnim seminarima su bili Marina Ajduković, Lidija Budimović, Mila Jelavić, Milivoj Jovančević, Višnja Matić, Vesna Orač, Tanja Radočaj i Branka Sladović Franz. Na konzultativno supervizijskim susretima sudjelovali su kao voditelj Marina Ajduković, Lidija Budimović, Višnja Matić i Vesna Orač.

Tablica 1. Broj sudionika edukativnih seminara po regijama

	EDUKATIVNI SEMINAR	SUPERVIZIJSKI SUSRET
Regija	Središnja i Sjeverna Hrvatska	
Grad	ZAGREB	ZAGREB
Datum	24-25/09/2008	20/04/2009
Broj sudionika	143	73
Regija	Dalmacija	
Grad	ŠIBENIK	PODSTRANA, SPLIT
Datum	3-4/11/2008	12/05/2009
Broj sudionika	77	42
Regija	Istra i Primorje	
Grad	OPATIJA	OPATIJA
Datum	4-5/12/2008	20/05/2009
Broj sudionika	59	37

U ovom prikazu u žarištu je rad na konzultativnim supervizijskim susretima. U svrhu djelotvornije organizacije rada na ovim susretima svaki Centar za socijalnu skrb je poslao i jedno od rješenja za NIRS koje su napravili nakon početnog edukativnog seminara. Navedena rješenja su se pozorno analizirala prije susreta.

Program rada se odvijao u dvije međusobno povezane cjeline. U prvom dijelu susreta sudionici su u radioničkom tipu rada u malim skupinama zajednički analizirali:

1. Što su do sada primijenili od onoga što su čuli na prvom seminaru u svom neposrednom radu u području: (1) procjenjivanja uključujući instrumente i (2) planiranja i provođenja mjere uključujući izradu zasebnog programa rada za majku i oca, planiranje pojedinog susreta i sl.
2. Što su im bile prepreke u primjeni?
3. Konkretno pitanje u vezi NIRS-a na koje bi voljeli dobiti odgovor?

Nakon razmjene iskustva u malim skupinama slijedili su odgovori predavača i rasprava o ključnim pitanjima u plenumu. U drugom dijelu rada sudionici su kroz predavanja bili upoznati s dvije specifične teme: (1) Vještine rada s nedobrovoljnim korisnicima te (2) Evaluacija kao intervencija. Na kraju je izvršena detaljna evaluacija susreta.

U tekstu koji slijedi prikazani su rezultati evaluacije polaznika te izvješća voditelja seminara o ishodima projekta o kojima se govorilo u radioničkom dijelu susreta.

3. Učinci projekta

Temeljem analize rješenja, analize predložaka s odgovorima na postavljena ključna pitanja o učinku prvih seminara na promjenu prakse, te rasprave u malim skupinama, voditelji radionica su identificirali niz pozitivnih učinaka, ali i poteškoća u primjeni projekta "Pravo djeteta na život u obitelji", na unaprjeđenje provođenja NIRS-a.

3.1. Analiza pozitivnih promjena

Pozitivne učinke možemo sustavno prikazati kroz nekoliko tematskih cjelina:

3.1.1. Izrada rješenja

- U značajnom broju CZSS kao jedan od ishoda prvog seminara o NIRS-u je češće izricanje ove mjere. Uvid u rješenja je pokazao da je ovaj porast, pogotovo u nekim područjima kao što su Primorje, Istra i područje Karlovačke županije, vezan uz izricanje NIRS-a u slučajevima nasilja među roditeljima. Mišljenja smo da je to dobro jer ova mjera, koja može u slučajevima nasilja među roditeljima/partnerima pridonijeti promjeni ponašanja roditelja u najboljem interesu djece koja su izložena kao očevidci obiteljskom nasilju i može biti jedan od značajnih doprinosa sustava socijalne skrbi u "lancu" međusektorske suradnje u slučajevima obiteljskog nasilja.
- U većini CZSS obrazloženje rješenja o izricanju mjere nadzora nad izvršavanjem roditeljske skrbi je opširnije, jer su se u njima počela detaljnije navoditi dokazna sredstva i ukazivati roditeljima na konkretne propuste. U većini CZSS se također u rješenjima počeo navoditi jasan vremenski rok trajanja mjere. Ranije su bile česte formulacije da se mjera izriče na "6 mjeseci i dulje", što je dovodilo u pitanje pravo roditelja na jasnu informaciju o trajanju mjere.
- U svim CZSS program nadzora, koji uključuje i ciljeve i metode rada, postao je dio rješenja. I ova promjena je u skladu s tzv. korisničkom perspektivom koja je imperativ suvremenog (psiho)socijalnog rada (Čaćinović Vogrinčić i sur., 2007).

3.1.2. Procjenjivanja obitelji uključujući primjenu instrumenata socijalnog rada

- Po iskazima stručnjaka CZSS procjena rizika i snaga obitelji i okruženja se do sada nije tako detaljno radila. Usto se ranije više govorilo o nedostacima roditelja, a sada su usredotočeni i na snage i na rizike. Smatramo da je navedena promjena izuzetno važna i da je usmjerivanje na snage značajno pod vidom tzv. osnažujuće prakse socijalnog rada (Čaćinović Vogrinčić i sur., 2007).
- Stručnjaci CZSS se služe ponuđenim modelom sveobuhvatne obiteljske procjene u ovome projektu za provjeru je li nešto propušteno u procjeni.

Navode da im ovakav pristup daje dodatnu strukturu u radu. U nekim CZSS ovakav su pristup počeli koristiti i kod ostalih područja rada kao npr. u slučajevima procjene razine zlostavljanja djece ili pri reguliranju kontakata roditelja i djece.

- Kao dodatnu vrijednost ponuđenog pristupa neki stručnjaci su naglasili da se u procjenjivanje obiteljske situacije uključuje i šira obitelj, druge institucije (škole, obiteljski liječnici, policija), kao i samo dijete. Iskustva onih koji su počeli koristiti i razgovor s djecom su pokazala da su djeca zadovoljna ovakvim pristupom, a da su se stručnjacima otvorile nove važne perspektive u radu. Ova iskustva dodatno promiču značaj prava djeteta na izražavanje svog mišljenja i u ovakvim postupcima, što promiče i *Konvencija o pravima djeteta*.
- Iako instrumenti, po mišljenju onih koji su ih koristili, olakšavaju procjenu, ipak ih koristi tek manji broj CZSS i to tek u nekim težim slučajevima. Razmjena iskustava je pokazala da je primjena drugačijeg procesa procjenjivanja, uključujući primjenu instrumenta socijalnog rada, u CZSS diljem Hrvatske u različitim fazama promjene. Neki CZSS su već započeli korištenje, neki su ih umnožili i pripremili za korištenje, ali ih još nisu počeli koristiti. Neki su s njima upoznali kolege, a neki nisu još napravili ništa po tom pitanju. U nastavku teksta dodatno ćemo analizirati razloge razmjerno male primjene instrumenta socijalnog rada u praksi.
- Stručnjaci, koji su imali iskustva s primjenom instrumenta, kao najkorisnije navode: Listu za procjenu roditeljskih snaga i rizika, Kempeov inventar obiteljskih stresora, Skalu za procjenu izražavanje osjećaja djeteta, Skalu za procjenu održavanosti domaćinstva, Liste za procjenu roditeljskih snaga i rizika, te Procjenu roditeljskih sposobnosti i izvršavanja roditeljskih zadaća.
- U nekim CZSS su se opravdano, u slučajevima žurnog izricanja NIRS-a, instrumenti socijalnog rada kasnije primijenili te također uključili i voditelje da ih koriste u svrhu praćenja promjene u obitelji.

3.1.3. Planiranja i provođenja mjere

- U većini CZSS postupak do donošenja rješenja se drugačije vodi, jer djelatnici CZSS uključuju i roditelje i daju im mogućnost davanja primjedaba na program nadzora. Prema iskustvima dijela CZSS, uključivanjem roditelja uglavnom se postigne njihova načelna suglasnost, odnosno oni shvate mjeru nadzora kao pomoć i podršku te prihvate suradnju.
- Programi nadzora su postali više individualizirani, ciljevi su konkretniji, više usmjereni na promjenu ponašanja i rješavanje konkretnih problema. Ovakav način izrade programa puno pomaže voditelju i olakšava izvješćivanje o radu.
- U nekim CZSS na zajedničkom sastanku voditelj i roditelj se upoznaju s programom u CZSS, a u nekim CZSS stručnjaci odvođe voditelja prvi put

roditeljima u obitelj. U većini CZSS stalna suradnja voditelja mjere i članova stručnog tima postala je pravilo. Također navode da se nakon početnog seminara lakše odobravaju stvarni troškovi voditeljima nadzora. Kao što su naveli sami polaznici, stručnjaci iz CZSS, iako ovakva intenzivnija suradnja s voditeljima mjere zahtijeva vrijeme, ona daje i bolje rezultate.

- Polazeći od ideje NIRS-a kao mjere koja se provodi u zajednici, jedan od značajnih učinaka seminara dobro održava i ova konstatacija jednog od polaznika:

Detaljnije ulaženje u srž nadzora dovelo je do šireg uključivanja institucija i van-institucionalne pomoći za sve članove obitelji.

3.2. Poteškoće u primjeni novog pristupa NIRS-u

Uz niz pozitivnih promjena, djelatnici CZSS su imali i niz poteškoća u promjeni odnosno nadogradnji paradigme rada pri provođenju NIRS-a.

3.2.1. Radno opterećenje i ustaljeni pristup radu

Značajan dio stručnjaka je naglasio da jednostavno nema vremena za primjenu instrumenata. Također navode da imaju previše slučajeva, pa se ne mogu svima posvetiti u potrebnoj mjeri. O osjećaju i težini profesionalnog pritiska dobro govori sljedeći navod jedne djelatnice CZSS:

Kako uz sve poslove, koje timovi za zaštitu djece, braka i obitelji u centrima rade, a još kada bi i radili sve nadzore na način predložen ovim programom (a htjeli bismo tako raditi, jer smatramo ovaj način korisnim i kvalitetnim), preživjeti i ostati normalan i zdrav?

Dio njih je progovorio i o poteškoćama uvođenja promjena u ustaljene obrasce rada. Ilustrirat ćemo to s nekoliko citata:

- *Nemamo navike korištenja takvih materijala.*
- *Teško se mijenja dosadašnja praksa koja je bila pogrešna odnosno površna.*
- *Radi se na ustaljeni način, a za promjenu nedostaje motivacija i podrška.*

Što se tiče specifičnih poteškoća, vezanih uz primjenu instrumenta socijalnog rada, manji broj stručnjaka je naveo da su neki ponuđeni upitnici preopširni i kao što je navela jedna polaznica: "...izgubila sam se u njima". No dio njih kritički navodi da jednostavno nemaju dovoljno iskustva s primjenom takvih skala i upitnika procjene i samoprocjene te da stoga imaju teškoće kod interpretacije tako dobivenih podataka. Činjenica je da se u obrazovanju socijalnih radnika do sada nije posvećivala pozornost ovakvim ili sličnim instrumentima, te da socijalni radnici, za razliku od npr. psihologa, nisu dobili odgovarajuće sustavno obrazovanje u ovom području. To velikim dijelom i objašnjava naš doživljaj da su ove instrumente puno češće koristili psiholozi u CZSS u odnosu na druge skupine stručnjaka. Ova iskustva su dodatni poticaj da se u redovno

obrazovanje socijalnih radnika uvedu ovakvi sadržaji koji će olakšati nužnu promjenu pristupa CZSS-a u smjeru prakse socijalnog rada utemeljenog na činjenicama (tzv. *evidence-based practice*).

3.2.2. Organizacijske poteškoće

Kao najznačajniju poteškoću organizacijske naravi, djelatnici svih CZSS-a navode nedostatak kvalitetnih voditelja. Konkretno navode da su voditelji NIRS-a vrlo različitog obrazovanja i iskustva ili ih nema. Niska naknada za rad dodatno otežava motiviranje voditelja. Za neke obitelji, bremenite brojnim poteškoćama i problemima, gotovo je nemoguće naći voditelje odnosno osigurati njihov trajni rad. Djelatnici su ukazali i na problem male motivacije voditelja "po službenoj dužnosti". To su djelatnici CZSS-a kojim ravnatelj može naložiti da bez naknade, u svoje radno vrijeme i uz svoje ostale obaveze, vode manji broj nadzora.

3.2.3. Poteškoće motiviranja roditelja

Dio stručnjaka je kao poteškoću u primjeni NIRS-a naveo odsutnost ili nedovoljnu spremnost na suradnju roditelja te nizak obrazovni nivo dijela roditelja s kojima imaju poteškoće u primjeni instrumenata socijalnog rada. Profesionalnu situaciju s kojom se suočavaju dobro oslikava sljedeći navod:

Neki roditelji lako pristanu na nadzor, a nisu se zapravo spremni mijenjati.

S obzirom da je i u prvom seminaru bila jasno izražena poteškoća stručnjaka u motiviranju značajnog broja roditelja za proces promjene, pokazalo se dobrim da smo na konzultativno supervizijskom susretu posebnu pozornost posvetili upravo različitim vještinama motiviranja roditelja na promjenu uključujući tzv. motivirajući intervju i tehniku rada poznatu kao "evaluacija kao intervencija". To pokazuju i rezultati evaluacije susreta koji su opisani u 4. poglavlju ovog teksta. Naime, jedna od zadaća stručnjaka je uspostaviti suradnju i motivirati korisnike, pa čak i one koji za to nemaju volje i pružaju otpor, za promjene (Čačinović Vogrinčić i sur, 2007). Uvođenje te teme u seminar je, polazeći od njihovih evaluacija, bilo osnažujuće za njih kao stručnjake i pružilo im spoznaje o nekim novim načinima djelovanja.

3.2.4. Poteškoće s okruženjem

U raspravi je identificiran niz poteškoća koje djelatnici CZSS-a imaju u suradnji s ostalim sustavima. Kao najznačajnije navode poteškoće u provođenju nadzora nad kontaktima roditelja s djecom koji izriču sudovi bez da se o njihovoj provedbi dogovore s nadležnim CZSS i bez da odrede vremensko trajanje te mjere. Kao što je rekla jedna polaznica:

Nadzor nad kontaktima – sud nameće nama, mi roditeljima, a ni sami nemamo jasne mehanizme njihove provedbe.

Pitanje suradnje CZSS u nadzorima nad kontaktima koje izriču sudovi očito je područje u kojem će nadležna ministarstva trebati donijeti odgovarajuće zajedničke

naputke. Poteškoće u suradnji sa sudovima dobro oslikava i ovaj citat:

Što je posao suda, osigurati "pravo roditelja na život s djetetom" ili pravo djeteta na kvalitetni život?

Djelatnici CZSS-a i voditelji mjera se suočavaju i s nerealnim očekivanjima okruženja, ponajviše škole, čiji djelatnici očekuju da se u obitelji sve brzo promijeni, da voditelji mjere daju instrukcije djeci i slično.

3.3. Pitanja i dileme

Temeljem početnih iskustava u primjeni ovakvog sustavnijeg pristupa NIRS-u, stručnjaci su na konzultativno supervizijskim susretima postavili niz pitanja i iskazali niz dilema. Dio pitanja je takav da upućuje na potrebu izrade pravilnika o provođenju NIRS-a, a drugi dio pitanja je takav da upućuje na potrebu organiziranja supervizije za sve one koji sudjeluju u izricanju, planiranju i provođenju ove mjere. Ovdje ćemo navesti neka tipična pitanja, a na neka od njih ćemo se i kratko osvrnuti:

- Tko može, a tko ne biti voditelj (profesija, uloga člana stručnog tima)?
- Da li se voditeljima nadzora mogu dati preporuke (predložak) za pisanje izvješća?
- Je li broj voditelja NIRS-a po CZSS ograničen (komentari računovodstva i Uprave za financije)? Paralelni kanal informiranja?
- Što je bolje – izricati NIRS dva puta po 6 mjeseci ili odmah na 12 mjeseci?
- Koliko najdulje izricati nadzor? Što u situacijama kad su potrebni višegodišnji nadzori?
- Da li pokretati kazneni postupak kad roditelji ne surađuju?
- Kako osigurati podudarnost obilježja i resursa voditelja i potreba obitelji?
- Koliko vremena je optimalno da jedan voditelj bude u istoj obitelji?
- Koje su granice prihvatljivog ponašanja voditelja (npr. učiteljica voditeljica NIRS-a koja vodi dijete kući na kupanje, jer živi u stanu bez vode)?
- Što reći o pouzdanosti instrumenta socijalnog rada sudu/odvjetnicima?

Ovdje ćemo se osvrnuti na pitanje profesije voditelja i pouzdanosti instrumenta socijalnog rada. Ključno je naglasiti da se voditelj ne bira po svojoj profesiji već po kompetencijama, osobnim resursima i obilježjima koje unosi u obitelj. Tako npr. patronažna sestra ili medicinska sestra s iskustvom rada na psihijatriji može biti sjajna voditeljica NIRS-a u obitelji gdje jedan roditelj ili su oba roditelja duševni bolesnici. Ministarstvo zdravstva i socijalne skrbi također opravdano očekuje da voditelji mjere ne budu članovi tima koji izriče mjeru. No i tu se mogu prihvatiti izuzetci, no oni moraju biti dobro argumentirani. Tako su iskustva, primjerice, pokazala da se u nekim manjim sredinama ne mogu naći kompetentni voditelji koji bi radili s obiteljima koje su poznate po nasilnom ponašanju članova. U takvom slučaju moguć je izuzetak da npr. voditelj mjere bude pravnik CZSS koji ima iskustva u radu s takvim obiteljima. Ključno je imati u žarištu najbolji interes obitelji odnosno djeteta i u svakom pojedinom slučaju odvagnuti je li važnije u konkretnoj situaciji, usprkos sukoba uloga, imati dobrog voditelja koji je iz tima CZSS ili ne ostvariti mjeru jer se ne može naći voditelj. U takvim slučajevima, uz dobro obrazlaganje takve odluke, bitno je osigurati superviziju koja može dodatno pridonijeti kvaliteti rada.

Što se tiče pouzdanosti instrumenata socijalnog rada, koji su ponuđeni na pratećem CD-u, tijekom susreta je naglašeno da oni imaju dobru unutarnju pouzdanost, no da nisu psihologijski testovi kojima se može "odmjeriti" određena osobina u odnosu na populacijske norme. Vjerodostojnost i valjanost njihove upotrebe omogućava tzv. trokut procjenjivanja koji je opisan u knjizi te triangulacija izvorima podataka (o istom aspektu se uzimaju procjene roditelja, udomitelja, stručnjaka) i triangulacija podataka (uzimaju se različiti podatci temeljem kojih se donosi sintetska procjena rizika kojima je izloženo dijete).

4. Evaluacija konzultativno supervizijskih susreta

Kao sastavni dio procesne evaluacije i evaluacije ishoda konzultativno-supervizijskih susreta polaznici su na skali od pet stupnjeva procjenjivali sljedeća pitanja: (1) U kojoj mjeri Vam je ovaj susret pružio nova znanja značajna za Vaš rad s obiteljima pod rizicima? (2) U kojoj mjeri Vam je ovaj susret pružio nove vještine značajne za Vaš rad? (3) Kako su predavači/voditelji bili pripremljeni? (4) Kako u cjelini procjenjujete uspjeh susreta?

Pokazalo se da su polaznici u sve tri regije konzultativno-supervizijski susret u cjelini (prosječna procjena 4,4), kao i pripremljenost voditelja (prosječna procjena od 4,5 do 4,7), procijenili izuzetno dobro. Što se tiče procjene u kojoj mjeri je susret pružio nova znanja i vještine (prosječna procjena od 3,6 do 3,8), njihove procjene su nešto niže, što je i u skladu s ciljevima susreta koji je bio usmjeren poglavito na razmjenu iskustava, a tek u manjem dijelu na nova znanja i vještine. To se vidi iz opisa sadržaja i struktura susreta u drugom poglavlju ovog teksta.

U kvalitativnom dijelu evaluacije gotovo svi polaznici su iskazali da im je posebno pozitivno i zanimljivo bilo:

- predavanje „Roditelji – nedobrovoljni klijenti” i predavanje „Evaluacija kao intervencija”;
- informacije dobivene u svezi odgovornosti CZSS-a glede nadzora nad kontaktima u odnosu na susrete i druženja po odluci suda; i
- razmjena iskustava.

Navodimo neke od komentara na pitanje „Što vam je bilo posebno pozitivno i zanimljivo?”:

Drugačije gledam na mjeru nadzora: vidim više i bolje mogućnosti za djelovanje.

Razlikovati čitavu paletu poteškoća unutar obitelji. Ne posezati za mjerom nadzora ako se procijeni da bi neka druga vrsta pomoći bila učinkovitija, npr. upućivanje na savjetovanje i sl.

Prihvatanje situacija iz prakse, praktični odgovor, prihvaćanje realnih okolnosti s terena, nuđenje pomoći i podrške, imala sam osjećaj da nas se čulo.

Razmjena iskustava u manjim skupinama, čuti ideje i iste probleme od kolega koji razumiju o čemu točno govorim.

U skladu s onime što su naveli kao najzanimljivije, značajan broj polaznika je naveo da će u radu koristiti tehniku rada poznatu kao “evaluacija kao intervencija” te da će početi koristiti vještine tzv. motivacijskog intervjua s roditeljima:

U radu ću početi primjenjivati metodu rada s roditeljima koji ne žele prihvatiti mjeru NIRS-a, ne vrednovati njihove stavove, već ih suočiti s njihovim izborima.

Koristit ću evaluaciju kao intervenciju kad dođe do poteškoća u radu s roditeljima. Drugačije ću raditi s nedobrovoljnim roditeljima.

Svi polaznici su izrazili motivaciju da stečena znanja prenesu kolegama i voditeljima, bilo kroz stručna vijeća, bilo kroz neposrednu suradnju ili edukaciju voditelja mjere. Neki od njih su spomenuli da je šteta da i na ovaj susret nisu bili pozvani ravnatelji:

Sastanku su trebali prisustvovati ravnatelji kako bi dobili poduku i kako bi djelatnicima tima bili podrška, a ne samo kontrola financija, tj. sredstava koja se troše na nadzor.

Kao sugestiju za unaprjeđivanje ovakvih susreta u budućnosti stručnjaci su najčešće navodili da je potrebno osigurati više prostora za raspravu o konkretnim pitanjima iz prakse i više rada na konkretnim slučajevima. Ove sugestije jasno upućuju na njihovu potrebu i za supervizijom i za konzultacijama i za su-stručnjačkom podrškom.

5. Moguća unaprjeđenja u provođenju NIRS-a

Značajni dio rada na konzultativom supervizijskom seminaru je bilo pitanje mogućeg unaprjeđenja rada na području NIRS-a. U svim sredinama stručnjaci su artikulirali vrlo slične zamisli za daljnje unaprjeđenje rada na području NIRS-a.

Stručnjaci su naveli niz prijedloga za unaprjeđenje provođenja NIRS-a koji su navedeni u tekstu koji slijedi, no najveće slaganje su iskazali vezano uz prijedlog koji se odnosi na uvođenje **timova za nadzor nad izvršavanjem roditeljske skrbi**, koji bi se poput timova za udomiteljstvo bavili samo ovim značajnim područjem rada, odnosno konkretno radili na promoviranju mjere nadzora, vodili kampanje u medijima, regrutiranje i odabir novih voditelja, njihovu pripremu i edukaciju, trajno praćenje, konzultacije i superviziju. U argumentiranju potrebe za uvođenjem timova za NIRS jedna polaznica je navela:

To je jedna od najjačih izvaninstitucionalnih mjera i voditelji nas sve više kontaktiraju zbog složenosti obiteljskih situacija.

Polazeći od značaja ove mjere te analize odgovora i rasprave o učinku prvog seminara i knjige "Pravo djeteta na život u obitelji" na promjenu prakse provođenje NIRS-a, ovaj prijedlog je očekivan. Naime, kao što je opisano u trećem poglavlju ovog teksta, radno opterećenje, organizacijske poteškoće, izazovi uspostavljanja suradnje s roditeljima koji su nedobrovoljni korisnici, te aktualna pitanja i dileme stručnjaka, koji rade na ovom području, pokazuju da bi timski pristup, koji bi omogućio interdisciplinarnost, produblјivanje stručnosti te profesionalnu podršku, bio ključni čimbenik za daljnje unaprjeđenje primjene ove mjere.

Po mišljenju polaznika, dok se ne oforme timovi za NIRS, čiji bi zadatak bio osigurati pripremu, edukaciju voditelja nadzora te osigurati superviziju voditelja mjere, potrebno je te sadržaje osigurati na neke druge načine. Po njihovu mišljenju, od pomoći bi bili odgovarajući naputci Ministarstva zdravstva i socijalne skrbi (MZSS), redoviti stručni sastanci te dodatni projekti koji bi se odvijali po modelu "treninga trenera" koji bi osposobili određeni broj stručnjaka u svakoj županiji za osiguravanje kvalitetne edukacije i podrške voditeljima mjere.

Potrebno je naše zaključke uobličiti u naputke radi daljnjeg korištenja i postupanja.

Treba organizirati edukaciju za edukatore i prenijeti znanja i vještine voditeljima.

Treba obvezati sve stručne radnike da sudjeluju na ovakvim sastancima, organizirati češće ovakve sastanke – uzimajući u obzir pregršt pitanja, koja su se pojavila prilikom prve radionice, stručni radnici vape za supervizijom, razmjenom iskustva i ujednačavanjem postupanja.

Značajan broj polaznika je isticao ulogu supervizije za kvalitetan rad s obitelji s djecom pod rizikom, a dio njih čak govori o obvezi supervizije u ovom području rada. Sljedeća inicijativa je vezana uz bolje financiranje voditelja mjere, što bi osiguralo i više potencijalnih kandidata za voditelje.

Ostale inicijative su vezane uz:

- potrebu promjene naziva mjere jer izaziva otpor roditelja;
- proširenje raspona mjera koje nudi Obiteljski zakon, jer trenutno preveliki raspon ponašanja roditelja "pokriva" NIRS:

Nadzor uspješno "gasi male vatre". Nemamo nešto između – za "velike vatre", prije izdvajanja djece iz obitelji, a u tome smo ovisni o sudu.

- reorganizaciju CZSS-a u kojima bi bili tim za procjenu i tim za intervencije u području rada s djecom, mladima i obiteljima;
- izradu priručnika za voditelje; te
- rad na jačanju zajednice:

Treba senzibilizirati javnost i okolinu na postupanja i ovlasti CZSS-a i važnost osnaživanja zajednica u teškim životnim situacijama.

6. Zaključni osvrt

Kao što je uvodno navedeno, cilj ovog rada je prikazati učinke projekta "Prevenција separacije i rane intervencije s obiteljima pod rizikom" koji je bio usmjeren na razvoj i unaprjeđenje konceptualizacije (sadržaja) i provođenja (načina) mjere nadzora nad izvršavanjem roditeljske skrbi. Kao sastavni dio završne evaluacije tog projekta provedeni su jednodnevni konzultativno supervizijski susreti sa stručnjacima koji su prethodno prošli dvodnevnu edukaciju vezanu uz ishode projekta. Cilj tih jednodnevnih susreta je bio i dobivanje uvida u primjenu novina u provođenju NIRS-a u praksi, ali i identifikacija prepreka i poteškoća u primjeni planiranih promjena u provođenju NIRS-a kako bi se dobile inicijative za daljnji rad na unaprjeđenju ove izrazito značajne mjere za osiguravanje sigurnosti i dobrobiti djece koja odrastaju u rizičnom okruženju. Cilj je također bio i pružanje daljnje podrške stručnjacima.

Ovi ciljevi su bili uspješno ostvareni. Temeljem analize rješenja i iskaza samih stručnjaka pokazale su se značajne pozitivne promjene pod vidom promicanja korisničke perspektive, a koja se očitovala kroz (1) kvalitetnija i preciznija rješenja, (2) uključivanje roditelja u proces planiranja programa, (3) bolju izradu programa nadzora koji su postali više individualizirani i usmjereni na rješavanje konkretnih problema, (4) usmjerenost na snage obitelji i okruženja, a ne samo rizike i propuste. No stručnjaci su se suočili i s nizom poteškoća u primjeni novo naučenih sadržaja. To su prvenstveno preveliko radno opterećenje, ali i ustaljeni pristup radu na osobnoj i organizacijskoj razini. Stručnjaci CZSS-a smatraju da je za daljnje unaprjeđenje provođenja NIRS-a ključno uvođenje timova za nadzor nad izvršavanjem roditeljske skrbi, te edukacija i supervizija voditelja nadzora. Također su iskazali potrebu za daljnjim stručnim susretima i razmjenom iskustva.

Sve inicijative stručnjaka, kao i njihova veća osjetljivost na tzv. korisničku perspektivu, u velikoj se mjeri podudaraju s aktualnim reformskim trendovima nadležnog Ministarstva zdravstva i socijalne skrbi koje je napravilo značajan iskorak u novoj konceptualizaciji rada CZSS-a i prijedlogu općih standarda kvalitete socijalnih usluga (O'Brien i Martinović, 2009). Stoga se nadamo da će se ishodi ovog projekta, koji je operacionalizirao promišljeniji pristup u radu s obiteljima s djecom pod rizikom iz korisničke perspektive, i dalje razvijati i primjenjivati u praksi.

Pri tome bismo naglasili nužnost daljnje edukacije djelatnika i suradnika sustava socijalne skrbi za uspostavljanje djelotvornoga suradnog odnosa s korisnicima odnosno obiteljima u nevolji, bez obzira jesu li tzv. dobrovoljni ili nedobrovoljni korisnici. Ovakvu edukaciju treba planirati i provoditi tako da osnažuje stručnjake u procesu njihove promjene jer su, kao što je rekla jedna polaznica naših seminara:

...vrijeme i povoljni uvjeti potrebni za promjenu paradigme rada.

Usto preporučamo nadležnom Ministarstvu da, paralelno s radom na reformi CZSS-a, nastavi organiziranje redovitih tematskih stručnih aktiva, po modelu ovakvih jednodnevnih konzultativno supervizijskih susreta i omogući razmjenu iskustava i stručnjačku podršku onima koji rade s obiteljima pod rizikom koje imaju djecu.

LITERATURA:

Ajduković M. i Radočaj T. (ur.) (2008) Pravo djeteta na život u obitelji: rane intervencije s obiteljima s djecom i nadzor nad izvršavanjem roditeljske skrbi kao proces podrške obiteljima za poticajno roditeljstvo. Zagreb: UNICEF.

Ajduković, M. i Vejmelka, L. (2008) Interna evaluacija projekta "Prevenција separacije i rane intervencije s obiteljima pod rizikom". U: Ajduković i Radočaj (ur.) Pravo djeteta na život u obitelji: rane intervencije s obiteljima s djecom i nadzor nad izvršavanjem roditeljske skrbi kao proces podrške obiteljima za poticajno roditeljstvo. Zagreb: UNICEF, 211-226.

Čačinović Vogrinčić, G., Kobal, L., Mešl, N., Možina, M. (2007) Uspostavljanje suradnog odnosa i osobnog kontakta u socijalnom radu. Zagreb: Pravni fakultet, Biblioteka socijalnog rada.

Ljubešić, M. (ur.) (2003) Biti roditelj: Model dijagnostičko-savjetodavnog praćenja ranoga dječjeg razvoja i podrške obitelji s malom djecom. Zagreb: Državni zavod za zaštitu obitelji, materinstva i mladeži.

O'Brien, J. i Martinović, S. (2009) Standardi kvalitete u socijalnim uslugama. Zagreb: MZSS. Radni materijal.

Žižak, A. i Koller-Trbović, N. (2008) Završno evaluacijsko izvješće za projekt "Prevenција separacije i rane intervencije s obiteljima pod rizikom". U: Ajduković, M. i Radočaj T. (ur.) Pravo djeteta na život u obitelji: rane intervencije s obiteljima s djecom i nadzor nad izvršavanjem roditeljske skrbi kao proces podrške obiteljima za poticajno roditeljstvo. Zagreb: UNICEF, 227 - 248.

The Outcomes of the Project "Prevention of Separation and Early Intervention With Families at Risk" from the Perspective of Social Welfare Centres' Employees

Prof. Marina Ajduković, Ph. D.
University of Zagreb
Faculty of Law
Study Centre of Social Work

PROFESSIONAL ARTICLE
UDK 364.28(497.5)

SUMMARY

The article presents the findings of some indicators of outcome evaluation of the project "Prevention of Separation and Early Intervention With Families at Risk" carried out by UNICEF Croatia in cooperation with the Ministry of Health and Social Welfare and Faculty of Law, Study Centre of Social Work. The main project activities included the elaboration of criteria for risk assessment of a child in the family and improvement of conceptualization (content) and implementation (method) of parental care supervision. Project outcomes are presented in the book "The Right of a Child to Life in the Family: Early Interventions With Families With Children and Parental Care Supervision as a Process of Support to Families for Stimulating Parenthood" and have been presented to professionals at two-day educational regional workshops for employees of social welfare centres, family centres and children's homes. Six months after the initial workshops, UNICEF organized one-day counseling and supervisory meetings in some regions with the aim of (1) obtaining an insight into the outcomes of the project in Croatia, i.e. into the application of innovations in the implementation of parental care supervision, (2) identifying obstacles and difficulties in the application of the planned changes in the implementation of parental care supervision, and (3) further support to professionals.

Six-months' supervision showed positive outcomes of the project in the sense of promoting user's perspective that was manifested in (1) quality and more precise solutions, (2) inclusion of parents in programme planning process, (3) better development of supervision programmes that have become more personalized and aimed at solving specific problems, (4) the focus on the strengths of the family and environment, instead of just risks and failures. In addition to a range of positive changes, employees of social welfare centres point to a series of problems in the implementation of parental care supervision regarding the heavy workload and well-established attitude to work on personal and organizational level. The experts at social welfare centres consider that the introduction of parental care supervision teams as well as education and monitoring of supervisors are essential for further improvement

of implementation of parental care supervision. They also pointed to the need for more professional meetings and exchange of experiences.

Key words: children at risk in the family, early intervention, parental care supervision

Effekte des Projekts "Prävention von Trennung und frühe Intervention für Familien in Gefahr" aus der Perspektive eines Angestellten im Zentrum für soziale Fürsorge

Prof. Dr. sc. Marina Ajduković
Universität Zagreb
Juristische Fakultät
Studienzentrum für
Sozialarbeit

FACHARTIKEL
UDK 364.28(497.5)

ZUSAMMENFASSUNG

Der Artikel zeigt die Befunde zu einigen Indikatoren zur Auswertung von Effekten des Projekts "Prävention von Trennung und frühe Intervention für Familien in Gefahr", die UNICEF Kroatien in Zusammenarbeit mit dem Ministerium für Gesundheit und soziale Fürsorge und dem Studienzentrum für Sozialarbeit der Juristischen Fakultät durchgeführt hat. Im Mittelpunkt der Projektaktivitäten steht die Anfertigung von Kriterien für die Risikoeinschätzung des Kindes in der Familie sowie für die Verbesserung der Konzeptualisierung (Inhalt) und Durchführung (Art und Weise) der Kontrolle über die Ausübung der elterlichen Fürsorge (KAEF). Die Projektergebnisse wurden im Buch "Das Recht des Kindes auf ein Leben in der Familie: frühe Interventionen für Familien mit Kindern, Kontrolle über die Ausübung der elterlichen Fürsorge als Prozess der Unterstützung von Familien zur fördernden Elternschaft" erfasst und der professionellen Öffentlichkeit auf zweitägigen regionalen Ausbildungsseminaren für Angestellte in Zentren für soziale Fürsorge (ZSF), Familienzentren und Kinderheimen vorgestellt. Sechs Monate nach den anfänglichen Seminaren hat UNICEF pro Region eintägige konsultative Aufsichtssitzungen organisiert, um (1) eine Einsicht in die Effekte der Projekte in Kroatien zu gewinnen, bzw. in die Anwendung von Neuigkeiten in der KAEF-Umsetzung in Praxis, (2) Hindernisse und Schwierigkeiten bei der Anwendung der geplanten Änderungen hinsichtlich der KAEF-Umsetzung zu erkennen sowie (3) Experten weiter zu unterstützen.

Eine sechsmonatige Nachuntersuchung zeigte positive Effekte des Projekts bezüglich der Förderung einer Benutzerperspektive, die sich durch (1) qualitätsreichere und genauere Lösungen, (2) das Miteinbeziehen von Eltern in den Planungsprozess des Programmes, (3) eine bessere Anfertigung der Kontrollprogramme, die mehr individualisiert wurden und sich auf die Lösung konkreter Probleme richteten (4) die Orientierung auf die Kraft der Familie und Umgebung und nicht nur auf Risiken

und Mängel manifestierte. Neben positiven Änderungen weisen die Angestellten des ZSF auf eine Reihe von Schwierigkeiten bei der KAEF-Umsetzung, die mit zu großer Arbeitsbelastung und dem Ansatz zur Arbeit auf persönlicher und organisatorischer Ebene verbunden sind. ZSF Experten sind der Ansicht, es sei für eine weitere Verbesserung der KAEF-Umsetzung notwendig, KAEF-Kontrollteams einzuführen sowie Kontrollleiter auszubilden und zu beaufsichtigen. Ebenfalls wurde der Bedarf nach weiteren Expertenbegegnungen und weiterem Erfahrungsaustausch geäußert.

Schlüsselwörter: Kinder in Gefahr in der Familie, frühe Intervention, Kontrolle über die Ausübung der elterlichen Fürsorge

Pregled, uloga i važnost dokumenata kojima štitimo djecu s teškoćama u razvoju od nasilja

Tanja Opačak
 savjetnica pravobraniteljice
 za djecu

STRUČNI ČLANAK
 UDK 343.627(497.5)
 364.271-053.2/.6
 159.922.76-056.49

SAŽETAK

Prema nalazima UN-ove studije o nasilju nad djecom, djeca s teškoćama u razvoju su čak 1,7 puta više nego njihovi vršnjaci bez teškoća izložena pojačanom riziku da postanu žrtve nasilja. Članak daje pregled i definicije ključnih pojmova o kojima se u radu govori, navodi neke od uzroka nasilja nad djecom, kao i povećanih rizika koji utječu na pojavu nasilja nad djecom. Važnost problematike o kojoj se govori potkrijepljena je epidemiološkim studijama o nasilju nad djecom s teškoćama u razvoju. Najveći dio rada zauzima pregled hrvatskog pravnog okvira za zaštitu te djece od nasilja te ukazuje na važnost njegove dosljedne primjene, kako bi ta posebno osjetljiva skupina djece bila zaštićena od svake vrste i oblika nasilja. Zaključno se razrađuje teza da aktivnosti društva u cjelini moraju pridonijeti tome da se nasilje prije svega spriječi, a gdje i kada se dogodi, osigurati djeci najbolju skrb koja će ublažiti štetne posljedice nasilja, da počinitelji moraju snositi odgovornost za svoje postupke, te da čvrsto zakonodavstvo ne postoji samo zbog sankcioniranja, već kao jasna poruka da društvo ne prihvaća nasilje nad djecom.

Ključne riječi: *djeca s teškoćama u razvoju, nasilje nad djecom, zaštita, zakonodavstvo*

1. Uvod

“Najbolji način da tretiramo nasilje nad djecom jest da ga spriječimo prije no što se dogodi. Svatko ima svoju ulogu u ovome, ali države moraju preuzeti glavnu odgovornost. To znači zabranu svih vrsta nasilja nad djecom, bez obzira gdje se ono događa ili tko ga čini te investiranje u preventivne programe kako bi se rješavali uzroci nasilja. Ljudi moraju snositi odgovornost za svoje postupke, ali čvrsto zakonodavstvo nije tu samo zbog sankcioniranja, već kao jasna poruka da društvo ne prihvaća nasilje nad djecom.”

Ovo su riječi koje je 2006. godine izrekao Paulo Sérgio Pinheiro, nezavisni stručnjak, voditelj UN-ove globalne studije o nasilju nad djecom, prilikom predstavljanja rezultata te opsežne studije Glavnoj skupštini UN-a. Navedene riječi najbolje uvode i jasno oslikavaju važnost razmatranja pravnih izvora u Republici Hrvatskoj kojima štitimo djecu od nasilja, a posebice djecu s teškoćama u razvoju.

2. Definiranje pojmova

Prema *UN-ovoj Konvenciji o pravima djeteta* iz 1989. godine, pojam dijete označava svaku osobu mlađu od 18 godina osim ako se zakonom, koji se primjenjuje na dijete, granica punoljetnosti ne odredi ranije.

2.1. Definicija teškoće u razvoju

Svjetska zdravstvena organizacija je još 1980. godine dala klasifikaciju oštećenja (biotičko), invaliditeta (funkcionalno) i hendikepa (socijalno) (*International Classification of Impairments, Disabilities and Handicaps – ICDH 1980., 1997. i 2001.*). Prema ovom klasifikacijskom sustavu, oštećenje je “bilo kakav oblik gubitka ili odstupanja od normalne psihičke, fiziološke ili anatomske strukture ili funkcije. Invaliditet predstavlja svaki oblik ograničenja ili nedostatak sposobnosti za određene aktivnosti na način ili brzinom koja se smatra normalnom. Hendikep je nedostatak pojedinca koji rezultira iz oštećenja ili invaliditeta i koji ograničava pojedinca ili onemogućava ispunjenje njegove/njezine prirodne uloge u društvu.”

Najnovija verzija klasifikacije funkcioniranja, invaliditeta i zdravlja Svjetske zdravstvene organizacije iz 2001. godine (*International Classification of Functioning, Disability and Health – ICF*), na funkcioniranje pojedinca i invaliditet gleda kao na rezultate uzajamnog djelovanja tjelesnog ili mentalnog stanja osobe te društvenog i fizičkog okruženja. Invaliditet prema tome nije obilježje osobe, već niz činitelja od kojih mnoge stvara društveno okruženje.

Službeni prijevod UN-ove Konvencije o pravima osoba s invaliditetom koristi, kako vidimo iz naslova, termin *osobe s invaliditetom (djeca s teškoćama u razvoju)* te navodi da su to “one osobe koje imaju dugotrajna tjelesna, mentalna, intelektualna ili osjetilna oštećenja, koja u međudjelovanju s različitim preprekama mogu sprječavati njihovo puno i učinkovito sudjelovanje u društvu na ravnopravnoj osnovi s drugima.”

Nažalost, u propisima u Republici Hrvatskoj ne postoji jedinstvena terminologija osoba s invaliditetom/teškoćama u razvoju. Različiti sustavi koriste različite koncepte, što nerijetko rezultira praktičnim problemima. Primjerice, sustav socijalne skrbi koristi termin “tjelesno ili mentalno oštećena osoba”, obrazovni sustav koristi termin “djeca i mladež s posebnim obrazovnim potrebama” i “djeca s teškoćama”, dok sustav socijalne sigurnosti i zapošljavanja koristi izraz “invalidne osobe”, a u novije vrijeme i “osobe s invaliditetom”.

2.2. Definicija nasilja

Definicija nasilja ovisi o tome tko je definira i u koju svrhu (primjerice definicija nasilnog ponašanja sa svrhom kažnjavanja zatvorom, za razliku od definicije nasilja zbog kojeg intervenira socijalna služba).

Svjetska zdravstvena organizacija definira nasilje kao “namjerno korištenje tjelesne snage i moći prijetnjom ili akcijom prema samome sebi, prema drugoj osobi, ili prema skupini ljudi ili čitavoj zajednici, što bi moglo rezultirati ili rezultira ozljedom, smrću, psihološkim posljedicama, nerazvijenosti ili deprivacijom.” U svom izvješću o nasilju i zdravlju, iz 2002. godine, WHO dijeli nasilje u tri velike skupine:

- nasilje prema samome sebi
- međuljudsko nasilje (prema jednoj ili više osoba)

- kolektivno nasilje (prema kolektivu, državi, organiziranim političkim skupinama; militantne skupine ili terorističke organizacije).

Međuljudsko nasilje dijeli se u dvije podskupine:

- nasilje u obitelji (nasilje prema partneru, nasilje prema djeci, nasilje prema starijim osobama)
- nasilje unutar zajednice (nasilje među mladima, nasilje među školskom djecom – *bullying*, ubojstvo, silovanje).

Prema naravi nasilnog čina nasilje se dijeli na: tjelesno, seksualno, psihološko te zanemarivanje.

Za potrebe ovog rada pod nasiljem ćemo podrazumijevati sve oblike nasilja (zlostavljanja) nad djecom u obitelji i zajednici te ćemo dalje govoriti u tom kontekstu.

Kazneni zakon nasilničko ponašanje u obitelji opisuje kao čin kada “član obitelji nasiljem, zlostavljanjem ili osobito drskim ponašanjem dovede drugog člana obitelji u ponižavajući položaj”. Zapuštanje i zlostavljanje djeteta ili maloljetne osobe opisuje kao čin kada “roditelj, posvojitelj, skrbnik ili druga osoba grubo zanemaruje svoje dužnosti zbrinjavanja ili odgoja djeteta ili maloljetne osobe.”

Zakon o zaštiti od nasilja u obitelji definira nasilje u obitelji kao: “svaku primjenu fizičke sile i psihičke prisile na integritet osobe; svako drugo postupanje jednog člana obitelji koje može prouzročiti ili izazvati opasnost da će prouzročiti fizičku i psihičku bol; prouzročenje osjećaja straha ili osobne ugroženosti ili povrede dostojanstva; fizički napad bez obzira da li je nastupila tjelesna ozljeda ili ne, verbalni napadi, vrijeđanja, psovanje, nazivanje pogrdnim nazivima i drugi načini grubog uznemiravanja, spolno uznemiravanje; uhođenje i svi drugi načini uznemiravanja: protupravna izolacija ili ograničavanje slobode kretanja ili komuniciranja s trećim osobama; oštećenje ili uništenje imovine ili pokušaj da se to učini”.

Protokol o postupanju u slučaju nasilja među djecom i mladima definira nasilje kao “svako namjerno fizičko ili psihičko nasilno ponašanje usmjereno prema djeci i mladima od strane njihovih vršnjaka učinjeno s ciljem povrjeđivanja, a koje se, neovisno o mjestu izvršenja, može razlikovati po obliku, težini, intenzitetu i vremenskom trajanju i koje uključuje ponavljanje istog obrasca i održava neravnotežan odnos snaga (jači protiv slabijih ili grupa protiv pojedinca)”.

2.3. Definicija zlostavljanja

Potrebno je razjasniti i pojam zlostavljanja koji će ponekad biti korišten kao sinonim za nasilje. Tako je zlostavljanje prema definiciji iz Općeg pravnog riječnika “neljudsko ponašanje prema nekoj osobi koje se može izraziti nanošenjem tjelesnih ili duševnih patnji manjeg intenziteta”, dok ga Bačić i Pavlović u Komentaru Kaznenog zakona definiraju kao “izazivanje intenzivnije fizičke ili psihičke boli bez nanošenja tjelesne ozljede ili narušenja zdravlja”. Nasuprot tome, poznati i priznati stručnjaci, Buljan-Flander i Kocijan Hercigonja, u knjizi “Zlostavljanje i zanemarivanje djece”, zlostavljanjem nazivaju nanošenje tjelesnih ozljeda djetetu.

3. Uzroci nasilja prema djeci

Ekološki model nastanka nasilja, koji je prvi puta uveden 1970., za potrebe studije o nasilju nad djecom, govori o postojanju sljedećih uzroka nasilja:

- a. Biološki i osobni čimbenici (karakterne osobine /impulzivnost.../, slaba edukacija, droge, psihijatrijske bolesti, prijašnje nasilno ponašanje);
- b. Međuljudski odnosi: unutar obitelji, među prijateljima, intimnim partnerima (toleriranje nasilnog ponašanja u obitelji, poticanje nasilnog ponašanja među prijateljima – školska djeca i mladi);
- c. Odnosi unutar zajednice (heterogenost, gusta naseljenost, dostupnost droge i oružja, nezaposlenost, siromaštvo, socijalna izolacija);
- d. Socijalne i kulturne norme (odobravaju nasilje kao normalan način razrješavanja problema, smatraju samoubojstvo individualnim pravom, daju prednost pravima roditelja pred dobrobiti djeteta, potiču mušku dominaciju, odobravaju nasilje policije nad građanima, potiču političke sukobe).

4. Povećani rizici nasilja nad djecom

Kretanja broja zabilježenih slučajeva zlostavljanja i zanemarivanja djece u našem društvu upozoravaju da je zaštiti djece od takvih ponašanja potrebno posvetiti daleko više pozornosti i napora. Upravo zato potrebno je prepoznati što su povećani rizici nasilja nad djecom.

- a. *Dob djeteta*
Istraživanja pokazuju da su fatalnim i drugim oblicima tjelesnog nasilja najviše izložena djeca u dobi do godinu ili dvije, tjelesno se nasilje povećava kad djeca uđu u pubertet, a osobito se seksualno nasilje povećava nakon puberteta.
- b. *Spol djeteta*
Djevojčice su izložene povećanom riziku od seksualnog nasilja, tjelesnog i obrazovnog zanemarivanja, u nekim zemljama od infanticida i prisilne prostitucije.
Dječaci su više izloženi riziku od tjelesnog zlostavljanja, osobito u početku adolescencije.
- c. *Razvojne teškoće djeteta*
U praksi je, ali i znanstveno potvrđen povećan rizik i osjetljivost djece s teškoćama u razvoju za sve vrste zlostavljanja i zanemarivanja.
- d. *Institucionalizacija djeteta*
Različita istraživanja pokazala su veću izloženost djece, smještene u institucijama, svim oblicima nasilja.
- e. *Značajke roditelja*
Primjerice, nisko samopouzdanje, stupanj obrazovanja, nemogućnost kontroliranja emocija, mentalno zdravlje i konzumiranje opijata također spadaju među rizične čimbenike.
- f. *Značajke obitelji*
Kao moguće rizike nasilja nad djecom literatura prepoznaje i međusobno nasilništvo roditelja, stambeni prostor, broj članova obitelji te prihode obitelji.
- g. *Rizični čimbenici na razini društva*

Stavovi o načinima discipliniranja djece, stavovi o dopuštenosti i opravdanosti bilo kojeg oblika nasilja te stavovi koji podupiru rodnu nejednakost.

5. Studija glavnog tajnika UN-a o nasilju nad djecom

Rezolucijom 57/190, usvojenom 18. prosinca 2002., Glavna skupština UN-a zatražila je od glavnog tajnika provođenje studije o nasilju nad djecom. Glavni je tajnik imenovao nezavisnog stručnjaka Paula Sérgio Pinheira nadležnim za provođenje studije o nasilju nad djecom, u suradnji s Uredom visokog povjerenika UN-a za ljudska prava (OHCHR), Zakladom UN-a za djecu (UNICEF) i Svjetskom zdravstvenom organizacijom (WHO).

Za potrebe studije vladama je upućen Upitnik kojim su se prikupljali podaci o nasilju nad djecom. Upitnik je sadržavao sedam poglavlja koja su se odnosila na pravni okvir, institucionalni okvir i postojeća sredstva protiv nasilja nad djecom, ulogu civilnog društva vezano uz zaštitu od nasilja nad djecom, djecu kao aktivne sudionike u rješavanju problema nasilja nad djecom, prikupljanje i analizu podataka te istraživanje, kao i razinu svijesti, zastupanje i edukaciju.

Studija promatra nasilje iz perspektive ljudskih prava, javnog zdravstva i zaštite djece te stavlja u središte pet "mjesta" na kojima se događa nasilje:

1. dom i obitelj,
2. škole i obrazovne institucije,
3. institucije (domovi za djecu te odgojne ustanove),
4. radna sredina,
5. lokalna zajednica.

Nalazi ove sveobuhvatne studije predstavljeni su Glavnoj skupštini UN-a 11. listopada 2006. i među ostalim su otkrili da veliki dio nasilja nad djecom ostaje skriven, a često se događa uz prihvaćanje društva. Nasilje nad djecom uključuje tjelesno nasilje, psihološko nasilje, diskriminaciju, zanemarivanje i zlostavljanje. Od seksualnog zlostavljanja u kući do tjelesnog i ponižavajućeg kažnjavanja u školi; od korištenja fizičkih mjera u domovima za djecu do brutalnosti koje djeca doživljavaju od policajaca, od zlostavljanja do zanemarivanja u institucijama i ratova bandi na ulicama gdje se djeca igraju ili rade; od čedomorstva do tzv. ubojstva iz časti.

Ekstremni slučajevi nasilja brzo dolaze na naslovnice novina, ali ova Studija zaključuje da je za mnogu djecu nasilje rutina i dio svakodnevnice. Iako veliki dio nasilja ostaje prikriven i neprijavljen pa stoga brojke o nasilju često umanjuju razmjere ovog problema, statistike u izvješću otkrivaju zabrinjavajuću situaciju.

U 16 zemalja u razvoju, koje su bile uključene u Globalnu studiju o zdravlju u školama, djeca školske dobi, koja su prijavila verbalno ili tjelesno vršnjačko zlostavljanje, čine od 20% do 65% te djece, ovisno o zemlji u kojoj je rađeno istraživanje.

Prema podacima iz Studije, djeca u pritvoru su često izložena nasilju od strane osoblja, posebno pod krinkom mjera nadzora i discipliniranja, često i za manje prijestupe. U 77 zemalja tjelesno te druge vrste nasilnog kažnjavanja su prihvaćene kao legalne mjere za discipliniranje u odgojnim ustanovama. Iako se posljedice razlikuju, ovisno o naravi i težini počinjenog nasilja, kratkotrajne i dugotrajne posljedice za

djecu su često teške i vrlo štetne. Tjelesni, emocionalni i psihološki ožiljci mogu imati ozbiljne posljedice na razvoj djeteta, njegovo zdravlje i sposobnost učenja. Studije su pokazale da su nasilna iskustva iz djetinjstva kasnije vezana uz rizična ponašanja u odrasloj dobi kao što je pušenje, uživanje alkohola i droga, tjelesna neaktivnost i pretilost. Takvo ponašanje također pridonosi vodećim uzrocima bolesti i smrtnosti, kao što su tumori, depresije, samoubojstva i kardiovaskularni poremećaji.

Izvešće Glavnoj skupštini poziva na široki sklop aktivnosti koje treba poduzeti kako bi se spriječilo i odgovorilo na nasilje nad djecom u svim okruženjima u kojima se ono događa. Ono donosi dvanaest sveobuhvatnih preporuka, od nacionalnih strategija i sustava zaštite, do prikupljanja podataka i odgovornosti.

Na globalnoj razini, ovo izvješće je preporučilo imenovanje Posebnog predstavnika za praćenje nasilja nad djecom, s početnim mandatom od četiri godine, koji bi na najvišoj razini zagovarao promicanje prevencije i borbu protiv nasilja nad djecom te koji bi poticao razmjenu i suradnju te provedbu dogovorenih aktivnosti.

U srpnju 2006. godine UNICEF je održao tematski seminar o nasilju nad djecom s teškoćama u razvoju koji je bio dio Globalne studije. Tematska radna skupina, koja se bavila pitanjem nasilja nad djecom s teškoćama u razvoju, objavila je nalaze i preporuke vezane posebno uz ovu skupinu djece.

Najvažnija saznanja do kojih se došlo su sljedeća:

- Djeca s teškoćama u razvoju su u pojačanom riziku da postanu žrtve nasilja.
- Ekstremno su ograničena istraživanja koja je moguće provesti među ovom populacijom, posebno u odnosu na zemlje u razvoju.
- Postojeće istraživanje pokazuje da se nasilje nad djecom s teškoćama godišnje događa najmanje 1,7 puta više nego nad njihovim vršnjacima bez teškoća.
- Specifične vrste i količina nasilja nad djecom s teškoćama ovisi o tome gdje se nasilje događa (obitelj, zajednica, institucije..).

Zaključak je da problem nasilja nad djecom kao globalni problem ne može i neće biti riješen ako sveobuhvatno rješenje ne uključi nasilje nad milijunima djece s teškoćama u razvoju.

6. Epidemiološke studije o nasilju nad djecom s teškoćama u razvoju

Znanstvena literatura donosi niz istraživanja, bilo s djecom ili odraslima, koja pokazuju da su djeca s teškoćama u razvoju tijekom života bila izložena različitim vrstama i oblicima nasilja.

Studija skupine autora iz 1993. je pokazala da su djeca s teškoćama u razvoju 2,1 puta podložnija doživljavanju tjelesnog nasilja i 1,8 puta izložena većem riziku doživljavanja seksualnog zlostavljanja nego njihovi vršnjaci bez teškoća.

Neki autori sugeriraju da djeca s teškoćama u razvoju iskazuju različite oblike negativnih ponašanja kao što su nastupi gnjeva ili neposlušnost, što negativno djeluje na njihove roditelje ili one koji o njima skrbe, čime se povećava rizik za zlostavljanje. Drugi dokazuju da mnoga djeca s teškoćama i njihovi roditelji pokazuju značajke koje se povezuju sa zlostavljanjem i u populaciji bez teškoća, uključujući siromaštvo, teškoće suočavanja sa stresom, roditeljsku povijest zlostavljanja (u obitelji) itd.

Studija s početka devedesetih je otkrila da je više od 70% žena s invaliditetom bilo izloženo seksualnom zlostavljanju tijekom života, što predstavlja 50% veći postotak od ostatka populacije.

Nedavna kohortna studija većih razmjera je pokazala da su djeca s intelektualnim teškoćama bila 3,7 puta izloženija zanemarivanju, 3,8 puta izloženija tjelesnom i emocionalnom zlostavljanju i 4,0 puta podložnija seksualnom zlostavljanju. Djeca s pridruženim teškoćama (primjerice, intelektualne i motoričke teškoće) su bila još podložnija zlostavljanju.

Studije iz SAD, Kanade, Australije i Velike Britanije dosljedno potvrđuju visoke stope nasilja i zlostavljanja u životu osoba s invaliditetom.

U Hrvatskoj, nažalost, nema sustavnog istraživanja pojavnosti nasilja nad djecom s teškoćama u razvoju, no pojedine institucije i nevladine organizacije u svojim izvješćima donose podatke o zlostavljanju i zanemarivanju i ove skupine djece.

Osobita osjetljivost i složenost otkrivenih i prijavljenih slučajeva zlostavljanja i zanemarivanja djece proizlazi iz činjenice što su počinitelji upravo oni koji su najodgovorniji za njihov razvoj i odgoj, i od kojih se s pravom očekuje da će djetetu pružiti najučinkovitiju zaštitu. To su, primjerice, njihovi roditelji, skrbnici, rodbina, učitelji i njegovatelji.

7. Hrvatski pravni okvir za zaštitu djece s teškoćama u razvoju od nasilja

Zbog svega do sada navedenog, kao i zbog brojki koje pokazuju evidentni porast nasilja nad i među djecom, nacionalni pravni sustav mora nužno imati zakone i odredbe kojima može zaštititi djecu od nasilja.

7.1. Ustav Republike Hrvatske

Ustav kao temeljni pravni dokument države, među ostalim, određuje i štiti prava i slobode pojedinaca.

Čl. 23. propisuje da "nitko ne smije biti podvrgnut bilo kakvu obliku zlostavljanja ili, bez svoje privole, liječničkim ili znanstvenim pokusima. Zabranjen je prisilni i obvezatni rad."

Ako ih šire tumačimo, i svi dolje navedeni članci na neki način služe zaštititi djece od zanemarivanja i zlostavljanja:

Čl. 35. jamči svakome "poštovanje i pravnu zaštitu njegova osobnog i obiteljskog života, dostojanstva, ugleda i časti."

Čl. 62. propisuje da "država štiti materinstvo, djecu i mladež te stvara socijalne, kulturne, odgojne, materijalne i druge uvjete kojima se promiče ostvarivanje prava na dostojan život."

Ustav u čl. 63. posebno govori o odgovornosti roditelja da osiguraju pravo djetetu na potpun i skladan razvoj njegove osobnosti, da "tjelesno i duševno oštećeno i socijalno zapušteno dijete ima pravo na osobitu njegu, obrazovanje i skrb" te da "država osobitu skrb posvećuje maloljetnicima bez roditelja i onima za koje se ne brinu roditelji."

Čl. 64. ističe dužnost svih da štite djecu i nemoćne osobe.

Osim što sadržajem gore spomenutih članaka Ustav izravno ili neizravno propisuje nužnost zaštite djece od nasilja, on u čl. 140. utvrđuje pravnu snagu međunarodnih

ugovora u pravnom sustavu RH: “Međunarodni ugovori, koji su sklopljeni i potvrđeni u skladu s Ustavom i objavljeni, a koji su na snazi, čine dio unutarnjega pravnog poretka Republike Hrvatske, a po pravnoj su snazi iznad zakona. Njihove se odredbe mogu mijenjati ili ukidati samo uz uvjete i na način koji su u njima utvrđeni, ili suglasno općim pravilima međunarodnog prava.”

7.2. Međunarodni instrumenti zaštite ljudskih prava

Notifikacijama o sukcesiji Republika Hrvatska stranka je Međunarodnih ugovora UN-a prema kojima postoji obveza izvješćivanja ugovornih tijela. Za ovaj rad i razmatranje najrelevantnija je:

Konvencija o pravima djeteta, koja je usvojena 1989., a za RH je stupila na snagu 8. listopada 1991., te

- Fakultativni protokol uz *Konvenciju o pravima djeteta* o prodaji djece, dječjoj prostituciji i dječjoj pornografiji, usvojen 2000., stupio na snagu za RH 13. lipnja 2002. i
- Fakultativni protokol uz *Konvenciju o pravima djeteta* glede uključivanja djece u oružane sukobe, usvojen 2000., stupio na snagu za RH 13. lipnja 2002.

RH je do sada Odboru za prava djeteta UN-a podnijela:

- Inicijalno izvješće (CRC/C/8/Add.19) 8. studenog 1994., a Odbor je dao svoje preporuke 13. veljače 1996. (CRC/C/15/Add.52) i
- Drugo izvješće (CRC/C/70/Add.23) 30. listopada 2002., a Odbor je dao svoje preporuke 1. listopada 2004. (CRC/C/15/Add.243).

Zaštitu djece od nasilja propisuje *članak 19. Konvencije*:

1. Države stranke će poduzeti sve potrebne zakonodavne, upravne, socijalne i prosvjetne mjere da zaštite dijete od svakog oblika tjelesnog ili duševnog nasilja, povreda ili zlorab, zanemarivanja ili zapuštenosti, zlostavljanja ili iskorištavanja, uključujući spolno zlostavljanje, dok o njemu brine(u) roditelj(i), zakonski skrbnik(ci) ili neka druga odgovorna osoba kojoj je povjerena skrb o djetetu.

2. Takve mjere zaštite trebaju, kad je to primjereno, obuhvatiti djelotvorne postupke za uvođenje socijalnih programa kojima se pruža potrebna pomoć djetetu i onima koji o njemu skrbe, kao i za druge oblike sprječavanja i utvrđivanja, izvješćivanja, ukazivanja, istraživanja, postupanja i praćenja gore opisanih slučajeva zlostavljanja djeteta i, kad je potrebno, za uključivanje suda.

U vezi s primjenom odredbe *čl. 19. Konvencije o pravima djeteta*, potrebno je imati u vidu da je Odbor UN-a za prava djeteta, u cilju postizanja prava na zaštitu djeteta od svih oblika zlostavljanja i zanemarivanja, našoj državi preporučio da kao država stranka:

- a. poduzme sveobuhvatnu studiju o nasilju, poglavito spolnom zlostavljanju i nasilju u kući i u školi radi procjene doseg, uzroka, opsega i naravi takvih prijestupa;
- b. osnaži kampanje jačanja svijesti i obrazovanja uz sudjelovanje djece, radi sprječavanja zlorabe djece i promicanja pozitivnih, nenasilnih oblika

- discipline i uvažavanja prava djece, uz istodobno jačanje svijesti o negativnim posljedicama tjelesnog kažnjavanja;
- c. ocijeni rad postojećih struktura i pruži obuku stručnjacima koji se bave ovom vrstom predmeta;
  - d. osnaži mjere kojima je cilj ohrabrenje prijavljivanja slučajeva zlostavljanja djeteta i progon počinitelja takvih radnji, te
  - e. osigura skrb, potpuni tjelesni i psihički oporavak te ponovno uključivanje u društvo djece žrtava nasilja.

Drugi relevantan UN ugovor kojeg je RH država stranka je:

Konvencija o pravima osoba s invaliditetom, usvojena 30. ožujka 2007., stupila na snagu za RH 12. svibnja 2008., te

- Fakultativni protokol uz Konvenciju.

Članak 16. Konvencije propisuje pravo na slobodu od izrabljivanja, nasilja i zlostavljanja:

1. Države stranke će poduzeti sve prikladne zakonodavne, upravne, socijalne, obrazovne i druge mjere radi zaštite osoba s invaliditetom, kako unutar tako i izvan njihovog doma, od svih oblika izrabljivanja, nasilja i zlostavljanja, uključujući i njihove aspekte vezane uz spol.

2. Države stranke će također poduzeti sve primjerene mjere radi sprječavanja svih oblika izrabljivanja, nasilja i zlostavljanja, osiguravajući osobama s invaliditetom i njihovim obiteljima i njegovateljima, među ostalim, odgovarajuće oblike pomoći i potpore koji uvažavaju njihovu spol i dob, uključujući i osiguravanje informacija i edukacije o tome kako izbjeći, prepoznati i izvijestiti o slučajevima izrabljivanja, nasilja i zlostavljanja. Države stranke će osigurati da službe zaštite budu senzibilizirane s obzirom na dob, spol i invaliditet.

3. Kako bi spriječile pojavu svih oblika izrabljivanja, nasilja i zlostavljanja, države stranke će osigurati djelotvoran nadzor svih objekata i programa namijenjenih osobama s invaliditetom koji će provoditi neovisna tijela.

4. Države stranke će poduzeti sve prikladne mjere promicanja tjelesnog, kognitivnog i psihološkog oporavka, rehabilitacije i socijalne reintegracije osoba s invaliditetom koje su bile žrtve bilo kojeg oblika izrabljivanja, nasilja ili zlostavljanja, uključujući i uspostavu službi zaštite. Takav oporavak i reintegracija odvijat će se u okruženju koje potiče zdravlje, dobrobit, samopoštovanje, dostojanstvo i neovisnost osobe, vodeći računa o specifičnostima potreba koje proizlaze iz dobi i spola.

5. Države stranke će uvesti djelotvorno zakonodavstvo i politike, uključujući zakonodavstvo i politike usmjerene na žene i djecu, kako bi osigurale da se slučajevi izrabljivanja, nasilja i zlostavljanja osoba s invaliditetom identificiraju, istraže i, gdje je to primjereno, kazneno gone.

Usvajanje Konvencije nesumnjivo je ogromno postignuće za osobe s invaliditetom i tzv. *disability movement* jer konačno na međunarodnoj razini daje široki pravni okvir kojim se jamči jednakost i puno poštivanje osoba s invaliditetom u svim segmentima njihova života te se zajednicama nalaže da razumnim prilagodbama okoline uklone zapreke punopravnom sudjelovanju osoba s invaliditetom u društvu.

Hrvatska je potpisala i ratificirala Konvenciju i Protokol. Pristupanjem Konvenciji, država i njezino vodstvo obvezalo se raditi na dostizanju standarda koje Konvencija propisuje. Ona je mehanizam koji državi nalaže da poštuje odredbe Konvencije te ih uskladi s odredbama nacionalnog zakonodavstva. No iz sadašnje perspektive stanja prava osoba s invaliditetom, kao i perspektive općeg stanja društva, čini se da su standardi teško dostižni u RH u nekoj bližoj budućnosti. Stvarna i dosljedna primjena Konvencije ne čini se realnom kada trenutno imamo problem provedbe i postojećih normativnih jamstava.

Uz do sada navedene, RH je ratificirala sljedeće Konvencije i protokole kojima se pruža pojačana pravna zaštita djeci:

- Konvenciju UN-a protiv transnacionalnoga organiziranog kriminaliteta, Protokol za sprječavanje, suzbijanje i kažnjavanje krijumčarenja ljudi, posebice žena i djece te Protokol protiv krijumčarenja migranata kopnom, morem i zrakom, kojima se dopunjuje Konvencija UN-a protiv transnacionalnoga organiziranog kriminaliteta;
- Konvenciju o kibernetičkom kriminalu;
- Međunarodnu konvenciju protiv novačenja, korištenja, plaćanja i osposobljavanja plaćenika;
- Konvenciju o zaštiti ljudskih prava i dostojanstva ljudskog bića u pogledu primjene biologije i medicine: Konvenciju o ljudskim pravima i biomedicini, Dodatni protokol uz Konvenciju o zaštiti ljudskih prava i dostojanstva ljudskog bića u pogledu primjene biologije i medicine o zabrani kloniranja ljudskih bića i Dodatni protokol uz Konvenciju o zaštiti ljudskih prava i dostojanstva ljudskog bića u pogledu primjene biologije i medicine, u vezi presađivanja organa i tkiva ljudskog porijekla; i
- Konvenciju Vijeća Europe o suzbijanju trgovanja ljudima.

Republika Hrvatska je potpisnica Europske konvencije o ostvarivanju dječjih prava i Konvencije Vijeća Europe o zaštiti djece od seksualnog iskorištavanja i seksualnog zlostavljanja. Navedeni ugovori nisu ratificirani.

Odredbe kaznenog zakonodavstva RH su usklađene s preporukama UN-a i Vijeća Europe, a posebice sa sljedećim preporukama:

- Preporukom VE R (90) 2 o socijalnim mjerama koje se tiču nasilja unutar obitelji;
- Preporukom VE R (91) 11 o seksualnom iskorištavanju, pornografiji i prostituciji djece i mlađih punoljetnika, te trgovanju njima.

7.3. Nacionalno zakonodavstvo i pravne odredbe o nasilju nad djecom

7.3.1. Kazneni zakon (KZ)

U Zakonu su kaznena djela nasilja nad djecom uvrštena u pet skupina kaznenih djela:

- a. Kaznena djela protiv života i tijela;
- b. Kaznena djela protiv slobode i prava čovjeka i građanina;
- c. Kaznena djela protiv spolne slobode i ćudoređa;
- d. Kaznena djela protiv braka, obitelji i mladeži; i
- e. Kaznena djela protiv vrijednosti zaštićenih međunarodnim pravom.

Radi zaštite djece i maloljetnika zakonodavac je uvrstio kazneno djelo zapuštanja i zlostavljanja djeteta ili maloljetne osobe (čl. 213. KZ-a). On glasi:

“(1) Roditelj, posvojitelj, skrbnik ili druga osoba, koja grubo zanemaruje svoje dužnosti zbrinjavanja ili odgoja djeteta ili maloljetne osobe, kaznit će se kaznom zatvora od šest mjeseci do tri godine.

(2) Kaznom iz stavka 1. ovoga članka kaznit će se roditelj, posvojitelj, skrbnik ili druga osoba koja zlostavi dijete ili maloljetnu osobu, prisili je na rad koji ne odgovara njezinoj životnoj dobi, ili na pretjerani rad, ili na prosjačenje, ili je iz koristoljublja navodi na ponašanje koje je štetno za njezin razvitak ili je općeopasnim radnjama ili na drugi način izloži pogibelji.

(3) Ako je kaznenim djelom iz stavka 1. i 2. ovoga članka prouzročena teška tjelesna ozljeda djeteta ili maloljetne osobe, ili mu je teško narušeno zdravlje, ili se dijete ili maloljetna osoba odala prosjačenju, prostituciji ili drugim oblicima asocijalnog ponašanja ili delinkvenciji, počinitelj će se kazniti kaznom zatvora od jedne do pet godina.”

Što se tiče seksualnih delikata počinjenih na štetu djece, zakonodavac razlikuje viktimizaciju djece (do 14 godina) i maloljetnih osoba (od 14 do 18). U osam od dvanaest kaznenih djela protiv spolne slobode i ćudoređa KZ-a sadržana su obilježja djela kojima je svrha pružanje zaštite djeci i maloljetnicima.

Pet kaznenih djela predviđeno je samo za zaštitu seksualnog integriteta djece i maloljetnika, a to su:

- Spolni odnošaj s djetetom (čl. 192. KZ-a) – ovisno o modalitetu izvršenja kaznenog djela propisana kazna zatvora od tri godine do kazne dugotrajnog zatvora;
- Zadovoljenje pohote pred djetetom ili maloljetnom osobom (čl. 194. KZ-a) – kazna zatvora od šest mjeseci do tri godine;
- Iskorištavanje djece ili maloljetnih osoba za pornografiju (čl. 196. KZ-a) – kazna zatvora od jedne do osam godina;
- Upoznavanje djece s pornografijom (čl. 197. KZ-a) – kazna zatvora od šest mjeseci do tri godine;
- Dječja pornografija na računalnom sustavu ili mreži (čl. 197.a KZ-a) – ovisno o modalitetu izvršenja kaznenog djela propisana kazna zatvora od šest mjeseci do deset godina.

U pet kaznenih djela zakonodavac je uz zaštitu punoljetnih osoba, posebnim odredbama zaštitio dijete ili maloljetnu osobu, ili je samo predvidio težu kaznu ako je to kazneno djelo počinjeno na štetu djeteta ili maloljetne osobe:

- Silovanje (čl. 188. KZ-a) – kazna zatvora tri do pet godina;
- Spolni odnošaj zlouporabom položaja (čl. 191. KZ-a) – kazna zatvora od jedne do pet godina;
- Bludne radnje (čl. 193. KZ-a) – kazna zatvora šest mjeseci do pet godina;
- Podvođenje (čl. 195 KZ-a) – kazna zatvora jedna do pet godina;
- Rodoskrvuće (čl. 198. KZ-a) – ovisno o tome je li žrtva dijete ili maloljetnik, kazna zatvora šest mjeseci do osam godina.

Osim navedenih odredaba KZ-a, treba spomenuti sljedeće odredbe:

- Trgovanje ljudima i ropstvo (čl. 175. KZ-a);
- Međunarodna prostitucija (čl. 178. KZ-a);

- Povreda dužnosti uzdržavanja (čl. 209. KZ-a);
- Oduzimanje djeteta ili maloljetne osobe (čl. 210. KZ-a);
- Promjena obiteljskog stanja (čl. 211. KZ-a);
- Napuštanje djeteta (čl. 212. KZ-a);
- Izvanbračni život s maloljetnom osobom (čl. 214. KZ-a);
- Sprječavanje i neizvršenje mjera za zaštitu djeteta i maloljetne osobe (čl. 215. KZ-a);
- Nasilničko ponašanje u obitelji (čl. 215.a KZ-a).

7.3.2. Zakon o kaznenom postupku

Zakonom je propisana pojačana zaštita djece i maloljetnika.

7.3.3. Obiteljski zakon

U zaštiti djece od nasilja Obiteljski zakon također ima značajnu ulogu.

Čl. 88. propisuje:

Roditelji i ostali članovi obitelji ne smiju dijete podvrgavati ponižavajućim postupcima, duševnom ni tjelesnom nasilju, odnosno zlostavljanju.

Čl. 108. obvezuje:

(1) Svatko je dužan obavijestiti centar za socijalnu skrb o kršenju djetetovih prava, a posebice o svim oblicima tjelesnog ili duševnog nasilja, spolne zloporabe, zanemarivanja ili nehajnog postupanja, zlostavljanja ili izrabljivanja djeteta.

(2) Centar za socijalnu skrb dužan je odmah po primitku obavijesti iz stavka 1. ovoga članka ispitati slučaj i poduzeti mjere za zaštitu djetetovih prava.

7.3.4. Zakon o zaštiti od nasilja u obitelji

Ovim se zakonom određuje pojam nasilja u obitelji kao prekršaj, krug osoba koje se smatraju članovima obitelji, način zaštite članova obitelji te vrste i svrha prekršajnih sankcija. Zakon daje definiciju obitelji pa se u krug osoba, koje mogu biti žrtve nasilja, ubrajaju i bračna i izvanbračna djeca te djeca posvojenici i šticećenici. Zakon, kako je već spomenuto, definira i što je nasilje u obitelji.

7.3.5. Zakon o sudovima za mladež

Ovaj zakon sadrži ukupnost kaznenopravnih odredaba koje služe većoj zaštiti djece i maloljetnika od kriminalnih ponašanja odraslih osoba i posebnosti sudskog postupanja u tim slučajevima.

Uz navedene Zakone, važno je spomenuti postojanje dvaju protokola:

- Protokola o postupanju u slučaju nasilja među djecom i mladima i
- Protokola o postupanju u slučaju nasilja u obitelji.

8. Sudovi nadležni za postupanje u slučajevima nasilja nad djecom

Zakon o sudovima za mladež, koji kao poseban zakon određuje postupanje sudova i drugih tijela u RH prema maloljetnim ili mladim punoljetnim počiniteljima kaznenih djela, sadrži i posebne odredbe o kaznenim djelima počinjenim na štetu djece i maloljetnika i taksativno navodi kaznena djela za koja presude donose sudovi za mladež.

Postupanja u slučajevima nasilja nad djecom u posebnoj su nadležnosti županijskih sudova – sudova za mladež.

8.1. Iz sudske prakse

Pretražujući internetske podatke o sudskoj praksi vezanoj uz nasilje nad djecom, a posebice djecom s teškoćama u razvoju, zamjećuje se veći broj i postojanje presuda u anglosaksonskom pravnom sustavu. Tako se može naći velik broj presuda u Americi i Kanadi koje sankcioniraju kaznena djela zanemarivanja i zlostavljanja djece s teškoćama u razvoju.

Nasuprot tome, navest ću presudu koja je u travnju 2006. šokirala svjetske organizacije za zaštitu ljudskih prava. Presuda je to Vrhovnog suda u Portugalu. U presudi stoji da tjelesno kažnjavanje djece s intelektualnim teškoćama, smještene u institucijama, nije nezakonito. Naime, njegovateljica, koja je radila u jednoj instituciji, bila je optužena da je u razdoblju od 1990. do 2000., redovito "pljuskala" djecu s intelektualnim teškoćama i zatvarala ih u mračnu ostavu. Sud za mladež u Setúbalu, mjestu južno od Lisabona, izrekao joj je kaznu od 18 mjeseci zatvora. Slučaj je dospio do Vrhovnog suda koji je dao sljedeće obrazloženje ovoj skandaloznoj presudi: *pljuskanje i udaranje po stražnjici nije samo "legalno", nego i prihvatljivo te izostanak ovih metoda tjelesnog kažnjavanja može značiti "edukacijsko zanemarivanje"*.

U Hrvatskoj je, nažalost, poznat slučaj seksualnog zlostavljanja djece s teškoćama u razvoju u Caritasovom domu u Brezovici. Počinitelj je za kazneno djelo osuđen na kaznu zatvora od 6 i pol godina koju je potvrdio i Vrhovni sud. Nedavno je Vijeće zagrebačkog Županijskog suda izreklo presudu na još 7 godina nepravomoćne kazne. Prema optužnici, počinitelj je 1998. i 1999. s još jednom nepoznatom osobom više puta na osobito ponižavajući način silovao mentalno zaostalu 12-godišnju štíćenicu Doma, prijeteći joj da će je ubiti ako to nekome ispriča. Źrtva se od posljedica zlostavljanja teško razboljela.

9. UMJESTO ZAKLJUČKA: ŠTO MOŽEMO I MORAMO UČINITI?

Prije svega, važno je prekinuti šutnju i podizati razinu svijesti o opasnostima među potencijalnim žrtvama. Nasilje kojemu smo svjedoci ne smijemo ignorirati, nego prijaviti nadležnim tijelima. Aktivnosti društva u cjelini moraju pridonijeti tome da se nasilje prije svega spriječi, a ako se to dogodi, osigurati djeci najbolju skrb koja će ublažiti štetne posljedice nasilja.

Na međunarodnoj razini, prema preporuci UN-ove globalne studije o nasilju nad djecom, glavni tajnik UN-a, Ban Ki-Moon, je krajem travnja 2009. godine imenovao posebnu predstavnicu glavnog tajnika za praćenje nasilja nad djecom. Na to mjesto

imenovana je prominentna stručnjakinja za područje zaštite dječjih prava – Marta Santos Pais.

Na nacionalnoj razini država bi morala donositi politike temeljene na konkretnim podacima i programe koji će biti učinkoviti, te osigurati dovoljno resursa za mjere kojima može utjecati na smanjivanje uzroka nasilja, kao i praćenje napretka u poduzetim mjerama.

Jedan od prijedloga za razmatranje je i donošenje *lex specialisa* kao što je, primjerice, Zakon o zaštiti od nasilja u obitelji, kojim bi se kao poseban prekršaj tretirali svi oblici nasilja nad djecom u svrhu brzog i učinkovitog postupanja nadležnih tijela, a djeca primjereno zaštitila i u slučajevima kada štetno postupanje prema djetetu nema elemenata kaznenog djela, a nužna je zaštita (zaštitna mjera zabrane približavanja djetetu ili zaštitna mjera uznemiravanja djeteta).

Djeca s teškoćama u razvoju, žrtve nasilja, često su istinski nevidljiva, ponekad u nemogućnosti da se samozastupaju i/ili progovaraju o doživljenom nasilju, pa im je stoga uskraćen pristup uslugama i podršci s kojom bi lakše prebrodili posljedice nasilja, ali i pravosudnom sustavu kako bi počinitelji bili primjereno kažnjeni, a žrtve dobile odgovarajuću zadovoljštinu.

Žrtve kaznenih djela ne uživaju primjerenu brigu kako bi se zaštitile od proživljavanja stresa koji sa sobom nosi sudski postupak, ponovno suočavanje s proživljenom traumom ili s počiniteljem kaznenog djela.

Nasilje nad djecom je ozbiljno kršenje dječjih prava i vrlo uznemirujuća stvarnost. Hrvatska je jedna od 18 europskih zemalja koje su zakonom zabranile tjelesno kažnjavanje djece u svim prilikama (obitelj, škola, zajednica). Očito je da sama zakonska zabrana nije dovoljna da zaustavi tjelesno kažnjavanje koje je višestruko štetno po djetetov razvoj. Podjednako su važne i djelotvorne, edukativne kampanje kojima će se u javnosti osnažiti svijest o neprihvatljivosti nasilja nad djecom, kao i znanja i vještine pozitivnog roditeljstva i primjene nenasilnih pristupa u odgoju djece.

Ne smijemo opravdavati nasilje, bilo da je riječ o disciplini ili se radi o stavovima i/ili kulturnoj tradiciji. Ne postoji "razumna" razina nasilja koja može biti prihvatljiva.

Legalizirano nasilje nad djecom u jednom kontekstu može dovesti do situacije u kojoj toleriramo nasilje nad djecom općenito.

LITERATURA:

Bačić F., Pavlović Š. (2004) Komentar Kaznenog zakona. Zagreb: Organizator d.o.o.

Buljan-Flander G., Kocijan Hercigonja D. (2003) Zlostavljanje i zanemarivanje djece. Zagreb: Marko M. usluge.

Crosse, S.B., Kaye E., Ratnofsky A.C. (1993) *A Report on the Maltreatment of Children with Disabilities*. Washington, D.C.: Office on Child Abuse and Neglect.

Definition and typology of violence.

URL: <http://www.who.int/violenceprevention/approach/definition/en/>

Dokumenti, Centar za ljudska prava.

URL: <http://www.human-rights.hr/centar.htm>

De Queiroz M., *Green Light to Mistreatment of Disabled Children.*

URL: <http://www.ipsnews.net/news.asp?idnews=32879>

Epidemiologija nasilja.

URL: <http://edu.mef.hr/katedre/medstat/pdf/nasilje.pdf>

International Classification of Functioning, Disability and Health (ICF)

URL: <http://www.who.int/classifications/icfbrowser/>

Izješće pravobraniteljice za djecu za 2006. godinu.

URL: <http://www.dijete.hr/adminmax/documents/Izvjiesce%20o%20radu%20Pravobranitelja%20za%20djecu%20za%202006.%20godinu.pdf>

Kazneni zakon (NN 110/97, 27/98, 50/00, 129/00, 51/01, 111/03, 190/03, 105/04, 71/06 i 110/07).

Obiteljski zakon (NN 116/03, 17/04, 136/04 i 107/07).

Odgovori na upitnik UN-a (2004) Dijete i društvo, 6 (1) 113-159.

Prevenција nasilja nad pojedinim grupama stanovništva.

URL: <http://edu.mef.hr/katedre/medstat/pdf/s-nasilje.pdf>

Protokol o postupanju u slučaju nasilja među djecom i mladima (2004). Zagreb: Ministarstvo obitelji, branitelja i međugeneracijske solidarnosti.

URL: http://www.mobms.hr/download.asp?f=dokumenti/Razno/PTOROKOLOPOSTUPANJUUSLUCANJUNASILJAMEDUDJECOM-prihvaceno_1.doc

Protokol o postupanju u slučaju nasilja u obitelji.

URL: <http://www.ured-ravnopravnost.hr/dokumenti/Protokolopostupanjuuslucajunasiljauobitelji-konacni%5B1%5D.doc>

Sobsey, D. (1994) *Violence and Abuse in the Lives of People with Disabilities.* Baltimore: Md. Paul H. Brookes Publishing Co.

Sobsey, D., Doe, T. (1991) *Patterns of Sexual Abuse and Assault. Journal of Sexuality and Disability, 9 (3) 243-59.*

Sobesey D., *Faces of Violence Against Women with Developmental Disabilities.*

URL: <http://ici.umn.edu/products/impact/133/over2.html>

Sullivan, P., Knutson, J. (2000) *Maltreatment and disabilities: A population-based epidemiological study. Child Abuse & Neglect, 24 (10), 1257-1273.*

The United Nations Secretary General's Study on Violence Against Children.

URL: <http://www.violencestudy.org/r25>

TotalPortal, arhiva vijesti.

URL:http://www.totalportal.hr/article.php?article_id=180403&action=rate&type=article&thumb=down

UN Konvencija o pravima djeteta

URL:<http://www.dijete.hr/adminmax/documents/KONVENCIJA%20O%20PRAVIMA%20DJETETA.pdf>

UN Konvencija o pravima osoba s invaliditetom (NN, Međunarodni ugovori 3/08).

Ustav Republike Hrvatske (NN, 41/01).

Vidaković Mukić M. (2006) Opći pravni rječnik. Zagreb: Narodne novine d.d.

Zaključci UN Odbora za prava djeteta.

URL: <http://www.dijete.hr/adminmax/documents/zakljucci.pdf>

Zakon o kaznenom postupku – pročišćeni tekst (NN, 62/03).

Zakon o sudovima za mladež (NN 111/97, 27/98 i 12/02).

Zakon o zaštiti od nasilja u obitelji (NN, 116/03).

Overview, Role and Importance of Documents Protecting Children With Developmental Difficulties From Violence

Tanja Opačak
 Adviser to the
 Ombudsman for Children

PROFESSIONAL ARTICLE
 UDK 343.627(497.5)
 364.271-053.2/.6
 159.922.76-056.49

SUMMARY

According to the findings of the UN Study on Violence against Children, children with developmental difficulties are 1.7 times more at risk of becoming violence victims than their peers without difficulties. The article provides an overview and definitions of key terms mentioned in the article, lists some of the causes of violence against children as well as increased risks that influence the occurrence of violence against children. The importance of issues discussed is substantiated by epidemiological studies on violence against children with developmental difficulties. The article is mostly devoted to providing an overview of Croatian legal framework for the protection of such children from violence and points to the importance of its consistent application in order to protect this especially vulnerable group of children from all kinds and forms of violence. In conclusion it elaborates on the thesis that the actions of society as a whole should contribute to the prevention of violence in the first place, and when it happens, to provide children with the best possible care to mitigate the harmful consequences of violence; that perpetrators should bear responsibility for their actions; and that laws are not there only to sanction, but they are a clear message that the society does not tolerate violence against children.

Key words: children with developmental difficulties, violence against children, protection, laws

Übersicht, Rolle und Bedeutung von Dokumenten, mit denen wir Kinder mit Entwicklungsstörungen vor Gewalt schützen

Tanja Opačak
Beraterin der Ombudsfrau
für Kinder, Zagreb

FACHARTIKEL
UDK 343.627(497.5)
364.271-053.2/.6
159.922.76-056.49

ZUSAMMENFASSUNG

Nach Befunden der UN Studie über Gewalt gegen Kinder sind Kinder mit Entwicklungsstörungen sogar 1.7 mal mehr als Gleichaltrige ohne Störungen einem stärkeren Risiko ausgesetzt, Opfer von Gewalt zu werden. Der Artikel gibt eine Übersicht und Definition der Schlüsselbegriffe, über die im Artikel die Rede ist. Außerdem werden manche Ursachen von Gewalt gegen Kinder erwähnt sowie vergrößerte Risiken, die die Erscheinung von Gewalt gegen Kinder Einfluss beeinflussen. Die Bedeutung der Problematik, über die die Rede ist, unterstützen epidemiologischen Studien über Gewalt gegen Kinder mit Entwicklungsstörungen. Der Großteil der Arbeit bietet eine Übersicht der Rechtsrahmen für den Schutz dieser Kinder vor Gewalt und weist auf die Bedeutung ihrer konsistenter Anwendung, um diese besonders sensitive Gruppe von Kindern vor jeder Art und Form von Gewalt zu schützen. Zum Schluss wird die Behauptung ausgearbeitet, dass gesellschaftliche Aktivitäten im ganzen genommen dazu beitragen müssen, vor allem Gewalt zu verhindern und wo und wann es dazu kommt, Kindern die bestmögliche Fürsorge zu ermöglichen, um die schädlichen Folgen von Gewalt zu mildern, dass Täter die Verantwortung für ihr Verhalten tragen müssen, und dass ein stabiles Rechtswesen nicht nur existiert, um zu sanktionieren sondern um klar mitzuteilen, dass die Gesellschaft keine Gewalt gegen Kinder dildet.

Schlüsselwörter: *Kinder mit Entwicklungsstörungen, Gewalt gegen Kinder, Schutz, Gesetzgebung*

Iz ureda pravobraniteljice
za djecu

From the Office of the
Ombudsman for Children

Aus dem Büro der
Ombudsfrau für Kinder

DIJETE I DRUŠTVO

Pravo djeteta na zajedničku roditeljsku skrb nakon prekida obiteljske zajednice

Od svoga osnutka Ured pravobraniteljice za djecu gotovo se svakodnevno susreće s kršenjem prava djeteta na nazočnost oba roditelja u njegovu životu nakon raspada obiteljske zajednice. Upravo je ta vrsta predmeta, uz kršenje prava djeteta na zaštitu od nasilja, najzastupljenija u djelovanju Ureda, što prikazuju i sva dosadašnja godišnja izvješća o radu pravobraniteljice za djecu. Stoga je u tom području pravobraniteljica uputila brojne preporuke, prijedloge i upozorenja nadležnim institucijama te organizirala ili inicirala stručne rasprave, suradnju, edukacije i savjetovanja. Riječ je složenoj problematici čije rješavanje zahtijeva usklađenost u postupanju svih dionika, ali i vrlo dobru upućenost stručnjaka koji u tome sudjeluju. Osim dobrog poznavanja zakona, od njih se očekuje i poznavanje načina i mehanizama ostvarivanja djetetovih prava, ali i senzibiliziranost za potrebe i najbolji interes djeteta.

Prestanak obiteljske zajednice, bračne i izvanbračne, životna je promjena koja je izrazito stresna za sve sudionike, a osobito za djecu. Svakodnevica na koju su navikla odjednom se mijenja i za njih počinje nov, sasvim drugačiji život. Novo uređenje obiteljskih odnosa zahtijeva mnogo umješnosti, strpljenja i uvažavanja potreba djeteta kako bi se i nadalje osigurala prisutnost oba roditelja u njegovu životu. Upravo je kontinuitet roditeljstva oba roditelja jedan od bitnih preduvjeta kako bi se djeca sa što manje stresa nosila s novom obiteljskom situacijom.

Zakonski propisi u Republici Hrvatskoj nedvosmisleno određuju da roditelji i nakon prekida obiteljske zajednice zajednički i dogovorno skrbe o djetetu, odnosno da roditeljska skrb i nadalje pripada i jednom i drugom roditelju. Ovo prije svega proizlazi iz *UN-ove Konvencije o pravima djeteta*, koja je stupila na snagu 1990., a na čiju se ugradnju u vlastito zakonodavstvo Republika Hrvatska obvezala 1991. godine. Ravnopravnost roditelja u skrbi o djetetu određuju i odredbe Protokola br. 7. Europske konvencije za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda, koji je za Republiku Hrvatsku stupio na snagu 1998. godine, kao i odredbe Obiteljskog zakona (NN 116/03, 74/04, 136/04 i 117/07) koje jasno određuju da se, neovisno o tome žive li zajedno, roditelji ravnopravno, zajednički i sporazumno skrbe o djetetu.

Roditeljska skrb

Roditeljska skrb je odnos koji nastaje između roditelja i djeteta rođenjem ili posvojenjem djeteta. To je najširi pojam kojim su obuhvaćeni odgovornost, dužnosti i prava roditelja, s ciljem zaštite dobrobiti djece i njihovih osobnih i imovinskih interesa. Obiteljski zakon obvezuje roditelje da skrbe o životu i zdravlju djece, da im omogućе najvišu razinu zdravlja, obrazovanja i životnog standarda. Također su im dužni pružiti najvišu moguću zaštitu od ponižavajućih postupaka i tjelesnog kažnjavanja drugih osoba. Roditelji su dužni odgajati djecu kao slobodne, humane, domoljubne, moralne,

marljive, osjećajne i odgovorne osobe s pozitivnim odnosom prema prirodi, kako bi ih se pripremilo za skladan obiteljski i društveni život. Odgoj djeteta mora biti u skladu s njegovom dobi i zrelosti, ali i usmjeren na uvažavanje mišljenja djece te njihova prava na slobodu savjesti, vjerskog i drugog uvjerenja.

Dakle, roditelji su dužni čuvati i njegovati djecu, skrbiti se za njihove potrebe, posebice o zdravlju i obrazovanju djeteta, te poticati njegove umjetničke, tehničke, športske i druge interese. Uzdržavanje djece je jedna od važnih dužnosti roditelja do djetetove punoljetnosti, ali i nakon toga u zakonom propisanim slučajevima.

Što se podrazumijeva pod pojmom zajedničke skrbi?

Zajednička roditeljska skrb podrazumijeva zajedničko odlučivanje o svim važnijim pitanjima u životu djeteta, kao i zajedničku odgovornost za djetetov pravilan rast i razvoj. Samo iznimno, u zakonom određenim slučajevima, roditeljska skrb pripada isključivo jednom roditelju. Primjerice, kada drugog roditelja nema, bilo da njegovo roditeljstvo nije uopće utvrđeno ili je umro, te kada je drugi roditelj sudskom odlukom lišen roditeljske skrbi ili lišen poslovne sposobnosti u odnosu na roditeljsku skrb. Privremeno samo jedan roditelj ostvaruje roditeljsku skrb ukoliko je drugi spriječen zbog liječenja, putovanja, izdržavanja kazne zatvora ili drugih okolnosti.

Ravnopravnost roditelja u odnosu na dijete podrazumijeva da su oboje jednako odgovorni za djetetov pravilan rast i razvoj te da ni jedan roditelj nema u tom odnosu povlašteniji ili odgovorniji položaj. Zajedništvo znači dogovor, usaglašavanje u pojedinim postupcima, suodlučivanje i međusobno uvažavanje roditelja kao ravnopravnih partnera. I kad ne žive zajedno, roditeljska skrb je i zajednička te su roditelji dužni ravnopravno, zajednički i sporazumno skrbiti o djeci, neovisno o postojanju obiteljske zajednice.

Roditelj koji ne živi s djetetom, osim redovitih susreta i druženja s djetetom i plaćanja uzdržavanja, ima potpuno pravo sudjelovati u svakodnevnom životu djeteta. On je i nadalje djetetov zakonski zastupnik, skrbi se o njegovom zdravlju i odgoju, ima pravo na punu informaciju o djetetovom školovanju, izboru škole, izvanškolskim aktivnostima, izboru vjeronauka, kao i pravo odluke o svim drugim događajima važnim za dijete.

Praksa i problemi

Prioritet roditelja trebao bi omogućiti djetetu slobodno i neopterećeno djetinjstvo, no u praksi su česte situacije da jedan roditelj drugom uskraćuje skrb o djetetu, da jedan drugome predbacuju zbog načina na koji se skrbe o djetetu, dovodeći tako dijete u središte sukoba. Iako takvi problemi mogu nastati i kad roditelji žive zajedno, problemi u ostvarivanju zajedničke roditeljske skrbi obično nastaju kad se naruše partnerski odnosi među roditeljima. Prema podacima Ministarstva zdravstva i socijalne skrbi, u nešto manje od polovice slučajeva roditelji postignu sporazum oko daljnje roditeljske skrbi o djeci. Oni koji taj sporazum ne mogu postići, nažalost, vrlo često dolaze u sukobe. Procjenjuje se da je trećina razvoda visoko konfliktna. Pod pojmom razvoda u ovom slučaju ne podrazumijevamo prekide samo bračne, već i izvanbračne zajednice opterećene međusobnim sukobom i nemogućnošću roditelja da postignu dogovor o daljnjoj skrbi za dijete.

Kad među roditeljima nastanu nesporazumi oko ostvarivanja pojedinih sadržaja

roditeljske skrbi, koje oni ne mogu sami razriješiti dogovorom, potrebna im je pomoć nadležnih tijela. To je u prvom redu centar za socijalnu skrb, koji se svojim stručnim radom mora uključiti kako bi se roditeljima pomoglo u razrješenju nastaloga spora. Centar može roditelje savjetovati, ukazati im na potrebu zajedničke suradnje, tolerancije i uvažavanja drugog roditelja, upozoriti ih na njihove propuste i pogreške, izreći im mjeru nadzora nad izvršavanjem roditeljske skrbi te ih uputiti u savjetovališta za roditelje, tzv. *školu za roditelje* ili neki oblik obiteljske ili partnerske terapije, a sve radi zaštite dobrobiti djeteta koja mora biti primarna.

Preporuke i prijedlozi pravobraniteljice za djecu

Prateći zaštitu djece u ovim konfliktnim postupcima, Ured pravobraniteljice za djecu uočio je da se dobri rezultati, u smislu uspostavljanja i održavanja kontinuiteta roditeljstva, a time i razvoja odnosa između djeteta i roditelja s kojim dijete ne živi, ostvaruju u slučajevima izricanja upozorenja roditeljima, temeljem kojeg se roditelji upućuju na savjetodavni rad ili u školu za roditelje, kao i kod određivanja mjere nadzora nad izvršavanjem roditeljske skrbi. Uočavajući probleme s kojima se stručnjaci centara za socijalnu skrb svakodnevno susreću (nedostatak stručnog kadra, savjetovališta i škola za roditelje u koje bi ih uputili radi stručne pomoći, nedostatak mjesta i stručnjaka koji provode obiteljsku terapiju, psihoterapijski ili psihijatrijski tretman, preopterećenost institucija koje pružaju takav vid pomoći, poteškoće u pronalaženju stručnih suradnika, koji provode mjeru nadzora nad izvršavanjem roditeljske skrbi, s obzirom na izrazitu zahtjevnost problematike i nestimulativnu naknadu za taj posao), pravobraniteljica za djecu uputila je preporuku Ministarstvu zdravstva i socijalne skrbi kojom je zatražila da se osigura dovoljan broj stručnih djelatnika u centrima za socijalnu skrb, njihovu kontinuiranu edukaciju i obveznu superviziju, kao i stručnu podršku i praćenje vanjskih suradnika – voditelja nadzora. Također je preporučeno osnivanje i razvijanje mreže stručnjaka motiviranih i educiranih za taj oblik rada, uz povećanje naknade za njihov angažman kako bi se stimulirao njihov rad.

Preporučeno je i razvijanje suradnje centara za socijalnu skrb s obiteljskim centrima, koji su u nekim sredinama prepoznati kao mjesto gdje obitelji, roditelji i djeca mogu dobiti individualnu savjetodavnu pomoć, stručnu pomoć u ostvarivanju kvalitetnog roditeljstva i prevladavanju kriznih obiteljskih situacija. Naglašena je i važnost osiguranja sredstava nužnih za angažman odvjetnika, kao posebnih skrbnika djece, budući da oni svojim stručnim znanjima i vještinama mogu pridonijeti osiguranju kvalitetne zaštite interesa djece.

Ministarstvo zdravstva i socijalne skrbi je u odgovoru na našu preporuku istaknulo kako za promjene, koje se žele postići u obiteljskim odnosima, ne postoje dostatni resursi, no da se u okviru reforme sustava socijalne skrbi, koja je u tijeku, planira nova organizacija rada centara za socijalnu skrb za koju se očekuje da će osigurati više vremena stručnim radnicima za izravni stručni rad sa strankama. Nažalost, zabrinjava nas to što se u aktualnoj financijskoj krizi teško može očekivati da će se ostvariti neophodna dodatna ulaganja u stručnjake i programe koji bi mogli pomoći da se djeca zaštite od negativnih postupaka svojih roditelja. Čini se stoga da će rješavanje takvih situacija i dalje biti prepušteno pojedinačnom entuzijazmu stručnjaka, bez kvalitetne sustavne podrške, što teško može dovesti do potrebnih poboljšanja.

Uz prethodno istaknute probleme u radu centara za socijalnu skrb, Ured

pravobraniteljice je uočio i probleme koje se javljaju u sudskom postupku. Naime, u nemalom broju slučajeva, unatoč nastojanjima stručnjaka centara za socijalnu skrb, njihove metode stručnog rada često ne mogu dovesti do očekivanih rezultata zbog izostanka suradnje roditelja, njihove nedostupnosti za stručni rad i savjetovanje ili zbog izrazito narušenih odnosa, te je potrebno donošenje sudske odluke o načinu provođenja roditeljske skrbi. Sudski postupak, vezan uz ostvarivanje sadržaja roditeljske skrbi, mogu pokrenuti roditelji, ali to ovlaštenje ima i dijete, kao i centar za socijalnu skrb. U toj vrsti sudskog postupka odlučuje se s kojim će roditeljem dijete živjeti, o načinu i vremenu susreta i druženja djeteta s drugim roditeljem, kao i o ostvarivanju sadržaja roditeljske skrbi ili o ostvarivanju djetetovih prava za slučaj da se roditelji ne mogu o tome sporazumjeti. Sud može izreći i zabranu neovlaštenog približavanja djetetu ili njegova uznemiravanja, roditelju, baki ili djedu, bratu ili sestri odnosno polubratu ili polusestri, koji ne žive s djetetom, ukoliko je to potrebno zbog zaštite dobrobiti djeteta.

Sud će odlučiti i o svakom sporu roditelja koji nastane u ostvarivanju sadržaja roditeljske skrbi. Primjerice, kad među roditeljima nije sporno ni s kojim od njih će dijete živjeti niti ostvarivanje susreta ili druženja, ali nastane spor vezan uz djetetove športske aktivnosti, putovanja u inozemstvo, liječenje i slično, o čemu roditelji, ni uz pomoć centra za socijalnu skrb, ne mogu postići dogovor. Takve sporove tada rješava sud na prijedlog roditelja, centra za socijalnu skrb u prebivalištu djeteta ili samog djeteta. Dijete može podnijeti takav prijedlog samo ako mu sud dopusti da to učini, odnosno ako sud ocijeni da je dijete u stanju shvatiti značenje i pravne posljedice poduzete radnje. O prijedlogu sud mora odlučiti bez odgode, a najkasnije u roku od 60 dana.

Sud će također, na prijedlog roditelja, djeteta ili centra za socijalnu skrb, ako to zahtijevaju bitno promijenjene okolnosti, donijeti novu odluku s kojim će roditeljem dijete živjeti te o susretima i druženju djeteta s drugim roditeljem, a po potrebi i o drugim sadržajima roditeljske skrbi. Naime, nerijetko se tek s uspostavom novog načina života otkrije kako se roditelj, za kojeg se pretpostavilo da će biti primjereniji za svakodnevnu skrb o djetetu, u toj ulozi ne snalazi ili na neprimjereni način koristi svoj utjecaj na dijete te često preuzima na sebe sve odluke u vezi s djetetom, onemogućujući drugom roditelju ravnopravno sudjelovanje u tome. Takvi manipulativni postupci roditelja mogu, a i trebali bi, dovesti do donošenja nove sudske odluke.

Nažalost, prateći ostvarivanje prava djeteta, Ured pravobraniteljice za djecu uočio je ozbiljne probleme vezane uz vođenje sudskih postupaka. Dugotrajnost tih postupaka i nedonošenje privremenih mjera, kojima bi se uredila sporna pitanja do donošenja konačne odluke, imaju za posljedicu to da se u dinamici obiteljskih odnosa otvara prostor za manipulaciju djetetom radi ostvarivanja roditeljskih interesa koji često nisu sukladni djetetovu najboljem interesu. Nepreciznost i nejasnost sudskih odluka, koje ne naglašavaju zajedništvo roditelja u provođenju roditeljske skrbi, pogoduju improvizacijama ili pogrešnom tumačenju sudskih presuda, čime se pojačava roditeljski sukob. Neučinkovitost u ostvarivanju pravomoćnih sudskih odluka, koje na taj način ostaju mrtvo slovo na papiru, omogućuje roditeljima da svjesno ili nesvjesno, često bez ikakvih posljedica, izigravaju sudske odluke.

Da bi se uočeni problemi ublažili, Ured pravobraniteljice za djecu predložio je izmjene Obiteljskoga zakona smatrajući kako je nužno zakonskim propisima odrediti obvezu suda na donošenje privremene odluke, kao i obvezu jasnog definiranja zajedničke roditeljske skrbi u sudskim odlukama. Također smo predložili da se u

sudskim postupcima, u kojima se odlučuje o roditeljskoj skrbi, djetetu omogućiti sudjelovanje putem posebnog skrbnika budući da u ovoj vrsti postupaka roditelji, usmjereni na vlastite interese, nerijetko zanemaruju najbolji interes djeteta. Djetetu je stoga potrebna posebna pomoć i zaštita koju mu centar za socijalnu skrb, unatoč ovlaštenju da sudjeluje u postupku kao *umješač*, u sadašnjim okolnostima ne može pružiti u zadovoljavajućoj mjeri. Nadamo se da će ovi naši prijedlozi biti prihvaćeni te da će se na taj način unaprijediti položaj djece u konfliktnim razvodima roditelja.

Postojeće stanje otežava i krutost sudaca, jer svi nisu u dovoljnoj mjeri senzibilizirani za poslove zaštite prava i dobrobiti djece. Stoga je pravobraniteljica za djecu uputila preporuku Pravosudnoj akademiji da se organizira edukacija sudaca koji rade na predmetima obiteljskopravne problematike, radi njihove senzibilizacije, ali i stjecanja potrebnih znanja iz područja koja se odnose na psihosocijalne aspekte razvoda braka i osobitosti psihofizičkog razvoja djeteta te na njegove reakcije u izrazito stresnoj situaciji raskida obiteljske zajednice. Pravosudna akademija prihvatila je preporuku te nas izvijestila kako će se njome rukovoditi prilikom donošenja Plana i programa rada za 2009., budući da se edukacija o obiteljskopravnoj zaštiti djece pokazuje nužnom i iznimno korisnom.

Ured pravobraniteljice za djecu također je uočio kako sudski postupci, koji izazivaju nelagodu i kod odraslih ljudi, osobito stresno djeluju na djecu. Stoga je osobito važno osigurati im tijekom postupka na sudu zaštitu od dodatne traumatizacije te im pružiti potrebnu pomoć i podršku. To, nažalost, izostaje budući da sudovi, koji sude u postupcima obiteljskopravne zaštite, ne raspolažu posebnim prostorima prilagođenima potrebama djece. I pristup suca u svakom pojedinom slučaju ovisi o njegovim osobinama ličnosti te je njegovo ispitivanje djeteta često nedovoljno pripremljeno, suviše formalizirano i kruto, što nepovoljno djeluje na dijete koje je prestrašeno već i samim dolaskom na sud.

Uputili smo stoga preporuku Ministarstvu pravosuđa u kojoj smo ponovno naglasili kako smatramo potrebnim osnivanje posebnih obiteljskih sudova, koji bi svojim specijaliziranim stručnim kadrom mogli odgovoriti zahtjevima te složene problematike, na što ukazujemo već niz godina. Kako naši prethodni prijedlozi i preporuke upućeni u tom smjeru nisu prihvaćeni, istaknuli smo potrebu da se barem u postojećoj organizaciji sudova poboljša položaj djece. Stoga smo preporučili da se, sukladno rješenju iz Zakona o sudovima za mladež, pri svakom sudskom odjelu koji se bavi obiteljskopravnom problematikom zaposle stručni suradnici (socijalni radnici, psiholozi...), koji bi svojim stručnim znanjima i metodama mogli pomoći, kako sucima koji donose odluke u obavljanju njihovih dužnosti, tako i sudionicima postupka, osobito djeci. Preporučili smo i da se pri svakom sudu barem jedna prostorija prilagodi djeci kako bi se prikladno uređenim prostorom barem donekle umanjila neugoda, stres i strah koje djeca doživljavaju zbog boravka na sudu. Naglasili smo kako je važno djetetu omogućiti sigurno i podržavajuće okruženje te osobu koja će ga zaštititi, kojoj može vjerovati i obratiti joj se za pomoć i podršku tijekom takvoga neugodnog i teškog razgovora. Na tu preporuku za sada nismo dobili odgovora, no Ured će i dalje ustrajati u poticanju uvođenja promjena koje smatra nužnim za dobrobit djece.

Prisutnost oba roditelja u životu djeteta temeljno je djetetovo pravo, naravno, pod uvjetom da su roditelji usmjereni na njegov najbolji interes, da mu pružaju potrebnu ljubav, toplinu i emocionalnu sigurnost. Stoga je osobito važno stvoriti preduvjete da društvo promptno i učinkovito reagira u situacijama kada roditelji manipuliraju tim pravom djeteta ili ga onemogućuju. Ured pravobraniteljice za djecu i dalje će sustavno

pratiti način na koji djeca, tamo gdje je procijenjeno da je to u njihovom interesu, ostvaruju pravo na punopravno sudjelovanje oba roditelja u njihovom životu, inicirati i poticati stručne rasprave, davati preporuke nadležnim tijelima te predlagati izmjene propisa s ciljem pronalaženja načina za učinkovitije reagiranje u slučajevima kršenja tog prava djeteta.

Gordana Filipović,
savjetnica pravobraniteljice za djecu

Ured pravobraniteljice za djecu dobio prvu nagradu WWSF-a za prevenciju zlostavljanja djece

U konkurenciji više od 900 organizacija iz cijeloga svijeta, Ured pravobraniteljice za djecu Republike Hrvatske dobio je prvu nagradu za prevenciju zlostavljanja djece u 2008. godini, koju dodjeljuje organizacija WWSF – *Children (Women's World Summit Foundation)*. Međunarodni žiri WWSF-a ocijenio je iznimno uspješnim angažman pravobraniteljice u promicanju ideje o obilježavanju Svjetskog dana prevencije zlostavljanja djece – 19. studenoga. Nagrada je dodijeljena za aktivnosti tijekom 2007. godine i sudjelovanje u globalnoj kampanji za sprečavanje zlostavljanja djece.

Sredinom 2007. godine Ured pravobraniteljice za djecu uključio se u međunarodnu koaliciju organizacija i zemalja koje su se pridružile kampanji. Uslijedile su višemjesečne aktivnosti Ureda u pripremi obilježavanja 19. studenoga, animiranju javnosti i promicanju ideje o važnosti prevencije zlostavljanja djece, a zatim i prijava na natječaj te izvješćivanje WWSF-a o aktivnostima i postignućima.

WWSF je međunarodna, neprofitna, nevladina, humanitarna organizacija i konzultant UN-a koja je svojim aktivnostima usmjerena na ostvarivanje ženskih i dječjih prava i UN-ovih Milenijskih razvojnih ciljeva¹. Osnovana je 1991. godine u Ženevi kao nastavak kampanje započete na prvom UN-ovom svjetskom *summit*-u za djecu u New Yorku 1990. Njena misija je pridonijeti kroz žensku i dječju sekciju međunarodnoj vidljivosti, prepoznavanju i podršci ženskim razvojnim projektima i inovativnim prevencijskim projektima usmjerenima prevenciji zlostavljanja djece.

Ured pravobraniteljice za djecu smatra iznimno važnim proaktivno djelovanje u odnosu na sve vrste ugroženosti djece i njihovih prava, a posebice u odnosu na zlostavljanje i nasilje nad djecom. U tu vrstu djelovanja spadaju svi oblici prevencije koja uključuje djecu, roditelje, školu medije, institucije koje na bilo koji način skrbe o djeci, lokalnu zajednicu i, naročito, državnu vlast.

Stoga je Ured na poziv WWSF-a 2007. godine postao aktivnim članom Međunarodne koalicije 128 zemalja svijeta i 781 svjetske organizacije koje provode kampanju za prevenciju nasilja nad djecom i zlostavljanja djece. Cilj globalne kampanje je kroz nacionalne i međunarodne kampanje upozoriti na razmjere i brojne oblike zlostavljanja, istaknuti odgovornost država, institucija i svih odraslih za djelotvornu zaštitu djece te razvijati kulturu prevencije svih oblika nasilja. Jedan od načina ostvarivanja ovog cilja je obilježavanje 19. studenoga – Svjetskog dana prevencije zlostavljanja djece koji će, povezan s Međunarodnim danom dječjih prava i proslavom *Konvencije o pravima djeteta* – 20. studenoga, pokušati učiniti dječja prava i njihovu zaštićenost nacionalnim i globalnim prioritetom.

Inicijativi obilježavanja ovog dana potporu su dali mnogi svjetski autoriteti na

¹ Osam je milenijских ciljeva razvoja: 1. Smanjenje relativnog siromaštva, 2. Jamstvo obrazovanja za sve, 3. Ravnopravnost spolova i osnaživanje žena, 4. Smanjenje smrtnosti novorođenčadi i djece, 5. Poboľšanje zdravlja majki, 6. Borba protiv HIV/AIDS-a, tuberkuloze i drugih bolesti, 7. Osiguravanje održivosti okoliša, 8. Globalna suradnja za razvoj. Milenijski ciljevi razvoja (MDGs) sačinjavaju Milenijsku deklaraciju koju su 2000. godine usvojili svjetski vođe 189 zemalja članica Ujedinjenih naroda. Ona obvezuje države na jača globalna nastojanja za smanjenje siromaštva, poboljšanje zdravlja te promicanje mira, ljudskih prava i održivog okoliša.

polju zaštite prava djece. Neki od njih su: prof. Yanghee Lee, predsjednica Odbora za prava djeteta UN-a; kraljica Rania od Jordana; prof. Paulo Sérgio Pinheiro, nezavisni stručnjak i voditelj svjetske studije o nasilju nad djecom; Desmond Tutu, dobitnik Nobelove nagrade za mir; Samuel Kobia, predsjedavajući Svjetskog crkvenog vijeća, Kofi A. Annan, (tada) predsjedavajući UN-a.

Poruka kampanje u 2007. godini bila je: *Nema opravdanog nasilja nad djecom – svako nasilje nad djecom može se spriječiti*. Poruka Svjetskog dana prevencije zlostavljanja djece u 2008. godini odnosila se na *uključivanje djece i njihovo aktivno sudjelovanje* u pripremi i provođenju svih aktivnosti povezanih s prevencijom. WWSF preporučuje da djeca istražuju mogućnosti prevencije u svojoj zajednici – kome se sve mogu obratiti, gdje mogu potražiti informacije i zaštitu, kako se mogu aktivirati u društvu i zahtijevati da budu zaštićena i sigurna. Pri tome su dječji prijedlozi nezaobilazni u pripremanju smjernica za izradu programa prevencije, kao i u vrednovanju njihovih učinaka.

Uključivši se u međunarodnu kampanju obilježavanja Svjetskog dana prevencije zlostavljanja djece, Ured pravobraniteljice za djecu započeo je još u rujnu 2007. godine prvom objavom o kampanji WWSF-u i 19. studenom kao Međunarodnom danu prevencije na svojoj web stranici. Vezano uz taj dan ostvaren je niz aktivnosti koje su naišle i na dobar odjek u javnosti. Objavljen je letak s porukama za djecu i odrasle i poster u “Školskim novinama” s porukama “Nema opravdanog nasilja nad djecom – svako nasilje nad djecom može se spriječiti” i “Recimo NE svakom obliku nasilja nad djecom”, a ti su materijali oblikovani tako da budu pristupačni djeci i mladima. Iz sadržaja letka smatramo zanimljivim istaknuti poruke namijenjene djeci i odraslima.

Poruke djeci:

Ne ustručavaj se progovoriti o nasilju.

Ne boj se tražiti pomoć!

Odrasli su dužni zaštititi te.

Ne moraš trpjeti da ti bilo tko nanosi bol, vrijeđa te i ponižava.

Nije tvoja krivnja ako se to događa.

Zatraži pomoć od roditelja, učitelja, odgojitelja, trenera i bilo koje druge osobe u koju imaš povjerenja.

Povjeri se prijatelju ili nazovi telefon za pomoć djeci.

Uvijek postoji rješenje.

Poruke odraslima:

Pobrinite se da dijete zna i razumije da ćete mu pomoći u kakvoj god se situaciji zateklo, čak i kad misli da je učinilo nešto loše.

Ne ignorirajte i ne umanjujte njegove nevolje. Nema “malog” nasilja, problemi koji se odraslima čine bezazlenim, djeci mogu izgledati nerješivi i zastrašujući.

Naučite ih kako izbjeći opasnost i kako reagirati kad ih netko ugrožava.

Ako ne znate kako to učiniti, potražite savjet i pomoć.

Poduprite u svome mjestu osnivanje savjetovališta i organizacija za prevenciju zlostavljanja djece.

Letak je dostavljen svim knjižnicama u Zagrebu, Poliklinici za zaštitu djece grada Zagreba i njezinim klijentima te predstavnicima šezdesetak gradova i općina

sudionika godišnje konferencije Gradova – prijatelja djece. Na dan 19. studenoga 2007. održana je stručna rasprava “Baza podataka o počiniteljima spolnih delikata na štetu djece”, kao središnji događaj u kojem je predstavljen i obilježen Dan prevencije zlostavljanja djece.

U nizu javnih nastupa i medijskih, kao i stručnih napisa pravobraniteljica i njezini suradnici promicali su 19. studenoga te, među ostalim, postigli da se obilježavanje Svjetskog dana prevencije zlostavljanja djece uvrsti u Nacionalnu strategiju zaštite od nasilja u obitelji od 2008. do 2010. godine. U još dvije stručne rasprave: “Pravo djece na zdravu prehranu”, u Osijeku 21.11. i “Zaštita privatnosti djece u medijima”, u Splitu 23. 11. također je aktualizirano pitanje zanemarivanja i zlostavljanja djece.

Ured je detaljno izvijestio WWSF o aktivnostima organiziranima za obilježavanje 19. studenoga 2007. koje su se odnosile na informiranje i podizanje razine svijesti javnosti o važnosti obilježavanja ovog dana; javne rasprave o temama vezanima uz zlostavljanje djece, izdavanje i distribuiranje materijala vezanih uz ovaj dan; radionice s djecom u Splitu i na Visu tijekom Dječjeg tjedna za djecu predškolske i školske dobi i konferenciju za tisak na kojoj je pedesetak djece novinara postavljalo pitanja pravobraniteljici te su ju informirali o temama koje su njima važne. Neki od intervjua su objavljeni u dječjim časopisima. Pravobraniteljica je 19. studenoga na nacionalnoj televiziji govorila o važnosti ove kampanje i obratila se javnosti najvažnijim porukama.

Međunarodni žiri WWSF-a ocijenio je iznimno uspješnim angažman Ureda pravobraniteljice za djecu Republike Hrvatske u promicanju ideje o obilježavanju Svjetskog dana prevencije zlostavljanja djece – 19. studenoga, ocijenio je da je riječ o izvanrednim rezultatima te je Uredu dodijelio prvu nagradu za inovativni pristup prevenciji zlostavljanja djece. Novčanu nagradu Ured je ustupio Školi primijenjene umjetnosti i dizajna u Zagrebu, čiji učenici sudjeluju u oblikovanju plakata i letaka za prevenciju zlostavljanja djece u 2009. godini.

Ured pravobraniteljice za djecu od 2007. svake godine obnavlja članstvo u međunarodnoj koaliciji i prijavljuje se za svjetsku kampanju prevencije zlostavljanja djece i nasilja nad djecom, što se svake godine registrira na globalnom posteru. Godine 2008. koalicija je brojala 932 organizacija iz 135 zemalja. Osim Ureda pravobraniteljice za djecu članovi koalicije iz Hrvatske bili su u 2008. i Centar za zlostavljanu djecu Tić iz Rijeke i SOS telefon Grada Rijeke.

U tri godine uključenosti u ovu kampanju nastojanja Ureda pravobraniteljice za djecu možemo sažeti u stav da se nasilje ne može iskorijeniti nasiljem, već jedino prevencijom. Pravobraniteljica smatra da država, osim neposredne zaštite djece, treba pružiti veću potporu obitelji u odgoju djece, jačanjem mreže institucija koje osnažuju obitelj, jačanjem odgojnog i preventivnog djelovanja škole te stručnim osnaživanjem mreže ustanova koje se bave tretmanom djece s poremećajima u ponašanju.

Pri tome se ne može sav teret odgovornosti svaliti na obitelj i školu. Njima treba pomoći da uspješnije pruže zaštitu i potrebne poticaje svakom djetetu, da nijedno dijete ne bude prepušteno sebi i zapostavljeno. Kad pozivamo na djelotvornu prevenciju zlostavljanja djece, “ne upiremo prstom u krivce”, ne tražimo strože kazne za počinitelje nasilja, koji su često i sami žrtve, već zahtijevamo trezveno suočavanje s problemom i odluku da ćemo ga napokon početi učinkovito rješavati.

mr. sc. Maja Gabelica Šupljika,
 zamjenica pravobraniteljice za djecu

DIJETE I DRUŠTVO

Iz UNICEF-ovog ureda
za Hrvatsku

From the UNICEF
Office for Croatia

Aus dem UNICEF
Büro für Kroatien

DIJETE I DRUŠTVO

Novosti iz UNICEF-ovog ureda za Hrvatsku

Ove godine, kada obilježavamo 20 godina *Konvencije o pravima djeteta*, Ured UNICEF-a u Hrvatskoj se nalazi na polovici svoga mandata, definiranoga Planom programskih aktivnosti između UNICEF-a i Vlade Republike Hrvatske od 2007. do 2011. godine. U tom su planu definirana tri velika programska područja – prevencija nasilja među djecom u školama, zaštita djece i udomiteljska skrb za najosjetljivije skupine djece te rani razvoj djece i podrška roditeljima najmlađe djece. Upravo te programske aktivnosti pružaju okvir za izvješćivanje o aktivnostima UNICEF-a u Hrvatskoj.

Prevencija nasilja među djecom

UNICEF je 2003. godine pokrenuo kampanju za prevenciju vršnjačkog zlostavljanja u školama, nakon koje je nastao program *Za sigurno i poticajno okruženje u školama*. U tom programu, u kojega se škole uključuju dobrovoljno, u ovom trenutku sudjeluje više od 250 škola iz cijele Hrvatske, a 133 škole su uspješno zadovoljile kriterije programa i sada nose počasnu titulu *Škola bez nasilja*. U nastavku dajemo pregled aktivnosti u tom programu.

Prevencija elektroničkoga nasilja i kampanja “Prekini lanac!”

Prilikom osnivanja UNICEF-ove Mreže škola bez nasilja, u studenome 2007. godine, sudionici su kao jednu od ključnih potreba u prevenciji nasilja istaknuli sve više zlostavljanja putem interneta i mobitela. Istaknuli su kako postojeće znanje unutar škola o prevenciji vršnjačkog zlostavljanja nije dostatno za sprječavanje ovog oblika zlostavljanja i kako su učitelji u prosjeku bitno manje vični ovim medijima od učenika. Predstavnici škola bili su poprilično uznemireni porastom e-nasilja i zlostavljanja, pa je poziv na proširenje programa bio gotovo jednoglasan. Tako su UNICEF i stručni tim programa “Za sigurno i poticajno okruženje u školama” odlučili izraditi dodatak za prevenciju e-nasilja, što se dobro uklapa i u potrebu škola koje su članice Mreže, kako bi u godinama nakon stjecanja naziva *Škola bez nasilja* imali dopunski standardizirani materijal za nastavak rada na prevenciji zlostavljanja. U rujnu 2008. godine osmišljena je i provedena kampanja “Prekini lanac!” u suradnji s Hrabrim telefonom te je izrađen program za provedbu u školama kao odgovor na sve prisutniju pojavu nasilja i zlostavljanja putem elektroničkih medija (mobitela, interneta i drugih suvremenih tehnologija). Jednako kao i uoči provedbe osnovnoga programa, i ovaj put je javnost upozorena na vršnjačko zlostavljanje–veleplakatima, spotom na televiziji, informativnim letcima na svim prodajnim mjestima s elektroničkim napravama te napisima i emisijama u medijima o elektroničkome zlostavljanju. Pokrenuta je i web stranica www.prekinilanc.org na kojoj su objavljeni svi materijali korišteni u kampanji, kao i letci i upute učenicima, roditeljima i učiteljima. U svemu tome pomogao je UNICEF-ov ambasador dobre volje Slaven Bilić, pozivajući na *fair play* u novim medijima. Na

dan predstavljanja javne kampanje upriličena je konferencija za novinare na kojoj su sudjelovali vodeći ljudi triju mobilnih operatera (T-Mobilea, Vipneta i Tele2) koji su ujedno dali javnu i financijsku podršku kampanji. Pozvani su građani, odrasli i djeca, da slanjem SMS poruke simbolično doniraju sredstva za projekt, ali je još važnije bilo motivirati ih da vlastoručno obave tu gestu prekidanja lanca, odnosno neprosljeđivanja zlostavljajućih poruka. Cilj je kampanje bio uspostaviti jasan društveni vrijednosni sustav, kako bi program i aktivnosti, koje škole provode, bili utemeljeni u općim vrijednostima u društvu jer školama nije lako odgajati djecu u duhu međusobnog poštovanja ukoliko to nisu i vrijednosti koje promiče društvo u kojem djeluju. Dodatno, UNICEF i Hrabri telefon su nastojali web stranicom i napisima u medijima informirati i poučiti javnost kako se korektno ponašati u virtualnome prostoru i kako reagirati u slučajevima uznemiravanja i zlostavljanja. Stručnjaci Hrabroga telefona su bitno pridonijeli aktivnostima u kampanji svojim poznavanjem problema, rezultatima istraživanja o ponašanju djece i mladih u Hrvatskoj u korištenju interneta i mobitela te telefonskim informiranjem i podrškom svoj djeci i roditeljima koji su u toj prvoj fazi projekta željeli neposredne informacije ili ih je kampanja potaknula na traženje savjeta i podrške u konkretnim slučajevima uznemiravanja i zlostavljanja. UNICEF je i ovom prilikom imao veliku podršku komunikacijskih partnera koji su donirali svoje usluge te medijsko vrijeme i prostor. Digitel i Premisa oblikovali su spot i plakate, a Europlakat, HRT, EPH i Blitz Cinestar omogućili da svi materijali i osnovne poruke kampanje dođu do što većeg dijela opće javnosti. Uz njih, svoj su doprinos dali i brojni portali i radijske postaje. Microsoft Hrvatska ponudio je tehničku potporu u kasnijim koracima razrade i testiranja programa, a tijekom WinDays konferencije 2009. godine, zajedno sa svojim partnerima prikupljali su donacije za akciju i program.

Nakon kampanje, radionice za učitelje, djecu i roditelje su testirane u tri osnovne škole, nakon čega je uslijedila izrada Priručnika koji će biti tiskan do kraja 2009. godine. Krajem kolovoza ove godine organizirana je obuka o prevenciji elektroničkoga nasilja za sve mentore u programu *Za sigurno i poticajno okruženje u školama*.

Rezultati evaluacije programa “Za sigurno i poticajno okruženje u školama” nakon pet godina provedbe

U skladu s usvojenim Kriterijima kvalitete i održivosti, koje su potvrdile škole, članice UNICEF-ove Mreže škola bez nasilja (škole koje su uspješno završile svih 7 koraka UNICEF-ovog programa “Za sigurno i poticajno okruženje”), svake 3 godine pristupaju obnovi/potvrđivanju statusa “Škola bez nasilja”. Spomenutim kriterijima škole su se obvezale na kontinuiran rad u održavanju uspostavljenih vrijednosti i aktivnosti usmjerenih na sprječavanje i reagiranje na vršnjačko nasilje i zlostavljanje. U sklopu pripreme prvih 39 škola iz cijele Hrvatske (koje su stekle status “Škola bez nasilja” šk. god. 2004./2005.) provedeno je ispitivanje o vršnjačkome nasilju s ciljem praćenja učinaka provedbe programa. Istraživanje je provedeno na slučajnom uzorku od 4.939 učenika i 1.205 učitelja, te prigodnom uzorku od 1.931 roditelja iz 39 škola.

Dobiveni rezultati u 2008., uspoređeni s rezultatima dobivenim u inicijalnom istraživanju Ureda UNICEF-a za Hrvatsku iz 2004., te rezultatima nezavisne evaluacije iz 2005. (proveo Institut za društvena istraživanja), pokazuju da se u školama, uključenim u program prevencije vršnjačkog nasilja i zlostavljanja, podigao i održao osjećaj kompetentnosti učitelja u odnosu na problem vršnjačkog nasilja, a smanjio broj učitelja koji se osjećaju bespomoćno i zbunjeno. Rezultati također ukazuju da se

u navedenim školama prepoznaju svi oblici diskriminacije i nasilja, da postoje elementi zaštitne mreže koji pomažu u suzbijanju vršnjačkog nasilja, te da su postignute mjerljive promjene, a prema samoiskazu djece prepolovljen je broj nasilničkih ponašanja. U školama, uključenim u program, više od polovice roditelja upoznato je s aktivnostima koje škola provodi s ciljem prevencije nasilja, većina roditelja smatra da škola pristupa ozbiljno problemu vršnjačkog zlostavljanja i procjenjuje suradnju sa školom kao dobru.

Nove škole se uključuju u projekt, a “škole bez nasilja” obnavljaju status

Ukupno 16 novih škola ove jeseni kreće s provedbom programa “Za sigurno i poticajno okruženje u školama”, a 29 škola će nakon tri godine provedbe obnoviti status “škola bez nasilja”.

Zaštita djece i udomiteljska skrb za najosjetljivije skupine djece

UNICEF je 2005. godine predstavio javnosti kampanju za unaprjeđivanje i promicanje udomiteljstva *Svako dijete treba obitelj* nakon koje su uslijedile brojne aktivnosti na terenu – od ulaganja u jačanje sustava skrbi o udomiteljima do prevencije izdvajanja djece iz obitelji te potpore specijaliziranom udomiteljstvu – za najmlađu djecu i djecu s teškoćama u razvoju. U nastavku slijede novosti o aktivnostima u sklopu ovoga programa.

Preporuke za unaprjeđenje udomiteljstva

U cilju stvaranja preporuka za unaprjeđenje udomiteljstva temeljenih na podacima, UNICEF je u suradnji s agencijom Puls proveo istraživanje udomitelja tijekom 2007. godine. Dobiveni rezultati ovog istraživanja korišteni su pri analizi udomiteljstva i nastanku preporuka koje je sastavila suradnica UNICEF-a, prof. dr. sc. Antonija Žižak, nakon 4 regionalna susreta tijekom kojih su organizirane rasprave o preporukama i nalazima istraživanja između djelatnika centara za socijalnu skrb, predstavnika udomitelja i udomiteljskih udruga te sudaca. Preporuke za unaprjeđenje udomiteljstva uključuju:

- bolju integraciju sustava koji provode javne politike u nastojanju da se što sustavnije slijedi načelo odlučivanja “u najboljem interesu djeteta”,
- definiranje ciljeva i svrhe udomiteljstva djece u Hrvatskoj te određivanje vrsta udomiteljstva, kao i standardiziranje procedure odlučivanja o smještaju i postupcima koje je potrebno poduzeti tijekom smještanja djeteta u određenu vrstu smještaja/udomiteljske obitelji,
- nastavak aktivnog i planskog promicanja udomiteljstva, razvijanje načina informiranja, pripremanja i uključivanja djece u proces odlučivanja o smještanju izvan vlastite obitelji,
- razvijanje načina pripremanja i uključivanja bioloških roditelja u proces odlučivanja o smještanju djeteta izvan vlastite obitelji te načine rada na pripremi za povratak djeteta u biološku obitelj,
- razvijanje modela stalno dostupne i obvezne edukacije i supervizije stručnjaka,
- razvijanje fleksibilnog sustava profesionalizacije udomiteljstva djece,
- razvijanje modela edukacije i kontinuirane potpore udomiteljima te razvijanje

standarda kvalitete i propisivanje specifičnih načina njihova praćenja uz redovito provođenje evaluacija pojedinačnih smještaja i sustavnoga istraživanja svih aspekata udomiteljstva djece u Hrvatskoj.

Podrška specijaliziranom udomiteljstvu za najmlađu djecu

Ured UNICEF-a za Hrvatsku nastavlja s aktivnostima podrške udomiteljima koji skrbe o najmlađoj djeci, kroz osiguravanje osnovne dječje opreme (kolica, krevetići, hranilice, auto-sjedalice i slično). U 2009. godini oprema je osigurana za 61 udomiteljsku obitelj. Ove obitelji udomljavaju djecu u dobi od 0-3 godine.

Rasprave o primjeni instrumenata "Pravo djeteta na život u obitelji"

Važan dio djelovanja u sklopu akcije *Svako dijete treba obitelj* zauzima rad stručnjaka u socijalnoj skrbi s obiteljima u riziku od izdvajanja djece. S ciljem unaprjeđivanja rada s obiteljima u riziku, Ured UNICEF-a za Hrvatsku je u suradnji s prof. dr. sc. Marinom Ajduković organizirao tri regionalna seminarra o unaprjeđenju skrbi u tom području s ciljem rasprave o korisnosti instrumenata ponuđenih u knjizi "Pravo djeteta na život u obitelji".

Više stotina sudionika regionalnih seminara potvrdili su im je primjena instrumenata, koje knjiga nudi, u zadnjih šest mjeseci donijela pozitivne promjene u svakodnevnom radu.

To se najviše odnosi na veću uključenost roditelja u planiranje, a pozitivno je i to što se pozornost više usmjerava na ono što roditelji čine dobro u skrbi o djeci. Od ostalih dobrih strana primjene priručnika ističe se bolja suradnja voditelja nadzora i stručnih timova u centrima za socijalnu skrb te detaljnija, ali lakša procjena obitelji koja pomaže u izradi kvalitetnog programa rada. No sudionici su se složili kako im jedan od najvećih izazova u svakodnevnom radu i dalje predstavlja veliki broj slučajeva koje trebaju rješavati i nedostatak vremena za primjenu instrumenata iz priručnika, česte kadrovske promjene i nedostatak voditelja nadzora.

Rani razvoj djece i podrška roditeljima najmlađe djece

Krajem 2006. godine UNICEF je predstavio javnosti kampanju *Prve 3 su najvažnije!* nakon koje su uslijedile programske aktivnosti poput radionica razvojne gimnastike za djecu i roditelje, distribucije edukativnih materijala za roditelje putem masovnih medija te seminari i druge edukacije za djelatnike u sustavu zdravstvene skrbi. Uz kampanju, ponovo je pokrenut i program UNICEF-a i Svjetske zdravstvene organizacije Rodilišta – prijatelji djece. Početkom 2009. godine, u sklopu cjeline ranoga razvoja djece UNICEF je predstavio javnosti kampanju za potporu roditeljima djece s teškoćama u razvoju *Prve 3 su još važnije!*. U nastavku je pregled aktivnosti u ovom programu.

Kampanja za unaprjeđivanje potpore za roditelje i najmlađu djecu s teškoćama u razvoju

Početak 2009. godine predstavljena je UNICEF-ova kampanja za podizanje razine svijesti javnosti i unaprjeđivanje potpore za roditelje i djecu s teškoćama u razvoju pod nazivom *Prve 3 su još važnije!*. Poruke kampanje: “Gdje mnogi vide teškoće, mi vidimo mogućnosti” i “Gdje mnogi vide slabost, mi vidimo hrabrost” pozivaju javnost na veće razumijevanje i potporu roditeljima djece s teškoćama u razvoju koji se često moraju nositi s nizom problema i izazova te nedovoljnom potporom. Djeca s teškoćama u razvoju, kao i sva druga djeca, imaju pravo razviti svoje potencijale i temeljem *Konvencije o pravima djeteta* u tome trebaju dobiti potporu svoje okoline. Upravo u razvijanju potencijala djece glavnu ulogu imaju roditelji, ali i društvo koje treba roditeljima osigurati potporu u podizanju i skrbi o djeci. Podizanje djece s teškoćama u razvoju često od roditelja zahtijeva da budu i psiholozi i fizioaterapeuti i logopedi i liječnici. Roditelji djece s teškoćama u razvoju, baš kao i drugi roditelji, imaju pravo na pomoć u razvoju svoje djece, no činjenica je da njima takve pomoći i podrške treba više. Kampanja *Prve 3 su još važnije!* je nastavak napora UNICEF-a da se roditeljima pruži kvalitetna skrb i potpora u prvim godinama života djeteta. Pravodobne informacije, podrška roditeljima i pristup potrebnim službama u razdoblju ranog djetinjstva mogu imati presudan utjecaj na razvoj djece. U sklopu te akcije UNICEF će zajedno s partnerima – vodećim stručnjacima, udrugama roditelja djece s teškoćama u razvoju i Gradom Zagrebom, nastojati osigurati bolju skrb za djecu i roditelje kroz postojeće servise te kroz stvaranje novih. U prvoj godini programa bit će naglasak na edukaciji liječnika u rodilištima s ciljem poboljšanja komunikacije s roditeljima te opće skrbi u prvim danima kada se roditelji suočavaju s novim informacijama o rizicima ili teškoćama u razvoju. Kroz suradnju s lokalnim upravama i samoupravama, planira se širenje dobre prakse u potpori roditeljima širom zemlje te razvijanje internet savjetovališta za roditelje širom Hrvatske.

Istraživanje iskustava liječnika i roditelja djece s teškoćama u razvoju

U sklopu UNICEF-ove akcije *Prve tri su još važnije!* provedeno je istraživanje iskustava liječnika i roditelja djece s teškoćama u razvoju u međusobnoj komunikaciji. U istraživanju su sudjelovala 53 roditelja djece s teškoćama u razvoju i 75 medicinskih djelatnika (21 liječnik, 49 medicinskih sestara, 1 defektolog, 2 fizioaterapeuta, 2 psihologa i 3 primalje). Roditelji djece s teškoćama u razvoju i medicinski djelatnici ispunili su ankete kojima su ispitana njihova iskustva u međusobnoj komunikaciji. Gotovo svi roditelji, koji su sudjelovali u tom istraživanju, saznali su da s njihovim djetetom nešto nije u redu tijekom prve godine života njihova djeteta, od toga u 80 posto slučajeva odmah po rođenju ili još prenatalno.

Utvrđeno je da se roditeljima prve informacije često priopćavaju na neodgovarajući način: u bolesničkoj sobi, rađaoni, ambulanti i na hodniku. Između 20 i 30 posto roditelja ove je informacije saznalo u odgovarajućem prostoru, odnosno u sobi liječnika. Za razliku od roditelja, koji većinom navode kako prvi razgovor s liječnikom traje između 1 i 2 minute, medicinski djelatnici navode kako prvi razgovor većinom traje više od 10 minuta. Moguće je da ulogu u ovakvoj razlici u percepciji trajanja prvog razgovora igraju različita emocionalna stanja roditelja i liječnika. Trećina roditelja je izjavila da je u potpunosti razumjela informacije koje su dobili od liječnika,

dok je trećina roditelja izjavila da uopće nije razumjela dobivene informacije, bilo zbog emocionalnog stanja ili zbog prestručnih izraza koje je koristio liječnik. I sami liječnici su svjesni te činjenice. Iako je velika većina medicinskih djelatnika izjavila kako liječnici uvijek provjeravaju jesu li roditelji razumjeli dobivene informacije, samo 14 posto roditelja je izjavilo kako je bilo provjereno razumiju li dobivene informacije. Očito je da je od strane liječnika potrebno više pozornosti posvetiti provjeri razumijevanja od strane roditelja. Roditeljima je također samo u 13 posto slučajeva ponuđena mogućnost dodatnog razgovora s liječnikom. Ponašanje liječnika prilikom dijagnoze roditelji su većinom opisali kao hladno i suzdržano. Liječnici i medicinske sestre kao najčešće emocije, koje se javljaju u radu s roditeljima bolesne djece, navode nelagodu i tugu.

Vezano uz daljnji tijek liječenja, tri četvrtine roditelja smatra da nisu pravovremeno dobili informacije o daljnjim mogućnostima liječenja/habilitacije njihovog djeteta te o pravima vezanim uz bolest. Roditelji tijekom rehabilitacije posjećuju između 2 i 17 različitih specijalista (u prosjeku 9) čiju međusobnu komunikaciju samo 20 posto roditelja smatra zadovoljavajućom. Roditelji su naveli kako najviše problema u komunikaciji imaju u rodilištu, bolnici te u centru za socijalnu skrb. Oko dvije trećine roditelja nije zadovoljno komunikacijom s medicinskim osobljem.

U prvom razgovoru roditeljima se najčešće daju informacije o stanju djeteta te, ako je moguće, o dijagnozi, tijeku i postupcima liječenja te mogućim ishodima. Liječnici smatraju da roditelje najviše zanimaju informacije o djetetovoj budućnosti, odnosno o tijeku bolesti, posljedicama i mogućnosti liječenja.

Od liječnika roditelji u komunikaciji traže više posvećenog vremena, davanje detaljnih i istinitih informacija o djetetovom stanju, dijagnozi, mogućim ishodima, mogućnostima daljnjeg liječenja, upućivanje na udruge roditelja i upoznavanje s daljnjim koracima koje trebaju poduzeti u liječenju/habilitaciji svog djeteta. Traže također više podrške i razumijevanja te pozitivniji odnos prema svojem djetetu. Kao primjere loše komunikacije roditelji navode nedovoljnu upoznatost liječnika s razvojnim ishodima djece s teškoćama u razvoju i u skladu s tim davanje pretjerano pesimističnih prognoza, nedostatak taktičnosti kod davanja informacija roditeljima često praćen podcjenjujućim prizvukom, zanemarivanje mišljenja roditelja, nedostupnost i izbjegavanje davanja bilo kakvih informacija o djetetu. Liječnici i medicinske sestre smatraju da im komunikaciju s roditeljima najčešće otežava nedostatak znanja i vještina vezanih uz reakcije roditelja na loše vijesti, nemogućnost prognoziranja ishoda i teškoće u suočavanju s emocionalnim stanjem roditelja. Medicinsko osoblje vidi rješenje ovog problema u uvođenju edukacije vezane uz komunikaciju s roditeljima tijekom školovanja, a i kasnije. Smatraju i da je potreban timski pristup prilikom liječenja djece s teškoćama u razvoju te da je u rad s roditeljima potrebno uključiti stručnjake koji bi pružali emocionalnu podršku roditeljima i pomogli im u prilagodbi nastaloj situaciji. U nešto više od polovice ustanova, obuhvaćenih ovim istraživanjem, postoje stručnjaci koji pružaju psihosocijalnu podršku roditeljima. Kao najčešće reakcije roditelja, kada saznaju da s njihovim djetetom nešto nije u redu, liječnici navode nevjericu, zatečenost, strah, tugu, ljutnju i zbunjenost. Istraživanje je proveo stručni tim Kliničkoga bolničkoga centra Rebro.

Rezultati ovoga istraživanja pomogli su pri stvaranju regionalnih edukacijskih seminara “Kako roditeljima priopćiti neželjnu vijest?” koji su već organizirani u Zagrebu, Rijeci, Splitu i Osijeku. Seminari okupljaju zdravstvene djelatnike iz regija, ali

i roditelje djece s teškoćama u razvoju i njihove udruge. Za potrebe edukacije UNICEF je proizveo i dokumentarni film “Susreti drugačije vrste” koji govori o iskustvima iz rodilišta, prikazujući perspektive liječnika i roditelja djece s teškoćama u razvoju.

Elektronički informatički i referalni centar za ranu intervenciju u djetinjstvu

U sklopu unaprjeđenja potpore roditeljima djece s teškoćama u razvoju UNICEF je od donacija građana i tvrtki u akciji *Prve 3 su još važnije!* osigurao sredstva za pokretanje internetskog referalnog centra za ranu intervenciju u djetinjstvu kojega će voditi Hrvatska udruga za rane intervencije u djetinjstvu. Cilj je centra savjetovanjem i dostupnošću relevantnih informacija putem interneta skratiti roditeljska lutanja u ranoj fazi suočavanja s činjenicom da možda s djetetovim razvojem nije sve u redu. Predstavljanje ovoga centra očekuje se do kraja 2009. godine.

Govorimo o mogućnostima

U sklopu promicanja prava djece s teškoćama u razvoju Ured UNICEF-a za Hrvatsku je izdao publikaciju *Govorimo o mogućnostima* koja jednostavnim jezikom približava Konvenciju Ujedinjenih naroda o pravima osoba s invaliditetom. Publikacija će se distribuirati u svim osnovnim školama.

Rastimo zajedno – radionice za roditelje u dječjim vrtićima

U sklopu akcije “Prve tri su najvažnije!”, UNICEF je u suradnji s Agencijom za odgoj i obrazovanje nastavio provođenje edukativnih radionica za roditelje “Rastimo zajedno”. Jedan ciklus sastoji se od 11 radionica i trenutačno se provodi u 25 dječjih vrtića širom Hrvatske, a nakon evaluacije provedbe radionica u ovoj godini, izradit će se i priručnik za provođenje radionica kojega pripremaju UNICEF-ove suradnice doc. dr. sc. Nina Pečnik i psihologinja Branka Starc.

Rodilišta prijatelji djece

U suradnji s Ministarstvom zdravstva i socijalne skrbi i svim rodilištima u Hrvatskoj ostvaren je veliki napredak u provođenju programa “Rodilišta – prijatelji djece”. Program je ove godine nastavljen u svim rodilištima, a do rujna 2009. godine ukupno je 16 rodilišta obnovilo ili po prvi puta zaslužilo naslov “Rodilište – prijatelj djece”. To su rodilišta u u Vukovaru, Rijeci, Svetom Duhu u Zagrebu, Dubrovniku, Sinju, Gospiću, Đakovu, Puli, Koprivnici, Čakovcu, Zaboku, Slavonskom Brodu, Varaždinu, Zadru, Karlovcu i Vinkovcima. U suradnji s udrugom RODA krajem rujna predstavljen je prvi DVD o dojenju pod nazivom “Mliječna staza – put do uspješnog dojenja”. U drugoj polovici 2009. godine UNICEF je u suradnji s Ministarstvom zdravstva i socijalne skrbi uputio u rodilišta upitnike namijenjene majkama o kvaliteti skrbi u rodilištima. Podatci iz ovog istraživanja bit će dostupni početkom 2010. godine.

Nove spoznaje o prehrani djece

U suradnji s Centrom dječjeg zdravlja i Savezom društava Naša djeca Hrvatske, Ured UNICEF-a za Hrvatsku pomogao je organizirati prvi simpozij na temu pretilosti djece. Više od 200 sudionika okupilo se oko teme "Pretilost djece – nove spoznaje i nove zadaće" koja je donijela niz novosti o prevalenciji i uzrocima pretilosti te programima prevencije. Debljina u djece i adolescenata dovodi do čitavog niza zdravstvenih problema u dječjoj i odrasloj dobi. Taj je problem u porastu u cijelom svijetu. Prema podacima Hrvatskoga zavoda za javno zdravstvo u našoj je zemlji, od sedamdesetih godina do danas, broj pretile djece udeseterostručen. Uzroci toga porasta su brojni, a među ostalima to su promjene prehrambenih navika, vrsta hrane i njezine raspoloživosti te promjene načina života vezanog u smanjenje potrošnje energije. Kako je pretilost u porastu, tako i zdravstvene posljedice debljine postaju sve očitije. Debljina u djece i adolescenata može dovesti do dijabetesa, povišenog krvnog tlaka, ubrzanog rasta te raznih ortopedskih komplikacija i drugoga.

Na simpoziju je bilo riječi o: psihološkim uzrocima i posljedicama pretilosti, pojavi pretilosti u školske djece, smjernicama za prevenciju pretilosti u djece u školskoj medicini, primarnoj, sekundarnoj i tercijarnoj prevenciji pretilosti te pojavi pretilosti djece u predškolskim ustanovama. Predstavljen je također i Međunarodni kodeks reklamiranja proizvoda koji povećavaju incidenciju pretilosti. Na kraju simpozija održana je rasprava na temu "Prijedlog modela zdravstvenog prosvjećivanja u području prevencije prekomjerne tjelesne mase djece".

Treća europska ljetna škola socijalne pedijatrije

Brojni domaći i strani stručnjaci okupili su se u Dubrovniku 10. - 12. rujna, na već tradicionalnoj 3. europskoj ljetnoj školi socijalne pedijatrije koja se ove godine bavi temom ranog emocionalnog razvoja djeteta. Susret europskih pedijatara organizirao je Ured UNICEF-a za Hrvatsku u sklopu akcije *Prve 3 su najvažnije!* u suradnji s Europskim društvom za socijalnu pedijatriju i zdravlje djece (ESSOP) te hrvatskim uredom Svjetske zdravstvene organizacije (WHO). Rani emocionalni razvoj djeteta je vrijeme velikih prilika, ali te se prilike lako mogu i propustiti. To je doba u kojemu se u velikoj mjeri djeca određuju kao osobe u odrasloj dobi. U tim su trenucima presudne vještine roditelja. Upravo zato je vrlo važno osigurati pravovremenu i stručnu podršku roditeljima najmlađe djece koji se često susreću s različitim dilemama o primjerenom odgoju i kvalitetnoj brizi za svoje dijete. Dostupna stručna potpora roditeljima, u trenucima kada im je najpotrebnija, kao i mogućnost usvajanja znanja kojim će, uz toplinu i ljubav, moći razvijati potencijale svoga djeteta, osigurat će djeci uspješno i sretno odrastanje, a društvu zdravlje i napredak. Stručnjaci su stoga predstavili i raspravili mogućnosti primjene učinkovitih preventivnih aktivnosti tijekom ranog djetinjstva koje mogu spriječiti kasnije teškoće u psihofizičkom zdravlju u odrasloj dobi. Među ostalim, sudionici su saznali više o važnim temama, kao što je uloga očeva u osiguravanju psihosocijalne dobrobiti za dijete, zatim o utjecaju različitih čimbenika – rastave roditelja ili skrbnika, gubitka bliske osobe, hospitalizacije te društva u cjelini – na rani emocionalni razvoj djeteta.

Škole za Afriku

Tijekom prošle školske godine UNICEF je u Hrvatskoj pokrenuo međunarodni projekt *Škole za Afriku* koji se širom svijeta provodi u suradnji sa Zakladom Nelson Mandela i Hamburškim društvom za promicanje demokracije i međunarodnog prava. Cilj je ovoga projekta prikupiti sredstva širom svijeta za djecu i škole u Angoli, Malaviju, Mozambiku, Ruandi, Južnoafričkoj Republici i Zimbabveu.

U Hrvatskoj su se u ovaj projekt uključile osnovne i srednje škole, a 51 škola je tijekom prošle školske godine prikupila pola milijuna kuna za obrazovanje svojih vršnjaka u Ruandi. Đaci osnovnih i srednjih škola kroz ovaj projekt uče o važnosti obrazovanja i međunarodne solidarnosti sa svojim vršnjacima u zemljama u razvoju te razvijaju svoje kreativne vještine i pouzdanja u vlastite mogućnosti, kao i ponosa zbog doprinosa u stvaranju boljeg svijeta. U ovoj školskoj godini 191 hrvatska škola se prijavila za sudjelovanje, a za sve njih UNICEF je osigurao priručnike, radne bilježnice i druge informativne materijale. Doprinos iz Hrvatske pomaže UNICEF-u u Ruandi u nabavci knjiga i bilježnica za djecu, obnovi ili izgradnji škola i učionica te osiguravanja higijenskih sanitarnih uvjeta u sklopu tamošnjih škola.

Gorana Dojčinović
UNICEF-ov ured za Hrvatsku

DIJETE I DRUŠTVO

Iz rada međunarodnih
organizacija

From the Work of International
Organizations

Aus der Arbeit von
internationalen Organisationen

DIJETE I DRUŠTVO

Posebni predstavnik/ca glavnog tajnika Ujedinjenih naroda protiv nasilja nad djecom

1. Podloga

Imenovanju, odnosno djelovanju novog mehanizma na području prava djeteta –posebnog predstavnika/ce glavnog tajnika Ujedinjenih naroda protiv nasilja nad djecom, prethodio je višegodišnji proces pokrenut na preporuku Odbora za prava djeteta¹. Dinamika razvoja na području ljudskih prava, u korist sveobuhvatnijeg nadzora nad njegovim kršenjem, utjecala je na postupno snaženje mandata ovih tijela, te je trenutno Odbor za prava djeteta i jedino ugovorno tijelo koje nema ovlasti djelovati po pojedinačnim pritužbama. No svjedoci smo daljnjeg napretka, odnosno nedavnog osnivanja posebne Radne skupine za elaboraciju Dodatnog protokola uz *Konvenciju o pravima djeteta* kojim bi se omogućilo podnošenje pritužbi, odnosno djelovanje Odbora po njima.

Nakon općih rasprava, koje je tijekom 2000. i 2001. organizirao Odbor za prava djeteta u svrhu razmatranja provedbe onih odredbi *Konvencije o pravima djeteta*, kao i protokola, koje se odnose na nasilje u obitelji, školi i na nasilje počinjeno od strane institucija i vlasti, Odbor je, u cilju prikaza što jasnije slike na ovom području, zatražio izradu cjelovite međunarodne studije o nasilju. U pismu predsjedavajućeg Odbora upućenom glavnom tajniku UN-a², predlaže se da studija bude vođena *Konvencijom o pravima djeteta* kao i preporukama Odbora, te da uključi različite oblike nasilja kojih su žrtve djeca i niz konkretnih mjera za njegovu prevenciju. Također se traži pomna analiza utjecaja nasilja na djecu, odrasle i društvo u cjelini, kao i utvrđivanje uzročnika i čimbenika koji dovode do činjenja nasilja nad djecom. U pismu se ujedno poziva na uporabu već postojećih dokumenata i istraživanja provedenih od strane UN-ovih tijela, istraživačkih instituta i nevladinih organizacija u kontekstu stručnih podloga za daljnji razvoj strategija namijenjenih učinkovitoj prevenciji i borbi protiv svih oblika nasilja nad djecom. Inicijativu za izradu studije primila je na znanje 2001. i tadašnja Komisija za ljudska prava u Ženevi (sada reformirani mehanizam – Vijeće za ljudska prava)³.

1.1.

Slijedom navedenog, Glavna skupština Ujedinjenih naroda je 2001.⁴ od glavnog tajnika UN-a zatražila izradu detaljne studije o nasilju nad djecom, a u koju bi se

1 Odbor za prava djeteta ugovorno je tijelo prema *Konvenciji o pravima djeteta* u kojem nezavisni stručnjaci, odabrani u osobnom svojstvu, nadziru provedbu *Konvencije*, kao i Dodatnog protokola o prodaji djece, dječjoj prostituciji i dječjoj pornografiji i Dodatnog protokola glede uključivanja djece u oružane sukobe, od strane država stranaka.

2 Dokument: A/56/488 sadrži predmetno pismo od 12. listopada 2001.

3 Rezolucija 2001/75, od 25. travnja 2001.

4 Oznaka: A/RES/56/138

uključila dostignuća Posebne sjednice Glavne skupštine UN-a za djecu⁵ te preporuka za države članice UN-a koje se odnose na učinkovita pravna sredstva te preventivne i rehabilitacijske mjere na području nasilja nad djecom.

1.2.

Dana 12. veljače 2003. tadašnji glavni tajnik UN-a, Koffi Annan, imenovao je profesora Paula Sérgio Pinheira iz Brazila nezavisnim stručnjakom za izradu Studije o nasilju nad djecom (dalje u tekstu: nezavisni stručnjak; Studija).

1.3.

Slijedom odluke Glavne skupštine UN-a iz 2005.⁶, kojom je od nezavisnog stručnjaka zatraženo podnošenje konačnog izvješća na njenom 61. zasjedanju, Pinheiro u svom Izvješću⁷ o Studiji⁸ ukazuje na alarmantno stanje na području nasilja nad djecom u svim društvenim sferama – kući, institucijama, radnom mjestu, zajednici te traži učinkovit odgovor za suzbijanje svih njegovih pojavnih oblika⁹.

Studijom se nastoji rasvijetliti mogućnost sprječavanja, ali i narav i uzroci nasilja nad djecom. No glavna poruka Studije o tome da se “nasilje nad djecom ničim ne može opravdati, ali da se ono može spriječiti”, kako se sada čini, bit će još dugo ideal kojem će se težiti. Studija pokazuje da je riječ o globalnoj pojavi, o ukorijenjenoj pojavi, o pojavi koja ne bira žrtve, ali i o pojavi koja još nema dovoljan glas u javnosti. Nasiljem su ugrožena sva djeca – bez obzira na spol, godine, nacionalnost i/ili društveno porijeklo. Posljedice nasilja su mnogostruke. Uključuju sve razine ljudskog života, od psihičkih i tjelesnih patnji do konačnih oblika invaliditeta pa i do krajnje posljedice, smrti, dok se na društvenoj razini očituju u ogromnom pomanjkanju jednakih izgleda za skladan razvoj djeteta, kao i za njegovo kasnije sudjelovanje u zajednici i društvenom doprinosu. Studija se obraća svim zemljama, jer je nasilje globalno i u mnogim segmentima nepovezano sa stvarnim bogatstvom i moći zemalja.

Upravo je tako visok stupanj nasilja nad djecom u svakodnevnom životu i njegova globalna raširenost, fenomen identificiran i detaljno razložen u Studiji, iznjedrio potrebu za uspostavom snažnog vodstva na globalnoj razini sa svrhom učinkovitog djelovanja i udruživanja u borbi protiv nasilja nad djecom, odnosno konkretnu inicijativu za imenovanje novog mehanizma – posebnog predstavnik/ce glavnog tajnika UN-a protiv nasilja nad djecom.

Uz postojanje brojnih preporuka u Studiji:

- (i.) općih: koje se tiču snaženja nacionalnih obveza i obveza u zajednici, zabrane svih oblika nasilja nad djecom, davanja prvenstva prevenciji, promicanja nenasilja, snaženja ukupnih kapaciteta, osiguravanja socijalne uključenosti,

5 Prva sjednica Ujedinjenih naroda posvećena samo djeci i prva koja je uključila njihova izaslanstva, održana je od 8. do 10. svibnja 2002. u New Yorku – pogledati Izvješće “Svijet po mjeri djeteta” – “*A World Fit for Children*”

6 Oznaka: A/RES/60/231, vidi: para 43.(c)

7 Dokument: A/61/299

8 <http://www.violencestudy.org>

9 Potrebno je istaknuti kako je Studija pripremljena kroz široki sudionički proces koji je obuhvatio brojne regionalne i nacionalne konzultacije, stručne tematske skupove i posjete na terenu, kao i odgovore vlada na pripremljeni upitnik. Republika Hrvatska također je ispunila upitnik i nezavisnom stručnjaku dostavila odgovore.

- uključivanja djece u procese odlučivanja, njegovanja pristupa naklonjenog djeci u kontaktima s djecom, osiguravanja odgovornosti i kažnjavanja počinitelja, razvoja baza podataka, jačanja međunarodnih obveza;
- (ii.) posebnih: koje se odnose na pojedinačne segmente unutar kojih se razvijaju različiti oblici nasilja kao što su: obitelj, dom, školske institucije, institucije socijalne skrbi, radno okruženje, prostor zajednice itd.; te
  - (iii.) nacionalnih i regionalnih namijenjenih ovim razinama;

posebno mjesto, zbog njihovog značaja, ali i moguće operativnosti, zauzimaju preporuke koje se odnose na potrebu imenovanja posebnog predstavnika/ce glavnog tajnika UN-a protiv nasilja nad djecom (vidi dalje u tekstu pod naslovom: *Mandat*).

1.4.

Povodom podnesenog Izvješća, Glavna skupština UN-a donijela je odluku¹⁰ kojom se svi glavni sudionici na području borbe protiv nasilja nad djecom – UN-ova tijela, druge međunarodne i regionalne organizacije, nacionalne institucije, civilno društvo itd. pozivaju na široku promociju Studije i njenih preporuka, a nezavisni stručnjak da već na sljedećem, 62. zasjedanju Glavna skupštine UN-a podnese izvješće o napretku koje će obuhvatiti prvu godinu provedbe preporuka Studije. Također je predložena primjena integriranog pristupa, odnosno uključivanje područja javnog zdravstva, obrazovanja, zaštite djece i ljudskih prava u metodologiju izrade izvješća.

U predstavljenoj Izvješću o napretku¹¹, nezavisni stručnjak ocijenio je kako je implementacija preporuka iz Studije još u ranoj fazi za donošenje valjanih zaključaka o do sada postignutom napretku, navodeći, među ostalim, i kako on, nastavno na preporuke iz Studije u svezi s uspostavom novog mehanizma na području globalne zaštite prava djeteta, ostaje uvjeren da je imenovanje posebnog predstavnika/ce glavnog tajnika UN-a protiv nasilja nad djecom najbolja strategija za osiguranje ciljeva Studije, kao i za postizanje održivosti napora i sveobuhvatnosti odgovora na ovom području. Pri tome je zatražio da se već tijekom 62. zasjedanja Opće skupštine UN-a od glavnog tajnika UN-a zatraži predmetno imenovanje na funkciju u trajanju od četiri godine, te da se imenovani/a obveže na podnošenje godišnjih izvješća o napretku u provedbi preporuka pred Vijećem za ljudska prava, Izvršnim odborom UNICEF-a, Međunarodnom organizacijom rada i drugim forumima koji se bave ovim područjem, kao i na suradnju s Vijećem za ljudska prava i njegovim mehanizmima te svim ugovornim tijelima, a posebice Odborom za prava djeteta. Ova/j bi predstavnik/ca nastavio/la suradnju s nevladinim organizacijama, djecom i mladima koji su bili uključeni u proces doprinosa Studiji.

1.5.

U svezi s utemeljenjem ovog novog mehanizma – posebnog predstavnika/ce glavnog tajnika UN-a protiv nasilja nad djecom, nužno je istaknuti kako je ovakva vrsta prakse započeta još 1996. kada je Glavna skupština UN-a ustanovila mjesto posebnog predstavnika/ce glavnog tajnika UN-a za djecu i oružane sukobe (vidi dalje u tekstu u odlomku 4.6.). Sada se ovim novim mehanizmom, odnosno ustrojem posebnog predstavnika/ce glavnog tajnika UN-a protiv nasilja nad djecom, snaži zaštita djece

¹⁰ Oznaka: A/RES/61/146, vidi: para 53.(c)

¹¹ Dokument: A/62/209

u kontekstu svih okolnosti, a mandati ovih dvaju predstavnika/ca međusobno se smatraju komplementarnim.

2. Imenovanje posebnog predstavnika/ce glavnog tajnika UN-a protiv nasilja nad djecom.

Dana 27. studenoga 2007. Treći odbor Glavna skupštine UN-a usvojio je omnibus rezoluciju o djeci¹² koju je kasnije, u prosincu iste godine, i službeno usvojila Opća skupština UN-a. Rezolucija je dobila snažnu podršku¹³, te je rezultat glasovanja bio 176 protiv 1 (SAD). Razlozi zašto SAD nisu glasovale za ovu rezoluciju obrazloženi su preopterećenošću rezolucije tekstem *Konvencije o pravima djeteta* koja prema njihovim shvaćanjima unosi tenziju između prava djece i roditeljskih obveza, jer je u SAD-u veći naglasak na roditeljskim obvezama, no što je to slučaj po *Konvenciji*. SAD su se usprotivile i tvrdnji da *Konvencija* treba predstavljati standard u promicanju i zaštiti prava djeteta, smatrajući kako se neki drugi međunarodni instrumenti na obuhvatniji i učinkovitiji način bave pravima djeteta. Prigovorili su i nacrtu teksta rezolucije u smislu njegove duljine te iskazali potrebu usredotočivanja na kritične momente i na pitanja koja nisu predmet drugih rezolucija¹⁴.

Rezolucijom se, u dijelu vezanom uz uklanjanje nasilja nad djecom, ohrabruju države, kao i svi drugi subjekti na području zaštite djece od nasilja, na daljnje širenje preporuka iz Studije, te potiču države na preuzimanje odgovornosti i vodstva u suzbijanju nasilja nad djecom. Također se pozivaju sve relevantne organizacije da nastave s istraživanjem načina i sredstava za što kvalitetniji odgovor protiv nasilja nad djecom, kao i međunarodni i regionalni mehanizmi na području ljudskih prava da što učinkovitije iskoriste svoje mandate u ovu svrhu. Zatraženo je i daljnje snaženje međunarodne suradnje, a od država: poduzimanje mjera u borbi protiv svih oblika nasilja nad djecom, kao i pravo prvenstva područja zaštite djece od nasilja na njihovim nacionalnim planovima aktivnosti, ali i identifikacija najugroženije djece, kažnjavanje počinitelja, uključivanje djece u donošenje odluka, provedba pristupa naklonjenog djeci, uspostava nacionalnih mehanizama i razvoj njihovih kapaciteta, te uključivanje rodne perspektive u djelovanje na ovom području.

I naposljetku, u završnim odredbama tematski bogate omnibus rezolucije, od glavnog tajnika UN-a zatraženo je imenovanje posebnog predstavnika/ce glavnog tajnika UN-a protiv nasilja nad djecom, na trogodišnji mandat. Rezolucijom se također potiču ključne međunarodne agencije na ovom području – OHCHR, WHO i UNICEF da novom mehanizmu osiguraju financijsku podršku, a države članice UN-a da upute dobrovoljne doprinose. U tom kontekstu tijekom rasprave do izražaja su došla i suprotstavljena mišljenja koja su, ukazujući na činjenicu dobrovoljnih doprinosa, a ne planiranih sredstava UN-a za potporu funkcioniranja posebnog predstavnika/ce glavnog tajnika UN-a protiv nasilja nad djecom i pratećeg ureda, bila osnovom za traženje revizije ove odredbe nakon proteka trogodišnjeg mandata.

¹² Oznaka: A/C.3/62/L. 24/Rev.1

¹³ RH je kosponsorirala i glasovala za rezoluciju.

¹⁴ Ovakvo oponentsko stajalište ne iznenađuje ako se ima na umu da je ono u skladu s kontinuiranom praksom SAD-a na ovom području i činjenicom da uz Somaliju jedino SAD nisu nikad ratificirale *Konvenciju o pravima djeteta*, iako su postale stranke njenih Fakultativnih protokola.

2.1.

Snažna podrška inicijativi došla je od civilnog društva. Više od 1.000 nevladinih organizacija iz 134 zemlje, poručilo je, među ostalim, kako očekuje transparentan i nezavisan angažman posebnog predstavnika/ce glavnog tajnika UN-a protiv nasilja nad djecom, pri čemu će ovaj mehanizam, bez obzira na moguće otpore država, kontinuirano ukazivati na nasilje nad djecom te tražiti primjereno kažnjavanje počinitelja. Nakon toga dovršenje ovog procesa, a kojem se značenje doista ne može osporiti, proteklo je u očekivanju da glavni tajnik UN-a, Ban Ki-Moon, provede imenovanje.

2.2.

Nakon svega navedenoga (konačno) je, 5. svibnja 2009., Marta Santos Pais iz Portugala imenovana za posebnu predstavnicu glavnog tajnika UN-a protiv nasilja nad djecom¹⁵.

2.3.

Potrebno je istaknuti kako je Santos Pais već otpočela s provedbom svoga mandata i djelovanjem u javnosti¹⁶, te je u govoru pred Vijećem Europe na skupu posvećenom provedbi Studije u Europi, sažela i glavne odrednice svoga mandata, naglasivši kako slijedi :

- promociju i podršku provedbi preporuka iz Studije;
- prepoznavanje i širenje dobrih primjera iz prakse u prevenciji i odgovoru na nasilje nad djecom;
- pomoć državama u provedbi preporuka;
- promicanje sveobuhvatnih baza podataka;
- osiguranje protoka iskustva među sektorskim politikama, na područjima zdravlja, obrazovanja, ljudskih prava itd.;
- evaluaciju napretka;
- redovito informiranje ostalih mehanizama;
- snaženje partnerstva s UN-ovim ugovornim tijelima i mehanizmima, te UN-ovim agencijama i fondovima, kao i posebnom predstavnicom glavnog tajnika UN-a za djecu i oružane sukobe te civilnim društvom.

3. Mandat

Studija je, temeljem svojih preporuka, koje se odnose na potrebu imenovanja posebnog predstavnika/ce glavnog tajnika UN-a protiv nasilja nad djecom,¹⁷ postala ključno izvorište i smjer za daljnju razradu ovog mandata. Preporučeno je da Glavna skupština UN-a od glavnog tajnika UN-a zatraži njegovo/njeno imenovanje kako bi se na visokoj i univerzalnoj razini promicalo sprječavanje i uklanjanje svih oblika nasilja nad djecom, te poticala međunarodna i regionalna suradnja i osiguravala provedba svih preporuka.

¹⁵ Rođena 1952., pravnica, na ovu funkciju dolazi s prethodnog zaduženja direktorice UNICEF-ovog Innocenti Istraživačkog centra u Firenci, baveći se cijeli svoj radni vijek pravima djeteta. Prilikom pokretanja kampanje Vijeća Europe u Zagrebu za ukidanje tjelesnog kažnjavanja djece, u lipnju 2008. bila je jedna od govornica. (Vidi: časopis Dijete i društvo, godište 10, broj 1/2, op.ur.)

¹⁶ Potporu imenovanoj predstavnici dalo je i hrvatsko izaslanstvo na zasjedanju Izvršnog odbora UNICEF-a u lipnju 2009.

¹⁷ Dokument: A/61/299, paragrafi 120.,121.,122. i 123.

3.1.

Temeljne zadaće posebnog predstavnika/ce glavnog tajnika UN-a protiv nasilja nad djecom, koji/a, inicijalno, po svom mandatu, ima veće mogućnosti utjecaja i koordinacije, no što je to dano posebnim izvjestiteljima u njihovim područjima djelovanja, odnose se na:

- širenje i promicanje te nadziranje provedbe preporuka Studije na svim razinama (od međunarodne do nacionalne) kroz neposrednu interakciju s državama strankama, regionalnim organizacijama, UN-om i njegovim tijelima te kroz mobilizaciju civilnog društva; procjenu napretka u ispunjavanju preporuka Studije u suradnji s ključnim UN-ovim agencijama (UNICEF, OCHCR, WHO i ILO) i redovito izvješćivanje glavnog tajnika UN-a i Vijeća za ljudska prava, te podnošenje posebnog izvješća na 65. zasjedanju Glavne skupštine UN-a; pomoć u ukupnim naporima za razvijanje i sistematizaciju baza podataka o nasilju nad djecom, kao i za unaprjeđenje prevencije i davanja konsolidiranog odgovora na fenomen;

- izbjegavanje preklapanja rada s ostalim međunarodnim mehanizmima na području prava djeteta;

- osiguranje koordinacije i komunikacije između svih ključnih sudionika na način da se, vezano uz postojeću unutar-agencijsku suradnju, uspostavi uska suradnja s UNICEF-om, WHO-om, OHCHR-om, ILO-om i drugim ključnim partnerima, te da se zadrži koordinativni pristup u adresiranju nasilja nad djecom; osiguranje protoka informacija između ključnih dijelova UN-ovog sustava, uz nužnu komplementarnost; suradnju s Vijećem za ljudska prava, posebnom predstavnicom glavnog tajnika UN-a za djecu i oružane sukobe i posebnog izvjestitelja o prodaji djece, dječjoj prostituciji i dječjoj pornografiji; osiguranje suradnje s civilnim društvom; poticanje daljnjeg uključivanja djece i mladih u aktivnosti za prevenciju i postizanje učinkovitog odgovora na nasilje nad djecom; osiguravanje povezivanja različitih sektora – javnog sektora, ljudskih prava i zaštite djece;

- suradnju s regionalnim mehanizmima vezanim uz ljudska prava i svim ostalim regionalnim i nacionalnim inicijativama koje će primjenjivati preporuke Studije.

3.2.

Studijom je bilo predviđeno četverogodišnje trajanje mandata, ali je ono kasnije promijenjeno u trogodišnji (vidi: pod točkom 2.) te je predložena i bliska podrška mehanizmu od strane vodećih međunarodnih organizacija na području zaštite prava djeteta, kao što su UNICEF, WHO i OHCHR.

3.3.

Kao nezavisni i univerzalni zagovarač na ovom području posebni predstavnik/ca glavnog tajnika UN-a protiv nasilja nad djecom dužan/na je osigurati vodstvo na visokoj razini i osnažiti obveze i konkretne akcije u cilju sprječavanja nasilja nad djecom. Nužno je također osigurati koordinirani pristup unutar i izvan UN-ovog sustava te isticati nasilje nad djecom pred UN-ovim tijelima, regionalnim organizacijama, vladama, civilnim društvom i medijima, te uporno ukazivati na obveze i vlada i šireg društva, kako u prevenciji, tako i u odgovoru na nasilje nad djecom.

Uz sve navedeno, praktični aspekti mandata su:

- povećanje vidljivosti i skretanje pozornosti stručnoj i široj javnosti na sve oblike nasilja protiv djece, a sve u cilju daljnjeg zagovaranja nužnosti njegovog sprječavanja temeljem nalaza iz Studije;
- održanje širokog angažmana ključnih sudionika koji su sudjelovali na regionalnim i tematskim konzultacijama održanim u procesu pripreme Studije kao što su vlade, međunarodne organizacije, nevladine organizacije, civilno društvo i nadasve djeca;
- identificiranje i širenje dobrih primjera iz prakse koji uključuju modele prevencije, učinkovite strategije i najbolja rješenja u odgovoru na nasilje nad djecom (pravne i političke inicijative, programi zajednica na zaštiti djece, modeli obučavanja, primjeri uspješnih servisa na ovom području itd.).

Posebni predstavnik/ca glavnog tajnika UN-a protiv nasilja nad djecom pridonosi ukupnoj učinkovitosti unutar UN-ova sustava, na način da:

- u svojstvu koordinatora objedinjuje pristupe svih agencija;
- u svom djelovanju izbjegava preklapanja s drugim mehanizmima;
- ostvaruje integrirani pristup, odnosno povezuje ljudska prava, zdravstvenu skrb i zaštitne funkcije na području prava djeteta;
- promiče integriranje strategija s nacionalnim planovima;
- čini vidljivim i prepoznatljivim svoje djelovanje.

4. Djelovanje postojećih mehanizama

Analize pokazuju kako se brojni postojeći mehanizmi bave nasiljem nad djecom kroz pojedinačne kontekste, odnosno sa žarištem na određene aspekte koji su jasno omeđeni granicom njihovih mandata. Suprotno tomu, ovaj novi mehanizam – nesegmentiran na pojedine oblike nasilja, već ustrojen kao globalan i s dodatnom mogućnošću široke koordinacije, značajan je korak ka sveobuhvatnijem pristupu u borbi protiv nasilja nad djecom. Stoga se kritike na račun nove funkcije i mogućeg preklapanja pri djelovanju mogu otkloniti upravo s ove točke razmatranja – nužnosti postojanja mehanizma koji na nasilje nad djecom i na potrebu učinkovite borbe protiv ove vrste nasilja, gleda kao na globalni problem koji ima uporište u današnjoj stvarnosti u kojoj nema društva bliskog idealu nenasilne zajednice u kojoj bi djeca bila primjereno zaštićena. Iskustvo je pokazalo kako za uklanjanje nasilja nad djecom nisu bili dovoljni svi dosadašnji mehanizmi, kao što su oni na područjima trgovanja djecom, dječje prostitucije i pornografije, nasilja nad ženama, ili pak mučenja ili arbitrarnog zatvaranja, iako svaki na svom području predstavlja značajnu dobrobit te i dalje treba poticati nastavak djelovanja na ovim područjima. Dodatno, praznine koje su preostale po uspostavi navedenih mehanizama, sada kada imamo globalni mehanizam, bit će ciljano pokrivena, a slijedom čega će se i nasilje nad dječacima, nasilje u kući i u drugim oblicima alternativne skrbi, te nasilje u pravosudnom sustavu moći uspješnije razmatrati.

4.1.

Vežano uz prijedlog proširenja već postojećeg mandata posebnog predstavnika glavnog tajnika UN-a za djecu i oružane sukobe na globalno područje nasilja nad djecom, prevladala je koncepcija da je zbog posebice teških okolnosti ratnog okruženja i dalje potrebno imati žarište na djeci u takvim specifičnim situacijama, ali i da nasilje nad djecom u mirnim okolnostima također zahtijeva zasebni mehanizam, jer je u svakom slučaju ono raširenije u ukupnom broju. Stoga budućnost suradnje ova dva mehanizma počiva na njihovoj komplementarnosti, a ne na međusobnom preklapanju.

4.2.

Funkcije i način djelovanja Odbora za prava djeteta također nisu primjereni okvir unutar kojeg bi se mogle obavljati aktivnosti zagovaranja i koordiniranog partnerstva na području nasilja nad djecom. Imajući navedeno u vidu, u svom pismu glavnom tajniku UN-a predsjedavajući Odbora dao je podršku uspostavi ovog novog mehanizma, naglašavajući upravo aspekte koji do sada nisu bili pokriveni u dovoljnoj mjeri, kao što su nasilje u školama, domovima i institucijama, te navodeći potrebu za uspostavom 'focal pointa' na najvišoj razini koji je ujedno i glavni koordinator između postojećih UN agencija koje se bave zaštitom djece.

4.3.

U svrhu kreiranja novog mehanizma na području nasilja nad djecom, propitivali su se i mandati specijaliziranih agencija – UNICEF-a, WHO-a, OHCHR-a, ILO-a. Neprimjerenost prihvaćanja navedenih mehanizma za obavljanje ove nove funkcije je u poteškoći odabira kojoj agenciji, nakon što su prepoznati njihovi kontinuirani doprinosi u područjima koja su im od interesa, dati vodeću ulogu u globalnoj borbi protiv nasilja nad djecom, te kako u tom slučaju prevladati opasnost od preklapanja u nadležnostima s drugim međunarodnim organizacijama i od podcjenjivanja kapaciteta i uloga tih organizacija u okvirima njihovih mandata.

4.4.

Dodatno, potrebno se osvrnuti i na druge ideje koje su pri pokretanju ovog mehanizma bile razmatrane – primjerice, prijedlog o širenju nekog od mandata već postojećih mehanizma na području ljudskih prava koji bi mogli preuzeti ovu globalnu funkciju. Prepreku ovdje čini narav fenomena nasilja nad djecom, čiji korijeni, oblici i mjere kojima se nasilju treba suprotstaviti, nadilaze samo dimenziju ljudskih prava te počivaju na širim društvenim komponentama koje zadiru u javno zdravlje, dječji razvoj, obrazovni sustav, rad i mnogo drugog.

4.5.

O tome kako proces od ideje do uspostave mehanizma nije teкао glatko i kako su od početka postojali argumenti *pro et contra*, vidljivo je iz uvida u rasprave koje svjedoče o izražavanju zabrinutosti zbog načina rada postojećih mehanizama, uključujući i na području prava djeteta. Njihova djelovanja su u okviru reforme UN-a bila podvrgnuta kritici s posljedicom stavljanja mandata u reviziju. U raspravama su se dodatno razmatrale i opasnosti od fragmentiranja na ovom području te se u smislu uravnoteženja postojeće situacije tražilo više međusobne kohezije i podrške među mehanizmima.

4.6.

Komparativno, primjer Studije Grace Machel¹⁸ – temeljem čije preporuke je i proistekao mandat posebnog predstavnika/ce glavnog tajnika UN-a za djecu i oružane sukobe, definitivno je bio pionirski model za izradu ove Studije, kao i za uspostavu novog mehanizma, a koji je model u konačnosti (vidi: sve prethodno navedeno u tekstu pod 4.) prevladao i sve ostalo ponuđeno u raspravama.

5. *Budućnost*

Zasigurno, okolnosti pokazuju svu potrebu uspostave ovog globalnog mehanizma, a uskoro ćemo svjedočiti i njegovim prvim pokušajima da se nasilje nad djecom u što je moguće većoj mjeri spriječi. No već je vidljiva i potreba da se ovaj mehanizam podrži primjerenim financiranjem i dovoljnim brojem ljudi u samom uredu, o čemu će u velikoj mjeri ovisiti i sam broj te uspješnost provedenih aktivnosti.

S hrvatske strane novi mehanizam je prigodom njegovog stvaranja uživao punu podršku, a utemeljeno i na dosadašnjoj tradiciji otvorenosti Republike Hrvatske za suradnju sa svim mehanizmima na području ljudskih prava, vjerujemo u naš daljnji doprinos na području zaštite prava djeteta.

Romana Kuzmanić Oluić, dipl. iur.
 Ministarstvo vanjskih poslova i europskih integracija

¹⁸ Grace Machel je u 1996. pred Glavnom skupštinom UN-a predstavila svoje Izvješće o utjecaju oružanih sukoba na djecu, nakon čega je Glavna skupština zatražila od glavnog tajnika UN-a imenovanje posebnog predstavnika/ce za djecu i oružane sukobe sa zadaćom da štiti djecu u oružanim sukobima, zagovara njihova prava, zajedno s partnerima unapređuje njihovu zaštitu te kao posrednik poduzima aktivnosti u okviru humanitarnih i diplomatskih akcija na terenu.

DIJETE I DRUŠTVO

Prikazi dokumenata

Document Reviews

Darstellung von Dokumenten

DIJETE I DRUŠTVO

Europska konvencija o posvojenju djece (revidirana)

Posvojenje je oduvijek izazivalo veliku pozornost stručne i šire javnosti. Dokaz tome je i podatak da je prvi međunarodni ugovor Vijeća Europe na području obiteljskog prava bila Europska konvencija o posvojenju djece¹, koje je donesena 1967. godine. U posljednja četiri desetljeća društvene prilike i shvaćanja o svrsi i načinu zasnivanja posvojenja su se značajno promijenili. Istovremeno, postoje velike razlike u pravnom uređenju posvojenja u državama članicama Vijeća Europe s obzirom na shvaćanja tko može posvojiti dijete, kako treba biti uređen postupak posvojenja, tko može biti posvojen i druga pitanja vezana uz posvojenje.

Kako ne postoji pravo na posvojenje kao pravo koje su priznala domaća i međunarodna tijela nadležna za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda (ovdje ponajprije mislimo na ustavne sudove i Europski sud za zaštitu ljudskih prava), pojedina država ima slobodu pravno urediti posvojenje u nacionalnom pravnom sustavu na način koji smatra primjerenim. Ipak, opće je prihvaćeno shvaćanje da posvojenje mora biti u najboljem interesu djeteta (bez obzira na to kako se taj interes procjenjuje), a prilikom postupka zasnivanja posvojenja mora se poštovati cijeli niz prava djece, kao i prava bioloških roditelja.

Od 1967. godine doneseni su novi međunarodni dokumenti koji su uspostavili više standarde u pogledu pravnog položaja djeteta uopće, pa i u postupku posvojenja. Stoga je Europska konvencija o posvojenju djece postala zastarjela, pa je u studenome 2008. godine donesena nova Konvencija o posvojenju djece (revidirana), koja bi trebala zamijeniti prethodnu (u daljnjem tekstu Konvencija).² Za njezino stupanje na snagu potrebne su tri ratifikacije, no u vrijeme pisanja ovoga prikaza nije ju ratificirala ni jedna država.

Sastavljači nove revidirane Konvencije ugradili su u nju zahtjeve iz *Konvencije o pravima djeteta*,³ Europske konvencije o ostvarivanju dječjih prava⁴ te zahtjeve Europskog suda za ljudska prava koji je primjenjivao Europsku konvenciju za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda u relevantnim presudama.⁵ Nova Konvencija ima stoga ugrađena mnoga, već priznata prava iz drugih međunarodnih ugovora koja su smještena u kontekst zasebnog obiteljskopravnog instituta – posvojenja.⁶

Konvencija se odnosi samo na posvojenje djece. Djetetom se smatra osoba koja

1 *European Convention on the Adoption of Children, CETS NO. 058, Strasbourg, 24.4.1967.* Republika Hrvatska (kao ni tadašnja SFRJ) nije ratificirala ovu konvenciju.

2 *Convention on the Adoption of Children (Revised), CETS No.: 202, Strasbourg, 27. 11. 2008.*

3 *Konvencija o pravima djeteta*, Službeni list SFRJ, br. 15/90.; Narodne novine – Međunarodni ugovori, br. 12/93, 20/97.

4 *European Convention on the Exercise of Children's Rights, Strasbourg, 25.1.1996.* Ovu Konvenciju Republika Hrvatska je potpisala, no još uvijek nije ratificirala.

5 Konvencija za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda, Narodne novine – Međunarodni ugovori, br. 6/99, 14/02.

6 Više: Jakovac-Lozić, D. (2007) *Ususret novoj Europskoj konvenciji o posvojenju djece*. Mostar: Zbornik radova Aktualnosti građanskog i trgovačkog zakonodavstva i pravne prakse (5) 91-119; Horman, R., Martin, F. (2008) *The European Convention on Adoption: Progressing the Children's Rights Polemics. International Family Law, September 2008, 155-162.*

je mlađa od osamnaest godina, koja nije sklopila brak, nije registrirala izvanbračnu zajednicu te nije postala punoljetna (čl. 1. st. 1.).⁷

Pored isticanja osnovnog načela – načela zaštite najboljeg interesa djeteta, štite se i prava bioloških roditelja djeteta da neovisno o bračnom statusu djeteta daju pristanak na posvojenje /čl. 5. st. 1(a)/. Izraženije je sudjelovanje djeteta u postupku posvojenja (čl. 6.), a bez pristanka djeteta starijeg od četrnaest godina ne može se zasnovati posvojenje /čl. 5. st. 1(b)/. Ponuđena su i neka rješenja s obzirom na pravo djeteta da sazna svoje podrijetlo, no ono je relativizirano s obzirom na mnoge ugrađene iznimke koje dopuštaju pojedinim državama strankama Konvencije da to pravo *de facto* ograniče, pa i onemoguće.

Očito je da je cilj sastavljača Konvencije bio pridobiti što više država članica Vijeća Europe da joj pristupe. Posljedica je tog pokušaja da je Konvencija ostavila svakoj pojedinoj državi da pitanja, o kojima postoje različiti pristupi, uredi na način koji je u skladu s domaćim shvaćanjima. Tako su, primjerice, države stranke slobodne predvidjeti mogućnost da dijete posvoji istospolni par koji je u braku ili u registriranoj istospolnoj zajednici (čl. 7. st. 2.), slobodne su predvidjeti obvezatan prethodni smještaj djeteta kod potencijalnih posvojitelja (čl. 19.), urediti mogućnost pristupa dokumentaciji o posvojenju na način da je on slobodan ili ograničen (čl. 22.).

Uistinu, čini se da je revidirana Europska konvencija o posvojenju ustuknula pred težim zahtjevom, a to je da odredi što je dobrobit djeteta, što se čini izuzetno bitnim u dva dvojbeni slučaja:

- kad dijete želi posvojiti istospolni par (čl. 7. st. 2.), te
- kad omogućava ograničavanje prava djeteta da sazna svoje podrijetlo vezano uz čl. 7. Konvencije o pravima djeteta (tako što omogućava državama strankama da predvide odgovarajuće tijelo koje djetetu može uskratiti uvid u spis o posvojenju /čl. 22. st. 3./).

Smatramo da nije dobro što je propušteno jasnije odrediti na međunarodnoj razini što je dobrobit djeteta u navedenim slučajevima, pa i po cijenu da se prikupi manji broj potpisnika.⁸

Dotadna slabost Konvencije očituje se u mogućim rezervama koje država može uložiti na pojedine odredbe. Tako se rezerve mogu izjaviti na odredbu da dijete starije od četrnaest godina mora dati pristanak na posvojenje ako je sposobno razumjeti značenje posvojenja (čl. 5. st. 1. t. b), na odredbu da dijete mogu posvojiti osobe koje su registrirale svoju zajednicu (u državama koje takav institut poznaju) ili samci (čl. 7. st. 1.a.i i. te čl. 1.b), te na odredbu kojom države moraju ili omogućiti uvid u spis o posvojenju ili predvidjeti nadležno tijelo koje će odlučiti o zahtjevu posvojenog djeteta da sazna podatke o identitetu bioloških roditelja (čl. 22. st. 3.). Broj rezervi nije ograničen, što bi moglo dovesti do situacije da neka država izjavi rezerve na sve spomenute odredbe te na taj način još više oslabi djelovanje Konvencije.

Smatramo potrebnim ukazati da se na jednu od odredaba ove Konvencije, dok je još bila u nacrtu, pozivalo u Hrvatskoj tijekom javne rasprave prije donošenja Zakona o izmjenama i dopunama Obiteljskog zakona⁹. Radi se o odredbi čl. 9. Konvencije o

⁷ Neke države, poput Savezne Republike Njemačke, dopuštaju posvojenje i punoljetnih osoba. Cilj takvog posvojenja je nastavljjanje obiteljske loze, a ne pružanje roditeljske skrbi.

⁸ Još više kritičkih zapažanja Konvencije v. Hrabar, D. (2008) Posvojenje na razmeđu interesa posvojitelja i posvojenika. Zagreb: Zbornik Pravnog fakulteta u Zagrebu, 58 (5) 1107-1139.

⁹ Zakon o izmjenama i dopunama Obiteljskog zakona, Narodne novine, br. 107/07.

posvojenju. Naime, oni koji su u Hrvatskoj bili za ukidanje najviše dobne razlike između posvojitelja i posvojenika, pozivali su se na to da ni stara Konvencija o posvojenju, kao niti revidirana, ne predviđa najveću dobnu razliku. Točno je da revidirana Konvencija o posvojenju predviđa samo najnižu dob posvojitelja (u pravilu između 18 i 30 godina), no ona ne priječi ni jednu državu da predvidi dobnu granicu kao pretpostavku za posvojenje.

No čini se da je i u tom dijelu Konvencija svojim liberalnim pristupom zanemarila najbolji interes djeteta, a to je da, barem u slučajevima kad se aktom nadležnih tijela zasniva odnos roditelj-dijete, djetetu omogući skrb roditelja do njegove punoljetnosti. Naime, neodređivanjem dobne granice za posvojitelje omogućava se i starijim posvojiteljima da, neovisno o svojoj dobi, posvajaju vrlo malu djecu. Starija djeca tako ostaju izvan interesa posvojitelja, a njihova sudbina je da odrastaju u domovima ili udomiteljskim obiteljima.

Prije potpisivanja i eventualne ratifikacije Konvencije, pred Hrvatsku se postavlja preispitivanje usklađenosti domaćeg zakonodavstva s nekoliko dvojbenih odredbi. Jedna se odnosi na zahtjev iz Konvencije da je potrebno provjeriti određene pretpostavke za posvojenje u postupku koji prethodi posvojenju. Izriječno je navedeno da je potrebno preispitati razloge zašto posvojitelji žele posvojiti dijete, zašto bračni drug posvojitelja ne želi posvojiti dijete, uzeti u obzir etničko i kulturno porijeklo djeteta, te druge okolnosti značajne za odluku o posvojenju.

Hrvatsko obiteljsko zakonodavstvo ne postavlja tako specifične zahtjeve s obzirom na utvrđivanje pretpostavaka na strani posvojitelja, iako je to sastavni dio, ali ne i u cijelosti, stručne obrade posvojitelja u domaćoj praksi.

Druga je problematična odredba čl. 16. Konvencije, a odnosi se na zahtjev da, kad je pokrenut postupak za utvrđivanje očinstva ili majčinstva, kojeg je pokrenula osoba koja za sebe tvrdi da je roditelj djeteta, treba zastati s postupkom posvojenja. Hrvatsko obiteljsko zakonodavstvo ne poznaje tu zabranu. Ipak, smatramo da u domaćoj praksi centar za socijalnu skrb ne bi smio zasnovati posvojenje usprkos saznanju (kojeg bi uvijek trebao imati zbog obavijesti suda) da je u tijeku spor o podrijetlu djeteta. Naime, očinstvo je tada prethodno pitanje s obzirom na ovlast roditelja da dade pristanak na posvojenje, a u suprotnom bi se kršilo pravo na poštovanje obiteljskog života biološkog, pravno još neutvrđenog roditelja.

Bez obzira na očekivana znanja i saznanja centra, nije sigurno bi li u praksi centri zastali s postupkom posvojenja ako bi bili obaviješteni da je u tijeku spor za utvrđivanje podrijetla djeteta. To bi se pitanje moglo riješiti napatkom nadležnog ministarstva centrima za socijalnu skrb.

Sljedeća je primjedba načelna: Konvencija predviđa širu obvezu države, a to je da osnuje servise za savjetovanje potencijalnih posvojitelja, posvojitelja koji su već posvojili dijete te posvojene djece (čl. 20.). Takvi servisi kod nas ne postoje. Centri za socijalnu skrb nadležni su i osposobljeni kroz timove za brak i obitelj pružiti savjet i pomoć posvojiteljima, no čini se da to nije dovoljno. S obzirom da se godišnje u Hrvatskoj posvoji oko 140 djece, društvene potrebe za takvim uslugama nisu zanemarive.

Posvojenje, kako je uređeno prema Obiteljskom zakonu iz 2003. godine,¹⁰ svojim je najvećim dijelom u skladu s odredbama Konvencije o posvojenju Vijeća Europe. To nije ni čudo, jer je ono usklađeno sa suvremenom koncepcijom dječjih prava, a k tome hrvatsko zakonodavstvo još od kraja sedamdesetih godina ne štiti samo prava djece

¹⁰ Obiteljski zakon, Narodne novine br. 116/03, 17/04, 136/04, 107/07.

rođene izvan braka, već i njihovih roditelja.

Konvencija o posvojenju za Republiku Hrvatsku neće biti revolucionarni međunarodni dokument, a očito je da svojim fleksibilnim odredbama i nuđenjem velikog broja rezervi neće pridonijeti sustavnom ujednačavanju instituta posvojenja na europskoj razini. Ovako kako je formulirana, na europskoj će razini više pridonijeti relativizmu te velikodušnom prepuštanju državama članicama da pri uređenju instituta posvojenja procijene što je dobrobit djeteta. Pri tome se zaboravlja da dobrobit djeteta ne može uvijek biti relativizirana shvaćanjima pojedinog društva i pod pritiskom potencijalnih posvojitelja, jer ona predstavlja i vrijednosnu, a ne samo pravnu kategoriju.

Prof. dr. sc. Aleksandra Korać Graovac

Konvencija o posvojenju (revidirana) CETS br. 202, Strasbourg, 27. 11. 2008.

Preambula

Države članice Vijeća Europe i ostale potpisnice,

Uzimajući u obzir da je cilj Vijeća Europe postizanje veće ujednačenosti među članicama u svrhu očuvanja i ostvarenja ideala i načela koji su njihovo zajedničko nasljeđe;

Uzimajući u obzir da, iako institut posvojenja djece postoji u pravima svih država članica Vijeća Europe, u tim državama ipak i dalje ostaju različita shvaćanja o načelima koja bi trebala uređivati posvojenje, te razlike u postupku provođenja i u pravnim posljedicama posvojenja;

Uzimajući u obzir *Konvenciju Ujedinjenih naroda o pravima djeteta* od 20. studenog 1989., a posebice njezin članak 21.;

Uzimajući u obzir Hašku konvenciju od 29. svibnja 1993. o zaštiti djece i suradnji prilikom međunarodnog posvojenja;

Uvažavajući sadržaj Preporuke 1443 (2000) Parlamentarne skupštine Vijeća Europe o *“Međunarodnom posvojenju: poštivanju dječjih prava”* i Bijele knjige Vijeća Europe o načelima koja se tiču zasnivanja i pravnih učinaka roditeljstva;

Uviđajući da su neke odredbe Europske konvencije o posvojenju djece iz 1967. (ETS br. 058) zastarjele i protivne praksi Europskog suda za ljudska prava;

Uviđajući da je uključivanje djece u obiteljskopravne postupke, koji ih se tiču, unaprijeđeno Europskom konvencijom od 25. siječnja 1996. o ostvarivanju dječjih prava (ETS br. 160) i praksom Europskog suda za ljudska prava;

Uzimajući u obzir da bi prihvaćanje zajedničkih revidiranih načela i prakse glede posvojenja djece, vodeći računa o odgovarajućem razvitku u ovom području tijekom posljednjih desetljeća, pomoglo smanjenju teškoća uzrokovanih razlikama u nacionalnim zakonodavstvima, te bi istodobno promicalo interese posvojene djece;

Uvjereni u potrebu za revidiranim međunarodnim dokumentom Vijeća Europe o posvojenju djece koji bi predstavljao učinkovitu dopunu Haškoj Konvenciji iz 1993;

Uviđajući da najbolji interes djeteta mora biti od najvišeg značaja,

Sporazumjele su se kako slijedi:

I. Dio – Područje primjene Konvencije i primjena njezinih načela

Članak 1. – Područje primjene Konvencije

Ova se Konvencija primjenjuje na posvojenje djeteta koje, u vrijeme podnošenja zahtjeva za posvojenje od strane posvojitelja, još nije navršilo 18 godina života, nije u braku niti je bilo u braku, nije bilo niti jest u izvanbračnoj zajednici, te nije postalo punoljetno.

Ova Konvencija odnosi se samo na one pravne institute posvojenja kojima se stvara trajni odnos roditelja i djeteta.

Članak 2. – Primjena načela

Svaka država članica usvojiti će potrebne zakonodavne ili druge mjere kako bi osigurala usklađenost svojeg zakonodavstva s odredbama ove Konvencije i izvijestiti će glavnog tajnika Vijeća Europe o mjerama koje su u tu svrhu poduzete.

II. Dio – Opća načela

Članak 3. – Valjanost posvojenja

Posvojenje će biti valjano samo ako ga odobri sud ili upravno tijelo (dalje: "nadležno tijelo").

Članak 4. – Odobravanje posvojenja

1. Nadležno tijelo neće odobriti posvojenje ako nije zadovoljen kriterij prema kojem posvojenje mora biti u najboljem interesu djeteta.
2. U svakom pojedinačnom slučaju nadležno će tijelo posvetiti osobitu pozornost da posvojenje djetetu osigura stabilan i skladan dom.

Članak 5. – Pristanci na posvojenje

1. Sukladno stavcima 2. do 5. ovog članka, posvojenje neće biti dopušteno ukoliko barem sljedeći pristanci na posvojenje nisu dani, te nisu povučeni:
  - (a) pristanak majke i oca; ili ako nema ni oca ni majke koji bi dali pristanak, pristanak bilo koje osobe ili tijela ovlaštenog za davanje pristanka njih;
  - (b) pristanak djeteta za koje se po zakonu smatra da je sposobno razumjeti značenje posvojenja; smatrat će se da je dijete sposobno shvatiti značenje posvojenja kad navršši dob koja će biti propisana zakonom, a koja ne može biti viša od 14 godina.

- (c) pristanak bračnog druga ili registriranog partnera posvojitelja.
2. Osobama, čiji se pristanak za posvojenje traži, mora biti osigurano savjetovanje u bilo kojoj mjeri koja se pokaže potrebnom i mora ih se sukladno zakonu izvijestiti o učincima njihova pristanka, posebice o tome hoće li ili ne posvojenje dovesti do prestanka pravne veze između djeteta i njegove biološke obitelji. Pristanak se mora dati slobodno, u propisanoj zakonskoj formi, te mora biti izjavljen ili zabilježen u pisanom obliku.
  3. Nadležno tijelo ne mora pribaviti pristanak ili može odlučiti protivno uskrati pristanka osobe ili tijela navedenih u stavku 1. u slučaju iznimnih razloga određenih zakonom. Ipak, može odstupiti od zahtjeva za pristankom djeteta s invaliditetom koje nije u mogućnosti valjano izraziti pristanak.
  4. Ako je ocu ili majci oduzeta roditeljska odgovornost za dijete, ili mu/joj je u najmanju ruku oduzeto pravo na davanje pristanka na posvojenje, zakonom se može predvidjeti da nije nužno dobiti njegov ili njezin pristanak.
  5. Majčin pristanak na posvojenje njezina djeteta bit će valjan ukoliko je dan nakon proteka vremena od najmanje šest tjedana od rođenja djeteta, što može biti propisano zakonom, ili, ukoliko takvo vrijeme nije propisano, nakon proteka vremena koje bi joj, po mišljenju nadležnog tijela, omogućilo dostatan oporavak od učinaka poroda djeteta.
  6. Za potrebe ove Konvencije, “otac” i “majka” su osobe koje su po zakonu roditelji djeteta.

Članak 6. – Savjetovanje s djetetom

Ako djetetov pristanak nije potreban prema članku 5., stavcima 1. i 3., s njim će se, ako je to moguće, provesti savjetovanje, te će njegovi stavovi i želje biti uzeti u obzir u skladu s njegovim stupnjem zrelosti. Od takvog savjetovanja može se odustati ako bi ono bilo očito suprotno djetetovim najboljim interesima.

Članak 7. – Uvjeti za posvojenje

1. Zakonom će se dopustiti posvojenje djeteta:
  - a. od strane dviju osoba suprotnog spola
  - i. koje su međusobno sklopile brak, ili
  - ii. koje su, ako takav institut postoji, registrirale svoju zajednicu;
  - b. od strane jedne osobe.
2. Države imaju slobodu proširiti područje primjene ove Konvencije na istospolne parove koji su međusobno sklopili brak ili su registrirani partneri. One također imaju slobodu proširiti područje primjene ove Konvencije na parove suprotnoga spola i istospolne parove koji žive zajedno u stabilnoj vezi.

Članak 8. – Mogućnost naknadnog posvojenja

Zakonom se neće dopustiti da jednom posvojeno dijete bude naknadno opet posvojeno, osim u slučaju jedne ili više sljedećih okolnosti:

- (a) kada dijete posvaja bračni drug ili registrirani partner posvojitelja;
- (b) kad je prethodni posvojitelj umro;
- (c) kad je posvojenje poništeno;
- (d) kad je prethodno posvojenje prestalo ili time prestaje.
- (e) kad naknadno posvojenje opravdavaju ozbiljni razlozi, a prethodno posvojenje ne može po zakonu biti raskinuto.

Članak 9. – Najniža dopuštena dob posvojitelja

1. Dijete može biti posvojeno samo ako je posvojitelj navršio najnižu dob zakonom propisanu u tu svrhu, pri čemu najniža dob ne smije biti manje od 18 ni više od 30 godina. Između posvojitelja i djeteta mora postojati prikladna dobna razlika, koja uzima u obzir najbolje interese djeteta, a poželjno je da razlika bude najmanje 16 godina.
2. Zakonom se ipak može u najboljem interesu djeteta dopustiti odstupanje od zahtjeva za najnižom dobi ili najnižom dobnom razlikom:
  - (a) kad je posvojitelj bračni drug ili registrirani partner djetetova oca ili majke; ili
  - (b) zbog izvanrednih okolnosti.

Članak 10. – Prethodne provjere

1. Nadležno tijelo neće dopustiti posvojenje sve dok nisu provedene potrebne provjere koje se odnose na posvojitelja, dijete i njegovu ili njezinu obitelj. Tijekom takvih provjera i nakon njih, takvi se podatci mogu prikupljati, obrađivati i koristiti isključivo u skladu s pravilima struke o povjerljivosti i zaštiti osobnih podataka.
2. Provjera će se, u mjeri koja je prikladna za pojedini slučaj, koliko god je to moguće, baviti, *inter alia*, sljedećim pitanjima:
  - (a) osobnošću, zdravljem i društvenim okruženjem posvojitelja, pojedinostima vezanim uz njegov ili njezin dom i kućanstvo, te njegovom ili njezinom sposobnošću podizanja djeteta;
  - (b) zašto posvojitelj želi posvojiti dijete;

- (c) kad samo jedna od dviju osoba u istom braku ili registriranoj zajednici zahtijeva posvojenja djeteta, zašto se druga strana nije pridružila zahtjevu;
  - (d) međusobnom podobnosti djeteta i posvojitelja, kao i duljinom vremena koje je dijete provelo u njegovoj ili njezinoj skrbi;
  - (e) osobnošću, zdravljem i društvenim okruženjem djeteta i, u skladu s ograničenjima određenim zakonom, njegovim podrijetlom i građanskim statusom;
  - (f) etničkim, vjerskim i kulturnim podrijetlom posvojitelja i djeteta.
3. Ove će se provjere povjeriti osobi ili tijelu koji su zakonom ovlašteni za to ili nadležnom tijelu uprave. Njih će, koliko je to u praksi provedivo, provoditi socijalni radnici i drugi stručnjaci koji su kvalificirani za to područje, zahvaljujući stručnom usavršavanju ili svom iskustvu.
  4. Odredbe ovog članka ne utječu na ovlasti ili dužnosti nadležnog tijela da pribavi neku informaciju ili dokaz, bili oni predmetom navedenih provjera ili ne, za koje smatra da bi mogle pomoći.
  5. Provjere, koje se odnose na prikladnost i podobnost posvojitelja, na okolnosti i motive tih osoba, te prikladnost smještanja djeteta, provest će se prije nego što se dijete, koje se namjerava posvojiti, povjeri na skrb potencijalnom posvojitelju.

Članak 11. – Učinci posvojenja

1. Nakon posvojenja dijete postaje punopravni član obitelji jednog ili oba posvojitelja, te prema posvojitelju ili posvojiteljima, kao i prema njihovim obiteljima ima ista prava i obveze kao i dijete onog ili onih posvojitelja čije je roditeljstvo osnovano na zakonu. Posvojitelj(i) će imati roditeljsku odgovornost prema djetetu. Posvojenjem prestaje pravna veza između djeteta i njegova ili njezina biološkog oca, biološke majke i obitelji njegova ili njezina podrijetla.
2. Iznimno, bračni drug ili partner posvojitelja, bio registriran ili ne, zadržat će svoja prava i obveze prema posvojeniku ako je on njegovo ili njezino (biološko) dijete, osim ako je drugačije određeno zakonom.
3. Glede prestanka pravne veze između djeteta i obitelji iz koje ono potječe, države članice mogu napraviti iznimku glede stjecanja prezimena, te glede pretpostavaka za sklapanje braka ili za zasnivanje registrirane zajednice.
4. Države članice mogu propisati druge oblike posvojenja koji imaju ograničenije učinke od onih navedenih u prethodnim stavcima ovog članka.

Članak 12. – Državljanstvo posvojenika

1. Države članice olakšat će stjecanje njihovog državljanstva djetetu koje posvoji njihov državljanin.
2. Gubitak državljanstva, do kojeg bi moglo dovesti posvojenje, bit će uvjetovan posjedovanjem ili stjecanjem drugog državljanstva.

Članak 13. – Zabrana ograničenja

1. Broj djece koju može posvojiti isti posvojitelj neće biti ograničen zakonom.
2. Osobi koja ima, ili može imati vlastito dijete, neće se zbog toga zakonom zabraniti posvajanje djece.

Članak 14. – Opoziv i poništaj posvojenja

1. Posvojenje se može opozvati ili poništiti samo odlukom nadležnog tijela. Odlučujući kriterij uvijek će biti najbolji interesi djeteta.
2. Posvojenje je moguće opozvati samo iz ozbiljnih razloga predviđenih zakonom, i to prije punoljetnosti djeteta.
3. Zahtjev za poništaj posvojenja mora se podnijeti u roku predviđenom zakonom.

Članak 15. – Traženje obavijesti od druge države članice

Kad se provjere prema člancima 4. do 10. ove Konvencije odnose na osobe koje žive ili su živjele na području druge države članice, ta će država članica, ako joj bude dostavljen zahtjev za obavijestima, žurno nastojati osigurati pružanje zatražene obavijesti. Svaka država odredit će svoje nadležno tijelo kojem će se upućivati zahtjev za obavijestima.

Članak 16. – Postupci za utvrđivanje roditeljstva

U slučaju da je u tijeku postupak za utvrđivanje očinstva, ili, ako takav postupak postoji, za utvrđivanje majčinstva, pokrenut od strane navodnog biološkog oca odnosno majke, postupak posvojenja, ako je to primjereno, odgodit će se kako bi se pričekao ishod postupka o utvrđivanju očinstva odnosno majčinstva. Nadležna tijela će u takvim postupcima za utvrđivanje roditeljstva djelovati žurno.

Članak 17 – Zabrana ostvarivanja neprikladne koristi

Nitko ne smije ostvariti neprikladnu novčanu ili drugu korist iz bilo koje aktivnosti vezane uz posvojenje djeteta.

Članak 18. – Povoljniji uvjeti

Države članice zadržat će mogućnost da odredbe o posvojenju budu povoljnije za posvojeno dijete.

Članak 19. – Probno razdoblje

Države članice imaju slobodu zahtijevati da o djetetu prije zasnivanja posvojenja skrbi posvojitelj tijekom razdoblja koje je dovoljno dugo da nadležnom tijelu omogući razumnu procjenu o budućim odnosima, ako bi se dopustilo posvojenje. U tom je kontekstu odlučujući najbolji interes djeteta.

Članak 20. – Savjetovanje i usluge koje se osiguravaju nakon zasnovanog posvojenja

Tijela javne uprave osigurat će promicanje i odgovarajuću primjenu savjetovanja o posvojenju te usluge koje se pružaju nakon zasnovanog posvojenja, kako bi se osigurala pomoć i savjeti potencijalnim posvojiteljima, posvojiteljima i posvojenicima.

Članak 21. – Obuka

Države članice osigurat će da socijalni radnici, koji se bave posvojenjem, budu prikladno podučeni o svim socijalnim i pravnim aspektima posvojenja.

Članak 22 – Pristup informacijama i njihovo otkrivanje

1. Odredbama se može omogućiti zasnivanje posvojenja bez otkrivanja identiteta posvojitelja djetetovoj biološkoj obitelji.
2. Odredbe mogu biti takve da se njima zahtijeva ili dopušta da se postupak posvojenja provede uz isključenje javnosti.
3. Posvojeno dijete imat će pristup informacijama o svojem podrijetlu, a kojima raspolažu nadležna tijela. Kada djetetovi biološki roditelji imaju zakonom predviđeno pravo da ne otkriju svoj identitet, nadležno tijelo će, u mjeri predviđenoj zakonom, odlučiti hoće li to pravo uskratiti te otkriti informacije o identitetu, uzimajući u obzir okolnosti i odgovarajuća prava djeteta, te njegovih bioloških roditelja. Posvojeniku koji još nije postao punoljetan može se osigurati prikladno savjetovanje.
4. Posvojitelju i posvojenom djetetu omogućit će se pribavljanje dokumenata koji sadrže izvatke iz službenih spisa koji potvrđuju datum i mjesto rođenja posvojenika, ali koji ne otkrivaju izričito činjenicu posvojenja ili identitet posvojenikovih bioloških roditelja. Države članice mogu se opredijeliti da se ova odredba ne primjenjuje na druge oblike posvojenja koji su spomenuti u članku 11., stavku 4. ove Konvencije.

5. Uzimajući u obzir pravo osobe da zna svoj identitet i podrijetlo, relevantne informacije o posvojenju prikupljat će se i čuvati barem 50 godina nakon konačnosti posvojenja.
6. Službeni spisi će se čuvati i njihov će se sadržaj, u svakom slučaju, koristiti na način kojim će se spriječiti da osobe, koje nemaju pravni interes, saznaju je li osoba posvojena ili ne, a ako se ta informacija otkrije, da ne saznaju identitet posvojenikovih bioloških roditelja.

III. Dio – Završne odredbe

Članak 23. – Učinak Konvencije

1. Ova Konvencija zamijenit će, što se tiče njezinih država članica, Europsku konvenciju o posvojenju djece, zaključenu 24. travnja 1967.
2. Na odnose između potpisnice sadašnje Konvencije i potpisnice Konvencije iz 1967, koja nije ratificirala sadašnju Konvenciju, nastavit će se primjenjivati članak 14. Konvencije iz 1967.

Članak 24. – Potpisivanje, ratifikacija i stupanje na snagu

1. Ova će Konvencija biti otvorena za potpisivanje državama članicama Vijeća Europe i državama nečlanicama koje su sudjelovale u njezinoj izradi.
2. Ova je Konvencija podložna ratifikaciji, prihvaćanju ili odobrenju. Instrumenti ratifikacije, prihvaćanja ili odobrenja deponirat će se kod glavnog tajnika Vijeća Europe.
3. Ova će Konvencija stupiti na snagu prvog dana mjeseca koji slijedi po proteku tromjesečnog razdoblja nakon datuma na koji tri potpisnice iskažu svoj pristanak na vezanost Konvencijom u skladu s odredbama stavka 2. ovog članka.
4. U odnosu na bilo koju državu spomenutu u stavku 1., koja naknadno pristane biti njome vezana, Konvencija će stupiti na snagu prvog dana mjeseca koji slijedi nakon isteka tromjesečnog razdoblja nakon datuma deponiranja njezinog instrumenta ratifikacije, prihvaćanja ili odobrenja.

Članak 25. – Pristup

1. Nakon što ova Konvencija stupi na snagu, Odbor ministara Vijeća Europe može, nakon konzultiranja sa strankama, pozvati bilo koju državu, koja nije članica Vijeća Europe i nije sudjelovala u izradi Konvencije, da pristupi ovoj Konvenciji po odluci donesenoj većinskim brojem glasova, koja je predviđena člankom 20.d Statuta Vijeća Europe, kao i jednoglasnim glasovanjem predstavnika država stranaka ovlaštenih da zasjedaju u Odboru ministara.

2. U odnosu na bilo koju državu koja pristupa, Konvencija će stupiti na snagu prvog dana mjeseca koji slijedi po isteku tromjesečnog razdoblja nakon datuma deponiranja instrumenta pristupa kod glavnog tajnika Vijeća Europe.

Članak 26. – Teritorijalna primjena

1. Svaka država može, bilo u trenutku potpisivanja, bilo u trenutku deponiranja svojeg instrumenta ratifikacije, prihvaćanja, odobrenja ili pristupa, pobliže odrediti teritorij ili teritorije na kojima će se Konvencija primjenjivati.
2. Svaka država članica može bilo kada naknadno, izjavom upućenom glavnom tajniku Vijeća Europe, proširiti primjenu ove Konvencije na bilo koji drugi teritorij pobliže određen u izjavi i za čije međunarodne odnose je odgovorna i u čije je ime ovlaštena poduzimati radnje. U odnosu na takav teritorij, Konvencija će stupiti na snagu prvog dana mjeseca koji slijedi po isteku tromjesečnog razdoblja od dana kad je glavni tajnik primio takvu izjavu.
3. Bilo koja izjava, izrađena u skladu s prethodna dva stavka može, u odnosu na bilo koji teritorij pobliže određen u takvoj izjavi, biti povučena notifikacijom upućenom glavnom tajniku Vijeća Europe. Povlačenje će stupiti na snagu prvog dana mjeseca koji slijedi po isteku tromjesečnog razdoblja od dana kad je glavni tajnik primio takvu notifikaciju.

Članak 27. – Rezerve

1. Nisu dopuštene rezerve na ovu Konvenciju, izuzevši onih u odnosu na odredbe članka 5., stavka 1.b i članka 7. stavaka 1.a.ii. i 1.b, te članka 22. stavka 3.
2. Svaka rezerva koju država članica stavi slijedom stavka 1. formulirat će se u vrijeme potpisivanja ili prilikom deponiranja instrumenata ratifikacije, prihvaćanja, odobrenja ili pristupa.
3. Svaka država može u cijelosti ili djelomično povući rezervu koju je stavila u skladu sa stavkom 1. upućivanjem izjave glavnom tajniku Vijeća Europe, što će stupiti na snagu od trenutka njezina primitka.

Članak 28. – Notifikacija nadležnih tijela

Svaka država članica obavijestit će glavnog tajnika Vijeća Europe o imenima i adresama tijela kojima se podnose zahtjevi iz članka 15.

Članak 29. – Otkaz

1. Svaka država članica može u bilo koje doba otkazati Konvenciju notifikacijom upućenom glavnom tajniku Vijeća Europe.
2. Takav će otkaz stupiti na snagu s prvim danom mjeseca koji slijedi po isteku tromjesečnog razdoblja nakon dana kad glavni tajnik primi notifikaciju.

Članak 30. – Notifikacija od strane glavnog tajnika

Glavni tajnik Vijeća Europe obavijestit će države članice Vijeća Europe, države nečlanice koje su sudjelovale u izradi ove Konvencije, bilo koju državu članicu, te bilo koju državu koja je pozvana da pristupi Konvenciji o:

- (a) svakom potpisu;
- (b) svakom deponiranju instrumenata ratifikacije, prihvaćanja, odobrenja ili pristupa;
- (c) svakom datumu stupanja na snagu ove Konvencije u skladu s člankom 24.;
- (d) svakoj notifikaciji primljenoj slijedom odredaba članka 1.;
- (e) svakoj izjavi primljenoj slijedom odredaba stavaka 2. i 3. članka 26.;
- (f) svakoj rezervi i povlačenju rezerve učinjenom slijedom odredaba članka 27.;
- (g) svakoj notifikaciji primljenoj slijedom odredaba članka 28.;
- (h) svakoj notifikaciji primljenoj slijedom odredaba članka 29. i danu s kojim otkaz stupa na snagu.

Pripremio:

Nikola Kovačević

Prikaz Nacionalne strategije prevencije poremećaja u ponašanju djece i mladih od 2009. do 2012. godine

1. Zašto su nam potrebne nacionalne strategije?

Na pitanje – Zašto su nam u određenim područjima društvenih djelatnosti potrebne nacionalne strategije? – može se odgovoriti na različite načine. Sumirajući razloge i objašnjenja, navedena u samim nacionalnim strategijama, može se reći kako se nacionalne strategije najčešće donose kako bi se:

- postavila i javnosti prezentirala vizija razvoja specifičnog područja u budućnosti;
- što kvalitetnije odgovorilo na promijenjene potrebe određenih skupina stanovništva;
- djelovanje i suradnja određenih državnih, javnih, civilnih, vjerskih, volonterskih i drugih organizacija i službi osuvremenilo, redefiniralo, međusobno bolje uskladilo te kvalitetnije prilagodilo novim, promijenjenim potrebama pojedinaca i zajednice.

U Hrvatskoj je u zadnjih nekoliko godina u području zaštite i skrbi te unaprjeđenja kvalitete života djece i mladih doneseno nekoliko nacionalnih dokumenata tipa nacionalna strategija, program ili plan (primjerice: Nacionalna strategija suzbijanja zlouporabe opojnih droga u Republici Hrvatskoj za 2006. – 2012. godinu; Nacionalna strategija zaštite od nasilja u obitelji za razdoblje od 2008. do 2010. godine; Nacionalni plan aktivnosti za prava i interese djece od 2006. do 2012. godine; Nacionalni program za mlade od 2009. do 2013. godine). U kolovozu 2009. godine tim se strateškim dokumentima pridružila i Nacionalna strategija prevencije poremećaja u ponašanju djece i mladih od 2009. do 2012. godine¹.

Načela na kojima se temelji Nacionalna strategija prevencije poremećaja u ponašanju djece i mladih od 2009. do 2012. godine, a koja se odnose na isticanje u prvi plan odgovornosti, partnerstva i interdisciplinarnosti u djelovanju različitih društvenih subjekata na ostvarenju najboljeg interesa djeteta, neizravno potvrđuju uobičajene razloge donošenja nacionalnih strategija. Drugim riječima, najbolji interes djeteta je vizija koju se na planu prevencije poremećaja u ponašanju djece i mladih u razdoblju od 2009. do 2012. godine želi ostvariti uz interdisciplinarnu, odgovornu te partnersku aktivnost različitih subjekata i mehanizama društvenog djelovanja.

¹ Donesena je na sjednici Vlade Republike Hrvatske održanoj 3. kolovoza 2009. godine i objavljena u Narodnim novinama broj 98. iz 2009. godine.

2. Prikaz Nacionalne strategije prevencije poremećaja u ponašanju djece i mladih od 2009. do 2012. godine

Dokument se sastoji se od šest dijelova i priloga². U prvom dijelu opisani su problemi definiranja pojave poremećaja u ponašanju djece i mladih te je sažeto predstavljena analiza kretanja pojave poremećaja u ponašanju djece i mladih u Hrvatskoj u zadnjih nekoliko godina, kao i odgovori društva na ta ponašanja. Drugi dio posvećen je već spomenutim načelima, a treći definiranju ciljeva Nacionalne strategije. U tom smislu valja istaknuti da je opći cilj Nacionalne strategije definiran kao *“Osiguravanje minimalnih uvjeta potrebnih za kvalitetan, uspješan i zdrav rast i razvoj novih naraštaja u Republici Hrvatskoj, otklanjanje činitelja rizika odgovornih za nastajanje poremećaja u ponašanju te nastalih poremećaja u ponašanju i njihovih posljedica”*. Utvrđeno je i pet posebnih ciljeva koji se odnose na:

1. Unaprjeđenje sustava kojim će se u najvećoj mogućoj mjeri suzbijati nastanak i razvoj rizičnih činitelja odgovornih za pojavu poremećaja u ponašanju.
2. Poticanje izgradnje, razvijanje i širenje činitelja zaštite.
3. Razvoj, organiziranje i usustavljanje mreže preventivnih aktivnosti.
4. Poticanje uspostavljanja i primjene programa prevencije na razinama lokalne zajednice, općine, grada, županije i države.
5. Osiguravanje evaluacije svih programa.

Četvrti, najopsežniji dio Strategije određuje i opisuje područja koja Strategija pokriva te mjere koje u sklopu tih područja treba poduzeti kako bi ciljevi Nacionalne strategije bili i ostvareni. Definirana su ukupno četiri područja na koja će biti usmjerene mjere iz ove Strategije i to:

1. Istraživanje pojave (2 mjere)
2. Unaprjeđenje sustava prevencije poremećaja u ponašanju djece i mladih (13 mjera)
3. Osnaživanje obitelji (5 mjera)
4. Osnaživanje lokalne zajednice (2 mjere).

Unutar navedenih područja postavljene su ukupno 22 specifične mjere, a svaka pojedina mjera sadrži od dvije do pet aktivnosti (ukupno 72 aktivnosti) koje treba postupno ostvariti u razdoblju od 2009. do 2012. godine. Radi boljeg uvida u specifične mjere unutar pojedinih područja, u tablici 1. prikazane su sve mjere prema njihovim nazivima i rokovima do koji ih treba ostvariti.

² U prilogu su sažeto prikazane mjere iz područja prevencije poremećaja u ponašanju propisane drugim nacionalnim strategijama.

Tablica 1. – Područja i mjere Nacionalne strategije te rokovi propisani za njihovo dovršenje

PODRUČJA	Mjere	Završni rok
ISTRAŽIVANJE POJAVE	1. Usuglasiti postojeće kriterije za utvrđivanje pojave te evidentirati i kontinuirano pratiti pojavu poremećaja u ponašanju djece i mladih	2010. godina
	2. Inicirati nove i podržati postojeće znanstveno-istraživačke projekte usmjerene na istraživanje pojave poremećaja u ponašanju djece i mladih i načine njezinog suzbijanja	2010. godina
UNAPRJEĐENJE SUSTAVA PREVENCIJE POREMEĆAJA U PONAŠANJU DJECE I MLADIH	1. Izraditi preglednik zakonskih i podzakonskih odredbi i drugih nacionalnih i međunarodnih dokumenata koji se izravno odnose na prevenciju poremećaja u ponašanju djece i mladih	2009. godina
	2. Izraditi standarde za djelovanje interdisciplinarnih timova u sustavu prevencije poremećaja u ponašanju djece i mladih	2010. i kontinuirano
	3. Predložiti načine unapređenja provedbe odgojno-obrazovnih, zdravstvenointervencijskih, policijskopreventivnih, prekršajnopornih i kaznenopravnih mjera	2011. i kontinuirano
	4. Provoditi preventivne školske programe u svrhu prepoznavanja modela dobre prakse	2009. i kontinuirano
	5. Uspostaviti sustav identifikacije rizičnih čimbenika i rizičnih ponašanja učenika, njihovog praćenja te otklanjanja u odgojno-obrazovnim institucijama	2010. i kontinuirano
	6. Izraditi prijedlog modela uključivanja djece i mladih te njihovih roditelja na razini lokalne zajednice, u pripremu i provedbu programa prevencije poremećaja u ponašanju djece i mladih	2012. godina
	7. Osnažiti ulogu zdravstva u provedbi programa prevencije poremećaja u ponašanju djece i mladih	2011. godina
	8. Izraditi prijedlog povećanja svih kapaciteta za liječenje djece i mladih s poremećajima u ponašanju i višestrukim smetnjama, uvažavajući regionalne potrebe	2010. i kontinuirano
	9. Izraditi plan aktivnosti osposobljavanja i intenzivnog uključivanja sustava socijalne skrbi u provedbu prevencije poremećaja u ponašanju djece i mladih	2011. godina
	10. Izraditi prijedlog djelovanja pojedinih društvenih sustava s posebno rizičnim skupinama djece i mladih (djece i mladih koji prekidaju školovanje, samovoljno se udaljavaju iz obitelji, udomiteljskih obitelji ili bježe iz odgojnih ustanova, pridonose nesigurnosti u prometu te koji su skloni rizičnom ponašanju u svim područjima)	2011. godina
	11. Sve zakone i propise koji se tiču djece i mladih, pripremati žurno i tražiti žurno donošenje	2009. i kontinuirano
	12. Osigurati i osposobiti dovoljan broj stručnjaka te prostorne, materijalne i druge preduvjete potrebne za provedbu mjera vezanih uz poremećaje u ponašanju u području zdravstva, školstva, socijalne skrbi, policije te prekršajnih i kaznenopravnih mjera	2011. i kontinuirano
	13. Analiza stanja i unapređenje postojeće mreže različitih oblika skrbi o djeci i mladima s poremećajima u ponašanju	2011. godina
OSNAŽIVANJE OBITELJI	1. Izraditi plan osposobljavanja za odgovorno roditeljstvo i promicati njegovu provedbu u svakodnevnom životu	2012. godina
	2. Osiguravanje novih preventivosavjetodavnih oblika pomoći obitelji u riziku	2011. godina
	3. Definirati mjere rane pomoći u suočavanju s čimbenicima rizika	2010. i kontinuirano
	4. Osigurati pomoć djeci koja žive u rizičnim uvjetima i djeci i mladima rizičnog ponašanja u njihovoj obitelji s ciljem smanjenja broja djece i mladih izdvojenih iz obitelji	2011. godina
	5. Izraditi programe rada s roditeljima koji zanemaruju i zlostavljaju djecu i osigurati njihovu provedbu	2011. godina
OSNAŽIVANJE LOKALNE ZAJEDNICE	1. Identificirati mehanizme djelovanja neophodne za izgradnju sustava prevencije poremećaja u ponašanju u lokalnoj zajednici i izraditi program djelovanja	2011. godina
	2. Osigurati uvjete za izradu i provedbu programa prevencije poremećaja u ponašanju djece i mladih u svakoj lokalnoj zajednici, općini, gradu i županiji te njihovu provedbu	2011. godina

Iz popisa mjera vidljivo je kako je najveći broj mjera planiran u području unaprjeđivanja sustava prevencije poremećaja u ponašanju djece i mladih. Nadalje, može se prepoznati kako je brojem i vrstom mjera naglasak stavljen na unaprjeđenje sustava u području odgoja i obrazovanja, zdravstva i socijalne skrbi. Veliko značenje u prevenciji poremećaja u ponašanju u dokumentu se daje i području osnaživanja obitelji gdje je definirano pet mjera koje pokrivaju kontinuum od preventivnog do tretmanskog rada s obiteljima. Sudeći prema rokovima vidljivo je da se 3/4 mjera planira ostvariti tijekom 2010. i 2011. godine, pri čemu gotovo 1/3 mjera uključuje aktivnosti koje se planira kontinuirano ostvarivati.

Preporuke za provedbu mjera čine peti dio dokumenta. Započinju konstatacijom da se mjere iz Strategije odnose na skupinu djece i mladih do dobi od 23 godine. U cjelini govoreći, preporuke su s jedne strane opće smjernice glede načina provedbe propisanih mjera i aktivnosti (primjerice, naglašava se važnost: provedbe mjera na mikro i makro razini, partnerstava obitelji, škole i zajednice, te izrade standarda djelotvorne prakse i programa), a s druge strane smjernice jedinicama regionalne i lokalne samouprave glede provedbe i praćenja mjera i aktivnosti na lokalnoj razini.

Šesti dio ovog strateškog dokumenta čine Završne odrednice u kojima se u odnosu na provedbenu razinu konstatira da se za koordinatore provedbe Nacionalne strategije određuju Ministarstvo obitelji, branitelja i međugeneracijske solidarnosti i Povjerenstvo Vlade Republike Hrvatske za prevenciju poremećaja u ponašanju djece i mladih. Nadalje, Ministarstvo obitelji, branitelja i međugeneracijske solidarnosti se obvezuje do 1. travnja svake godine Vladi Republike Hrvatske dostaviti objedinjeno izvješće o provedbi mjera zadanih Nacionalnom strategijom. Sredstva za provedbu mjera iz Nacionalne strategije osiguravat će se iz državnog proračuna na način da ih zadužena državna tijela uvrste u svoje godišnje planove.

Budući je planirano da se određeni broj mjera ostvari do kraja 2010. godine, pozitivni učinci donošenja Nacionalne strategije prevencije poremećaja u ponašanju trebali bi se osjetiti već za godinu dana, a to je sigurno veliko obećanje i veliki izazov u postojećim uvjetima.

Prof. dr. sc. Antonija Žižak
Sveučilište u Zagrebu
Edukacijsko-rehabilitacijski fakultet

Prikazi skupova

Conference Reviews

Übersicht der
Versammlungen

DIJETE I DRUŠTVO

Konferencija “Izgradnja Europe za djecu i s djecom: prema strategiji za 2009. - 2011.”, Stockholm, 8.-10. rujna 2008.

U Stockholmu je od 8.-10. rujna 2008. godine pod pokroviteljstvom švedske vlade i u suradnji s Vijećem Europe održana konferencija “Izgradnja Europe za djecu i s djecom: prema strategiji za 2009. - 2011.”. U radu konferencije sudjelovalo je tristotinjak sudionika, među kojima su bili predstavnici vlada, međunarodnih organizacija, nevladinih udruga i lokalnih vlasti te pravobranitelji za djecu i zagovaratelji dječjih prava, a aktivno su se uključila i sama djeca i mladi. Cilj konferencije bio je razmotriti rad i postignuća programa “Izgradnja Europe za djecu i s djecom”, koji se bližio kraju treće godine postojanja. Taj je program, započet 2006. godine u Monacu, usmjeren prema usklađivanju svih aktivnosti vezanih uz dječja prava, a u njegovo su ostvarivanje uključena gotovo sva tijela Vijeća Europe.

Glavni je zadatak konferencije bio odrediti smjer u kojem bi se spomenuti program trebao razvijati u razdoblju između 2009. i 2011. godine te osmisliti nove strategije koje će zemljama pomoći u suzbijanju svih oblika nasilja nad djecom i u širenju istinske kulture dječjih prava u Europi. Neka od područja, o kojima se u ovom kontekstu raspravljalo, bila su pravosuđe naklonjeno djetetu, sudjelovanje djece i strateški pristup borbi protiv nasilja nad djecom.

Konferencija je bila organizirana u obliku seminara, plenarnih predavanja i panela. Prvog dana konferencije vođena su tri paralelna seminara: seminar o nasilju nad djecom, seminar o provedivom i održivom sudjelovanju djece te seminar o osmišljavanju europskih smjernica za stvaranje zakonodavstva naklonjenog djetetu. Na seminaru, koji se bavio tematikom nasilja nad djecom, predstavljeni su rezultati trogodišnjeg pilot projekta koji je istražio kako zemlje članice pristupaju problemu nasilja nad djecom. Svoj doprinos projektu dali su brojniiskusni stručnjaci, a razvijena je i posebna metodologija za analiziranje politika sprečavanja nasilja nad djecom koja je primijenjena u četiri studije. Saznanja iz tih studija sklopljena su u smjernice za suzbijanje nasilja nad djecom, koje će naposljetku biti predstavljene zemljama članicama kao osnova za oblikovanje učinkovitijih nacionalnih strategija za prevenciju, zaštitu i intervenciju u slučajevima nasilja nad djecom.

Na seminaru, koji se bavio provedivim i održivim sudjelovanjem djece, skrenuta je pozornost na članke *Konvencije o pravima djeteta* koji ističu pravo na sudjelovanje, što uključuje dječje pravo na izražavanje vlastitog mišljenja i pravo na uvažavanje tog mišljenja u svim stvarima koje se odnose na djetetov život, kao i pravo na primanje, traženje i davanje informacije te pravo na slobodu izražavanja. Istaknuto je kako je dječje pravo na sudjelovanje jedno od prava koje je najteže osigurati, vjerojatno zato što iziskuje potpuno mijenjanje načina doživljavanja djece i odnosa prema njima. Osim što bi trebale osigurati zdravlje naklonjeno djeci, pravosudni sustav, medije i

obrazovanje, države članice trebale bi osigurati i dodatne mjere podrške sudjelovanju djece. Rezultati rada na ovome seminaru poslužit će budućem radu Vijeća Europe u promicanju sudjelovanja djece na nacionalnoj i međunarodnoj razini.

Na seminaru, koji se bavio osmišljavanjem europskih smjernica za stvaranje zakonodavstva naklonjenog djetetu, identificirana su ključna načela i razmijenjeni primjeri dobre prakse u ovome području, a svoj su prilog dali brojni stručnjaci iz ovoga područja. Zaključeno je kako bi europski zakonodavni sustavi trebali biti prilagođeniji djetetovim potrebama, kao što bi trebali i više poticati djetetovo slobodno izražavanje mišljenja, bilo da je riječ o djeci žrtvama ili svjedocima, bilo da je dijete u sukobu sa zakonom ili iskazuje vlastito mišljenje u stvarima koje ga se tiču, kao što su procesi razvoda ili posvojenja.

Drugoga i trećega dana konferencija je bila organizirana u obliku plenarnih izlaganja i panela, tijekom kojih su problematizirane neke već spomenute teme, ali i pitanja na koja tek treba naći odgovor. Svi su se sudionici konferencije složili kako bi u budućnosti valjalo i nadalje posebno promicati provedbu *Konvencije o pravima djeteta* i njenih glavnih načela pa su kao strateški ciljevi izdvojena sljedeća područja:

- isticanje perspektive dječjih prava u *demokratskom društvu* (poticanjem sudjelovanja djece i razvijanjem različitih načina za uključivanje djece u donošenje odluka), u *medijima* (oblikovanjem mjera za širenje informacija o pravima djeteta svoj djeci, smanjivanjem dječje izloženosti nasilju i štetnim sadržajima u medijima i osnaživanjem djece u informacijskom društvu), u *obiteljskoj politici* (promicanjem najboljeg interesa djeteta i podupiranjem pozitivnoga roditeljstva) te u *zdravstvu* (poticanjem razmjene iskustava o pozitivnim inicijativama u zdravstvenoj skrbi kojima se potiče utjecaj djece i njihovo sudjelovanje te pristup informacijama i dobroj skrbi u skladu s njihovim pravima i potrebama);
- poticanje dječjeg pristupa pravosudnim sustavima: u skladu s osnovnim načelima *Konvencije o pravima djeteta*, pravosudni sustavi bi trebali osigurati odlučan, normativni i etički pristup u ophođenju s djecom i zaštiti njihovih prava, što podrazumijeva:
  - nediskriminaciju u smislu izbjegavanja marginalizacije, stigmatizacije ili kažnjavanja bilo kojeg djeteta zbog njegovog rođenja, spola, ekonomskog statusa, rase ili na bilo kojoj drugoj osnovi;
  - jasno isticanje prava djece na život, opstanak i razvoj u zakonodavstvu; te
  - sudjelovanje djece i uvažavanje djetetova mišljenja u donošenju svih odluka koje se tiču djeteta;
- iskorjenjivanje svih oblika nasilja nad djecom, pri čemu bi Vijeće Europe trebalo preuzeti ulogu regionalnog koordinatora aktivnosti iskorjenjivanja nasilja nad djecom;
- sudjelovanje djece i njihov utjecaj u društvu, pri čemu bi Vijeće Europe trebalo širiti svijest o potrebi sudjelovanja djece u odlučivanju, razmjenjivati primjere dobre prakse u tom području te promicati obrazovanje djece o ljudskim pravima;
- posebno uzimanje u obzir djece bez roditeljske skrbi, djece s teškoćama u razvoju te djece u riziku od siromaštva i društvenog isključenja pri razvoju, primjeni i evaluaciji svih navedenih aktivnosti.

U zaključcima konferencije podržana je tzv. *Stockholmska strategija* pod imenom "Osiguravanje skrbi, zaštita i sudjelovanje djece u Europi", koja predlaže usvajanje novih strategija za daljnji razvoj programa "Izgradnja Europe za djecu i s djecom" u sljedeće tri godine, u svjetlu ključnih odredaba *Konvencije o pravima djeteta*. Iako su dječja prava predmet zanimanja svih zemalja članica Vijeća Europe, sve se zemlje ne usmjeravaju na ista područja, ali je unatoč tome postignut konsenzus o nužnosti strateškog i integriranog pristupa u promicanju dječjih prava. Nekoliko je zemalja također izrazilo svoje zanimanje za provođenje pilot istraživanja o sudjelovanju djece, a sama je konferencija zaključena isticanjem potrebe da Vijeće Europe bude "laboratorij" za sudjelovanje djece, u kojem bi se nastavilo razvijanje materijala za obrazovanje i podizanje razine svijesti o ovoj problematici.

Barbara Kušević
znanstvena novakinja
Odsjek za pedagogiju
Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu

DIJETE I DRUŠTVO

Izgradnja Europe za djecu i s djecom – prema strategiji za razdoblje od 2009. do 2011.

Zaključci predsjedatelja – veleposlanika Pera Sjögrena

*(predsjedatelja Vijeća zamjenika ministara,
stalnog predstavnika Švedske u Vijeću Europe)*

U okviru svog predsjedanja Odborom ministara Vijeća Europe u 2008., Švedska je predložila izradu pregleda napretka postignutog u okviru programa “Izgradnja Europe za djecu i s djecom”, ocjenjivanje učinkovitosti usvojene metodologije i razvoj strategije za razdoblje od 2009. do 2011. pod motom “Osiguravanje skrbi, zaštita i sudjelovanje djece u Europi”.

Glavni je cilj konferencije na visokoj razini, koju sada zatvaramo, bila rasprava o budućim prioritetima Vijeća Europe na području prava djeteta.

Sudionici su razmatrali brojne prijedloge uključene u dokument koji predstavlja elemente nacrtu buduće strategije koja je kružila prije konferencije.

Zadovoljan sam što je dokument bio dobar temelj za vaše doprinose i općenito za ovu konferenciju. Impresioniran sam i kvalitetom prezentacija i izazovima koje je postavila ova konferencija.

Nije moguće u nekoliko minuta sažeti sadržaje svih vaših doprinosa, ali ću pokušati prepoznati glavne poruke koje smo čuli:

1. Konferencija je potvrdila da je program Vijeća Europe postigao značajan napredak. Njezini su rezultati vrlo cijenjeni zbog svoje kvalitete, upornosti i pozitivnog učinka. Program “Izgradnja Europe za djecu i s djecom” danas je u Europi jedan od najznačajnijih promicatelja dječjih prava. Standardi Vijeća Europe, alati za obuku, političke smjernice i programi pomoći pokazali su se korisnima mnogim vladama, nevladinim udrugama i drugim stručnjacima koji rade za djecu i s djecom.

2. Sudionici su poduprli švedsku inicijativu da bi Vijeće Europe trebalo usvojiti novu strategiju daljnjeg razvoja svojeg programa “Izgradnja Europe za djecu i s djecom” za iduće tri godine. Pozdravili su predloženu strategiju pod nazivom “Pružanje pomoći, zaštita i sudjelovanje” – ključne odredbe *Konvencije o pravima djeteta*.

3. Vijeće Europe trebalo bi ciljati na promicanje provedbe međunarodnih standarda na području prava djece svih država članica, uvodeći perspektive prava djeteta u svim svojim politikama i aktivnostima. Vijeće bi također trebalo ohrabrivati države članice na upotrebu istog pristupa. U svim poslovima vezanim uz djecu, donositelji odluka bi trebali opsežno razmotriti prava djece na ispunjavanje svojih svakodnevnih potreba, na zaštitu od zlostavljanja i na potrebu da ih se čuje. Drugim riječima, kratko: briga za djecu, zaštita i sudjelovanje djece.

4. Dječja su prava važna briga svih država članica Vijeća Europe. Iako se sve vlade ne usredotočuju na iste prioritete, postojao je konsenzus o potrebi razvoja strateškog i integriranog pristupa promicanju prava djece. Buduća strategija Vijeća Europe trebala bi naglasiti zajedničku i objektivnu odgovornost za provedbu standarda prava djece.

5. Program "Izgradnja Europe za djecu i s djecom" trebao bi nastaviti s osnovnim pravima djece kako bi koordinirao sve aktivnosti Vijeća Europe na područjima politike: demokracija, ljudska prava i vladavina prava. Sudionici su pružili potporu uspostavi fleksibilnih mehanizama koji omogućavaju suradnju interesnih skupina unutar i izvan organizacije. Usuglasili su se da bi se naponi Vijeća Europe trebali usredotočiti na nekoliko prioritetnih područja: (1) uklanjanje svih oblika nasilja nad djecom, (2) sudjelovanje djece i (3) pravosuđe prilagođeno djeci.

6. Za prijedlog nastavka rada na uklanjanju svih oblika nasilja nad djecom, uključujući tjelesno kažnjavanje, pružena je velika potpora. Sudionici su opisali kako rabe instrumente Vijeća Europe na nacionalnoj razini za bavljenjem posebnim oblicima nasilja i suglasni su kako postoji potreba za ulaganje u izradu smjernica Europske politike za integrirane strategije o nasilju nad djecom. Mnogi su se sudionici osvrnuli na svoju odlučnost u bavljenju problemima seksualnog zlostavljanja i seksualnog iskorištavanja djece, pružajući potporu ideji za kampanju protiv seksualnog nasilja. U tom se smislu na Vijeće Europe gleda kao na najrelevantniji forum u Europi za nastavak preporuka uključenih u Izvješću glavnog tajnika UN-a o nasilju nad djecom.

7. Ponovno je potvrđena potreba za Europskim smjernicama za pravosuđe prilagođeno djeci. U pogledu toga uočen je jaz između nacionalnog i međunarodnog prava. Seminar o pravosuđu prilagođenom djeci poslužio je kao stvarna prekretnica za otvaranje puta ka budućem radu Vijeća Europe koji će postaviti standarde. Sagledani su izazovi i predložena načela kako bi ih Skupina stručnjaka, koja će pripremiti konsolidirane smjernice u 2009., uzela u razmatranje. Takvi izazovi uključuju, primjerice: kako najbolje informirati djecu o njihovim temeljnim ljudskim pravima, uključujući pravo na informaciju, zastupanje i sudjelovanje kod pristupa pravdi; izazovi pri uzimanju dokaza kada su umiješana djeca, te mjesto i uloga djeteta prije i tijekom tih postupaka, kao i alternativni mehanizmi rješavanja sporova, kao što je medijacija. Također je naglašena obuka stručnjaka kao ključni element kojim bi se trebalo baviti, uključujući obuku sudaca, tužitelja, odvjetnika i policije. Istaknuta je potreba za istraživanjem i razvojem tog područja, uočavanjem najboljih primjera iz prakse i drugih odluka utemeljenih na činjenicama.

8. Zadaća koja je pred Vijećem Europe i njegovim državama članicama na području pravosuđa prilagođenog djeci nije samo izazov, nego je i inovativna metoda koja će se primjenjivati. Vjerujem da će transverzalni i integrirani pristup biti doista primijenjen s obzirom da će četiri glavna odbora Vijeća Europe upregnuti svoje napore u budućem radu na području ljudskih prava, pravne suradnje, problema s kriminalom i učinkovitosti pravosuđa. Također skrećem pozornost pozivu na potpisivanje i ratifikaciju Europske konvencije o ostvarivanju prava djece koju je pripremila Vijeće Europe. Ovaj će instrument zaista postati ključni element budućih smjernica. Postoji prostor za države članice koje nisu potpisale ili ratificirale Konvenciju, da poduzmu korake i to naprave. Jasno smo se suočili s time kako se moraju poduzeti svi naponi za

osiguranje značajne uloge i kako je potrebno čuti stvarni glas djeteta u svim sudskim postupcima.

9. Sudionici konferencije su također uvelike pružili potporu promicanju sudjelovanja djeteta u donošenju odluka na lokalnoj, nacionalnoj i, prema potrebi, međunarodnoj razini. Za demokratskije i bolje odluke odrasli moraju poslušati djecu. Dobri primjeri iz prakse i svjedočanstva mladih sudionika na Konferenciji pokazali su postojeće mogućnosti, ali i prepreke sudjelovanju djece u našim društvima. Vijeće Europe potaknuto je na pružanje okvira za razmjenu znanja vezanog uz značajno i učinkovito sudjelovanje djece u svim pitanjima koja utječu na njih. Postojeće alate za sudjelovanje mladih iz perspektive djeteta treba usmjeriti unutar Vijeća, usvojiti i rabiti ih za promicanje sudjelovanja djece na svim razinama donošenja odluka. Kako bi se pružila potpora sudjelovanju, Odbor ministara bi mogao usvojiti niz standarda za značajno i održivo sudjelovanje imajući u vidu odgovornosti vlada kada se radi o provedbi članka 12. *Konvencije o pravima djeteta*.

Također je spomenuto zanimanje za promociju pilot sheme o sudjelovanju djeteta u zemljama volonterima. Vijeće Europe moglo bi djelovati kao „laboratorij” za sudjelovanje djeteta i nastaviti s razvojem materijala za obuku i podizanje razine svijesti, posebno za djecu. Vlade država članica Vijeća Europe treba poticati na osnivanje ureda pravobranitelja za djecu.

10. Također ste napomenuli kako bi djeci izloženoj riziku trebalo posvetiti posebnu pozornost na svim gore navedenim prioritetnim područjima. To uključuje djecu s invaliditetom, djecu koja žive izvan obiteljskog okruženja ili u ustanovama, siromašnu djecu i djecu kojoj prijete opasnost diskriminacije zbog njihova etničkog podrijetla.

11. Kao što sam već spomenuo, blisko uključivanje država članica bitno je za uspjeh rada Vijeća Europe na tom području. Naglasili ste vrijednost uključivanja svih partnera u formulaciju, provedbu i evaluaciju djelovanja Vijeća Europe.

Predložena stalna platforma za prava djece na potporu provedbe programa smatra se zanimljivim načinom prikupljanja informacijskih jedinica vlada i predstavnika institucija Vijeća Europe, međunarodnih organizacija nevladinih udruga i profesionalnih mreža. Sudionici su poticali Vijeće Europe na održavanje kvalitete i daljnji razvoj njegove web-stranice s informacijama o svim aktivnostima Vijeća Europe ili odlukama vezanima uz djecu.

12. Također je istaknuta pojačana suradnja Vijeća Europe i drugih europskih i međunarodnih čimbenika. Prioritet bi trebao biti suradnja s Europskom unijom i njezinim institucijama, kao što su Agencija Europske unije za temeljna prava i Europska komisija. Sudionici su preporučili da se predsjedavajući Vijećem Europe i Europskom unijom posvete provedbi strategije. Na globalnoj bi razini Vijeće Europe trebalo razviti suradnju s obitelji Ujedinjenih naroda (i osobito s UNICEF-om, OHCHR-om i UNESCO-m).

13. Rasprava je istaknula korisnost sazivanja konferencija, kao onih organiziranih u Monaku i Stockholmu, kako bi se ocijenio postignut napredak i promicao razvoj

u budućnosti. Kako bi se prava djece održala na dnevnom redu Vijeća Europe, predložena je organizacija Konferencije ministara odgovornih za politike prava djece u 2011.

To su elementi koji sažimaju švedsku inicijativu i vaš doprinos novoj strategiji budućeg rada Vijeća Europe – naša zajednička Strategija iz Stockholma.

Nadam se da ovaj sažetak dobro prikazuje našu raspravu. Vijeće Europe će pripremiti cjelokupno izvješće s Konferencije i revidiranu verziju strategije, uzimajući u obzir našu raspravu. Nacrt Strategije iz Stockholma, koja promiče prava djece na brigu, zaštitu i sudjelovanje, bit će upućen na usvajanje Vijeću ministara u studenom.

Veoma cijenim vašu potporu našoj švedskoj inicijativi i radu Vijeća Europe na pravima djeteta. Radujem se rezultatima zajedničkog napora. Također vjerujem da ste uživali u svom boravku u Švedskoj. Svi smo zaista sretni što ste bili naši gosti ovdje u Stockholmu.

Zahvaljujem vam, dame i gospodo, i sretno u vašim nadolazećim naporima za promicanje prava djece.

Strategija za razdoblje od 2009. do 2011. godine

Izgradnja Europe za djecu i s djecom -
Strategija za razdoblje od 2009. do 2011. godine

Uvod

Na svojem trećem sastanku na vrhu, čelnici država i vlada Vijeća Europe obnovili su svoje odluke za prava djece i zatražili od Vijeća Europe:

- da usmjeri prava djece u glavne tokove svih politika Vijeća Europe i da koordinira sve aktivnosti Vijeća Europe vezane uz djecu;¹
- da iskorijeni sve oblike nasilja nad djecom, posebno kroz pokretanje trogodišnjeg akcijskog plana i specifičnih mjera protiv seksualnog iskorištavanja djece.

Program „Izgradnja Europe za djecu i s djecom“ odgovor je Vijeća Europe na ovu zadaću. Pokrenut u Monaku u travnju 2006. godine, ojačao je rad na pravima djeteta i razvio specifične alate za sprječavanje i borbu protiv nekoliko oblika nasilja nad djecom.

Napredak u usmjeravanju u glavne tokove politika i u koordinaciji postignut je zahvaljujući nastojanju radne skupine kao koordinacijske jedinice i tematskog koordinatora na razini Odbora ministara. Praktično sve službe Vijeća Europe, odbori, tijela i institucije uključeni su u program koji obuhvaća više od 80 aktivnosti. Od svojeg pokretanja, akcija Vijeća Europe dobila je na učinku, sveobuhvatnosti i vidljivosti.

Unutar okvira svojeg predsjedanja Odborom ministara 2008. godine, Švedska je predložila da se zabilježi napredak postignut programom „Izgradnja Europe za djecu i s djecom“, procijeni učinkovitost usvojene metodologije te razvije strategija za razdoblje od 2009. do 2011. godine pod naslovom „Osiguravanje skrbi, zaštita i sudjelovanje djece u Europi”.²

Jedan od ciljeva konferencije na visokoj razini „Izgradnja Europe za djecu i s

1 U ovom kontekstu koristi se jednaka definicija djeteta kao u *Konvenciji UN-a o pravima djeteta*, tj. svako ljudsko biće do 18 godina starosti.

2 Tri P. često upotrebljavano spajanje prava u *Konvenciji o pravima djeteta*, prema profesoru Eugeenu Verhellenu. Ona uključuju *provision* – “osiguravanje”: prava djeteta na pristup određenim robama i uslugama kao što su obrazovanje, zdravstvena skrb, primjereni životni standard i socijalna zaštita; *protection* – “zaštita”: pravo djeteta da bude zaštićeno od svih oblika nasilja, kao što su loše postupanje, zlostavljanje i iskorištavanje; *participation* – “sudjelovanje”: pravo djeteta da ga se čuje i da bude uključeno u donošenje odluka.

djecom: prema strategiji za razdoblje od 2009. – 2011. godine” (Stockholm, 8. – 10. rujna 2008. godine) bio je raspraviti buduće prioritete Vijeća Europe na području prava djeteta.

Nakon tematske rasprave, održane na sastanku zamjenika ministara 18. lipnja 2008. godine, dokument koji ocrta nacрте elemenata buduće strategije Vijeća Europe predan je na komentar 320 sudionika Konferencije u Stockholmu.

Strategija predstavljena u ovom dokumentu odražava rezultate savjetovanja te je usvojena od strane Odbora ministara Vijeća Europe 27. studenog 2008. godine.

Program “ Izgradnja Europe za djecu i s djecom od 2009. do 2011. godine: Strategija iz Stockholma”

I. Cilj programa:

Cilj programa je:

- pružiti potporu primjeni međunarodnih standarda na području prava djeteta od strane svih zemalja članica Vijeća Europe, naglašavajući odgovornost vlasti na nacionalnoj, regionalnoj i lokalnoj razini. Poseban cilj programa je promicanje implementacije *Konvencije Ujedinjenih naroda o pravima djeteta*, naglašavajući njezina glavna načela: nediskriminaciju, pravo na život i razvoj, najbolje interese djeteta kao primarni čimbenik za donositelje odluka, te pravo djece da ih se čuje. Također mu je cilj provedba Europske konvencije o ljudskim pravima i Europske socijalne povelju te promicati ostale postojeće pravne instrumente Vijeća Europe vezane uz djetinjstvo (sudjelovanje, zaštita i prava), mladež i obitelji;
- uvesti perspektivu prava djeteta u sve politike i aktivnosti Vijeća Europe te pružiti potporu takvom pristupu u zemljama članicama. Perspektiva prava djeteta treba biti holistička i sveobuhvatna, usmjeravajući prava djeteta na “osiguravanje skrbi, zaštitu i sudjelovanje”³ te uzeti u obzir jednakost i spolne dimenzije. Cilj je osigurati svoj djeci primjereni životni standard, socijalnu zaštitu, najviši mogući standard zdravlja, obrazovanja, zaštite od lošeg postupanja, zlostavljanja i iskorištavanja, kao i pravo da ih se čuje te da budu uključena u donošenje odluka.

II. Strateški ciljevi:

Uključivanje u glavne tokove politika i koordinacija

Program bi trebao nastaviti promicati uključivanje prava djece u glavne tokove svih područja politika Vijeća Europe te koordinirati sve njegove aktivnosti. Kao prioritet, perspektiva prava djeteta trebala bi se integrirati u područja sljedećih politika:

- *demokracija*: promicanje sudjelovanja djece i razvijanje alata za uključivanje

³ Vidi fusnotu 2.

djece u dobro upravljanje, uključujući izobrazbu i izgradnju kapaciteta odraslih i mladih;

- *mediji*: promicanje mjera za širenje informacija o pravima djeteta djeci i medijima; promicanje potrebnih obrazovnih, pravnih i tehničkih mjera za sprječavanje izlaganja djece nasilju i štetnim sadržajima u medijima te osnaživanje djece u informacijskom društvu i omogućavanje zaštite od potencijalnih opasnosti određenih informacijskih i komunikacijskih tehnologija;
- *obiteljske politike*: promicanje obiteljskih politika u najboljem interesu djeteta, uključujući mogućnosti roditelja da usklade obitelj i posao, te rad koji se nastavlja na preporuku o politikama potpore pozitivnom roditeljstvu;
- *zdravstvo*: promicanje razmjene iskustava u pogledu inicijativa u zdravstvu i zdravstvenoj skrbi kako bi se povećala uključenost djece te njihove mogućnosti izražavanja vlastitog mišljenja, njihov pristup informacijama, dobroj skrbi te skrbi prilagođenoj njihovim pravima i potrebama.

Kako bi se olakšalo uključivanje u glavne tokove politika i koordinacija, Vijeće Europe bi trebalo:

- osnovati *online* bazu informacija o pravima djeteta na razini Vijeća Europe, s ciljem da svi oni koji rade s djecom imaju lagan pristup informacijama vezanima uz standarde, odluke nadzornih tijela, politike, materijale i mjere nastale unutar Organizacije;
- ojačati vezu i s vladinim i nevladinim mrežama;
- razmotriti organizaciju konferencije na visokoj razini 2011. godine, pregledati napredak i odlučiti o budućim usmjerenjima programa.

Promicanje pristupa djece pravosuđu

Na području pravosuđa, kao i u svim ostalim područjima, osnovna načela *Konvencije o pravima djeteta* pružaju odlučan, normativan i etički pristup bavljenju djecom i osiguravanju zaštite njihovih prava:

- nediskriminacija je ključna u izbjegavanju marginalizacije, stigmatizacije, traumatizacije ili kažnjavanja bilo kojeg djeteta iz razloga kao što su rođenje, spol, ekonomski status, rasa ili invaliditet;
- najbolji interesi djeteta primarna su stavka koja treba voditi svaku zakonodavnu, administrativnu ili sudsku odluku, odrediti način na koji se vode postupci te pomoći u rješavanju sukoba interesa koji se tiču djeteta;
- pravo sve djece na život, opstanak i razvoj treba biti jasno izrečeno u zakonodavstvu i postati primarna briga za sve politike koje utječu na djecu;

- sudjelovanje djece te poštivanje stajališta djeteta zahtjev su u svim odlukama koje utječu na dijete, te nužna posljedica smatranja djeteta nositeljem prava.

Osnovna načela *Konvencije o pravima djeteta* čine ključne pokazatelje koji se mogu koristiti za procjenu opsega u kojem je sustav pravosuđa (bilo nacionalni ili međunarodni) naklonjen djeci i učinkovit u zaštiti i ispunjavanju prava djece. Ova opća načela relevantna su u građanskim, kaznenim i administrativnim pitanjima, u imigracijskom i izbjegličkom zakonu kad se radi o temeljnim slobodama ili ekonomskim ili socijalnim pravima, a vrijede i za nacionalne i međunarodne sustave pravosuđa. Vijeće Europe trebalo bi promicati pristup djece pravosuđu poglavito kroz:

- izradu nacrtu europskih smjernica za pravosuđe naklonjeno djeci na nacionalnoj razini, uključujući pitanje pristupa nacionalnom pravosuđu;
- mjere za poboljšanje pristupa djece međunarodnom pravosuđu, a posebno mehanizmima Vijeća Europe za nadzor ljudskih prava;
- razvoj informacija naklonjenih djeci te obrazovanje i stručno usavršavanje o pravima djece;
- poticanje zemalja članica na uspostavu ili razvoj nacionalnih institucija za ljudska prava prilagođenih potrebama djece.

Iskorjenjivanje svih oblika nasilja nad djecom

Vijeće Europe preuzet će ulogu regionalnog pokretača i koordinatora nacionalnih i regionalnih inicijativa za borbu protiv nasilja nad djecom, uključujući tjelesno kažnjavanje djece u svim okruženjima, te djelovati kao europski forum za nastavljavanje rada iz preporuka sadržanih u *Studiji o nasilju nad djecom glavnog tajnika UN-a*. Vijeće Europe bi poglavito trebalo:

- primijeniti i nastaviti rad nakon Studije glavnog tajnika UN-a, u suradnji s posebnim predstavnicima glavnog tajnika UN-a za nasilje nad djecom;
- dovršiti izradu nacrtu smjernica europske politike za nacionalne integrirane strategije vezane uz nasilje nad djecom i poduprijeti prihvaćanje i provedbu takvih strategija na nacionalnoj razini;
- promicati međusektorsku razmjenu iskustava između zemalja u pogledu učinkovitih metoda za zaštitu djece od svih oblika nasilja;
- promicati ratifikaciju i provedbu pripadajućih pravnih instrumenata Vijeća Europe te razmotriti izradu pregleda popisa instrumenata vezanih uz djecu s ciljem procjene njihove učinkovitosti;
- nastaviti kampanju protiv tjelesnog kažnjavanja djece pokrenutu u Hrvatskoj u lipnju 2008. godine te pokrenuti sveobuhvatne akcije za podizanje svijesti za sprječavanje i borbu protiv svih ostalih specifičnih oblika nasilja kao što su:

- seksualno iskorištavanje i seksualno zlostavljanje;
- trgovanje djecom;
- nasilje u ime časti, te tradicijski načini postupanja koji utječu na djecu.
- razviti posebnu akciju za zaštitu osobito ranjive djece (vidi “Posebno usmjerenje na osobito ranjivu djecu”).

Sudjelovanje djece i njihov utjecaj u društvu

Vijeće Europe trebalo bi:

- promicati pristup djece informacijama koje su vezane uz njihova prava i obrazovanje djece za ljudska prava;
- ojačati suradnju između programa prava djeteta i sektora mladeži, nadogradnjom na stručno znanje sektora mladeži na području sudjelovanja i korištenjem platforme koju nudi Europski forum mladih;
- promicati podizanje svijesti o pravima djeteta na sudjelovanje u procesima donošenja odluka te olakšati razmjenu iskustava i dobrih primjera iz prakse u pogledu:
  - raznih oblika i metoda kojima se postiže sudjelovanje djeteta te promicanje dijaloga između donositelja odluka na svim razinama s jedne strane, te djece i mladih s druge;
  - metoda sudjelovanja djece u pojedinačnim odlukama koje ih se tiču kao što su odluke na sudovima, u socijalnim službama, školama te zdravstvenoj i medicinskoj skrbi;
  - pozitivnog roditeljstva i obiteljskih politika, uvažavajući da je sudjelovanje djeteta ključno, uključujući i kućno okruženje;
- proučiti mogućnost ažuriranja postojećih preporuka Odbora ministara o sudjelovanju djece i njihovom utjecaju na društvo,⁴ ili predvidjeti mogućnost nove preporuke o ovoj temi;
- pokrenuti pilot projekt sa zemljama volonterima kako bi se analizirale politike sudjelovanja i izdvojili dobri primjeri iz prakse i smjernice za sve one koji žele promicati sudjelovanje na lokalnoj i nacionalnoj razini.

⁴ Preporuke (97) 3 i (98) 8.

Posebno usmjerenje na osobito ranjivu djecu

Pri planiranju, provedbi i procjeni aktivnosti, odgovarajuća bi se pozornost trebala posvetiti pravima i potrebama osobito ranjive djece, posebno u kontekstu pristupa obrazovanju, socijalnim, zdravstvenim i pravnim uslugama, te sudjelovanju. Sljedećoj djeci pridat će se osobita pozornost:

Djeca bez roditeljske skrbi

- promicati provedbu Preporuke Rec(2005)5 Odbora ministara o pravima djece koja žive u ustanovama te pridonositi razmjeni iskustava na području prava djece u sustavu skrbi;
- u kontekstu migracija baviti se potrebama djece ostavljene u domovini kad njihovi roditelji migriraju;
- ojačati rad za zaštitu prava djece u centrima za maloljetnike;
- promicati rad u zemljama članicama na razvijanju mjera koje osiguravaju odrastanje djece u obiteljskom okruženju u svojim izvornim obiteljima, u udomiteljskom okruženju ili kroz nacionalna usvajanja;
- promicati ratifikaciju i implementaciju Konvencije o posvojenju djece (revidirane).

Djeca s invaliditetom⁵

- Razviti forum za razmjenu iskustava o alternativama institucionalnoj skrbi i rasformiranju tradicionalnih institucija za djecu s invaliditetom, te za povećavanje mogućnosti djece za život u zajednici te razviti alate koji će omogućiti uključenje djece u rasprave;
- u skladu s Preporukom Rec(2006)5 Odbora ministara o Akcijskom planu Vijeća Europe za promicanje prava i potpunog sudjelovanja osoba s invaliditetom u društvu (2006.-2015.), aspekti invaliditeta trebali bi biti uključeni u glavne tokove politika kroz cijeli program;
- pomoći podići razinu svijesti o Konvenciji UN-a o pravima osoba s invaliditetom, potaknuti zemlje članice da postanu njezine potpisnice i da je implementiraju, te dalje razviti vlastite inicijative i akcijske planove.

Djeca koja žive u siromaštvu i koja su izložena socijalnoj isključenosti ili su izložena riziku takvog načina života

- Promicati potporu djeci koja žive u obiteljima s oskudnim financijskim resursima ili koje su socijalno isključene, kako bi se spriječilo smještanje djece u sustav skrbi zbog financijske ranjivosti ili napuštanje doma te kako

⁵ U stručnoj i znanstvenoj javnosti u Republici Hrvatskoj uvriježen je termin "djeca s teškoćama u razvoju", op. ur.

- bi se spriječio rizik da ta djeca postanu žrtve iskorištavanja ili da žive na ulici;
- razviti mjere za promicanje prava djece koja pripadaju nacionalnim ili etničkim manjinama, te spriječiti i aktivno se boriti protiv njihove diskriminacije;
- promicati rad s lokalnim vlastima na rješavanju problema djece koja žive na ulici;
- predložiti specifične mjere za promicanje prava i rješavanje potreba djece koja traže azil, djece izbjeglica i migranata te, općenito, sve djece koja uz sebe nemaju odrasle osobe.

III. Metode rada

Uključivanje u glavne tokove politika, transverzalni rad, koordinacija, integrirani pristupi, suradnja i komunikacija trebale bi ostati ključne riječi metoda rada. Program bi trebao nastaviti koristiti postojeće resurse na najučinkovitiji način, uspostavljajući potrebne veze među aktivnostima i internim subjektima, koristeći sve raspoložive alate kako bi se riješila specifična pitanja i uspostavljajući strateška partnerstva s vanjskim partnerima.

Iako će mnogo aktivnosti biti provedeno kroz relevantna tijela i subjekte Vijeća Europe (odbore, stručne skupine, tijela za nadzor, komisije itd.), transverzalna narav nekih tema može zahtijevati stvaranje specifičnih stručnih skupina ili ad hoc savjetodavnih skupina čija zadaća bi trebala biti jasno definirana i vremenski ograničena.

Na razini programa, unutarinja i vanjska suradnja osigurat će se kroz trajnu platformu koja vodi strateško planiranje, implementaciju i procjenu programa.

Ova platforma sastojat će se od:

- koordinacijske jedinice unutar Tajništva Vijeća Europe;
- radne skupine sastavljene od predstavnika iz različitih tajništava Vijeća Europe;
- tematskog koordinatora Odbora ministara;
- baze informacija na internetu, internetske stranice koja omogućava pristup svim relevantnim informacijama i resursima koje je izradilo Vijeće Europe, a tiču se djece;
- e-platforme o pravima djece koja uključuje mrežu imenovanih dužnosnika u vladama, predstavnike tijela Vijeća Europe, predstavnike civilnog društva, pravobranitelje, međunarodne organizacije, istraživačke ustanove, međunarodne stručnjake i djecu.

IV. Partneri

Kao regionalni forum za promicanje prava djeteta i iskorjenjivanje svih oblika nasilja nad djecom, Vijeće Europe razvit će i dalje konsolidirati partnerstva s ključnim međunarodnim čimbenicima, posebno s:

- Europskom unijom, uključujući Vijeće Europske unije, Europsku komisiju, Europski parlament, Agenciju za temeljna prava, te međuvladina tijela kao što su *l'Europe de l'Enfance* i *ChildONEurope*;
- Ujedinjenim narodima (posebno UNICEF, OHCHR, WHO, Unesco);
- Europskom mrežom dječjih pravobranitelja;
- mrežama nevladinih organizacija;
- profesionalnim mrežama (posebno na području obrazovanja, pravosuđa, socijalnih službi, zdravstva i mladih);
- poslovnim sektorom (posebno na područjima zabave, izdavaštva, medija, prehrane, putovanja i slobodnog vremena).

Treći svjetski kongres protiv spolnog iskorištavanja i zlostavljanja djece, Rio de Janeiro, 24. – 28. studenoga 2008.

Prvi svjetski kongres protiv komercijalnog spolnog zlostavljanja djece održao se u Švedskoj, 1996. godine. Tom prilikom 112 zemalja sudionica usvojilo je Deklaraciju i Plan djelovanja iz Stockholma, čime su preuzele obvezu razvoja strategija i planova djelovanja za borbu protiv spolnog zlostavljanja djece. U prosincu 2001. godine održan je Drugi svjetski kongres u Yokohami, na kojem je potvrđena globalna predanost zaštititi djece od spolnog iskorištavanja, a na njemu su sudjelovali predstavnici iz 161 zemlje.

Više od deset godina nakon Prvog svjetskog kongresa i unatoč obvezama koje proizlaze iz *Konvencije o pravima djeteta* i Dodatnog protokola o prodaji djece, dječjoj prostituciji i pornografiji, pokazalo se kako je spolno iskorištavanje djece i adolescenata u porastu, da raste prodaja djece radi spolnog zlostavljanja, turističkog iskorištavanja i pedofilije, osobito na internetu, a sve je više i spolnog zlostavljanja djece u kontekstu elementarnih nepogoda i ratnih sukoba te u područjima gdje je prisutna visoka stopa zaraženosti stanovništva virusom HIV-a. U tom je kontekstu bilo procijenjeno kako reakcija međunarodne zajednice treba biti sveobuhvatna i kako se trebaju osmisliti nove integrirane i sustavne strategije i javne politike koje se odnose na djecu i adolescente, a koje bi s većim naglaskom trebale uvažavati okolnosti povezane sa spolom, spolnom orijentacijom i rasom. Pri tome je bilo važno zadržati u žarištu sudjelovanje djece same te tijekom cijelog procesa osigurati da se njihovi stavovi i mišljenja uzmu u obzir.

Upravo je radi toga UNICEF sa svojim partnerima, nevladinim udrugama ECPAT International i Skupinom za *Konvenciju o pravima djece* te Vladom Brazila, organizirao Treću svjetsku konferenciju protiv spolnog zlostavljanja i iskorištavanja djece, koja se održala u Rio de Janeiru, od 24. do 28. studenog 2008. godine. U radu kongresa sudjelovala je i predstavnica Ureda pravobraniteljice za djecu.

Međutim, i prije kongresa održan je cijeli niz regionalnih konzultacija, kao i konzultacija s djecom i adolescentima. Upravo se stavovima djece i mladih pridavala posebna važnost, kako bi ih se na odgovarajući način uzelo u obzir tijekom Kongresa.

Kongres su otvorili švedska kraljica Silvija i predsjednik Brazila, Inacio Lula da Silva, uz nazočnost brojnih visokih dužnosnika iz cijelog svijeta, uz sudjelovanje više od 3.000 sudionika, među kojima i 300 djece i mladih iz više od 170 zemalja svijeta. Rad se odvijao na panel raspravama i mnogobrojnim radionicama, kojih je za trajanja skupa održano ukupno 227. U radu Kongresa sudjelovali su brojni visoki dužnosnici međunarodnih organizacija i zemalja: izvršna direktorica UNICEF-a, Ann Veneman, zamjenica glavnog tajnika Vijeća Europe, Maud de Boer-Buquicchio, direktorica instituta UNICEF Innocenti iz Firence (a danas posebna izaslanica glavnog tajnika Ujedinjenih naroda za nasilje nad djecom), Marta Santos Pais, predsjedateljica

Odbora za prava djeteta Ujedinjenih naroda, Yanghee Lee, predsjedateljica Odbora za ukidanje svih oblika diskriminacije žena, Dubravka Šimonović, kao i niz drugih predstavnika.

Osnovni cilj Kongresa bio je potaknuti međunarodnu zajednicu na bolju zaštitu prava djece i adolescenata kako bi se bolje istražili novi izazovi i dimenzije spolnog zlostavljanja, identificirale prednosti i nedostaci u pravnom okviru i odgovornosti počinitelja, podijelila iskustva o primjeni međusektorskih politika za borbu protiv spolnog iskorištavanja djece i adolescenata, te osmislile strategije i ciljevi o kojima u međunarodnoj zajednici postoji suglasnost.

Kongres se odvijao kroz pet osnovnih tema, uz uvodnu temu pod nazivom: *Jamstva za prava djece i adolescenata i njihovu zaštitu od spolnog iskorištavanja: za sustavni pristup*. Prva tema odnosila se na nove dimenzije komercijalnog spolnog iskorištavanja djece, uključujući i trgovinu djecom radi spolnog iskorištavanja i prostitucije, spolno iskorištavanje djece i turizam, pedofiliju i pornografiju, osobito na internetu i vezano uz nove tehnologije. Druga tema bavila se zakonodavnim okvirima i primjenom zakona, osobito revidiranjem propisa o spolnom zlostavljanju djece i adolescenata, provedbom Dodatnog protokola na *Konvenciju o pravima djeteta* o trgovini djecom, dječjoj prostituciji i pornografiji, pitanjima odgovornosti i nekažnjavanja te istražnih postupaka. U sklopu treće teme, pod nazivom *Integrirane međusektorske politike*, govorilo se o stvaranju međusektorskih javnih politika, važnosti suradnje između različitih vladinih tijela te ulozi obrazovnih agencija. U okviru četvrte teme govorilo se o ulozi privatnog sektora i korporativnoj društvenoj odgovornosti, osobito tržišnoj samoregulaciji privatnog sektora, ulozi globalnog financijskog sektora i novim inicijativama u promociji ljudskih prava, dobroj poslovnoj praksi te o odnosu privatnih inicijativa i javnih politika. Peta tema odnosila se na strategije međunarodne suradnje, osobito na višestrane i regionalne mehanizme za borbu protiv spolnog iskorištavanja djece i adolescenata, prekogranična kaznena djela i sustave informacija, iskustva međunarodnih organizacija te mjerenje napretka, odnosno nadzor nad ostvarenim, u odnosu na ranije kongrese na ovu temu.

Ključni govor Kongresa održala je Cindy Kiro, pravobraniteljica za djecu Novog Zelanda, čime je posebna pozornost pridana važnosti neovisnih nacionalnih institucija za prava djece, koje su očito prepoznate kao ključni čimbenici u promicanju i zaštiti prava i interesa djece u cijelom svijetu. U svom je govoru posebno istaknula potrebu za pozornošću koju treba posvetiti zaštiti prava posebno ranjivih skupine djece, kao što su djeca domorodačkog porijekla, djeca s teškoćama i djeca koja su izložena ratnim sukobima i njihovim posljedicama, te važnost borbe protiv obiteljskog nasilja, osobito nasilja nad ženama, u kontekstu prevencije svih oblika nasilja nad djecom. Osim toga, istaknula je i važnost osnivanja i jačanja neovisnih nacionalnih institucija za zaštitu prava djece kao ključnih institucija za unaprjeđenje prava djece na nacionalnoj, ali i međunarodnoj razini.

Na marginama Kongresa održao se i sastanak Globalne mreže pravobranitelja za djecu, pod predsjedanjem indijske pravobraniteljice Shante Shine, a održan je i *dijalog ombudsmana* na kojem su sudjelovala djeca i adolescenti iz cijelog svijeta, parlamentarci, nevladine udruge i drugi. Raspravljalo se o ulozi pravobranitelja, različitim modelima i načinima djelovanja, posebno o ulozi pravobranitelja u sprječavanju spolnog nasilja prema djeci, suradnji s drugim dionicima u društvu te regionalnoj i međunarodnoj suradnji.

Zadnjeg dana predstavljen je nacrt završnog dokumenta, Deklaracije iz Rio de

Janeira i poziva na djelovanje za sprječavanje i zaustavljanje spolnog zlostavljanja djece i adolescenata, o kojem se ipak pregovaralo i nakon završetka Kongresa. U dokumentu se na sveobuhvatan način pristupa problemu spolnog zlostavljanja i iskorištavanja djece te se zahtijeva od država da, uz pomoć međunarodne zajednice, civilnog društva, privatnog sektora te djece i mladih, uspostave i primjenjuju snažni pravni okvir za zaštitu djece od spolnog iskorištavanja i zlostavljanja. Važnost se daje borbi protiv ove pojave u kontekstu novih tehnologija te u komercijalne svrhe – u prostituciji, turizmu te kao oblika trgovine ljudima. Države se pozivaju na razvoj integriranih međusektorskih politika i nacionalnih planova djelovanja kako bi se postigla učinkovita prevencija spolnog zlostavljanja i zaštita djece. Istaknuta je i važnost međunarodne suradnje i inicijativa koje odražavaju društvenu odgovornost privatnog sektora.

Osobit značaj se u Deklaraciji daje sudjelovanju djece same i njihovom utjecaju na formiranje politika i prakse za učinkovitu prevenciju spolnog iskorištavanja i zlostavljanja, kao i pomoći žrtvama. Među ostalim, traži se imenovanje neovisnih nacionalnih institucija za zaštitu prava djece u zemljama u kojima ih do sada nema. Također se traži uključivanje djece u smisleno i kritičko preispitivanje suvremenih vrijednosti te u raspravu o tome utječu li te vrijednosti na povećavanje dječje ranjivosti i izloženosti spolnom iskorištavanju. Istaknut je i zahtjev za promicanjem obrazovanja putem kojeg će se poticati dječje razumijevanje pitanja vezanih za spolno iskorištavanje i odgovorno spolno ponašanje.

Sastavnim dijelom Deklaracije iz Rio de Janeira jest i Deklaracija mladih za sprječavanje spolnog iskorištavanja, kojom se od vlada, nevladinih udruga, medija, privatnog sektora i djece same traži da učine puno više i uključe se u borbu protiv ovog fenomena.

Izvornici ovih dokumenata dostupni su na:

<http://www.iiicongressomundial.net/congresso/arquivos/Rio%20Declaration%20and%20Call%20for%20Action%20-%20FINAL%20Version.pdf>, a u nastavku ovoga članka donosimo njihov prijevod na hrvatski jezik.

mr. sc. Lora Vidović
zamjenica pravobraniteljice za djecu

DIJETE I DRUŠTVO

Deklaracija iz Rio de Janeira i poziv na djelovanje za sprječavanje i zaustavljanje seksualnog iskorištavanja djece i adolescenata

Preambula

Mi, sudionici 3. svjetskog kongresa protiv seksualnog iskorištavanja djece i adolescenata, predstavljajući vlade, međuvladine i nevladine udruge, institucije za ljudska prava, pravobranitelje, privatni sektor, izvršna tijela i pravnu zajednicu, vjerske vođe, parlamentarce, istraživače i akademike, civilno društvo, djecu i adolescente¹, okupili smo se u Rio de Janeiru, u Brazilu (25. do 28. studenog 2008.) kako bismo razmotrili postignuti razvoj i poduzete akcije koje proizlaze iz Stockholmske deklaracije i Programa djelovanja iz 1996., Globalne obveze iz Yokohame iz 2001., te definirali naučene lekcije i ključne izazove i obvezali se na provedbu ciljeva Poziva na djelovanje za sprječavanje, zabranu i zaustavljanje seksualnog iskorištavanja² djece i adolescenata, te pružili potrebnu potporu djeci koja su postala njihove žrtve.

(1) **Potvrđujemo** da je seksualno iskorištavanje djece grubo kršenje njihovog prava na poštivanje njihova ljudskog dostojanstva i tjelesnog i psihičkog integriteta te se ne može tolerirati ni u kojem slučaju.

(2) **Izražavamo** zabrinutost zbog trajno visoke razine seksualnog iskorištavanja djece i adolescenata u državama svih regija i zbog porasta određenih oblika seksualnog iskorištavanja djece i adolescenata, posebno zlostavljanja putem interneta i novih tehnologija i tehnologija u razvoju, te porasta mobilnosti kroz putovanja i u turizmu.

(3) **Opazamo** s dubokom zabrinutošću povećanu osjetljivost velikog broja djece na seksualno iskorištavanje kao posljedicu rastućeg siromaštva, socijalne i rodne nejednakosti, diskriminacije, zlorabe droga i alkohola, stalne potražnje za seksom s djecom, uništavanja okoliša, HIV-a/AIDS-a, raseljavanja, okupacija, oružanih sukoba i drugih kriza koje stvaraju posebna opterećenja obiteljima kao osnovnim jedinicama odgovornim za zaštitu djece, zatim ustrajnu potražnju za seksom s djecom u svim regijama i državama, a koju potiče okruženje socijalne tolerancije, sudioništva i nekažnjavanja.

¹ U ovom se dokumentu riječi "dijete" i "djeca i adolescenti" rabe za označavanje svakog ljudskog bića mlađeg od 18 godina.

² U ovom se dokumentu rabi sintagma "seksualno iskorištavanje djece i adolescenata" za označavanje svih oblika seksualnog zlostavljanja ljudi mlađih od 18 godina u svim okruženjima: u kući i obitelji, školama i obrazovnim ustanovama, u ustanovama za skrb i pravnim ustanovama, u zajednici i na radnom mjestu.

(4) **Podsjećamo na Konvenciju Ujedinjenih naroda o pravima djeteta** (1989.) koja poziva države članice na poduzimanje svih odgovarajućih mjera za osiguranje zaštite djeteta od seksualnog iskorištavanja, kao i Fakultativni protokol uz *Konvenciju o pravima djeteta* o prodaji djece, dječjoj prostituciji i dječjoj pornografiji koji zahtijeva od država članica zabranu, kriminalizaciju i progon tih postupaka.

(5) **Uvidamo** aktivno i svrhovito sudjelovanje 282 adolescenata iz 96 zemalja na 3. svjetskom kongresu i njihov značajan doprinos protiv seksualnog iskorištavanja. Njihov je doprinos sadržan u "Deklaraciji adolescenata o zaustavljanju seksualnog iskorištavanja" koja se nalazi u Dodatku ovog dokumenta. Potičemo adolescente, djevojke i dječake, na nastavak njihova svrhovitog djelovanja u borbi protiv seksualnog iskorištavanja stvaranjem njihovih mreža i promicanjem njihovih međuvršnjačkih inicijativa.

(6) **Pozdravljamo** rad Odbora za prava djeteta i drugih relevantnih međunarodnih, regionalnih i nacionalnih mehanizama za ljudska prava koji se bave seksualnim iskorištavanjem djece i adolescenata.

A. Pregled napretka i predstojeći izazovi

Pozdravljamo napredak postignut pri rješavanju pitanja seksualnog iskorištavanja djece i adolescenata od 2. svjetskog kongresa u Yokohami, Japan, 2001.:

(1) Stupanje na snagu ključnih međunarodnih instrumenata, kao što su Fakultativni protokol uz *Konvenciju o pravima djeteta* o prodaji djece, dječjoj prostituciji i dječjoj pornografiji (ratificiralo 129 država do 15. studenog 2008.) i porast broja ratifikacija Konvencije Međunarodne organizacije rada broj 182 o zabrani najgorih oblika dječjeg rada i trenutnom djelovanju za njihovo ukidanje i Protokola o sprječavanju, suzbijanju i kažnjavanju trgovine ljudima, posebno ženama i djecom (Protokol iz Palerma), koji nadopunjuju Konvenciju Ujedinjenih naroda protiv transnacionalnog organiziranog kriminala, te usvajanje novih regionalnih instrumenata, uključujući Konvenciju Vijeća Europe o djelovanju protiv trgovanja ljudima i za zaštitu djece od seksualnog iskorištavanja, seksualnog zlostavljanja i o kriminalu putem računalnih mreža.

(2) Usvajanje zakonskih mjera u više država za jačanje zaštite djece od seksualnog iskorištavanja u skladu s međunarodnim obavezama, uključujući usvajanje zakonskih odredbi za zaštitu djece žrtava seksualnog iskorištavanja tijekom procesa istrage kriminalnih djela i suđenja optuženim počiniteljima, uzimajući u obzir *Smjernice Ujedinjenih naroda o pravosuđu u slučajevima koji uključuju djecu kao žrtve i svjedoke zločina*.

(3) Razvoj i provedbu nacionalnih programa djelovanja, strategija i planova za zaštitu djece od seksualnog iskorištavanja unutar konteksta sve širih i sveobuhvatnih nacionalnih okvira kako bi se stvorio Svijet po mjeri djeteta.

(4) Uspostavu multisektorskih inicijativa za sprječavanje i borbu protiv trgovine djecom, uključujući i u svrhu seksualnog iskorištavanja.

(5) Zaključivanje bilateralnih i multilateralih sporazuma između država u cilju uspostave učinkovite suradnje, te u cilju sprječavanja i borbe protiv prekogranične trgovine i seksualnog iskorištavanja djece i adolescenata, kao i otkrivanja, istraživanja,

kaznenog progona i kažnjavanja odgovornih za ova djela.

(6) Pojačanu potporu poduzeća koja se bave turizmom i putovanjima potpisivanjem Kodeksa ponašanja za zaštitu djece od seksualnog iskorištavanja na putovanjima i u turizmu.

(7) Unaprjeđenje obuke stručnjaka uključenih u prevenciju i zaštitu djece od seksualnog iskorištavanja te u potporu žrtvama u nekim zemljama, kao i ciljane kampanje podizanja razine javne svijesti te edukativne kampanje.

(8) Pojačani angažman UN-a i organizacija povezanih s UN-om, nacionalnih i međunarodnih nevladinih udruga i drugih civilnih organizacija, institucija za ljudska prava i međuvladinih organizacija za sprječavanje i zaustavljanje seksualnog iskorištavanja djece i adolescenata.

Istovremeno dok pozdravljamo napredak, uočavamo posebne izazove i iskazujemo zabrinutost vezano uz sljedeće:

(9) Ostaje značajan jaz u otkrivanju djece izložene seksualnom zlostavljanju, u znanju i razumijevanju kako se baviti i odgovoriti na nove manifestacije, trendove i složenu narav različitih oblika seksualnog iskorištavanja djece i adolescenata, uključujući rastući izazov mobilnosti djece.

(10) Nedostaju koordinirane akcije različitih interesnih skupina uključenih u zaštitu djece od svih oblika seksualnog iskorištavanja, posebno među vladinim agencijama. Kako bi se to ispravilo, potreban je napor za integriranje međuresornih politika i stvaranje sveobuhvatnijeg okvira za učinkovitu akciju.

(11) U mnogim zemljama zakoni ne definiraju i ne kriminaliziraju različite oblike seksualnog iskorištavanja djece i adolescenata u skladu s primjenjivim međunarodnim standardima čime onemogućuju učinkovitu zaštitu djece, kao i kazneni progon tih zločina.

(12) Dosljedno provođenje zakona i prekidanje nekažnjavanja prečesto je onemogućeno nedostatkom odgovarajućih resursa, struktura za provedbu i nedostatka odgovarajuće obuke uključenih.

(13) Nekažnjavanje počinitelja seksualnog iskorištavanja djece i adolescenata često je produženo pomanjkanjem istrage i kaznenog progona počinitelja u zemljama u kojima se zločin događa, a dosljedna i učinkovita izvanteritorijalna nadležnost često je ometana zahtjevom za "dvojni kaznenu odgovornost", nedostatkom potrebnih odredbi za izručivanje i međusobnih pravnih sporazuma i praksi.

(14) Nedovoljno se stavlja težište na mjere smanjenja i suzbijanja potražnje za seksom s djecom i adolescentima, a u nekim zemljama ne postoje ni odgovarajuće sankcije protiv seksualnih zlostavljača djece.

(15) Pravo djece na izražavanje svog mišljenja i odgovarajuća težina izraženog mišljenja u svim pitanjima koja se tiču njihovih života, i u svim administrativnim i pravnim postupcima, nije dosljedno uključeno u nacionalna zakonodavstva i prakse, a djeca žrtve seksualnog iskorištavanja posebno doživljavaju daljnje traume zbog nedostatka učinkovitih mogućnosti ostvarivanja tog prava i nedostataka postupaka za žrtve i svjedoke u interesu djeteta.

(16) Zaštita seksualnog razvoja djece u skladu s njihovom dobi osnažuje ih

protiv seksualnog iskorištavanja, ali ona nije dovoljno prepoznata.

(17) Raspoloživa su sredstva nedostatna, uključujući, prema potrebi, sredstva dobivena međunarodnom suradnjom, za osiguranje besplatne, dostupne, sigurne i kvalitetne edukacije sve djece, kao komponente primarne prevencije spolnog iskorištavanja djece i adolescenata.

(18) Zakoni i programi koji se bave trgovanjem ljudima, uključujući i u svrhu seksualnog iskorištavanja, prečesto ne prepoznaju poseban status djece žrtava i njihovo pravo na posebnu zaštitu, što se odnosi i na postupke povratka u domovinu, koji uključuju mišljenje djeteta i jamče sigurnost djeteta u slučaju povratka na mjesto podrijetla i potporu cjelokupnoj uspostavi njegovih prava.

(19) Mnoge države nisu poduzele sve raspoložive mjere s ciljem osiguravanja sve odgovarajuće pomoći djeci žrtvama seksualnog iskorištavanja, uključujući njihov potpuni tjelesni i psihički oporavak; a pomoć je često onemogućena nedostatkom učinkovite koordinacije među potrebnim partnerima (izvršnim tijelima za provedbu zakona, socijalnim radnicima, stručnjacima za mentalno i tjelesno zdravlje, službama za stambeno zbrinjavanje i obrazovanje).

(20) Veze između seksualnog iskorištavanja djece i adolescenata i obiteljskog nasilja nedovoljno se priznaju u programima i politikama.

(21) I dalje nedostaju pouzdani, dobro razvrstani podaci o zastupljenosti i naravi seksualnog iskorištavanja djece i adolescenata i ugrožene djece, te nedostaje odgovarajuća evaluacija utjecaja zakonodavstva, socijalnih i drugih mjera za sprječavanje i zaustavljanje seksualnog iskorištavanja djece i adolescenata i za pružanje potpore onima koji su postali njegove žrtve.

(22) Nastavljaju kolati informacije koje nisu utemeljene na saznanjima koja su rezultat ažuriranih podataka, na bogatstvu iskustva stečenog na terenu na području prevencije i zaštite djece, provedbe zakona i potpore žrtvama i ne postoji dovoljna proaktivna razmjena iskustava i naučenih lekcija.

B. Deklaracija

Mi, sudionici 3. svjetskog kongresa protiv seksualnog iskorištavanja djece i adolescenata, predstavljajući vlade, međuvladine i nevladine udruge, institucije za ljudska prava, pravobranitelje, privatni sektor, izvršna tijela i pravnu zajednicu, vjerske vođe, parlamentarce, istraživače i akademike, civilno društvo, djecu i adolescente, obvezujemo se da će nam prioritet biti poduzimanje potrebnih mjera za sprječavanje i zaustavljanje seksualnog iskorištavanja djece i adolescenata.

(1) **Vodit će nas** međunarodni standardi ljudskih prava kako bismo ispunili obveze država da zaštite djecu od svih oblika zlostavljanja i iskorištavanja.

(2) **Uočavamo** kako se naši naponi za sprječavanje i zaustavljanje seksualnog iskorištavanja djece i adolescenata moraju baviti korjenima iz kojih proizlaze ta ozbiljna kršenja prava djeteta putem osviještenih strategija unutar širih političkih okvira. Stoga se ponovno obvezujemo na postizanje Milenijskih razvojnih ciljeva, posebno na prepolovljavanje broja ljudi koji žive u izrazitoj bijedi, osiguranje završavanja osnovne škole svoj djeci i zaustavljanje i preokretanje širenja HIV-a/AIDS-a.

(3) **Uočavamo** da važnu ulogu u sprječavanju i zaštiti djece od seksualnog iskorištavanja mogu imati roditelji, (proširene) obitelji i drugi skrbnici u zajednici, te uočavamo potrebu da se njima i drugim skrbnicima pruži odgovarajuća potpora.

(4) **Pozdravljamo** preporuke Studije glavnog tajnika UN-a o nasilju nad djecom i bit ćemo predani nastavku aktivnosti i pružanju potpore financijskim, ljudskim i drugim resursima te ćemo dati potporu u radu posebnom predstavniku glavnog tajnika za nasilje nad djecom (koji će se tek imenovati), kao i predstavniku glavnog tajnika za djecu i oružane sukobe i odgovarajuće posebne postupke, te osobito posebnom izvijestitelju o prodaji djece, dječjoj prostituciji i dječjoj pornografiji i posebnom izvijestitelju o trgovanju ljudima, naročito ženama i djecom.

(5) **Uočavamo** kako bi odgovor na seksualno iskorištavanje djece i adolescenata trebao imati težište na borbi protiv svih oblika dječjeg rada i **pozdravljamo** donošenje Globalnog plana djelovanja Međunarodne organizacije rada protiv najgorih oblika dječjeg rada u 2006. prema kojemu su se 182 države članice obvezale na uklanjanje svih tih oblika zlostavljanja djece – uključujući seksualno iskorištavanje djece i adolescenata – do 2016.

(6) **Surađivat ćemo** i podupirati međunarodna, regionalna i nacionalna tijela za ljudska prava i civilno društvo u naporima promicanja i revidiranja izvješća o provedbi mjera protiv seksualnog iskorištavanja djece i adolescenata.

(7) **Podupirat ćemo** mjere i strukture za institucionaliziranje svrhovitog sudjelovanja djece na način koji je održiv na svim razinama, uključujući djecu žrtve ili djecu kojoj prijete seksualno iskorištavanje, primjerice, putem odbora za savjetovanje djece i mladih koji imaju odgovarajuće resurse, programa koji se temelje na zajednici i inicijativama ravnopravnih sudionika, te ćemo podupirati mjere usmjerene na provedbu preporuka “Deklaracije adolescenata o zaustavljanju seksualnog iskorištavanja” donesene na Kongresu u Riju (za tekst te preporuke vidi Dodatak ovom dokumentu).

(8) **Jačat ćemo**, putem ciljanih, rodno osjetljivih informacija, komunikacije i obrazovanja, obuke i mobilizacije zajednice, naše napore usmjerene na otklanjanje ozbiljnosti seksualnog iskorištavanja djece i adolescenata i njegovih negativnih posljedica, posebice protiv vjerovanja i uvjerenja koja odobravaju i podržavaju seksualno iskorištavanje djece i adolescenata, te protiv doživljavanja djece i ophođenjima s djecom kao sa seksualnim objektima ili robom.

(9) **Započet ćemo, financirati i razmjenjivati rezultate** istraživanja o svim oblicima seksualnog iskorištavanja djece i adolescenata, među ostalim o naravi i opsegu seksualnog iskorištavanja djece i adolescenata; o učinku na duševno i tjelesno zdravlje seksualno iskorištene djece, novim manifestacijama, uključujući promjene modaliteta, čimbenika, mehanizama i korištenih lokacija, o seksualnom iskorištavanju djece i adolescenata u školi i ustanovama socijalne skrbi i pravosudnim ustanovama, o provedbi i učinku zakonodavstva, socijalnim i drugim mjerama poduzetim u svrhu sprječavanja, zaustavljanja i odgovornosti za seksualno iskorištavanje djece i adolescenata, o potražnji koja održava kontinuitet seksualnog iskorištavanja djece i adolescenata; o osobama uključenim u pomaganje i izvršavanje seksualnih zločina protiv djece; o seksualnom iskorištavanju dječaka; o ranjivosti i otporu seksualno iskorištene djece; o naravi i utjecaju virtualne socijalne interakcije među djecom i njenom potencijalu za sprječavanje i zaštitu od seksualnog

iskorištavanja djece i adolescenata u različitim socijalnim i kulturnim kontekstima; o utjecaju i učinku globalne potrošačke kulture na socijalne vrijednosti i ponašanje, posebice na seksualno iskorištavanje djece i adolescenata; o obrascima počinjenja prekršaja, a u cilju osiguranja odgovarajuće i učinkovite intervencije.

(10) **Obvezujemo se** na daljni razvoj specifičnih pokazatelja izvedbe i napretka mjerenja učinka na djecu svih politika i programa koje razvijamo ili provodimo na području seksualnog iskorištavanja djece i adolescenata, a u cilju osiguranja da su sva djelovanja poduzeta u najboljem interesu djeteta i da mu ne štete; te se obvezujemo na razmjenu informacija o naučenim lekcijama – i pozitivnim i negativnim – kako bi se pridonijelo boljem razumijevanju i djelovanjima u budućnosti i kako bi se u što većoj mjeri osigurala upotreba informacija utemeljenih na iskustvu za razvoj i provedbu učinkovitih politika za sprječavanje i zaštitu djece od seksualnog iskorištavanja i pružanje potpore onima koji su postali njegove žrtve.

C. Poziv na djelovanje

Pozivamo sve države, uz potporu međunarodnih organizacija i civilnog društva, uključujući nevladine udruge, privatni sektor, adolescente i mlade, na uspostavu i provedbu čvrstih okvira za zaštitu djece i adolescenata od svih oblika seksualnog iskorištavanja, te također pozivamo i na:

I. – Međunarodni i regionalni instrumenti

(1) Nastavak rada na ratifikaciji relevantnih međunarodnih instrumenata, uključujući *Konvenciju Ujedinjenih naroda o pravima djeteta* i Fakultativni protokol uz *Konvenciju o pravima djeteta* o prodaji djece, dječjoj prostituciji i dječjoj pornografiji, *Konvenciju Međunarodne organizacije rada broj 182* vezanu uz zabranu najgorih oblika dječjeg rada i trenutno djelovanje kako bi se oni uklonili, Protokol za sprječavanje i kažnjavanje trgovine ljudima, posebice ženama i djecom koji nadopunjuju *Konvenciju Ujedinjenih naroda o transnacionalnom organiziranom kriminalu* i *Konvenciju o uklanjanju svih oblika diskriminacije žena*.

(2) Nastavak rada na ratifikaciji relevantnih regionalnih instrumenata, uključujući *Afričku povelju o pravima i skrbi za djecu*, *Povelju ASEAN*, *Međuameričku konvenciju o međunarodnoj trgovini maloljetnicima i sprječavanju, kažnjavanju i iskorjenjivanju nasilja nad ženama*, *Konvenciju SAARC o sprječavanju i borbi protiv trgovine ženama i djecom za prostituciju* i *Konvenciju Vijeća Europe o djelovanju protiv trgovine ljudima, kriminala putem računalnih mreža te zaštiti djece od seksualnog iskorištavanja i seksualnog zlostavljanja*, konvencija koje mogu ratificirati i zemlje koje nisu članice Vijeća Europe.

(3) Države stranke trebaju poduzeti sve potrebne mjere za provedbu Fakultativnog protokola uz *Konvenciju o pravima djeteta* o prodaji djece, dječjoj prostituciji i dječjoj pornografiji, uzimajući u obzir na odgovarajući način zaključke i preporuke Odbora o pravima djeteta u kontekstu njegovog pregleda izvješća država stranki. Potičemo sve države da s velikom ozbiljnošću uzmu u obzir ove zaključke i preporuke.

II. – Oblici seksualnog iskorištavanja i njegovi novi scenariji

Prikazi dječje pornografije/zlostavljanja djece

(4) Kriminalizacija namjerne produkcije, distribucije, prihvatanja i posjedovanja dječje pornografije, uključujući virtualne prikaze i prikaze djece kojima ih se seksualno iskorištava, kao i namjerno korištenje, pristup takvim materijalima i gledanje takvih materijala u kojima nije bilo tjelesnog kontakta s djetetom; pravnu odgovornost treba proširiti na cjeline kao što su korporacije i kompanije u slučajevima odgovornosti za sudjelovanje ili samo sudjelovanje u proizvodnji i/ili širenju materijala.

(5) Obvezati se na specifična i ciljana djelovanja za sprječavanje i zaustavljanje dječje pornografije te upotrebe interneta i novih tehnologija za navođenje djece na *online* i *offline* seksualne aktivnosti i za proizvodnju i širenje dječje pornografije i drugih materijala. Prepoznavanje žrtava, potpora i skrb od strane specijaliziranog osoblja trebali bi postati visoki prioritet.

(6) Provoditi edukativne kampanje i kampanje podizanja razine javne svijesti usredotočene na djecu, roditelje, nastavnike, organizacije mladih i drugih koji rade s djecom i za djecu, u cilju poboljšanja njihovog shvaćanja da pri upotrebi interneta, mobilnih telefona i drugih novih tehnologija postoji rizik od seksualnog iskorištavanja, a treba uključiti i informiranje djece o tome kako tražiti zaštitu i pomoć te kako prijaviti slučajeve dječje pornografije i *online* seksualnog iskorištavanja.

(7) Poduzeti potrebne zakonodavne mjere kako bi se od internetskih dobavljača usluga, mobilnih operatera, računalnih pretraživača i drugih relevantnih čimbenika zahtijevale prijave i uklanjanje web-stranica s dječjom pornografijom i prikazima seksualnog zlostavljanja djece, te razviti pokazatelje nadzora rezultata i poboljšanja učinaka.

(8) Pozvati dobavljače internetskih usluga, mobilne operatere, internet *cafe*-e i druge relevantne čimbenike na razvoj i provedbu dobrovoljnih Kodeksa ponašanja i drugih korporativnih društveno odgovornih mehanizama uz razvoj pravnih mehanizama za omogućavanje usvajanja mjera zaštite djece u tim poslovima.

(9) Pozivati financijske institucije da se obvežu na pronalaženje i zaustavljanje protoka financijskih transakcija napravljenih putem njihovih usluga koje pomažu pristupu dječjoj pornografiji.

(10) Napraviti pod okriljem Interpola, na temelju ujednačenih standarda, opći popis web-stranica s prikazima seksualnog iskorištavanja kojima će se onemogućiti pristup; popis je potrebno neprekidno ažurirati i razmijenjivati na međunarodnoj razini, te će pomoću njega dobavljači internetskih usluga onemogućiti pristup tim stranicama.

(11) Ostvariti u domeni privatnog sektora istraživanje i razvoj stabilne tehnologije za uočavanje prikaza snimljenih elektroničkim digitalnim uređajima te ih pratiti i povući kako bi se pomoglo u prepoznavanju počinitelja.

(12) Poticati javna/privatna partnerstva na poboljšanje istraživanja i razvoja stabilnih tehnologija za istraživanje i pronalaženje žrtava u cilju trenutnog zaustavljanja njihovog iskorištavanja i pružanja potrebne potpore za njihov potpuni oporavak.

(13) Učiniti tehnologije pristupačnijima, dostupnijima i upotrebljivijima roditeljima i drugim skrbnicima, što uključuje pružanje pomoći pri korištenju filtra za blokiranje nedoličnih i štetnih prikaza djece.

Seksualno iskorištavanje djece i adolescenata u prostituciji

(14) Istraživati potražnju koja vodi do prostituiranja djece, smatrajući kupovinu seksa ili bilo koju vrstu transakcije za dobivanje seksualnih usluga od djece kaznenom aktivnošću pod kaznenim zakonom, čak iako odrasla osoba nije bila svjesna djetetovih godina.

(15) Pružiti specijaliziranu i odgovarajuću zdravstvenu skrb djeci iskorištenoj za prostituciju i podupirati lokalne modele oporavka usmjerene na djecu, sustave socijalnog rada, postojeće gospodarske alternative i suradnju različitih programa za cjeloviti odgovor ovoj problematici.

Seksualno iskorištavanje djece i adolescenata na putovanjima i u turizmu

(16) Poticati i podupirati turističke, putničke i hotelske sektore za usvajanje profesionalnih Kodeksa ponašanja, primjerice, pridruživanjem i provedbom Kodeksa ponašanja za zaštitu djece od seksualnog iskorištavanja na putovanjima i u turizmu; poticati takve vrste poslovanja koje na prvo mjesto stavljaju odgovarajuće strategije socijalne odgovornosti korporacija, koje su usmjerene na zaštitu djece; i/ili pružati druge poticaje onima koji sudjeluju.

(17) Osigurati da sve interesne skupine obrate posebnu pozornost na neregulirani turizam kako bi spriječili domaće i inozemne turiste da seksualno iskorištavaju djecu i adolescente.

(18) Suradivati na uspostavi međunarodnog sustava izvješćivanja o putovanjima, kao što je sustav "zelena obavijest" Interpola, sukladno primjenjivim zakonima i standardima ljudskih prava.

(19) Osigurati istragu i, tamo gdje postoji dovoljno dokaza, osigurati podizanje odgovarajućih optužnica i odlučno gonjenje državljana koji su prijavljeni ili se sumnjiče za seksualno iskorištavanje djeteta u stranoj državi.

(20) Zabraniti proizvodnju i širenje materijala koji oglašavaju seksualno iskorištavanje djece u turizmu; upozoriti putnike na kaznene sankcije koje će se primijeniti u slučajevima seksualnog iskorištavanja djece.

(21) Nadzirati nove turističke destinacije i uspostaviti proaktivne mjere za suradnju partnera iz privatnog sektora uključenih u razvoj turističkih usluga za sprječavanje seksualnog iskorištavanja djece i adolescenata, uključujući primjenu

društveno i ekološki odgovornih strategija koje promiču ravnopravni razvoj.

Trgovina i seksualno iskorištavanje djece i adolescenata

(22) Mobilizirati zajednice, uključujući djecu i adolescente u cilju njihovog angažmana u dijalogu i kritičkom osvrtu na socijalne norme i prakse te ekonomske i socijalne uvjete koji čine djecu izloženom trgovanju, i uspostaviti postupke koji ih uključuju u izradu strategija i programa i, prema potrebi, u planiranje, provedbu i nadzor takvih programa.

(23) Usvojiti ili ponoviti uspješne modele prevencije u zajednici i programe rehabilitacije i reintegracije djece žrtava trgovine.

(24) Uspostaviti politike i programe koji se ne bave samo suzbijanjem prekograničnog, nego i međunarodnog trgovanja djecom, koja uključuje, među ostalim elementima, standardni operativni postupak za siguran povratak u domovinu i povratak djece na temelju mišljenja njih samih, te oprezno vrednovanje potreba i rizika povratka djeteta u njegovo mjesto podrijetla kako bi se osiguralo da su u obzir uzeti najbolji interesi djeteta.

(25) Nastaviti jačati prekograničnu suradnju i unutarnju suradnju službenika za provedbu zakona, primjerice, osnivanjem jedinica za koordinaciju s mandatom izdavanja jasnih smjernica za istrage usmjerene na djecu u slučaju trgovanja djecom te da se prema djeci, kojom se trgovalo, ne ophodi kao s kriminalcima, nego kao sa žrtvama kojima je potrebna zaštita.

(26) Poduzeti zakonodavne i druge mjere koje osiguravaju imenovanje skrbnika bez odgode za svako dijete s kojim se trgovalo, a koje je bez pratnje, mjere koje uspostavljaju učinkovit sustav prijave i dokumentiranja sve djece kojom se trgovalo; i svakom djetetu s kojim se trgovalo ne pružiti samo kratkoročnu zaštitu, nego i potrebnu ekonomsku i psiho-socijalnu zaštitu za dugoročni i puni oporavak, te socijalnu reintegraciju (sukladno UNICEF-ovim Smjernicama za zaštitu djece žrtava trgovanja i UNICEF-ovim Smjernicama za formalno određivanje najboljih interesa djeteta).

27) Pružiti i/ili poduprijeti, s uključenjem civilnog društva i djece, redovnu evaluaciju programa i politika za sprječavanje i zaustavljanje trgovine djecom i zakonodavstva koje može povoljno utjecati na trgovanje, primjerice, zakona o braku, besplatnom obrazovanju, posvajanju i migracijama, prijavi rođenja, dodjeli državljanstva, izbjegličkog ili drugog statusa.

III. – Pravni okvir i provedba zakona

(28) Definirati, zabraniti i kriminalizirati, u skladu s postojećim standardima ljudskih prava, sva djela iskorištavanja djece i adolescenata u njihovoj nadležnosti, bez obzira na dob koja je određena za pristanak na brak ili običaje određene kulture, čak i kada odrasla osoba nije svjesna djetetovih godina.

(29) Uspostaviti učinkovitu izvanteritorijalnu nadležnost, ukidajući zahtjev

za dvostrukim kaznenim progonom za prijestupe seksualnog iskorištavanja djece i adolescenata, i poduprijeti uzajamnu pravnu pomoć za postizanje učinkovitog progona počinitelja i odgovarajućih sankcija. Propisati da sva djela seksualnog iskorištavanja djece i adolescenata postanu prijestupi za koje je moguće izručenje prema postojećim ili novo utvrđenim sporazumima o izručenju.

(30) Imenovati glavnu agenciju za provedbu zakona, ako je potrebno prema nacionalnim uvjetima, kako bi se proaktivno provodili izvanteritorijalni zakoni povezani sa seksualnim iskorištavanjem djece i adolescenata.

(31) Osigurati da se djeca žrtve seksualnog iskorištavanja ne kriminaliziraju ili kažnjavaju zbog djela izravno povezanih s njihovim iskorištavanjem, nego im u zakonu dati status žrtve i ophoditi se prema njima shodno tome.

(32) Osnovati posebne, rodno osjetljive, jedinice za djecu unutar policije uključujući, kada je to moguće, bavljenje drugih stručnjaka, kao što su zdravstveni i socijalni radnici i nastavnici, seksualnim zločinima počinjenima na djeci, te osigurati posebne obuke pravosudnom i policijskom osoblju.

(33) Baviti se korupcijom u policiji i pravosuđu, kao i u drugim tijelima zaduženima za brigu o djeci, prepoznavajući korupciju kao glavnu zapreku za učinkovitu provedbu zakona i zaštitu djece.

(34) Uspostaviti i provesti međunarodne, regionalne i nacionalne pravne mehanizme i programe za bavljenje ponašanjem seksualnih prijestupnika i sprječavanjem recidiva, što uključuje procjenu rizika i program za postupanje s prijestupnicima, pružanje dobrovoljno proširenih i opsežnih usluga rehabilitacije (ali ne umjesto, nego uz odgovarajuće kriminalno sankcioniranje) te sigurne reintegracije osuđenih prijestupnika i prikupljanje i razmjenu dobrih primjera iz prakse, te osnovati, ondje gdje je moguće, registre seksualnih prijestupnika.

IV. – Integrirane međusektorske politike i nacionalni planovi djelovanja

Općenito

(35) Razvijati i provoditi opsežne nacionalne planove djelovanja protiv seksualnog iskorištavanja djece i adolescenata ili ih uključiti u postojeće odgovarajuće planske okvire, kao što su nacionalni razvojni planovi, te osigurati da se ti planovi temelje na međusektorskom pristupu koji okuplja sve zainteresirane strane u sveobuhvatan i opsežan okvir za djelovanje. Ti planovi trebaju uključiti strategije prilagođene rodu, mjere socijalne zaštite i operativne planove s odgovarajućim nadzorom i evaluacijom ciljanih resursa i imenovanih odgovornih čimbenika, uključujući organizacije civilnog društva za provedbu inicijativa sprječavanja i zaustavljanja seksualnog iskorištavanja djece i adolescenata, te pružiti pomoć djetetu žrtvi seksualnog iskorištavanja.

(36) Promicati i podupirati međusektorske politike i programe, uključujući programe u zajednici, unutar okvira opsežnog nacionalnog sustava zaštite djece za bavljenje fenomenima koji pridonose seksualnom iskorištavanju djece i adolescenata,

što uključuje, primjerice, diskriminaciju (i onu na bazi spola), štetne tradicionalne običaje, brakove djece i društvene norme koje su blagonaklone prema seksualnom iskorištavanju djece.

(37) Promicati i financirati svrhovito sudjelovanje djece i mladih na svim razinama pri izradi nacрта, nadziranju i evaluaciji politika i programa, u kampanjama i putem međuvršnjačkih programa za mlade, s ciljem podizanja razine svijesti i sprječavanja seksualnog iskorištavanja i trgovine djecom i adolescentima.

(38) Inicirati i pružiti potporu prikupljanju i razmjeni pouzdanih informacija te prekograničnoj suradnji, i pridonijeti izradi baze podataka i bavljenju problemom potražnje seksa s djecom, sukladno primjenjivim zakonima.

Prevenција

(39) Osigurati svoj djeci besplatnu prijavu na svom teritoriju nakon njihovog rođenja, te posebnu pozornost obratiti djeci koja još nisu prijavljena i djeci kojoj prijete rizik i koja su u marginaliziranim situacijama.

(40) Jačati ulogu obrazovnih institucija i osoblja za otkrivanje, prijavu i pomoć pri bavljenju problemima seksualnog zlostavljanja i iskorištavanja djece u svim oblicima i iz svih izvora.

(41) Naglasiti sprječavanje seksualnog iskorištavanja djece i adolescenata putem, primjerice, kampanja podizanja razine svijesti i edukativnih kampanja, potpore roditeljima i iskorjenjivanja siromaštva, dok se istovremeno pojačavaju ili uspostavljaju multisektorski mehanizmi pružanja opsežne potpore i usluga djeci koja su postala žrtve seksualnog iskorištavanja.

(42) Pružati potporu djeci za stjecanje dubljeg znanja o njihovom vlastitom pravu na slobodu od seksualnog iskorištavanja i o pomoći koja im je dostupna, kako bi bili osnaženi u partnerstvu s odraslima za zaustavljanje seksualnog iskorištavanja.

(43) Angažirati djecu za svrhovito i kritičko ispitivanje mijenjanja suvremenih vrijednosti i normi i njihovog potencijala povećane ranjivosti na seksualno iskorištavanje; te promicati obrazovanje za povećanje razumijevanja djece o pitanjima vezanim uz seksualno iskorištavanje.

(44) Obvezati se na istraživanje o suvremenim obrascima socijalizacije dječaka i muškaraca u različitim kontekstima za prepoznavanje čimbenika koji promiču i jačaju poštovanje dječaka i muškaraca prema pravima djevojaka i žena, te ih angažirati u inicijative koje ih sprječavaju i obeshrabruju u pogledu upuštanja u seksualno iskorištavanje djece i adolescenata.

Zaštita djeteta

(45) Pojačati napore bavljenja problemom seksualnog iskorištavanja djece i adolescenata putem razvoja opsežnog i integriranog nacionalnog sustava zaštite,

uključujući dodjelu financijskih sredstava i na temelju potreba okruženja u kojima su djeca najčešće ugrožena, sredstava koja ciljaju na zaštitu djece od svih oblika nasilja i zlostavljanja.

(46) Uspostaviti do 2013. godine učinkovit i dostupan sustav za izvješćivanje, nastavak aktivnosti i potporu djeci žrtvama mogućih ili stvarnih incidenata seksualnog iskorištavanja, primjerice, uvođenjem obveznog izvješćivanja osoba koje su odgovorne za dobrobit djece.

(47) Razviti i poboljšati dostupnost postojećih telefonskih ili web-linija za pomoć, posebice djeci u ustanovama za socijalnu skrb i pravosudnim ustanovama, poticati djecu i zahtijevati od djelatnika u sustavu socijalne skrbi povjerljivu prijavu seksualnog iskorištavanja te od njih tražiti upućivanje odgovarajućim službama, ali i osigurati odgovarajuću obuku i nadziranje takvih mehanizama prijave.

(48) Jačati postojeće nacionalne službe zaštite djece i osnovati nove za pružanje svakom djetetu, žrtvi seksualnog iskorištavanja, djevojkama i dječacima, bez diskriminacije, ekonomske i psiho-socijalne potpore za njegov cjeloviti psihički i tjelesni oporavak i socijalnu reintegraciju, te, prema potrebi, ponovno ujedinjenje s obitelji i jačanje obitelji kako bi ona ublažila rizik od daljnjeg iskorištavanja; takvu potporu trebaju pružiti dobro obučeni multidisciplinarni timovi stručnjaka.

(49) Osigurati pristupačnost tih usluga, s dovoljno resursa, opsežnih, rodno osjetljivih i osigurati njihovo dopiranje do sve djece, bez diskriminacije bilo koje vrste, bez obzira na rasu djeteta i njegovih roditelja ili pravnih skrbnika, boju, spol (spolnu orijentaciju) i socijalno podrijetlo, uključujući djecu s invaliditetom, djecu iz etničkih manjina, djecu izbjeglice ili tražitelje azila, djecu koja rade kao posluga u kućama ili djecu koja žive na ulici, i djecu prognanu zbog sukoba ili izvanrednih situacija.

(50) Razviti programe koji pružaju potporu i zaštitu djeci osoba koje se bave pružanjem seksualnih usluga ili djeci koja žive u bordelima.

(51) Promicati i braniti privatnost djece žrtava i djece počinitelja seksualnog iskorištavanja, uzimajući u obzir relevantne nacionalne zakone i postupke za zaštitu njihovog identiteta u istrazi i sudskim procesima ili za zaštitu od medijskog otkrivanja te osigurati postupke koji su primjereni djeci i koji djetetu dopuštaju svrhovito sudjelovanje u postupku izvođenja počinitelja pred sud.

(52) Osigurati da djeca i adolescenti, koji djelima seksualnog nasilja štete drugima, dobiju odgovarajuću skrb i pozornost prvenstveno putem mjera koje su prilagođene njihovom spolu i putem programa usredotočenih na djecu, koji usklađuju njihove najbolje interese vodeći računa o sigurnosti drugih; osigurati usuglašavanje s načelom da lišavanje slobode djece treba poduzeti samo kao krajnju mjeru, te osigurati da odgovorni za skrb o takvoj djeci posjeduju relevantnu obuku i vještine koje odgovaraju njihovoj kulturi.

V. – Međunarodna suradnja

(53) Poduzeti sve potrebne korake za jačanje međunarodne suradnje multilateralnim, regionalnim sporazumima za sprječavanje zločina, otkrivanje, istragu, progon i kažnjavanje odgovornih za djela seksualnog iskorištavanja djece i adolescenata; te poduzeti sve za pomoć djeci žrtvama u njihovom tjelesnom i psihološkom oporavku, socijalnoj integraciji te ih, prema potrebi, vratiti u domovinu.

(54) Do 2013. uspostaviti i/ili poboljšati konkretne mehanizme i/ili procese za potporu koordinaciji na nacionalnim, regionalnim i međunarodnim razinama kako bi se pojačala suradnja među vladinim ministarstvima, financijskim tijelima, UN-ovim agencijama, nevladinim udrugama, privatnim sektorom, radničkim organizacijama i organizacijama poslodavaca, medijima, dječjim organizacijama i drugim predstavnicima civilnog društva u cilju omogućavanja i podupiranja konkretnog djelovanja u sprječavanju i zaustavljanju seksualnog iskorištavanja djece i adolescenata.

(55) Jačati i poboljšati učinkovitosti postojećih regionalnih mehanizama za razmjenu, koordinaciju i nadziranje napretka zaštite djece, što uključuje djelovanje protiv seksualnog iskorištavanja, kako bi se taj napredak revidirao i kako bi se ojačalo praćenje provedbe napravljenih preporuka.

(56) Pružiti, kada za to postoji mogućnost, financijsku, tehničku i drugu pomoć putem multilateralnih, regionalnih, bilateralnih i drugih programa za bavljenje problemima seksualnog iskorištavanja djece i adolescenata; te istraživati potencijal za financiranje inicijativa za djecu i mlade na tom području.

(57) Razviti, prema potrebi uz potporu UN-ovih agencija, nevladinih udruga, organizacija civilnog društva i privatnog sektora, radničkih organizacija i organizacija poslodavaca, politike i programe za potporu i promicanje korporativne socijalne odgovornosti poduzeća koja se, među ostalim, bave turističkim, putničkim, prijevozničkim i financijskim uslugama, te komunikacijama, medijima, internetskim uslugama, marketinškim i zabavnim djelatnostima, tako da se politike usredotočene na prava djeteta, standardi i kodeksi ponašanja provode lančano i da uključuju nezavisni mehanizam nadgledanja.

(58) Poduprijeti i pridonijeti međunarodnoj bazi podataka Interpola s prikazima zlostavljanja djece, te imenovati odgovornu osobu nacionalne središnjice ili jedinice za skupljanje informacija i brzo ažurirati nacionalne podatke o seksualnom iskorištavanju djece i adolescenata te sustavno razmjenjivati te informacije s Interpolom kako bi se poduprla prekogranična (međunarodna) provedba zakona i jačanje njegove učinkovitosti, i usvojiti multilateralne sporazume, posebice za potrebe policijske istrage.

(59) Poduzeti nacionalne i međunarodne koordinirane mjere za suzbijanje i zaustavljanje uključenja organiziranog kriminala u komercijalno seksualno iskorištavanje djece te dovesti pred sud osobe i/ili pravna tijela odgovorna za taj oblik organiziranog kriminala.

VI. – Inicijative društvene odgovornosti

Potičemo privatni sektor, radničke organizacije i organizacije poslodavaca na proaktivan angažman u svim naporima sprječavanja i zaustavljanja seksualnog iskorištavanja djece i adolescenata, i na upotrebu svog *know-how-a*, ljudskih i financijskih resursa, mreža, struktura i snaga za :

(60) Integraciju zaštite djece, uključujući prevenciju seksualnog iskorištavanja djece, u nove ili postojeće politike korporativne društvene odgovornosti poduzeća koja se, među ostalim, bave turističkim i putničkim uslugama, prijevoznim, poljoprivrednim i financijskim uslugama, te komunikacijama, medijima, internetskim uslugama, marketinškim i zabavnim djelatnostima, i osiguranje odgovarajuće provedbe takvih politika i visoke razine javne svijesti o ovim pitanjima.

(61) Uključenje prevencije i zaštite djece od seksualnog iskorištavanja u politike upravljanja ljudima, kao što su Kodeks ponašanja i drugi mehanizmi korporativne društvene odgovornosti u cijelom lancu pružanja usluga.

(62) Udruživanje napora s vladama, agencijama UN-a, nacionalnim i međunarodnim nevladinim udrugama i drugim zainteresiranim stranama za sprječavanje proizvodnje i širenja dječje pornografije, uključujući virtualne prikaze i prikaze djece na kojima ih se seksualno iskorištava, te zaustavljanje upotrebe interneta i novih tehnologija za *online* i *offline* zlostavljanje; zatim praćenje i zaustavljanje protoka financijskih sredstava za seksualno iskorištavanje djece putem usluga financijskih institucija; podupiranje bavljenja problemom potražnje za seksualnim iskorištavanjem djece u prostituciji i jačanje usluga djeci žrtvama i njihovim obiteljima, uključujući pristup telefonskim i web-linijama za pomoć; pružanje potpore edukativnim kampanjama i kampanjama podizanja razine svijesti javnosti koje ciljaju na djecu, roditelje, nastavnike, organizacije mladih i druge koji rade s djecom i za djecu, o riziku seksualnog iskorištavanja djece, štetnoj upotrebi interneta, mobilnih telefona i drugih novih tehnologija, kao i o zaštitnim mjerama.

VII. – Nadzor

Osnovati neovisne institucije za dječja prava do 2013., kao što su pravobranitelji za djecu i slično, ili središnje jedinice za dječja prava u postojećim institucijama za ljudska prava ili općim uredima pučkih pravobranitelja, uz naglašavanje važnosti državama strankama *Konvencije o pravima djeteta* – Općeg komentara br. 2, Odbora za prava djeteta; ta bi tijela trebala odigrati ključnu ulogu u neovisnom nadzoru poduzetih djelovanja za prevenciju seksualnog iskorištavanja djece i adolescenata; za zaštitu djece od takvog iskorištavanja i obnovu prava seksualno iskorištene djece, pri zastupanju donošenja učinkovitih pravnih okvira i njegove primjene i pri osiguranju, gdje je potrebno, učinkovitih pravnih sredstava i naknade djeci žrtvama, što uključuje mogućnost ulaganja žalbe u tim institucijama.

Potičemo Odbor za prava djeteta na:

(64) Ustrajanje, uz reviziju napretka, na ispunjavanju obaveza država stranki

kako bi se očuvala prava djece na zaštitu od seksualnog iskorištavanja te obraćanju posebne pozornosti na preporuke Poziva na djelovanje iz Ria u svome ispitivanju izvješća prema *Konvenciji o pravima djeteta* i njenom Fakultativnom protokolu.

(65) Usvajanje, kao prioritet, Općeg komentara o pravu djeteta na zaštitu od seksualnog iskorištavanja, trgovine u seksualne svrhe, te otmice i prodaje djece, uključujući detaljne smjernice državama o razvoju i provedbi nacionalnog zakonodavstva i politika u tu svrhu.

(66) Nastavak suradnje s Uredom visokog predstavnika za ljudska prava na zaštiti prava djeteta i podizanju svijesti o relevantnim međunarodnim i regionalnim mehanizmima.

Potičemo druga tijela Ujedinjenih naroda, posebne postupke Vijeća za ljudska prava i posebnog predstavnika glavnog tajnika Ujedinjenih naroda, kao i regionalne mehanizme ljudskih prava na:

(67) Obraćanje posebne pozornosti na borbu protiv seksualnog iskorištavanja djece i adolescenata u okviru svojih nadležnosti i za vrijeme razmatranja izvješća država stranki, posjeta državama i u svom tematskom radu i/ili u drugim aktivnostima.

Pozivamo Vijeće za ljudska prava na:

(68) Osiguravanje uključenja rigoroznog ispitivanja ispunjavanja obaveza država prema djeci u Opći proces periodičnog revidiranja, što uključuje sprječavanje i zaustavljanje seksualnog iskorištavanja djece i adolescenata te potpuno poštivanje prava djece žrtava tog iskorištavanja.

Pozivamo posebnog predstavnika glavnog tajnika za borbu protiv nasilja nad djecom, koji još treba biti imenovan, posebnog predstavnika glavnog tajnika za djecu i oružane snage, posebnog izvjestitelja o prodaji djece, dječjoj prostituciji i dječjoj pornografiji i posebnog izvjestitelja o trgovanju ljudima, posebice ženama i djecom, te druge odgovarajuće nositelje ovlasti u suradnji s Odborom o pravima djeteta na:

(69) Međusobnu suradnju kako bi se izbjeglo dupliciranje aktivnosti i kako bi ostvarili najveći mogući učinak na sprječavanju i zaustavljanju seksualnog iskorištavanja djece i adolescenata, te kako bi mogli pratiti dosadašnja iskustva u aktivnostima na području sprječavanja i rješavanja problema vezanih uz seksualno iskorištavanje djece, te kako bi ocijenili njihovu učinkovitost.

Potičemo agencije UN-a, nevladine udruge i institucije ljudskih prava na:

(70) Podupiranje i davanje informacija o opsegu i načinima rješavanja problema vezanih uz seksualno iskorištavanje djece i adolescenata.

(71) Suradnju s medijima kako bi se popravila njihova uloga u obrazovanju i osnaživanju, te zaštititi djece od seksualnog iskorištavanja i ublažavanju štetnog potencijala medija, što uključuje seksualizaciju djece u oglašavanju.

Pozivamo međunarodne financijske institucije, kao što su Svjetska banka i Međunarodni monetarni fond, na:

(72) Reviziju svojih trenutnih makroekonomskih strategija i strategija za smanjenje siromaštva u cilju protudjelovanja na bilo koji negativni socijalni utjecaj na djecu i njihove obitelji, uključujući uvjetovanost zajmova jer se na taj način smanjuje pristup socijalnim službama i pravima i ne smanjuju se rizici seksualnog iskorištavanja djece.

Pozivamo vjerske zajednice na:

(73) Odbacivanje, u svjetlu njihovog konsenzusa o urođenom dostojanstvu svake osobe, tako i djece, svih oblika nasilja protiv djece, uključujući seksualno iskorištavanje djece i adolescenata, i u tom smislu uspostavu multireligiozne suradnje i partnerstva s drugim ključnim interesnim skupinama, kao što su vlade, dječje organizacije, agencije UN-a, nevladine udruge, mediji i privatni sektor, koristeći pri tome svoj moralni autoritet, socijalni utjecaj i vodstvo u usmjeravanju zajednice na zaustavljanje seksualnog iskorištavanja djece i adolescenata.

D. Praćenje

(1) Obvezujemo se na najučinkovitije daljnje praćenje aktivnosti vezanih uz ovaj Poziv na djelovanje:

- Na nacionalnoj razini, među ostalim, na javno izvješćivanje svake dvije godine o poduzetim mjerama za provedbu Deklaracije iz Ria i Poziva na djelovanje, te na promicanje/pokretanje rasprava o učinjenom napretku i načinima rješavanja preostalih problema čiju provedbu nadziru odgovorni mehanizmi, pri čemu se također ti preostali problemi integriraju u izvješća države Odboru o pravima djeteta.

- Na međunarodnoj razini, ohrabrenjem i poticanjem koordiniranih akcija od strane relevantnih ugovornih tijela za ljudska prava, posebnih postupaka Vijeća za ljudska prava i posebnih predstavnika glavnog tajnika Ujedinjenih naroda u vezi održavanja razine svijesti o Deklaraciji iz Ria i Pozivu na djelovanje i promicanja njezine provedbe.

(2) Poticati privatni sektor na pridruživanje UN-ovom sporazumu *Global Compact* (Svjetski sporazum) i izvješćivanje o svom napretku u bavljenju problemima seksualnog iskorištavanja djece i adolescenata i podupiranju realizacije ove platforme za koordinirane korporativne učinke i razmjenu najboljih primjera iz prakse.

DODATAK

Deklaracija adolescenata o zaustavljanju seksualnog iskorištavanja

28. studenog 2008., Rio de Janeiro, Brazil

Mi, djeca svijeta, obvezujemo Vladu Brazila i druge vlade i odgovorne agencije da nama, djeci, sadašnjosti i budućnosti svijeta, daju glas na ovom 3. svjetskom kongresu.

Djeca su previše patila zbog iskorištavanja od strane odraslih. Ali, organizirani

i ujedinjeni, od žrtava smo postali aktivni sudionici. Naše organizacije djece daju nam snagu za obranu naših prava i borbu za njih.

Tu smo kako bismo pridonijeli procesu borbe usmjerene protiv ovog problema i podignuli razinu svijesti javnosti o tom problemu koji postaje sve veći. Poštujemo odrasle, naše roditelje i pravila života naših različitih zemalja. Ali i mi od svih vas želimo poštovanje. Svatko ima pravo na to i to je stajalište koje svi trebamo zauzeti.

Međutim, nije dovoljno samo nam dati glas, nego i vi MORATE slušati. Poslušajte naš poziv za žurno djelovanje, poslušajte naša iskustva i, što je najvažnije, poslušajte naša rješenja.

Rad koji smo ovdje u Riu započeli ne smije danas, kada se isprazne kongresne prostorije i utihne dinamična rasprava, ovdje i završiti. Ne smijemo dopustiti da ikada utihne rasprava o pravima djece, posebice o pitanjima seksualnog iskorištavanja, stoga moramo pozivati na promjene diljem svijeta, što do sada nikad nismo napravili.

Sada su nam potrebne vlade, nevladine udruge, mediji, privatni sektor, lokalna tijela i puno više djece da nam se pridruže u borbi protiv seksualnog iskorištavanja djece i pomognu visokorizičnoj skupini djece i žrtava.

Mi, djeca svijeta, tražimo od sebe, te slično i od vas da podijelite doprinose i zaključke s ove konferencije s vašim zajednicama, vašim državama i regijama, kako biste prosljedili dalje ovu poruku.

Ako želimo rasprostranjeni i osporavani problem seksualnog iskorištavanja djece jednom zauvijek pretvoriti u prošlost, vi, vlada, nevladine udruge i drugi socijalni partneri, trebate:

1. Utemeljiti u svakoj zemlji ured pravobranitelja za djecu za osiguranje potpune i učinkovite provedbe prava djece, reformirati sve sektore kako biste promicali službe prilagođene djeci, te učinkovito spriječili, nadzirali i bavili se slučajevima seksualnog iskorištavanja djece i adolescenata.

2. Osnovati u lokalnim zajednicama diljem svijeta agencije i centre za zaštitu djece, koje financira UNICEF, druge međunarodne i lokalne skupine, kako biste zaštitili one koji su ostali ranjeni ovim kancerogenim problemom.

3. Nadalje, potrebno je osnovati dječji forum i organizaciju koju vode djeca i za djecu, kako bi se osiguralo sudjelovanje djece i adolescenata u sprječavanju seksualnog iskorištavanja.

4. Također tražimo da svaka središnja vladina agencija te međunarodna agencija, koja se bavi dječjim pravima, ima veleposlanika za djecu.

5. Sukladno ovom kongresu tražimo nacionalne i regionalne konzultacije za internacionalizaciju i usvajanje odluka Kongresa, kako bi one odgovarale našim različitim kulturnim stvarnostima, u roku od 6 mjeseci. Ponovno, zahtijevamo da vlade

svijeta uključe nas djecu i poslušaju naš glas.

6. Usto svakih 6 mjeseci do godinu dana želimo nastaviti ove konzultacije kako bismo raspravili o pitanjima vezanim uz seksualno iskorištavanje djece i općenito o pravima djece u svrhu promicanja institucionalizacije sudjelovanja djece. Iz ovih konzultacija proizlazi kako regionalna izvješća treba predati UNICEF-u za objedinjavanje u Međunarodno izvješće, koje će zatim biti razasvano diljem svijeta.

7. Upravo sada pozivamo na vladina djelovanja vezana uz donošenje zakona i politika koje pridonose koristi, zaštiti i dobrobiti djece i na lokalnoj i međunarodnoj razini. Međutim, kako ne bismo dopustili vladama davanje praznih obećanja za sprječavanje ovih napada na djecu, mi djeca tražimo formiranje odbora za djelovanje koji će ispitati planove djelovanja u svakoj zemlji.

8. Također pozivamo na određivanje Međunarodnog dana na koji će djeca predvoditi u kampanjama podizanja razine javne svijesti, okupljanjima i mimohodima. Kako bismo dalje širili značaj toga dana, zahtijevamo međunarodni natječaj u umjetnosti, pisanju sastava i govorništvo koji će na taj dan dosegnuti najvišu točku.

9. Sada skrećemo svoju pozornost na medije, posebice na internet koji predstavlja jednu od najvećih prijetnji milijunima djece diljem svijeta.

Iz ove konferencije proizašla je web stranica *Stop X.org* kao resurs u borbi protiv seksualnog iskorištavanja djece. Sada tražimo da se na web-stranicu uvrsti dnevni red svih aktivnosti i zaključci Svjetskog kongresa, te da ona pruži forum za objavu dokumenata i izbliza nadzire razvoj našeg rada, te, što je najvažnije, da nastavi raspravu o ovoj temi i razvoju ideja.

10. Mi djeca moramo objaviti svoje nevolje vladama kako bi one provodile čvrsto i represivno zakonodavstvo vezano uz internet, posebice uz dječju pornografiju – što je samo drugačiji oblik zlostavljanja.

11. Slično tome zahtijevamo i jača pravila sigurnosti na računalnim mrežama, koja će se dobro propagirati na web-stranicama i unutar zajednica. U tu svrhu pozivamo na povećanje razvoja dječjih, nastavničkih, roditeljskih i obiteljskih priručnika koji se bave prijetnjama interneta uz pružanje dodatnih informacija o seksualnom iskorištavanju djece.

12. Nadalje, dajemo medijima nadležnost za prikupljanje dokumenata, izvješća, mapa, CD-ova, videa i drugih materijala za povećanje znanja o toj problematici.

Mi, djeca svijeta, prisežemo da ćemo žestoko i strastveno slijediti te politike i pozivamo naše vlade na pojačano djelovanje ukoliko ne budemo uočili pozitivne korake za zaustavljanje ovog fenomena koji nastavlja mučiti današnji svijet.

Djeca i adolescenti svijeta zahtijevaju od svih sudionika ovog događanja da se prisjete vremena kada su bili u našoj dobi, na našem stupnju razvoja, pa će tako biti jednostavnije prodrijeti u srca ljudi i tako ćemo svi zajedno razmišljati i prihvatiti naše

obveze za zajedničku borbu, pokušavajući izbrisati ovaj svjetski problem koji ometa sretan i skladan razvoj djece tijekom djetinstva i puberteta diljem svijeta.

Mi, djeca i adolescenti diljem svijeta, ovime ratificiramo ovaj završni dokument kojim izražavamo svoje osjećaje, razmišljanja i želje za pobjedom u ratu protiv seksualnog iskorištavanja djeteta, jer je, kao što je već spomenuto u uvodnom dokumentu, ODLUKA U NAŠIM RUKAMA.

Bez sumnje, najveći izazov s kojim ćemo se suočiti nakon zatvaranja 3. svjetskog kongresa bit će učinci koji se umnogostručuju.

Uvjereni smo kako svi mi, ljudi, nismo ishod slučajnosti, nego smo tu da ostvarimo svoj cilj, a to je dati doprinos životu obogaćen našim stvarnostima i iskustvima koja ostavljaju tragove. Ako ostavim svojoj djeci svijet onakav kakav su ga moji roditelji ostavili meni, moje će postojanje biti uzaludno, međutim, ako moje postojanje obogati moje nasljednike, ono će biti opravdano.

Danas stvaramo povijest jer jednostavnim sudjelovanjem u ovom važnom svjetskom događanju pokazujemo naš doprinos, koji se možda čini kao zrno pijeska, u nastojanju da svijet učinimo boljim mjestom.

Od prvog pa do trećeg kongresa stvorena je veća svijest o ovom svjetskom problemu, ali vjerujemo kako možemo još više djelovati, a manje govoriti jer je prošlo više od jednog desetljeća prije nego što smo vidjeli rezultate prijedloga i obveza prema kojima su tijela svake zemlje donijela dosta odluka, stoga njima upućujemo sljedeće riječi:

Mi smo zajedno s vladom, društvom, nevladinim udrugama, međunarodnim organizacijama i sa svima onima koji su se obvezali na borbu protiv seksualnog iskorištavanja djece i adolescenata. Ujedinjavanjem kreativnosti djece, sudjelovanja adolescenata i mladih s iskustvom odraslih, možemo ponoviti naš stav porukom: ZAUSTAVIMO seksualno iskorištavanje djece i adolescenata.

DIJETE I DRUŠTVO

Znanstveno-stručni skup “Usklađivanje intervencija s potrebama djece i mladih u riziku”, Zagreb, 19. i 20. veljače 2009.

Na Edukacijsko-rehabilitacijskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu, dana 19. i 20. veljače 2009., održan je znanstveno-stručni skup pod nazivom “Usklađivanje intervencija s potrebama djece i mladih u riziku”.

Znanstveno-stručni skup proizašao je iz znanstveno-istraživačkog projekta “Usklađivanje intervencija s potrebama djece i mladih u riziku: izrada modela” voditeljice prof. dr. sc. Antonije Žižak. U prve dvije godine provedbe navedenog projekta jedan od projektnih ciljeva bio je usmjeren na snimanje i opisivanje razine rizičnosti i potreba djece i mladih uključenih u postojeći sustav intervencija u Republici Hrvatskoj. U tom su smislu članovi projektnog tima¹ posjetili te educirali djelatnike gotovo svih ustanova namijenjenih djeci i mladima s poremećajima u ponašanju u Hrvatskoj. Edukacija djelatnika odnosila se na primjenu tri instrumenta za procjenu rizičnosti i potrebe djece i mladih: *Upitnika za određivanje razine intervencija i vođenje slučaja (Youth Level of Service / Case Management Inventory, skraćeno YLS/CMI* autora Hoge, Andrews i Leschied, 2002), *Upitnika o rizičnim čimbenicima (Risk Factor Questionnaire, skraćeno RFQ, Scholte, 1998)* i *Liste provjere dječjeg ponašanja, odnosno Izvješća nastavnika o ponašanju djece i adolescenata (Child Behavior Checklist, skraćeno CBCL i Teacher Report Form ili skraćeno TRF za nastavnike, autor oba instrumenta je Achenbach, 1991)*. Edukacije su se odvijale u razdoblju od siječnja do ožujka 2008., a prikupljanje i unos podatka izvršeni su do početka srpnja 2008. Tijekom boravka u ustanovama i kontakata sa stručnjacima u praksi primijećeno je zadovoljstvo stručnjaka činjenicom da su se edukacije odvijale “na terenu”, u njihovim ustanovama te zahtjev za predstavljanjem dobivenih rezultata o razini rizičnosti i potrebama djece u njihovim specifičnim ustanovama, odnosno za “vraćanjem podataka u praksu”.

Pod dojmom ovakvih povratnih informacija te u skladu s etikom znanstveno-istraživačkog rada i uvjerenjem članova tima kako obrađeni podatci moraju biti predstavljeni stručnjacima s ciljem poboljšanja postojeće prakse, javila se zamisao organiziranja skupa namijenjenog prvenstveno sudionicima projekta. Skup nije zamišljen samo kao mjesto za raspravu o rezultatima istraživanja, nego i kao prilika za susret domaćih i stranih stručnjaka s područja skrbi o djeci i mladima u riziku.

Pokroviteljica skupa bila je predsjednica vlade RH, tada u ulozi potpredsjednice Vlade Republike Hrvatske zadužene za ljudska prava i ministrica obitelji, branitelja i međugeneracijske solidarnosti, gđa. Jadranka Kosor, dipl.iur.

Planiranje i održavanje znanstveno-stručnog skupa su podržali i financijski poduprli Ministarstvo zdravstva i socijalne skrbi, Ministarstvo znanosti, obrazovanja i

¹ Članovi projektnog tima su: prof. dr. sc. Antonija Žižak – voditeljica projekta, prof. dr. sc. Nivex Koller-Trbović, prof. dr. sc. Branko Nikolić, prof. dr. sc. Marija Lebedina-Manzoni, Gabrijela Ratkajec i Ivana Jedud.

športa, te Grad Zagreb – Gradski ured za zdravstvo, rad, socijalnu zaštitu i branitelje.

Stručne materijale za sudionike skupa u vidu publikacija te informativnih i promotivnih letaka osigurali su Ministarstvo obitelji, branitelja i međugeneracijske solidarnosti, UNICEF-ov ured za Hrvatsku te Ured pravobraniteljice za djecu.

Osnovni cilj skupa bio je predstavljanje specifične analize stanja sustava intervencija za djecu i mlade u riziku u Republici Hrvatskoj i u svijetu. Ostvarenje tog cilja počivalo je na predstavljanju rezultata dvogodišnjeg rada na znanstvenom projektu "Usklađivanje intervencija s potrebama djece i mladih u riziku: izrada modela" kao *projekta domaćina*, te na predstavljanju rezultata drugih domaćih projekata koji istražuju područje intervencija za djecu i mlade u riziku – *gost projekti*. Stručnjaci iz nekoliko europskih zemalja (Austrija, Francuska, Slovenija, Švedska) te Kanade i SAD predstavljali su sustave intervencija za djecu i mlade u riziku u svojim zemljama.

Kao što je već rečeno, jednako važan cilj skupa bio je i susret istraživača i stručnjaka iz prakse na jednom mjestu i zajednička rasprava o relevantnosti pokazatelja za podizanje kvalitete svakodnevnog praktičnog rada.

Skupu je prisustvovalo 216 sudionika, znanstvenika i stručnjaka koji rade s djecom i mladima u riziku, iz Hrvatske i inozemstva. Osim stručnjaka i znanstvenika, koji su aktivno sudjelovali u istraživanju, skupu su prisustvovali i predstavnici nadležnih ministarstava i agencija (Ministarstvo zdravstva i socijalne skrbi, Ministarstvo obitelji, branitelja i međugeneracijske solidarnosti, Ministarstvo pravosuđa, Ministarstvo unutarnjih poslova, Agencija za odgoj i obrazovanje), predstavnici srodnih fakulteta (Filozofski fakultet, Odsjek za pedagogiju, Pravni fakultet, Studijski centar socijalnog rada), te predstavnici Obiteljskih centara.

Posebno aktivnu ulogu na skupu imalo je 17 izlagača, koji su ključnu temu skupa rasvijetlili iz nekoliko perspektiva:

- Perspektiva Ureda pravobranitelja za djecu

Pravobraniteljica za djecu, gđa. Mila Jelavić, govorila je o radu Ureda pravobranitelja za djecu te se detaljnije osvrnula na stanje prava djece s poremećajima u ponašanju u Hrvatskoj. Pravobraniteljica je u svom izlaganju posebno naglasila tzv. "goruće probleme" odnosa društva prema ovoj populaciji djece i mladih: neprimjerenost trenutnog ustroja mreže domova za djecu i mlade s poremećajima u ponašanju i tretmana koji se u njima provodi u odnosu na porast složenosti i zahtjevnost novih pojava oblika, nepostojanje primjerenog smještaja za djecu i mlade s poremećajima u ponašanju i udruženim psihičkim smetnjama, neprimjerenu posttretmamsku zaštitu te neprimjerenu zaštitu obrazovnih i pravosudnih prava ove skupine djece.

- Perspektiva sustava socijalne skrbi (Ministarstvo zdravstva i socijalne skrbi)

O perspektivi sustava socijalne skrbi govorila je gđa. Marija Koren-Mrazović, viša stručna savjetnica iz Ministarstva zdravstva i socijalne skrbi, koja je u izlaganju detaljnije predstavila pojedine dijelove sustava socijalne skrbi zadužene za skrb o djeci i mladima s poremećajima u ponašanju.

- Perspektiva rezultata znanstveno-istraživačkog projekta domaćina ("Usklađivanje intervencija s potrebama djece i mladih u riziku: izrada modela" MZOŠ)

U kontekstu predstavljanja projekta domaćina predstavljeni su osnovni rezultati

i preliminarni pokazatelji potreba djece i mladih u riziku u Hrvatskoj dobiveni na temelju opsežnog znanstvenog istraživanja koje je obuhvatilo procjenu rizika za ukupno 998 djece. Rezultate je predstavila voditeljica znanstveno-istraživačkog projekta, dr. sc. Antonija Žižak, redovna profesorica Edukacijsko-rehabilitacijskog fakulteta. Poseban naglasak stavljen je na izazove koje dobiveni rezultati predstavljaju za članove projektnog tima i za širu stručnu javnost: odabir i opremanje instrumenata za procjenu rizičnosti i potreba djece i mladih za praktičnu primjenu, osmišljavanje novih programa koji mogu biti prenosnica od područja rizika ka intervencijskim potrebama te predlaganje modela intervencija koji će biti usklađen s razinama rizika i potrebama korisnika.

- Perspektiva gost projekata u području sustava skrbi za djecu i mlade u riziku

U okviru gost projekata kao izlagači na skupu sudjelovali su znanstvenici i stručnjaci koji su predstavljali vlastite projekte odnosno istraživanja u području skrbi o djeci i mladima u riziku u Hrvatskoj: mr. sc. Ivana Sekol (studentica doktorskog studija *University of Cambridge, Institute of Criminology*) govorila je o opsegu i naravi vršnjačkog nasilja u institucijama za smještaj i tretman djece i mladih u riziku, dr. sc. Maja Laklija (Pravni fakultet, Studijski centar socijalnog rada) govorila je na temu udomiteljstva djece i mladih općenito s posebnim osvrtom na djecu i mlade s poremećajima u ponašanju, dr. sc. Josipa Bašić i dr. sc. Valentina Kranželić (Edukacijsko-rehabilitacijski fakultet) predstavile su projekt pod nazivom "Zajednice koje brinu" te govorile o znanstveno utemeljenim intervencijama; dr. sc. Neven Ricijaš (Edukacijsko-rehabilitacijski fakultet) je temeljem rezultata vlastitog istraživanja govorio o tome gdje i u čemu maloljetni delinkventi vide uzroke svog delinkventnog ponašanja, a g. Zvonko Kovačić (CZSS Daruvar, student poslijediplomskog specijalističkog studija iz psihosocijalnog pristupa u socijalnom radu) predstavio je preliminarne rezultate kvalitativnog istraživanja vezanog uz obilježja i uvjete izvršavanja odgojne mjere Pojačana briga i nadzor. Svako od tih izlaganja donijelo je dragocjene informacije kako na znanstvenoj, tako i na praktično-uporabnoj razini, te otvorilo nova pitanja i zanimanje za njihovo produbljivanje.

- Perspektiva stranih modela intervencija namijenjenih djeci i mladima u riziku

Sedam stručnjaka iz međunarodne zajednice (znanstvenici i praktičari) predstavilo je sustave intervencija usmjerenih na djecu i mlade u riziku u svojim zemljama: dr. sc. Robert Hoge (Kanada), dr. sc. Abu Mboka (SAD), dr. sc. Josef Sceipl (Austrija), dr. sc. Jana Rapuš-Pavel (Slovenija), g. Thomas Erlingsson, gđa. Ylva Moren i gđa. Fata Alagić (Švedska). U okviru predstavljanja stranih sustava intervencija dr. sc. Dejana Bouillet, izvanredna profesorica Učiteljskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, predstavila je francuski sustav intervencija. Strani sustavi intervencija predstavljeni su na stručnoj razini sa žarištem na načinima funkcioniranja sustava u cjelini. Na taj način skup je i stručnjacima praktičarima i stručnjacima znanstvenicima ponudio prostor za nova učenja i unaprjeđenje domaćeg sustava intervencija.

Osim navedenih prezentacija, okosnicu rada na skupu činile su i skupine za rasprave gdje su se predstavljali i raspravljali rezultati istraživanja. Sudionici su radili u tri veće skupine sukladno svom području rada: institucionalni (domovi za odgoj, odgojni domovi i odgojni zavod), poluinstitucionalni (programi produženog stručnog postupka) i izvaninstitucionalni (programi udruga te centri za socijalnu skrb) programi.

U svakoj od tih skupina raspravljalo se o ključnim područjima rizika i snaga za korisnike, poklapanju očekivanja procjenjivača i dobivenih podataka o rizičnosti, usklađenosti podataka s tretmanom koji se pruža korisnicima, te iskoristivosti podataka u tretmanske svrhe i za unapređenje prakse.

Stručnjaci su u malim skupinama raspravljali i o problematici procjenjivanja rizika i potreba djece i mladih, obzirom na vlastita iskustva, te obzirom na praktičnu primjenjivost pojedinih instrumenata u okviru ranije navedenog istraživanja.

Radni jezici skupa bili su hrvatski i engleski, a za sve sudionike bilo je organizirano simultano prevođenje zbog što lakšeg i jasnijeg praćenja rada skupa.

Organizacijski odbor skupa činili su: prof. dr. sc. Antonija Žižak – predsjednica, prof. dr. sc. Nivex Koller-Trbović – članica, prof. dr. sc. Branko Nikolić – član, Gabrijela Ratkajec i Ivana Jeđud – tajnice skupa.

Programski odbor činili su: prof. dr. sc. Antonija Žižak – predsjednica, prof. dr. sc. Nivex Koller-Trbović – članica i prof. dr. sc. Branko Nikolić – član.

Skup je bio vrlo uspješan, što se može procijeniti po dva pokazatelja: izravnim povratnim informacijama od strane sudionika skupa tijekom trajanja skupa te neposredno nakon završetka, te ocjenama na temelju obrade evaluacijskih lista. Sudionici su izrazili veliko zadovoljstvo ponajprije činjenicom da je skup omogućio razmjerno jedinstven način susretanja između znanstvenika i praktičara te između domaćih i stranih znanstvenika i stručnjaka. Kao izravna dobit spominju se nove informacije o trenutnoj praksi i istraživanju u ovom području, kako u našoj zemlji tako i u inozemstvu.

Analiza evaluacijskih lista ukazuje na vrlo visoko zadovoljstvo programskim aspektom skupa i njegovom organizacijom. Takve pokazatelje daju i opisni odgovori u kojima je jasno vidljiva želja za ponovnom razmjenom znanja i iskustva, jasan profesionalni dobitak od skupa, ali i želja za pisanim materijalima sa skupa.

Slijedom svega navedenog te potaknuti novim zamislima, konceptima i modelima, koji su bili predstavljeni na skupu, organizatori skupa namjeravaju publicirati radove proizašle iz izlaganja pojedinih znanstvenika i stručnjaka, te ih učiniti dostupnima još širem broju stručnjaka u području skrbi o djeci i mladima u riziku.

Ivana Jeđud
Gabrijela Ratkajec
Sveučilište u Zagrebu
Edukacijsko-rehabilitacijski fakultet
Odsjek za poremećaje u ponašanju

Konferencija “Europa – prijatelj djece”, Prag, Češka Republika, 6. – 7. travnja 2009. godine

U okviru češkog predsjedanja Europskom unijom u Pragu je od 6. – 7. travnja 2009. godine, pod pokroviteljstvom ministra za ljudska prava i prava nacionalnih manjina, g. Michaela Kocába, održana Konferencija po nazivom „Europa – prijatelj djeteta“.

Cilj Konferencije je bio davanje značajnog doprinosa u zaštiti prava djece u Europi te težnja da svako dijete Europe uživa istu razinu zaštite i poštivanja prava.

Na davanje značaja pitanjima zaštite prava djeteta uvelike je utjecalo i obilježavanje pedesete obljetnice Deklaracije o pravima djeteta te dvadesete obljetnice *Konvencije Ujedinjenih naroda o pravima djeteta* upravo ove, 2009. godine.

Europa – prijatelj djeteta je definirana kao sinonim za društvo u kojem je poštivanje i ostvarivanje prava djece, posebno djece s teškoćama u razvoju, djece koja imaju ograničen pristup socijalnim pravima te djece svih kultura i nacionalnosti, prihvaćeno kao pravilo.

Obzirom na temu događanja pozivu organizatora su se odazvali predstavnici Vijeća Europe, gđa Maud de Boer – Buquicchio, zamjenica glavnog tajnika VE, gđa Jadranka Kosor, dipl. iur., predsjednica Vlade RH, tada u ulozi potpredsjednice Vlade Republike Hrvatske i ministrice obitelji, branitelja i međugeneracijske solidarnosti, gđa Anne – Sophie Grouchka – Souhaité, savjetnica državne tajnice za obitelj Ministarstva rada, radnih odnosa, obitelji, solidarnosti i gradskih politika Republike Francuske, gđa Karin Johansson, državna tajnica ministra zdravstva i socijalnih poslova Kraljevine Švedske, gospodin Ján Figel, povjerenik Europske komisije za obrazovanje, kulturu i mlade, te predstavnici mnogih ministarstava, te pravobranitelji za djecu nekolicine europskih zemalja. Pritom treba posebno istaknuti ugledne stručnjake iz Republike Češke, gospodina Jana Sokola te gospodina Jana Jiráka, profesore sa praškog Sveučilišta te ostale uvažene geste te stručnjake iz europskih zemalja. Događanju je prisustvovala i gđa Anna Čurdova, potpredsjednica Parlamentarne skupštine VE i zastupnica u češkom parlamentu te gđa Džamila Stehlíková, nekadašnja ministrica za ljudska prava i nacionalne manjine.

Cjelokupno događanje je bilo usredotočeno na tri teme. Prva tema, pod nazivom „Mediji i djeca“ o kojoj se raspravljalo u sklopu radionice „*Pomoć roditeljima na putu do sigurnijeg interneta*“ pridala je jasan značaj važnosti utjecaja medija na razvoj i živote djece. Pritom je naglašeno kako djeca i njihovi roditelji trebaju biti svjesni utjecaja današnjih medija te mnogih rizika koje sa sobom nose njihovi sadržaji. Na navedenoj radionici je naglašena i važnost preporuka Međunarodne *online* povelje, koja je donijeta u cilju educiranja roditelja kako bi se povećala sigurnost djece prilikom uporabe interneta.

Druga tema pod nazivom „Obrazovanje za ljudska prava i zaštitu“ razmatrala se na istoimenoj raspravi u kojoj su sudionici imali priliku dati odgovore na postavljena pitanja.

Gđa Jadranka Kosor, dip. iur, predsjednica Vlade RH, tada u ulozi potpredsjednica Vlade RH i ministrica obitelji, branitelja i međugeneracijske solidarnosti je na postavljeno pitanje „Kojim instrumentima raspolažu države na području obrazovanja odraslih za ljudska prava s ciljem pružanja podrške jednakom pristupu svih skupina djece njihovim pravima?“, dala svoj odgovor (dajemo kompletno izlaganje):

„Poštovane ekscelencije, poštovana gospođo de Boer-Buquicchio, dame i gospodo,

Srdačno vas pozdravljam u ime Vlade Republike Hrvatske i u svoje osobno ime. Čast mi je predstaviti instrumente kojima raspolaže Republika Hrvatska na području obrazovanja odraslih za ljudska prava s ciljem podrške jednakom pristupu svih skupina djece njihovim pravima.

Kako je za Vladu Republike Hrvatske obrazovanje za ljudska prava i suzbijanje diskriminacije jedan od prioriteta na području promicanja i zaštite ljudskih prava, donesen je niz dokumenata i poduzet veliki broj aktivnosti koje su omogućile visoku razinu zaštite posebno ranjivih skupina našeg društva, poglavito djece i njihovih prava.

Pravo na obrazovanje propisuje se Ustavom Republike Hrvatske koji određuje opću obvezatnost i besplatnost osnovnog školovanja, te jamči dostupnost srednjoškolskog i visokoškolskog obrazovanja.

U cilju suzbijanja diskriminacije donesen je Zakon o suzbijanju diskriminacije koji na jedinstven, cjelovit i detaljan način uređuje područje suzbijanja diskriminacije u Republici Hrvatskoj.

Što se tiče dosadašnjeg uključivanja sadržaja vezanih uz ljudska prava i demokratsko građanstvo u Republici Hrvatskoj, valja istaknuti kako se od devedesetih provode neformalni programi usmjereni obrazovanju za ljudska prava. Od formalnog uključivanja obrazovanja za ljudska prava važno je spomenuti kako je na Filozofskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu proveden eksperimentalni Sveučilišni program za ljudska prava i demokratsko građanstvo na razini magisterija.

Vlada Republike Hrvatske je osnovala Nacionalni odbor za odgoj i obrazovanje o ljudskim pravima, slijedom UN-ove Rezolucije o Desetljeću obrazovanja za ljudska prava 1995.-2004., koji je izradio Nacionalni program za odgoj i obrazovanje za ljudska prava i demokratsko građanstvo, a sastoji se od programa za ljudska prava za predškolski odgoj, razrednu nastavu, predmetnu nastavu u osnovnoj školi i za srednju školu. U svrhu primjene ovog Programa provode se brojne aktivnosti od kojih posebno treba istaknuti:

- obvezno stručno usavršavanje svih odgojno-obrazovnih djelatnika, od predškolskog odgoja do srednje škole, o sadržaju i metodama provođenja odgoja za ljudska prava i demokratsko građanstvo;*
- održavaju se brojni seminari na lokalnoj razini u suradnji s organizacijama civilnog društva s ciljem stručnog usavršavanja nastavnika i razvoja naprednih modela učenja za demokratsko građanstvo;*
- izdani su brojni priručnici za zaposlene u odgojno-obrazovnom radu u dječjim vrtićima, osnovnim i srednjim školama s tematikom ljudskih prava i demokratskog građanstva;*
- u sustavu natjecanja, susreta i smotri redovito se održavaju učeničke Smotre projekata iz Nacionalnog programa odgoja i obrazovanja za ljudska prava i demokratsko građanstvo;*

- imenovani su županijski koordinatori za provedbu Nacionalnog programa, a županijski voditelji stručnih vijeća za demokratsko građanstvo održali su šezdesetak županijskih stručnih skupova tijekom godine s ciljem približavanja Nacionalnog programa odgoja i obrazovanja za ljudska prava i demokratsko građanstvo nastavnicima i osposobljavanja za aktivne metode učenja i poučavanja.

Republika Hrvatska je izradila i Plan razvoja sustava odgoja i obrazovanja 2005. – 2010. s ciljem, među ostalim, jačanja društva znanja i demokratskih načela, što je izravno vezano s promicanjem aktivnog građanstva. U Hrvatskom nacionalnom obrazovnom standardu (HNOS-u), koji proizlazi iz spomenutog Plana razvoja, sposobnost aktivnog sudjelovanja u demokratskom društvu jedan je od temeljnih ciljeva. Obrazovanje za ljudska prava je zajedno s obrazovanjem za demokratsko građanstvo uključeno u Nastavni plan i program za osnovnu školu.

U nacionalnu strategiju za izradu i razvoj Nacionalnog kurikuluma za predškolski odgoj, opće obvezno i srednjoškolsko obrazovanje te u novi kurikulum ugrađeni su ciljevi odgoja i obrazovanja za ljudska prava i demokratsko građanstvo.

Zakon o odgoju i obrazovanju u osnovnoj i srednjoj školi, HNOS, Strategija za izradbu nacionalnoga kurikuluma te Prijedlog Nacionalnoga okvirnog kurikuluma za predškolski odgoj i opće obvezno obrazovanje u osnovnoj i srednjoj školi su strateški i provedbeni dokumenti te programi koji donose organizacijski i sadržajni model stjecanja jedne od ključnih kompetencija, obrazovanost za ljudska prava i demokratsko građanstvo.

Dame i gospodo,

Kao što svi znamo, organizacija ove konferencije sukladna je ciljevima programa „Izgradnja Europe za djecu i s djecom“ pokrenutog prije tri godine u Monaku. Zadovoljstvo mi je pritom podsjetiti da je u okviru istoga Programa Republika Hrvatska 2008. godine imala čast biti domaćinom svečanog predstavljanja Inicijative Vijeća Europe za ukidanje tjelesnog kažnjavanja djece s ciljem promicanja načela pozitivnoga roditeljstva, te da je u tijeku i provedba Nacionalne kampanje za ukidanje tjelesnog kažnjavanja djece koja kao jedan od temeljnih ciljeva ima edukaciju opće javnosti o nultoj toleranciji prema ovoj vrsti nasilja nad djecom.

Dragi sudionici ove Konferencije,

Dozvolite mi da vas podsjetim na jedan od meni najdražih navoda iz jedne od publikacija Vijeća Europe: DJECA NISU MINI – LJUDSKA BIČA S MINI – LJUDSKIM PRAVIMA. Ona imaju jednaka prava kao odrasli na poštovanje svojega ljudskog dostojanstva i tjelesnog integriteta i na jednaku zaštitu pred zakonom.

U godini kada obilježavamo pedesetu obljetnicu Deklaracije o pravima djeteta i dvadesetu obljetnicu Konvencije o pravima djeteta, valja istaknuti da vlade mogu i moraju provoditi pravne reforme, donositi nacionalne dokumente i strategije sukladne međunarodnim dokumentima i programima, kao i pratiti njihovu provedbu i učinkovitost. Obrazovanje odraslih za poštivanje prava svakoga djeteta jedan je od ključnih segmenata u tome okviru, no tek zalaganjem šire društvene zajednice, lokalne uprave, civilnog društva i svih i svakog od nas osobno možemo postići zajednički cilj: Europu – prijateljstva svakog djeteta.“

Pritom je održana radionica pod nazivom „*Drugi ljudi i nasilje*“ koju je moderirao gospodin Matej Šefrna, profesor sa Pedagoškog fakulteta Litomyšl držeći predavanje o primjerima projekata, koje je provela organizacija *Amnesty International* i projekata vezanih uz obrazovanje za ljudska prava.

Treća tema pod nazivom „*Pozitivno roditeljstvo – odgoj bez nasilja*“ je tema o kojoj se raspravljalo s ciljem osposobljavanja djece da postanu neovisne i odgovorne osobe koje će pritom poštivati svoje i mišljenja drugih ljudi. U sklopu navedenog spomenuti su rezultati istraživanja, provedenih u Republici Češkoj, koja su pokazala veliko zanimanje roditelja za daljnjim obrazovanjem vezano uz temu nasilja. U okviru radionice pod nazivom „*Učinkovito roditeljstvo – korak po korak*“ predstavnice Centra za obitelji Republike Češke održale su predavanje o tečajevima o pozitivnom roditeljstvu za roditelje.

Nakon rasprava i radionica vezanih uz navedene teme uslijedilo je svečano zatvaranje Konferencije predstavljanjem sljedećih Zaključaka konferencije:

1. Poštivati i promicati interese djece u svakodnevnoj političkoj praksi u razvoju važnih ideja, politika i strategija u svim europskim državama – pridonoseći izgradnji svijeta prijateljski usmjerenog djeci. Uzimajući u obzir iskustva nekih država (npr. Republike Češke i Austrije) koje organiziraju nacionalna natjecanja za nagradu pod nazivom „*zajednica – prijatelj djece*“), preporučujemo dodati europsku dimenziju tom natjecanju.
2. Stvarati uvjete za puno ostvarenje prava djece u Europi, te posebice osnažiti poštivanje prava djece s posebnim potrebama – bilo onih s teškoćama u razvoju, bilo one djece koja se nalaze u nepovoljnijem položaju zbog svoje socijalne situacije, različite kulturne i etničke pripadnosti – njihovim najvećim mogućim uključivanjem u procese demokratskog donošenja odluka.
3. Osnažiti značaj i ovlasti tijela koja su nadležna za zaštitu prava djece kako na nacionalnoj tako, i na europskoj razini, kako bi se osnažila europska suradnja, razmijenilo iskustvo i postigla usklađenost djelovanja usmjerenih na puno ostvarenje prava djece. Dati potporu jednom pravobranitelju odgovornom za promicanje i zaštitu prava djece u svakoj državi.
4. Polazeći od pozitivnog iskustva Baltičkog vijeća, preporučujemo da zemlje Višegradske skupine prošire svoje djelovanje na način da obuhvate područje zaštite prava djece, te intenziviraju suradnju u regiji, savjetovanja i pomoć, prvenstveno usmjerene zaštiti djece od svih oblika nasilja.
5. Predložiti Europskoj uniji donošenje Direktive vezane uz usluge javnih medija za djecu, sadržaji kojih će se temeljiti na pravu djece na informacije sukladno njihovoj dobi. Zaštita protiv neprimjerenih sadržaja ili stereotipa o sudjelovanju djece u medijima treba se osigurati na tri razine:
  - Podrška samoregulacijskih mehanizama (kao npr. kodeks ponašanja, definicija ciljeva, planiranje i strategija medijskih programa)

- Kategoriziranje programa (označavanjem prikladnosti ili neprikladnosti za pojedine dobne skupine)
  - Upoznavanje javnosti sa stajalištima djece (uključivanjem djece u javne ankete, komentare vijesti ili posebne programe za djecu).
6. Pridonijeti kulturi nenasilnog odgoja i obrazovanja djece u 21. stoljeću, putem aktivne podrške obiteljima i pozitivnom roditeljstvu, te ohrabrenjem roditelja za razvijanjem socijalnih vještina koje će upotpuniti njihovu ulogu roditelja.
  7. Prepoznati važnost obrazovanja kao osnovnog stupa razvoja poštivanja ljudskih prava, te na taj način dati podršku obrazovanju za ljudska prava, ne samo djece već i odraslih, kako bi se zajamčilo ostvarivanje prava djece u punom opsegu, posebno njihovo pravo na slobodu izražavanja misli, u svakodnevnom životu.
  8. Suradivati također u okviru Europske unije u provedbi programa Vijeća Europe Izgradnja Europe za djecu i s djecom: osiguravanje skrbi, zaštita i sudjelovanje djece, od 2009. – 2012.
  9. U skladu s preporukama Međunarodne *online* povelje (2008.), osigurati informacije i obrazovanje vezano uz medije posebno za roditelje i učitelje, s ciljem poboljšanja zaštite djece pri uporabi interneta, kao načinom prevencije *online* oblika nasilja.
  10. Produbiti suradnju između Europske unije i Vijeća Europe u području prava djece, posebno u okviru zakonodavnog procesa, na način da se u raspravama o prijedlozima zakona procijeni njihov utjecaj na djecu te poštuju interesi djece.

Na navedenom događanju dane su i preporuke europskim zemljama da se, prilikom donošenja vlastitih politika, uvijek vode načelom najboljeg interesa djeteta, osiguravajući poštivanje prava djece, posebno djece s teškoćama u razvoju, djece koja imaju ograničen pristup socijalnim pravima te djece pripadnika različitih kultura. Naglašena je i važnost uspostave suradnje među europskim državama u razmjeni iskustava vezanih uz problematiku djece te težnja uspostavi institucije pravobranitelja za djecu. U društvu treba razvijati svijest o pravima djece, pozitivno roditeljstvo, socijalne vještine roditelja, a posebnu pozornost valja usmjeriti pitanjima obrazovanja djece i roditelja u odnosu prema medijima.

Ukazano je također na potrebu uspostave uske suradnje Europske unije i Vijeća Europe u cilju zaštite i promicanja prava djeteta te osnaživanja politika usmjerenih djeci.

Tijekom događanja predstavljena je izložba najuspješnijih projekata organizacija civilnog društva koje se bave zaštitom prava djece:

1. „Djeca će Vam reći“, Češki radio 1 – Radiožurnal
2. Europska kampanja za mlade „Svi jednaki – svi različiti“, Ministarstvo obrazovanja, mladih i športa u suradnji s Vijećem za djecu i mlade Češke;

- „Bez prepreka u nama – od francuskog nadahnuća do češke prakse u multidisciplinarnoj podršci ugroženom djetetu i njegovoj ili njezinoj obitelji“, Centar za unaprjeđenje obiteljskog života, Republika Češka
3. „Telefonska linija za pomoć u kriznim situacijama“, Udruga telefonska linija za pomoć
  4. „Djeca osuđenih roditelja“, Helsinški odbor Češke
  5. „Program obiteljske skrbi – kompetencija očinstva“, Obiteljski centar Paleček
  6. „Obrazovanje za ljudska prava“, *Amnesty International*, Republika Češka
  7. „Važno je ne biti sam“, Udruga roditelja i prijatelja djece s teškoćama u razvoju, Prag, Republika Češka,
„ABC do dječjih prava“, Zaklada „Naše dijete“, Prag, Republika Češka,
  8. Dobrobit obitelji – Kazalište korak po korak, Civilna udruga Zajednički život, Ostrava.

Navedeno događanje moderirao je gospodin Vaclav Žmolik sa češkog radija uz pomoć učenika praških srednjih škola, a medijski ju je pokrivala „*Children Press Agency*“.

Ružica Misir, dipl. soc. rad.
Ministarstvo obitelji, branitelja i međugeneracijske solidarnosti

Okrugli stol „Nasilje među mladima – kako ga spriječiti“, Zagreb, 15. travnja 2009. godine

U svrhu senzibilizacije stručne i šire javnosti o nasilju među mladima, poticanja roditelja na odgovorno roditeljstvo i međusobno uvažavanje, kao i poduzimanja svih potrebnih mjera kako bi se spriječilo svako nasilje među mladima, Ministarstvo obitelji, branitelja i međugeneracijske solidarnosti organiziralo je dana 15. travnja 2009. godine u Zagrebu Okrugli stol “Nasilje među mladima – kako ga spriječiti”.

Na okruglom stolu je sudjelovalo 60-tak sudionika među kojima su bili predstavnici tijela državne uprave, Vijeća za djecu i Savjeta za mlade Vlade Republike Hrvatske, kao i Povjerenstva Vlade Republike Hrvatske za prevenciju poremećaja u ponašanju djece i mladih, predstavnici znanstvenih institucija, obiteljskih centara i organizacija civilnog društva usmjerenih djeci i mladima.

Plenarna izlaganja održala je predsjednica Vlade Republike Hrvatske Jadranka Kosor, dipl. iur., tada u ulozi potpredsjednice Vlade i ministrice obitelji, branitelja i međugeneracijske solidarnosti, zatim dr. sc. Renata Franc, Institut društvenih znanosti Ivo Pilar, dr. sc. Antonija Žižak, Edukacijsko-rehabilitacijski fakultet, mr. sc. Ivana Milas Klarić, Pravni fakultet Sveučilišta u Zagrebu.

Predsjednica Vlade Republike Hrvatske Jadranka Kosor, dipl. iur., tada u ulozi potpredsjednice Vlade i ministrice obitelji, branitelja i međugeneracijske solidarnosti, čiji je angažman bio ključan u organizaciji ovog Okruglog stola, otvorila je skup predstavljajući statističke podatke koji ukazuju na porast nasilja među mladima (u odnosu na 2007. godinu, u 2008. godini zabilježeno je povećanje od 24,14% u počinjenju broja kaznenih djela nanošenja tjelesnih ozljeda, povećanje od 6,6% u počinjenju broja kaznenih djela nanošenja teških tjelesnih ozljeda, te povećanje od 46,15% u počinjenju broja kaznenih djela nasilničkog ponašanja, dok se o počinjenju broja prekršajnih djela uzrokovanih “naročito drskim ponašanjem” u 2008. godini bilježi pad od 6,2% u odnosu na 2007. godinu, kao i pad od 12,47%, u počinjenju broja prekršajnih djela “narušavanja javnog reda i mira - tučom, svađom i vikom”), upoznala sa zakonodavstvom, kao i nizom mjera sukladnih nacionalnim programima i strategijama koje je Vlada Republika Hrvatske poduzela na području mladih, posebno mjere koje se odnose na organizaciju slobodnog vremena (rad regionalnih info-centara, financijske potpore udrugama usmjerenih mladima), informiranje i savjetovanje mladih, kao i osnaživanje roditelja, odnosno osnivanje 17 županijskih obiteljskih centara.

U uvodnom govoru također je istaknula nedovoljnu upoznatost roditelja s dužnostima i obvezama sukladnim Obiteljskom zakonu, te posebno istaknula odredbe koje se odnose na pravo i dužnost roditelja na nadzor nad djetetom u njegovu druženju s drugim osobama i pravo i dužnost roditelja na zabranu noćnog izlaska (u vremenu od 23 sata do 5 sati ujutro) djetetu mlađem od 16 godina, te istaknula potrebu bolje suradnje roditelja s policijom, kao i osiguravanje svih potrebnih mjera za dosljednu

provedbu Obiteljskog zakona. Pozvala je također jedinice lokalne i područne (regionalne) samouprave na provedbu Zakona o savjetima mladih odnosno osnivanje Savjeta mladih pri njihovim predstavničkim tijelima u svrhu unaprjeđenja položaja mladih, kao i predlaganja mjera u svrhu smanjenja nasilja među mladima, budući da je samo 11 županija, 35 gradova i 34 općine osnovalo Savjete mladih. Istaknula je da važnu ulogu u razvoju nasilničkih ponašanja kod mladih imaju mediji te pozvala predstavnike medija na predlaganje mjera kojima bi mediji mogli pridonijeti prevenciji nasilja među mladima, kao i na povećanje udjela pozitivnih ponašanja mladih, te na smanjenje udjela nasilja.

Dr. sc. Renata Franc, Institut društvenih znanosti Ivo Pilar, u uvodnom izlaganju na temu “Zastupljenost nasilja među mladima” upoznala je sudionike s rezultatima istraživanja Instituta Ivo Pilar: “Vrednote i vrijednosne orijentacije adolescenata: hijerarhija i povezanost sa stavovima i ponašanjima” (R. Franc, V. Šakić, I. Ivčić, 1998.) i istraživanja “Stabilnost i promjena u vrijednosnim orijentacijama hrvatskih adolescenata” (I. Ivčić, R. Franc, V. Šakić, 2006.) te je, među ostalim, istaknula važnost usmjeravanja na rane preventivne mjere, a ne na kazneno pravne sankcije, te navela da prevencija podrazumijeva utvrđivanje i razumijevanje rizičnih i zaštitnih čimbenika, otkrivanje najrizičnijih dobnih skupina i vrednovanje djelotvornosti programa.

Dr. sc. Antonija Žižak, Edukacijsko-rehabilitacijski fakultet, u uvodnom izlaganju na temu “Djeca i mladi rizičnog ponašanja – obilježja i tretman nasilničkog ponašanja” upoznala je sudionike s obilježjima agresivnog/nasilnog ponašanja iz empirijske perspektive, mogućnostima tretmana nasilnog ponašanja iz kliničke perspektive te rezultatima znanstvenog projekta Edukacijsko-rehabilitacijskog fakulteta “Usklađivanje intervencija s potrebama djece i mladih u riziku: izrada modela” čija je voditeljica prof. dr. sc. Antonija Žižak, kao i rezultatima istraživanja “Opseg i priroda vršnjačkog nasilja u institucijama za djecu i mlade u riziku” mr. sc. Ivane Sekol, studentice doktorskog studija na *University of Cambridge*. Posebno je naglasila važnost medijacije koja djeci i mladima omogućuje uvid u vlastitu odgovornost za nasilničko ponašanje, naglasila pozitivan primjer razvijenog modela izvansudske nagodbe u Zagrebu i Osijeku te naglasila važnost primjene alternativnih tretmana kao što su plivanje, borilačke vještine, druženja u prirodi i slično.

Mr. sc. Ivana Milas Klarić, Pravni fakultet sveučilišta u Zagrebu, u uvodnom izlaganju na temu “Nasilje među mladima – obiteljskopравни aspekt” upoznala je sudionike s odredbama *Konvencije o pravima djeteta*, Ustava Republike Hrvatske, Obiteljskog zakona, Zakona o zaštiti od nasilja u obitelji, Kaznenog zakona, Zakona o sudovima za mladež, Zakona o trgovini, Zakona o ugostiteljskim objektima, kao i nacionalnim dokumentima na području mladih i nasilja, kao i čimbenicima rizika, te predložila niz mjera u svrhu prevencije nasilja među mladima.

Uz niz pozitivnih primjera preventivnih programa kao što su “Policija u zajednici”, projekt UNICEF-a “Škola bez nasilja”, sudionici Okruglog stola istaknuli su važnost promicanja pozitivnih vrijednosti u društvu, poboljšanja komunikacije s mladima, kao i uključenosti mladih u provedbu mjera u svrhu prevencije nasilja među mladima. Predloženo je također razvijanje programa rane pripreme roditelja, senzibilizacije šire javnosti putem tribina, kao i pružanje programa organizacije slobodnog vremena tijekom ljetnih praznika, razvijanja produženog stručnog postupka na području cijele Republike Hrvatske, zaštite mentalnog zdravlja, većeg broja ustanova za mentalno zdravlje i psihoterapijski tretman djece i mladih, kao i njihovu regionalnu zastupljenost.

Temeljem prijedloga sudionika Okruglog stola preventivni programi usmjerit će

se na utvrđivanje i razumijevanje rizičnih i zaštitnih čimbenika, otkrivanje najrizičnijih dobnih skupina i evaluaciju programa, poduzet će se niz mjera u svrhu primjene odredbi Obiteljskog zakona koje se odnose na zabranu noćnih izlazaka (od 23 sata do 5 sati) djeci mlađoj od 16 godina bez pratnje roditelja ili odrasle osobe od povjerenja, kao i prava i dužnosti roditelja na nadzor nad djetetom u njegovu druženju s drugim osobama, potaknut će se i intenzivirati osnivanje Savjeta mladih na lokalnoj i regionalnoj razini, provedba preventivnih programa od strane županijskih Obiteljskih centara. Razvijat će se alternativni preventivni programi nasilja među mladima (borilačke vještine, *streetball*, izgradnja gradskih bazena, športskih dvorana, razvijanje rekreativnog športa, osiguravanje organizacije slobodnog vremena djece i mladih tijekom školskih praznika i vikenda unutar škola i slično). U svrhu smanjenja izloženosti mladih nasilju pozivaju se mediji na izvješćivanje o pozitivnim primjerima ponašanja mladih, te izbjegavanje senzacionalističkog novinarstva prilikom izvješćivanja o temama koje se tiču mladih, odnosno na pridržavanje Zakona o medijima i Kodeksa časti hrvatskih novinara.

Sukladno zaključcima Okruglog stola održan je niz sastanaka u svrhu koordinacije djelovanja na području prevencije nasilja među mladima nadležnih središnjih tijela državne uprave, te je održana tematska sjednica Koordinacije za vanjsku politiku, društvene djelatnosti i ljudska prava Vlade Republike Hrvatske 2. lipnja 2009. godine. Temeljem svih navedenih rasprava Vlada Republike Hrvatske na sjednici održanoj 8. lipnja 2009. godine usvojila je *Program aktivnosti za prevenciju nasilja među mladima za 2009. godinu* – sveobuhvatni strateški dokument na području prevencije nasilja među mladima.

Martina Štabi, dipl. soc. radnica
Ministarstvo obitelji, branitelja i međugeneracijske solidarnosti

DIJETE I DRUŠTVO

Konferencija Mreže pravobranitelja za djecu Jugoistočne Europe “Djeca i konfliktni razvodi – pristup djece domaćem, međunarodnom i europskom pravosuđu”, Dubrovnik, 19. - 20. svibnja 2009.

Veliki broj razvoda braka ili raskida obiteljskih zajednica, s kojim se suočavaju mnoge zemlje, neminovno donosi i pitanje o tome na koji način zaštititi interese djeteta čiji se roditelji rastaju, a ne uspijevaju se dogovoriti o tome kako će i nakon toga nastaviti biti roditelji. Pritom je pred nadležnim institucijama, koje donose odluku o tome s kojim će roditeljem dijete živjeti, osobito težak izazov, jer one trebaju osigurati da dijete izrazi vlastito mišljenje o tome te da donesena odluka bude u njegovom najboljem interesu.

Upravo je to bila tema Godišnje konferencije Mreže pravobranitelja za djecu Jugoistočne Europe (CRONSEE – *Childrens' Rights Ombudspersons' Network in South and Eastern Europe*), održane 19. i 20. svibnja 2009. u Dubrovniku, pod naslovom “Djeca i konfliktni razvodi – pristup djece domaćem, međunarodnom i europskom pravosuđu”. Konferencija je održana u Hrvatskoj budući da je pravobraniteljica Mila Jelavić ovogodišnja koordinatorica Mreže CRONSEE. Na skupu, koji je organiziran uz potporu Europske mreže pravobranitelja za djecu (ENOC – *European Network of Ombudspersons for Children*), organizacije *Save the Children Norway SEE* i projekta EUNOMIA grčkog pravobranitelja, okupilo se osamdesetak sudionika iz 20 zemalja.

U radu skupa sudjelovali su predstavnici zemalja članica ENOC-a: Velike Britanije, Irske, Belgije, Francuske, Malte, Austrije, Poljske, Rusije i Gruzije, te svih članica Mreže pravobranitelja za djecu Jugoistočne Europe koju čine predstavnici pravobranitelja iz Grčke, Bugarske, Rumunjske, Cipra, Albanije, Makedonije, Crne Gore, Kosova, Srbije, AP Vojvodine, Bosne i Hercegovine odnosno Federacije Bosne i Hercegovine i Republike Srpske te Slovenije. Među brojnim gostima konferencije bila je predsjedateljica Odbora za prava djeteta Ujedinjenih naroda, Yanghee Lee, predsjedateljica Europske mreže pravobranitelja (ENOC), Emily Logan, i međunarodni nezavisni stručnjak i savjetnik ENOC-a i UN-a, Peter Newell. U radu konferencije aktivno su sudjelovale predsjednica saborskog Odbora za obitelj, mladež i šport, Milanka Opačić, i državna tajnica Ministarstva zdravstva i socijalne skrbi, Dorica Nikolić, a u raspravu su se uključili i učenici Gimnazije Dubrovnik.

Sudionici su potvrdili da je u visoko konfliktnim razvodima dijete često žrtva roditeljskih sukoba i njihove nespремnosti za razrješavanje partnerskih odnosa, te je stoga pritom dužnost države, a u prvom redu centara za socijalnu skrb, sudova i

Konferencija Mreže pravobranitelja za djecu Jugoistočne Europe “Djeca i konfliktni razvodi – pristup djece domaćem, međunarodnom i europskom pravosuđu”, Dubrovnik, 19. - 20. svibnja 2009.

drugih javnih službi i stručnjaka, osigurati zaštitu najboljeg djetetovog interesa.

O učincima razvoda na dijete u uvjetima izraženog sukoba među roditeljima izvjestila je dr. Bruna Profaca iz Poliklinike za zaštitu djece grada Zagreba. Prikazavši različite modele ponašanja roditelja i njihov utjecaj na djecu, naglasila je potrebu za stručnom podrškom, a osobito je istaknula važnost razvijanja roditeljskih vještina i upućivanja roditelja kako prepoznati osjećaje djeteta i razgovarati s djecom bez prenošenja vlastitih negativnih emocija zbog ljutnje na bivšeg partnera.

Predstavljajući projekt francuskog pravobraniteljstva za djecu "Djeca i konfliktni razvodi", zamjenik francuske pravobraniteljice za djecu, Hugues Feltesse, izvijestio je o primjeni postupka medijacije (posredovanja) među roditeljima tijekom razvoda u pojedinim europskim zemljama, navodeći i nedoumice u vezi s time. Nedoumice se najčešće javljaju uz pitanja treba li dijete biti uključeno u proces medijacije te od koje dobi sudovi u pojedinim europskim zemljama imaju obvezu saslušati djetetovo mišljenje o pitanjima koja se tiču njegova života nakon roditeljskog razvoda. Za mnoge je i dalje otvoreno pitanje na koji se način osigurava da je dijete pritom spremno i voljno izreći vlastito autentično mišljenje, neopterećeno roditeljskim pritiscima, odnosno kako sudovi trebaju prilagoditi postupak da bi dijete moglo slobodno iskazati svoje stajalište, mogu li se oni u tome osloniti na stručnjake posebno osposobljene za razgovor s djecom i slično.

Primjere primjene *Konvencije o pravima djeteta* u hrvatskom zakonodavstvu i praksi prikazala je dr. Branka Rešetar s Pravnog fakulteta u Osijeku u svojem izlaganju "Procesna prava djeteta u postupku razvoda braka i njihovo ostvarivanje u sudskoj praksi". Istaknula je kako je u sudskim rješenjima, pri donošenju odluke o tome s kojim će roditeljem dijete živjeti, u vrlo malom postotku navedeno da je pritom ispitano mišljenje djeteta. U raspravi, koja je potom uslijedila, istaknuta je odlučujuća važnost informiranja i obučavanja sudaca o tome na koje se sve konkretne načine djetetova prava ostvaruju u sudskim postupcima, odnosno kako se pritom može ostvariti i afirmirati djetetova pozicija kao nositelja prava. Vrlo često upravo o njihovu senzibilitetu za potrebe djeteta ovisi u kolikoj mjeri će sudskom odlukom biti zaštićen djetetov najbolji interes.

Izlaganje svjetski poznatog stručnjaka za primjenu *Konvencije o pravima djeteta*, Petera Newella, pod naslovom "Poštivanje dječjih prava tijekom rastave i razvoda roditelja: ključni izazovi" u prvi je plan istaknulo nesklad između zakonodavstva i prakse, odnosno između želja i stvarnosti. Većina država, a i velika većina odraslih, još uvijek teško prihvaća činjenicu da je dijete nositelj prava te da bi trebalo imati i mogućnost aktivnog djelovanja u zaštiti svojih interesa. U tom svjetlu neizmjereno važan članak 3. *Konvencije o pravima djeteta*, koji propisuje da države u svakoj akciji koja se odnosi na dijete trebaju zaštititi njegov najbolji interes, istodobno postaje i izvor opasnosti, jer najčešće isključivo odrasli tumače što je djetetov najbolji interes, što uvijek ostavlja prostor za manipulacije i druge zloporabe. Newell je prikazao rezultate provedene ankete među zemljama članicama ENOC-a o primjeni članka 12. *Konvencije o pravima djeteta*, odnosno prava djeteta da izrazi svoje mišljenje u pitanjima koja se tiču njegovog života. U anketi je sudjelovalo 17 država te one sve imaju u svojem nacionalnom zakonodavstvu ugrađen navedeni članak *Konvencije*, neke uz navođenje dobne granice djeteta, dok samo pet država, uključujući i Hrvatsku, imaju mogućnost aktivnog sudjelovanja djeteta u sudskom postupku, to jest omogućavaju da dijete, samostalno ili preko svoga zastupnika, podnese žalbu na odluku suda koja se odnosi na njega.

Tijekom konferencije održana je radionica u sklopu projekta EUNOMIA koji provodi grčki pravobranitelj uz pokroviteljstvo Ureda povjerenika za ljudska prava Vijeća Europe. Svrha radionice bila je rasvijetliti kako pravobranitelji za djecu mogu pomoći upoznavanju djece s mogućnostima vlastitoga pristupa pravosudnim mehanizmima, odnosno ostvarivanja svojih prava i pred sudovima, posebno u postupku razvoda roditelja. Tom je prilikom naglašena potreba za kontinuiranom izobrazbom djece za ljudska prava, koja treba obuhvatiti i upoznavanje mehanizama za ostvarivanje prava.

U završnom dijelu konferencije članice CRONSEE-a predstavile su svoja iskustva. Većina zemalja ima slična zakonska rješenja te su iskustva i problemi u praksi slični, upućujući na to da su sporost pravosuđa i nepoštivanje sudskih odluka najveće prepreke ostvarivanju prava djece. Sudionici rasprave upozorili su i na nespremnost sudova da provjere jesu li prijedlozi centara za socijalnu skrb, o tome s kojim će roditeljem dijete živjeti nakon razvoda, doista u najboljem interesu djeteta. Osim potrebe da se djecu zaštiti od manipulativnih postupaka njihovih roditelja, istaknuta je i potreba iznalaženja učinkovitijih mehanizama kojima će se osigurati da dijete bez pritisaka i straha izrazi svoje mišljenje o tome, pri čemu se predlaže da dijete ima svog branitelja ili posebnog skrbnika koji bi ga zastupao, a koji može, ali i ne mora biti odvjetnik.

U posebnom zastupanju djeteta u postupku razvoda roditelja najdalje je otišla Slovenija koja provodi pilot projekt podrške i potpore djeci kroz institut posebnog zastupnika djeteta. Projekt "Zastupnik – glas djeteta" ("*Zagovornik – glas otroka*") oslanja se upravo na pomoć ne-pravnika, najčešće socijalnih radnika, pedagoga i drugih stručnjaka – poznavatelja dječjega razvoja. Zadaća je zastupnika provoditi u djelo volju djeteta, osigurati djetetu potrebne informacije i podršku. Zastupnici djece su za taj posao obrazovani kroz program koji se ostvaruje na Studiju socijalnog rada kao specijalistički studij i dosad je na taj način osposobljeno četrdesetak stručnjaka. U projekt je dosad bilo uključeno 35 djece uz suglasnost roditelja. Slovenski pravobranitelj zauzima se za to da se imenovanje posebnog zastupnika djeteta regulira i kao zakonska obveza (više o projektu na: www.varuh-rs.si).

Na konferenciji u Dubrovniku članovi Mreže pravobranitelja Jugoistočne Europe – CRONSEE potpisali su *Sporazum o razumijevanju* kojim su definirali načela uzajamne suradnje. Time je ova, dotad neformalna, mreža nezavisnih institucija za zaštitu prava djece na nacionalnoj, regionalnoj i lokalnoj razini, koja je nastala 2006. godine na inicijativu pokrajinskog pravobranitelja Autonomne pokrajine Vojvodine, dobila i svojevrstnu formalnu potvrdu svoje djelotvornosti i kontinuiteta. Njezina svrha je suradnja i osnaživanje pravobraniteljstava u zemljama Jugoistočne Europe te promicanje i razmjena dobre prakse među njima, što se od samog početka ostvaruje uz pomoć organizacije *Save the Children Norway* i podršku ENOC-a.

Pozdravljajući potpisivanje sporazuma, predsjedateljica ENOC-a i pravobraniteljica za djecu u Irskoj, Emily Logan, naglasila je kako i iz vlastitog iskustva zna da se pravobranitelji za djecu u svome poslu često osjećaju izoliranima i osamljenima u vlastitoj sredini te im stoga mnogo znači suradnja i podrška srodnih institucija iz drugih regija i država. Važnost tog čina potvrdio je i Bjorn Hagen iz organizacije *Save the Children Norway SEE*. Hrvatska pravobraniteljica za djecu, Mila Jelavić, tom je prilikom zahvalila svim pravobraniteljstvima i pojedincima koji su pomogli u osnivanju i učvršćivanju CRONSEE-a.

Prvi zajednički akt članica CRONSEE-a bila je podrška inicijativi za donošenje novog Fakultativnog protokola uz *Konvenciju o pravima djeteta*, kojim će se djeci

omogućiti podnošenje pritužbi Odboru za prava djeteta, ukoliko nacionalni sustavi nisu omogućili odgovarajuću zaštitu njihovih prava. U dokumentima se ova inicijativa može pronaći pod nazivom *communications/complaints procedure for the Convention on the Rights of the Child*, a prethodno ju je službeno podržala i Europska mreža pravobranitelja za djecu – ENOC. Savjetnik ENOC-a, Peter Newell, i predsjedateljica Odbora za prava djeteta Ujedinjenih naroda, Yanghee Lee, pozvali su članstvo Mreže pravobranitelja za djecu Jugoistočne Europe na pridruživanje toj inicijativi, istaknuvši da je riječ o mehanizmu koji omogućuje i afirmira pristup djece međunarodnom pravosuđu, a na taj način ojačat će se i položaj djece u odnosu na pristup nacionalnom pravosuđu u mnogim državama. Sudionici Konferencije u Dubrovniku podržali su tu zamisao kao još jedan doprinos osnaživanju djece kao subjekata i nositelja prava.

Maja Flego,
Ured pravobraniteljice za djecu

Inicijalna kampanja platforme Vijeća Europe o pravima djeteta

Program *Izgradnja Europe za djecu i s djecom*, započeo u Monaku 2006. godine, teži obuhvatu socijalnih, pravnih, obrazovnih i zdravstvenih dimenzija značajnih za zaštitu djece od različitih oblika nasilja, a utemeljen je na nekim odlukama Trećeg sastanka na vrhu čelnika država i vlada Vijeća Europe (Varšava, 2005.). Program sačinjavaju dvije odrednice: promicanje prava djeteta i zaštita djece od nasilja, a glavna mu je zadaća pomoći donositeljima odluka i ostalim čimbenicima zaduženim za oblikovanje i provedbu nacionalnih strategija za dvije navedene odrednice. *Izgradnja Europe za djecu i s djecom* je transverzalni program Vijeća Europe, a u metodama rada određuje ga integrativni pristup, partnerstvo i komunikacija. Podrobnije informacije o ovom programu dostupne su na: URL: <http://www.coe.int/t/transversalprojects/children>.

U sklopu *Programa* u lipnju 2008., upravo u Zagrebu, pokrenuta je Europska kampanja za ukidanje tjelesnog kažnjavanja djece s porukom "Podignite ruku protiv tjelesnog kažnjavanja djece", čime je našoj zemlji odano priznanje kao jednoj od 18 država članica Vijeća Europe (od ukupno 49) koja je svojim zakonima zabranila tjelesno kažnjavanje djece. Nositelj ove kampanje u našoj zemlji je Ministarstvo obitelji, branitelja i međugeneracijske solidarnosti.

Trogodišnji ciklus, 2006. – 2008., zaključen je u sklopu švedskog predsjedavanja Vijećem Europe na konferenciji u Stockholmu – *Izgradnja Europe za djecu i s djecom: prema strategiji za 2009. – 2011.*¹ Na temelju zaključaka s ove konferencije Odbor ministara vanjskih poslova Vijeća Europe usvojio je u studenom 2008. *Strategiju iz Stockholma* kojoj su glavni ciljevi: promicanje pristupa djece pravosudnom sustavu (sa sudjelovanjem hrvatske stručnjakinje, prof. dr. Ksenije Turković, s Pravnog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu); uklanjanje svih vrsta nasilja nad djecom; sudjelovanje djece i njihov utjecaj u društvu; posebna skrb za djecu s teškoćama. Na programskoj razini *Strategija* propisuje utemeljenje Platforme za strateška planiranja, primjenu i evaluaciju programa.

U Strasbourgu je 2. i 3. lipnja 2009. godine, u sklopu slovenskog predsjedavanja Vijećem Europe, održana konferencija kojom je započeta *Platforma o pravima djeteta* zacrtana u *Strategiji iz Stockholma*.

Platformu čine: koordinacijska jedinica u Tajništvu Vijeća Europe; međusektorska radna skupina Vijeća Europe; tematski koordinator Odbora ministara vanjskih poslova Vijeća Europe; internetsko mjesto za razmjenu podataka i koordinaciju; elektronska platforma za prava djeteta koja uključuje i fokalne točke u vladama, predstavnike tijela Vijeća Europe, pravobranitelja za djecu, međunarodnih organizacija, istraživačkih institucija, međunarodnih stručnjaka i djece. Hrvatsku je predstavljala gospođa Lora Vidović, zamjenica pravobraniteljice za prava djeteta.

Čitava je konferencija bila prožeta temom prevencije nasilja nad djecom, a nazočilo joj je preko 40 osoba za kontakt koje su imenovale države članice Vijeća

¹ U ovom broju donosimo i cjeloviti prikaz ove Konferencije u rubrici "Prikazi skupova" (op. ur.).

Europe, predstavnici struktura i tijela VE kao što su Europski sud za ljudska prava, povjerenik za ljudska prava (Thomas Hammamberg), Kongres lokalnih i regionalnih vlasti te raznih upravnih odbora, posebna predstavnica glavnog tajnika UN-a za nasilje nad djecom, glavni izvjestitelj Trećeg svjetskog kongresa o seksualnom izrabljivanju djece i adolescenata, predstavnici ključnih međunarodnih organizacija u ovom području: UNICEF-a, Europske komisije, EU Agencije za temeljna prava te mnogih nevladinih udruga (*Save the Children, Eurochild*). Autorica ovog članka sudjelovala je u svojstvu zamjenice predsjedavajuće Upravnog odbora za obrazovanje.

Konferenciju je otvorila zamjenica glavnog tajnika Vijeća Europe, gospođa Maud de Boer – Buquicchio, koja je naglasila potrebu za usuglašavanjem strategije za prevenciju i borbu protiv svih vrsta nasilja nad djecom u čitavoj Europi i svijetu. Izrazila je nadu da će *Platforma* kao virtualni forum za planiranje, raspravu i provođenje programa doista pomoći u daljnjim aktivnostima iz ovog područja.

Na dnevnom redu Konferencije bila su dva ključna pitanja: rasprava o nacrtu *Smjernica Vijeća Europe za integrirane nacionalne strategije za zaštitu djece od nasilja*, kao i rasprava o konkretnim akcijama koje Vijeće Europe treba osigurati u provedbi preporuka iz *Studije Ujedinjenih naroda o nasilju nad djecom*.

Studiju UN-a najdetaljnije je predstavio profesor Jaap E. Doek pri predstavljanju Trećeg svjetskog kongresa o seksualnom izrabljivanju djece i adolescenata, održanom u Rio de Janeiru 2008 godine². Prof. Doek smatra da *Studija* ne pridaje previše pozornosti seksualnom izrabljivanju djece, ali da neosporno postoji veza između Završnog dokumenta iz Ria i rezultata *Studije* koja definira nasilje kao “svaku vrstu iskorištavanja, uključujući i seksualno iskorištavanje” sukladno članku 19. *Konvencije o pravima djeteta*. *Studija* ne raspravlja o problemima nasilja u smislu razlikovanja tjelesnog, mentalnog i seksualnog nasilja. Međutim UN-ova *Studija* izričito navodi mjesta gdje se nasilje odvija: u domu i obitelji; u školi i odgojno-obrazovnim institucijama; u institucijama koje skrbe za djecu te u pravosudnim institucijama za djecu; na radnom mjestu, u zajednici. Profesor Doek kao posebno pozitivnu stranu *Studije* navodi navođenje činjenice o postojanju veze između nasilja nad djecom i rizikom seksualnog iskorištavanja. Seksualno iskorištavanje djece, bez obzira na mjesto odvijanja, neosporno ima dugotrajni negativni učinak na njihov daljnji razvoj. Osim raznih psiholoških problema kao što su nisko samovrednovanje djeteta, anksioznost, depresija, ljutnja i agresija te post traumatski stres, istraživanje pokazuje da postoji veza između nasilja nad djecom i kasnijeg seksualnog iskorištavanja kod ženske djece (73% prostitutki bilo je seksualno zlostavljano u djetinjstvu).

Gospođa Marta Santos Pais, posebna predstavnica UN-a za nasilje nad djecom nazočne je izvijestila o svojim ključnim zadaćama kao što su promicanje i potpora provedbi *Studije*; razmjena dobre prakse u prevenciji i odgovor na nasilje nad djecom; pomaganje zemljama članicama u borbi protiv nasilja nad djecom; prikupljanje podataka o nasilju nad djecom; te godišnje izvješćivanje. Mandat posebne predstavnice uključuje i evaluaciju njezinih trogodišnjih aktivnosti. Vrlo je važno da Ujedinjeni narodi napore Vijeća Europe za stvaranje Europe bez nasilja prihvaćaju kao logičan nastavak njihova rada. Sukladno tome gospođa Pais drži da se *Smjernice* Vijeća Europe trebaju koristiti kao strategija za provedbu *Studije* UN-a koje će stimulirati reforme utemeljene na podacima i analizama s ciljem ukidanja nasilja nad djecom. Pri tome, prema gospođi Pais, ključnu ulogu imaju nacionalne kontakt osobe kao vladine osobe odgovorne za oblikovanje, provedbu i nadzor napretka nacionalnih strategija za ukidanje nasilja nad

² U ovom broju donosimo i cjeloviti prikaz ove Konferencije u rubrici “Prikazi skupova” (op. ur.)

djecom. Gospođa Pais izrazila je nadu da će rad na ovom području biti podvrgnut nezavisnom nadzoru s temeljitim izvješćem o napretku u ovom području.

Iako su Smjernice Vijeća Europe o integriranim nacionalnim strategijama za zaštitu djece od nasilja još uvijek u fazi rasprave, a njihovo se usvajanje predviđa za studeni 2009. godine, s velikom se sigurnošću može reći da će ovaj dokument (kao dodatak budućoj Preporuci Odbora ministra zemljama članicama o integriranim nacionalnim strategijama za zaštitu djece protiv nasilja) sadržavati dva temeljna načela: prava djeteta i sudjelovanje djeteta, te pet operativnih načela: višedimenzionalnu narav nasilja, integrirani pristup, međusektorsku suradnju, suradnju predstavnika uključenih interesnih skupina, te partnerstvo između obitelji i države. Ova će načela biti ugrađena u poglavlja o zakonodavnom okviru, mjerama za donošenje politika, prijedlozima integriranih nacionalnih i regionalnih aktivnosti; institucionalnim okvirima, istraživanju i prikupljanju podataka. Smjernice promiču kulturu prava djeteta utemeljenu na poznavanju prava djeteta i razumijevanju ranjivosti djeteta. One isto tako potiču stvaranje usluga i mehanizama prilagođenih djetetu i njegovim potrebama, a posebice preporuku za prijavljivanje svakog zanemarivanja i zlostavljanja djeteta službama zaduženim za obitelji s djecom.

Cilj Konferencije bio je i definirati vrlo konkretne akcije koje bi Vijeće Europe zajedno sa zemljama članicama trebalo poduzeti u svrhu osiguravanja učinkovite provedbe preporuka u studiji Ujedinjenih naroda o nasilju nad djecom, kao i na nedavnom Svjetskom kongresu o izrabljivanju djece i adolescenata u Rio de Janeiru.

Na konferencije je naglašena važnost:

- zaštite svakog djeteta od nasilja te pridavanje posebne važnosti djeci koja se nalaze u osobito ranjivom položaju kao što su djeca migranata, djeca bez roditelja, te djeca s teškoćama u razvoju;
- jamčenja učinkovitog pristupa pravosudnom sustavu svakom djetetu, uključujući djecu u skobu sa zakonom, te jamčenje učinkovitih pravnih lijekova svakom djetetu žrtvi nasilja; stoga se pozdravljaju *Smjernice Vijeća Europe za integrirane nacionalne strategije za zaštitu djece od nasilja* koje se nalaze u procesu rasprave;
- obrazovanja, izobrazbe stručnjaka i davanja potpore roditeljima kao najboljeg načina za sprječavanje i reagiranje na nasilje, posebice kod vrlo male djece i djece koja imaju specifične potrebe;
- osiguravanja usklađenosti na nacionalnoj razini između svih vladinih subjekata i sa svim stručnim mrežama, istraživačkim institutima, nezavisnim tijelima (pravobranitelj za djecu), medijima i nevladinim udrugama;
- osiguravanja praćenja procesa na nacionalnoj i međunarodnoj razini;
- ulaganja u istraživanje kako bi se aktivnosti temeljile na dokazima;
- organiziranja kampanje kako bi se pridonijelo promjenama u shvaćanjima u društvu s ciljem osude svih vrsta nasilja nad djecom, uključujući tjelesno kažnjavanje u obitelji, te pridavanja pozornosti slici koju mediji stvaraju o djeci;
- pozornog praćenja razvoja percipiranja djece u društvu te reagiranja na svaki signal koji pokazuje rast netolerancije vezano uz djecu;
- rada s medijima i novim informacijskim tehnologijama;
- priznavanja uloge djece, ne samo kao žrtava nasilja, već i kao subjekata promjene, stvaranja mogućnosti i davanja doprinosa razvoju i primjeni plana

- djelovanja protiv nasilja;
- priznavanja ključne uloge regionalnih i lokalnih vlasti te potrebe osiguravanja resursa koji bi im pomogli u suočavanju s odgovornošću i izazovima;
- mobiliziranja resursa u investiranju u prevenciju nasilja, posebice uzimajući u obzir visoke ljudske, društvene i financijske troškove kod popravljivanja šteta prouzročenih nasiljem.

Sa svoja tri prioriteta područja u *Platformi o pravima djeteta*: utemeljenju pravosudnog sustava prilagođenog djetetu i njegovim potrebama, stvaranju kulture osnaživanja sudjelovanja djeteta u društvu, te borbi za ukidanje svih oblika nasilja nad djecom, Vijeće Europe značajno pridonosi obilježavanju dvadesete obljetnice *Konvencije Ujedinjenih naroda o pravima djeteta* koja je na snazi i u Republici Hrvatskoj.

Alida Matković, prof.

Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa

Konferencija ministara Vijeća Europe nadležnih za obiteljska pitanja “Javna politika kao potpora želji za djecom: društveni, ekonomski i osobni čimbenici”, 16.-17. lipnja 2009., Beč, Austrija

Konferencija ministara Vijeća Europe nadležnih za obiteljska pitanja “Javna politika kao potpora želji za djecom: društveni, ekonomski i osobni čimbenici”, 16.-17. lipnja 2009., Beč, Austrija

Na poziv austrijske vlade u Beču je 16. i 17. lipnja 2009. godine održano 29. zasjedanje Konferencije ministara Vijeća Europe nadležnih za obiteljska pitanja. Konferenciji su nazočili ministri država članica Vijeća Europe ili njihovi predstavnici te brojni gosti i promatrači. Tema konferencije bila je “Javna politika kao potpora želji za djecom: društveni, ekonomski i osobni čimbenici”, a sama konferencija podijeljena je u dvije podteme: “Zašto mnogi Europljani imaju manje djece nego što uistinu žele: društveni i ekonomski čimbenici” te “Politika naklonjena obitelji: mjere za optimalni okvir”. Ovim je događajem obilježena jubilarna, pedeseta obljetnica konferencije, koja je prvi put održana 1959. godine upravo u Beču. U 28 konferencija održanih tijekom posljednjih 50 godina pozornost se uvijek pridavala temama vezanim uz obiteljski život, koje su u to vrijeme bile u žarištu zanimanja država članica Vijeća Europe, kao što su, primjerice, starenje stanovništva i problemi starijih osoba (Belgija, 1963), položaj žene između karijere i obitelji (Austrija, 1968), samohrani roditelji (Švedska, 1971), jednakost muškarca i žene (Norveška, 1975), metode podizanja djece u Europi i uloga obiteljskih servisa (Cipar, 1989), status i uloga oca (Finska, 1995) ili promjene u roditeljstvu (Portugal, 2006)¹. Tema ovogodišnje ministarske konferencije odgovor je na sve veću osnovanu zabrinutost zbog niskih stopa nataliteta te na želju za isticanjem važnosti koju obiteljska politika ima u zaštiti obitelji i poticanju nataliteta. Naime, postoje dokazi koji pokazuju da mnogi Europljani, koji žele imati djecu, odgađaju ili uopće ne ostvaruju roditeljstvo zbog nepovoljnih društvenih, ekonomskih i drugih okolnosti. Stoga se u Beču raspravljalo o tome što obiteljska politika može učiniti kako bi pridonijela stvaranju društva naklonjenog obitelji i djeci. Pritom se istaknula želja za promicanjem primjera dobrih obiteljskih politika, koje se temelje na načelima uvažavanja ljudskih i dječjih prava te ravnopravnosti spolova.

Uvodnim govorom konferenciju su otvorili austrijski predsjednik Heinz Fischer i zamjenica glavnog tajnika Vijeća Europe Maud de Boer-Buquicchio, nakon čega su uslijedili govori nekoliko ministara i dužnosnika Vijeća Europe iz različitih europskih zemalja. Poslije uvodnoga zasjedanja uslijedio je rad na dvjema podtemama konferencije, u kojima je kao predstavnik Republike Hrvatske sudjelovao državni tajnik Uprave za obitelj Ministarstva obitelji, branitelja i međugeneracijske solidarnosti

¹ Cjelovit popis tema konferencija europskih ministara nadležnih za obiteljska pitanja priložen je na kraju teksta.

Republike Hrvatske, mr.sc. Stjepan Adanić. On je u obraćanju prvoga dana bečkog zasjedanja sudionike skupa upoznao s obiteljskom politikom Republike Hrvatske i njenim dosadašnjim postignućima. Istaknuo je kako se u Republici Hrvatskoj, za razliku od velikog broja europskih zemalja, preko 90 posto djece rađa unutar braka. Trend smanjenja broja rođene djece prisutan na europskoj razini nije zaobišao ni Hrvatsku, a može se djelomično objasniti nejednakom spolnom distribucijom zbog koje mnogi pojedinci ne nalaze partnere, osobito u velikim gradovima. Istaknuo je također da se u Hrvatskoj još uvijek osjećaju posljedice rata preko infrastrukturne oštećenosti, promjena u društvenom i ekonomskom sustavu te u povećanoj socijalnoj nesigurnosti. Stoga je hrvatska obiteljska politika usmjerena prema dječjoj dobrobiti, promicanju uspješnog roditeljstva i bolje kvalitete obiteljskoga života.

Posebnosti svojih obiteljskih politika predstavili su predstavnici više zemalja, nakon čega je bilo vidljivo kako na europskoj razini u podršci ljudima, koji imaju ili žele imati djecu, postoje brojne dodirne točke i podudarnosti. Tako su gotovo sve zemlje kao područja od osobitog interesa istaknule sljedeće:

- Usklađivanje obiteljskog i poslovnog života: inicijative koje podupiru uspješno balansiranje između poslovnog i obiteljskog života uključuju financijsku podršku obiteljima, radno okruženje prijateljski naklonjeno obitelji te povoljne mogućnosti izvanobiteljske skrbi za dijete. Posebno se ističe primjer Bugarske u kojoj nezaposlena žena ima mogućnost brinuti se za djecu i tako steći plaćeni posao, omogućavajući istovremeno drugim ženama usklađivanje obiteljskog i poslovnog života.
- Inicijative potpore obitelji: komparativna analiza pokazala je porast potpore obiteljima u poboljšanju njihovih životnih uvjeta. Kao pozitivan primjer istaknuta je upravo hrvatska obiteljska politika i naš Zakon o roditeljskim potporama, koji je olakšao roditeljstvo brojnim pravima i povlasticama koje roditelji mogu ostvariti.
- Promicanje pozitivne uloge očeva u odgoju: mnoge zemlje članice pokušavaju promovirati jednakost roditelja i raspodjelu obiteljskih odgovornosti. Navodi se primjer Švedske koja je nedavno predstavila bonus za spolnu ravnopravnost, koji uključuje porezne olakšice dostupne roditeljima koji ravnopravno dijele roditeljski dopust.
- Promicanje međugeneracijske solidarnosti: mnoge zemlje koriste financijske poticaje kako bi smanjile pritisak članova obitelji na sustave javne skrbi. Primjerice, u Sloveniji djetetovi djed ili baka mogu uzeti dopust ako je djetetova majka maloljetna učenica.
- Promicanje zajednica naklonjenih djeci: vlade država članica prepoznaju potrebu razvoja politika koje su naklonjene djeci, kao i bolje strukturiranog pristupa stvaranju mogućnosti za dječju igru i rekreaciju. Primjerice, u Irskoj više od pet stotina ustanova osigurava djeci mogućnost za kvalitetnu igru koja obogaćuje njihovo djetinjstvo.

Nakon izlaganja posebnosti pojedinih obiteljskih politika i rada na podtemama konferencije, gdje su markirani ključni izazovi s kojima se nacionalne obiteljske politike moraju nositi u budućnosti, zaključeno je kako se želja za djecom često odgađa ili ostaje neispunjena zbog nepovoljnih socijalnih ili ekonomskih uvjeta. Zbog toga bi svi resori vezani uz obiteljsku politiku trebali u zajedničkoj suradnji pronaći povoljna rješenja, s time da osnovana zabrinutost za niske stope nataliteta ne smije zasjeniti činjenicu da su djeca subjekt ljudskih prava, a ne objekt želja odraslih. Stoga se i

sve politike u ovome području moraju temeljiti na poštivanju dječjih prava i najboljeg interesa djeteta. U tom svjetlu, države zemalja članica složile su se kako će nastojati:

- osigurati svoj djeci uživanje njihovih prava na obiteljski život i mogućnost odrastanja u sigurnom, poticajnom i nenasilnom okruženju;
- osigurati ravnopravnost spolova kao integralnog dijela ljudskih prava te kao preduvjeta održive obiteljske politike;
- stvoriti pogodne uvjete u kojima će roditelji uskladiti profesionalni i obiteljski život;
- ukloniti, tamo gdje je to primjereno, socijalne i ekonomske prepreke za mlade ljude koji žele osnovati vlastite obitelji;
- biti obazrivi prema bolnoj situaciji osoba koje imaju neispunjenu želju za djecom;
- smatrati obiteljsku politiku pitanjem koje se tiče svih resora i sektora te poticati uklapanje interesa obitelji i djece u sve nacionalne politike.

Uz ove zaključke i preporuke vezane uz daljnje poželjne intervencije i akcije Vijeća Europe u ovome području, a koje uključuju promicanje dječjih prava, pozitivnoga roditeljstva i ukidanja tjelesnoga kažnjavanja djece, zatvorena je bečka Konferencija ministara Vijeća Europe nadležnih za obiteljska pitanja.

Sudionici Konferencije prihvatili su *Završno priopćenje* koje donosimo u nastavku.

Osim toga, donosimo tri dokumenta pripremljena za ovu Konferenciju, a to su:

Doprinos Konferencije međunarodnih nevladinih organizacija Vijeća Europe

Pozitivno roditeljstvo – Izvješće o nastavku rada nakon 28. konferencije europskih ministara nadležnih za obiteljska pitanja (Lisabon, 2006.)

Nacionalni dokumenti o stajalištu prema obiteljskim pitanjima

Barbara Kušević, znanst. novakinja
Odsjek za pedagogiju
Filozofski fakultet
Sveučilišta u Zagrebu

Završno priopćenje

1. 29. zasjedanje Konferencije ministara nadležnih za obiteljska pitanja Vijeća Europe održano je u Beču, 16. i 17. lipnja 2009. godine na poziv austrijske vlade.

2. Konferenciju su otvorili gospođa Maud de Boer-Buquicchio, zamjenica glavnog tajnika Vijeća Europe i gospodin Heinz Fischer, savezni predsjednik Republike Austrije.

3. Na Konferenciji je za predsjedateljicu izabrana gospođa Christine Marek, državna tajnica za obitelj i mladež (Austrija) te gospođa Lotte Grepp Knutsen, državna tajnica za djecu i ravnopravnost (Norveška) za zamjenicu predsjedateljice Konferencije.

4. Konferenciji su nazočili ministri, ili njihovi predstavnici, država članica Vijeća Europe, kao i država promatrača. U sudionike su također bili uključeni predstavnici tijela i institucija Vijeća Europe (Odbora ministara, Parlamentarne skupštine, kongresa lokalnih i regionalnih vlasti, Konferencije međunarodnih nevladinih organizacija i različitih odbora), međunarodnih organizacija, nevladinih organizacija i nezavisnih stručnjaka.

5. Tema konferencije bila je „Javna politika kao potpora želji za djecom: društveni, ekonomski i osobni čimbenici”.

6. Konferencija je bila podijeljena u dvije pod teme:

a. Zašto mnogi Europljani imaju manje djece nego što uistinu žele: društveni i ekonomski čimbenici

b. Politika naklonjena obitelji: mjere za optimalni okvir

7. U završnom dijelu Konferencije, ministri i ostali sudionici izrazili su zahvalnost austrijskim vlastima na gostoprimstvu i izvrsnoj organizaciji događanja.

8. Slijedom provedene rasprave, ministri su usvojili sljedeće zaključke:

***

Mi, ministri država članica Vijeća Europe nadležni za obiteljska pitanja,

PODSJEĆAJUĆI

1. na Konvenciju o zaštiti ljudskih prava i temeljnih sloboda, kojom se jamči pravo na poštovanje privatnog i obiteljskog života;

- na (revidiranu) Europsku socijalnu povelju, u kojoj se navodi kako obitelj kao temeljna jedinica društva ima pravo na odgovarajuću društvenu, pravnu i ekonomsku zaštitu u svrhu svojega punog razvoja;
- na *Konvenciju Ujedinjenih naroda o pravima djeteta* te osobito na njezin uvodni dio u kojem se navodi da se obitelji, kao temeljnoj skupini društva i prirodnom okruženju za razvoj i dobrobit svih njenih članova, treba pružiti potrebna zaštita kako bi u potpunosti mogla preuzeti obveze u zajednici;
- na Plan djelovanja s Varšavskog sastanka na vrhu, u kojem čelnici država i vlada članica Vijeća Europe ponavljaju svoju obvezu prema socijalnoj koheziji i dječjim pravima;
- na Političku deklaraciju 28. zasjedanja Konferencije ministara nadležnih za obiteljska pitanja Vijeća Europe (Lisabon, 16.-17. svibnja 2006.) i obveze navedene u njoj;
- na Zaključnu deklaraciju 1. zasjedanja ministara Vijeća Europe nadležnih za socijalnu koheziju (Moskva, 26.-27. veljače 2009.), u kojoj je naglašena značajna uloga obitelji za izgradnju povjerenja u budućnost i razvoj provedivih životnih projekata, uz isticanje potrebe za usklađivanjem privatnog i poslovnog života;
- na razne zakonske standarde Vijeća Europe koji su važni za područja obiteljske politike, dječjih prava i obiteljskog prava te na važnost promicanja njihove provedbe.

PRIHVAĆAJUĆI

- da se želja za djecom često odgađa ili ostaje neispunjena zbog nepovoljnih socijalnih i ekonomskih uvjeta, čemu bi svi resori vezani uz obiteljsku politiku trebali kroz zajedničku suradnju pronaći rješenje;
- da svi parovi i pojedinci imaju pravo slobodno i odgovorno odlučiti o broju, prostoru i vremenu rađanja djece, dobiti informacije i sredstva u tu svrhu te da ne smiju biti izloženi diskriminaciji;
- da osnovana zabrinutost za niske stope nataliteta ne smije zasjeniti činjenicu da su djeca subjekt ljudskih prava, a ne objekt želja odraslih. Stoga se sve politike u ovom području moraju temeljiti na informacijama o standardima dječjih prava te u potpunosti uključiti načelo najboljeg interesa djeteta;
- da danas obitelj znači raznolika rješenja življenja te djeca u Europi odrastaju u mnogim raznovrsnim oblicima zajednica. Te su zajednice različite u različitim državama, a mogu se mijenjati i tijekom djetetova života;
- da unatoč postignutom napretku u promicanju uravnoteženog sudjelovanja žena i muškaraca u profesionalnom i obiteljskom životu, žene ostaju one koje

su u najvećoj mjeri zadužene za podizanje djece i za skrb o osobama koje su ovisne o tuđoj pomoći. Trenutni se demografski izazovi, međutim, ne mogu riješiti na odgovarajući način bez uključivanja dimenzije jednakosti spolova u sve usvojene mjere;

6. da su mnoge mlade žene i muškarci suočeni s osobitim teškoćama u ostvarivanju poslovne sigurnosti, usklađivanju profesionalnog i obiteljskog života te u osiguravanju odgovarajućih stambenih uvjeta, što predstavlja prepreku u planiranju osnivanja vlastite obitelji;
7. da život bez djece ne predstavlja uvijek vlastiti izbor. Neispunjena želja za djecom može predstavljati bolnu situaciju te zaslužuje pozornost onih koji kreiraju politike;
8. da se posvajanje ponekad smatra načinom ispunjavanja želje osobe za djecom. Međutim, posvojenje je prvenstveno način postupanja koji služi djeci, a prava i najbolji interes djeteta, a ne želje posvajatelja, moraju biti primarna briga pri donošenju odluka u postupcima posvojenja;
9. da obiteljska politika danas zahtijeva sveobuhvatni i integrirani pristup država članica koji proizlazi iz usklađenih mjera politika koje kreiraju lokalne, regionalne i nacionalne vlasti, socijalni partneri i nevladine organizacije;
10. da Vijeće Europe ima jedinstveni položaj koji mu dopušta usuglašavanje različitih aspekata obiteljske politike te potencijal razvoja cjelovitih politika ovoga područja koje su utemeljene na ljudskim pravima, uključujući dječja prava, kao i na ravnopravnosti spolova te promicanju socijalne kohezije.

SLAŽEMO SE I PREUZIMAMO OBVEZU

zajedno raditi na potpori ispunjavanja želje za djecom sukladno načelima i političkim mjerama kako je niže navedeno.

I. Društva naklonjena djeci i dječja prava

Osigurati poštivanje prava djece i najbolji interes djece pri donošenju svih politika i odluka koje se tiču djece. Ovo se poglavito tiče osiguravanja prava djece na obiteljski život i mogućnosti odrastanja u sigurnom, poticajnom i nenasilnom okruženju, a osobito:

1. Osiguravajući odgovarajuća materijalna, socijalna, psihosocijalna i kulturna sredstva koja su potrebna obiteljima s djecom kako bi ostvarile svoju funkciju, pridajući time posebnu pozornost obiteljima u teškim socijalnim ili gospodarskim okolnostima, obiteljima s djecom s teškoćama u razvoju, obiteljima s većim brojem djece, jednoroditeljskim obiteljima i obiteljima s maloljetnim roditeljima;

2. Prepoznajući važnost roditeljskih odgovornosti i pružajući roditeljima potrebnu podršku u primjeni pozitivnog roditeljstva kao sredstva osiguravanja poštivanja dječjih prava;
3. Potičući stvaranje okruženja lokalnih zajednica koja su naklonjena obitelji i djetetu te poštujući potrebe djeteta u prostornom planiranju;
4. Osiguravajući da najbolji interes djeteta predstavlja primarnu brigu pri donošenju svih odluka vezanih uz posvojenje. Države se potiču na ratifikaciju i provedbu (revidirane) Konvencije Vijeća Europe o posvajanju djece, primjenjivu na nacionalno posvajanje, kao i Haške konvencije o zaštiti djece i suradnji na međudržavnom posvajanju.

II. Ravnopravnost žena i muškaraca

1. Osigurati ravnopravnost spolova kao integralnog dijela ljudskih prava te kao preduvjeta održive obiteljske politike, a osobito:
2. Usvajajući mjere usmjerene na promicanje sudjelovanja i borbe protiv diskriminacije žena, poglavito žena s djecom na tržištu rada;
3. Razmatrajući stvaranje jednakih mogućnosti za roditelje u ostvarivanju prava na roditeljski dopust te poticanja očeva na korištenje dopusta namijenjenog očevima ili roditeljskog dopusta, primjerice uvođenjem razdoblja neprenosivog roditeljskog dopusta za svakog roditelja;
4. Potičući ravnopravnu raspodjelu roditeljskih i drugih obiteljskih odgovornosti među ženama i muškarcima;
5. Uključujući perspektivu ravnopravnosti spolova u sve politike na svim razinama, uključujući i u postupke vezane uz proračun, a radi uzimanja u obzir potreba i interesa žena i muškaraca.

III. Usklađivanje profesionalnog i obiteljskog života

Stvoriti pogodne uvjete kojima će roditelji uskladiti profesionalni i obiteljski život, a osobito:

1. Stvaranjem preduvjeta za dostupno, prihvatljivo i kvalitetno obrazovanje u ranom djetinjstvu i službe namijenjene skrbi za djecu, te dopuštajući slobodu odabira među različitim oblicima skrbi za djecu, sukladno najboljem interesu djeteta;
2. Prilagođavajući u najboljoj mogućoj mjeri politike dopusta za skrb za djecu i ostale osobe ovisne o tuđoj pomoći, tamo gdje takve politike postoje, potrebama i željama obitelji i djece, uzimajući u obzir i interese poslodavaca;

3. Promičući kod poslodavaca prihvaćanje potrebe i koristi od kulture rada naklonjene obitelji koja dopušta ženama i muškarcima usklađivanje profesionalnog i obiteljskog života.

IV. Podrška za mlade žene i muškarce

Ukloniti, tamo gdje je to primjereno, socijalne i ekonomske prepreke za mlade ljude koji žele osnovati vlastite obitelji, a osobito:

1. Osiguravajući savjetovanje i potporu mladim ljudima pri prijelazu iz obrazovanja na tržište rada, te osiguravajući njihov ravnopravni pristup radu;
2. Uzimajući u obzir potrebe mladih ljudi za pristojnim uvjetima stanovanja;
3. Stvarajući uvjete potrebne mladim ljudima, koji se još obrazuju, kako bi uskladili obrazovanje i skrb za djecu, primjerice, olakšavanjem njihova pristupa skrbi za djecu, uz provođenje politike usmjerene na smanjenje pojavnosti roditeljstva kod tinejdžera.

V. Obiteljska politika i neispunjena želja za djecom

Biti obazrivi prema bolnoj situaciji osoba koje imaju neispunjenu želju za djecom, posebice:

1. Osiguravajući socijalnu i psihološku podršku za osobe koje su nesretne zbog neispunjavanja želje za djecom;
2. Informirajući osobe koje žele posvojiti dijete o utjecaju koji će posvojenje djeteta imati na njihov život, te primjenjujući potrebno zakonodavstvo i postupke kojima se osigurava da u svim odlukama vezanim uz posvajanje djece najbolji interes djeteta bude najvažniji čimbenik.

VI. Sveobuhvatna i integrirana obiteljska politika

Smatrati obiteljsku politiku pitanjem koje se tiče svih resora i sektora te poticati uklapanje interesa obitelji i djece u sve nacionalne politike, a osobito:

1. Osiguravajući međusektorsku i međuresornu suradnju u svim javnim politikama koje imaju utjecaja na obitelj;
2. Učvršćujući usklađivanje i suradnju na nacionalnoj, regionalnoj i lokalnoj razini;
3. Aktivno promičući sudjelovanje socijalnih partnera, nevladinih organizacija, roditelja i djece u postupcima donošenja politike.

PREPORUČUJEMO

Odboru ministara Vijeća Europe:

Nastavak promicanja provedbe standarda vezanih uz obiteljske politike i obiteljsko pravo od strane država članica Vijeća Europe, a osobito na području usklađivanja profesionalnog i obiteljskog života, prava djece bez roditeljske skrbi, ravnopravnosti spolova i posvojenja;

Daljnje pridavanje visokog prioriteta promicanju dječjih prava i uklapanju dječjih prava u sve obiteljske politike;

Razmatranje provedivosti uspostavljanja standarda vezanih uz prava i zakonski status djece koja se odgajaju u različitim oblicima obiteljskih okruženja, uzimajući u obzir nacionalno zakonodavstvo;

Razmatranje provedivosti razvoja inicijativa koje promiču svjetonazor naklonjenosti obitelji među poduzetnicima i poduzećima;

Daljnje promicanje politika podrške pozitivnom roditeljstvu među državama članicama, kao i ukidanja tjelesnog kažnjavanja djece.

Prilog 1.

Teme do sada održanih konferencija europskih ministara nadležnih za obitelj

- I. Konferencija – Beč (Austrija), 1959.:**
„Informativna razmjena mišljenja o pitanjima obiteljske politike koja su u nadležnosti ministara“
- II Konferencija – Pariz (Francuska), 1960.:**
„Zaštita mladih i obitelji od utjecaja predrasuda zajednice (film, literatura itd.)“
- III. Konferencija – Haag (Nizozemska), 1961.:**
„Socijalna prilagodba obitelji uvjetima koji proizlaze iz strukturalnih promjena ruralnih i urbanih područja “
- IV. Konferencija – Bonn-Bad Godesberg (Savezna Republika Njemačka) 1962.:**
„Ekonomske povlastice obitelji u devet zemalja Europe“
- V. Konferencija – Bruxelles (Belgija), 1963.:**
„Starenje stanovništva i problemi starijih osoba“
- VI. Konferencija – Palermo (Italija), 1964.:**
„Socijalna prilagodba i integracija radnika doseljenika i njegove obitelji“

- VII. **Konferencija – London (Ujedinjeno Kraljevstvo), 1965.:**
„Uloga i koordinacija javnog i volonterskog društvenog djelovanja za obitelj“
- VIII. **Konferencija – Luksemburg, 1966.:**
„Mlada obitelj“
- IX. **Konferencija – Geneva (Švicarska), 1967.:**
„Sustavi obiteljskih naknada“
- X. **Konferencija – Beč (Austrija), 1968.:**
„Žena između karijere i obitelji“
- XI. **Konferencija – Hoogeveen (Nizozemska), 1969.:**
„Sociokulturalne mjere u neposrednome okruženju obitelji (opremljenost sociokulturalnog okruženja obitelji)“
- XII. **Konferencija – Stockholm (Švedska), 1971.:**
„Samohrani roditelji s uzdržavanom djecom“
- XIII. **Konferencija – Nica (Francuska), 1973.:**
„Rizična djeca i mlade osobe“
- XIV. **Konferencija – Oslo (Norveška), 1975.:**
„Jednakost muškarca i žene: utjecaj na obiteljski život i djelovanje vlade“
- XV. **Konferencija – Bonn-Bad Godesberg (Savezna Republika njemačka), 1977.:**
„Promicanje obrazovne uloge obitelji“
- XVI. **Konferencija – Atena (Grčka), 1979.:**
„Obiteljska politika kao instrument osiguravanja jednakih mogućnosti za djecu“
- XVII. **Konferencija – Rim (Italija), 1981.:**
„Vrijeme za posao, vrijeme za obitelj“
- XVIII. **Konferencija – Kopenhagen (Danska), 1983.:**
„Uloga starijih osoba u obitelji u kontekstu društva 1980-ih“
- XIX. **Konferencija – Valletta (Malta), 1985.:**
„Posljedice ekonomske krize, poglavito nezaposlenosti, na obitelj“
- XX. **Konferencija – Bruxelles (Belgija), 1987:**
„Noviji razvoji obiteljskih struktura i budućih perspektiva“
- XXI. **Konferencija – Nicosia (Cipar), 1989.:**
„Metode podizanja djece u Europi danas i uloga obiteljskih servisa“
- XXII. **Konferencija – Luzern (Švicarska), 1991.:**
„Obiteljska politika i decentralizacija“

- XXIII. Konferencija – Pariz (Francuska), 1993.:**
„Obiteljske politike, prava djece, odgovornosti roditelja”
- XXIV. Konferencija – Helsinki (Finska), 1995.:**
„Status i uloga oca – politički aspekti obitelji”
- XXV. Konferencija – Beč (Austrija), 1997.:**
„Adolescencija: izazov obitelji” (Obrazovne mjere i mjere podrške roditeljima).
- XXVI. Konferencija – Stockholm (Švedska), 1999.:**
„Ususret društvu naklonjenom djeci”
- XXVII. Konferencija – Portorož (Slovenija), 2001.:**
„Usklađivanje poslovnog i obiteljskog života”
- XXVIII. Konferencija – Lisabon (Portugal), 2006.:**
„Promjene u roditeljstvu: djeca danas, roditelji sutra “

Barbara Kušević
znanstvena novakinja
Odsjek za pedagogiju
Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu

DIJETE I DRUŠTVO

Doprinos Konferencije međunarodnih nevladinih organizacija Vijeća Europe

Niski natalitet: možemo li i trebamo li učiniti nešto u vezi toga?

Većina europskih zemalja već mnogo godina ima niski ili vrlo niski natalitet, obično mnogo ispod razine potrebne za dugoročno održavanje broja stanovnika. To će rezultirati znatnim demografskim starenjem stanovništva, tolikim da će udio starijih ljudi doseći do sada nepoznate razmjere. To će imati značajne društvene posljedice, iako teško predvidljive, dok se ekonomske posljedice osjećaju već sada.

U ovoj raspravi dva su važna problema: odluke žena i njihovih partnera o rađanju i sve veći problemi reproduktivne sposobnosti kad ljudi žele djecu. Izazov s kojim se suočavaju vlade je osigurati da obiteljske politike poštuju i daju potporu temeljnoj osobnoj slobodi odabira koju vrstu i koliko veliku obitelj ti ljudi žele imati. To se može postići samo ako ljudska prava i načelo ravnopravnosti postanu temeljem svih obiteljskih politika, ne zaboravljajući pri tome prava djece koja su najslabiji član obitelji.

Ova konferencija usredotočila se na ključno pitanje: odabir. Ne samo da ljudi imaju manje djece, već i u kasnijoj dobi nego što je to bilo uobičajeno u prošlosti. Rađanje, a time i podizanje djece, događaju se u sve kasnijoj dobi.

Razlozi manjeg broja djece i rađanja u kasnijoj dobi višestruki su, složeni i međusobno povezani na način da ih je teško razdvojiti. Odluke o obitelji povezane su s duboko ukorijenjenim kulturnim promjenama koje utječu na stavove o odnosima, seksualnosti i rodnim ulogama. To također odražava stupanj sigurnosti u budućnost. Najvažnije je da su to osobne odluke koje treba poštovati. Ove promjene treba u velikoj mjeri prihvatiti kao takve u modernom društvu, a izazov politike je pronaći kreativne načine prilagođavanja promjenama i pružiti poticajno okruženje koje podupire odluke koje ljudi donose u vezi s partnerskim odnosima te vrstom i veličinom obitelji kakvu žele.

U demokratskom društvu zasigurno ne možemo obvezati ljude da imaju više djece nego što žele. Jasno je, međutim, da mnogi ljudi na kraju imaju manje djece nego što bi željeli. Stoga, vjerojatno postoje prepreke rađanju koje sprječavaju ljude u ostvarenju njihovih želja.

U modernom društvu mladi ljudi dulje studiraju te se vjenčaju u kasnijoj dobi, a ako se i vjenčaju, teže im je nego generaciji njihovih roditelja pronaći stabilan posao s pristojnom plaćom. Način na koji je strukturirano tržište rada, zajedno s nedostatkom usluga skrbi o djeci, utječu na odluku imati djecu ili ne. Stalno mijenjanje privremenih poslova ne daje osjećaj dugoročne sigurnosti zbog kojeg se ljudi odlučuju skrasiti i zasnovati obitelj. "Fleksibilna" tržišta rada obeshrabruju rađanje osim ako fleksibilnost istinski ne prati sigurnost, tzv. "fleksigurnost". To uključuje pružanje usluge skrbi o djeci te mjere usklađivanja koje su usmjerene i na žene i muškarce.

Parovi s djecom često smatraju da je život zahtjevan i stresan. Većina parova shvati da oboje mora naći posao izvan kuće kako bi ostvarili pristojnu zaradu, no nije lako uskladiti zahtjeve posla i obiteljske obveze. Rodna neravnopravnost unutar obitelji s obzirom na brigu o domu i djeci još je uvijek široko rasprostranjena u Europi i zbog toga su posebno žene pod pritiskom.

Geografska pokretljivost znači da su djedovi i bake te ostali članovi obitelji, koji potencijalno mogu pomoći, manje dostupni nego što je to bilo prije. Nadalje, demografska promjena također utječe na uloge i stavove djedova i baka. Zbog kasnijeg rađanja djedovi i bake su stariji, a u nekim slučajevima i znatno stariji nego prije. Oni često ne žive sa svojom odraslom djecom. Ako su dobrog zdravlja i stabilnih financijskih prilika, zaokupljeni su vlastitim poslovima, hobijima i interesima. Ako su bolesni, osobe s invaliditetom i/ili u teškoj financijskoj situaciji, potrebna im je skrb i pomoć od istih ljudi koji imaju i roditeljske obveze koje često padaju na žene. Ovaj aspekt važan je za razumijevanje situacije s kojom su suočene mnoge žene u Europi, koje istovremeno imaju obveze kao majke i kćeri bolesnih starih roditelja te koje, nadamo se, također aktivno sudjeluju na tržištu rada. Muškarci bi se također trebali smatrati i očevima i sinovima¹.

Štoviše, očekivanja svake generacije u vezi s rodnim ulogama, osobnim razvojem, odnosima, zapošljavanjem i osobnim životom znatno su drugačija. To također ima važan utjecaj na odluke pojedinaca o rađanju. Ova bi se činjenica naročito trebala uzeti u obzir u zemljama gdje je skrb o djeci u domeni međugeneracijske solidarnosti, a ne javnih politika. Zemlje koje nemaju politike za potporu obiteljima i ustanove za skrb o djeci te u kojima je rodna neravnopravnost još uvijek uobičajena, najveći su demografski izazov.

Drugi važan aspekt demografskih promjena je promjena sastava stanovništva. Migracije imaju važnu ulogu u određivanju novog demografskog obrasca. Migranti daju djelomičan doprinos potreban za funkcioniranje našeg sustava socijalne skrbi te za pomoć građanima da se suoče s problemima usklađivanja obiteljskog i profesionalnog života skrbeći se za djecu i starije osobe. Zbog nedostatka usluga skrbi o djeci, migrantice popunjavaju tu prazninu u domovima, često bez sigurnosti radničkih prava i pripadajućeg socijalnog osiguranja. To stvara neravnopravnost među različitim skupinama žena. No uz to dolaze i nove potrebe i izazovi u vezi sa zdravljem majki, rodnom ravnopravnošću te zaštitom od nasilja i iskorištavanja. Situacija žena i djece migranata ili onih koji pripadaju drugim etničkim skupinama je alarmantna jer su oni posebno izloženi nasilju i iskorištavanju na tržištu rada, kao i u obitelji, zajednici i društvu (na primjer, dogovoreni brakovi, zločini iz časti i seksualno zlostavljanje ilegalnih migranata).

Odgadanje rađanja ponekad smanjuje reproduktivnu sposobnost jer je ona povezana s godinama, iako postoje i drugi važni čimbenici koji utječu na sposobnost ljudi da imaju djecu.

Naš reproduktivni sustav utječe okoliš. Izloženost kemikalijama u okolišu, na primjer, utječe na kvalitetu muškog sjemena, kao i na naš hormonalni sustav. Stil života i nedostatak obrazovanja o seksualnom i reproduktivnom zdravlju i pravima također može utjecati na našu reproduktivnu sposobnost. Spolno prenosive bolesti, ako se

¹ Vidi : Konfederacija obiteljskih organizacija Europske Unije – Muškarci i obitelji

Promjene u ulozu muškaraca u obitelji u Europi

Sažetak projekta i preporuke – Završno izvješće projekta: Različiti aspekti uloge muškaraca u europskim obiteljima.

Istraživanja i mjere za podizanje razine svijesti kako bi se promicala ravnopravnost žena i muškaraca.

URL: <http://www.coface-eu.org/en/basic424.html> (prosinac 2006.)

ne liječe, kao i posljedice pobačaja, mogu imati teške posljedice na reproduktivno zdravlje.

Razuman cilj javne politike je pokušati ukloniti neke od tih prepreka. To nije samo društveno poželjno, već može podići reproduktivnu sposobnost do onih razina do kojih ljudi žele.

Vjerojatno će se biti teže boriti sa svim spomenutim čimbenicima uz pojavu trenutne ekonomske krize.

Politike koje se temelje na ljudskim pravima, ljudskim vrijednostima i obvezama

Podrazumijeva se da su ljudska prava početna točka socijalnih politika zemalja članica Vijeća Europe.

Europska Konvencija o ljudskim pravima tako jamči pravo na poštovanje obiteljskog života (članak 8.), a Revidiranom društvenom poveljom utvrđeno je da "obitelj kao temeljna jedinica društva ima pravo na prikladnu socijalnu, pravnu i ekonomsku zaštitu kako bi se osigurao njen potpun razvoj" (dio I.16), dok se u članku 27. naglašava načelo usklađivanja profesionalnog i obiteljskog života te njegova ključna uloga u osiguranju rodne ravnopravnosti.

Dječja prava opće su prihvaćena u obliku navedenom u *Konvenciji Ujedinjenih naroda o pravima djeteta*. Kad se radi o reproduktivnim pravima, brojni vjerodostojni međunarodni dokumenti prepoznaju reproduktivna prava. Akcijski program međunarodne Konferencije o stanovništvu i razvoju prepoznaje "temeljno pravo svih parova i pojedinaca da slobodno i odgovorno odluče o tome kada i koliko djece će imati, pravo na informacije i sredstva kako bi to postigli te pravo na najviši standard seksualnog i reproduktivnog zdravlja. On uključuje i njihovo pravo da donose odluke o reprodukciji bez diskriminacije, prisile i nasilja, kako stoji u dokumentima o ljudskim pravima..." (stavak 7.3.).² Reproductivna sloboda očito je postala stvarnost pa pravo na odluku o vlastitoj reprodukciji mora biti početna točka svih politika kojima se želi utjecati na razinu reprodukcije.

Socijalna politika također odražava društvene vrijednosti, što ljudi smatraju važnim, a obitelj je jedan od glavnih interesa svakog ljudskog bića na ovom planetu³. Stoga, u skladu s vrijednostima koje podupiru europske zemlje, ravnopravnost mora biti ključno načelo kojim se vode sve politike u ovom području. Moramo prepoznati raznolikost obitelji u Europi i omogućiti im jednaku potporu. U tom smislu važno je istaknuti potrebe pojedinih skupina u vezi s obiteljskim životom, kao što su roditelji s invaliditetom i pojedinci s invaliditetom koji žele postati roditelji, roditelji u institucijama i osobe koje žele imati djecu u uvjetima ograničene slobode kretanja, osobe s HIV-om koje žele imati djecu ili su roditelji, roditelji velikih obitelji i pojedinci koji žele imati djecu, samohrani roditelji, homoseksualni parovi i njihova djeca, roditelji migranti ili pripadnici manjina koji žele ili ne žele imati djecu i njihovo pravo da ih se ne prisiljava ni na jedno od toga⁴.

2 Dokument Ujedinjenih naroda A/CONF.171/13: report of the ICPD
URL: <http://www.un.org/popin/ocpd/conference/offen/poa.HTML>

3 Istraživanje o najvažnijim problemima ljudi širom svijeta: zaštita obitelji je na prvom mjestu vidi: 10 najvažnijih globalnih vrijednosti (U: *Roper Starch Worldwide*)

4 Važno je podsjetiti na slučaj mnogih romskih žena koje su sterilizirane protiv svoje volje i koje bi željele koristiti kontracepciju, ali im to ne dopuštaju njihovi supruzi.

Obiteljske politike bi trebale zadovoljiti potrebe svih obitelji, u bilo kojem obliku. Takve politike bi trebale biti opće, sveobuhvatne politike usmjerene na sve obitelji, no treba ih nadopuniti posebnim politikama u posebnim situacijama. Obitelji s djecom s teškoćama u razvoju ili drugim ovisnim rođacima zaslužuju posebnu pozornost.

Rađanje se mora smatrati glavnim doprinosom obitelji dobrobiti društva i ne bi smjelo biti nikakve diskriminacije. Obitelji koje dobro funkcioniraju daju temeljni doprinos stabilnosti i koheziji društva. Stoga je u javnom interesu pomoći obiteljima i dati im potporu u njihovim zadaćama.

Odluke o rađanju su, kako smo već rekli, vrlo složene, a izazovi, s kojima se obitelji suočavaju, brojni. Zbog svih tih razloga moramo se zapitati ne naglašava li rasprava o demografskoj promjeni previše posao i ekonomsku aktivnost na račun osobnih potreba i prava vezanih uz obiteljski život.

Kako se javnim politikama može dati potpora roditeljstvu?

Do neke je mjere to pitanje pronalaska načina kako pomoći roditeljima u usklađivanju profesionalnog života i obveza unutar obitelji. Međutim, čim počnemo razmatrati to pitanje, uvidimo da su ekonomska strana i posao samo dio problema, i što dublje idemo, suočavamo se sa širim problemima kao što su uloga spolova i rodna ravnopravnost, kulturne razlike i novi stilovi života.

Analizirajući pojedinačne odluke o rađanju, određene ekonomskim čimbenicima, naći ćemo se pred teškoćama s kojima se suočavaju žene širom Europe. U svim europskim zemljama i dalje postoji nejednakost prihoda muškaraca i žena. U Europskoj uniji žene u prosjeku zarađuju 17% manje od muškaraca (prema Izvješću o ravnopravnosti žena i muškaraca, 2009., Europska komisija). To je stalno stanje stvari otporno na utjecaj politika. Jedan od glavnih uzroka je to što žene, koje prekidaju ili smanjuju svoje sudjelovanje na tržištu rada kako bi se brinule o djeci, zarađuju manje od osoba s neprekinutom karijerom (uglavnom muškarci), manji su im izgledi za napredovanje i tako završavaju i s manjim mirovinama. Financijske sankcije i sankcije u karijeri kao posljedica rađanja i podizanja djece glavni su razlog stalne ekonomske neravnopravnosti muškaraca i žena. U većini slučajeva žene još uvijek moraju birati između karijere i obitelji. Zato ne čudi što zbog toga mnoge žene imaju manje djece nego što bi željele ili se pak odlučuju da nemaju djece.

Vlade europskih zemalja sve se više usredotočuju na pomoć roditeljima u suočavanju s njihovim poslovnim i obiteljskim obvezama (takozvane mjere usklađivanja). Očito je da je potrebno nastaviti razvijati djelotvorne mjere za postizanje ovog cilja. Roditeljima mora biti dostupna pristupačna skrb o djeci različitih vrsta, na primjer, cjelodnevni boravak za predškolsku djecu, skrb poslije nastave za školsku djecu, zadovoljavanje potreba djece s teškoćama u razvoju, kao i skrb za bolesnu djecu. Fleksibilno radno vrijeme, mogućnost skraćenog radnog vremena ili duži roditeljski dopust (bez gubitka mogućnosti napredovanja u karijeri) moraju biti dio jednadžbe koju treba pažljivo dogovoriti sa socijalnim partnerima. Te mjere, međutim, moraju se odnositi i na muškarce i na žene, jer su trenutno žene veći korisnici fleksibilnih politika zapošljavanja, što stvara rodnu podjelu između plaćenog i neplaćenog rada i utječe na odluku žena o tome hoće li ili neće imati djecu.

Problem svih takvih mjera je što se podizanje djece još uvijek smatra ženinom odgovornošću i žene zaista preuzimaju veći dio posla. Za poslodavce, stoga, žene

reproduktivne dobi predstavljaju rizik, jer će željeti podijeliti svoje vrijeme između posla i obitelji. Već je neko vrijeme jasno da je jedini izlaz iz ove situacije stvaranje i znatan pomak u ulogama spolova i rodnim očekivanjima. Tek kada se muškarce bude doživljavalo kao skrbnike u istoj mjeri kao i žene, moći ćemo napraviti značajne korake u ostvarivanju ravnopravnosti; i tek tada će teret usklađivanja obiteljskog i profesionalnog života jednako podnositi i muškarci i žene. To podrazumijeva promjene društvenih stavova, promjene stavova poslodavaca, promjene u obrazovanju te promjene stavova pojedinaca. Neke takve promjene stavova već se događaju; moderni očevi češće su uključeni u brigu o djeci i kućanstvu nego prije, no postizanje ravnopravnosti je u nekim zemljama još daleko. Očevi se također suočavaju s teškoćama jer su prava očeva na roditeljski dopust još vrlo nejednaka.

Osobna sreća i stopa nadomještanja populacije veće su u zemljama u kojima postoji veća razina rodne ravnopravnosti te veće mogućnosti usklađivanja obiteljskih i profesionalnim obaveza. Podatci ukazuju da, kada se politike naklonjene obitelji provode kontinuirano kroz dulje razdoblje, imaju pozitivan učinak na osobne odluke o rađanju. Zanimljivo je da se najmanje djece rađa u zemljama gdje postoji čvrsta tradicija obiteljske skrbi i potpore. U tim državama danas mladi parovi imaju najviše teškoća jer tradicionalna međugeneracijska solidarnost ne pruža dovoljnu potporu. Čini se da iako su te zemlje postigle relativno visoku razinu sudjelovanja žena na tržištu rada, još se uvijek smatra da će obitelji same podnijeti teret brige o djeci, a vlade nisu donijele potrebne mjere kako bi im pružile potporu.

Pitanje neplodnosti ili nesposobnosti za reprodukciju također zaslužuje da im vlade i zdravstvene službe pridaju više pozornosti. Osim problema vezanih uz sve veći utjecaj onečišćenja na okoliš, životni stil i seksualno ponašanje, moramo uzeti u obzir i trend koji prevladava diljem Europe: sve kasnija dob u kojoj se ljudi odlučuju na roditeljstvo. Što duže pojedinci i parovi odgađaju roditeljstvo, to će imati više problema sa začecem. Upoznavanje odgovarajućeg partnera i stvaranje odnosa, koji može dovesti do zasnivanja obitelji, dugotrajnije je i složenije nego u prošlosti. Mnogi shvate da onda, kad osjećaju da su spremni na roditeljstvo, imaju više teškoća sa začecem ili pak ne mogu začeti. Zbog toga se danas mnogi parovi podvrgavaju skupom i stresnom liječenju neplodnosti ili moraju putovati i izdvajati mnogo novaca kako bi im bile dostupne usluge potpomognute oplodnje u zemlji ili inozemstvu. Zdravstvene službe moraju ozbiljnije uzeti u obzir problem rodosti i reproduktivnog zdravlja te svima osigurati pristup potrebnim informacijama, liječenju i uslugama vezanim uz seksualno i reproduktivno zdravlje. Potrebno je uložiti više napora u pružanje potpore parovima i pojedincima koji žele usvojiti djecu.

Naposlijetku, donositelji politika moraju upamtiti da se reproduktivno ponašanje i rodni stavovi razlikuju u različitim kulturnim skupinama. U etički i kulturno raznolikim društvima moderne Europe izrada i provedba socijalnih i zdravstvenih politika ne može biti potpuno učinkovita ukoliko se ne poštuje raznolikost kultura i očekivanja, iako moramo održavati globalnu primjenu temeljnih ljudskih prava.

Posljednja, ali ne manje važna je činjenica da posebnu pozornost treba dati mladim ljudima: stabilno zaposlenje, pristupačno stanovanje te ostale vrste socijalne potpore neophodni su uvjeti za omogućavanje mladim ljudima da zasnaju obitelj te mladim roditeljima da imaju djecu u sigurnom i brižnom okruženju.

Obrazovanje o seksualnosti, obitelji i rodnoj ravnopravnosti nužno je kako bi se osiguralo da se buduće generacije osjećaju snažno i samouvjereni kad jednom odluče zasnovati obitelj.

Uloga Vijeća Europe

Šteta je da je upravo u vrijeme kada su se, kako pokazuje i odabir tema ove Konferencije, zemlje članice usredotočile na demografske trendove i njihov utjecaj na politike, Vijeće Europe moralo odustati od svog starog i poštovanog demografskog programa. Nakon ove Konferencije će se morati razmotriti pitanje kako se ovaj problem može riješiti.

Što se tiče obiteljske politike općenito, Vijeće Europe mora razmotriti kako osigurati prikladno daljnje djelovanje u vezi pitanja o kojima se raspravljalo tijekom Konferencije. Obiteljska politika je nužan dio socijalnog kohezijskog programa. Kako je utvrđeno Revidiranom strategijom socijalne kohezije: "Obitelji su mjesta gdje se doživljava i uči socijalna kohezija."

Odbor ministara trenutno radi na Revidiranoj strategiji socijalne kohezije u svjetlu naprednih ideja predloženih u izvješću radne skupine visoke razine o socijalnoj koheziji u 21. stoljeću. Na nedavnoj moskovskoj Konferenciji ministara nadležnih za socijalnu koheziju, pozivom na izradu novog Akcijskog plana Vijeća Europe, dan je novi poticaj ovom procesu. Ministri nadležni za obiteljska pitanja sada imaju idealnu priliku dati doprinos ovom procesu utvrđujući načine na koje Vijeće Europe može nastaviti raditi na problemima obiteljske politike.

Konferencija Međunarodnih nevladinih organizacija uočila je da je Vijeće Europe vrlo predano pitanjima obitelji, no da je njegov utjecaj umanjen raspršenošću na različita područja rada (na primjer, socijalna kohezija, ljudska prava, pravni poslovi). Konferencija Međunarodnih nevladinih organizacija predlaže sljedeće: da se na Konferenciji u Beču zatraži od Odbora ministara da sastavi pregled dosadašnjeg i trenutnog rada Vijeća Europe na pitanjima obitelji, kao osnove za donošenje odluke treba li izraditi multidisciplinarni pristup pitanjima obitelji unutar Organizacije.

Izvešće o nastavku rada nakon 28. konferencije europskih ministara nadležnih za obiteljska pitanja (Lisabon, 2006.)

16. – 17. lipnja 2009.

Beč, Austrija

1. Odredbe s lisabonske Ministarske konferencije

U Završnoj deklaraciji, europski ministri koji su se okupili u Lisabonu 16. i 17. svibnja 2006. godine, zatražili su od Odbora ministara Vijeća Europe

„da uzme u pozorno razmatranje rad Organizacije na području pozitivnog roditeljstva, a posebno nacrt preporuke zemljama članicama o ovoj temi, koji (...) bi trebao biti predan Odboru ministara 2006. godine na usvajanje i praćenje;“

te predložili

„da bi sljedeće zasjedanje ministarske konferencije (...) moglo biti prilika za procjenu (...) razvoja situacije pozitivnog roditeljstva u Europi.“¹

Od tada su poduzete brojne aktivnosti, i na inicijativu Vijeća Europe i unutar zemalja članica. Ovo izvješće daje pregled najvažnijih postignuća u promicanju i daljnjem razvoju koncepta pozitivnog roditeljstva u Europi.

2. Preporuka Vijeća Europe Rec(2006)19 o politici potpore pozitivnom roditeljstvu

Pozitivno roditeljstvo u Preporuci Rec(2006)19 definira se kao:

„roditeljsko ponašanje koje se temelji na najboljim interesima djeteta, a koje je odgojno, osnažujuće, nenasilno i pruža priznanje i smjernice koje uključuju postavljanje granica kako bi se omogućio cjelovit razvoj djeteta“.

Usvajanje Preporuke Rec(2006)19 o politici potpore pozitivnom roditeljstvu od strane Odbora ministara u prosincu 2006. godine bilo je važan korak u priznavanju roditeljstva kao legitimne domene javne politike. Cilj Preporuke je da zemlje članice postanu svjesne potrebe pružanja roditeljima dovoljnih mehanizama potpore kako bi ispunili svoje važne odgovornosti u odgoju vlastite djece. Zemlje članice potiču se na poduzimanje svih odgovarajućih zakonskih, administrativnih i financijskih mjera kako bi stvorile najbolje moguće uvjete za pozitivno roditeljstvo.

¹ CM(2006)138, 11. kolovoza 2006.

Preporuka zauzima pristup temeljen na pravima, tretirajući oba roditelja i djecu kao nositelje prava i obveza. Temelji se na UN-ovoj *Konvenciji o pravima djeteta* (UNCRC) i može se smatrati sredstvom transformiranja nekih ključnih ljudskih prava za djecu, obuhvaćenih u UNCRC, u konkretne preporuke politika za svakodnevne zadaće roditeljstva.

Zemlje članice pozivaju se na pružanje podrške roditeljima u njihovim odgojnim zadaćama kroz (a) primjerene mjere obiteljske politike koje pružaju potrebne materijalne uvjete za obitelji, (b) usluge koje pružaju potporu roditeljima kao što su lokalna savjetovališta, telefoni za pomoć i obrazovni programi, te (c) specifične usluge za roditelje izložene riziku od socijalnog isključivanja.

U dodatku, Preporuka sadrži ključne poruke za roditelje o “zajedničkom odrastanju”, kao i smjernice o ulogama i odgovornostima za stručnjake u promicanju pozitivnog roditeljstva.

Preporuka Rec(2006)19 postoji na engleskom, francuskom, hrvatskom, njemačkom, grčkom, islandskom, talijanskom, ruskom, slovenskom i španjolskom jeziku.

3. Pozitivno roditeljstvo i Vijeće Europe

Na temelju rezultata lisabonske Konferencije i Preporuke o politikama potpore pozitivnom roditeljstvu, Vijeće Europe poduzelo je značajne aktivnosti u promicanju i širenju koncepta pozitivnog roditeljstva i u olakšavanju razmjene iskustava među zemljama članicama.

3.1. Odbor stručnjaka za socijalnu politiku za obitelj i djecu

Nastavljanje rada nakon lisabonske Ministarske konferencije i Preporuke Rec(2006)19 bilo je primarni zadatak Odbora stručnjaka za socijalnu politiku za obitelji i djecu (CS-SPFC).²

Na pet sastanaka Odbora između lipnja 2007. i travnja 2009. godine prisustvovali su predstavnici, u prosjeku, 24 zemlje članice, uglavnom dužnosnici iz nacionalnih ili regionalnih ministarstava i drugih tijela javnih vlasti nadležnih za obiteljsku politiku i dobrobit djeteta.³

² CS-SPFC predao je izvješće Upravnom odboru za socijalnu koheziju (CDCS). Njegov opis projekta odobrio je Odbor ministara 21. svibnja 2007. godine (CM/Del/Dec(2007)995/6.1/dodatak2E) te je bio važeći do 31. prosinca 2008. godine. Produljen je do 30. lipnja 2009. godine odlukom Odbora ministara od 22. listopada 2008. godine (CM/2008/136).

³ Predstavnicima 14 zemalja članica vraćeni su troškovi putovanja i dnevnica. Nekoliko zemalja poslalo je dva ili čak tri stručnjaka na sastanke. Nekim zemljama članicama, koje nisu poslale predstavnike na sastanke, predani su svi dokumenti kako bi pratile aktivnosti Odbora.

Nadalje, među sudionicima su bili predstavnici relevantnih Upravnih odbora⁴, Konferencije međunarodnih nevladinih organizacija Vijeća Europe, ostalih nevladinih organizacija, Europske komisije, Europske zaklade za poboljšanje životnih i radnih uvjeta, Vijeća baltičkih država (CBSS), Svete Stolice, te petorica znanstvenih stručnjaka.

Na području pozitivnog roditeljstva, Odbor je pregledao nekoliko stručnih izvješća (vidi 3.2.), izradio brošuru o pozitivnom roditeljstvu, organizirao seminar (3.3) te prikupio ažurne informacije putem upitnika (3.4.).

3.2. Stručna izvješća

Odbor je razmotrio tri stručna izvješća iz područja pozitivnog roditeljstva, u kojima su autori povezali koncept pozitivnog roditeljstva s “Programom pozitivnog roditeljstva Trostruko P”, na temelju australskog iskustva.⁵ Izvješća daju sugestije za razvoj izobrazbe i podizanje svijesti o pozitivnom roditeljstvu. Odbor je pozdravio informacije sadržane u izvješćima, istovremeno naglašavajući veliku raznolikost pristupa pozitivnom roditeljstvu u Europi te potrebu da se prati fleksibilan pristup u provedbi Preporuke u zemljama članicama.

3.3. Seminar o pozitivnom roditeljstvu

Prilikom sastanka Odbora stručnjaka za socijalnu politiku za obitelj i djecu (CS-SPFC) u prosincu 2007. godine, Vijeće Europe je organiziralo seminar s ciljem razmjene dobrih primjera iz prakse i razvoja zamisli kako pospješiti rad Vijeća Europe na pozitivnom roditeljstvu.⁶

Na seminaru je sudjelovalo približno 60 sudionika, uključujući predstavnike 25 zemalja članica, predstavnike pripadajućih Upravnih odbora, raznih tijela Vijeća Europe, Europske komisije i Europskog parlamenta, kao i nevladinih udruga i istraživača.

Program seminara uključivao je studije slučajeva politika pozitivnog roditeljstva na nacionalnoj i lokalnoj razini u raznim zemljama članicama, kao i prezentacije specifičnih programa i studija nevladinih udruga i istraživača. Intervencije i rasprave pokazale su da, iako se prioriteti, resursi i konkretne mjere na području obiteljske politike značajno razlikuju od jedne zemlje članice do druge, sve zemlje ulažu stalne napore kako bi poboljšale uvjete za roditeljstvo.

4 Europski odbor za socijalnu koheziju (CDCS); Europski koordinacijski forum za Akcijski plan Vijeća Europe za osobe s invaliditetom 2006-2015 (CAHPAH); Koordinacijska skupina Parcijalnog sporazuma za suzbijanje zloporabe droga i nedopuštenog trgovanja drogom (skupina Pompidou); Europski odbor za migracije (CDMG).

5 Vidi CS-SPFC (2007) 4 – Izobrazba stručnjaka i roditelja u pozitivnom roditeljstvu: populacijski pristup; CS-SPFC (2007) 5 – Povezivanje Trostrukog P s inicijativom za pozitivno roditeljstvo Vijeća Europe te CS -SPFC (2007) 6 – Podizanje svijesti o pozitivnom roditeljstvu, sve pripremili Alan Ralph i Matthew Sanders.

6 Vidi Izvješće o seminaru o pozitivnom roditeljstvu, Strasbourg, 5. prosinca 2007., CS-SPFC(2008)2.

Sljedeća tri pitanja bila su zajednička:

- Nekoliko sudionika istaknulo je da je roditeljstvo *pitanje spola*. Kada se govori o roditeljima, a ne o majkama i očevima, može se dogoditi da se do određene mjere prikrije činjenica da biti majka i biti otac nosi različite mogućnosti i ograničenja, prednosti i nedostatke vezane uz spol.
- Odnos između *univerzalnih i ciljanih mjera* također je bio predmet rasprave. Dok neke zemlje članice imaju prilično opsežne opće mjere, druge daju prioritet ciljanom djelovanju prema izabranoj skupini izloženoj riziku.
- Postoji velika *raznolikost „kultura“ roditeljstva* među zemljama članicama i seminar je pokazao potrebu implementacije Preporuke o politici potpore pozitivnom roditeljstvu u skladu s već postojećim praksama i iskustvima u svakoj zemlji.

3.4. Upitnik Vijeća Europe o obiteljskoj politici

Odbor stručnjaka za socijalnu politiku za obitelj i djecu izradio je sveobuhvatan upitnik o nacionalnim obiteljskim politikama. Od svibnja 2008. do travnja 2009. godine članovi CS-SPFC i Europskog odbora za socijalnu koheziju (CDCS) prikupili su nacionalne odgovore.⁷

Među ostalim pitanjima vezanim uz obiteljske politike, upitnik je prikupio opsežne informacije o politikama vezanim uz nasilje i ostale krizne situacije u obitelji, kao i o roditeljskom obrazovanju i potpori roditeljstvu. Odgovori na upitnik pretvoreni su u bazu podataka koja će biti objavljena na internetskim stranicama Vijeća Europe. Podatci dopunjuju i ažuriraju informacije koje su dale zemlje članice na Ministarskoj konferenciji u Lisabonu⁸ te daju osnovu za izradu pregleda dobrih primjera iz prakse predstavljenih u 4. poglavlju ovog dokumenta.

3.5. Kampanja protiv tjelesnog kažnjavanja djece

Tjelesno kažnjavanje najrašireniji je oblik nasilja nad djecom i predstavlja kršenje njihovih prava. Kampanja Vijeća Europe „Podignite ruku protiv tjelesnog kažnjavanja djece“, pokrenuta u Zagrebu u lipnju 2008. godine, usmjerena je na vladine donositelje odluka i široku javnost, uključujući i stručnjake koji rade u kontaktu s djecom. Cilj kampanje je ukinuti tjelesno kažnjavanje djece uvođenjem posebne zabrane u svim europskim zakonodavstvima, kroz promicanje razvoja pozitivnih, nenasilnih tehnika roditeljstva te podizanjem razine svijesti javnosti o pravima djece općenito. Do danas, 20 zemalja članica zabranilo je tjelesno kažnjavanje, a još 8 zemalja članica obvezalo se djelovati s tim ciljem u bliskoj budućnosti.

⁷ Iskreno zahvaljujemo svim dužnosnicima i stručnjacima koji su svojim stručnim znanjem pridonijeli pripremi nacionalnih doprinosa.

⁸ Vidi Pregled nacionalnih doprinosa na 28. sjednici Konferencije ministara nadležnih za obiteljska pitanja, Lisabon, 16. - 17. svibnja 2006. godine

Komunikacijski paket kampanje oslanja se na:

1) Audiovizualne materijale:

- TV spot: animirani film, temeljen na pozitivnim osjećajima, proizveden je te preveden i distribuiran putem TV mreža i interneta u više od 20 zemalja u Europi,
- internetska stranica koja daje pristup svim materijalima i informacijama vezanim uz kampanju: www.coe.int/corporalpunishment
- Mini CD koji sadrži TV spot, slijed slajdova i publikacije za korištenje na seminarima, usavršavanjima, u školama, itd.

2) Tiskane materijale:

- Dvije monografije i serija brošura i letaka, koje su usmjerene na zakonodavce, tvorce politika i stručne mreže na polju obrazovanja, zdravstva, socijalnog pravosuđa i medija, kao i široku javnost.

Više od 20 zemalja aktivno sudjeluje u kampanji, a tjelesno kažnjavanje postalo je aktualna tema koju pokrivaju najvažniji mediji u praktički svim zemljama članicama.

3.6. Publikacije i informativni materijali

Ukidanje tjelesnog kažnjavanja – imperativ ljudskih prava za europsku djecu (Eliminating corporal punishment – A human rights imperative for Europe's children), izdavač: Council of Europe Publishing, 2008.;

Roditeljstvo u suvremenoj Europi: pozitivan pristup (Parenting in contemporary Europe: a positive approach), izdavač: Council of Europe Publishing, 2007.;

Pogledi na pozitivno roditeljstvo i nenasilni odgoj (Views on positive parenting and non-violent upbringing), izdavač: Council of Europe Publishing, 2007.;

Politika potpore pozitivnom roditeljstvu (Policy to support positive parenting), informativni letak, Vijeće Europe, 2008.;

Eliminiranje tjelesnog kažnjavanja djece: Pitanja i odgovori (Eliminating corporal punishment of children: Questions and Answers). Ilustrirana knjižica, Vijeće Europe, 2008.;⁹

Eliminiranje tjelesnog kažnjavanja djece: ključna pitanja (Eliminating corporal punishment of children: the key points). Ilustrirani letak. Vijeće Europe, 2008.;

⁹ Prijevod ove publikacije na hrvatski jezik tiskalo je Ministarstvo obitelji, branitelja i međugeneracijske solidarnosti (op. ur.)

Off the books! Vodič za europske parlamente o zakonskoj reformi za ukidanje tjelesnog kažnjavanja djece (Off the books! A guide for Europe's parliaments on law reform to eliminate corporal punishment of children). Ilustrirana knjižica. Vijeće Europe, 2008.

4. Pozitivno roditeljstvo u zemljama članicama Vijeća Europe – nove tendencije i odabrani dobri primjeri iz prakse

„Smatramo da roditeljstvo, iako je povezano s obiteljskom intimom, treba označiti kao domenu javne politike te da treba prihvatiti sve potrebne mjere za potporu roditeljstvu i stvaranje uvjeta neophodnih za pozitivno roditeljstvo.“

Politička deklaracija 28. Konferencije europskih ministara nadležnih za obiteljska pitanja, Lisabon, 16.-17. svibnja 2006.

Ovo poglavlje predstavlja nekoliko odabranih dobrih primjera iz prakse, inovativnih politika i aktivnosti implementiranih u zemljama članicama Vijeća Europe od lisabonske Konferencije 2006. godine. Cilj je dvostruk: kao prvo, dati pregled novih tendencija i nedavnih događaja, tj. pokazati “kamo pozitivno roditeljstvo ide” danas. Kao drugo, ovo poglavlje poslužit će tvorcima politika kao inventar zamisli i pristupa politika pozitivnom roditeljstvu koji se uspješno provode u jednoj zemlji, a mogli bi se prilagoditi za primjenu i u drugim zemljama članicama.

4.1. Programi izobrazbe o roditeljstvu

Zemlje članice sve više koriste internet i ostale nove medije kako bi proširile informacije o pozitivnom roditeljstvu. Kroz *online* programe, roditelji mogu naučiti o roditeljstvu ili razmijeniti iskustva s ostalim roditeljima na interaktivan način. **Austrija** je, primjerice, od 2006. godine objavila devet multimedijalnih CD-ROM-ova, koji počinju od trudnoće i pokrivaju sve dobne skupine djece do 18 godina starosti. Posebni CD-ROM-ovi namijenjeni su samohranim roditeljima, ponovno stvorenim obiteljima i „kasnim“ roditeljima koji su osnovali obitelj s 35 ili više godina.

Pravna, kao i psihološka pomoć supružnicima i djeci pruža se u Centrima potpore za obitelj i djecu u **Azerbajdžanu**. Tri takva lokalna centra osnovala je 2005. godine organizacija *Save the Children*, a od 2008. godine pod odgovornošću su vlade. Centri registriraju slučajeve nasilja, sukoba i ostalih stresnih situacija u obiteljima te redovno provode preventivni rad s obiteljima izloženima riziku.

Dubinsku izobrazbu za roditelje o pitanjima komunikacije unutar obitelji razvija Ministarstvo obrazovanja i kulture na **Cipru** od 2006. godine. Program se sastoji od serije od 13 radionica, koje provode posebno obučeni zaposlenici Ministarstva. Skupine od oko 20 roditelja sastaju se na tjednim sastancima u trajanju od dva sata. Ova izobrazba nastoji promicati psihološko zdravlje kroz poboljšanje kvalitete

komunikacije unutar obitelji, što se također smatra načinom smanjivanja nasilja u obitelji.

U **Irskoj** je program “Majke u zajednici” osnovan s ciljem razvijanja vještina i samopouzdanja roditelja koji žive uglavnom u područjima s teškim uvjetima. Iskusne majke, poznate kao Majke u zajednici, regrutiraju se kao volonteri i obrazuju kako bi pružile potporu i ohrabrenje roditeljima u podizanju njihove djece (stare 0-2 godine) s naglaskom na zdravstvenu skrb, poboljšanje prehrane i cjelokupni razvoj. Program pruža potporu roditeljima, uključujući samohrane roditelje, roditelje tinejdžere, roditelje nomade, tražitelje azila i izbjeglice. Program koristi približno dvije tisuće roditelja svake godine, u vlastitom domu, a uključeno je stotinu i pedeset Majki u zajednici, koje vodi i podupire 12 obiteljskih medicinskih sestara.

Ministarstvo obrazovanja, istraživanja i inovacija **Rumunjske** izradilo je, u partnerstvu s UNICEF-om, nacionalni program “Obrazovanje roditelja”. Radionice organizirane u okviru ovog programa obuhvaćaju teme kao što su: poštivanje prava djece; pregovaranje o sukobima; izbjegavanje; nediskriminacija; donošenje odluka; te slobodno vrijeme djece. Program se provodi u 640 škola i obrazovnih ustanova. S istom svrhom osnovana su i psiho-pedagoška savjetovališta unutar tih ustanova kako bi pružala savjete učenicima i roditeljima.

U okviru javno-privatnog partnerstva, **Švicarska** je razvila koncept za nacionalni program zaštite djeteta koji bi trebao započeti 2010. godine. Jedan modul ovog programa posebno se bavi pitanjem izobrazbe roditelja o nenasilnom odgoju, kao i potporama koje će pomoći roditeljima.

4.2. Premošćivanje jaza između mladih i starih, Istoka i Zapada

Kao način zadovoljavanja potreba današnjih, često izoliranih, nuklearnih obitelji, **Njemačka** podupire stvaranje multigeneracijskih centara kroz nacionalni akcijski program. Cilj je prenijeti tradiciju, po kojoj nekoliko generacija živi zajedno, iz privatne u javnu sferu. Multigeneracijski centri koriste se stručnim znanjem i potencijalima svih generacija u odgoju i obrazovanju djece, davanju savjeta obiteljima, aktiviranju građanskog angažmana i davanju smislenih zadataka starijim osobama. Danas postoji ukupno 500 ovakvih centara.

Spajanje učenika iz istočnih i zapadnih dijelova **Turske** bilo je cilj projekta “Most srca”, koji je Ministarstvo obrazovanja provelo u suradnji s drugim javnim institucijama i organizacijama. 100.000 studenata iz obitelji s niskim prihodima iz 81 turske provincije putovalo je s istoka na zapad i obratno na 5 dana kako bi uspostavili prijateljstva i više naučili o svojoj raznolikoj zemlji i njezinom narodu.

4.3. Pozitivno roditeljstvo i dnevna skrb za djecu

Izobrazba stručnjaka za dječju skrb različitog podrijetla za potporu roditeljstvu cilj je nedavne inicijative koju je poduzeo “Ured za rođenje i djetinjstvo” (ONE) francuske

zajednici u **Belgiji**. ONE je izradio priručnik o potpori roditeljstvu za stručnjake kao referentni dokument te trenutno radi na modulu izobrazbe za stručnjake za potporu roditeljstvu.

Kao način rješavanja sve veće potrebe za dnevnom skrbi djece, **Bugarska** je razvila nacionalni program "Potpora majčinstvu". Ovaj program usmjeren je na stvaranje odgovarajućih uvjeta za majke koje se žele vratiti na posao, obrazujući prethodno nezaposlene osobe za skrb o djeci. Uprave za socijalnu pomoć informiraju, odabiru i obrazuju nezaposlene osobe zainteresirane za rad u skrbi za djecu te ih spajaju s roditeljima kojima je potrebna dnevna skrb za djecu. Korisnici mogu biti majke (ili otac koji samostalno podiže djecu) s djetetom mlađim od dvije godine. Osobama koje skrbe za djecu plaćaju i nadziru ih Uprave za socijalnu pomoć.

U **Finskoj**, gdje je velik dio predškolske djece uključen u obrazovanje i skrb u ranom djetinjstvu, usluge dnevne skrbi imaju važnu ulogu u potpori roditeljstvu. Suradnja između centara za dnevnu skrb i roditelja temelji se na zamisli partnerstva u odgoju djeteta uz poštivanje roditeljskih stajališta o načelima u pogledu rasta i dobrobiti njihovog djeteta. Na taj način stvara se jedinstveni referentni okvir za razvoj djeteta i kod kuće i u okruženju dnevne skrbi.

Malta je nastavila uvoditi daljnju regulaciju centara za dnevnu skrb. Ovo je rezultiralo investicijama u infrastrukturu ovih centara, kao što je uređenje igrališta, igrališta i usavršavanje kompetencija osoblja.

4.4. Programi i projekti usmjereni na specifične skupine

Litva trenutno razvija mrežu centara za dnevnu skrb djece, koji pružaju usluge za djecu iz obitelji izloženih riziku od socijalnog isključivanja. Ovi centri ne pružaju samo razne izvanškolske aktivnosti za razvijanje socijalnih vještina djece, nego i psihološku, pedagošku i pravnu pomoć njihovim roditeljima. Osnivanje ovih centara smatra se važnim doprinosom za smanjivanje broja socijalno disfunkcionalnih obitelji.

Norveška je nedavno razvila dva nova programa roditeljstva usmjerena na specifične skupine društva: (1) Kao dio vladinog Akcijskog plana za osobe s invaliditetom, pokrenut je projekt za obiteljsko usmjeravanje roditelja djece s teškoćama u razvoju. Ovaj program usmjeren je na poboljšavanje komunikacije, jačanje veza i sprječavanje raspada obitelji u obiteljima s djecom s teškoćama u razvoju. (2) Drugi projekt usmjeren je na specifične potrebe roditelja koji pripadaju manjinskim skupinama. Ne usredotočuje se samo na izgradnju dobrih veza s djetetom, nego i na pitanja multikulturalnog porijekla u razvoju djeteta te različite vrijednosti i tradicije kod podizanja djeteta. Jedan od čimbenika, koji pridonose dosadašnjem uspjehu ovog programa, jest činjenica da je jedan od dva demonstratora u skupini uvijek predstavnik manjinske skupine.

Druga skupina, kojoj je potrebna posebna potpora, su djeca bez roditeljske skrbi. **Litva** je pokrenula program potpore siročadi i djeci bez roditeljske skrbi te njihove integracije u društvo (2005.-2008.). Akcijski plan programa predvidio je stvaranje i

primjenu određenih zahtjeva i standarda za socijalne službe za djecu, obrazovanje djece i mladih u sustavu skrbi, kao i stručno usavršavanje osoblja koje s njima radi.

4.5. Više vremena za djecu – usklađivanje poslovnog i obiteljskog života

Posljednjih godina mnoge vlade pružile su roditeljima poboljšane mogućnosti za usklađivanje poslovnog i obiteljskog života. Mjere politika uključuju zakone o fleksibilnom radnom vremenu, velikodušnije porodiljske, očinske i roditeljske dopuste, te ulaganja u količinu i kvalitetu ustanova za dnevnu skrb.

Nedavne zakonske promjene u **Grčkoj**, primjerice, dozvoljavaju roditeljima da provode više vremena sa svojom djecom. Prema novom zakonu za javne službenike, roditeljski dopust je na raspolaganju i očevima, samohranim roditeljima te usvojiteljima. Roditeljski dopust dulji je i bolje je plaćen za roditelje s troje ili više djece. Majke koje rade u privatnom sektoru sada također imaju pravo na 6 mjeseci plaćenog dopusta za majčinsku skrb o djetetu nakon porodiljskog dopusta.

Španjolska je, primjerice, pokrenula plan “Educa3”, koji na raspolaganju ima više od 1 milijarde eura za razdoblje od 2008. do 2012. godine. “Educa3” ima za cilj stvaranje 300.000 novih mjesta za dnevnu skrb za djecu ispod tri godine starosti, kako bi se zajamčila prava djeteta na rano obrazovanje i kako bi se roditeljima pomoglo uskladiti poslovni i obiteljski život.

U **Ujedinjenom Kraljevstvu**, od travnja 2009. godine, 4,5 milijuna roditelja djece do 16 godina starosti dobilo je pravo tražiti od poslodavaca fleksibilno radno vrijeme. Ranije je to bilo ograničeno na roditelje djece do 6 godina ili djece s teškoćama u razvoju do 18 godina; sada ukupno 10 milijuna roditelja ima ovo pravo.

4.6. Prema zabrani tjelesnog kažnjavanja djece širom Europe

U lipnju 2008. godine, **Republika Hrvatska** bila je domaćin pokretanja kampanje Vijeća Europe “Podignite ruku protiv tjelesnog kažnjavanja djece”. Šest mjeseci kasnije Hrvatska je pokrenula svoju vlastitu nacionalnu kampanju protiv tjelesnog kažnjavanja koja promiče nenasilno ponašanje prema djeci.

U **Češkoj** je kampanja izazvala vruću raspravu i vlada sada namjerava koristiti TV spot i materijale Vijeća Europe kako bi pokrenula svoju vlastitu kampanju.

U **Francuskoj** je pravobranitelj za djecu preporučio zabranu tjelesnog kažnjavanja, koristeći kampanju Vijeća Europe kao argument i tjelesno kažnjavanje je prvi puta postalo dio javne rasprave široko pokrivena nacionalnim medijima.

Zabrana tjelesnog kažnjavanja postignuta je nakon kampanje u **Moldaviji**. Obiteljski zakon izmijenjen je tako da izričito zabranjuje tjelesno kažnjavanje od strane roditelja i ostalih s roditeljskim ovlastima.

Vlada **Monaka** trenutno razmatra prijedlog zakona o nasilju u obitelji koji je usvojilo Nacionalno vijeće u travnju 2008. godine. Stupanje ovog zakona na snagu pružit će Kneževini Monako pravni instrument u području zaštite od nasilja u obitelji.

Španjolska je promijenila svoj građanski zakon s ciljem ukidanja svih mogućnosti pozivanja na ovlasti roditelja da kažnjavaju svoju djecu koje bi mogle podrazumijevati toleriranje tjelesnog kažnjavanja djece.

4.7. Strateški pristupi promicanju pozitivnog roditeljstva

Preporuka Vijeća Europe o politici potpore pozitivnom roditeljstvu poziva, među ostalim, na bolju koordinaciju i suradnju između različitih administrativnih sektora i razina vlasti. Došlo je do niza zanimljivih događaja u ovom smjeru u zemljama članicama.

U **Estoniji** različiti resursi javnih vlasti, nevladinih udruga, Europskog socijalnog fonda i Vijeća Europe spojeni su kako bi se bavili pozitivnim roditeljstvom s različitih aspekata: podizanje svijesti o pozitivnom roditeljstvu; tjelesno kažnjavanje; uloga očeva; zaštita djece na internetu; lokalne aktivnosti za potporu roditeljstvu. Važan element svih ovih aktivnosti povišena je razina suradnje među vladinim strukturama, nevladinim udrugama i lokalnim vlastima. Kao rezultat, proveden je niz okruglih stolova, konferencija i kampanja uz svakodnevnu potporu roditeljstvu za obitelji.

U **Nizozemskoj** je 2007. godine stvoreno novo Ministarstvo za mladež i obitelj, a potpora roditeljstvu jedan je od njegovih prioriteta. Kao rezultat "Operacije Mladi", 3-godišnjeg programa koji je vodilo sedam ministarstava s ciljem reforme službi za djecu i mlade, svaka općina sad treba uspostaviti Centar za mlade i obitelj. Središnja vlada podupire stvaranje ovih centara financijski i kroz brojne smjernice. Centri moraju biti izgrađeni na postojećim strukturama kao što su dječje zdravstvene klinike te moraju biti povezani sa službama za mlade na lokalnoj razini, kao i školama. Nakon stvaranja mreže službi za djecu, mnoge druge službe, kao što su programi roditeljstva, mogu se uključiti u rad.

S ciljem spajanja istraživanja i prakse na području pozitivnog roditeljstva, **Portugal** je uspostavio protokol između vlade i pet sveučilišta s ciljem proučavanja i poboljšavanja sadržaja programa pozitivnog roditeljstva za roditelje i ostale skrbnike. U okviru ove suradnje razvijaju se novi oblici intervencija za obitelji s djecom izloženom riziku zbog nedostatka roditeljskih vještina.

Vlada **Rumunjske** odobrila je 2008. godine Nacionalnu strategiju o zaštiti djeteta, koja postavlja prioritete za razdoblje od 2008. do 2013. godine. Strategija je usmjerena na zaštitu sve djece u Rumunjskoj te ima sveobuhvatan pristup. Naglasak je stavljen na jačanje uloge obitelji u životima djece. Strategijom predviđena djelovanja spriječit će napuštanje, zlostavljanje i zanemarivanje djece, povećati kvalitetu života obitelji s djecom te ojačati pružanje kvalitetnih socijalnih usluga za obitelji i djecu.

"Fond za potrebitu djecu" osnovan je u **Rusiji** 2008. godine na inicijativu

predsjednika Vladimira Putina. Financira se iz saveznog proračuna (50 milijuna eura u 2009. godini), kao i iz izvanproračunskih izvora kao što su donacije. Fond pruža potporu regionalnim programima i projektima koje predlažu različite organizacije, uključujući i nevladine udruge, koji se odabiru na natječajima. Ciljevi su mu sprječavanje da djeca postanu siročad, promicanje oblika skrbi temeljenih na obitelji za djecu bez roditeljske skrbi, potpora obiteljima s djecom s teškoćama u razvoju, te socijalna rehabilitacija djece u sukobu sa zakonom.

U ožujku 2009. godine **Švedska** je prihvatila Nacionalnu strategiju za potporu roditeljstvu s ciljem davanja potpore svim roditeljima tijekom života njihovog djeteta dok ono ne napuni 18 godina. Ovo će se postići putem povećane suradnje na potpori roditeljstvu među subjektima koji rade s djecom (npr. općine, županijska vijeća, vjerske zajednice, udruge roditelja, športski pokret, nevladine udruge i udruge za učenje). Strategija također ima za cilj povećati broj foruma za promicanje zdravlja, sastajališta roditelja, te subjekata u potpori roditeljstvu s izobrazbom u metodama promicanja zdravlja, te univerzalnih programa temeljenih na dokazima. Svim roditeljima treba ponuditi jednake mogućnosti za potporu i pomoć na dobrovoljnoj osnovi.

4.8. Kampanje, konferencije i druga događanja

Unutar okvira kampanje Vijeća Europe protiv tjelesnog kažnjavanja djece organizirana su razna događanja u više od 20 zemalja. Većina njih usredotočila se na potrebu reformiranja zakonodavstva te korake koje treba poduzeti kako bi se podigla razina svijesti javnosti i pružile usluge koje promiču pozitivno roditeljstvo.

U okviru svojeg predsjedanja Europskom unijom, **Češka** je organizirala konferenciju o “Europi naklonjenoj djeci” u Pragu u travnju 2009. godine.¹⁰ Jedan od ciljeva bio je naglasiti važnost pozitivnog roditeljstva, uključujući zaštitu djece od svih oblika nasilja.

U svibnju 2009. godine, Grčka koalicija protiv tjelesnog kažnjavanja pokrenula je kampanju Vijeća Europe u **Grčkoj**, usredotočujući se na prikazivanje TV spota od strane glavnih javnih i privatnih televizija, rasprave s djecom i organizaciju izobrazbe za pozitivno roditeljstvo.

U **Italiji** koalicija protiv tjelesnog kažnjavanja osnovana je uz sudjelovanje nevladinih udruga, parlamentaraca, vladinih ureda, stručnjaka, mreža i udruga roditelja.

U **Latviji** Europska regija Svjetske obiteljske organizacije organizirala je Konferenciju o potpori roditeljstvu u svibnju 2008. godine u Rigi. Ova konferencija, kojoj je potporu dalo latvijsko Ministarstvo za pitanja djece i obitelji, bavila se pitanjem na koji se način roditeljima može pružiti potpora u odgoju njihove djece te proučavanjem dobrih primjera iz prakse na području dječje skrbi, medija, te programa potpore roditeljstvu.

Godine 2008. **Litva** je organizirala međunarodnu konferenciju na temu “Utjecaj

¹⁰ U ovom broju donosimo i cjeloviti prikaz ove Konferencije u rubrici “Prikazi Skupova” (op. ur.)

mikro i makro okoline na izražavanje pozitivnog roditeljstva: dobri primjeri iz prakse i međunarodno iskustvo". Cilj konferencije bio je promicanje pozitivnog roditeljstva u litavskom društvu te učenje iz međunarodnog iskustva na ovom području.

Poljska je u siječnju 2009. godine pokrenula nacionalnu kampanju pod naslovom "Dobar roditelj – dobar početak". Kampanju je pokrenulo Ministarstvo rada i socijalne politike u suradnji s neprofitnim organizacijama i lokalnim vlastima. Sastoji se od medijske kampanje (plakati, TV spotovi), letaka koji se distribuiraju u lokalnim organizacijama socijalne skrbi, te ciklusa radionica namijenjenih roditeljima. Cilj kampanje je razviti aktivno i pozitivno roditeljstvo tijekom krize te spriječiti obiteljsko nasilje.

Portugal je organizirao konferenciju o pozitivnom roditeljstvu tijekom portugalskog predsjedanja Europskom unijom te će pokrenuti kampanju Vijeća Europe na nacionalnoj razini u lipnju 2009. godine.

Medijska kampanja pod naslovom "I ti možeš biti bolji roditelj" provedena je 2007. godine u **Rumunjskoj**. Glavna svrha kampanje bilo je podizanje razine svijesti roditelja o njihovim odgovornostima u pogledu odgoja i obrazovanja njihove djece. Kampanja se također obratila stručnjacima, lokalnim vlastima i državi kako bi ih potakla na pružanje potpore roditeljima u ispunjavanju njihovih odgovornosti.

U **Španjolskoj** je vođena vrlo široka TV kampanja zahvaljujući potpori Ministarstva obrazovanja i socijalnih službi i gotovo svih javnih, privatnih, regionalnih i lokalnih TV postaja. Međunarodna konferencija o pozitivnom roditeljstvu organizirana je u Palma de Mallorci u svibnju 2009. godine.

Švicarska je pokrenula nacionalnu informativnu i preventivnu kampanju "Snaga kroz odgoj" ("*L'éducation donne de la force*"). Kampanja, koju vodi nevladina organizacija, a podupire Konfederacija i nekoliko kantona, ima sljedeće ciljeve: podizanje razine svijesti o pitanjima odgoja; informiranje roditelja i jačanje njihovih kompetencija; razvoj novih usluga i proizvoda za obitelji; te stvaranje mreže ustanova i osoba koje rade za obitelji i s obiteljima.

Događanja oko kampanje Vijeća Europe organizirana su u mnogim drugim zemljama, uključujući Albaniju, Armeniju, Bosnu i Hercegovinu, Estoniju, Gruziju, Mađarsku, Latviju, Litvu, Poljsku, Rumunjsku, Rusku Federaciju, Srbiju, Slovačku i Sloveniju.

5. Pozitivno roditeljstvo – kamo idemo odavde?

Ovo izvješće predstavlja samo kratki pregled aktivnosti vezanih uz pozitivno roditeljstvo u Vijeću Europe i njegovim zemljama članicama. Ipak, ono jasno pokazuje da su zemlje članice pokazale veliko zanimanje za provedbu Preporuke Rec(2006)19 o politici potpore roditeljstvu. O preporuci se raspravljalo u brojnim kontekstima i korištena je za započinjanje različitih aktivnosti.

U pogledu budućih djelovanja za promicanje pozitivnog roditeljstva u Europi, u obzir bi se moglo uzeti sljedeće:

- Aktivnosti za potporu pozitivnom roditeljstvu trebalo bi poduzimati što temeljitije budući da općine ili nevladine udruge zaslužuju svu potrebnu potporu.
- Važno je osigurati aktivno sudjelovanje i roditelja i djece u donošenju svih odluka koje ih se tiču. Njihove stavove treba uzeti u obzir kod stvaranja novih politika ili programa.
- Promicanje pozitivnog roditeljstva usko je vezano uz cilj Vijeća Europe da se ukine tjelesno kažnjavanje djece. Ostvarivanje djetetovog prava na tjelesni integritet ide ruku pod ruku s potporom roditeljima u odgoju njihove djece na nenasilan način.
- Promicanje pozitivnog roditeljstva posebno je važno u današnje vrijeme ekonomske krize, kad se tenzije unutar obitelji mogu povećati zbog nezaposlenosti ili opće ekonomske nesigurnosti.
- Proces provedbe Preporuke o polici potpore pozitivnom roditeljstvu pokazao je da se prioriteta i mjere politika na području roditeljstva uvelike razlikuju među zemljama članicama. Uz potpuno poštivanje ove raznolikosti "kultura" roditeljstva u Europi, Vijeće Europe trebalo bi nastaviti sa širenjem informacija o pozitivnom roditeljstvu i pružiti mogućnosti zemljama članicama za razmjenu stajališta i iskustava na ovom području.

DIJETE I DRUŠTVO

Nacionalni dokumenti o stajalištu prema obiteljskim pitanjima

Sažetak

16. – 17. lipnja 2009.
Beč (Austrija)

MMF-XXIX(2009)3

Uvod

Ovaj dokument se zasniva na nacionalnim dokumentima o stajalištu prema obiteljskim pitanjima¹ proizašlim iz teme 29. zasjedanja Konferencije Vijeća Europe ministara nadležnih za obiteljska pitanja. On pruža uvid u najnovija kretanja u državama članicama i utvrđuje pitanja važna za raspravu na Ministarskoj konferenciji. Države članice pripremile su nacionalne dokumente o stajalištu prema obiteljskim pitanjima prateći indikativne smjernice i mogle su se osvrnuti na neka ili sva postavljena pitanja. Zbog toga, činjenica da se ispod naslova ne spominje zemlja ne znači da ona nema politiku vezanu uz to pitanje.²

Prvo poglavlje ovog dokumenta donosi sažetke glavnih izazova u području obiteljske politike koje države članice smatraju važnima u kontekstu želje ljudi za roditeljstvom i ostalih demografskih kretanja. U drugom poglavlju dan je pregled glavnih mjera politike koje su zemlje članice poduzele kako bi poboljšale situaciju obitelji s djecom. Naposljetku, treće poglavlje daje sažetak doprinosa zemalja članica u vezi s područjima obiteljske politike kojima bi se Vijeće Europe trebalo posebno baviti u budućnosti.

1. Glavni izazovi obiteljske politike vezani uz želju ljudi za roditeljstvom

Austrija

U svjetlu posljednjih demografskih kretanja u Austriji, glavni izazovi povezani su s potporom mladim ljudima pri zasnivanju obitelji i djelovanjima usmjerenim na postizanje da zajednice, gradovi i mjesta budu ugodnim za život svih generacija. Strategije koje se koriste u rješavanju ovih pitanja imaju za cilj pružanje financijske

1 Austrija, Azerbajdžan, Belgija, Bugarska, Hrvatska, Cipar, Republika Češka, Danska, Estonija, Finska, Francuska, Njemačka, Grčka, Mađarska, Irska, Italija, Latvija, Litva, Luksemburg, Norveška, Poljska, Portugal, Rumunjska, Srbija, Slovenija, Španjolska, Švedska, Švicarska, Turska, Ukrajina, Ujedinjeno Kraljevstvo.

2 Nacionalni dokumenti o stajalištu prema obiteljskim pitanjima združeni su u jedan dokument (MMF-XXIX-HF (2009) 4 prov.1).

sigurnosti i smanjivanje siromaštva. Većina ciljeva obiteljske politike u Austriji uključuje usklađivanje obiteljskog i profesionalnog života i uključivanje očeva u preuzimanje aktivne roditeljske uloge u obitelji. Osim toga, Austrija provodi program pomoći parovima koji ne mogu imati djecu, a koji pokriva do 70% troškova in vitro oplodnje.

Azerbajdžan

Natalitet u Azerbajdžanu pao je u ranim 90-im, nakon rata koji je imao za posljedicu tisuće mrtvih, milijune izbjeglica i gospodarski pad. Situacija se od tada popravila zahvaljujući brojnim politikama koje su povećale očekivani životni vijek i natalitet. Povećao se broj zaposlenih žena, a sve je više manjih obitelji s dvoje djece, što je posljedica potreba tržišnog gospodarstva. Vlada uvažava potrebu za jačanjem obiteljskog planiranja i poboljšanjem reproduktivnog zdravlja. Usto je u zabrinjavajućoj mjeri porastao broj pobačaja u skupini žena do 29 godina starosti. Vlada je zato usredotočena na obiteljsko planiranje kroz relevantne državne programe, pogotovo u području reproduktivnog zdravlja.

Belgija

Natalitet nije najveći problem belgijske vlade. Dječji doplatci relativno su visoki, pogotovo za obitelji s troje ili više djece, neovisno o razini prihoda. Potpora roditeljstvu prioritetno je pitanje obiteljske politike. Belgija kombinira preventivne aktivnosti s nastojanjima da pomogne obiteljima koje su suočene s teškoćama kao što su rastava braka ili problemi stanovanja. Vlada prvenstveno ulaže u usluge i programe potpore obiteljima kako bi se ojačale potrebite obitelji.

Bugarska

Demografska situacija u Bugarskoj otkriva pad prirasta stanovništva, pad nataliteta, starenje stanovništva i visok mortalitet. Djeca rođena izvan braka postaju sve uobičajenija. Kao odgovor na trenutnu situaciju usvojena je nacionalna strategija koja se sastoji od akcijskih planova usmjerenih na porast nataliteta, pružanje potpore obiteljima i postizanje visoko kvalitetne razine ljudskog kapitala. Kako stanovništvo stari, tako se povećava broj starijih ljudi, pogotovo onih iznad 70 godina starosti, koji se ne mogu samostalno brinuti za sebe i potrebna im je intenzivna skrb. Stoga se razmatra usvajanje planova za daljnji razvoj socijalnih usluga kako bi se promicala međugeneracijska solidarnost.

Hrvatska

U usporedbi s većinom europskih zemalja više od 90% djece u Hrvatskoj rađa se unutar braka. Bilježi se pad nataliteta, što se djelomično može objasniti neravnotežom spolova zbog čega velik broj ljudi ne može pronaći partnera. Najveći broj neoženjenih ljudi nalazi se u velikim gradovima. Hrvatska do neke mjere i dalje osjeća posljedice rata kao što su oštećenja infrastrukture, što je dovelo do promjene društvenog i gospodarskog sustava i veće socijalne nesigurnosti. Mladi ljudi, koji žele imati djecu, obeshrabreni su zbog nedovoljne društvene potpore države, neadekvatnog stanovanja i pada stope zaposlenosti. Zaposleni, zbog problema u usklađivanju obiteljskog i profesionalnog života, teško se odlučuju na brak. Zbog toga su politike, koje se provode, usmjerene na društvenu skrb o djeci, uspješno roditeljstvo i bolju kvalitetu obiteljskog života.

Cipar

Izazovi koji proizlaze iz demografskih i socio-ekonomskih promjena na Cipru uključuju promjene u oblicima obitelji. Sa sve većim brojem rastava braka, ponovnih stupanja u brak i samohranih roditelja, obitelji dobivaju manje potpore od šire obitelji. Ostali problemi uključuju promjenu individualnih uloga unutar obitelji kao što su obveze skrbi, te složenost obiteljskih problema koji imaju negativan utjecaj na djecu. Prioriteti države su zaštita i skrb o obiteljima i djeci, uključujući pitanja kao što su usklađivanje obiteljskog i profesionalnog života te smanjenje broja djece u obiteljima koje su suočene s nezaposlenošću.

Republika Češka

Samohrano roditeljstvo postaje sve uobičajenije. Češka vlada teži k stvarnom roditeljskom odabiru koji podrazumijeva različite želje roditelja. Ona ne promiče samo zapošljavanje roditelja, već predviđa i naknadu za roditelje koji se odlučuju za ostanak kod kuće kako bi se skrbili o svojoj djeci kao alternativu zapošljavanju. Češke vlasti usredotočene su na dopunu zakona u područjima skrbi o djeci i zapošljavanja kako bi promicale kompetentno roditeljstvo.

Danska

Danska socijalna država i visoka razina ravnopravnosti spolova omogućuju danskim obiteljima da kombiniraju sudjelovanje muškaraca i žena na tržištu rada, obiteljske obveze i djecu. Rezultat toga nije samo visoka stopa aktivnosti žena, već i, u europskim okvirima, visok natalitet. Nedavno objavljeni podatci pokazuju porast nataliteta u Danskoj 2008. Danska obiteljska politika usmjerena je na osiguranje fleksibilnosti i slobode u planiranju obiteljskog života prema željama obitelji, promicanje ravnoteže između obiteljskog i profesionalnog života i osiguranje međusobne povezanosti obiteljske i socijalne politike kako bi se pomoglo socijalno ugroženim obiteljima.

Estonija

Natalitet se povećao s 1,3 djece po ženi u 1990-ima na 1,7 djece u 2008. Trenutni prioriteti estonske obiteljske politike su poboljšanje uvjeta života djece, pomoć roditeljima u usklađivanju obiteljskog i profesionalnog života i daljnji razvoj sustava obiteljskih naknada. Posljednjih se godina može uočiti da se u oblikovanju vladinih politika poklanja veća pozornost pozitivnom roditeljstvu, a Estonija radi na zabrani tjelesnog kažnjavanja.

Finska

Sve veći broj žena rađa u kasnijoj dobi ili nema djece. Na odluku imati djecu ili ne utječe nesigurnost tržišta rada i financijski položaj obitelji s djecom. Glavni izazov u Finskoj je usklađivanje obiteljskog i profesionalnog/obrazovnog života. Sve više djece i mladih izloženo je opasnosti od siromaštva. Značajnija kretanja u obiteljskoj politici u Finskoj tiču se financijskih naknada za obitelji, roditeljskih naknada i novog Zakona o društvenoj skrbi o djeci.

Francuska

Natalitet u Francuskoj jedan je od najviših u Europi i udio žena u radnoj snazi porastao je u posljednjih 30 godina. Gotovo 60% djece ispod šest godina ima oba zaposlena roditelja. Roditelji, pogotovo parovi gdje su oboje zaposleni, vrlo mladi parovi i samohrani roditelji imaju poteškoća s usklađivanjem obiteljskog i profesionalnog života. Dostupnost skrbi o djetetu još uvijek je jedan od glavnih čimbenika u donošenju odluke imati djecu ili ne. Francuska je zbog toga usmjerena na poboljšanje pružanja usluga skrbi o maloj djeci, na osnovu mješovitog pristupa koji obuhvaća i institucije za kolektivnu skrb i individualne dadilje. Usvojena je strategija većeg pružanja usluga skrbi o djeci za razdoblje od 2009. do 2012. zajedno s reformom postojećih pogodnosti, kao što su na primjerice, oblici dopusta i sustav naknada.

Njemačka

U potrazi za održivom obiteljskom politikom Njemačka je usvojila trodimenzionalni pristup koji je usredotočen na financijsku potporu obiteljima, promociju infrastrukture naklonjene obitelji i fleksibilno radno okruženje koje omogućuje roditeljima dovoljno vremena kako bi se brinuli o svojoj djeci. Najnoviji podatci dokazuju da tri četvrtine ljudi u Njemačkoj smatra da je nedavno uvedena izdašna roditeljska naknada tijekom 12 mjeseci dobra stvar. Ovo mišljenje dijele i mnogi stručnjaci. Vlada stoga namjerava dalje razvijati ovu politiku.

Grčka

Brze demografske promjene u Grčkoj imaju za posljedicu starenje populacije, pad nataliteta, društvenu marginalizaciju ranjivih skupina kao što su žene i useljenici, nezaposlenost i destabilizaciju obitelji. Nezaposlenost je veća u ruralnim područjima nego u gradovima. Imajući kao potporu različite okvire politika i zakone, vlada se usredotočila na dobrobit obitelji kroz financijsku potporu, pružanje usluga i promicanje fleksibilnosti na radnom mjestu. Utemeljena je i mreža kojom se u poduzećima potiče praksa naklonjena obitelji.

Mađarska

Pad broja stanovnika postao je prioritetan problem u Mađarskoj. Postoji trend odgađanja stupanja u brak do 25-29 godina starosti, a plodnost žena u dvadesetim godinama pala je za trećinu u posljednjih 15 godina. Mađarske institucije za potporu obitelji imaju za cilj promicanje roditeljstva, ali i smanjenje siromaštva. Udio sredstava iz proračuna, koji se izdvaja za potporu obiteljima, relativno je visok, što pokazuje da je zaštita opstojnosti obitelji prioritet u Mađarskoj. Usklađivanje obiteljskog i profesionalnog života smatra se ključnim elementom za podizanje stope zaposlenosti, kao i za poboljšanje financijske situacije obitelji.

Irska

Natalitet u Irskoj jedan je od najviših u Europskoj uniji, a povećava se od 1994. nakon dugotrajnog padajućeg trenda. To se događa unatoč većem sudjelovanju žena u radnoj snazi, većim troškovima stanovanja i potporama za skrb o djeci koje zahtijevaju daljnju razradu. Žene u Irskoj tradicionalno rađaju u kasnijoj dobi. Iznenađujuća značajka obiteljskog života u Irskoj u posljednjih deset godina je povećanje broja novo zasnovanih obitelji, što pokazuje povećanje broja prvorođene djece. Broj tradicionalnih velikih obitelji smanjio se i djeca sve više odrastaju u malim obiteljima. Pristup koji je

usvojila irska vlada u pružanju potpore ljudima, koji imaju i žele imati djecu, uključuje ustavne odredbe kao što su pravo na naknade i dopuste kako bi se skrbrilo o djeci, na primjer roditeljski i roditeljski dopust.

Italija

Povećava se broj talijanskih obitelji s jednim djetetom u odnosu na druge zemlje, iako prevladavaju obitelji s dvoje djece. Problemi uključuju pad nataliteta, starenje stanovništva i značajan pad radno sposobnog stanovništva. Smatra se da je ograničen broj djece po ženi rezultat punog sudjelovanja žena na tržištu rada i njihovog sve težeg usklađivanja obiteljskog i profesionalnog života. Niska stopa zaposlenosti mladih i visoki troškovi stanovanja otežavaju mladim ljudima život bez roditeljske pomoći. Neke od mjera, o kojima se razmišljalo, su veći rashodi za socijalnu zaštitu, usklađivanje obiteljskog i profesionalnog života i promicanje formalnih i neformalnih mreža skrbi o djeci.

Latvija

Natalitet u Latviji je vrlo nizak, iako je 2007. uočen porast. Iz tog razloga Latvija je suočena s padom broja stanovnika. Broj siromašnih obitelji visok je, pogotovo obitelji samohranih roditelja. Velike obitelji u istoj su opasnosti. Mjerodavno istraživanje otkrilo je da je neodlučnost u vezi ostvarivanja roditeljstva rezultat financijske nesigurnosti. Obiteljima s djecom teško su dostupne usluge kao što su predškolske obrazovne ustanove. Stoga je glavni izazov, s kojim se suočava latvijska vlada, povezan s poboljšanjem financijske situacije obitelji i dostupnosti usluga potpore. Nacionalni razvojni plan 2007. - 2013. ujedinio je planove za potporu obiteljima s djecom i poticanje nataliteta.

Litva

Jedan od glavnih prioriteta obiteljske politike u Litvi je stvaranje okruženja naklonjenog obitelji. Cilj je dati potporu obiteljskim funkcijama kroz razvoj različitih usluga i programa potpore obitelji koji potiču pozitivne stavove o obitelji. Uvedene su mjere za razvoj usluga usmjerenih na obitelj, usklađivanje obiteljskih i profesionalnih obveza te društvenu integraciju djece s teškoćama u razvoju. Ovim mjerama također se nastoji sjediniti obitelj, pomoći onima koji žele djecu i smanjiti prijetnju demografskog nerazmjera koji proizlazi iz padajućeg nataliteta.

Luksemburg

Iako se broj kućanstava u Luksemburgu smanjuje, ona postaju sve raznolikija. Broj stanovnika raste, dok natalitet pada. Glavni čimbenik, koji utječe na porast broja stanovnika, je useljavanje. Rastuće gospodarstvo privlači radnu snagu iz inozemstva, nezaposlenost je izuzetno niska, a smanjuje se i broj kućanstava koja žive od samo jednog prihoda. Kako bi obiteljima omogućila veću slobodu izbora, vlada je kao prioritet odredila izradu politika koje imaju za cilj pružanje potpore djeci i usklađivanje obiteljskog i profesionalnog života kroz osiguranje naknada i pružanje usluga.

Norveška

U slučaju Norveške podatci pokazuju da roditelji danas provode manje vremena na radnom mjestu u odnosu na rane 1990-e. Međutim, još su uvijek uglavnom žene te koje koriste roditeljske dopuste. Izazovi Norveške u vezi s obiteljskom politikom su

trostruki. Prvo, uključiti očeve u skrb o djeci. Drugo, omogućiti roditeljima kvalitetnu i pristupačnu dnevnu skrb o djeci te, naposljetku, omogućiti roditeljima usklađivanje obiteljskog i profesionalnog života. Uz ostale zakonske izmjene razmišlja se i o proširenju kvote za očeve, dok je istovremeno određeno ograničenje na roditeljski doprinos za dnevnu skrb o djeci.

Poljska

Žene u Poljskoj žele imati više djece, iako je natalitet još uvijek nizak. Prema demografskim projekcijama, broj stanovnika u Poljskoj će se smanjiti, a povećat će se raskorak između broja umrlih i rođenih. S više zaposlenih, problem usklađivanja obiteljskog i profesionalnog života je postao prioritet poljske vlade, a sukladno tome uvedene su mjere kao mogućnost dodatnog dopusta. Nadalje, provedena je reforma zakonodavstva kako bi se omogućila zajednička odgovornost roditelja u podizanju djece. Poljska je usvojila strategiju kako bi osigurala da izmjene zakona prate medijske kampanje koje pridonose promicanju jednakosti i poboljšanju statusa žene u društvu.

Portugal

S obzirom na trenutni demografski trend značajnog pada nataliteta, portugalska vlada odlučila je pokrenuti niz inicijativa kako bi promicala rast nataliteta i pružila potporu djeci, sa strateškom dimenzijom intervencije u smjeru gospodarskog i socijalnog razvoja zemlje. U stvari, čine se razni naponi kako bi se preokrenuo trend pada nataliteta. Vladina strategija temelji se na jačanju intervencije za sve vrste obitelji, uzimajući u obzir sve veći broj samohranih obitelji, većinom samohranih majki. Njome se također nastoji pružiti potpora boljem obiteljskom planiranju i ojačati potpora prihodima obitelji koje se odlučuju na roditeljstvo.

Rumunjska

Od 1990-ih broj stanovnika u Rumunjskoj se smanjio, ponajviše između 1992. i 2002. kada se broj stanovnika smanjio za 1,1 milijun. Na to je najvećim dijelom utjecao pad nataliteta i vanjska migracija. Također se smanjio broj mlađe populacije do 14 godina starosti, dok se postotak stanovnika iznad 65 godina starosti povećao. Danas se većina kućanstava sastoji od obitelji bez djece, a kućanstva sa samo jednim djetetom postaju sve uobičajenija. S obzirom na nesigurnost trenutnog tržišta rada, u rumunjskom društvu sve su češći problemi odgađanje roditeljstva do kasnije dobi, napuštanje djece i odluka o neimanju djece. Ovi problemi predstavljaju glavni izazov obiteljske politike u Rumunjskoj. Trenutna vladina politika usmjerena je na pružanje veće financijske sigurnosti obiteljima, zaštitu djece, bolje usklađivanje obiteljskog i profesionalnog života te cjelokupnu modernizaciju sustava potpore obiteljima, kao što je na primjer razvoj usluga skrbi o djeci.

Srbija

Niski natalitet utjecao je na socio-ekonomski razvoj Srbije. Poseban izazov je usklađivanje obiteljskog i profesionalnog života. Srbija uviđa potrebu sudjelovanja lokalnih zajednica u akcijama usmjerenim na poticanje mladih na osnivanje obitelji i roditeljstvo. Nacionalna strategija uključuje utvrđivanje ciljeva i odgovarajućih mjera za potporu roditeljstvu. Ostale politike potpore uključuju omogućavanje in vitro oplodnje svim parovima bez djece koji za to ispunjavaju uvjete.

Slovenija

Posljednjih godina natalitet je lagano porastao, što je moguća posljedica manjeg broja ljudi koji odgađaju roditeljstvo do kasnije dobi. Unatoč tome, natalitet nije dovoljan za održavanje broja stanovnika. Predviđa se daljnji pad nataliteta u sljedećih deset godina, prvenstveno zbog pada broja žena reproduktivne dobi. Ravnopravna podjela kućanskih poslova, omogućavanje rađanja u ranijoj dobi, stvaranje društva naklonjenog obiteljima te veća dostupnost tretmana za neplodnost i dalje su izazovi za Sloveniju. Program "Djeca i mladi", izrađen 2006., poboljšava kapacitete vlade u boljem rješavanju ovih izazova.

Španjolska

U posljednjih 25 godina Španjolska svjedoči padu nataliteta i starenju stanovništva. Tome je djelomično pridonijelo uključivanje žena na tržište rada, promjena oblika obitelji, razdoblja gospodarskih kriza i nedostatak stambenih objekata i radnih mjesta. Politika se posljednjih godina usredotočuje na potporu obiteljima. Usvojeni su razni planovi s ciljem poboljšanja zaštite obitelji, osiguranja jednakosti muškaraca i žena te osiguranja odgovarajuće potpore obiteljima.

Švedska

Švedska je suočena sa starenjem stanovništva, a predviđa se da će se ono i ubrzati u nadolazećim godinama. Natalitet je, međutim, relativno visok, djelomice zbog ambicioznog i fleksibilnog modela obiteljske politike, kojim se nastoji održati stabilan natalitet, iako je on usko vezan uz stopu zaposlenosti. Postoji opća politička suglasnost oko temelja modela obiteljske politike zbog koje je sustav predvidljiv i siguran. Vlada uviđa važnost stvaranja preduvjeta kako bi se roditelji odlučili na roditeljstvo ili još jedno dijete. Postoji značajan napredak u izradi prikladnih politika koje imaju za posljedicu veće sudjelovanje žena na tržištu rada. Naglasak je sada stavljen na promicanje odabira, fleksibilnosti na radnom mjestu i jednake mogućnosti za muškarce i žene.

Švicarska

Povećan je prosječan broj djece po ženi, uključujući djecu čije majke nisu Švicarke, iako je on još uvijek nedovoljan za generacijsku obnovu. S više zaposlenih žena, došlo je do manjka ustanova za skrb o djeci. Sve više parova s troje ili više djece u opasnosti su od siromaštva. Značajan broj žena nema djecu, što je izraženije u regijama njemačkog i talijanskog govornog područja u usporedbi s regijama francuskog govornog područja. Izazovi su stoga povezani s poboljšanjem usklađenosti obiteljskog i profesionalnog života, pružanjem bolje naknade troškova povezanih s obitelji te pomoći osobama koje žele djecu putem medicinski potpomognutih postupaka ili posvajanjem, vodeći pri tom računa o najboljem interesu djeteta. Švicarska obiteljska politika nudi odgovarajući okvir osobama koje žele imati djecu više no što ih potiče na roditeljstvo. Više novca usmjereno je na otvaranje ustanova za skrb o djeci.

Turska

U Turskoj je sve manja želja za roditeljstvom. Sve veći broj muškaraca želi financijsku sigurnost prije zasnivanja obitelji. Više je zaposlenih žena koje zbog toga odgađaju brak. Kao rezultat toga porasla je potreba za društvenim uslugama i pomoći. Nacionalni prioriteti su, među ostalim, edukativni programi za obitelji i dostupnost ustanova za skrb o djeci.

Ukrajina

U usporedbi s ostatkom Europe Ukrajina ima vrlo visoku stopu vjenčanja i rastava. Povećava se broj rođenih izvan braka. Ukupni natalitet je izrazito nizak. Izrađen je državni program potpore obiteljima i vladini naponi usmjereni su na poticanje rasta velikih obitelji. Stopa nezaposlenosti je visoka, i ona naročito pogađa žene. Ciljevi politike uključuju izmjene zakona kojima bi se ojačala pravna, moralna i materijalna osnova obiteljskog života s ciljem povećanja ekonomske neovisnosti i poboljšanja socijalne skrbi o obiteljima s djecom.

Ujedinjeno Kraljevstvo

Zajedno sa svojim decentraliziranim upravama, vlada Ujedinjenog Kraljevstva usmjerena je na iskorjenjivanje siromaštva djece do 2020. Vlada vjeruje da je rad najodrživiji put za izlaz iz siromaštva i od nezaposlenih roditelja, uključujući i samohrane roditelje, očekuje se da aktivno traže posao. U Ujedinjenom Kraljevstvu velik je potencijalni broj maloljetnih očeva i postoje politike i strategije koje se bave potrebama mladih očeva i preprekama njihovom uključivanju u podizanje vlastite djece. Vlada je u Engleskoj otvorila Dječje centre "Siguran početak" kako bi pomogla roditeljima pružajući informacije, dajući savjete i usluge skrbi o djeci, a većina škola pruža usluge skrbi o djeci i organizira aktivnosti za djecu prije i nakon nastave. Ostali važni prioriteti uključuju ciljanu potporu ugroženim obiteljima, omogućujući roditeljima fleksibilno radno vrijeme i smanjujući broj maloljetničkih trudnoća.

2. Nacionalni prioriteti i politike potpore ljudima koji imaju i žele imati djecu

U zemljama članicama i decentraliziranim upravama čine se naponi da se poboljšaju životni uvjeti obitelji i pruži potpora osobama da imaju onoliko djece koliko žele kroz zakonodavstvo i izradu politika. Mnoge vlade uviđaju da većina obiteljskih obveza pada na žene, a šira obiteljska politika diljem Europe usmjerena je na pokretanje inicijativa za veće zapošljavanje i manju ovisnost o socijalnim naknadama. U sljedećem dijelu dajemo pregled trenutne prakse i zakona kojima se daje potpora obiteljima i osobama koji žele imati djecu. Zbog ograničenog prostora nije moguće uključiti svaku politiku razrađenu u sklopu raznih nacionalnih priloga u ovom dokumentu. Nastoje se, međutim, naglasiti glavni izazovi obiteljske politike i problemska područja unutar zemalja članica.

Gotovo sve zemlje članice ulažu u sljedeća područja politike:

Usklađivanje obiteljskog i profesionalnog života

Inicijative za usklađivanje obiteljskog i profesionalnog života zasnivaju se na prikladnom uređenju političkih i korporativnih aspekata. One uključuju djelotvornu financijsku potporu u kombinaciji s inicijativama za zapošljavanje, radno okruženje naklonjeno obitelji i pružanje pristupačnih usluga skrbi o djeci koje su prilagođene potrebama. U sklopu bugarskog projekta, na primjer, usluge skrbi o djeci pružaju nezaposlene žene koje na taj način dobivaju dobro plaćen posao, istovremeno pomažući ostalim majkama u usklađivanju obiteljskog i profesionalnog života. Mnoge zemlje uviđaju potrebu za dovoljnom dnevnom skrbi o djeci i usmjeravanjem sredstava prema tome. Švicarska je, na primjer, povećala financiranje ustanova za

skrb o djeci, dok je Estonija provela program “Mjesto u vrtiću za svako dijete” koji je rezultirao većim brojem mjesta u vrtićima. Dostupne su i razne naknade za dopust. Slično tome u Danskoj je dnevna skrb o djeci dostupna za svu djecu od šest mjeseci do školske dobi, a luksemburška vlada planira uvesti besplatnu skrb o djeci. U Austriji se, na primjer, nudi produženo plaćanje kada oba roditelja, uključujući posvojitelje i udomitelje, naizmjenice koriste naknadu za skrb o djeci, čime se roditeljima omogućava da odaberu najbolju opciju za svoje profesionalne okolnosti. U nekim se slučajevima pomaže tvrtkama u stvaranju radnog okruženja naklonjenog obitelji. Tako je, na primjer, u zemljama kao što je Njemačka, gdje je pokrenut program za poduzeća naklonjena obitelji koji uključuje više od 2.000 poduzeća. Sličan program postoji u Austriji i podrazumijeva evaluaciju prakse poduzeća kako bi se poduzeća potakla na stvaranje uvjeta naklonjenih obitelji.

Inicijative za potporu obitelji

Komparativna analiza također pokazuje da postoji sve veća potpora obiteljima kako bi se poboljšali njihovi životni uvjeti te riješio trend odgađanja roditeljstva. **Neke zakonske izmjene, kao što su Nacionalna populacijska politika i Zakon o roditeljima i roditeljskim naknadama, poboljšale su hrvatski sustav naknada i stvorile mogućnosti za bolje roditeljstvo. Ostale vrste politika potpore u Hrvatskoj uključuju obiteljske centre, čija je aktivnost usmjerena uglavnom na odgovorno roditeljstvo.** Na Cipru je izmijenjen Zakon o javnoj pomoći i uslugama (2006.) kako bi se u njega uvrstilo više aktivacijskih inicijativa za samohrane roditelje i osobe s invaliditetom. Finska je, s druge strane, značajno povećala dječji doplatk za samohrane roditelje. Poslodavci u Grčkoj, koji zapošljavaju nezaposlene žene s najmanje dvoje djece, dobivaju potpore. Češka vlada namjerava uvesti međusobnu roditeljsku pomoć legalizirajući već postojeću situaciju roditelja koji primaju naknadu za vrijeme roditeljskog dopusta za svoje dijete i skrbe za djecu drugih roditelja i istovremeno za to primaju umjerenu naknadu. U Ujedinjenom Kraljevstvu se isplaćuje jednokratna, neoporeziva trudnička naknada ženama koje su u drugom stanju 25 tjedana ili više, koje su dobile zdravstveni savjet od babice ili doktora. Osim toga, većina osoba, koje žive u Ujedinjenom Kraljevstvu, mogu zatražiti dječji doplatk. Rumunjska je uvela jednokratnu naknadu za rumunjske građane koji su stupili u brak po prvi puta. To utječe na legalizaciju veza neovisno o državljanstvu partnera. Tako pokrajina Dolj, područje naseljeno uglavnom Romima, bilježi najveći broj korisnika. Od ostalih inicijativa izdvajamo uvođenje roditeljske naknade u Ukrajini koja je pridonijela povećanju nataliteta.

Jednake mogućnosti i promicanje pozitivne uloge očeva

Mnoge zemlje članice pokušavaju izjednačiti status roditelja kroz ravnopravnu podjelu obiteljskih odgovornosti te promicanje pozitivne uloge očeva u obitelji. Norveška vlada, na primjer, planira proširiti već postojeću kvotu rezerviranu za očeve u sklopu roditeljske sheme koja omogućuje očevima izdvajanje više vremena za skrb o djetetu. Švedska je nedavno uvela bonus za rodnu ravnopravnost kako bi potakla jednaku raspodjelu roditeljskog dopusta među supružnicima. Bonus koji se sastoji od porezne olakšice isplaćuje se roditeljima koji jednako dijele svoj plaćeni roditeljski dopust. Početkom ove godine u Bugarskoj su provedene zakonske izmjene koje se

odnose na roditeljski dopust kako bi se osigurala prisutnost oca 15 dana od rođenja djeteta. Usto, predviđajući dio naknade za skrb o djetetu za drugog roditelja, očeve u Austriji se potiče na sudjelovanje u obiteljskom životu i preuzimanje više obiteljskih odgovornosti. Ostala nastojanja uključuju želju Latvije da se prilagodi muškarcima i ženama uvođenjem roditeljske naknade koja omogućuje roditeljima, koji za to ispunjavaju uvjete, dobivanje pune naknade jednake prijašnjoj plaći u razdoblju od godinu dana od rođenja djeteta. U Poljskoj očevi imaju pravo na dopust nakon rođenja djeteta.

Produblivanje međugeneracijske solidarnosti

Mnoge države koriste financijska sredstva kako bi smanjile pritisak na članove obitelji, uključujući bake i djedove, da sudjeluju u skrbi o djetetu. Slovenija je uvela sustav prema kojem jedna od djetetovih baka i djedova može uzeti dopust ukoliko je majka učenica ispod 18 godina starosti. U Austriji se, s druge strane, u razvoju općina naklonjenih obitelji i primjerenih svim generacijama provodi postupak natječaja.

Promicanje zajednica naklonjenih djeci

Vlade uviđaju potrebu davanja potpore razvoju politika naklonjenih djeci te potrebu za strukturiranim pristupom u osiguranju potreba za igrom i rekreacijom. U Irskoj je, na primjer, nakon objavljivanja Nacionalne politike igre nastalo više od 500 ustanova gdje se djeca mogu igrati. Ona daje okvir za razvoj javnih gdje se djeca mogu igrati kako bi se djeci osigurao pristup nizu mogućnosti za igru, a sve s ciljem obogaćivanja njihovog djetinjstva.

3. Prijedlozi za daljnje djelovanje Vijeća Europe u području obiteljske politike

U nastavku su navedeni neki opći prijedlozi zemalja članica za daljnje djelovanje i aktivnosti Vijeća Europe:

- Osigurati platformu za razmjenu inovativnih tendencija, iskustava i znanja u obiteljskoj politici.
- Evaluirati postojeće obiteljske politike koje provodi vlada te one koje pružaju nevladine organizacije.
- Osigurati potporu koja se zasniva na znanju, uključujući metodološku stručnost i širenje informacija o primjerima dobre prakse.
- Aktivnosti u sljedećim područjima: usklađivanje obiteljskog i profesionalnog života; potpora obiteljima s djecom; osiguranje stvarne jednakosti među spolovima; suočavanje s izazovima starenja; nasilje nad djecom i ženama te uloga masovnih medija u pomoći prevladavanju obiteljskog nasilja; razvoj standarda koji se tiču potpore neplodnim parovima; promicanje politika naklonjenih djeci i obitelji.
- Promicati inicijative za potporu obiteljima, ne samo u okviru socijalne politike, već i u drugim područjima kao što su zapošljavanje, zdravstvo, obrazovanje i okoliš.

Okrugli stol “Prevenција ovisnosti djece i mladih”, Zagreb, 26. lipnja 2009. godine

Povodom Međunarodnog dana borbe protiv zlouporabe opojnih droga, 26. lipnja, Ministarstvo obitelji, branitelja i međugeneracijske solidarnosti je u suradnji s Uredom Vlade Republike Hrvatske za suzbijanje zlouporabe opojnih droga organiziralo Okrugli stol “Prevenција ovisnosti djece i mladih” dana 26. lipnja 2009. godine u Zagrebu.

Na Okruglom stolu je sudjelovalo 40-tak sudionika među kojima su bili predstavnici tijela državne uprave, Vijeća za djecu i Savjeta za mlade Vlade Republike Hrvatske, Povjerenstva Vlade Republike Hrvatske za suzbijanje zlouporabe opojnih droga, kao i Povjerenstva Vlade Republike Hrvatske za prevenciju poremećaja u ponašanju djece i mladih, predstavnici znanstvenih institucija, ustanova i organizacija civilnog društva usmjerenih prevenciji ovisnosti djece i mladih.

Plenarna izlaganja održali su: predsjednica Vlade Republike Hrvatske Jadranka Kosor, dipl. iur., tada u ulozi potpredsjednice Vlade i ministrice obitelji, branitelja i međugeneracijske solidarnosti, predstojnik Ureda za suzbijanje zlouporabe opojnih droga Vlade Republike Hrvatske, mr. Dubravko Klarić, zatim mr. sc. Siniša Zovko, dr. med., Hrvatski Crveni križ, dr. Dijana Mayer, Hrvatski zavod za javno zdravstvo, Krunoslav Borovec, Ministarstvo unutarnjih poslova.

Predsjednica Vlade Republike Hrvatske Jadranka Kosor, dipl. iur., tada u ulozi potpredsjednice Vlade i ministrice obitelji, branitelja i međugeneracijske solidarnosti, istaknula je da je prevencija prvi i najvažniji korak u borbi protiv ovisnosti uz smanjivanje ponude i potražnje budući da djeca i mladi čine 37,35% stanovništva Republike Hrvatske. Upoznala je sudionike sa zakonodavnim okvirom na ovom području (Obiteljski zakon, Zakon o suzbijanju zlouporabe opojnih droga, Zakon o sudovima za mladež i Kazneni zakon), te nacionalnim dokumentima koji čine osnovu zaštite djece i mladih. Vezano uz Obiteljski zakon istaknula je odredbe zakona prema kojima roditelj zlorabi ili grubo krši roditeljsku odgovornost, dužnosti i prava ukoliko djetetu dopušta uživanje alkoholnih pića, droge ili drugih opojnih sredstava. U svrhu primarne prevencije na području ovisnosti djece i mladih istaknula je odredbe Zakona o suzbijanju zlouporabe opojnih droga, odnosno potrebu za kontinuiranom provedbom organiziranih preventivnih odgojno-obrazovnih programa kroz obitelj, školu, zdravstvene ustanove, udruge, vjerske zajednice i javne medije. Istaknula je posebnu važnost savjetodavnih tijela Vlade Republike Hrvatske (Povjerenstvo za suzbijanje zlouporabe opojnih droga, Vijeće za djecu, Savjet za mlade, Povjerenstvo za prevenciju poremećaja u ponašanju djece i mladih), kao i ureda i institucija (Ured Vlade Republike Hrvatske za suzbijanje zlouporabe opojnih droga, Hrvatski zavod za javno zdravstvo, Županijska povjerenstva za suzbijanje zlouporabe opojnih droga) na području prevencije ovisnosti.

Aktivnosti prevencije usmjerene su i na davanje financijske potpore udrugama čiji programi su usmjereni mladima, pa je Ministarstvo obitelji, branitelja i međugeneracijske solidarnosti u razdoblju od 2004. do 2008. osiguralo financijsku potporu za 715 projekata udruga, za što je izdvojeno gotovo 45 milijuna kuna.

U 2008. godini za provedbu aktivnosti suzbijanja zlouporabe opojnih droga u Republici Hrvatskoj utrošeno je više od 80 milijuna kuna, što je najveći utrošeni iznos u zadnjih pet godina. Vlada Republike Hrvatske donijela je i Akcijski plan suzbijanja zlouporabe opojnih droga za 2009.-2012. definirajući kao osnovne ciljeve smanjenje ponude i potražnje, unaprjeđenje koordinacije i suradnje među institucijama na lokalnoj razini, unaprjeđenje preventivnih programa za djecu i mlade, mjere edukacije učenika i roditelja i projekte resocijalizacije. Također je navela i podatke ESPAD istraživanja (Europskog istraživanja u školama o pušenju, pijenju i uzimanju droga, 2007.) prema kojem je najmanje jednom u životu marihuanu probalo 20% učenika i 15% učenica 1. razreda, te 30% učenika i 23% učenica 2. razreda srednje škole, a prije 13. godine marihuanu je probalo 4% učenika i 3% učenica 1., te 5% učenika i 2% učenica 2. razreda srednje škole, barem jednom u životu *ecstasy* je probalo 4% učenika i 2% učenica 1. razreda te 5% učenika i 3% učenica 2. razreda srednje škole, što ukazuje na potrebu što ranije i što obuhvatnije primarne prevencije ovisnosti djece i mladih.

Istaknula je pozitivni pomak osposobljavanja sustava za spaljivanje zaplijenjenih droga u "Našice-cementu", te je ukazala na potrebu izmjene zakona vezanog uz rok čuvanja droga od zapljene do spaljivanja. Također je ukazala na inicijativu da se u gradovima, osobito u većim, osnuju Vijeća za borbu protiv ovisnosti.

Upoznala je prisutne da je Ministarstvo obitelji, branitelja i međugeneracijske solidarnosti u svrhu prevencije ovisnosti djece i mladih, kao i obilježavanja Međunarodnog dana protiv zlouporabe opojnih droga, 26. lipnja u dnevnim novinama objavilo letak „Biram život, drogu NE!“ koji nudi niz informacija, kao i savjeta za djecu i mlade i njihove roditelje, te je tiskalo i prigodne majice.

Predstojnik Ureda za suzbijanje zlouporabe opojnih droga Vlade Republike Hrvatske, mr. Dubravko Klarić, u svom izlaganju na temu "Porast nasilničkog kriminala kao komplementarni dio današnjih trendova zloporabe droga" upoznao je sudionike s vremenskim kontinuitetom zlouporabe droga u Hrvatskoj, stanjem zlouporabe droga, kriminalnim aktivnostima ovisničke i potrošačke populacije, kao i pokazateljima kriminaliteta.

Mr. sc. Siniša Zovko, dr. med. iz Hrvatskog Crvenog križa uvodnim izlaganjem na temu "Zdravstveni i psiho-socijalni aspekti ovisnosti" upoznao je sudionike s definicijom ovisnosti i ovisnosti o drogama, Izvješćem za 2007. godinu UNDOC-a, kao i epidemiološkom slikom ovisnosti o drogama u Republici Hrvatskoj.

Dr. Dijana Mayer iz Hrvatskog zavoda za javno zdravstvo uvodnim izlaganjem na temu "Svijet ovisnosti o psihoaktivnim drogama danas u Hrvatskoj" predstavila je izlaganje prim. dr. sc. Marine Kuzman iz Hrvatskog zavoda za javno zdravstvo te je upoznala sudionike s rezultatima ESPAD istraživanja Europskog istraživanja u školama o pušenju, pijenju i uzimanju droga (2007.), kao i rizičnim čimbenicima u nastanku ovisničkog ponašanja (obiteljska struktura, roditeljski nadzor, roditeljski stavovi, okruženje i sl.). U svom izlaganju naglasila je da prema svim do sada provedenim ESPAD istraživanjima mladi u Republici Hrvatskoj puše više od prosjeka ESPAD zemalja i, dok je u drugim zemljama pušenje u padu, u Hrvatskoj to nije slučaj. U svim do sada provedenim ESPAD istraživanjima učestalost pijenja mladih u Republici

Hrvatskoj bila je nešto manja od prosjeka ESPAD zemalja, no više nije tako, dok je učestalost konzumiranja psihoaktivnih droga u Republici Hrvatskoj nešto malo ispod prosjeka ESPAD zemalja.

Krunoslav Borovec iz Ministarstva unutarnjih poslova u svom izlaganju "Uloga policije u prevenciji ovisnosti" upoznao je sudionike s koalicijama za prevenciju, s prevencijom kriminaliteta, svjetskim iskustvima, programima prevencije ovisnosti na području Grada Zagreba, kao i teorijom socijalne kontrole, te posebno istaknuo kako je prevencija zadaća svih.

U raspravi su istaknuti dobri primjeri iz prakse – programa organizacija civilnog društva, kao i izrade "Plana i programa prevencije ovisnosti" od strane osnovnih i srednjih škola, te je istaknuta potreba koordinacije pružanja preventivnih programa, kao i postavljanja njihovih minimalnih standarda, evaluacije i multidisciplinarnosti u pružanju preventivnih programa.

Martina Štabi, dipl. soc. radnica
Ministarstvo obitelji, branitelja i međugeneracijske solidarnosti

DIJETE I DRUŠTVO

Sažetak izlaganja s Okruglog stola vezanog uz obilježavanje Međunarodnog dana borbe protiv zlouporabe droga, održanog 26. lipnja 2009. godine u Ministarstvu obitelji, branitelja i međugeneracijske solidarnosti:

Uloga policije u prevenciji zlouporabe opojnih droga među mladima

1. Uvod

Zlouporaba droga u Hrvatskoj kontinuirano, kao i u većini suvremenih društava, predstavlja izuzetan problem iz razloga što ugrožava vitalne aspekte življenja najosjetljivije populacije društva – mladih.

Duhan, alkohol i droge postali su sastavni dio odrastanja velikog dijela urbane mladeži. Uz bolest ovisnosti, kao i povećanje eksperimentiranja djece i mladih sa sredstvima ovisnosti, sve se češće javljaju i drugi suvremeni socijalni problemi: porast maloljetničke delinkvencije, školskog i izvanškolskog nasilja, povećanje broja mladih koji ne završavaju školovanje, kao i drugi oblici društveno neprihvatljiva ponašanja.

1. 1. Problematika zlouporabe opojnih droga među mladima

Mladi koji uzimaju sredstva ovisnosti češće su delinkventnog i antisocijalnog ponašanja, agresivniji su, češće i ranije se upuštaju u spolne odnose. Može se zaključiti kako je neupitna povezanost između zlouporabe alkohola, marihuane, psiho-stimulansa, kokaina i opijata s delinkventnim, socijalno neprihvatljivim, destruktivnim ili spolno neodgovornim ponašanjem (Orban, Glavak, 2005). Započinjanje sa zlouporabom sredstava ovisnosti uključuje vezu s mnogim rizičnim i zaštitnim čimbenicima.

Pri zauzimanju za potrebu proaktivnog preventivnog djelovanja policije u suzbijanju svih oblika devijantnog ponašanja, kao ključno pitanje pojavljuje se kako prepoznati potrebe zajednice i odrediti prioritete rješavanja problema koji postoje u određenoj zajednici. Imajući u vidu da su građani uglavnom zaokupljeni onim devijantnim ponašanjima koja ugrožavaju kvalitetu života u lokalnoj zajednici, a to su najčešće vandalizam, ulično nasilje, zlouporaba droga i alkohola te remećenje javnog reda i mira, pristupilo se izradi preventivnog programa za područje zlouporabe droga. Potrebu preventivnog djelovanja policije na ovom području pokazali su i rezultati znanstvenih istraživanja (Galić, 2001) koji ukazuju na zabrinjavajuće trendove.

Kriminalitet nije isključivo policijski, već i društveni problem, čijem se rješavanju

nužno mora posvetiti i društvena zajednica. Zajednica je ključni čimbenik u prevenciji kriminaliteta, te mora biti spremna uložiti i vrijeme i stručnjake, tj. mobilizirati veliki broj čimbenika u rješavanju kriminaliteta.

Zlouporaba opojnih droga kao globalni problem zahtijeva provedbu suvremenog, složenog programa prevencije, edukacije, ranog liječenja i otkrivanja ovisnika, rehabilitacije i resocijalizacije, uz potporu i doprinos svih tijela sukladno Akcijskom planu suzbijanja zlouporabe opojnih droga za 2004. godinu (Vlada RH, Ured za suzbijanje zlouporabe opojnih droga, 2004).

Slijedom navedenog, preventivni programi moraju biti osmišljeni tako da reduciraju rizične, a pojačavaju zaštitne čimbenike (Orban, Glavak, 2005).

2. Policija i prevencija

Policija vidi svoju ulogu u prevenciji kriminaliteta općenito, pa i u prevenciji zlouporabe opojnih sredstava kroz partnerstvo te zajedničke koalicije s drugim tijelima za provedbu zakona te čimbenicima u lokalnoj zajednici.

Prema Izvješću Američke koalicije za prevenciju kriminaliteta (*The 2007 Report from The Crime Prevention Coalition of America*), prevencija kriminaliteta je zadaća svih nas, više je od obične sigurnosti, odgovornost je svih razina vlasti i vladinih agencija, povezana je s rješavanjem socijalnih problema, predstavlja jeftinije i učinkovitije rješenje.

Prema navedenom Izvješću, prevencija kriminaliteta zahtijeva: središnju ulogu u provedbi zakona, suradnju sa svim elementima zajednice, edukaciju, kontinuiranu evaluaciju i unapređivanje.

Najspominjaniji proaktivni koncept policijskog postupanja je koncept „Policije u zajednici“ (*community policing*). Sam termin obuhvaća sljedeća područja policijskog djelovanja: 1. prevenciju kriminaliteta, 2. odnose s javnošću, 3. odnose s medijima i 4. humane odnose (Trojanowitz i Bucqueroux, 1990).

U kontekstu takvog proaktivnog pristupa danas u svijetu postoje mnogi preventivni programi koje je osmislila ili u kojima sudjeluje sama policija.

2.1. Svjetska iskustva

- Program DARE (*Drug Abuse Resistance Education*) – usmjeren na djecu osnovnih škola, a provodi se tako da policija odlazi u škole i razgovara s mladima o tome kako reći “ne” drogama.
- Heavy projekt – provodi se na način da mladi podučavaju mlade kroz oblik skupnog savjetovanja.
- Program GREAT (*Gang Resistance Education and Training*) – policija odlazi u škole i redovno uspostavlja interakciju s učenicima kroz određeno razdoblje.
- Dickersonovi rendžeri – Program je usmjeren na djecu u dobi od sedam do trinaest godina, a provodi se u raznim gradskim parkovima i rekreacijskim centrima.
- Program PUK (*The Police Youth Club*) – intervencija usmjerena na prevenciju kriminaliteta, za djecu i maloljetnike koji ne sudjeluju u aktivnostima običnih klubova za mlade.
- PCYC (*Police and Community Youth Club*) – misija: pružiti mladima aktivan život i razvijati njihove vještine i karakter, te spriječiti i smanjiti kriminalitet.
- The Dog Sledge Project – Pravila programa kojih se sudionici moraju

pridržavati su: upisivanje školovanja ili zapošljavanje, ne-delinkventno ponašanje i pokazivanje odgovornosti i uključenosti u projektne aktivnosti.

Svi navedeni primjeri ukazuju na izuzetan potencijal policije u preventivnim programima usmjerenima na mladu populaciju.

2. 2. Hrvatska iskustva – provedba preventivnih potprograma Policijske uprave zagrebačke

Ključnu ulogu u prevenciji imaju gradovi, pa tako i Grad Zagreb koji ima primarnu ulogu u usklađivanju aktivnosti usmjerenih na smanjivanje kriminaliteta. Gradske vlasti pokazale su se ključnim subjektom u koaliciji i razvoju društvenih strategija za borbu protiv kriminaliteta, pa tako i u prevenciji zlouporabe droge. One imaju ključnu ulogu kao voditelji partnerstva, a i s obzirom da su gradske vlasti u takvoj strateškoj poziciji da mogu inicirati i usklađivati lokalne aktivnosti.

Grad Zagreb posljednjih se godina suočava s trendom rasta zlouporabe svih sredstava ovisnosti. Poradi navedenog u školskoj godini 2003./2004. započelo se s provedbom pilot-projekta na području II. policijske postaje Zagreb, odnosno gradske četvrti Črnomerec, u koji su bili uključeni učenici šestih i sedmih razreda šest osnovnih škola s tog područja. Projekt je proveden pod nazivom „Prevencija i alternativa u osnovnim školama“, a obuhvaćao je jednokratnu poduku oko 900 učenika o prevenciji ovisnosti s aspekta policijskog postupanja i zakonskih posljedica te su ponuđene alternative kroz športska i druga druženja.

Uspješnim završetkom pilot-projekta pristupilo se proširenju suradnje Policijske uprave zagrebačke s Gradom Zagrebom, odnosno Gradskim uredima za zdravstvo rad i socijalnu skrb te za obrazovanje i šport, a što je rezultiralo proširenjem projekta na sve osnovne škole u Gradu Zagrebu.

Isto tako, sukladno procjenama stručnjaka, kao i samim iskustvom stečenim tijekom provedbe pilot-projekta, daljnji rad usmjeren je prema učenicima četvrtih i šestih razreda osnovnih škola te njihovim roditeljima. Iz iskustva pilot-projekta i proširenjem programa na učenike četvrtih razreda ukazala se potreba za osposobljavanjem određenog broja policijskih službenika koji bi se uključili u provedbu potprograma „Mogu, ako hoću 1“ – MAH-1, što je ujedno bio i početak provedbe preventivnih programa „Znam, mogu, hoću“ u školskoj godini 2004./2005.

2.2.1. Mogu, ako hoću 1“ – MAH-1

- posjet učenika četvrtih razreda OŠ policijskim postajama

Potprogram „MAH-1“ provodi se kroz posjete učenika četvrtih razreda OŠ policijskim postajama na čijem se području njihova škola nalazi. Učenici u pratnji nastavnika i kontakt-policajca dolaze u svoju policijsku postaju gdje im kontakt-policajac putem grafoskop-prezentacije održi predavanje na temu policijskih poslova i uloge policije, te ih upozna s opasnošću od uporabe sredstava ovisnosti i upućuje na osnove samozaštitnog ponašanja. Nakon predavanja svaki od učenika dobiva bilježnicu „Moj podsjetnik“, u kojoj mogu naći sadržaje predavanja i koja će ih podsjećati na posjet policijskoj postaji i druženje s kontakt-policajcem.

Cilj ovog potprograma je senzibilizacija djece za kontakt s policijom, učenje o zaštitnoj ulozi policije, upoznavanje svog kontakt-policajca kao prijatelja – pomagača i stjecanje samozaštitnih navika.

2.2.2. Prevencija i alternativa“ – PiA

- predavanja i športski susreti za učenike šestih razreda OŠ

Predavanja se provode u prostorima osnovnih škola, na satovima razredne zajednice (jednokratno – 1 školski sat), kojom prilikom policijski službenici putem *PowerPoint* prezentacije upoznaju djecu – učenike šestih razreda, o problemima vandalizma, nasilničkog ponašanja te ovisnosti o alkoholu i drogama s aspekta policijskog postupanja, kao i o zakonskim posljedicama. Cilj je pružanje prave informacije o opasnosti zloporabe sredstava ovisnosti i zaštite zdrave populacije pomaganjem u donošenju ispravne odluke u trenutku kada dijete dođe u doticaj sa sredstvima ovisnosti. Nakon predavanja policijski su službenici učenicima na poklon darovali knjižicu „Moj otisak prsta“, na kojoj se uz njihov otisak prsta nalaze važniji telefonski brojevi. Ujedno bi ih knjižica trebala podsjećati na sadržaje koje su usvojili, kao i na druženje s policijskim službenicima.

2.2.3. Mogu, ako hoću 2“ – MAH-2

- predavanja za roditelje učenika šestih razreda OŠ

Predavanja se provode u osnovnim školama, na kojima policijski službenici putem *PowerPoint* prezentacije upoznaju roditelje sa strategijom djelovanja policije u zajednici, statističkim podacima o trendovima zloporabe opojnih droga, policijskim postupanjem u situacijama kada se maloljetna osoba zatekne s drogom, te zakonskim i drugim posljedicama zloporabe opojnih droga, a sve u cilju povećanja informiranosti i znanja roditelja u svezi sa zloporabom droge te rizicima za razvoj ovisnosti i bolesti. Roditeljima su se nakon predavanja dijelili priručnici „Protiv droge zajedno“. U priručniku su obrađeni sadržaji predavanja u proširenom obliku s puno ilustracija. Primjerice, što su i koje su ilegalne droge, koji su učinci konzumiranja droga, adolescenti i droge, testiranje na psihoaktivne tvari, roditelji u prevenciji ovisnosti i dr.

2.2.4. Sajmovi mogućnosti

Nakon prvih projekata u svibnju i lipnju 2005. godine, Policijska uprava zagrebačka i Grad Zagreb nastavili su s organiziranjem „Sajmova mogućnosti“ u zagrebačkim osnovnim školama na području policijskih postaja Policijske uprave zagrebačke. Osnovna zamisao „Sajma mogućnosti“ je predstavljanje športskih klubova, kulturno-umjetničkih društava i drugih udruga, kako bi oni, nudeći svoje sadržaje, uključili što veći broj djece u izvannastavne aktivnosti.

Opisani primjeri sudjelovanja policije u preventivnim programima u Gradu Zagrebu stoga predstavljaju vrijedan poticaj i policiji, ali i svim drugim društvenim subjektima u smislu prepoznavanja međusobnih kompatibilnosti i potencijala. Potrebno je, međutim, uložiti dodatne napore kako bi se projekti još više usavršili, a posebno kako bi se utvrdili stvarni pozitivni utjecaji na ciljanu populaciju.

3. Teoretski okvir za provedbu programa MAH-1, MAH-2 i PiA

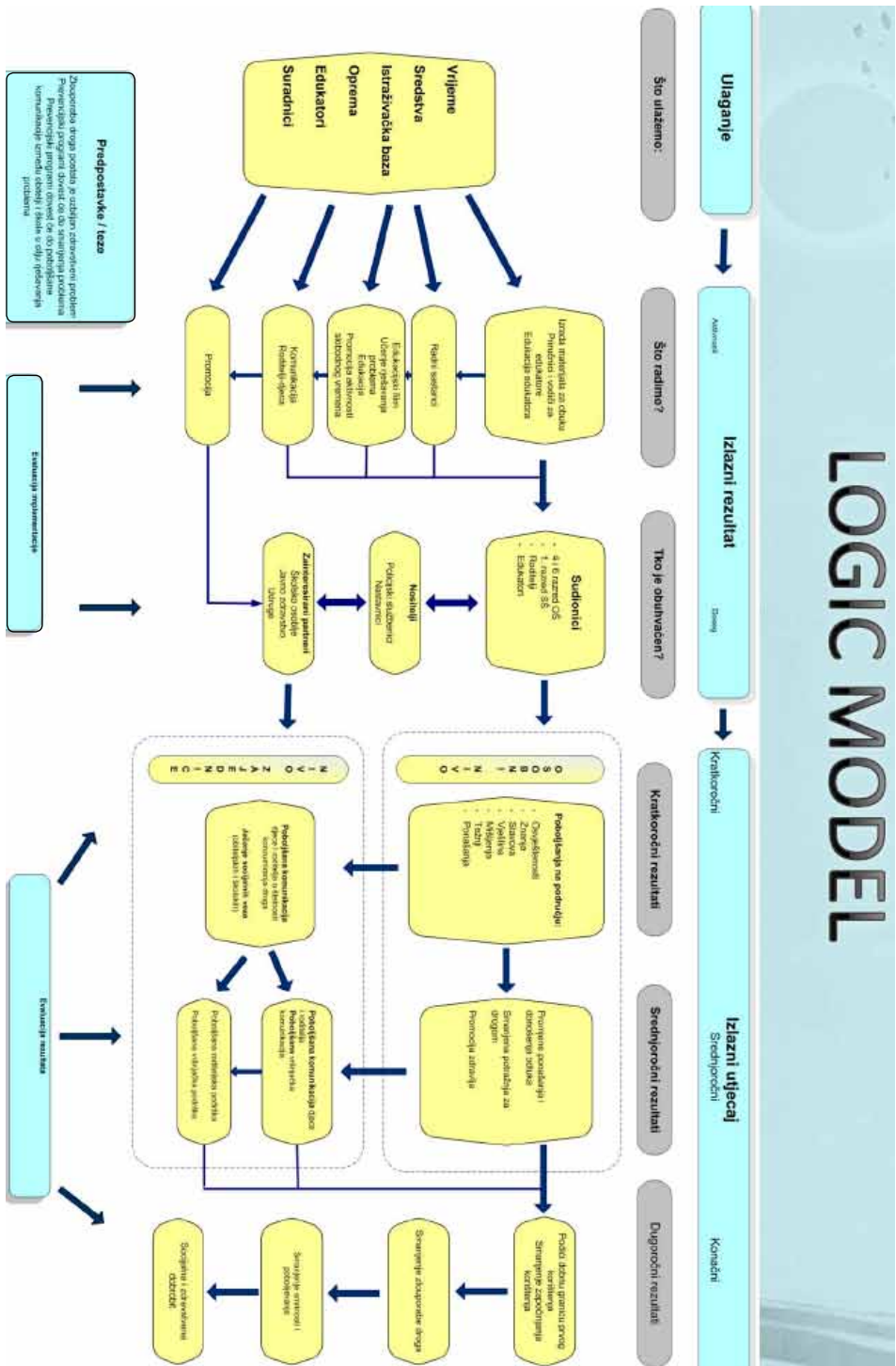
Aktivnosti koje provodi Policijska uprava zagrebačka u okviru Programa prevencije zlouporabe droga na području grada Zagreba svoje uporište nalaze u Teoriji socijalne kontrole (Hirsch, 1977), koja polazi od pretpostavke da će se pojedinac ponašati delinkventno ukoliko su njegove veze s društvom oslabljene. Hirschov koncept „socijalnih veza“ obuhvaća sljedeća četiri elementa:

- a) odanost – odnosi se na povezanosti osobe sa skupinom kroz osjećaje i afekte, poštovanje i kroz socijalizaciju normi skupine;
- b) obveza – opisuje stupanj do kojeg osoba razvija najnižu razinu konformističkog ponašanja, znajući da devijantni čin, koji ugrožava druge, podliježe sankcijama;
- c) uključenost – odnosi se na tjelesne aktivnosti nedevijantne naravi, zbog kojih ostaje malo vremena za delinkvenciju (primjerice, bavljenje košarkom, trčanjem, tjelesnim radom ili bilo kojom organiziranom aktivnošću u slobodno vrijeme)
- d) vjerovanje – znači osobnu sklonost dominantnom vrijednosnom sustavu.

Iako osoba sa snažnim obiteljskim vezama i povezana sa zajednicom može potencijalno zlouporabiti opojne droge, Hirsch postavlja hipotezu da je vjerojatnije da se takva osoba neće upustiti u devijantno ponašanje. Posebno u odnosu na treću točku Hirsch postavlja postulat kako više strukturiranog vremena, provedenog u socijalno prihvatljivim aktivnostima, smanjuje mogućnosti devijantnog ponašanja, što izravno potvrđuje opravdanost aktivnosti policije u okviru potprograma „Sajam mogućnosti“. I na kraju, Hirsch sugerira kako je manja vjerojatnost da će se osobe, koje snažno vjeruju u društvene norme, devijantno ponašati. To je i polazište na kojem se temelji program „prevencija i alternativa“.

3.1. Logički model programa prevencije ovisnosti koji provodi PUZ

Uloga policije u prevenciji zloporabe opojnih droga među mladima

Slika 1, Logički model programa prevencije, Borovec, 2009.

4. Zaključak

Razlozi sudjelovanja policije u provedbi ovakvih projekata leže u nastojanju policije da bude bitan čimbenik prevencije, kako kriminaliteta, tako i raznovrsnih oblika devijantnih ponašanja. Kriminalitet nije isključivo policijski, već i društveni problem čijem se rješavanju nužno mora posvetiti i društvena zajednica. Zajednica je ključni čimbenik u prevenciji kriminaliteta, te mora biti spremna uložiti i vrijeme i stručnjake, tj. mobilizirati veliki broj čimbenika u rješavanju kriminaliteta.

Zlouporaba droga u suvremenom društvu je složeni problem koji se rijetko pojavljuje izolirano. Naime, često se uz zlouporabu droga vezuju i drugi problemi poput delinkventnog ponašanja mladih. Obzirom da je zlouporaba droga odavno nadišla mogućnost jednostranog sagledavanja i reagiranja, jasno je da sva tijela društva i brojni zainteresirani građani trebaju biti uključeni u preventivne programe na različitim razinama.

Policija u brojnim demokratskim društvima nalazi sve značajnije mjesto u preventivnim programima gdje se, prema evaluacijskim rezultatima, prepoznaje kao kompetentan partner.

LITERATURA

Borovec, K., Vukosav, J., Valenta, Z. (2005) Prevencija zlouporabe opojnih droga kroz strategiju djelovanja policije u zajednici. *Policija i sigurnost*, 1-6/05, 209-227.

Cajner Mraović, I., Faber, V., Volarević, G. (2003) Strategija djelovanja Policija u zajednici. Zagreb: MUP RH.

Galić, J. (2002) Zloporaba droga među adolescentima. Zagreb: Medicinska naklada.

Hirsch, T. (1977) *Causes and Prevention of Juvenile Delinquency. Sociological Inquiry*, 47, 322-341.

Ministarstvo unutarnjih poslova, OSCE (2005) Prevencija kriminaliteta u Europskoj uniji, *COM (2004): 165 final*. Zagreb: MUP RH.

Orban, M., Glavak, R. (2005) Zlouporaba sredstava ovisnosti među adolescentima. Zagreb: Zavod za javno zdravstvo grada Zagreba.

PUZ (2005) Prikaz provedbe programa prevencije zlouporabe opojnih droga u školskoj godini 2004./2005.

Report from the Crime Prevention Coalition of America (2007).

Trojanowitz, R., Bucqueroux, B. (1990) *Community policing: a contemporary perspective. Anderson, Cincinnati, OH*.

Vlada RH, Ured za suzbijanje zlouporabe opojnih droga (2004) Akcijski plan suzbijanja zlouporabe opojnih droga za 2004. godinu.

Gradski ured za zdravstvo, rad i socijalnu skrb Grada Zagreba i Gradski ured za obrazovanje i šport Grada Zagreba (2004) Program promicanja zdravlja u Gradu Zagrebu „Znam, mogu, hoću“.

URL: <http://www.dara.com>

URL: <http://www.great-online.org>

URL: http://www.novelguide.com/a/discover/nspf_01/nspf_01_00141.html

URL: <http://www.pycnsw.ogr>

Krunoslav Borovec, prof.
Ministarstvo unutarnjih poslova

Porast nasilničkog kriminala kao komplementarni dio današnjih trendova zloporabe droga

Uvod

Činjenica je da zloporaba droga danas predstavlja gotovo nerješiv sociopatološki problem, kako u svijetu, tako i u Hrvatskoj. Zloporaba droga u Hrvatskoj ima svoj vremenski kontinuitet pa su tako prvi evidentirani ovisnici o drogama u Zagrebu, prema policijskim evidencijama iz 1949. godine, bila dvojica zdravstvenih djelatnika – ovisnici morfijskog tipa. Ozbiljniji trendovi zloporabe počinju se javljati kasnih sedamdesetih godina prošlog stoljeća, te je 1976. godine, prema podacima tadašnjeg RSUP-a Hrvatske, na području Hrvatske bilo evidentirano 935 ovisnika i preprodavača droge – od toga u Zagrebu 576, dok je 1981. godine prema istim izvorima taj broj bio 2.603 osobe, a iste je godine evidentirano 99 kaznenih djela vezanih uz zloporabu droga. Godine 1989. na području Hrvatske prema navedenim izvorima radi se o 9.860 osoba, te još dvostruko "tamnoj" brojci. Godine 2008. je, prema podacima HZJZ RH, evidentirano preko 27.000 ovisnika o drogama, a prema nekim stručnim prosudbama "tamna" brojka je još 15.000, dok je prema podacima MUP-a RH prijavljeno 8.160 kaznenih djela. "Eksperimentatori" i "vikend potrošači", "povremeni konzumenti", "tamne brojke" još dodatno, za više desetaka tisuća, uvećavaju navedeni broj. Analiza postojeće situacije u odnosu na ovu populaciju pokazala je višegodišnji raspon od razvitka ovisnosti do traženja medicinske pomoći. Mortalitet od droge posljednjih godina prelazi brojku od 100 osoba godišnje. Taj broj odnosi se na izravno predoziranje drogom, no broj je sigurno veći kad se uzmu u obzir i druge zadesne smrti potrošača droga, gdje je droga neizravno utjecala na stradavanje sa smrtnom posljedicom.

Društvena situacija u Hrvatskoj kao važan generator zloporabe droga i povećanja kriminalnih aktivnosti

- Gledajući zloporabu droga kao multinacionalni problem, sigurno je da na situaciju u Hrvatskoj utječe i međunarodna "narko-scena".
- Kvaliteta života ljudi, a s tim u svezi i način zadovoljavanja životnih potreba, čak i u vrlo dobro organiziranim potrošačkim društvima zapada, zahvaljujući među ostalim životnoj filozofiji ogromnog broja ljudi, prema kojoj se smisao života nalazi u prestižu, novcu, moći i hedonizmu, guraju u drugi plan zadovoljavanje potreba obitelji, a unutar njih poglavito djece i mladih ljudi, značajno još više

- potencirajući zloporabu droga u bilo kojem smislu.
- Moralna kriza društva u Hrvatskoj, poremećeni sustav vrijednosti, loša gospodarska situacija, te dugotrajno vođenje pravnih postupaka dodatno utječu kako na rast ponude droga, tako i na potražnju za njom u cilju težnje za poboljšanjem osobne situacije sve većeg broja nezadovoljnih, frustriranih, neupućenih i na kraju bolesnih, na nesreću svih nas, većinom mladih ljudi.
- U svakodnevnoj komunikaciji nažalost treba računati na ljudski egoizam, a ne na altruizam.

Kriminalne aktivnosti ovisničke i potrošačke populacije u cilju nabavke droge i sredstava za kupnju droge i delikti pod utjecajem droge – sekundarni kriminal

Obilježja:

- svaki delikt u biti sadržava određenu dimenziju nasilja – izrazito nasilnički kriminal gdje agresija, svirepost, uporaba oružja i oruđa podesnog za ozljeđivanje i napad dolaze do izražaja;
- opskrbljenost ilegalnog tržišta gotovo svim tipovima droga;
- novi profil ovisnika – krijumčara i preprodavača – stimulativna sredstva – sintetičke droge – povećanje agresije;
- stjecanje ilegalnog novca – nerazmjer imovine – kapital sumnjivog porijekla.

Kako bi što je moguće duže izbjegavali zonu sekundarnog kriminala, kad je u pitanju nabavka financijskih sredstava za kupnju droge, ovisnici pribjegavaju kvantitativnoj manipulaciji u odnosu na jačinu droge. Tako “miksanjem” (miješanjem) u “uličnoj preprodaji” (“mravlje krijumčarenje”) u raznim omjerima i s raznim supstancijama postižu veće količine droge. Stvaraju “zalihe” financirajući tako i svoju ovisnost i ne ulazeći u većem opsegu u sekundarni kriminal, na način “dok ide – ide”. Kriminalistička praksa je pokazala da je godina dana ovisničkog života najčešća granica za ulazak ovisnika u sekundarni kriminal (krađe, teške krađe, razbojništva...). Važan detalj u svemu rečenom je kako treba razlučiti da postoji realni kriminal neovisno o saznanjima represivnog sustava države kojim se ne operira tijekom donošenja ocjena o stanju sigurnosti. Smatra se da je omjer tamnog polja kriminala (postoji, ali nije otkriven) u odnosu na registrirani kriminal (otkriven, razjašnjen i dokazan) dva prema jedan, to jest da su na jedno otkriveno počinjena još dva kaznena djela koja nikada neće biti otkrivena!

Rizici konzumiranja droge

Konzumenti, potrošači droga, izloženi su različitim rizicima. Takve rizike mogli bismo nazvati i klopka i to u zdravstvenom, pravnom, sociološkom i viktimološkom smislu.

Pravne klopke koje vrebaju na ovisnika su:

- što učine kaznena djela i druge kažnjive radnje da bi došli do droge odnosno sredstava za kupnju droge i tako postaju objekt rada državnog represivnog sustava.

Sociološke klopke očituju se tako što ovisnik s vremenom postaje:

- nesposoban za rad i privređivanje,
- nesposoban za brak i obitelj,
- socijalno neprihvaćen i često ga se poistovjećuje s kriminalcem,
- dolazi do sociološke deterioracije ličnosti.

Zdravstvene klopke:

- smrt predoziranje (bilo da se radilo o čistoj drogi ili je konzument nakon dugotrajne apstinencije zaboravio na pad tolerancije),
- anafilaktička smrt (alergološka),
- pojava artificijelne psihoze ili latentne psihoze,
- uzrok smrti masna ili zračna embolija,
- zamjena droge (namjerna ili nehajna) sa smrtnom posljedicom,
- uzrok smrti sinergizam,
- teratogeni učinci i fetalne malformacije – tijekom 2005. godine zabilježene su 42 roditelje koje su uzimale droge, a 39,2 posto svih ovisnica o drogama, koje su bile u tretmanu u zdravstvenom sustavu, imaju djecu (ukupno je liječeno 798 žena ovisnica, a od toga 313 ih ima djecu); navedeni podatak ukazuje na vrlo veliku potrebu planiranja posebnih zdravstvenih i socijalnih programa za žene ovisnice i djecu žena ovisnica o drogama, jer je očito da ta djeca trpe vrlo velike zdravstvene i socijalne posljedice zbog majčine ovisnosti,
- zarazne bolesti i razne infekcije,
- invertiranje seksualnog nagona,
- akcidentalna smrt kod udisanja ljepila, tzv. udahnuta smrt,
- tjelesna i psihička ovisnost,
- propast psihološkog integriteta ličnosti,
- deterioracija ličnosti u tjelesnom smislu i slično.

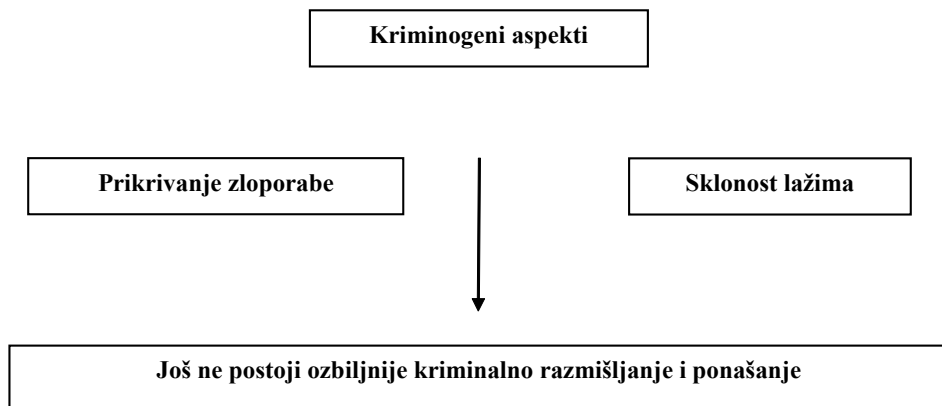
Viktimološke klopke:

- zbog slabljenja osjetila i neodgovarajućih reakcija na opasnosti (distorzija opažanja) lako postaju žrtve,
- promijenjena stanja svijesti koja uzrokuju ugrožavanje sigurnosti javnog prometa,
- ovisnici svojim stanjem i ponašanjem provociraju potencijalne kriminalce, seksualne i druge, da nad njima počine određenu kažnjiva djela,
- ako su agresivni, postaju objekt nasilja.

Gledajući osobnost ovisnika, sve probleme koje izaziva droga, kao i upravo one koji su postojali prije, ovisnik nastoji riješiti daljnim uzimanjem droge. Ovisnik tako nikada ne izlazi iz zatvorenog kruga droge, jer droga ga je naučila da na sve životne probleme odgovara na taj način.

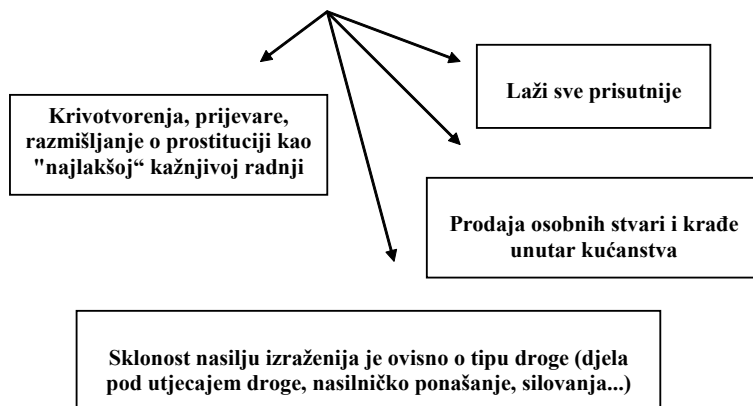
Potrošnja – osobnost – kriminal

„Probno uzimanje” – kad posegne za drogom, korisnik u početku ima neugodne osjećaje i ne pokazuje težnju za ponavljanjem, a odijevanjem i ponašanjem se ne razlikuje od socijalne sredine u kojoj se kreće. Obitelj ne primjećuje omamljenost (povremenu) koja je bila lako uočljiva zbog niske tolerancije na drogu (psihoaktivno sredstvo). Apstinencijske krize nije bilo.

Kod komunikacije s ovisnikom ne treba zaboraviti da su karakterne osobine ličnosti izmijenjene i ukoliko smo osobu poznavali ranije (dok nije bila ovisnik), sad to više nije ta osoba već netko drugi. Domišljatost i kreativnost u lažima je kod ovisnika o drogama najveća ako uspoređujemo s drugim osobama iz bilo koje druge kriminalne sredine.

„Povremeno” uzimanje – „vikend” potrošnja (traganje za ponovljenim učinkom „boljeg” raspoloženja) – ovisnički (narkomanski) žargon i izrazi sve češće ulaze u svakodnevni rječnik. Poznanstva s istomišljenicima o drogi se proširuju, a zajedno s njima i nove vrste droga. Javlja se potreba za osjećajima koje stvaraju novi tipovi droge. Vanjstinom se korisnik ne razlikuje od svoje socijalne sredine, no stvara se potreba za drugim tipovima droge i druženja.

Zaokupljenost zlorabom – sad je već droga uveliko pokazala koliko može promijeniti čovjeka. Počinju slabiti radne navike, dolazi do popuštanja u učenju, stil odijevanja postaje drugačiji (može i ne mora biti, ali općenito izgled i osobna higijena padaju na nižu razinu). Krug prijatelja svodi se na „narko-sredine”. Ovisnost uz druge bolesti i zaraze postaju česti pratioci u ovoj, trećoj fazi.

Ovisnost – droga je prioritetna potreba u životu, sprječavanje negativnog učinka apstinencije, iskrivljena ličnost, sve funkcije podređene drogi, psihotjelesni izgled također (bolesti, zaraze, infekcije...), osjećaj krivnje, srama. Apstinencijske krize, koma... smrt (zadesne smrti u svezi s predoziranje, odnosno suicid – „zlatni šut“).

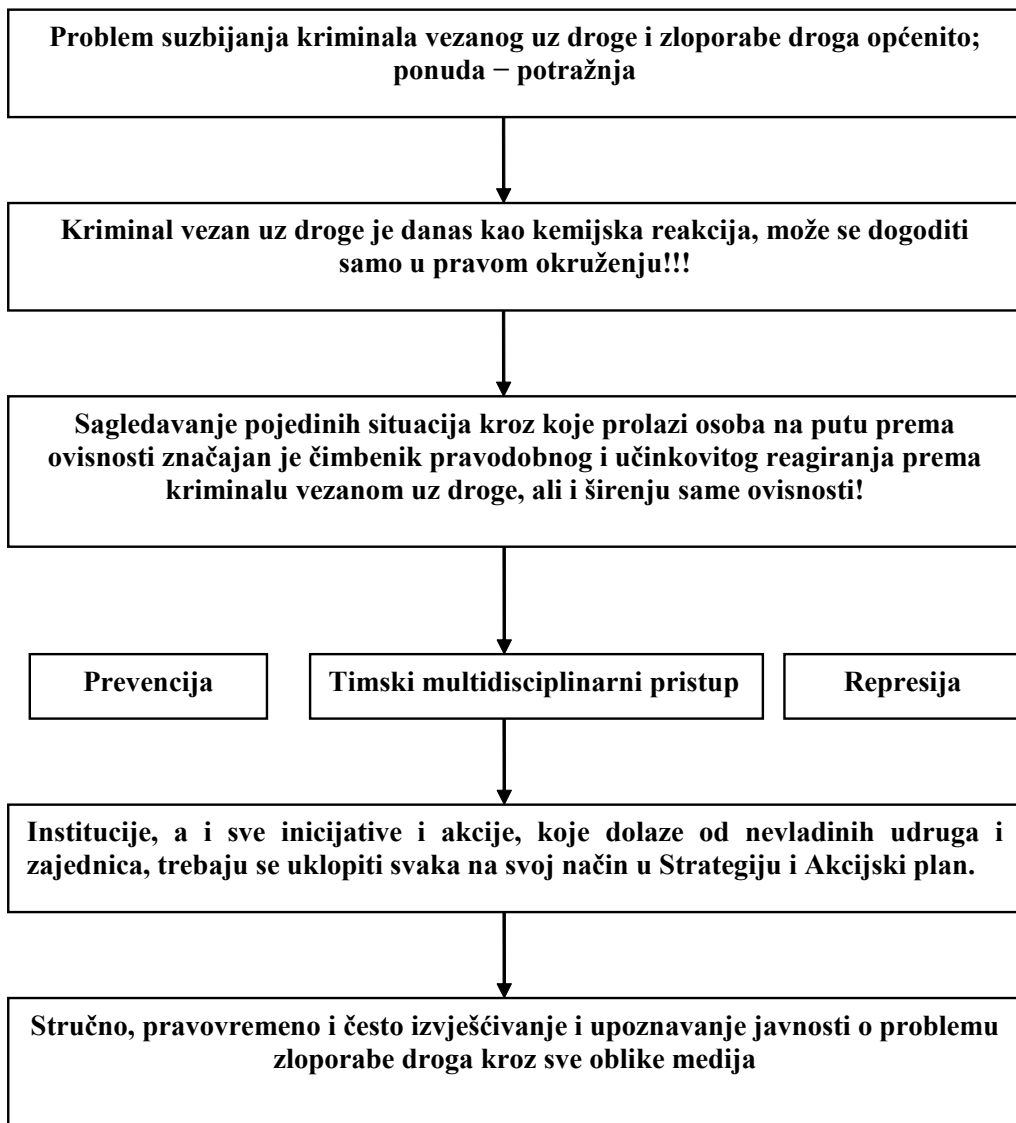
Zaključna razmišljanja

Prevenција i suzbijanje zloporabe droga trebaju se temeljiti na aktivnostima čitave društvene zajednice i nikako ne smiju biti predmetom djelovanja samo jednog čimbenika društva, ministarstva, institucije, ustanove, nevladinih udruga...ili pojedinca. Samo timski, kontinuirani rad, vođen dobro osmišljenom Nacionalnom strategijom i Akcijskim planom suzbijanja zloporabe opojnih droga u RH kao ključnim strateškim dokumentima, može dati pozitivne pomake u suzbijanju zloporabe.

Kolikim će udjelom u prevenciji i represiji prema zloporabi droga sudjelovati pojedini dijelovi cjelokupnog društva, ovisit će o razumijevanju i gledanju na tu, gotovo najnegativniju, društvenu pojavu. Neučinkovitost bilo kojeg dijela društva rezultat će neučinkovitošću cijelog sustava. Liječenje ovisnika sigurno neće biti plodno ako se ne radi intenzivno na smanjenju ponude – dotoka droge na ilegalno tržište. “Zajednički jezik” važan je temelj za pojedinačne pobjede u „ratu” protiv zloporabe droga. Svaki izliječeni ovisnik, potrošač koji nije „nastavio”, uhićeni diler, zapljene gramskih i kilogramskih količina droge, prekinuti organizirani krijumčarski lanci i rute..., samo su neka od općih načela i prioriternih zadaća u tom smislu. U svijetu je postavljeno mnogo modela prevencije i represije prema zloporabi droga. Koji je najbolji, teško je reći i doslovno je nemoguće preslikati ga i primijeniti u Hrvatskoj.

Suvremene trendove zloporabe droga moraju pratiti i proaktivni trendovi pristupa cjelokupnog državnog represivnog sustava, kako u prekidu dotoka droge na ilegalno tržište, tako i u smanjenju potražnje. Zato je sagledavanje i analiza aspekata sekundarnog kriminala ovisnika o drogama komplementarni dio suzbijanja i transnacionalnog organiziranog zločina gdje su droge, oružje, terorizam, pranje novca i korupcija, nažalost, nezaobilazni i sastavni dio jučerašnje, današnje i buduće životne realnosti, kako u Hrvatskoj, tako i u cijelom svijetu. Štete koje počinji zloporaba droga, ne gledajući samo pojedinca u odnosu na osnovnu socijalnu skupinu – obitelj, već i cjelokupnu društvenu zajednicu, ogromne su. Gledajući na taj način, moramo biti svjesni da zloporaba može ugroziti svakog, bilo izravno ili neizravno, bilo da se radi o kontaminaciji potrošnjom, zaraznim bolestima, zadesnim smrtima ili opasnostima od čitave „lepeze” različitih kriminalnih aktivnosti koje se vezuju uz droge.

Treba imati u vidu da se kriminalne aktivnosti često događaju unutar same ovisničke i potrošačke populacije, zatvorenih skupina, pa tu nema prijavljivanja, što je osobito slučaj unutar obiteljskog kruga, gdje su kriminalnim aktivnostima od strane ovisnika ugroženi ostali članovi osnovne socijalne skupine – obitelji, koji se u početku sami, bez stručne pomoći nastoje boriti s ovisnošću svog člana, što ih nerijetko dovodi do, za njih, tragičnih i fatalnih situacija.

Što često zaboravljamo?!

- Svaka promjena, ako je izrazita i dugotrajna, zahtijeva pažljivo promatranje i pravilan pristup.
- Izgradnja povjerenja je proces, a ne događaj, ključnu ulogu igra vrijeme. Jednostavno brinuti za dijete je sasvim dobar početak. Slušanje, zajedničko provedeno vrijeme, igra i uvažavanje izgradit će pozitivne veze. Djeci nije važno da roditelji (i odgajatelji) budu savršeni i sveznalice, već da brinu za njih i emocionalno ih „nahrane”.

mr. sc. Dubravko Klarić
predstojnik Ureda za suzbijanje zlorabe opojnih droga Vlade RH,
član Međunarodnog udruženja za suzbijanje droga - I.D.E.A

Znanstvena konferencija “Zaštita djece i mladih od seksualnog nasilja s posebnim naglaskom na nove medije: europske perspektive”, Berlin, 30. lipnja 2009.

Znanstvena konferencija “Zaštita djece i mladih od seksualnog nasilja s posebnim naglaskom na nove medije: europske perspektive”, Berlin, 30. lipnja 2009.

U lipnju ove godine u Berlinu je održana znanstvena konferencija “Zaštita djece i mladih od seksualnog nasilja s posebnim naglaskom na nove medije: europske perspektive”, kojom se nastojalo dati prilog globalnom izazovu zaštite dječaka i djevojčica od seksualnoga iskorištavanja. Ova je konferencija bila nastavak rada na problematici zaštite djece i mladih od seksualnoga nasilja, započetog na Trećem svjetskom kongresu protiv seksualnoga iskorištavanja djece i mladih, koji je održan u studenom 2008. godine u Rio de Janeiru. Berlinskom konferencijom nastojalo se raspraviti o potrebnim mjerama zaštite mladih na internetu, mogućim načinima identificiranja i davanja podrške žrtvama te načina u ophođenja s mladim seksualnim prijestupnicima, s ciljem utvrđivanja sljedećih koraka u ovome području na europskoj razini. Konferenciju je organiziralo njemačko Ministarstvo obitelji, starijih osoba, žena i mladih, a sastojala se od plenarnih izlaganja, okruglih stolova i radionica.

Konferenciju je otvorio Gerd Hoofe, glavni tajnik Ministarstva, a uvodni poticaj raspravama dala je Maud de Boer-Buquicchio, zamjenica glavnog tajnika Vijeća Europe, nakon čega su uslijedila plenarna predavanja stručnjaka iz različitih dijelova svijeta. U sklopu konferencije održana su i dva okrugla stola na kojima se raspravljalo o iskustvima i potrebama u zaštiti djece prilikom uporabe novih medija te o izazovima zaštite djece i mladih u budućnosti. Tijekom konferencije održane su također četiri radionice na kojima su se sudionici aktivno bavili temama seksualizacije djece preko novih medija, razvijanjem medijske pismenosti kod djece i obitelji, identifikacijom seksualno zlostavljane djece te pitanjem mladih seksualnih prijestupnika.

U nastavku donosimo tekst Završne deklaracije, usvojene na konferenciji, koju su potpisale brojne institucije, znanstvenici i stručnjaci koji se bave ovim problematikom.

Barbara Kušević
znanstvena novakinja
Odsjek za pedagogiju
Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu

DIJETE I DRUŠTVO

Završna deklaracija

Međunarodna konferencija Berlin, 30. lipnja 2009.:

Zaštita djece i mladih od seksualnog nasilja s težištem na nove medije: europske perspektive

Izjavljujemo,

- s obzirom da djeca i mladi sve više i intenzivnije rabe novu tehnologiju i da se sve značajniji dio društvenog života djece i mladih odvija *online* gdje se neprekidno razvijaju napredne tehnologije i rabe komunikacijski alati;
- s obzirom da potencijalni i stvarni seksualni prijestupnici rabe nove medije u svrhu pripreme seksualnog zlostavljanja, posebno za širenje materijala u kojemu se djeca seksualno iskorištavaju, i za *grooming* – namjernu manipulaciju djecom i mladima kako bi se podali spolnom činu;
- s obzirom da je na području računalnog kriminala sprječavanje širenja dječje pornografije putem interneta jedan od najvećih izazova s kojim se suočavamo, i da internet trenutno pruža jednostavan pristup materijalima s dječjom pornografijom, pristup koji ima niski prag;
- s obzirom da postoje indikacije kako žrtve, iskorištene u seksualne svrhe, postaju sve mlađe i mlađe, a zlostavljanje sve nasilnije i nasilnije, te da se svaki puta, kada netko pronade ili pogleda slike i filmove, pogođena djeca i mladi dalje iskorištavaju;
- s obzirom da se žrtve mogu suočavati s ovim zlostavljanjem cijeli svoj život, čime im se otežava razvoj pozitivnog životnog stava;
- s obzirom da su stranice, koje sadrže dječju pornografiju, dostupne putem servera smještenih u onim zemljama koje imaju nisku razinu nadzora ili u kojima ne postoji zakonodavstvo na tom području ili se mjerodavno zakonodavstvo ne provodi dosljedno;
- s obzirom da neprekidna potrošnja dječje pornografije ubrzava i promiče stvarnu primjenu seksualnog nasilja protiv djece i mladih i može pridonijeti tome da osobe sa seksualnim sklonostima prema djeci mogu doći u neposredni kontakt s tim aktivnostima;

- s obzirom da nema dovoljno pouzdanih podaka o upotrebi novih medija i širenju nezakonitog i štetnog sadržaja u njima;
- skrećući pozornost na članak 34. *Konvencije Ujedinjenih naroda o pravima djeteta*, Fakultativni protokol uz *Konvenciju o pravima djeteta* o prodaji djece, dječjoj prostituciji i dječjoj pornografiji iz 2000., članak 24. Povelje temeljnih prava Europske unije koja ugrađuje pravo djeteta na zaštitu i skrb te privlačeći pozornost na Okvirnu odluku Vijeća Europske unije 2004/68/JI od 22. prosinca 2003. o borbi protiv seksualnog iskorištavanja djece i dječje pornografije i Konvenciju Vijeća Europe o zaštiti djece od seksualnog iskorištavanja i seksualnog zlostavljanja;
- skrećući pozornost na Deklaraciju o sprječavanju i zaustavljanju seksualnog iskorištavanja djece iz Rio de Janeira sklopljenog od 25. do 28. studenog 2008. na III. svjetskoj konferenciji protiv seksualnog iskorištavanja djece i mladih.

sljedeće:

1. moraju se ukloniti svi oblici stvaranja, širenja i prikaza tjelesnog i seksualnog nasilja protiv djece i mladih, odnosno inicijacija seksualnog zlostavljanja u novim medijima i putem novih medija mora se suzbiti;
2. moramo podizati razinu javne svijesti o zaštiti djece kako bismo osigurali sprječavanje seksualnog zlostavljanja i iskorištavanja djece i mladih u svim segmentima društva;
3. potrebno je postupno povećati međunarodnu suradnju na svim razinama u pogledu kažnjavanja i kaznenog progona, kao i u pogledu prepoznavanja, praćenja i podupiranja žrtava;
4. multilateralna je suradnja od odlučujuće važnosti za borbu protiv širenja materijala o zlostavljanju djece u novim medijima;
5. potrebno je sve države članice potaknuti na proaktivnost pri istrazi seksualnog zlostavljanja djece i mladih te osigurati, kada je to važno i potrebno, širenje tih istraga izvan granica;
6. potrebna nam je globalna, cjelovita strategija za borbu protiv seksualnog zlostavljanja i iskorištavanja djece i mladih u novim medijima i putem novih medija koja uključuje svakoga, pa tako i djecu i mlade;
7. odgovornost za zaštitu djece mora snositi cjelokupno društvo, uključujući privatni sektor, a posebno društvene mreže u novim medijima;
8. moramo jačati pristup koji se temelji na ljudskim pravima i koji je usmjeren na žrtve, osiguravajući pri tome raspolaganje pravosudnog sustava i policije potrebnim resursima, kako na nacionalnoj, tako i na međunarodnoj razini;

9. moramo stvoriti pravne temelje kako bismo mogli izbrisati materijale objavljene na internetu i zatvoriti web-stranice u svim državama, kao i o zlostavljanju djece međunarodni nadzor pridržavanja postojećih obaveza i njihovih učinkovitosti;
10. trebamo otežati pristup web-stranicama koje sadrže dječju pornografiju, uz pomoć filtera na temelju "crnih lista", uključujući preusmjeravanje na "stop" stranicu, što predstavlja pomoćne mjere u borbi protiv dječje pornografije, a te mjere su učinkovitije što ih više država provede;
11. pozdravljamo uspostavu međunarodne baze podataka o prizorima iskorištavanja djece unutar Glavnog tajništva Interpolu;
12. velika je potreba za naprednom i daljnjom obukom stručnjaka, posebno u pogledu rada s djecom žrtvama seksualnog iskorištavanja, i to prvenstveno stručnjaka u ustanovama za liječenje i u socijalnom radu, stoga tu vidimo potrebu za djelovanjem;
13. postoji potreba za pružanjem više mogućnosti terapijskog rada s mladim prijestupnicima, uključujući naprednu obuku u pogledu terapija, skrbi o mladima i socijalnog rada;
14. postoji potreba za podizanjem razine svijesti djece i mladih vezano uz sklonost prema nasilju u novim medijima i putem novih medija, a nju mora pratiti opsežna specijalistička obuka;
15. vidimo i značajnu potrebu za provođenjem tehničkih, psiholoških i socijalnih znanstveno utemeljenih istraživanja za prikupljanje pouzdanih podataka;
16. moramo promicati dijeljenje *know-how*-a i najboljih primjera iz prakse na međunarodnoj razini u pogledu istraživačkih projekata, koji su u tijeku i onih budućih, na području borbe protiv nezakonitog sadržaja i štetnog *online* ponašanja.

Berlin, 30. lipnja 2009.

Dr Ursula von der Leyen

Savezno ministarstvo obitelji, starijih građana, žena i mladeži, Njemačka

Rob Wainwright
Direktor, Europol

Jörg Ziercke
Predsjednik, Savezni policijski ured, Njemačka

Stephanie Freifrau zu Guttenberg
Predsjednica, Innocence in Danger e. V., Njemačka

Erika Georg-Monney
Predsjedatelj, ECPAT Njemačka

Dr Burkhard Gnärig
Predsjedatelj Odbora, Save the Children, Njemačka

Dr Jürgen Heraeus
Predsjedatelj Odbora, UNICEF, Njemačka

Dr Sharon Cooper
MD FAAP, Sveučilište Sjeverna Karolina, Medicinski fakultet Chapel Hill, SAD

Dr Zoë Hilton
Politički savjetnik, Nacionalno društvo za sprječavanje okrutnosti prema djeci (NSPCC),
Velika Britanija

Monika Egli-Alge
direktorica Istočno-švicarskog forenzičkog instituta, Švicarska

Događanja

Events

Ereignisse

DIJETE I DRUŠTVO

12. Svečana sjednica Vijeća za djecu i Dobitnici Nagrade za promicanje prava djeteta u 2008. godini

Povodom obilježavanja *Konvencije o pravima djeteta* 20. studenoga 2008. godine održana je Svečana sjednica Vijeća za djecu. Sjednica je održana u Osnovnoj školi Matija Gubec u Zagrebu gdje je bila postavljena i izložba dječjih likovnih i literarnih radova na temu *Volim svoju obitelj*. Osim predsjednice Vijeća za djecu, Jadranke Kosor, dipl. iur., predsjednice Vlade Republike Hrvatske, tada u ulozi potpredsjednice Vlade i ministrice obitelji, branitelja i međugeneracijske solidarnosti, sjednici su prisustvovali zamjenik predsjednice Vijeća za djecu mr. sc. Stjepan Adanić, državni tajnik, članovi Vijeća za djecu, članovi uredništva časopisa "Dijete i društvo", članovi Odbora za dodjelu Nagrade za promicanje prava djeteta, Željana Kalaš, dipl. učit., potpredsjednica Odbora za obitelj, mladež i šport Hrvatskog sabora, dobitnici Nagrade za promicanje prava djeteta u 2008. godini prof. dr. sc. Dubravka Kocijan-Hercigonja, doc. dr. sc. Gordana Buljan-Flander i Sanja Škorić, ravnatelj Uprave za obitelj Zdenko Žunić, te djelatnici Uprave za obitelj Ministarstva obitelji, branitelja i međugeneracijske solidarnosti Branka Juras i Jasminka Brstilo, tajnica Vijeća za djecu.

Nakon uvodnih riječi predsjednica Vlade Republike Hrvatske Jadranka Kosor, dipl. iur., tada u ulozi potpredsjednice Vlade i ministrice obitelji, branitelja i međugeneracijske solidarnosti, osvrnula se na Izvješće o provedbi Nacionalnog plana aktivnosti za prava i interese djece od 2006. do 2012. godine za 2007. godinu te konstatala da je od ukupno 63 nositelja mjera njih 46 dostavilo izvješća o radu. Članovi Vijeća za djecu su jednoglasno usvojili prijedlog da se od onih, koji nisu dostavili izvješća, to ponovno zatraži i time jasno skrene pozornost na njihovu obvezu provedbe mjera, ali i dostavljanje izvješća.

Financijska sredstva namijenjena realizaciji mjera i programskih aktivnosti iz Nacionalnog plana tijekom 2007. godine bila su osigurana najvećim dijelom u Državnom proračunu Republike Hrvatske te u proračunima jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave. Za koordinaciju provedbe Nacionalnog plana određeno je Ministarstvo obitelji, branitelja i međugeneracijske solidarnosti, a za usklađivanje i praćenje provedbe Nacionalnog plana zaduženo je Vijeće za djecu.

Izvješće o provedbi Nacionalnog plana aktivnosti za prava i interese djece od 2006. do 2012. godine za 2007. godinu članovi Vijeća za djecu usvojili su jednoglasno, a u daljnjem postupku Ministarstvo obitelji, branitelja i međugeneracijske solidarnosti dostavilo je Izvješće o provedbi Nacionalnog plana Vladi Republike Hrvatske.

Na Svečanoj sjednici Vijeća za djecu prihvaćeno je Izvješće o provedbi projekta Autobus „Čudesna šuma“. Taj se projekt provodi već pune četiri godine, a tijekom 2008. godine projekt se provodio na području Grada Zagreba i 9 županija – Istarske, Vukovarsko-srijemske, Brodsko-posavske, Krapinsko-zagorske, Karlovačke,

Zadarske, Ličko-senjske, Virovitičko-podravske i Požeško-slavonske županije. Do sada se projekt provodio u 96 različitih mjesta, a obuhvaćeno je 5.332 djece i 366 odgajatelja, učitelja i roditelja.

Na sjednici je predstavljen svečani dvobroj časopisa "Dijete i društvo" koji izdaje Ministarstvo obitelji, branitelja i međugeneracijske solidarnosti. Glavna urednica, prof. dr. sc. Dubravka Maleš, predstavila je ukratko prošlogodišnji svečani dvobroj kojim je obilježena deseta obljetnica izlaza časopisa. Središnja tema dvobroja časopisa je Inicijativa Vijeća Europe protiv tjelesnog kažnjavanja djece i prikaz događanja povodom pokretanja Međunarodnog predstavljanja Kampanje za ukidanje tjelesnog kažnjavanja djece, održanog u Zagrebu, dana 15. lipnja 2008. godine u Zagrebačkom kazalištu lutaka, u organizaciji Vijeća Europe i Ministarstva obitelji, branitelja i međugeneracijske solidarnosti.

I na ovoj Svečanoj sjednici Vijeća za djecu, po četvrti puta je dodijeljena Nagrada za promicanje prava djeteta. Nagradu dodjeljuje Odbor za dodjelu Nagrade za promicanje prava djeteta, koji je imenovan u novom sastavu na sjednici Hrvatskog sabora dana 24. listopada 2008. godine u sastavu: akademkinja Alica Wertheimer-Baletić, Tanja Radočaj, prof. dr. sc. Dubravka Maleš, prof. dr. sc. Alojzije Hobljaj, i Dajana Podolski-Gračanin. Odbor za dodjelu Nagrade za promicanje prava djeteta dodijelio je Nagradu za životno djelo prof. dr. sc. Dubravki Kocijan-Hercigonja, dok su Godišnje nagrade dodjeljene doc. dr. sc. Gordani Buljan-Flander i gospođi Sanji Škorić. Obrazloženje Odbora za dodjelu Nagrade za promicanje prava djeteta izložio je prof. dr. sc. Alojz Hobljaj, član Odbora za dodjelu Nagrade za promicanje prava djeteta.

Predsjednica Vlade Republike Hrvatske Jadranka Kosor, dipl. iur., tada u ulozi potpredsjednice Vlade i ministrice obitelji, branitelja i međugeneracijske solidarnosti, uručila je prof. dr. sc. Dubravki Kocijan-Hercigonja, dobitnici Nagrade za životno djelo, medalju – rad akademskog kipara Damira Mataušića i povelju, a prof. dr. sc. Dubravki Kocijan-Hercigonja i gospođi Sanji Škorić uručila je povelju za Godišnju nagradu.

Zaključujući sjednicu Vijeća za djecu, predsjednica Vlade Republike Hrvatske Jadranka Kosor, dipl. iur., tada u ulozi potpredsjednice Vlade i ministrice obitelji, branitelja i međugeneracijske solidarnosti, pozvala je sve prisutne da se pridruže otvaranju izložbe likovnih i literarnih radova na temu „Volim svoju obitelj“ koja je bila pripremljena u prostoru osnovne škole Matija Gubec.

DOBITNICI NAGRADE ZA PROMICANJE PRAVA DJETETA U 2008. GODINI

Sukladno Zakonu o Nagradi za promicanje prava djeteta (Narodne novine, broj 96/03, 33/05) i Pravilniku o Nagradi za promicanje prava djeteta (Narodne novine, broj 111/05) Odbor za dodjelu Nagrade za promicanje prava djeteta u sastavu: prof. dr. sc. Dubravka Maleš, Dajana Podolski-Gračanin, akademkinja Alica Wertheimer-Baletić, Tanja Radočaj i prof. dr. sc. Alojzije Hobljaj donio je odluku da se u 2008. godini dodijeli jedna Nagrada za životno djelo i dvije Godišnje nagrade.

Nagradu za životno djelo Odbor je dodijelio prof. dr. sc. Dubravki Kocijan-Hercigonja, osobi čiji rad predstavlja trajni doprinos promicanju prava djeteta u svrhu potpunog i skladnog razvoja osobnosti djeteta, dok su Godišnje nagrade za najznačajnija ostvarenja na područjima promicanja prava djeteta tijekom protekle

godine dobile doc. dr. sc. Gordana Buljan Flander i Sanja Škorić. U obrazloženju svoje odluke Odbor je naveo razloge za svaku od dobitnica Nagrade.

Dobitnica Nagrade za promicanje prava djeteta u kategoriji Nagrade za životno djelo

– **prof. dr. sc. Dubravka Kocijan Hercigonja**

Dugogodišnja karijera prof. dr. sc. Dubravke Kocijan Hercigonja od samih početaka prožeta je radom s djecom te promicanjem prava i interesa djeteta. Tome svjedoče njezina mnogobrojna profesionalna postignuća, kao i dobrovoljno sudjelovanje u udrugama koje se bave zaštitom djece. Kroz svoj klinički rad, koji je započela 1962. godine, pomagala je djeci i mladima. Sva njezina nastojanja bila su usmjerena poboljšanju kvalitete života djece i mladih. Od 1973. godine bila je voditeljica Odjela za dječju i adolescentnu psihijatriju, osnovala je prvi Centar za autizam u ovom dijelu Europe, jedan je od osnivača psihotrauma centra u Klinici za dječje bolesti u Klaićevoj, čiji je bila voditelj više godina, te je bila osnivač i voditelj Nacionalnog centra za psihotraumu u Kliničkoj bolnici Dubrava. Tijekom Domovinskog rata, kao i u poslijeratnom razdoblju, osobno se i profesionalno angažirala u pomoći žrtvama rata. Među ostalim, bila je i predsjednica nevladine organizacije Potpora – udruge za pomoć djeci i obiteljima u ratnom i poslijeratnom razdoblju, što sve govori o njezinom suosjećanju sa žrtvama, kao i želji da svoja stručna znanja dobrovoljno primijeni s ciljem što ranije i primjerenije pomoći žrtvama rata, a osobito djeci i njihovim obiteljima.

Od samog osnivanja Poliklinike za zaštitu djece grada Zagreba, prof. dr. sc. Dubravka Kocijan Hercigonja je njezin stalni suradnik, više godina je vodila superviziju slučajeva stručnjacima Poliklinike, te i nakon prestanka takvog oblika suradnje Poliklinika i danas može računati na njezina znanja i iskustva.

Kroz dodiplomsku i poslijediplomsku nastavnu djelatnost pri Medicinskom i Edukacijsko-rehabilitacijskom fakultetu u Zagrebu educirala je buduće generacije stručnjaka za rad s djecom u području dječje i adolescentne psihijatrije, psihotraumatologije te zaštite majki i djece. Kroz znanstveni i stručni rad sudjelovala je u brojnim međunarodnim i domaćim projektima te je voditelj projekta pri Ministarstvu znanosti, obrazovanja i športa. Autor je i koautor niza knjiga, poglavlja u knjigama i znanstvenih i stručnih radova u časopisima u kojima se bavi pitanjima ljudskih i posebno dječjih prava odnosno kršenja prava djece.

Prof. dr. sc. Dubravka Kocijan Hercigonja i nakon službenog umirovljenja i dalje marljivo radi na zaštiti djece kroz kontinuirani klinički rad s pacijentima. Jedno je od najprepoznatljivijih imena iz područja dječje i adolescentne psihijatrije kako za stručnjake, tako i za laike.

Dobitnice Godišnjih Nagrada za promicanje prava djeteta u 2008. godini

– **gospođa Sanja Škorić**

Gospođa Sanja Škorić prepoznatljiva je po svojim rezultatima u ostvarivanju dječjih prava unutar Društva Naša djeca (DND) u gradu Opatiji u kojem djeluje od

1991. godine pa sve do danas. Pokretač je i organizator mnogobrojnih aktivnosti za djecu i s djecom: pokrenula je dječje forume, otvoreni telefon Društva naša djeca, radionice i igraonice za male prognanike i izbjeglice pod nazivom Prijatelj prijatelju, pri hotelima je inicirala akciju za prikupljanje knjiga za osnovnu školu u Gospiću. Na njezinu inicijativu Grad Opatija i općina Lovran uključili su se u akciju Gradovi/općine prijatelji djece. U suradnji s gradom Opatija, a u okviru akcije Gradovi/općine prijatelji djece potaknula je osnivanje Dječjeg gradskog vijeća Opatija. Gospođa Sanja Škorić osnovala je stvaralačke radionice unutar Društva Naša djeca (likovna, dramska, jezična i plesne aktivnosti). Nadalje, na njezinu inicijativu DND Opatija postaje partner dječjoj bolnici Kantrida u Rijeci. Zajedno sa suradnicima iz DND Opatija osnovala je i pokrenula radionicu/igraonicu „Kolibrići“ za djecu s teškoćama u razvoju i kroničnim bolestima. Što se tiče spomenutih dječjih foruma, gospođa Sanja Škorić potaknula je aktivnosti u kojima djeca uče o svojim pravima i obvezama. Djeca uključena u dječji forum iz DND Opatija, na njezinu inicijativu i uz njezino zalaganje, uključila su se u rad međunarodnih projekata pod nazivom „Tisućljeće mladeži Vancouvera“ i u projekt „Dječja igrališta – pravo i potreba svakog djeteta“. Osim toga, djeca iz foruma uključila su se u projekte u kojima se dopisuju s djecom svijeta i u kampanju „Djeca su građani Europe“. Od 2006. godine forumaši DND iz Opatije na njezinu inicijativu sudjeluju u projektu TAPORI, što znači međunarodni projekt za borbu protiv dječjeg siromaštva. Gospođa Sanja Škorić, unutar Saveza DND poznata je po osposobljavanju voditelja dječjih foruma i kao mentorica Dječjeg gradskog Vijeća grada Opatije. Od 2006. godine provodi projekt „Info kutić o dječjim pravima DND“ u suradnji s Ministarstvom znanosti, obrazovanja i športa. U okviru toga projekta napisala je i objavila dvije knjižice: „Mali priručnik o dječjim pravima“, DND Opatija (2007) i „Mali priručnik radionica o dječjim pravima Djeca djeci“ (2008). Zahvaljujući tim priručnicima djeca postaju još kreativnija u načinu učenja o svojim pravima. Iz gore rečenoga, gospođa Sanja Škorić svojim radom, zalaganjem i dragovoljstvom kontinuirano, što je u protekloj godini posebno došlo do izražaja, promiče dječja prava, na lokalnoj, a možemo reći i na nacionalnoj razini.

– doc. dr. sc. Gordana Buljan Flander

Doc. dr. sc. Gordana Buljan Flander osnivačica je i ravnateljica Poliklinike za zaštitu djece Grada Zagreba (od 2002. godine), utemeljiteljica je i voditeljica stručnih i znanstvenih programa Hrabrog telefona od 1998. godine, stalni je sudski vještak za slučajeve zlostavljane i traumatizirane djece za područje Županijskog suda u Zagrebu, mentor je psiholozima tijekom izobrazbe za stalnog sudskog vještaka te nositeljica kolegija *Psihološko savjetovanje* na Hrvatskim studijima u Zagrebu. Osim toga, predaje na Katedri za psihologiju Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Osijeku.

Osmislila je i utemeljila tri kolegija u sustavu izobrazbe budućih stručnjaka psihologa, a koji u sebi uključuju zaštitu i promicanje prava djeteta: *Kompetentno roditeljstvo*, *Psihologija nasilja i zlostavljanja* i *Psiholog – volonter u civilnom društvu*.

Doc. dr. sc. Gordana Buljan Flander i stručnjaci Poliklinike za zaštitu djece Grada Zagreba vođeni su idejom da se samo promjenama u svim strukturama može stvoriti sigurno društvo u kojem dijete i obitelj mogu dobiti učinkovitu pomoć, a ne biti odbačeni i stigmatizirani. Tako ovaj problem nije samo pitanje ljudskih i dječjih prava, već i pitanje etičnosti društva koje se odnosi na ljudsko dostojanstvo, prevenciju kršenja dječjih prava zbog narušene obiteljske dinamike, te omogućuje svakom djetetu rast

i razvoj u funkcionalnu i autonomnu osobu. Osnovna pretpostavka i temelj planiranja tretmana i rada s djecom je znanstveni istraživački rad u kojem je doc. dr. sc. Gordana Buljan Flander aktivno angažirana cijeli svoj radni vijek. U znanstvenom području, osim kroz istraživanja, doc. dr. sc. Buljan Flander aktivno sudjeluje i na znanstvenim i stručnim kongresima, skupovima, te objavljuje znanstvene i stručne članke, piše knjige i priručnike. Također promiče i angažirano radi na ideji kako bi mediji trebali biti partneri stručnjacima u zaštiti djece, što njezin rad čini specifičnim, pozitivnim i prepoznatljivim. Hrvatsko psihološko društvo zbog takvog joj je javnog angažmana dodijelilo nagradu Ramiro Bujas za osobito vrijedno ostvarenje u društvenoj afirmaciji psihologije.

Prof. dr. sc. Dubravka Maleš

DIJETE I DRUŠTVO

Dodjela priznanja “Tvrтка prijatelj obitelji” i “Lokalna zajednica prijatelj obitelji”

Ministarstvo obitelji, branitelja i međugeneracijske solidarnosti je 2007. godine povodom obilježavanja Međunarodnog dana obitelji 15. svibnja, prvi put organiziralo dodjelu priznanja “Tvrтка prijatelj obitelji” za odabir tvrtke s najkvalitetnijim rješenjima u postizanju prijateljskog radnog okruženja za zaposlene majke i obitelji. Priznanje je te godine dodijeljeno najuspješnijem trgovačkom društvu Ericsson Nikola Tesla d.d.

Nadalje, 2008. godine uz natječaj “Tvrтка prijatelj obitelji” s ciljem unapređivanja odnosa između obitelji, države, lokalne zajednice i gospodarstva raspisan je i natječaj “Lokalna zajednica prijatelj obitelji” na koji su se mogle prijaviti općine, gradovi i županije Republike Hrvatske s najkvalitetnijim rješenjima i aktivnostima u osnaživanju i usmjeravanju intervencija društva u pravcu stvaranja prijateljskog okružja za obitelj i djecu.

Priznanja su dodijeljena tvrtkama “dm - drogerie markt d.o.o” i “Croatia osiguranju d.d.” te Općini Blato i Gradu Koprivnici.

Ministarstvo obitelji, branitelja i međugeneracijske solidarnosti je 2009. godine ponovno raspisalo nacionalne natječaje “Tvrтка prijatelj obitelji” i “Lokalna zajednica prijatelj obitelji”, za postignute rezultate u 2008. godini.

Ove godine uvedena je novost u obliku podjele trgovačkih društava u tri kategorije: mala tvrtka (do 50 zaposlenih), srednja tvrtka (od 51 do 250 zaposlenih) te velika tvrtka (više od 250 zaposlenih).

Ciljevi dodjele priznanja “Tvrтка prijatelj obitelji” i “Lokalna zajednica prijatelj obitelji” su:

- podizanje svijesti javnosti o važnosti dostojnog položaja obitelji u društvu,
- stvaranje pozitivnog ozračja za provedbu mjera Nacionalne populacijske politike,
- informiranje javnosti o ciljevima Nacionalne populacijske politike,
- unaprjeđivanje odnosa između obitelji i lokalne zajednice te usmjeravanje intervencija društva u pravcu stvaranja prijateljskog okružja za obitelj i djecu,
- stvaranje uvjeta usmjerenih ka osnaživanju položaja obitelji i stvaranju mehanizama koji će zaštititi i poduprijeti obitelj u lokalnoj zajednici,
- podizanje svijesti javnosti o važnosti dostojnog položaja obitelji u društvu,
- poticanje društva na zaštitu i osnaživanje uloge obitelji,
- poticanje bolje usklađenosti obiteljskog i poslovnog života,
- osiguravanje potpune ravnopravnosti spolova te
- stvaranje pretpostavki za bolju i sveobuhvatnu spoznaju o demografskom razvoju hrvatskog stanovništva.

Priznanje “Tvrтка prijatelj obitelji” dodjeljuje se maloj, srednjoj i velikoj tvrtki s

najkvalitetnijim rješenjima u postizanju prijateljskog ozračja prema zaposlenicama/ima i njihovim obiteljima uzimajući u obzir sljedeće kriterije:

1. Zaposlenici trgovačkog društva:

- broj zaposlenih žena,
- broj zaposlenica/ka s invaliditetom,
- broj zaposlenih žena na rukovodećim mjestima i/ili u upravi,
- broj zaposlenica/ka s djecom do 12 godina života,
- broj zaposlenica/ka koji su zadržali istu razinu poslova i radnog mjesta nakon povratka s roditeljskog/roditeljskog dopusta,
- broj zaposlenica/ka s 3 i više djece,
- broj zaposlenica/ka – roditelja koji samostalno skrbe o djeci;

2. Radno vrijeme, oblici rada i zaštita materинства:

- radno vrijeme trgovačkog društva,
- mogućnost korištenja i broj korisnica/ka nepunog radnog vremena,
- mogućnost korištenja kliznog radnog vremena,
- broj zaposlenica/ka koji koriste pravo na roditeljski dopust do 6 mjeseci, 1 godine ili 3 godine života djeteta,
- broj zaposlenica koje koriste pravo na stanku za dojenje;

3. Rješenja namijenjena zaposlenicama/ima nakon povratka s roditeljskog/roditeljskog dopusta radi lakšeg uključivanja u rad;

4. Rješenja koja su ponuđena na korištenje zaposlenicama/ima u skrbi o djeci predškolske dobi;

5. Dodatne usluge koje osigurava trgovačko društvo vezano uz pitanja zaposlenika i njihovih obitelji.

Priznanje "Lokalna zajednica prijatelj obitelji" dodjeljuje se općini, gradu i županiji, odnosno jedinicama lokalne i područne (regionalne) samouprave s najkvalitetnijim rješenjima i aktivnostima u osnaživanju i usmjeravanju intervencija društva u pravcu stvaranja prijateljskog okružja za obitelji i djecu uzimajući u obzir sljedeće kriterije:

1. Izrađen lokalni Program za provedbu mjera Nacionalne populacijske politike;
2. Ukupan broj i naziv mjera obuhvaćenih lokalnim Programom za provedbu mjera Nacionalne populacijske politike;
3. Ukupan broj i naziv aktivnosti koje se provode u sklopu provedbe mjera Nacionalne populacijske politike;
4. Ukupan iznos uloženih financijskih sredstava u lokalni Program za provedbu mjera Nacionalne populacijske politike;
5. Broj i iznos financijske potpore projektima organizacija civilnog društva usmjerenih afirmaciji uspješnog roditeljstva i kvaliteti obiteljskog života;

6. Broj i vrsta provedenih dodatnih mjera poput dodatka za dijete i jednokratne potpore za novorođenčce;
7. Broj i iznos financijske potpore za aktivnosti usmjerene osiguranju kvalitetnih sadržaja za slobodno vrijeme djece i mladih u zajednici;
8. Oblici i načini osiguranja dostupnosti informacija o edukativnim programima, projektima i aktivnostima namijenjenim obiteljima, koje se provode u lokalnoj zajednici.

Natječaji su bili objavljeni 16. travnja 2009. godine u dnevnom tisku – “Vjesniku”, te na internet stranicama Ministarstva obitelji, branitelja i međugeneracijske solidarnosti, Hrvatske udruge poslodavaca, Hrvatske gospodarske komore te obiteljskih centara kojih je osnivač Ministarstvo obitelji, branitelja i međugeneracijske solidarnosti.

Nakon objave natječaja, u svibnju 2009. godine osnovano je stručno povjerenstvo za odabir “Tvrtnke prijatelja obitelji” i “Lokalne zajednice prijatelja obitelji” (dalje: Povjerenstvo) koje je provelo postupak ocjene pristiglih prijava na Natječaj. Povjerenstvo se sastojalo od predstavnika Ministarstva obitelji, branitelja i međugeneracijske solidarnosti, Hrvatske gospodarske komore, Koordinacije sindikalnih središnjica, Hrvatske udruge poslodavaca te Udruge “Roda” – Roditelji u akciji.

U Ministarstvu obitelji, branitelja i međugeneracijske solidarnosti ukupno je zaprimljeno 10 prijava za Natječaj za dodjelu priznanja “Tvrtnka prijatelj obitelji” i 15 prijava za Natječaj za dodjelu priznanja “Lokalna zajednica prijatelj obitelji”. Prijave su pristizale na posebno izrađenim obrascima za prijavu na natječaj, koji sadržavaju pitanja sastavljena temeljem kriterija propisanih Natječajima.

Članovi Povjerenstva održali su dva sastanka, 8. i 11. svibnja 2009. godine, na kojima su temeljem pristiglih obrazaca, javnim glasovanjem, odlučili o prijedlozima za dodjelu priznanja.

Temeljem rada članova Povjerenstva i podataka sadržanih u pristiglim prijavama na natječaj, za dobitnike priznanja izrađena su sljedeća obrazloženja:

“In2 d.o.o.” – srednja tvrtka

U tvrtki je od 171 zaposlenika/ca 29% žena od kojih je 43% na rukovodećim položajima. Postotak zaposlenica/ka koji su po povratku s roditeljskog odnosno roditeljskog dopusta zadržali istu razinu poslova je 100%. Nadalje, tvrtka vezano uz pitanja zaposlenika/ica i njihovih obitelji osigurava dodatne usluge kao što su: posebni nagradni dopusti, mogućnost dopusta za osobno usavršavanje i dodatno obrazovanje, sufinanciranje učenja stranih jezika, financiranje školovanja i stručnog usavršavanja te je ugovorena policica dobrovoljnog zdravstvenog osiguranja za zaposlenike/ice. Po povratku s roditeljskog/roditeljskog dopusta za zaposlenike/ice osigurani su edukacija i dodatni treninzi radi lakšeg uključivanja u rad.

U tvrtki postoji mogućnost rada s nepunim radnim vremenom te korištenja kliznog radnog vremena, a rad je organiziran u jednoj smjeni.

Za zaposlenike/ice koje skrbe o djeci predškolske dobi organiziraju se Božićne priredbe za djecu te isplata novčanog dara djeci povodom blagdana u iznosu od 600,00 kuna.

Tvrtka također organizira subvencioniranje športskih aktivnosti svojih zaposlenika/ica te sistematske preglede.

"Algebra" – mala tvrtka

U tvrtki je od 38 zaposlenih 37% žena. Tvrtka vezano uz pitanja zaposlenika/ica i njihovih obitelji osigurava dodatne usluge kao što su: dodatni slobodni dani i povećanje broja dana godišnjeg odmora te mogućnost korištenja dopusta za osobno usavršavanje.

Radi lakšeg uključivanja u rad po povratku s rodiljnog/roditeljskog dopusta zaposlenicima/cama tvrtka nudi postupno uključivanje u rad kroz fleksibilno radno vrijeme te reedukaciju uz mentora.

U tvrtki postoji mogućnost rada s nepunim radnim vremenom te korištenja kliznog radnog vremena, a rad je organiziran u jednoj smjeni.

Za zaposlenike/ice koje skrbe o djeci predškolske dobi postoji mogućnost rada kod kuće te se organiziraju Božićna darivanja i predstave za djecu.

Također tvrtka za svoje zaposlenike/ice roditelje osigurava dodatnu, preventivnu zdravstvenu zaštitu, kreditiranje i povlaštene uvjete nabave informatičke opreme, mogućnost korištenja pravničkih i odvjetničkih usluga te dostupnost usluga školovanja zaposlenika/ica i njihovih obitelji po povlaštenim cijenama.

Općina Dubrovačko primorje

Općinu Dubrovačko primorje na natječaj je prijavila Turistička zajednica općine Dubrovačko primorje.

Općina Dubrovačko primorje ima izrađen lokalni Program za provedbu mjera Nacionalne populacijske politike, kojim je obuhvaćeno sedam (7) mjera koje se aktivno provode:

1. Osigurati dostupnost obrazovanja svima
2. Osigurati aktivnosti i kvalitetne sadržaje za slobodno vrijeme mladih
3. Razvijati osjećaj za različitost, toleranciju i multikulturalnu suradnju na međunarodnoj razini
4. Podizanje socijalnog standarda najugroženijih kategorija stanovništva Općine
5. Skrb o djeci
6. Zaustavljanje iseljavanja, povratak iseljenih i povećanje nataliteta
7. Unaprjeđenje tjelesnog i psihološkog razvoja djece, mladih i obitelji.

Aktivnosti koje se provode s ciljem provedbe navedenih mjera, među ostalim, su:

- dodjela učeničkih kredita,
- dodjela studentskih kredita,
- sufinanciranje prijevoza učenika i studenata,
- jednokratne pomoći ugroženim kategorijama stanovništva kao što su pomoć u hrani, pomoć za liječenje, pomoć za školovanje, pomoć za pokriće troškova režija, pomoći u rješavanju stambenih pitanja i zbrinjavanja socijalno ugroženih obitelji,
- programi komunalnih olakšica (umanjeni komunalni doprinos, komunalna naknada i komunalni priključci) te
- isplata jednokratnih novčanih potpora za novorođenčad.

Nadalje, u 2008. godini financirana su četiri (4) projekta organizacija civilnog društva usmjerenih afirmaciji uspješnog roditeljstva i kvaliteti obiteljskog života.

Općina je u svojem proračunu u 2008. godini, među ostalim, osigurala financijska sredstva za: jednokratne potpore za novorođenčad, jednokratne pomoći

potrebne za liječenje bolesne djece, plaćanje prijevoza djece s posebnim potrebama do ustanova u gradu Dubrovniku te sanacije stambenih objekata obiteljima s teško bolesnom djecom.

Općina veliku pozornost poklanja organizaciji predškolskog odgoja i obrazovanja, provodi projekt zajedničkih radionica djece i roditelja te ostvaruje suradnju s Obiteljskim centrom Dubrovačko-neretvanske županije.

Nadalje, Općina je u svrhu zaustavljanja negativnih trendova (iseljavanje stanovništva, nizak natalitet) uvela programe olakšica kod stambenog zbrinjavanja, isplaćuje poticaje za poljoprivrednu proizvodnju, isplaćuje novčanu potporu za novorođeno dijete za obitelji s prebivalištem na području Općine.

Grad Solin

Grad Solin ima izrađen lokalni Program za provedbu mjera Nacionalne populacijske politike kojim je obuhvaćeno pet (5) mjera koje se aktivno provode:

1. Razvijanje središta naselja otvaranjem novih institucija i dovršetak komunalnog opremanja
2. Obrazovanje dostupno svima
3. Potpora obiteljima s osobitim naglaskom na populacijsku politiku i socijalno ugrožene skupine stanovništva
4. Praćenje i podržavanje rada udruga, te potpora programima prevencije i saniranja devijantnih ponašanja
5. Dostupnost informacija.

Aktivnosti koje se provode s ciljem provedbe navedenih mjera su:

- dodjela socijalnih stanova na Čeprljincu s potpunim komunalnim opremanjem,
- stvaranje snažne i učinkovite mreže institucija lokalne zajednice, udruga civilnog društva i građana,
- pripreme radnje i uređenje prostora za osnivanje centra za djecu, mladež i obitelj,
- izgradnja kanalizacije po mjesnim odborima,
- otkupljena zemlja za športski centar Arapovac,
- stipendije učenicima i studentima te besplatne pokazne karte, te
- prijenos sredstava humanitarno-socijalnim udrugama za realizaciju njihovih programa.

Nadalje, u 2008. godini financirano je šest (6) projekata organizacija civilnog društva usmjerenih afirmaciji uspješnog roditeljstva i kvaliteti obiteljskog života. Grad je u svojem proračunu u 2008. godini, među ostalim, osigurao financijska sredstva za jednokratnu novčanu pomoć za opremu novorođenog djeteta, dohranu dojenčadi, novogodišnje i uskršnje poklone udrugama djece s teškoćama u razvoju, novogodišnje i uskršnje poklone obiteljima s četvero i više djece i djece poginulih branitelja te besplatne autobusne karte za đake, studente, umirovljenike i nezaposlene.

S ciljem provedbe mjere 2. *Obrazovanje dostupno svima*, Grad je u 2008. godini financirao provedbu sljedećih programa: tečaj informatike i engleskog jezika za nezaposlene, stipendije učenicima i studentima, stipendije učenicima i studentima slabijeg imovnog stanja, stipendije kategoriziranim športašima i sufinanciranje produženog i cjelodnevnog boravka osnovnoškolskih učenika.

Svečano uručivanje priznanja održalo se 15. svibnja 2009. godine u Ministarstvu obitelji, branitelja i međugeneracijske solidarnosti. Među uzvanicima bili su predstavnici ministarstava, članovi/ice Savjeta za populacijsku politiku Vlade Republike Hrvatske, predstavnici/ice organizacija civilnog društva i vjerskih organizacija, predstavnici/ice trgovačkih društava i jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave.

Djelatnice Ministarstva obitelji, branitelja i međugeneracijske solidarnosti uzvanicima su dijelile prigodne publikacije Ministarstva – "Volim svoju obitelj" (izložba dječjih likovnih radova iz 2008. godine), Monografiju "Volim svoju obitelj" (literarni i likovni natječaj za djecu iz 2007. godine), publikaciju "Roditeljstvo u suvremenoj Europi: Pozitivan pristup", a za utiske uzvanika bila je i izložena *Knjiga obiteljskih poruka*.

Priznanje "Tvrтка - prijatelj obitelji" dodijeljeno je tvrtkama – "Algebra", u kategoriji male tvrtke, te "In2 d.o.o. informacijski inženjering", u kategoriji srednje tvrtke. Predsjednica Vlade Republike Hrvatske Jadranka Kosor, dipl. iur., tada u ulozi potpredsjednice Vlade i ministrice obitelji, branitelja i međugeneracijske solidarnosti, priznanje je uručila predsjedniku Uprave "Algebre", Tomislavu Dominkoviću, te izvršnoj direktorici "In2", Dejana Raić.

U kategoriji velike tvrtke nije izabrana ni jedna tvrtka iz razloga što ni jedna od prijavljenih tvrtki nije u svojim prijavama na Natječaj ponudila nova rješenja u svrhu postizanja prijateljskog ozračja prema svojim zaposlenicima i obiteljima ili unaprijedila već postojeća rješenja, a koja bi ih izdvojila kao primjer društveno odgovornih poslodavaca.

Priznanje "Lokalna zajednica prijatelj obitelji" dodijeljeno je Općini Dubrovačko primorje i Gradu Solinu. Predsjednica Vlade Republike Hrvatske Jadranka Kosor, dipl. iur., tada u ulozi potpredsjednice Vlade i ministrice obitelji, branitelja i međugeneracijske solidarnosti, priznanje je uručila izaslanici načelnika Općine Dubrovačko primorje, Melaniji Milić, te gradonačelniku Grada Solina, Blaženku Bobanu.

Kako je obilježavanje Međunarodnog dana obitelji jedna od aktivnosti Nacionalne kampanje protiv tjelesnog kažnjavanja djece, na kraju svečanosti premijerno je prikazan edukativni spot Kampanje "Trebam ljubav".

Albina Čakarun, dipl. soc. rad.
 Ministarstvo obitelji, branitelja i međugeneracijske solidarnosti

Kornelija Pošta, dipl. soc. rad.
 Ministarstvo obitelji, branitelja i međugeneracijske solidarnosti

Literarno-likovni natječaj za djecu na temu "Volim svoju obitelj"

Projekt "Volim svoju obitelj" pokrenulo je Ministarstvo obitelji, branitelja i međugeneracijske solidarnosti 2004. godine povodom obilježavanja obljetnice potpisivanja *Konvencije Ujedinjenih naroda o pravima djeteta*, te se od tada provodi svake godine. Osnovni ciljevi projekta su zaštita i promicanje prava djeteta i obiteljskih vrijednosti, kao i afirmacija pozitivnog roditeljstva. Projektom se potiče razvoj kreativnosti, empatije i socijalizacije djece koja izražavaju svoje osjećaje i ideje o ljubavi prema obitelji kroz pisane uratke i crteže.

2008. godine na likovno-literarni natječaj na temu "Volim svoju obitelj", koji je u rujnu otvoren za djecu predškolske dobi te učenike osnovnih škola, pristiglo je ukupno 5.649 radova (od toga 4.969 likovnih radova i 680 literarnih radova). Pristigle radove djece ocijenili su članovi Povjerenstva za prosudbu i nagrađivanje likovnih radova u sastavu:

1. Ivan Doroghy, akademski slikar, dizajner i predavač na studiju dizajna Arhitektonskog fakulteta
2. Dubravko Lepej, učitelj likovne kulture
3. Mirjana Pavlinović Pivac, profesorica, savjetnica
4. Čedna Sliško, učiteljica razredne nastave i mentorica
5. Emil Robert Tanay, akademski slikar, redovni profesor na Akademiji likovnih umjetnosti u Zagrebu
6. Hana Lukas, akademska kiparica
7. mr. sc. Stjepan Adanić, državni tajnik Ministarstva obitelji, branitelja i međugeneracijske solidarnosti (u zamjeni: Jana Zemba, voditeljica Odsjeka za djecu u Ministarstvu)

te članovi Povjerenstva za prosudbu i nagrađivanje literarnih radova u sastavu:

1. Tito Bilopavlović, dječji pisac
2. Sanja Pilić, dječja književnica
3. dr. Stjepo Mijović-Kočan, književnik
4. prof. Ivan Rodić, urednik za kulturu u Školskim novinama
5. mr. sc. Jozo Čikeš, načelnik Odjela za djecu i mladež u Ministarstvu.

2008. godine svečano otvaranje izložbe "Volim svoju obitelj" održalo se 20. studenog u Osnovnoj školi "Matija Gubec" u Zagrebu. Temeljem procjene Povjerenstava za likovne i literarne radove, Ministarstvo obitelji, branitelja i međugeneracijske solidarnosti djeci je dodijelilo 11 nagrada te 40 pohvala. Na izložbi je, uz nagrađene i pohvaljene, bilo izloženo još 464 dječja rada.

Nagrade su dobili:

LIKOVNI RADOVI

NAGRAĐENO DIJETE	DJEČJI VRTIĆ/OSNOVNA ŠKOLA
NIKA JERBIĆ, 6 g. 3 mj.	DJEČJI VRTIĆ ISKRICA, ZAGREB
KATARINA LEŽAIĆ, 4. r.	OŠ BOGUMILA TONIJA, SAMOBOR
LJILJANA VUKMANOVIĆ, 8. r.	OŠ JABUKOVAC, JABUKOVAC
ZLATA BAČIĆ-BUFFALO, 6 g. (posebna nagrada)	DJEČJI VRTIĆ SARDELICE, STARI GRAD

LITERARNI RADOVI

NAGRAĐENO DIJETE	OSNOVNA ŠKOLA
LARA BURIĆ, 2. r.	OŠ DRAGUTINA DOMJANIĆA, ZAGREB
VANESA LUKŠA, 2. r.	OŠ IVANA PERKOVCA, ŠENKOVEC
KRISTINA CRNKOVIĆ, 4. r.	OŠ MIROSLAVA KRLEŽE, ČEPIN
ANA DŽINIĆ, 5. r.	OŠ VLADIMIRA NAZORA, PRIBISLAVEC
DARKO PERIŠIĆ, 6. r.	OŠ DUGOPOLJE, DUGOPOLJE
MARIJA GULIŠ, 5. r.	OŠ BREZOVICA, BREZOVICA
ŽELJANA GODINOVIĆ (posebna nagrada)	DOM ZA DJECU MAESTRAL, SPLIT

Pohvale su dobili:

LIKOVNI RADOVI

1.) Dječji vrtić

<ol style="list-style-type: none"> 1. KANTEA BATARELO 2. MATIJA FABIJANČIĆ 3. NATALI MAŽER 4. MARIN ČUMBELIĆ 5. ROKO ŽIVKOVIĆ 6. REBEKA KOČONDA 7. KLARA KULJANAC 8. MARINA VALIĆ 9. ENNA TRUPKOVIĆ 10. MARKO DOMAGOJ GROZNIK 	<ol style="list-style-type: none"> 1. DV SUNČICA, SOLIN 2. DV GRDELIN, BUZET 3. DV ZLATNA RIBICA, KOSTRENA 4. DV KORČULA, KORČULA 5. DV VUKOVAR I, VUKOVAR 6. DV PČELICA, ČAZMA 7. DV SISAK NOVI, SISAK 8. DV KARLOVAC, KARLOVAC 9. DV VJEVERICA, ČAKOVEC 10. DV PETAR PAN, ZAGREB
---	--

2.) Osnovna škola (1.- 4. razred)

1. MATILDA ŽUPANIĆ	1. ČOŠ J. A. KOMENSKOG, DARUVAR
2. KARLA GLAZER	2. III. OŠ BJELOVAR, BJELOVAR
3. PETAR RADOJKOVIĆ	3. OŠ HVAR, HVAR
4. LUKAS RAKIĆ	4. OŠ MATIJE GUPCA, ZAGREB
5. FRAN OGRINŠAK	5. OŠ DRAGUTINA KUŠLANA, ZAGREB
6. ENA RAVLIĆ	6. OŠ MIROSLAVA KRLEŽE, ČEPIN
7. MARTINA GALOVIĆ	7. OŠ JURE KAŠTELANA, ZAGREB
8. KARLA BUJGER	8. OŠ VIKTOROVAC, SISAK
9. MARIJA DOBRIJEVIĆ	9. OŠ IVANA PERKOVCA, ŠENKOVEC
10. PETAR DRAKULIĆ	10. OŠ VOJNIĆ, VOJNIĆ

3.) Osnovna škola (5.- 8. razred)

1. VANESA BRČIĆ	1. OŠ MARIJE I LINE, UMAG
2. DAMIR ERVAČIĆ	2. OŠ JOSIPA KOZARCA, SEMELJCI
3. SAŠA ŠPRAJC	3. OŠ ŠENKOVEC, ŠENKOVEC
4. MARIN JAKOŠA	4. OŠ KNEŽEVI VINOGRADI, KNEŽEVI VINOGRADI
5. MATEA MATIĆ	5. OŠ POLIKLINIKA SUVAG, ZAGREB
6. TOMO PRUTI	6. CENTAR ZA ODGOJ I OBRAZOVANJE IVAN ŠTARK, OSIJEK
7. BARBARA BALIKIĆ	7. OŠ M.PETRA KATANČIĆA, VALPOVO
8. RIHARD KUČERA	8. OŠ LUG, LUG
9. NIKOLA POLJANEC	9. OŠ OREHOVICA, OREHOVICA
10. SILVIJA DOMINIĆ	10. OŠ HODOŠAN, DONJI KRALJEVEC

LITERARNI RADOVI

1.) Osnovna škola (1.- 4. razred)

1. MICHELLE ŠTRAPAJEVIĆ	1. OŠ ŠENKOVEC, ŠENKOVEC
2. ANA GRGIĆ	2. OŠ ANE KATARINE ZRINSKI, RETKOVCI
3. ILIJA VUČKOVIĆ	3. OŠ MIROSLAVA KRLEŽE, ČEPIN
4. DOMAGOJ MALNAR	4. OŠ PETAR ZRINSKI, ČABAR
5. ANTONIO BABIĆ	5. OŠ SRDOČI, RIJEKA

2.) Osnovna škola (5.- 8. razred)

1. EDUARD JAKUBEC	1. OŠ POLIKLINIKE SUVAG, ZAGREB
2. MAURA ZANZE BEADER	2. OŠ ALOJZIJA STEPINCA, ZAGREB
3. VALENTINO POLJSKI	3. OŠ ŠENKOVEC, ČAKOVEC
4. JANA PLH	4. ČEŠKA OŠ J.A.KOMENSKOG, DARUVAR
5. DORA PAUNOVIĆ	5. OŠ IVANA PERKOVCA, ŠENKOVEC

Djeca na svoj poseban, osebujan način doživljavaju svijet oko sebe, o čemu govore neki od nagrađenih i pohvaljenih radova.

Majka

Najljepša riječ na svijetu
Najnježnija latica u letu
Najblistavija kap rose na travi
Najdraža misao u mojoj glavi -
- majka.

Riječ kao med slatka
Umilna riječ s usana mekih
Kao ljepota predjela dalekih -
- majka.

Topla ruka što miluje lice
Utješna riječ što rane liječi
Sve to i još više
Stane u samo jednu riječ -
- majka.

Jovana Rašković, 7.r.
OŠ dr. Franje Tuđmana, Knin

Obitelj

V moje obitelji sme mama,
tata, dedek, babica i ja.
Mi sme vam jake složna družina.

Pri nas je najlepše
Gda ogenj gori
I cijela hiža
Lijepe diši.

Dedek stalne neke hasni.
Babica je navek neke betežna.
Mama i tata nigdar nemaju cajta.
Ja sam vam navek vesela i nasmejana.

Tak vam je to v moje obiteli.
Vsi sme veseli gda sme skupa.
Gda nišće ne fali i ne daj Bože
Da se nešće razbeteži.

Iva Hren, 4.r.
OŠ Donja Stubica, PŠ Stubičke toplice, Stubičke toplice

Timbar pasanih vrimeni

Z staron barkon
i mrižon, ča su čuda lit
z moren kunpanjale
i z mojin didon
na moru san bija.

More, mirno
ka i ulje u svići,
najedanput je
nevera ćapala.

Jugo je tuklo.
Na gat u portu
se nismo mogli vezat.
More nas ni puštilo.

Ma, bili smo vezani
z konopi ljubavi.
Did i ja.
I more u portu.

Goran Štimac, 7.r.
OŠ Šijana, Pula

Dječja mašta i razigranost u radovima s tematikom obitelji, bez obzira je li riječ o kajkavskom, čakavskom i štokavskom narječju, koji im daje posebnu draž, uvijek iznova osvješčuju kako su zaseban svijet oko sebe, jednostavno govoreći, jedinstven i neponovljiv.

Maja Grozdanić, prof. psih.
Ministarstvo obitelji, branitelja i međugeneracijske solidarnosti

DIJETE I DRUŠTVO

Izobrazba pedijatarata i liječnika školske medicine: prevencija i intervencije u području zlostavljanja i zanemarivanja djece

Poliklinika za zaštitu djece grada Zagreba osnovana je krajem 2003. radi pružanja psihološke, socijalne, psihijatrijske, defektološke i pedijatrijske pomoći djeci s različitim traumatskim iskustvima, kao i njihovim roditeljima te djeci rizičnoj za traumatizaciju, kako bi se bolje i uspješnije suočavali s posljedicama ovih iskustava. Glavni cilj je pružiti učinkovitu i sustavnu pomoć zlostavljanoj i zanemarenoj djeci i njihovim obiteljima. U ovoj Poliklinici, na temelju sličnih iskustava u svijetu, svakom djetetu se nastoji osigurati specijalizirani multidisciplinarni pristup u rješavanju njegovih poteškoća. Osim izravnog rada s djecom, Poliklinika ima važnu funkciju olakšavanja suradnje različitih institucija uključenih u problem zlostavljane djece, u svrhu njihove bolje zaštite.

Također je važno da Poliklinika, zbog velike zahtjevnosti i ozbiljnosti izravnog rada s traumatiziranom djecom, od kojeg mnogi stručnjaci zaziru, bude trajno rješenje unutar strukture zdravstvenog sustava. Stručnjaci i javnost prepoznaju stoga Polikliniku za zaštitu djece grada Zagreba kao jedinstvenu ustanovu koja surađuje sa svim zdravstvenim ustanovama u zemlji i vodećim ustanovama tog tipa u svijetu. Od samog početka, uz redovan dijagnostičko terapijski rad, važan aspekt djelatnosti Poliklinike je podizanje razine svijesti javnosti te edukacija stručnjaka u suradnim ustanovama, ali i u dodiplomskoj i poslijediplomskoj nastavi na različitim fakultetima.

S ciljem podizanja razine javne svijesti i senzibiliziranja javnosti, stručnjaci Poliklinike su do sada izdali 12 priručnika za stručnjake i roditelje te niz letaka povezanih s problematikom traumatizacije djece i nasilja nad djecom i pred djecom. Samostalno ili u suradnji s nevladinom udrugom Hrabri telefon, ostvarena su četiri znanstvena istraživanja (projekta) s ciljem utvrđivanja izloženosti djece i mladih u Hrvatskoj zlostavljanju, zanemarivanju, vršnjačkom nasilju i nasilju putem interneta. Proteklih godina stručnjaci Poliklinike su publicirali više od 40 stručnih i znanstvenih radova u znanstvenoj periodici te ih predstavili na stručno znanstvenim skupovima.

U prvih nekoliko godina, uz stalna predavanja i sudjelovanje na edukacijama u sustavu obrazovanja, socijalne skrbi, pravosuđa, policije i dr., u Poliklinici je uz podršku nadležnih ministarstava i Grada Zagreba, provedeno i nekoliko sustavnih edukacija, što je vidljivo u tablici koja slijedi:

Polaznici	Naziv edukacije	Trajanje	Broj sudionika
Stručnjaci centara za socijalnu skrb	“Zlostavljanje i zanemarivanje djece”	Pet trodnevnih seminara	170
Stručni suradnici osnovnih škola u RH	“Nasilje nad djecom i među djecom u obitelji i školi”	Devet trodnevnih seminara	640
Stručni suradnici srednjih škola u RH	“Mladi i nasilje u obitelji i školi”	Pet trodnevnih seminara	250
Djelatnici Obiteljskih centara	“Zlostavljanje i zanemarivanje djece”	Dvodnevni seminar	20
Stručnjaci u pravosuđu u suradnji s Pravosudnom akademijom	“Zlostavljanje i zanemarivanje”	Jednodnevni seminar	40
Kontinuirani tečaj za liječnike	“Zlostavljanje i zanemarivanje djece”	Pet jednodnevnih seminara	62

Kontinuirani tečaj za liječnike je počeo 2006. godine te je priznat i bodovan od strane Hrvatske liječničke komore. Tečaj se održavao dva puta godišnje, u trajanju od jednog dana. Predavači su djelatnici Poliklinike: psihijatri, pedijatar, psiholozi i pravnik. Predavanjima su obuhvaćeni svi oblici zlostavljanja i zanemarivanja djece, rizični čimbenici i posljedice, osnove forenzičkog intervjua te pravni aspekti u radu sa zlostavljanom i zanemarenom djecom.

Nadalje, provedeno je istraživanje o iskustvima, znanjima i stavovima liječnika primarne zdravstvene zaštite o problemu zlostavljanja i zanemarivanja djece (Buljan Flander, Čorić i Štimac, 2008). Rezultati su pokazali da, iako se liječnici primarne zdravstvene zaštite izjašnjavaju kako se vrlo rijetko susreću s problemom zlostavljanja i zanemarivanja djece, te iako smatraju da im je uglavnom jasna njihova profesionalna uloga, svjesni su da nemaju dovoljno znanja i izražavaju potrebu za dodatnom edukacijom u ovom području. Pokazalo se također da je zlostavljanje do sada prijavilo 47%, a zanemarivanje 59% pedijatarata, dok je svega četvrtina liječnika opće, obiteljske i školske medicine prijavilo zlostavljanje, a njih 28% zanemarivanje djece. Ovi podatci razlog su za zabrinutost, jer su istraživanja u svijetu pokazala da zlostavljanje i zanemarivanje djece prijavljuje između 60% i 90% liječnika. Ovaj podatak o malom broju liječnika, koji nadležne institucije izvješćuju o sumnji na zlostavljanje i zanemarivanje, govori u prilog slaboj informiranosti i nedostatnoj edukaciji te nedovoljnom poznavanju zakonske obaveze prijavljivanja, iako mnogi liječnici već imaju i iskustvo svjedočenja na sudu.

Navedeni pokazatelji te zanimanje liječnika rezultirali su koncipiranjem edukacije *“Izobrazba pedijatarata i liječnika školske medicine: prevencija i intervencije u području zlostavljanja i zanemarivanja djece”* čiji su nositelji Poliklinika za zaštitu djece grada Zagreba, Ministarstvo zdravstva i socijalne skrbi te Grad Zagreb. Edukacija je započela u ožujku 2009. i provodi se kroz šest dvodnevnih seminara, od kojih će posljednji biti ostvaren u studenom 2009. Ciljevi edukacije su:

- informiranje o pojavi zlostavljanja i zanemarivanja u dječjoj i adolescentnoj

- dobi (prevalencija u svijetu i kod nas, oblici i učinci na razvoj);
- senzibiliziranje za problematiku zlostavljanja i zanemarivanja djece u obitelji i vršnjačkom okruženju te o mogućnostima prevencije i intervencije u radu s djecom i obiteljima;
- upoznavanje s načinima komuniciranja s djecom i obiteljima; i
- upoznavanje s ulogom liječnika u kontekstu multidisciplinarnog pristupa (stručni i pravni aspekti).

U edukaciju su pozvani svi liječnici školske medicine i pedijatri, ali i obiteljski liječnici koji rade s djecom. Odaziv na poziv je oko 25% od ukupnog broja pozvanih, pa je broj sudionika po seminaru u prosjeku 25. Uz stručnjake Poliklinike, predavači su i istaknuti stručnjaci u području zaštite zlostavljane i zanemarene djece: prof. dr. sc. Dubravka Kocijan Hercigonja, prof. dr. sc. Marina Ajduković te sutkinja Lana Petö Kujundžić. Teme koje se na ovoj edukaciji obrađuju su:

- Oblici zlostavljanja – kratkoročne i dugoročne posljedice
- Zanemarivanje djece
- Rizični čimbenici za zlostavljanje i zanemarivanje
- Spolni razvoj djece
- Međugeneracijski prijenos zlostavljanja
- Kako razgovarati sa zlostavljanom djetetom?
- Nasilje u obitelji – učinci za dijete
- Pravni aspekti zaštite zlostavljane i zanemarene djece
- Stručnjak – svjedok na sudu
- Etičke dileme u radu sa zlostavljanom i zanemarenom djecom
- Multidisciplinarni pristup u radu sa zlostavljanom i zanemarenom djecom.

Evaluacija do sada ostvarenih seminara pokazala je da sudionici ocjenjuju seminar izuzetno korisnim i u cjelini uspješnim, o čemu postoje jasni pokazatelji. Osim informiranja i senzibiliziranja za problematiku zaštite zlostavljane djece, cilj je i uvođenje promjena u dosadašnju praksu. Time se potvrđuje i cilj djelovanja Poliklinike u olakšavanju suradnje na svim razinama sustava u zaštiti djece. Kao i stručnjaci iz drugih sustava (odgojno-obrazovnog, socijalne skrbi, pravosuđa, policije), i liječnici koji su sudionici ove edukacije izražavaju potrebu za otvaranjem ustanova po uzoru na Polikliniku za zaštitu djece grada Zagreba i u drugim velikim gradovima u Hrvatskoj, kako bi se zadovoljile potrebe traumatizirane djece i njihovih obitelji.

LITERATURA:

Buljan Flander, G., Čorić V. i Štimac D. (2008) Iskustvo, znanja i stavovi liječnika primarne zdravstvene zaštite u Republici Hrvatskoj o zlostavljanju i zanemarivanju djece, *Suvremena psihologija*, 2, 313-328.

Dr. sc. Bruna Profaca, psiholog
Poliklinika za zaštitu djece grada Zagreba

dr. Domagoj Štimac, psihijatar
Poliklinika za zaštitu djece grada Zagreba

DIJETE I DRUŠTVO

Najava novih događanja

Announcement of
Forthcoming Events

Ankündigung neuer
Ereignisse

DIJETE I DRUŠTVO

Konferencija visoke razine povodom proslave dvadesete obljetnice Konvencije o pravima djeteta, 20. studenog 2009., Stockholm, Švedska

---

Kako od 1. srpnja 2009. godine Švedska predsjedava Europskom unijom, Konferencija visoke razine povodom dvadesete obljetnice *UN-ove Konvencije o pravima djeteta* održat će se 20. studenog 2009. godine u Stockholmu.

Na konferenciji će se obrađivati tri ključne teme: primjena *Konvencije* u zemljama članicama Europske unije, upotreba novih medija kod djece i mladih te mogućnosti za usklađivanje obiteljskog i profesionalnog života iz perspektive dječjih prava.

Novi su mediji važan instrument u omogućavanju sudjelovanja djece i mladih u društvu, a nude i velike mogućnosti za donositelje odluka u društvu kako bi jednostavnije dosegli i konzultirali velik broj djece i mladih kada je to potrebno. Ipak, upotreba interneta donosi i brojne rizike. Stoga treba stalno nastojati da "virtualni život" djece i mladih bude što sigurniji.

Roditelji imaju primarnu odgovornost u zadovoljavanju djetetovih potreba i osiguravanju životnih uvjeta prikladnih za optimalan razvoj djeteta. Tijekom konferencije će se roditeljske mogućnosti usklađivanja obiteljskog i profesionalnog života razmatrati i raspravljati iz perspektive dječjih prava, sa žarištem na utjecaju obiteljske politike na dijete.

Konferencija je namijenjena donositeljima odluka, političarima i državnim dužnosnicima, a održat će se unutar okvira suradnje sa stalnom radnom skupinom *L'Europe de l'Enfance*.

Barbara Kušević
znanstvena novakinja
Odsjek za pedagogiju
Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu

DIJETE I DRUŠTVO

Prikazi publikacija

Publication Reviews

Übersicht der
Veröffentlichungen

DIJETE I DRUŠTVO

Sigurnost djece na Internetu

Publikacija Sigurnost djece na Internetu je praktičan priručnik za roditelje, učitelje te sve one koji na bilo koji način sudjeluju u odgoju djeteta, o tome kako podučiti dijete na koji način će se služiti Internetom, dajući pritom informacije o korisnim podacima koje Internet pruža, ali i opasnostima koje Internet može donijeti sa sobom, primjerice, neovlašteno uzimanje osobnih podataka, seksualno iskorištavanje djece i tome slično.

Priručnik je nastao suradnjom Večernjeg lista, Ministarstva obitelji, branitelja i međugeneracijske solidarnosti, NetAkademije Tehničkog veleučilišta u Zagrebu i tvrtke Grejp. Svrha ove suradnje je provedba *Konvencije o pravima djeteta* i Nacionalnog plana aktivnosti za prava i interese djece od 2006. do 2012. godine s ciljem edukacije roditelja i stručnjaka te dodatnog informiranja javnosti o Nacionalnoj kampanji protiv tjelesnog kažnjavanja djece u Republici Hrvatskoj.

Teme kojima je prožet priručnik nastale su kao rezultat ankete koja je provedena među djelatnicima, roditeljima i učenicima osnovnih škola Vladimira Nazora iz Rovinja, Dragutina Kušlana iz Zagreba i Franje Tuđmana iz Korenice, a o kojima su anketirane osobe najviše raspravljale, imajući pritom razne nedoumice, mnoga pitanja te strahove vezane uz korištenje Interneta.

Ideja vodilja priručnika je pružiti korisne informacije, educirati roditelje te ih ohrabriti u pomoći njihovoj djeci kad ulaze u jedan novi, jedinstveni, virtualni svijet – svijet Interneta. Taj svijet, kroz koji djeca svakodnevno kroče, prožet je brojnim opasnostima i izazovima. Da bi se uhvatili s njima u koštac, svi oni trebaju imati i ponešto praktičnog informatičkog znanja, a ovaj priručnik im to može pružiti.

Prema rezultatima istraživanja Poliklinike za zaštitu djece grada Zagreba više od 50 posto djece svakodnevno se koristi Internetom, a 27 posto ih je izloženo porukama seksualnog sadržaja ili nekom drugom obliku internetskih prijetnji. U tom smislu ovaj priručnik daje uputu roditeljima na koji način onemogućiti pristup nepoćudnim web stranicama, u smislu podešavanja u koje dane i u koliko sati dijete smije pristupati Internetu, daje mogućnost ograničavanja preuzimanja datoteka, tipa igara ili programa koje dijete smije koristiti, neovisno o tome koji operativni sustav dijete koristi.

Obzirom da je, prema rezultatima ankete, najveći strah roditelja strah od mogućnosti da njihovo dijete stupi u kontakt s nepoznatim osobama putem tzv. *Chata* i *instant messaginga*, priručnik daje upute roditeljima na koji način spriječiti takvu vrstu komunikacije.

U priručniku su dane kratke informacije o programima za filtriranje poput *Netnanny Home Suite*, *K9 Web Protection*, *Child Control 2008*, *Cyberpatrol* i sl., koji omogućavaju roditeljima neizravan nadzor nad djetetom dok ono surfa Internetom, na način da sam roditelj filtrira program ili vremenski ograniči vrijeme koje njegovo dijete provodi koristeći Internet.

Usto se roditeljima daju upute o stranicama sa sadržajima namijenjenim djeci, pomoću kojih se mogu skidati igre za djecu, poput www.askkids.com, www.dibdabdo.com, www.kidsclick.org, www.kids.yahoo.com i sl. s kratkim naznakama njihovog sadržaja. Nabrojani su i Internet preglednici za djecu poput *Kidrocketa*, *Kidzuija*, *Netdina*, koji su vizualno i funkcionalno prilagođeni najmlađim korisnicima Interneta. Roditelji se, nadalje, putem ovog Priručnika informiraju i o dječjim e- mail

servisima za elektroničku poštu, poput *ZooBuh-a*, *Kid Safe Mail-a* i *Kid Mail-a*, putem kojih djeca sama otvaraju svoje e-mail račune, a roditelj nadzire dijete primajući kopije djetetovih poruka na svoj e-mail.

Dijete može biti izloženo nasilju i putem društvenih mreža poput *My Space-a*, *Live Jurnala* i *Facebook-a*, bloga, tzv. internetskog dnevnika ili preuzimanja bilo koje datoteke s Interneta, pa su dane upute roditeljima što poduzeti kako bi se dijete zabavilo, ali istovremeno i spriječilo preuzimanje neprimjerenih sadržaja s Interneta.

U priručniku su i djeci dani korisni savjeti kako se ponašati koristeći se Internetom.

Cijeli Priručnik je prožet preporukama, pravilima ponašanja za djecu i roditelje s logotipom *Trebam ljubav* koji je grafički simbol Nacionalne kampanje protiv tjelesnog kažnjavanja djece koju je pokrenulo Ministarstvo obitelji, branitelja i međugeneracijske solidarnosti.

Navedenu publikaciju je, u sklopu obilježavanja Međunarodnog dana obitelji 15. svibnja, u organizaciji Ministarstva obitelji, branitelja i međugeneracijske solidarnosti, „Večernji list“ 16. svibnja 2009. darovao čitateljima.

Ružica Misir, dipl. soc. rad.

Ministarstvo obitelji, branitelja i međugeneracijske solidarnosti

Duška Bogdanović, prof. def. logoped

Ministarstvo obitelji, branitelja i međugeneracijske solidarnosti

“Evaluacija institucije pravobranitelja za djecu”, *Pravobranitelj za djecu,* *Zagreb, 2009.*

Ured pravobraniteljice za djecu objavio je studiju pod nazivom “Evaluacija institucije pravobranitelja za djecu”, nastalu na temelju izvanjskog vrednovanja petogodišnjega rada pravobraniteljstva u Hrvatskoj. Vrednovanje su proveli domaći i inozemni stručnjaci iz područja pravnih znanosti, dječjih prava, psihologije i socijalne pedagogije, a rezultat njihovog rada je istodobno analiza i ocjena učinkovitosti i potencijala Ureda pravobraniteljice za djecu u Hrvatskoj, ali i izvor relevantnih informacija o svrsi i misiji te o funkcioniranju pravobranitelja za djecu općenito.

Ta dvojezična, hrvatsko-engleska, publikacija sadržava prikaz stručnog vrednovanja petogodišnjeg djelovanja pravobranitelja za djecu s aspekta usklađenosti s međunarodnim dokumentima o pravima djeteta, njegova ustavnopravnog položaja, stvarnih učinaka proizašlih iz njegova rada, ugleda u međunarodnom kontekstu, psihosocijalnih aspekata rada, te na kraju i rezultata samovrednovanja zaposlenika u Uredu pravobraniteljice za djecu. Stoga ona može biti zanimljiva svim stručnjacima u području istraživanja i zaštite dječjih prava, političarima – nositeljima strategija za promicanje prava i interesa djece u društvu, ali i sveučilišnim nastavnicima i studentima pravnih, filozofskih, učiteljskih i drugih fakulteta.

Publikacija započinje predgovorom u kojem se navodi zašto i kako se Ured pravobraniteljice odlučio na takvo testiranje vlastita rada. Cilj je bio povećati djelotvornost u radu i provjeriti razvija li se ta institucija u željenom smjeru povećanja razine zaštite prava djece. Konkretno, to je značilo zatražiti od neovisnih stručnjaka ocjenu odnosa zakonske regulative, nadležnosti, načina izvješćivanja, ovlasti i djelotvorne neovisnosti, s procjenom postignutih učinaka na pojedinačnoj i općoj razini, eventualnim društvenim promjenama koje su u tom razdoblju postignute te s preporukama za poboljšanja propisa i prakse.

Izvori koji su poslužili kao temelj toga ocjenjivanja bili su *Konvencija o pravima djeteta* i mišljenja i preporuke Odbora za prava djeteta Ujedinjenih naroda, Pariška načela o radu neovisnih nacionalnih institucija, Ustav Republike Hrvatske, Zakon o pravobranitelju za djecu, drugi međunarodni dokumenti, zakoni i podzakonski akti, izvješća o radu pravobranitelja za djecu od 2003. do 2007. godine, plan rada pravobranitelja za djecu od 2004. do 2007., arhiv Ureda pravobranitelja, medijski napisi, dopisi putem kojih je Ured komunicirao s pojedincima i predstavnicima nadležnih institucija i drugo.

Institucija pravobranitelja za djecu osnovana je 2003. godine kao prva specijalizirana institucija te vrste u Republici Hrvatskoj, s ciljem zaštite i promicanja prava i interesa djece. Poticaj za osnivanje te institucije bile su preporuke Odbora za

prava djeteta Ujedinjenih naroda iz 1996. godine, koji je prilikom razmatranja izvješća Vlade Republike Hrvatske o provedbi *Konvencije o pravima djeteta* preporučio osnivanje neovisnog nadzornog tijela. Hrvatska se pritom odlučila ustrojiti neovisnu instituciju koja prati pojedinačne povrede prava djece, a djeluje i na preventivnoj i općoj razini.

Djelokrug i način rada pravobranitelja za djecu određen je Zakonom o pravobranitelju za djecu (NN 96/03) u kojem se navodi da on štiti, prati i promiče prava i interese djece u Republici Hrvatskoj na temelju Ustava Republike Hrvatske, *Konvencije o pravima djeteta UN-a*, drugih međunarodnih dokumenata i zakonodavstva Republike Hrvatske. Pravobranitelj za djecu djeluje na temelju pritužbi ili na vlastitu inicijativu, kako u vezi s pojedinačnim povredama prava i interesa djece, tako i na općoj razini. Pravobranitelja za djecu imenuje Hrvatski sabor na razdoblje od osam godina, on djeluje neovisno i samostalno, držeći se načela pravičnosti i morala i nitko mu ne smije davati upute i naloge u radu.

Taj dio djelovanja i vjerodostojnosti hrvatskog pravobranitelja za djecu analizirala je dr. sc. Nevena Vučković Šahović, članica Odbora za prava djeteta Ujedinjenih naroda, u članku “Usklađenost Zakona o pravobranitelju za djecu s međunarodnim standardima, osobito s *Konvencijom o pravima djeteta* te preporukama i mišljenjima Odbora za prava djeteta UN-a”.

Pročelnik Katedre za ustavno pravo Pravnoga fakulteta u Zagrebu, prof. dr. sc. Branko Smerdel, u članku “Ustavnopravni položaj i izgledi razvitka institucije pravobranitelja za djecu” ustvrdio je da je uspješno djelovanje u proteklih pet godina potvrdilo opravdanost osnivanja specijaliziranog pravobranitelja te, iako ta institucija nije izrijekom navedena u Ustavu Republike Hrvatske, on smatra da je njezina utemeljenost neupitna. Predložio je, međutim, poboljšanja u Zakonu o pravobranitelju za djecu kojima bi se pojačala neovisnost i stabilnost nositelja dužnosti pravobranitelja.

U članku “Evaluacija učinaka djelovanja pravobranitelja za djecu” prof. dr. sc. Dubravka Hrabar, pročelnica Katedre za obiteljsko pravo Pravnoga fakulteta u Zagrebu, analizirala je godišnja izvješća o radu pravobranitelja za djecu od 2003. do 2007. godine. Ona se pozabavila pitanjima kakva je učinkovitost pravobraniteljice na pojedinačnoj i općoj razini, koliko je Ured uspješan u zaštiti i promicanju prava djece te kakav je odnos njegova reaktivnog i proaktivnog postupanja. Zaključno je ustvrdila kako je djelovanje Ureda učinkovito, u smislu kontinuiranog praćenja i upozoravanja na kršenja prava djece u brojnim područjima života, kao i poticanja nadležnih institucija da osiguraju njihovu cjelovitu zaštitu u skladu sa svojim ovlastima.

Slijedi članak “Evaluacija psihosocijalnih aspekata djelovanja Ureda pravobranitelja za djecu”, čije su autorice prof. dr. sc. Vlasta Vizek Vidović s Odsjeka za psihologiju Filozofskog fakulteta u Zagrebu i prof. dr. sc. Antonija Žižak s Edukacijsko-rehabilitacijskog fakulteta u Zagrebu. Autorice su svoju ocjenu donijele prateći i analizirajući na primjerima djelovanje Ureda, komunikaciju sa strankama i institucijama, način rada na temelju podnesenih prijava i prijedloga, aktivnosti na izmjeni i poboljšanju legislative u području zaštite prava djece i medijsko predstavljanje Ureda. Utvrdile su da se Ured pridržava najviših međunarodno prihvaćenih profesionalnih načela i standarda u radu pravobranitelja za djecu, ilustrirajući to i brojkama o prosječnom broju intervencija po prijavljenom slučaju (više od pet), o prihvaćenosti prijedloga pravobraniteljice u procesu donošenja zakona (prihvaćeno je 28 posto njezinih prijedloga izmjena zakona i drugih propisa) i ostalim aspektima djelovanja, uz podatak da su medijska izvješća o njegovom radu pozitivna u 79 posto promatranih tekstova.

Članak "Samovrednovanje Ureda pravobraniteljice za djecu" rezultat je analize dr. sc. Petra Bezinovića s Instituta za društvena istraživanja u Zagrebu, koji je prikupio i proučio mišljenja i procjene samih djelatnika u Uredu o potencijalima i slabostima te mogućnostima poboljšanja učinkovitosti pravobranitelja. Njegov je zaključak da su pritom iskazali velik entuzijizam i profesionalnost te on u njima prepoznaje "potencijal za snažan pozitivan društveni utjecaj".

Završni je članak Tronda Waagea s UNICEF-ova Instituta *Innocenti Research* sa sjedištem u Firenci, bivšeg norveškog pravobranitelja za djecu, pod naslovom "Indikatori uspjeha pravobraniteljstva za djecu". On naglašava kako su neovisnost, dostupnost i proaktivnost ključne odrednice uspješnoga djelovanja pravobranitelja, ističući kako je hrvatski model ove institucije proteklih godina postao uzor mnogim zemljama koje su u procesu ustrojavanja pravobranitelja za djecu.

Projekt "Evaluacija institucije pravobranitelja za djecu" službeno je predstavljen 19. studenoga 2008. na Odboru za ljudska prava i prava nacionalnih manjina Hrvatskoga sabora. Tom su prilikom gotovo svi evaluatori osobno iskazali svoje procjene o djelovanju i perspektivama Ureda pravobranitelja za djecu u Hrvatskoj. Za pravobraniteljicu, Milu Jelavić, te su ocjene izvanredno važne jer upućuju na pozitivne značajke koje treba jačati i dalje razvijati, a usto sugeriraju i poboljšanja kojima bi se mogao unaprijediti njezin rad i učinkovitost, među kojima mnoga ne ovise samo o Uredu, već i o izvanjskim čimbenicima.

No procijenivši da rezultat tog projekta može koristiti i drugima, kao vrijedan izvor informacija u području zagovaranja i zaštite dječjih prava, Ured je u 2009. godini objavio publikaciju, koja je dostupna i na njegovoj internetskoj stranici www.dijete.hr. Za nju su dosad pokazali zanimanje i zaštitnici ljudskih prava u susjednim državama te članovi Europske mreže pravobranitelja za djecu, a budući da su svi radovi objavljeni i na engleskom jeziku, ona je dostupna širokom krugu zainteresiranih.

Publikacija "Evaluacija institucije pravobranitelja za djecu" svakako pridonosi razjašnjavanju i utvrđivanju sadašnjeg društvenog statusa pravobraniteljstva za djecu i njegove snage u zaštiti prava i interesa djece u Hrvatskoj. Preostaje nada da će preporuke i sugestije evaluatora poslužiti i kao nadahnuće onima koji donose odluke koje se tiču djece, te time izravno ili neizravno utječu na život djece u Hrvatskoj.

Maja Flego
Ured pravobraniteljice za djecu

DIJETE I DRUŠTVO

“Zaštita privatnosti djece u medijima”, Pravobranitelj za djecu, Zagreb, 2009.

Protetklih se godina u javnosti često i opširno raspravljalo o zaštiti privatnosti djece u medijima. Zaštita privatnosti djece postala je legitimna tema o kojoj mediji često i rado pišu. No premda je svijest o važnosti poštovanja privatnosti djece danas veća nego prije nekoliko godina, u praksi, nažalost, i dalje susrećemo brojna i sve teža kršenja tog prava, najčešće bez pravnih posljedica po počinitelje.

Povećana osjetljivost na kršenje privatnosti djece dogodila se dijelom i kao odjek na preporuku Odbora za prava djeteta UN-a u kojoj se Hrvatskoj, među ostalim, preporučuje poboljšavanje zaštite privatnosti djece u medijima. Ta je preporuka ugrađena i u Nacionalni plan aktivnosti za prava i interese djece od 2006. do 2012. godine, koji je donijela Vlada Republike Hrvatske. Na tragu preporuke Odbora UN-a, a potaknuta i prijavama roditelja i skrbnika djece, pravobraniteljica za djecu, Mila Jelavić, organizirala je 29. svibnja 2007. u Zagrebu tribinu *Izvještavanje o djeci – inicijativa za zaštitu privatnosti djece u medijima*, u suradnji s Hrvatskim novinarskim društvom, Ministarstvom unutarnjih poslova i Državnim odvjetništvom. Nakon toga uslijedila je tribina *Zaštita privatnosti djece u medijima*, održana u Splitu 23. studenoga 2007.

Svrha tih rasprava bila je pridonijeti podizanju razine javne svijesti o problemu te potaknuti postizanje viših etičkih standarda u izvješćivanju o djeci. Zaključci rasprave i stajališta Ureda pravobraniteljice za djecu o zaštiti privatnosti djece u medijima upućeni su Vladi Republike Hrvatske te urednicima tiskanih i elektroničkih medija. S namjerom da izložene spoznaje i stajališta učini dostupnima široj publici, a osobito novinarima, urednicima i stručnjacima koji rade s djecom, te da podigne razinu informiranosti o propisima kojima se štiti privatnost djece u medijima, Ured pravobraniteljice za djecu objedinio je izlaganja s tih tribina, svoja iskustva u praćenju i zaštiti prava djece, kao i smjernice za izvješćivanje o djeci te je u 2009. godini objavio zbornik pod naslovom *Zaštita privatnosti djece u medijima*.

Zbornik sadržava šest izlaganja s tribine te, kao priloge, zaključke s tribina, *Stajališta, inicijative i preporuke Ureda pravobraniteljice za djecu* i *UNICEF-ova načela za etičko izvješćivanje o djeci*. Recenzenti su prof. dr. Marina Ajduković i prof. dr. sc. Stjepan Malović.

U *Predgovoru* se ističe kako se djecu u medijima vrlo često prikazuje na senzacionalistički način, osobito kad se izvješćuje o događajima u koje su uključena kao žrtve, počinitelji ili svjedoci kaznenih djela ili kao sudionici vršnjačkoga nasilja. Pritom se vrlo često zapaža nemaran i neodgovoran odnos novinara i urednika prema obvezi zaštite identiteta djeteta te zabrinjavajuća pojava “curenja” informacija iz institucija čiji su djelatnici obvezni čuvati povjerljive podatke kao profesionalnu tajnu.

Pravobraniteljica za djecu, Mila Jelavić, autorica je prvog članka “Djeca u medijima – kako im osigurati zaštitu privatnosti? Iskustva Ureda pravobraniteljice za djecu”, u kojem se prikazuju svi najvažniji zakoni i propisi koji štite privatnost djece u

medijima, najčešći načini kršenja tog prava u medijima, upozorava se na odgovornost novinara i urednika, ali i roditelja i stručnog osoblja koje radi s djecom. Premda Zakon o medijima predviđa visoke novčane kazne za kršenje prava djece na privatnost, ono ipak najčešće ostaje nekažnjeno. Nepoznavanje propisa i *Konvencije o pravima djeteta*, s jedne strane, te nepostojanje zakonom ovlaštenog tijela za nadzor provedbe Zakona o medijima, s druge, glavne su prepreke koje otežavaju zaštitu privatnosti djece u medijima, zaključuje M. Jelavić. No ona ipak ističe i vrijednosti medija koji u mnogim slučajevima afirmiraju dječja prava te u zaključku poziva novinare i urednike da, kao odgovorni profesionalci, zaštitu prava djece prihvate kao vlastitu profesionalnu odgovornost.

Sljedeći članak “Psihološki aspekt prikaza djeteta u medijima”, čija je autorica zamjenica pravobraniteljice za djecu, mr. sc. Maja Gabelica Šupljika, otkriva značenje privatnosti i objašnjava na koji način otkrivanje identiteta u medijima može naštetiti djetetu. Odgovara i na pitanja kako dijete doživljava medije i koji su sve psihološki aspekti djelovanja medija na dijete. Ona također ističe pozitivne aspekte medija te navodi da neće baš svako prikazivanje djeteta u medijima ugroziti njegove interese, ali napominje i da roditeljska suglasnost za objavljivanje djetetova identiteta, što urednici uglavnom smatraju dovoljnom zaštitom djeteta pa i dopuštenjem za zlouporabe, nažalost, često nije u skladu s djetetovim najboljim interesom. Stoga poziva novinare da u svakom pojedinačnom slučaju odgovorno procijene hoće li objavljivanje neke informacije nanijeti štetu djetetu. Ona također poziva na medijsko opismenjavanje djece i njihovo osnaživanje kako bi razumjela i kritički vrednovala medijske sadržaje.

Još izraženije se za to zauzima doc. dr. sc. Nada Zgrabljčić Rotar u članku “Pravo na privatnost: standardi za zaštitu prava djece u medijima”. Pozivajući se na brojne međunarodne izvore, istraživanja i dokumente u kojima se promiču standardi etičkog medijskog izvješćivanja o djeci te ističući komunikacijska prava djece, koja uključuju pravo na informacije, pravo na zaštitu privatnosti i pravo na sudjelovanje u medijima, ona snažno naglašava osobnu odgovornost novinara profesionalaca, ali i nužnost razvijanja medijske pismenosti djece i odraslih. Također prilaže vrijedne izvore informacija i internetske stranice koje će koristiti svima koji se bave istraživanjem ove tematike.

Članak pod naslovom “Uloga policije u zaštiti privatnosti djece u medijima”, mr. sc. Renate Odeljan i Stipe Jagnjića, objašnjava ulogu specijaliziranih policijskih službenika za mladež u zaštiti privatnosti djece te navodi teškoće i primjere s kojima se policija susreće u tom području. Kao primjer dobre prakse autori ističu iskustva Kraljevine Norveške gdje je dobrobit djeteta uvijek iznad “prava javnosti na informaciju”.

Sunčica Blažević i Julijana Stipišić u članku “Pravna zaštita privatnosti djece u medijima” prikazale su problematiku s aspekta Državnog odvjetništva. Uz domaće propise i međunarodne dokumente, članak prikazuje nadležnost Državnog odvjetništva te izvješćuje o obvezujućem nalogu koji je glavni državni odvjetnik uputio svim Državnim odvjetništvima zahtijevajući ujednačeno postupanje u zaštiti privatnosti djece, kao i praćenje medijskog izvješćivanja o djeci.

U posljednjem članku pod naslovom “Mediji na rubu zakona” Igor Kanižaj oštro kritizira stanje u medijima, koji sve više senzacionalistički izvješćuju od djeci ne vodeći računa o njihovim interesima, bezobzirno ih iskorištavajući kao sredstvo za ostvarivanje veće naklade. Analizira pojedine primjere dobrog i lošeg izvješćivanja o djeci te uz odgovornost novinara ističe i odgovornost roditelja i škole, odnosno svih koji mogu i trebaju utjecati na odnos djece prema medijima i osposobiti ih za kritičku analizu medijskih sadržaja.

U većini tekstova dominira zahtjev za novinarskom profesionalnom samoregulacijom, kojom bi trebalo zaštititi interese djece, ističe se važnost poznavanja zakona i prava djeteta te važnost prikupljanja podataka i primjera iz prakse te znanstvenih istraživanja u tom području. Autori se zalažu za dosljednu primjenu zakona i sankcioniranje ugrožavanja privatnosti djece u medijima, no istodobno upozoravaju i na brojne teškoće zbog kojih su u praksi vrlo rijetke presude novinarima, urednicima i nakladnicima za takvo ugrožavanje prava djece. Razlozi za to su nerazumijevanje važnosti zaštite privatnosti djeteta, nedostatak iskustva i sudske prakse na tom području i nedostatak nadzora nad izvršenjem odredaba Zakona o medijima.

Autori se zalažu za problemski pristup u izvješćivanju o nasilju nad djecom i među djecom, u kojem bi se novinar trebao usredotočiti na izvješćivanje o pojavi, a ne na sami događaj kako bi se u potpunosti zaštitio identitet maloljetnih žrtava i počinitelja. Smjernice za izvješćivanje o djeci, koje su dane u priložima, pomoći će svakom novinaru pri sagledavanju pozicije djeteta o čijem životu piše i čiju životnu priču "prodaje" u medijima.

Zbornik povezuje problematiku medijskog prikazivanja djece s odredbama *Konvencije o pravima djeteta* te je dovodi u vezu s položajem djece u društvu. Djeca su i u medijima, kao i u životu, najčešće instrumentalizirana, a o njihovim interesima malo tko vodi računa. Budući da se mnoge povrede prava djece događaju "na rubu zakona", nužno je da se novinari i urednici u svome poslu uvijek orijentiraju prema načelima novinarske etike i zaštite najboljeg interesa djeteta.

Maja Flego

Ured pravobraniteljice za djecu

DIJETE I DRUŠTVO

Prikaz knjiga na temu tjelesnog kažnjavanja i zlostavljanja djece, namijenjenih roditeljima i stručnjacima

Kodrić Filipić, Neli. Djevojčica i div. Zagreb: Mozaik knjiga, 2009.

Radi se o slikovnici novijeg datuma koja se bavi višegeneracijskim prenošenjem nasilja. Namijenjena je prvenstveno roditeljima, ali je i odličan izbor za zajedničko čitanje s djecom. Slikovnica govori o djevojčici i ocu-nasilniku kojeg ona voli, ali ga doživljava kao diva koji je stalno umoran ili bijesan i smeta mu njena živahnost. Njegov umor i nezadovoljstvo uzrokuju nasilničko ponašanje koje je u priči prikazano bacanjem kamena na djevojčicu. Kamen, kojim ju otac pokušava ozlijediti, postaje ogromna stijena, breme koje ona neprestano nosi, a kasnije i nju pretvara u umornog diva, nastavljajući tako niz nasilničkog ponašanja kroz generacije. Slikovnica izvrsno opisuje različite percepcije djeteta i oca; u očima djevojčice otac je pravi div, bijes koji ga obuzima njemu se čini posve malenim, kao i kamenčić koji zavitla za njom. Nasuprot tome, djevojčici je očev bijes strašan i ogroman, a kamenčić golema stijena. Taj nasilni čin nju potiče na bijeg i povlačenje u sebe. Ona se skriva u krošnju visokog drveta, a bačeni kamen udara u to drvo i razbija se u tisuće komadića koji se razlete u svim smjerovima. Očeva ljutnja tada splasne, ali “komadić kamena, malen kao točka na kraju rečenice, doletio joj je u srce i u njemu se čvrsto usidrio. Kroz rupicu koju je izbušio, istekla je njezina radost”. Doživljeno nasilje, iako duboko potisnuto, kasnije kod djevojčice uzrokuje jednako nasilan obrazac odnosa prema vlastitom djetetu. Naime, kad postane majka malog dječaka, noseći breme pohranjene traume, ona i sama s vremenom postaje vječito umoran div i dolazi u iskušenje da bude nasilna prema svojem djetetu. Dječak je od nje naslijedio živahnost koja sada smeta njezinom odmaranju. U jednom trenu ona se ljuti, “uskipjeli bijes zanjiše stijenu u njezinu srcu”, ona ju zgrabi i spremna je spustiti je ravno na sina. No u njegovim očima ugleda prestrašene oči male djevojčice na koju je tata-div zavitlao kamen, ali i oči tate-diva “koje su ispod bijesa skrivale bol”. Vidjela je još jednu mamu-diva, njegovu mamu, koja ga je u davna vremena udarala samo zato što ju nije slušao. Djevojčica-mama-div tako osvješčuje problem i u ljubavi prema djetetu pronalazi snagu da otpusti bol i odupre se nasilju. Dolazi do oslobođanja (“dugo je plakala”), krug se zatvara i počinje sretno druženje s djetetom.

Slikovnicu dodatno obogaćuju ilustracije Tomislava Torjanca koje najvećim dijelom u mračnom koloritu prate radnju, da bi na kraju jarkim i svijetlim bojama donijele optimizam i radost.

Nasilje nad djecom u obitelji: zbornik radova – preporuke stručnjaka Vladi RH za unapređenje prevencije i neposrednog rada s djecom zlostavljanim u obitelji / uredila Marina Ajduković. Zagreb: Vijeće za djecu Vlade Republike Hrvatske: Državni zavod za zaštitu obitelji, materinstva i mladeži, 2003.

Vijeće za djecu, savjetodavno tijelo koje je osnovala Vlada RH radi praćenja provedbe Nacionalnog programa djelovanja za djecu RH, kao i primjene *Konvencije o pravima djeteta*, organiziralo je 2001. godine stručni skup Nasilje nad djecom u obitelji – preporuke stručnjaka Vladi RH za unapređenje prevencije i neposrednog rada sa žrtvama. U izlaganjima, koja su sakupljena u ovom zborniku, predstavljene su mogućnosti unaprjeđenja rada s djecom, žrtvama nasilja u obitelji, te mogućnosti poboljšanja zaštite zlostavljane i zanemarivane djece. U zaključcima se naglašava potreba suradnje svih subjekata u prevenciji i tretmanu nasilja nad djecom u obitelji. Obuhvaćeni su svi segmenti i nadležna tijela državne uprave: prosvjeta, zdravstvo, socijalna skrb, policija, pravosuđe, visoko obrazovanje i znanost, te nevladin sektor, pri čemu je cilj ojačati partnerski odnos nevladinih udruga i državnih tijela obveznim uključivanjem nevladinog sektora u izradu različitih strategija djelovanja na razini države.

Vlada RH donijela je u međuvremenu Nacionalne strategije zaštite od nasilja u obitelji (posljednja za razdoblje od 2008. do 2010. godine) i Protokol o postupanju u slučaju nasilja u obitelji, koji su dostupni u tiskanom obliku (URL: <http://www.mobms.hr>, Ministarstvo obitelji, branitelja i međugeneracijske solidarnosti, Uprava za obitelj, Odjel za međunarodnu suradnju i publicistiku).

Killén, Kari. Izdani: zlostavljana djeca su odgovornost svih nas. Zagreb: Društvo za psihološku pomoć, 2001.

Velik broj djece izložen je različitim oblicima zlostavljanja. Autorica ponajprije ukazuje na važnost što ranijeg prepoznavanja znakova zlostavljanja, a jedan od ciljeva knjige jest i kako olakšati to prepoznavanje. Nakon opširne definicije, pojam zlostavljanja opisuje se primjerima preuzetim iz bolnica, dječjih vrtića, psihijatrijskih klinika za djecu i odrasle te službi socijalne skrbi, koji su dio autoričina praktičnog iskustva. Prema autorici, četiri oblika zlostavljanja (tjelesno nasilje, zanemarivanje, emocionalno nasilje i spolno nasilje) nisu uzajamno isključive kategorije, već je prije riječ o tome koji oblik zlostavljanja prevladava u određenom trenutku. U dijelu knjige, u kojem se opisuju tjelesno zlostavljana djeca, osim navođenja uobičajenih vrsta ozljeđivanja i reakcija koje vidljivi znaci povreda izazivaju u osobama koje ih uoče (šok, bijes, protestiranje, očaj), daje se velika važnost djetetovoj boli, tjeskobi, bespomoćnosti i očaju. Autorica nadalje navodi kako neki autori razlikuju disciplinsko kažnjavanje od tjelesnog nasilja, no praksa pokazuje da je teško jasno razlikovati pojedine vrste nasilja; ono što započinje kao disciplinski postupak, može prijeći u čisto nasilje. U narednim dijelovima naglašava se potreba suradnje različitih stručnjaka i ustanova u tretmanu i intervenciji zlostavljanja. Knjiga je namijenjena stručnjacima, no istodobno i roditeljima. Pisana stilom prožetim toplinom i uvjerljivošću bogatog iskustva, može poslužiti kao putokaz za prevenciju i sprečavanje ovog problema.

Forward, Susan. Otrovni roditelji: prevladavanje njihovog bolnog nasljedstva i spašavanje vlastitog života. Zagreb: Bios, 2002.

Većina djece može se nositi s povremenim naletima ljutnje roditelja, sve dok imaju dovoljno ljubavi i razumijevanja. No postoje roditelji čiji su negativni obrasci ponašanja trajni i dominantni u životu djeteta. Takve roditelje autorica naziva otrovnima, jer djeci nanose emocionalnu štetu koja se poput otrova širi kroz dijete i kako ono odrasta, tako raste i bol. Otrovnne roditelje dijeli u nekoliko kategorija: neprimjereni roditelji, kontrolori, alkoholičari, verbalni zlostavljači, tjelesni zlostavljači i seksualni zlostavljači. U opširnom poglavlju o tjelesnom zlostavljanju pokušava dati odgovor na pitanje zašto roditelji tuku svoju djecu. Kao razloge navodi izražen nedostatak kontrole impulsa, međugeneracijski prijenos zlostavljanja, emocionalni manjak i neispunjene potrebe u odrasloj dobi, alkoholizam. Objašnjava i primjer pasivnog zlostavljača – roditelja koji dozvoljava da se zlostavljanje događa zbog njegovog straha, ovisnosti ili potrebe da se održi obiteljski *status quo*. Djeca – žrtve svih oblika zlostavljanja, pa tako i tjelesnog, imaju za posljedicu oštećeno samopoštovanje, koje vodi do samorazarajućeg ponašanja. Ponekad svjesno, a ponekad ne, okrivljuju sebe za roditeljsko zlostavljanje. U drugom dijelu knjige, naslovljenom “Spašavanje vlastitog života”, autorica daje konkretne naputke kako se osloboditi štetnog nasljedstva roditelja i prekinuti krug. Knjiga je pisana popularnim stilom. Obiluje slučajevima iz autoričine prakse i stvarnim iskazima odrasle djece “otrovnih” roditelja.

Bujišić, Gordana. Dijete i kriza: priručnik za odgajatelje, učitelje i roditelje. Zagreb: Golden marketing – Tehnička knjiga, 2005.

Nakon uvodnog dijela, u kojem se objašnjava pojam krize u dječjoj dobi, naredna poglavlja obrađuju konkretne krizne situacije kao što su bolest djeteta i hospitalizacija, bolest člana obitelji, smrt člana obitelji, razvod roditelja, nasilje u obitelji, zlostavljanje djeteta u obitelji, bolesti ovisnosti u obitelji te uključivanje djeteta s teškoćama u razvoju u vrtićku skupinu, pri čemu je svako poglavlje jednako strukturirano na način da govori o čemu se zapravo radi, o djetetovoj reakciji na kriznu situaciju, ulozi i odnosu odgajatelja/učitelja prema djetetu, odnosu djeteta prema roditeljima, prema drugoj djeci i osoblju u vrtiću ili školi te daje odgovor na pitanja kada zatražiti pomoć i tko može pomoći. Poput svih drugih, poglavlje o nasilju i poglavlje o zlostavljanju djeteta u obitelji započinju stvarnom pričom iz autoričinog psihoterapijskog rada u obiteljskom savjetovalištu. U njima je naglašena važnost prepoznavanja znakova zlostavljanja i zanemarivanja djece koje odrasli u kontaktu s djetetom pozornim promatranjem trebaju uočiti kako bi mu mogli pomoći.

Runkel, Hal Edward. Odgojite svoje dijete bez vikanja: Revolucionarni pristup odgoju djece. Zagreb: V.B.Z., 2008.

Na popularan način uz niz primjera iz života, autor, koji je bračni i obiteljski terapeut, želi potaknuti roditelje na napuštanje pristupa odgoju koji se usredotočuje isključivo na djecu. Umjesto takvog pristupa on zagovara učenje o usredotočivanju roditelja na sebe i prihvaćanje revolucionarnog *screamfree* pristupa koji se bazira na usvajanju odnošenja prema drugima na smiren, hladnokrvan i sabran način, ovladavanje vlastitim emocionalnim reakcijama, bez obzira na to kako se bilo

tko drugi ponaša. Na kraju svakog poglavlja autor priča istinitu priču iz stvarnoga, životnog iskustva njegovih klijenata, kolega ili prijatelja, nakon čega slijede pitanja za razmatranje. Priče predočuju odnose roditelja i djece u različitim životnim fazama. Autor je svjestan da mijenjanje pristupa u odgoju i “pokretanje revolucije” nisu jednostavni procesi, ali novi obrasci utjecaja i bliskosti, uz stjecanje kontrole nad emocionalnim reakcijama i izostanak bilo kakvog oblika nasilja, zanemarivanja ili zlostavljanja, mogu i trebaju rezultirati zdravijim i sretnijim odnosom roditelja i djece.

Noll, Kathy; Carter, Jay. Obuzdaj svog nasilnika: Dječja verzija bestselera “Nasty people”. Zagreb: Slovo, 2005.

Kroz pet poglavlja knjige (Nasilnik, Nasilničke igre, Žrtva, Kako nasilnik postaje nasilnik i Što možeš učiniti?) autorice se izravno obraćaju čitatelju navodeći niz svakodnevnih životnih situacija u kojima se može prepoznati emocionalno ili tjelesno zlostavljanje od strane vršnjaka ili članova obitelji. Knjiga je namijenjena djeci osnovne i srednje škole, no istodobno i roditeljima, kojima može poslužiti kao sredstvo za prepoznavanje problema kod svog djeteta ili kao vodič za razgovor o nasilju. Može biti korisna i stručnjacima koji planiraju ili provode programe prevencije. Na popularan način opisuju se razni načini na koje su djeca zlostavljana, kako nasilnik postaje nasilnikom, a žrtva žrtvom, što učiniti ako je nasilnik član obitelji. Vrijedan prilog na kraju knjige čini popis ustanova koje se bave problemom zlostavljanja u većim hrvatskim gradovima.

Bilić, Vesna; Zloковиć Jasminka. Fenomen maltretiranja djece: Prepoznavanje i oblici pomoći obitelji i školi. Zagreb: Naklada Ljevak, 2004.

Knjiga je namijenjena stručnjacima, ali zasigurno može biti dobar izvor informacija roditeljima i svima koji sudjeluju u odgoju djece. Podijeljena je u osam poglavlja. U prvom poglavlju autorice određuju temeljne pojmove kao npr. zapuštanje djeteta i zlostavljanje djeteta kao fenomene maltretiranja. Navode se i definiraju različiti tipovi maltretiranja djece: zapostavljanje odgojno-obrazovnih potreba djeteta, nezainteresiranost za dijete – izostanak nadzora nad djetetom, tjelesno zapuštanje djeteta, psihološko maltretiranje djeteta, tjelesno zlostavljanje djeteta, seksualno zlostavljanje djeteta. Različite tipove maltretiranja treba znati prepoznati, pa tako i tjelesno zlostavljanje, zbog čega se u ovom poglavlju, ali i kroz naredna, naglašava potreba senzibilizacije javnosti i edukacije roditelja, nastavnika i stručnjaka. Autorice navode nekoliko mogućnosti za prepoznavanje tjelesnog zlostavljanja, koje se očituje u promjenama u djetetovom ponašanju te mnogobrojnim oblicima ozljeda koje ukazuju na neprimjereno i okrutno ponašanje roditelja ili drugih odraslih osoba. Naredna poglavlja ukazuju na potrebu podizanja razine brige o djeci i mladima, što je zajednički problem obitelji, škole i društva. U posljednjem poglavlju navode se zablude o nasilju u obitelji i nasilju nad djecom, kao npr. “zlostavljanje je samo posljedica trenutačnoga gubitka kontrole”, ili “nasilje u obitelji događa se u siromašnim urbanim sredinama”, nakon kojih slijede činjenice koje ih demantiraju.

Seksualno zlostavljanje djece u Europi / uredile Corinne May-Chahal i Maria Herczog. Zagreb: Ibis grafika, 2004.

Seksualno zlostavljanje djece prisutno je, nažalost, u svim zemljama. Ova knjiga daje uvid u problem seksualnog zlostavljanja djece u Europi, uz detaljniji prikaz studija iz Njemačke, Poljske, Rumunjske i Engleske koje su izradili brojni europski istraživači i aktivisti. Studije naglašavaju teškoće s kojima se suočavaju te zemlje, razmatrajući pri tom ključna pitanja s kojima se susreću sve zemlje te naglašavajući važnost prevencije i potrebu suradnje svih europskih zemalja u razradi prekograničnih politika i praksi u učinkovitijoj borbi protiv ovog problema. Pokušavaju se naći odgovori na pitanja kako se pojedini slučajevi rješavaju u pravnoj proceduri te kako se najbolje terapijski može pomoći djeci i njihovim obiteljima. Knjiga je namijenjena roditeljima, učiteljima, socijalnim radnicima i svima onima koje zanima zaštita dječjih prava. U dodatcima na kraju knjige navedeni su SOS telefoni za djecu i mlade u brojnim europskim zemljama, telefoni za pomoć zlostavljanoj djeci u Hrvatskoj, te podatci o centrima za socijalnu skrb diljem Hrvatske.

Dajana Brunac, dipl. knjižničar

DIJETE I DRUŠTVO

